Norsk Læsebog

Tredie Del

A. E. Erichsen og P. A. Paulsen

1868

INDHOLD

FORORD. 10

I. FABLER.

Ulven og Lammet. 13
Ræven og Storken. 13
Den syge Løve. 14
Ræven og Druerne. 14
Spurven under Fangefælden. 15
Ravnen og Ræven. 16
Musene i Raadsforsamling. 17
De reisende og Bjørnen. 17
Katten, den gamle og den unge Mus. 18
Løven og Musen. 19
Løvens Hof. 20
Hjorten og Vinranken. 20
Paafuglen og Hanen. 21
Edderfuglen. 21
Katten i Bondens Madskab. 22
Æslets Hovmod i dets Velstand. 22
Bjørnen og Gjedebukken. 22
Kokosnødden. 23

II. MYTHER OG OLDSAGN.

Tors Færd til Jotunheim. 26
Tor og Trudvang. 30
Loke skaffer Æserne Klenodier. 31
Tor henter sin Hammer. 36
Balders Død. 38
Lokes Straf. 41
Sigurd Favnesbanes første Daad. 42
Gaadekampen. 45
Smeden paa Helgoland. 48
Kong Frode og Gubben. 50
Rolv Krake. 51
Hundekongen. 55

Fridtjov. ... 58
Fridtjovs Vikingebalk. ... 60
Isfarten ... 61
Halv og hans Kjæmper. ... 63

III. FÆDRELANDSHISTORISKE FORTÆLLINGER.

Kveldulvs Sønner ... 66
Skaldens Løn. ... 72
Hauk Haabroks Englandsfærd. ... 73
Haakon Adelstens Kaaring. ... 75
Slaget paa Rastarkalv. ... 76
Haakon den godes Død. ... 78
Ved Stord. ... 81
Jomsvikingeslaget. ... 82
Halv Sten. ... 85
Gunnar paa Lidarende. ... 87
Haakon Jarls Død. ... 90
Olav Tryggvessøn. ... 93
Olav Tryggvessøn og Islendingerne. ... 95
Svolder-Slaget. ... 100
Olav den hellige og Kong Rørek. ... 106
St. Olavs Mildhed ... 112
Kong Olav og hans Stallar. ... 114
Sigurd Syr og hans Sønner. ... 117
Væringernes Drapa. ... 119
Sneglu-Halle. ... 120
Brand den gavmilde. ... 127
Kong Harald og Islendingen. ... 128
Einar Tambarskjælvers Troskab. ... 134
Magnus Barfot. ... 135
Øistein og Sigurd. ... 136
Ottar Birting ... 139
Olve. ... 140
Sverres Tale til Birkebeinerne før Slaget paa Ilevollene ... 141
Birkebeinsang. ... 142
Reidulv Guttormssøn. ... 143
Haakon Haakonssøns Barndom ... 146
Haakon Haakonssøn som Konge. ... 149
Mindre-Alv. ... 151
Den sorte Død. ... 154

Herlog Høvudfat og Biskop Karl. ... 155
Øistein Baardssøn. ... 160
Sinklarsvisen. ... 161
Kjeld Stub. ... 163
Kort Adeler. ... 165
Ivar Huitfeldt ... 167
Oberst Kruse. ... 169
Anna Kolbjørnsdatter. ... 170
Haldenserne ... 172
Klokkeren paa Id. ... 174
Tordenskjold ... 176
Hans Egede. ... 180
Kristian August. ... 185
Slaget i Trangen. ... 186
Kristian Fredrik ... 190
Menigmands Juleønske for Karl Johan ... 192
Wedel-Jarlsberg. ... 193
Til Herman Foss *) ... 194
Det norske Storting. ... 195
Norsk Bjarkemaal. ... 196

IV. FORTÆLLINGER AF DANMARKS OG SVERIGES HISTORIE.

Torvald vidførle. ... 198
Konge og Bonde. ... 200
Knut den store. ... 204
De tvende Kirketaarne. ... 207
Dronning Dagmar ... 211
Marsk Stigs Døtre. ... 214
Nils Ebbesen ... 216
Kristjern den andens Vise. ... 221
Gustav Vasas Eventyr i Dalarne. ... 223
Gustav Adolf i Sydtydskland. ... 226
Træk af Kristian den fjerdes Liv ... 231
Eleonore Kristine Ulfeld. ... 239
En liden Herre er lykkeligere end en stor Tjener ... 241
Nils Juel. ... 243
Slaget paa Kjøbenhavns Red ... 244
Heltene fra 2den April 1801 ... 249
Matrosen. ... 250

V. FOLKESAGN.

Tvester. ... 252
En Jutul. ... 252
Dyre Vaa. ... 253
Aasgardsreien ... 255
Underjordiske. ... 259
Troldkjærringen i Ringebu. ... 260
I Kivledal. ... 261
Nøkken i Kvernen. ... 262
Kjæmpen Styrk ... 265
Kvernsagn. ... 265
Det fredede Træ. ... 267
Fanitullen. ... 269
En gammeldags Juleaften. ... 271
St. Olav og Troldene. ... 278
St. Olav og Vatnaas Kirke. ... 279
En Vise om Hellig Olav. ... 280
Hedals Kirke i Valders. ... 282
Justedals-Rypen. ... 283
Presten i Hallingdalen. ... 284
Raadsbakken. ... 285
Holger danske ... 285
St. Laurentius ... 287
Kirsten Pils Kilde. ... 290
Kong Valdemars Tanke ... 291
Henrik og Else. ... 292
Kristian den fjerde og Bonden ... 295

VI. NATURSKILDRINGER OG LIVSBILLEDER.

Norges Natur ... 297
Brødrene ... 299
Raad for Uraad. ... 304
Fløterne. ... 307
Truls og Inger. ... 309
Blomster-Ole. ... 311
En Baadfart. ... 315
Gjæterguttens Sang. ... 323
Mit Fødeland. ... 324

Faderen. ... 326
Norges Herlighed. ... 328
Da Droslen reiste. ... 329
Ladegaardsøen. ... 331
Blind-Anne. ... 335
Den norske Vinter. ... 338
Nordhavet. ... 339
En Katekisation. ... 342
Terje Viken. ... 344
Strilerne. ... 356
Jotunfjeldene. ... 361
Nordmandssang. ... 364
Den norske Bonde. ... 366
Vandring til Rjukand. ... 368
Finnerne. ... 369
Missionæren og Finnerne. ... 371
Familien paa Stenset. ... 373
Slædefart. ... 374
Møllergutten. ... 378
Paa Dovre. ... 379

VII. KULTURHISTORISKE SKILDRINGER.

Mindets Bæger. ... 382
Runerne. ... 383
Træk af de gamle Nordmænds Karakter. ... 385
Den døende Jarl. ... 389
Et gammelnorsk Herresæde. ... 390
Koll med Bilen. ... 392
Olav Tryggvessøns Kristendoms-Indførelse. ... 398
Klostrene og Havedyrkningen. ... 402
Kirkevielsen i Nesland *). ... 405
Gravhauger. ... 412
Gamle Stenbygninger. ... 414
Kong Haakons Gildehal. ... 415
Hamars Ruiner. ... 416
Norske Hirdskikke i Middelalderen. ... 420
Snorre Sturlassøn. ... 425
Uranienborg *). ... 426
Om Ludvig Holberg. ... 429
Ludvig Holberg. ... 434

Johan Nordal Brun. 437
Til Adam Oehlenschläger. 439
Jakob Aall. 440
Ved Rudolf Keysers Grav. 442
Peter Andreas Munch. 442

VIII. BLANDEDE STYKKER.

Guds Fred. 446
De hellige tre Konger. 447
Livets Seilads. 450
Gud hører Hjertets Raab. 451
Ved Dødens Komme. 452
Fattigmands Suk om Vinteren. 453
Verdens deiligste Rose. 453
Elsker hverandre! 455
Den blide Tanke. 456
Pilgrimssang. 457
Luther i Worms. 458
Luthers Minde. 461
Veien til Velstand. 462
Hvad man kan blive. 466
Oldtidens Berømmelse. 466
Det er ganske vist! 468
Ved Skoleaarets Slutning. 470
Brodne Kar i alle Lande. 471
Daarernes Selvtilfredshed. 474
Lad-Hans. 475
Gnieren og Drankeren. 477
En Frierhistorie. 479
Fregatten Ørnens Brand. 479
Da jeg var lille. 482
Den krøllede Frits. 483
Paaske-Indbydelse. 487
Island. 488
Gadefeieren i London. 489
Karl den store. 494
Gaffelen. 494
Hundemordet. 497
Smeden og Bageren. 500
I Totens Kirke. 502

Norsk Nationalsang. ... 506
Gamle Norge. ... 508
Fædrelandssang. ... 508
De tre høie Ord. ... 510
Norsk Flagsang. ... 511
Dansk Hilsen til Norge. ... 512
Om Drømme. ... 513
Tordenveir. ... 518
1. Guds Væsen. ... 521
6. Under Skuespiller Londemanns Portræt. ... 522
7. Under Wessels Portræt. ... 522
8. Gravskrift over Wessel. ... 523
9. Til Filet. ... 523
10. Ved Elises Grav. ... 523
11. Ved Wessels Død. ... 523
12. Barndommen. ... 523
13. Livsvisdom. ... 524
14. Under Tyge Brahes Portræt. ... 524
Vulkanske Udbrud. ... 525
For Norges Seilere. ... 527
Modersmaalet. ... 529
Mindesang. ... 530
Held for Universitetet! ... 531
Lærebogen. ... 533
Til min Gyldenlak. ... 534
I en tung Stund. ... 535
„Kun dagligdags er al din Dont." ... 535
Volmar-Slaget. ... 536
Sarpsborg. ... 540
Alexandria. ... 541
Den døde Fugl. ... 544

IX. PRØVER AF ÆLDRE DANSK OG AF NORSK FOLKESPROG.

Fortalen til jydske Lov. ... 546
Af den kalmarske Unionsakt. ... 547
Apostelen Johannes og Røveren. ... 548
Et Bryllup i Bergen 1565. ... 549
Om Mjøsen. ... 550
Slaget paa Stord 1). ... 550

Om Kristiania i gamle Dage. ... 551
Prestereiser i Nordlandene ... 554
Vindene i Nordland. ... 555
Bergen og Bergenserne. ... 556
Utidig Sparsomhed. ... 559
Krigsrustninger paa Anholt. ... 559
Dalebu Jonson [1]). ... 565
Magnus aa havfruva ... 566
Haugafolk. ... 567
Reisi til Sætren. ... 568
Heimreisi fraa Sætren. ... 570
Ho Tore paa Nut'æ. ... 570
Julaskrei'i. ... 571
Kveldsbøn. ... 573
Han Moss Mossbrunna [1]). ... 573
Norske Ordsprog. ... 574
Haralds-Haugen. ... 575
Dei vil altid klaga og kyta. ... 578
Dei gamle Fjelli. ... 579
Ein Stor-Leting. ... 580
Gjeite ... 580
Ved Rundarne. ... 583
I Skogen. ... 585
KORTE OPLYSNINGER OM FORFATTERNE. ... 585

FORORD.

V

I Sommeren 1867 lod Bestyrelsen af Aars og Voss's Skole, paa hvis Opfordring vi havde paataget os Udgivelsen af en norsk Læsebog, en Rundskrivelse udgaa til omtrent 30 af Landets Skoler for at komme til Kundskab om, hvorvidt Trangen til en saadan Bog var almindelig følt. „Vistnok gives der hos os," heder det i dette Cirkulære, „et betydeligt Antal Læsebøger; men dels er disse beregnede paa Almueskolen og derfor i mange Henseender mindre passende for de høiere Skoler, dels er de udarbeidede efter forskjellig Plan og passer derfor ikke saaledes sammen, at den ene naturlig kan slutte sig som Fortsættelse til den anden, og ingen af dem er saa righoldig, at den alene er i Stand til at fyldestgjøre Behovet." Paa et Par Undtagelser nær udtalte de indløbne Svarskrivelser et sterkt følt Savn af en efter ensartet Plan udarbeidet Læsebog for den hele Skole eller dog for en større Del deraf.

Den Læsebog, hvoraf tredje og sidste Del herved udkommer, er beregnet paa at skaffe Læsestof ligefra Barnet begynder med Bog og indtil det har naaet en Alder af omkring 15 Aar, — hvorlænge den vil strække til, afhænger naturligvis af det Timetal, der ved den enkelte Skole maatte være Modersmaalet tildelt. Første Del, (der allerede er leveret til Pressen) vil indeholde A. B. C. og Læseøvelser for det første Skoleaar, anden Del (udkommende til Høsten) Læsestykker for de tre følgende Aar.

Nærværende tredje Del er nærmest bestemt for Børn fra det 10de eller 11te Aar til omkring det 15de, altsaa for de Klasser, der for vordende Studenter og Officerer er „Mellemklasser," men øverste Klasser for det allerstørste Antal af Borger- og Realskolernes samt Pigeskolernes Elever. Det er fornemmelig af Hensyn til disse, der ikke faar noget grundigere Kjendskab til Literaturhistorien, at vi har givet denne Afdeling et vist literær-historisk Præg ved Tilføielse af Navnene under Stykkerne og ved de meddelte Sprogprøver og biografiske Data.

VI

Ved Optagelsen af mange Læsestykker har vi væsentlig havt for Øie at skaffe Eleverne Mønstre til Rettesnor ved egne Udarbeidelser. Endvidere har det været os magtpaaliggende — da vel Meningen med en norsk Læsebog ikke er den, at blot Sproget er vort — væsentligen at vælge Stykker, hvis Emne dreiede sig om hjemlige Forhold. Vi har i den Henseende meget at lære hos Danskerne og Svenskerne; der har i de senere Aar hos dem været udgivet Læsebøger, der end mer, end vi har vovet, lægger Vegten paa det hjemlige og ved Bibringelse af Kundskab om Fædrelandet søger at vække og nære Kjærligheden til det. Som saadanne vil vi nævne Schücks Fosterländsk Läsebok, Matzens og Boisens danske Læsebøger samt M. Hammerichs svenske Læsestykker og samme Udgivers danske og norske Læsestykker. Om

sidstnævnte Bog siger H.: „Samlingen har til Formaal, gjennem udvalgte Stykker af den danske og norske Literatur at give et Afbillede af det Land og Folk, hvori Literaturen er groet. — — Formaalet bliver saaledes: at give et Indblik i de to Landes Natur, Folkeliv, Historie og Kultur, og dette saavidt muligt ved Hjelp af Hovedforfatterne i Videnskab og Digtekunst som de læseligste og forstaaeligste, saa at altsaa Læsestykkerne paa en Gang bliver en Række Billeder af Folk og Land og en Samling Prøver af Folkeliteraturen, saavidt den har formet sig.“ Idet vi deler den heri udtalte Anskuelse af Formaalet for en Læsebog i Modersmaalet, er vi i Gjennemførelsen forsaavidt afvegne fra ham, som han, der gjør Regning paa modnere Ynglinger til Læsere, lægger Hovedvegten paa det kulturhistoriske Stof og Literaturhistorien, medens vi har givet Myther, Historie og Folkesagn — en efter vor Erfaring passende og kjærkommen Aandsføde for Børn — meget betydeligere Plads end han. Eventyrene vil faa sin Plads i anden, tildels allerede i første Del.

Af ovenstaaende vil det være indlysende, at vi ikke har villet give et Udvalg af Literaturen eller forsøge at faa enhver Forfatter „repræsenteret“ overensstemmende med hans Betydning som saadan. Tvertimod har vi ved Valget seet mer paa, om Stykket passede i vor forud afstukne Plan, end paa Forfatterens Navn: medens vi naturligvis for det meste hos Hovedforfatterne fandt, hvad vi søgte, har vi dog heller ikke skyet at ty til Skribenter, hvis Navn lidet eller intet gjælder i Literaturhistorien. Et enkelt Stykke, skrevet for nærværende Læsebog, er endog (paa Forfatterens Ønske) VII optaget anonymt.

Ved Læsestykkerne har vi ikke sjelden tilladt os Smaaændringer; navnlig er saaledes ofte de første Linjer varsomt omsatte eller lidt tilføiet for at faa passende Begyndelse; ellers er Tilføielserne yderst sjeldne — næsten kun i Form af Noter under Texten; — hyppigere er noget udeladt.

Under den almindelige Forvirring, der for Tiden hersker i vor Retskrivning, har vi ladet det være os en Hovedsag strengt at overholde en konsekvent Orthografi; vi har i alt væsentligt holdt os til de af J. Aars udgivne Retskrivningsregler, der vistnok gjengiver den af de fleste godkjendte Retskrivning. Med Hensyn til Skrivemaaden af Navne, der stammer fra det oldnorske, har vi, som snart vil sees, afveget noget fra almindelig Vedtegt, idet vi har forsøgt en konsekvent Gjennemførelse af vort nuværende Sprogs Lydbetegnelse. Vi skal nævne de vigtigste Tilfælde. Medens Bogstaverne þ og f (indi og i Enden af Ord) ellers altid er ombyttede med t og v, har de hidtil i Navne (og et Par andre Ord) været beholdte som enkeltstaaende Rester af en forsvunden Lydbetegnelse og den ene (f) endog ofte foranlediget urigtig Udtale (Olaff for Olav, Frittjoff for Fridtjov); vi har her ikke taget i Betænkning at skrive f. Ex. Trondhjem, Trudvang, Toten og Olav, Torleiv, Rolv. Den oldnorske Tvelyd ey bruges nu ikke mer; at beholde den i Navne er altsaa lidet rimeligt, især da den frister til at udtale t. Ex. Freyja, Eystein som Freia,

Eistein. Ogsaa i dette Tilfælde har vi brugt Lydens nuværende Betegnelsesmaade og skrevet Frøia, Øistein.

Endnu en Afvigelse fra gammel Vedtegt tror vi at burde begrunde. Denne Afdeling er trykt med kun en Slags Bogstaver, de latinske. Vor Erfaring har vist os, at Afvexling i Læsebøgers Tryk er aldeles overflødig saa høit oppe i Skolen. Nærværende Del af vor Læsebog gives i Hænderne paa Elever, der allerede længe har benyttet andre Skolebøger, og da disse vistnok næsten alle er trykte med „gotiske" Typer, er visselig særegen Øvelse i at læse disse overflødig. At i første og anden Del tilstrækkelige Prøver paa begge Skriftarter vil gives, siger sig selv.

Sluttelig vil vi aflægge vor forbindtligste Tak til DHrr. Overlærer Knudsen og Skolebestyrerne Buchholm og Aars, der har havt den Godhed at gjennemgaa vort VIII
Udkast, ligesom Herr Aars ved mangehaande Raad og Vink og ved Deltagelse i Korrekturlæsningen har en betydelig Del i dette Arbeides Tilblivelse.

Kristiania den 25de Juni 1868.

A. E. Eriksen.

P. A. Paulsen.

Nærværende tredje Del af norsk Læsebog ved Dhrr. Eriksen og Paulsen sælges til en Pris af 90 Skill. indbunden.

Første Del, der vil udkomme ved det nye Skoleaars Begyndelse, vil indeholde omtr. 8 Ark og koste 24 Skill.

Anden Del, indeholdende 30 Ark, vil koste 80 Skill.

Det hele Verk, 74 Ark, vil altsaa faaes for 8 [?] eller noget over 2½ Skill. pr. Ark, Indbinding iberegnet.

Kristiania den 25de Juni 1868.

W. C. Fabritius.

I. FABLER.

Ulven og Lammet.

Eft. Æsop

Da en Ulv stod og drak ved Udspringet af en Bæk, opdagede den et vildfaret Lam, som i nogen Afstand derfra pladskede nedenfor i Vandløbet. Da den havde besluttet sig til at tage det, gik den paa Raad med sig selv, hvorledes den bedst skulde retfærdiggjøre sin Vold. „Skurk!“ raabte den og løb hen til det, „hvor tør du gjøre det Vand mudret, som jeg drikker af?“ — „Jeg indser virkelig ikke,“ sagde Lammet ydmygt, „hvorledes jeg kan plumre Vandet, da det løber fra dig til mig og ikke fra mig til dig.“ „Lad saa være,“ svarede Ulven, „det er kun et Aar, siden du skjældte mig slemt ud.“ „O min Herre,“ sagde Lammet skjælvende, „for et Aar siden var jeg ikke født.“ „Naa,“ svarede Ulven, „var det ikke dig, saa var det din Fader, og det er det selvsamme; men det nytter ikke at prøve paa at snakke mig fra min Middagsmad!“ og uden videre Passiar faldt den over det stakkels, hjælpeløse Lam og sønderrev det.

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Ræven og Storken.

Eft. Æsop

En Ræv indbød engang en Stork til Middag, og da den havde Lyst til at more sig paa Gjæstens Bekostning, saa opvartede den ikke med andet end en tynd Suppe paa et fladt Fad. Ræven søbede meget let til sig al Suppen, medens Storken med sit lange, spidse Næb ikke var istand til at faa en Mundfuld og ved Maaltidets Slutning var ligesaa sulten, som da det begyndte. Ræven ytrede imidlertid sin Beklagelse over at se den tage saa sparsomt til Retterne og sin Frygt for, at Maden ikke var tillavet efter dens Smag. Storken sagde intet, men bad, at Ræven vilde gjøre den den Ære at

gjengjælde dens Visit; og følgelig lovede Mikkel næste Dag at spise til Middag hos den. Den kom ogsaa rigtig efter Aftale, og Maaltidet blev strax bestilt ind; men da Maden var anrettet, fandt Ræven til sin store Bedrøvelse, at den laa i et smalhalset Kar, i hvilket Storken med Lethed stak sin lange Hals og sit Næb ned, medens den derimod var tvungen til at nøies med at slikke Halsen paa Krukken. Da den nu ikke var istand til at stille sin Sult, saa tog den Afsked saa høflig, som den kunde, men med den Bemerkning, at den dog neppe kunne dadle sin Vert, der blot havde betalt den med dens egen Mynt.

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Den syge Løve. 2

Eft. Æsop

En Løve, som af Alderdomssvaghed ikke længer var istand til at jage sit Bytte, lagde sig til Ro i sin Hule og forsikrede med meget besværligt Aandedræt og svag Røst, at den i Sandhed var meget syg. Det rygtedes snart mellem Dyrene, og der var stor Jammer over den syge Løve. Et efter et kom de for at se til ham; men da den saaledes kunde fange dem alene og i sin egen Hule, blev de let dens Bytte, og den blev fed og tyk under denne Levemaade. Ræven, som havde nogen Tvivl om Sandheden af alt dette, kom tilsidst for at gjøre sit Sygebesøg, og, holdende sig i en vis Afstand, spurgte den hans Majestæt, hvorledes han befandt sig. „Ak, min kjæreste Ven," sagde Løven, „er det dig? Hvorfor staar du saa langt fra mig? Kom, bedste Ven! og gyd et Trøstens Ord i den stakkels Løves Øre, som kun har kort Tid at leve i!" „Saa mange Tak," sagde Ræven, „men undskyld, at jeg ikke kan blive; thi, for at sige Sandheden, jeg føler mig ikke ganske vel ved at betragte Formen her af disse Fodspor, som alle peger indad til din Hule, men slet ingen vender udad."

Det er lettere at komme ind i en Sag end at komme ud af den, og det er kun almindelig Klogskab at se henad en Vei, inden man vover sig paa den.

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Ræven og Druerne. 3

Eft. Æsop

Midt under Vinhøsten listede en Ræv sig ind i en Vingaard, hvor de modne, skinnende Druer hang høit opbundne og saa ret fristende ud. Den gjorde mangt et Spring og Hop efter det søde Bytte; men da alle dens Anstrængelser mislykkedes, gik den bort, idet den mumlede: „Aa, hvad gjør saa det! De Druer er dog sure!"

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Spurven under Fangefælden.

3

Frimann

En voxen Dreng med Fangefælde
Af fine Hamp for Spurv især
At fange sad (thi Spurven er
Paa Ager slem, naar den faar
Vælde);
Om langt om længe faar han en.—
„Mig, gode Mand, du Livet
skjænke!
Hvad nytter dig (som jeg kan
tænke)
At faa kun mig, at faa kun en?
Og spares jeg, da tør jeg sværge,
At du skal derfor takke mig:
Jeg samle skal fra Dal og Bjerge
Min hele Slægt her ned til dig;
Jeg foran flyve skal og hoppe
Og vise dem det strø'de Korn;
Da faar du mange Spurvekroppe,
Som feded sig paa stjaalet Korn.
Jeg er den magreste af alle." —
Saaledes var nu Spurvens Tale.—
„Forræder!" svared Drengen
ham,
„Den Grund, hvorpaa du Liv
begjærte,
Den viser ret et Broderhjerte,
En deilig Sjæl! — Fy! for en
Skam!
Er Livet værd en slig Forræder?
Nei, var du end den eneste,
Og bar du end Paafuglens Klæder,
Forræders Løn du strax skal se."

C. Frimann.

Ravnen og Ræven.

Rahbek

Junker Ravn i Trætop sad
Ved en stjaalen Ost saa glad;
Mester Ræv, som Lugten fik,
Lumsk ærbødig strax fremgik,
Hilste paa vort Fjog med Smiger:
„Ih, Hr. Ravn! velkommen her!
O, hvor deilig De dog er!
Fönix selv langt for Dem viger,
Dersom Deres Sang kun er
Halv saa skjøn som Deres Fjær.“
Ravnen, som med Tossens Glæde
Hørte sig saa herlig rost,
Vil paa Timen til at kvæde . . .
Bums! der laa den stjaalne Ost!
Vips! har Mester Ræv den fat,
Sagde Junker Ravn god Nat,
Men først bad han: „Fromme
Herre!
Dette ham en Varsel være:
At en Hykler altid har
Den, han smigrer for, til Nar.
Denne Lærdom, tror jeg, er
Ganske ærlig Osten værd.“
Ravnen svor, men lidt for silde,
Aldrig mer han narres vilde.

K. L. Rahbek.

Musene i Raadsforsamling.

Eft. Æsop

Engang i fordums Tid, da Musene befandt sig i største Nød ved Kattenes Forfølgelser, besluttede de at holde et Møde for at tage en Beslutning angaaende de bedste Midler til at blive fri for den idelige Plage. Mange Planer blev drøftede og forkastede; tilsidst stod en ung Mus op og foreslog, at der skulde hænges en Bjælde omkring Kattens Hals, forat de for Fremtiden bestandig kunde have Kundskab om dens Komme og paa den Maade være istand til at slippe bort. Dette Forslag blev hilset med stormende Bifald og blev strax enstemmigen antaget. Derpaa fremtraadte en gammel Mus, som hele Tiden havde siddet taus, og sagde, at den ansaa dette Paafund for meget klogt, og at det uden Tvivl vilde være tilstrækkelig virksomt; men den havde blot et lidet Spørgsmaal at fremsætte, nemlig, hvem af dem det var, som vilde hænge Bjælden paa Katten.

Et er at gjøre Forslaget, et andet at udføre det.

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

De reisende og Bjørnen.

Eft. Æsop

Da tvende Venner vandrede med hinanden ad samme Vei, mødte de en Bjørn. Uden at tænke paa sin Ledsager klavrede den ene i stor Angest op i et Træ og skjulte sig der. Den anden, som saa, at han ingen Udsigt havde til at staa sig mod Bjørnen, havde intet andet at gjøre end at kaste sig paa Jorden og lade, som om han var død; thi han havde hørt, at Bjørnen aldrig rører noget dødt Legeme. Medens han nu laa saaledes, nærmede Bjørnen sig til hans Hoved, snøftede og snusede ved hans Ører, hans Næse og hans Hjerte; men Manden holdt ubevægelig sit Aandedræt, saa at Dyret troede, at han var død, og gik bort. Da Bjørnen var ganske ude af Sigte, kom hans Reisekammerat ned fra Træet og spurgte, hvad det var, som Bjørnen hviskede til ham; — „thi," sagde han, „jeg bemerkede, at den satte sin Snude tæt til dit Øre." „Aa," svarede den anden, „det var ingen stor Hemmelighed; den bad mig blot at vogte mig for at komme i Kast med dem, som lader sine Venner i Stikken, naar de kommer i Nød."

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Katten, den gamle og den unge Mus.

Rahbek

Katten. „Du lille søde Dyr, kom hid til mig!
Kom hid og lad mig bare kysse dig!
Du ved ei, hvor jeg holder af dig, kjære!“

Gamle M. „Jeg raader dig, mit Barn, lad du det være.“

Katten. „Saa kom dog hid! se her! en saadan deilig Nød
Jeg dig for hvert et Kys betaler.“

Unge M. „Hør, Moder! hør, hvor sødt den taler!
Jeg gaar.“

Gamle M. „O nei!“ —

Katten. „Og dette Sukkerbrød
Og meget andet rart vil jeg dig give,
Vil du kun komme hid.“

Unge M. „Hvad skal jeg nu?
O Moder, lad mig gaa!“

Gamle M. „O Barn, o lad det blive!“

Unge M. „Den ser saa ærlig ud. Hvor mener du,
Den gjorde mig Fortræd!“

Katten. „Saa kom da, lille Taabe!“

Unge M. — — „O Moder! hjælp! Den grusomme!
Den bider, o! den dræber mig, o ve!“

Gamle M. „Nu det for silde er om Hjelp at raabe.
Hvo ei modtager Raad, har ingen Hjelp at haabe.“

K. L. Rahbek.

Løven og Musen.

Eft. Æsop

Da en Løve engang laa og sov i sit Leie, løb en Mus, som ikke anede, hvor den gik, over det mægtige Dyrs Snude og vækkede det. Løven slog sin Lab paa det lille, forskrækkede Dyr og var i Begreb med i et Nu at gjøre det af med det, da Musen i en ynkelig Tone bønfaldt den om at skaane den, da den ganske mod sit Vidende havde fornærmet den, og ikke at vanære sin hæderlige Klo ved et saa ubetydeligt Bytte. Løven smilede ved den lille Fanges Angest og var saa ædelmodig at lade den gaa. Nu hændtes det kort Tid derefter, at Løven paa sin Vandring i Skoven efter Bytte faldt i Jægernes Garn, og da den følte sig hildet uden Haab om at slippe, udstødte den et Brøl, som gjenlød gjennem hele Skoven. Musen, som gjenkjendte dens Røst, der havde sparet dens Liv, løb hen til Stedet og gav sig uden videre Omstændigheder til at gnave paa Knuden i det Reb, som bandt Løven, og satte i kort Tid det ædle Dyr i Frihed og overbeviste saaledes Løven om, at venlig Mildhed sjelden er spildt, og at ingen Skabning staar saa dybt under den anden, at den jo formaar at gjengjælde en Velgjerning.

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Løvens Hof. 6

Wergeland

Kong Løve skrev en Landdag ud,
De andre Dyr kom sammen i hans Hule,
En Bjørn, saa raa som egen Hud
Og altid vant sin Mening ei at skjule,
Frembrummed strax, da han intren:
„Hvor fæl en Lugt her hos vor Herre!
I Møddinggrop og Rakkerkule
Kan ei se ud, ei lugte værre.“
Og sandeligt,
Den Residens sig ligne lod ved sligt.
Men Løven over denne plumpe Note
I Stilhed to Minutter gren;
Men i det tredje med sin Pote
Han brød den Tølpers Nakkeben.
„Fortræflig gjort!“ med Buk og Skraben
Og søde Smil udraabte Aben
Og talte vidt og bredt om Dunst
Af Virak og om Kongens Gunst,
Som tillod Bæsterne at snuse
I Vellugt som i Guders Huse.
Hans Smiger dog ei smagte; knap 7
Han Løvens Klo ved Flugt undslap.
„Men du, hvad lugter du da?“ blev adspurgt en Ræv.
„O eders Majestæt tilgive!“ — var dens Svar —
„Jeg Snue har.“

H. Wergeland.

Hjorten og Vinranken. 7

Eft. Æsop

En Hjort, forfulgt af Jægerne, skjulte sig mellem Rankerne paa en Vinstok. Jægerne gik forbi uden at opdage den, og da den mente, at alt var sikkert, begyndte den at afgnave det Løv, som havde skjult den. Men en af Jægerne, gjort opmerksom ved denne Raslen, vendte om, og da han nok anede, at deres Bytte var der, skjød han

ind i Busken og dræbte Hjorten. Da den var nær ved at dø, udstønnede den disse Ord: „Jeg lider med Rette for min Utaknemmelighed, der lod mig krænke den Vinstok, som havde beskyttet mig i Farens Time.“

Eft. Æsop, ved Chr. Winther.

Paafuglen og Hanen.

7

Schaldemose

En Paafugl sagde til en Hane:
„Skjønt jeg beundres af enhver,
Der er dog dem, der har den
Vane
At finde Feil, hvor ingen er,
Istedenfor sig klogt at fryde
Ved mine Fjæres stolte Pragt,
De lader sig endog forlyde
Om mine Ben med kaad Foragt;
Og andre, tænk engang! tør sige,
At Ravne selv ei værre skrige.“
— Gjensvared Hanen: „Gjerne
vilde
Man glemme baade Skrig og Ben,
Men du vil just, og det er ilde,
Med Magt behage hver og en;
Og den, der vil, se det er Tingen,
Behage alle, tækkes ingen.“

F. Schaldemose.

Edderfuglen.

7

Ewald

En Edderfugl var haardt i Klemme
Og skreg om Hjælp til Himmelen,
En Fisker hørte Fuglens Stemme
Og skyndte sig og frelste den.

„Ak, smukke Fugl, Nordhavets Ære! 8
Hvor glad er jeg, som frelste dig!
Hvor hvide, skjønne, bløde Fjære!
De skal herefter varme mig.“
Saa plukkede han grisk den arme,
Og halvdød klager den med Ret:
„Ha, grumme Haand, som tog min Varme!
Hvi gav du mig mit Aandedræt?“

J. Evald.

Katten i Bondens Madskab. 8

Holberg

En fattig Bonde havde udi sit Skab forvaret en Ost; men Skabet var ikke saa tæt, at jo Mus listede sig derind og gnavede paa Osten. Bonden besluttede derfor at indeslutte en Kat udi Skabet for at jage Skræk i Musene og beskjerme Osten imod samme. Han begav sig derpaa roligen til Sengs; men da han stod op om Morgenen og aabnede Skabet, fandt han, at Katten havde fortæret den hele Ost paa en Nat.

Ofte, for at undgaa et lidet Uheld, styrter man sig i et større, og det, som man mener at være Lægedommen, er værre end Sygdommen.

Ludv. Holberg.

Æslets Hovmod i dets Velstand. 8

Holberg

Æslet fandt engang en stor Skat, der laa skjult under en Drage, som var død af Hunger, fordi den ikke vilde forlade Skatten. Æslet lod sig derpaa udmaie med kostelige Klæder og Smykker. Da Dyr og Fugle belo Æslet for denne Daarskab, mente en Jagthund, at intet kunde være fornuftigere gjort, saasom intet andet Dyr mere tiltrængte udvortes Smykke. „Thi“ — sagde den — „man maler Vægge, som er af Træ og Ler, men ikke dem, som er af Marmor. Jeg tog ikke i Betænkning at gjøre det samme, hvis jeg var et Æsel.“

Uduelige og foragtelige Mennesker behøver mest at pynte sig; dette bekræfter jo ogsaa den daglige Erfaring.

Ludv. Holberg.

Bjørnen og Gjedebukken.

9

Holberg

Da en Bjørn engang saa en Gjedebuk at klavre op paa en brat Klippe, tænkte han ved sig selv: „Mon ikke ogsaa du kunde gjøre det samme?“ Hans Haab slog ham heller ikke feil; men, da han, skjønt ikke uden stor Møie, var kommen op paa Spidsen af Bjerget, sagde han: „Men hvorledes kommer jeg nu ned igjen?“ Gjedebukken, som havde forudseet dette, sagde da: „Det skulde du have betænkt, førend du steg op.“

Fabelen lærer, at ethvert Menneske, førend det indvikler sig i en Vanskelighed, maa være betænkt paa, hvorledes det kan udvikle sig igjen derfra.

Ludv. Holberg.

Kokosnødden.

9

Kaalund

En Kokosnød
Paa Havet flød,
Omtumlet vildt af Voven,
Ved Asiens Kyst
En Storm i Høst
Den rev fra Kokosskoven,

„Ak!“ — klaged den, —
„Hvor skal jeg hen?
Hvi blev min Kjerne moden?
Blandt Hval og Hai
Jeg kan jo ei
I Dybet fæste Roden.“

„Spildt er min Kraft;
Min sunde Saft
Ei kvæger Ørknens arme,
Kold er din Grav,
Du store Hav,
Og jeg behøver Varme.“

Men Herren lo;
Han klæder jo
Hver Markens Urt og Lilje,
Det mindste Frø
Kan ikke dø,
Naar det ei er hans Vilje.

Bag Havets Vand,
Det vidste han,
Laa Øen i det fjerne;
Med frugtbar Grund,
Men uden Lund
Den vented paa en Kjerne,

Og Nødden drev
Til Fjeldets Rev
Med Verdenshavets Vove.
Den fæsted Rod,
Og Øen stod
Snart dækt med Kokosskove.

Hver Skipper, som
Til Øen kom,
Fandt den ei mere nøgen,
Høit steg mod Sky
I Palmers Ly
Mod Himlen Aftenrøgen.

Hvert Sandheds Ord,
Udtalt paa Jord,
Man kan ved Nødden ligne.
Det er et Frø
Paa vilden Sø;
Men Gud det kan velsigne,

Som hist en Kyst,
Maaske et Bryst
Det kan i Livet finde;
Og ved du vel,
Om ei en Sjæl
Det kan for Himlen vinde?

Saa tal det ud
Og stol paa Gud;
Lad Stormen det bortrive!
Et Palmetræ
Til Ly og Læ
Kan Sandhedsordet blive.

H. V. Kaalund.

II. MYTHER OG OLDSAGN.

Tors Færd til Jotunheim.

P. A. Munch

Tor, Tordenguden, var Jotnernes ivrigste Bekjæmper; men det lykkedes ham dog ikke altid at seire over dem. Engang kjørte han afsted til Jotunheim med sine Bukke, og Loke fulgte ham; de overnattede hos en Bonde. Her slagtede Tor begge sine Bukke, flaaede dem og lod dem koge; han indbød ogsaa Bonden med hans Kone, Søn og Datter til at spise med sig, men bad dem kaste alle Benene fra sig paa Bukkeskindene. Dette gjorde de og, undtagen Tjalve, Bondens Søn, der knækkede et Laarben for at faa Marven. Tidlig i Otten stod Tor op og klædte sig paa, løftede Mjølner i Veiret og indviede Bukkeskindene med den; strax stod Bukkene lyslevende op; men den ene var halt paa Bagbenet. Nu kunde Tor skjønne, at Bonden eller hans Husfolk ikke havde faret varsomt med Benene, og at Laarbenet var brækket; han blev skrækkelig vred, trak Øienbrynene sammen og holdt saa fast om Hammerskaftet, at Knogerne blev hvide. Bonden blev saa ræd, at han nær havde opgivet Aanden alene ved Tors Øiekast; han kastede sig for hans Fødder med alle sine, bad om Naade og tilbød i Bod alt, hvad han eiede. Da Tor saa deres Skræk, gik Heftigheden over, og han lod sig formilde. Han modtog til Erstatning Bondens tvende Børn, Sønnen Tjalve og Datteren Roskva, og siden den Tid følger de ham altid som hans lydige Tjenere. Tor lod Bukkene staa hos Bonden og fortsatte sin Reise til Jotunheim. Han kom lige til det dybe Hav, svømmede derover og gik i Land med sine Følgesvende. Snart kom de i en stor Skov og gik gjennem den hele Dagen, lige til det blev mørkt. Tjalve var meget rask til Fods og bar Tors Nistepose; thi der var ikke stor Føde at finde paa Veien. Da det var mørkt, søgte de efter Natteherberge og fandt en meget stor Stue, hvor Indgangen var paa den ene Ende og lige saa bred som hele Stuen. Der gik de ind og lagde sig til at sove. Ved Midnatstid blev der saa forfærdeligt et Jordskjælv, at Huset rystede; derfor vækkede Tor sine Reisefæller og lod dem gaa ind i et Sidehus, som de fandt midt paa Stuevæggen; men selv satte han

sig ved Døren med Mjølner i Haanden og hørte en svær Larm og Brag. Da det dagedes, gik han ud og saa en uhyre stor Mand ligge og snorke tæt ved ham i Skoven; da tyktes han nok at skjønne, hvorfra Larmen kom. Han spændte Styrkebeltet om sig; men i det samme vaagnede Manden; og fortælles der, at Tor denne ene Gang betænkte sig paa at slaa til. Derimod spurgte han Manden om hans Navn; han sagde: „Jeg heder Skryme, og ikke behøver jeg at spørge dig om dit Navn; thi jeg ved, at du er Aasa-Tor; men hvor har du gjort af min Handske?“ Skryme bukkede sig for at tage Handsken op, og da saa Tor, at det, som han om Natten ansaa for en Stue, kun var Skrymes Handske, og at Sidehuset var Tommelfingeren deri. „Skal vi følges ad?“ spørger Skryme. „Ja,“ sagde Tor. De spiste først Døgurd hver for sig, Skryme af sin Madpose og Tor med sine Reisefæller af sin; siden foreslog Skryme, at de skulde spise tilsammen; Tor sagde ja dertil, og Skryme bandt nu hele Nisten, baade deres og sin, sammen i en eneste Pose. Den tog han paa Ryggen, gik foran om Dagen med svære Skridt og udvalgte om Aftenen Natteleie under en stor Eg. „Her vil jeg lægge mig til at sove,“ sagde han, „men I kan tage Nisteposen og holde Nadverd.“ Skryme sovnede strax og snorkede vældig; men Tor gav sig ifærd med at knytte op Nisteposen, hvilket dog slet ikke vilde lykkes ham; da han længe havde prøvet forgjæves, blev han vred, greb Mjølner med begge 12
Hænder og slog Skryme med den i Hovedet. Skryme vaagnede og spurgte kun, om der faldt et Løvblad paa hans Hoved; „har I spist nu.“ lagde han til. „Ja,“ sagde Tor, „nu skal vi lægge os.“ Midt om Natten hørte Tor atter, at Skryme snorkede, saa det dundrede i Skoven; da gik han til ham, løftede Hammeren høit op og slog ham i Issen, saa at Nebbet sank dybt ind i Hovedet. Skryme vaagner og siger: „Hvad nu? faldt et Agern i mit Hoved? hvorledes har du det, Tor?“ Tor skyndte sig bort og sagde, at han nu nys var vaagnet, og at det endnu var Midnat. „Kunde jeg nu blot slaa ham et tredje Slag,“ tænkte Tor, „saa skulde han aldrig tiere se Dagens Lys;“ han passede paa, indtil Skryme igjen var sovnet ind lidt før Dag, løb saa hen til ham og slog ham af alle Kræfter i Tindingen, saa at Hammeren sank i lige til Skaftet. Skryme satte sig op, strøg sig om Kinden og sagde: „Sidder der Fugle i Træet ovenover mig? der faldt nok noget Kvas ned af Grenene paa mit Hoved. Er du vaagen, Tor? nu er det passe Tid at staa op, og I har nu ikke langt til Borgen Utgard. Jeg har hørt eder hviske mellem eder, at jeg ikke var saa liden af Vext; men I skal nok faa større Mænd at se, naar I kommer til Utgard. Jeg vil ellers give eder et godt Raad: bær eder ikke alt for storsnudet ad; thi Utgarde-Lokes Hirdmænd taaler intet Skryderi af saadanne Smaadrenge; i andet Fald maa I vende om igjen, og det er vist ogsaa det bedste for eder. Men vil I endelig videre frem, saa gaa mod Østen; min Vei er nordefter til hine Fjelde, som I ser.“ Dermed tog Skryme Nisteposen, kastede den paa Ryggen og gik ind i Skoven; og glade var Æserne over, at de blev ham kvit.

Tor og hans Reisefæller gik fremad lige til Middag; da saa de en Borg paa Sletten; men de maatte sætte Nakken lige ned i Ryggen for at se over den. Borgeledet var stængt med en Grind, som de ei kunde lukke op; men de krøb ind imellem Spærrerne og saa en stor Hal; til den gik de. Døren stod aaben; de gik ind og saa mange Mænd, alle sammen tilbørlig store, siddende paa to Bænke. Der var ogsaa Kongen selv, Utgarde-Loke, og de hilste ham; men han smilede haanlig og spurgte, om denne lille Dreng var Ake-Tor; „du er vist større, end du lader til," sagde han, „og hvad Idræt 13
forstaar vel I Reisefæller eder paa? Her hos os maa ingen være, som ikke kan en eller anden Kunst fremfor alle andre." Loke gik bagerst; han sagde: „En Idræt kan jeg, som jeg strax er færdig at prøve: der er vist ingen her, som kan spise hurtigere end jeg." „Det skal vi strax friste," svarede Utgarde-Loke og bad en Mand ved Navn Loge gaa frem paa Bænke-Enden midt paa Gulvet for at kapspise med Loke. Man bar et Trug ind, fuldt af Kjød, og satte det paa Gulvet; Loke og Loge satte sig ned ved hver sin Ende og spiste af alle Kræfter; de mødtes midt i Truget; men da havde Loke kun spist Kjødet, Loge derimod Kjødet, Benene og Truget med. Saaledes havde da Loke tabt. „Hvad kan den unge Mand der?" spurgte Utgarde-Loke. „Jeg vil prøve at løbe omkap med en," svarede Tjalve. „Da maa du være rap paa Foden," svarede Utgarde-Loke, gik ud paa Marken og bød en liden Fyr ved Navn Huge at løbe omkap med Tjalve. Ved det første Løb kom Huge saa langt foran, at han vendte sig om imod Tjalve ved Maalet. „Du maa lægge mere ud, Tjalve, hvis du vil vinde," sagde Utgarde-Loke, „skjønt rigtignok ikke nogen er kommen hid, som var fodrappere end du." Ved det andet Løb kom Huge allerede til Løbet og vendte sig om; da var der et langt Kolv-Skud til Tjalve. „Det er godt løbet," sagde Utgarde-Loke; „men neppe tror jeg, at Tjalve vinder nu, om I end forsøger tredje Gang." De løb paany, og da Huge kom til Maalet og vendte om igjen, var Tjalve ikke engang halvveis. Alle fandt nu, at denne Leg var nok prøvet. „Hvad Idrætter vil du vise os, Tor?" sagde Utgarde-Loke, „saa stort Ry som der gaar om dine Storverk." „Jeg vil drikke omkap med en," sagde Tor. „Lad saa være," sagde Utgarde-Loke, gik ind i Hallen og bad sin Skutilsvend tage det store Horn, som Hirdmændene pleiede at drikke omkap af. „Det ansees for godt drukket," sagde Utgarde-Loke, „hvis nogen kan drikke det ud i et Drag; nogle drikker det ud i to; men ingen er saa daarlig til at drikke, at han ei kan tømme det i tre." Tor ser paa Hornet; han finder det just ikke saa stort, men temmelig langt; dog han er meget tørstig, sætter det for Munden, tager store Drag og tænker, at han ei skal behøve oftere at bøie sig mod Hornet. Men da han holdt op og 14
saa efter, hvor meget der var drukket, forekom det ham, at han liden eller ingen Mon kunde se. „Du har drukket godt," sagde Utgarde-Loke, „men ikke overhaands meget; rigtignok havde jeg ikke troet, at Aasa-Tor ei kunde drikke sterkere, om nogen havde sagt mig det; men da ved jeg vist, at du tømmer det anden Gang." Tor svarer ikke, men tager saa langt et Drag, som det er ham muligt; alligevel vil slet ikke den anden

Ende saa høit op, som han ønsker; da han holdt op, syntes han, at det var endnu mindre Mon at se end forhen; dog kunde man nu bære det uden at spilde. „Vil du drikke tredje Gang, saa har du gjemt det meste til sidst," siger Utgarde-Loke, „men er du ikke flinkere i andre Lege end denne, kan du ikke fortjene saa stort Navn hos os som hos Æserne." Tor blev vred, satte Hornet for Munden, drak af alle Livsens Kræfter og gjorde Draget saa langt som muligt; da han skulde se efter, var det dog sunket noget; alligevel vilde han ikke drikke mere. „Det er klart," sagde Utgarde-Loke, „at du slet ikke er saa stor en Mand, som vi tænkte; men vil du prøve flere Idrætter, siden det ikke nytter med denne?" „Aa ja," svarer Tor, „men underligt skulde det være, om man hjemme hos Æserne vilde kalde dette daarlig drukket." „Vore unge Drenge har den Morskab," sagde Utgarde-Loke, „at løfte min Kat fra Jorden; det er rigtignok en Ubetydelighed, og jeg vilde ikke have foreslaaet Aasa-Tor noget saadant, hvis jeg ikke nu saa, at du langtfra er saa mægtig, som jeg tænkte." Der løb en graa, temmelig stor Kat frem paa Salsgulvet; Tor gik til, tog den med den ene Haand midt under Bugen og løftede den op: men eftersom Tor hævede Haanden, krummede Katten sig, og da Tor havde strakt Haanden op, saa langt han mægtede, lettede Katten blot paa den ene Fod. Saaledes fik Tor heller ikke udført denne Leg. Utgarde-Loke sagde, at det var noget, han kunde vide forud, da Tor var lav og liden imod de store Folk, som var der. „Lad en komme og tage Tag med mig, saa liden som I siger, jeg er," sagde Tor; „thi nu er jeg vred." „Alle herinde vilde lade haant om at brydes med dig," svarede Utgarde-Loke og saa sig omkring paa Bænkene; „men jeg vil kalde ind min gamle Fostermoder, Elle." Hun kom ind og begyndte at brydes med Tor; men jo haardere Tor tog fat, desto fastere stod hun; tilsidst begyndte hun at bruge Kneb, og Enden blev, at Tor faldt paa det ene Knæ. „Nu er det nok," sagde Utgarde-Loke; „Tor vil vist ikke byde flere herinde at tage Tag med ham." Derpaa viste han Tor og hans Reisefæller til Sæde; de forblev der om Natten og nød al mulig Gjæstfrihed.

Om Morgenen stod de op og gjorde sig reisefærdige. Utgarde-Loke kom til og lod sætte Bord for dem; der fik de fuldt op af Mad og Drikke. Dernæst begav de sig paa Veien. Utgarde-Loke fulgte dem ud af Borgen, og ved Afskeden spurgte han Tor, hvorledes han var fornøiet med sin Færd. Tor syntes, at han havde lidt stor Skam og tog sig det meget nær, at man skulde kalde ham en usel Mand. „Nu skal jeg sige dig Sandheden," sagde Utgarde-Loke, „siden du er vel kommen ud af Borgen: du skal aldrig med min Vilje komme ind i den igjen, saalænge jeg lever og raader; heller ikke skulde du have faaet Lov til at komme ind, hvis jeg havde tænkt, at du var saa sterk; thi du havde nær bragt os i stor Ulykke. Men jeg har kun fordreiet Synet for eder. Det var mig, som I traf i Skoven; dengang bandt jeg Nisteposen til med Hexebaand, saa at du ei kunde hitte paa at løse den op. Ethvert af de Slag, du slog med Hammeren, vilde have dræbt mig, hvis jeg ikke, uden at du merkede det, havde skudt

den store Klippe imellem, som du saa ved min Hal; der saa du nu efter Slagene tre firkantede Dale, en dybere end de andre. Ligeledes med Idrætterne, I prøvede: Loke var sulten og aad godt; men Loge var fortærende Ild; derfor brændte han Kjød og Trug paa en Gang. Den Huge, med hvem Tjalve løb omkap, var min Hu eller Tanke; den maatte jo altid være hurtigst. Din Drik af Hornet var saa stort et Under, at jeg neppe troede mine egne Øine; thi den anden Ende laa ude i Havet, og naar du ser efter, vil du mærke, hvor meget det er sunket; det kaldes nu Fjærer. Da du løftede Katten, blev vi alle rædde; thi det var Midgards-Ormen, som ligger om alle Lande; men du hævede den saa høit, at den neppe med Hoved og Hale paa en Gang berørte 16
Jorden. Taget med Elle var ogsaa et stort Under; thi de fleste pleier ganske at falde for hende (Elle ɔ: Ælde, Alderdom). Nu skal vi skilles ad, og bedst er det for os begge, at I ei kommer igjen; thi jeg vil altid vide at værge mig med lignende Kunster.“ Tor hævede Hammeren og vilde slaa Utgarde-Loke; men med et var han borte. Heller ikke kunde han faa Øie paa Borgen; derfor maatte han vende om igjen til Trudvang.

P. A. Munch.

Tor og Trudvang. 16

Oehlenschläger

Saa melder en gammel Sanger,
Hvad her I høre faar:
Et Land er nævnt Trudvanger,
Deri en Hofgaard staar;
Dens Lofter paa Piller ruge,
Af Haller er Huset fuld,
Femhundred fyrgetjuge,
Saa velbeklædt med Guld.

Søer og grønne Volde
Er trindt om Gaarden lagt;
Med kobberrøde Skjolde
Er hele Huset takt;
Det Kobber kan man skue
Fra Jordens dybe Dal;
Høit straaler i sin Lue
Den lyse Kjæmpesal.

Der bor den Gud for Krige,
Den stærke Aasa-Tor;
Næst Odin, kan man sige,
Er han mest høi og stor;
Han styrker bolde Helte
Alt med sin Manddoms Aand;
Om Lænd han har et Belte,
Staalhandske paa sin Haand.

Mjølner, hans tunge Hammer,
Er dog den bedste Skat;
Hvorhelst med den han rammer,
Der følger Døden brat.
Naar Beltet han griber efter
Og gjorder om sin Lænd,
Da voxer snart hans Kræfter
Vel fremfor alle Mænd.

Den asianske Herre
Med staalbeklædte Bryst
Tidt spænder for sin Kjærre,
Har til at age Lyst;
De Bukke frem han kalder
Ud af den lune Stald;
Naar Kjærren vældig gjalder,
Det kaldes Tordenskrald.

A. Oehlenschläger.

Loke skaffer Æserne Klenodier. [16]

Oehlenschläger

(Den eneste, som yppede Splid i Aasgard, var den listige Loke. Engang havde han ved sin onde Tunge fornærmet Siv, Tors Hustru. Da hun nu lod ham høre, hvilken Usling han var, hevnede Loke sig ved at liste sig til hende, medens hun sov, og afklippe [17] hendes lange, skjønne Haar).

Han sad i Hallen og tænkte derpaa,
Hans Hevn ham glæded saa saare:
„Naar Siv sig nu speiler i blanken
Aa,
Da fælder hun modige Taare.

Med hviden Haand hun fletter ei
mer
De Lokker saa gule, saa lyse;
Naar hun sit Hoved i Floden ser,
Da vil hun snarlig gyse.“

Som saa han sad under Granens
Gren
Ved Hulen, listig som Ræven,
Da knaged i Nord den sterke
Sten,
Og Jorden dundred med Bæven.

Da vidste han vel, hvad det
betød,
Han merked, at Tor var kommen;
Brat som en Lax han sig smidig
skjød
Og sprætted med Angst i Glommen.

Men Tor neddukked som Maage
sig
Og fanged med Nebbet Laxen;

Han raabte: „Røver, jeg kjender
dig,
Nu skal du bløde for Saxen.

Jeg knuser dig hvert af dine Ben,
Som Møllen Mel under Hjulet;“
Da var ei Loke ret længe sen,
Han kastede Trylleskjulet.

„Hvad vinder du ved, hvis du
mig slaar?“
Sang han, hel listig i Sinde;
Det skaffer ei Siv et eneste Haar,
Du favner en skaldet Kvinde.

Hvis du tilgiver mig denne
Spøg —
En Spøg jeg kalder det ene —
Da sverger jeg dig ved Urt og
ved Løg,
Ved Mosen paa Bautastene,

Ved Odins Øie, ved Mimers Væld
Og ved dit mægtige Verge:
Jeg selv skal vandre til hule Fjeld,
Til Frænderne, mine Dverge,

Og skaffe din Siv igjen et Haar
Af Guld, før Dagen er omme,
Saa hun skal ligne den unge Vaar
Med Græssets forgyldte Blomme.

(Tor lod sig formilde, og Loke tilligemed Tor og Fröi gav sig paa Veien til de kunstfærdige Dverge. Disse fik han til at arbeide kostelige Ting til Æserne. Først lagde de et Svineskind i Essen; men Loke, som ikke undte Æserne noget, gjorde sig om til en Kleg og stak Belgtræderen paa Haanden; men han ænsede det ikke, og af Skindet blev Galten Gullinbørste, som Fröi fik. Nu skal fortælles, hvorledes de gjorde Ringen Draupner til Odin, Hammeren Mjølner til Tor og Guldhaar til Siv).
Saa lagde de Guld paa Bolten hen;
Det var kun et lidet Stykke;
Men da de tog det ud igjen,
Det blev det deiligste Smykke.

En jevnglat Ring af røden Guld,
To Hænder krysted hinanden.
En Blomst af Ædelsten underfuld
Var indlagt kunstig paa Randen,
Den Ring var stor og af sjelden 18
Vegt;
Thi Odin skulde den bære;
Han Drotten var for Æsernes
Slegt,
Ham skyldtes den høieste Ære.

Selv eier han alt, stor er hans
Magt,
Til Gavn kan man intet ham lave;
Thi smeded de ham en Ring til
Pragt
Og hylded ham med en Gave.

Man kjendte den lidet ved engang at
Bese den i Dvergenes Rige;
Den eier en Dyd: hver niende Nat
Den drypper otte, sig lige.

Nu lagde Dvergene Jern paa Bolt,
De brugte dertil ei Lue,
De hamred det ud, saa sort, saa
koldt,
Forat det ret skulde due.

Da Loke saa, hvor Jernet fik Kraft,
Og hvor det varlig blev handlet,
(Det var en Hammer med sterken
Skaft),
Da han sig atter forvandled;

Og for som en Bremse med smertelig Braad
Og flagred i Blæsevinden,
Stak Smeden i Panden med skarpen Od,
Saa Blod ham trilled paa Kinden,

Da jog ham Dvergen med Haanden bort;
Ei Hamren blev ganske færdig;
Thi Skaftet paa den var nogetkort;
Dog fandt man den Guden værdig.

Nu kom med Guldet en Dvergeflok
Og gav det til Dverginden;

Hun satte som Hør det paa sin
Rok,
Hvis Hjul hensused for Vinden.

Og spandt og spandt, mens Guldtraaden randt,
Til Haar for den deilige Dise;
Hun snurred og sang ved Kildernes Klang
En underlig Spindevise:

„Gudinden i Vaar skal bære sit
Haar
Hel frit for Vinden herefter,
Ei flette det mer, at yndig sig ter
Dets Glands med straalende
Kræfter.

Skjönt Guldet er dödt, saasnart
det har mødt
Gudindens Tinding den høie,
Det levende blir og efter sig gir
Og lader som Hørren sig bøie.

Beholder sin Glans i Vindenes
Dans
Og lader sig aldrig udrykke;
Som Middagens Skin det svøber
sig ind
Bag Hjelmens ludende Skygge.“ –

Saa sang hun og gik med ydmyge
Blik
For Tor og rakte ham Haaret;
Paa Lokken han saa og maatte
tilstaa:
Saa fager var ingen baaret.

Fra Bjerget hvalt nu Fröi paa
sin Galt
Og Tor med Haaret og Hammer
Til Valhalla for, hvor Hærfader
bor
I Lysets salige Flammer.

Da satte paa Siv, lig Tang paa
et Riv,
Sig fast Guldhaaret paastande
Og monne sig slaa i Lokker saa 19
smaa
Trindt om den hvælvede Pande,
Paa straalende Ting fik Odin sin
Ring,

Man tilgav Loke hans Brøde,
Men snart dog igjen Bjergtroldenes Ven
Maa for sin Troløshed bøde.

A. Oehlenschläger.

Tor henter sin Hammer. 19

Engang, medens Tor sov, havde Jotnerne taget Mjølner fra ham. Vred blev Tor, da han vaagnede og savnede sin Hammer; hans Skjeg og Haar tog til at riste, mens han kjendte efter den rundt omkring sig. „Hør nu, du Loke," sagde han, „min Hammer er stjaalen." Saa gik de til Frøias fagre Tun. „Du maa laane mig din Fjærham, Frøia," sagde Tor, „om jeg skal finde min Hammer." „Ja, om den saa var af Guld eller Sølv, skulde du faa den," svarede Frøia. Da fløi Loke afsted; det suste i Fjærhammen, og han kom udenfor Æsernes Gaarde og indenfor Jotunheim. Trym, Tursedrotten, sad paa en Haug; han snoede Guldbaand til sine Hunde og jevnede

Manen paa sine Heste. „Hvor staar det til med Æser, og hvor staar det til med Alver?“ spurgte Trym, „og hvorfor er du ene kommen til Jotunheim?“ „Ilde er det med Æser, og ilde er det med Alver,“ svarede Loke, „er det dig, som har gjemt Tors Hammer?“ „Ja,“ sagde Trym, „jeg har gjemt den, og det otte Mil under Jorden. Den faar ingen tilbage, uden at han bringer mig Frøia til Kone.“ Loke fløi afsted igjen; det suste i Fjærhammen, og han kom udenfor Jotunheim og indenfor Æsernes Gaarde. Der mødte han Tor. „Jeg har havt Stræv med mit Ærinde,“ sagde Loke, „Trym, Tursedrotten, har din Hammer; den faar ingen tilbage, uden at han bringer ham Frøia til Kone.“ Saa gik de at hitte den fagre Frøia. „Bind nu Brudelinet*) paa dig,“ sagde Tor, „vi to skal age til Jotunheim.“ Vred blev Frøia. „Giftesyg maatte jeg være, om jeg agede med dig til Jotunheim.“ Saa kom alle Æser og Aasynjer sammen paa Tinge, og de mægtige Guder raadslog om, hvorledes de skulde skaffe Hammeren tilbage. Da sagde Heimdal; han var den viseste af dem alle: „Lad os binde Brudelin paa Tor; han skal tage Kvindeklæder paa sig, have Nøgler ved Beltet, og saa skal vi pynte ham med Sylgjer og sætte Hoveddugen vakkert om hans Hoved.“ Tor vilde nødig til. „Æserne monne kalde mig en Kjærring,“ svarede den sterke Gud, „om jeg lod binde Brudelin paa mig.“ „Men tænk paa det, Tor,“ sagde Loke, „at Jotnerne snart vil komme til at raade i Aasgard, hvis du ikke faar din Hammer tilbage.“ Det hjalp; Tor lod dem stelle, som de vilde. „Nu skal jeg følge med dig som Tjenestepige,“ sagde Loke, „og saa skal vi to age til Jotunheim.“ Bukkene blev hentede og i en Fart satte for Skjækerne; de rendte afsted, mens Bjerge brast, og Jorden stod i Lue. Saaledes agede Tor til Jotunheim.

Da sagde Trym, Tursedrotten: „Staa op, Jotner, pynt op i Hallen, bred Klæde over Bænkene og bring mig saa Frøia til Kone. I min Gaard gaar der guldhornede Kjør og Oxer; jeg har nok af alt, baade af Skatte og Smykker; bare Frøia tykkes jeg at savne.“ Tidlig om Kvelden kom Gjesterne sammen, og Laget begyndte. Tor aad alene en Oxe, otte Laxe, al den Kraas, som Kvinderne skulde have, og han drak tre Saald Mjød. Da sagde Trym, Tursedrotten: „Aldrig saa jeg en Brud bide hvassere, og aldrig saa jeg en Mø drikke mere Mjød.“ „I otte Dage har Frøia intet smagt; saa længtede hun efter Jotunheim,“ sagde Loke. Trym ludede sig under Linet; han fik Lyst til at kysse; men ræd for han tilbage, saa lang Salen var. „Hvi er Frøias Øine saa hvasse? de brænder som Ild,“ raabte han. „I otte Nætter har Frøia ikke sovet; saa længtede hun efter Jotunheim,“ svarede Loke. Tryms fæle Søster kom derpaa ind og bad om Brudegave, og da sagde Trym, Tursedrotten: „Bær saa Hammeren ind, læg den i Brudens Fang og vi os sammen.“ Den sterke Tor blev hjerteglad, da han atter holdt Hammeren i sin Haand. Der dræbte han Trym, Tursedrotten, hans fæle Søster og Jotnens hele Slegt. Saaledes hentede Tor sin Hammer.

Siegv. Petersen.

*) Brudelin var et Slags Hovedtøi af Linned, som Bruden havde for Ansigtet.

Balders Død.

21

P. A. Munch

Under Uroligheder og Kampe hengik Æsernes Tilværelse. Dog havde de endnu Balder, Uskyldighedens rene Gud, imellem sig; saa længe han var til, kunde Vold og Ondskab endnu ikke faa ret Indpas i Verden. Men omsider begyndte han at foruroliges af ildevarslende Drømme, som satte alle Guderne i Skræk. Æserne samlede sig til Tings og Aasynjerne til Samtale; de raadslog om, hvad dette monne betyde, og Jotnerne søgte ved Tryllekunster at udforske, hvilke skrækkelige Begivenheder derved varsledes. Spaadommen lød, at Balder var feig (maatte snart vente Døden), og i sin Bekymring for Sønnen besluttede Frigg at bede alle Vætter og alle skabte Ting ei at skade Balder og tage Ed af dem derpaa. Odin frygtede dog, at Hamingjerne (Lykke-Gudinderne) var vegne fra Æserne, og red afsted paa Sleipner lige til Nivlhem for at raadspørge en afdød Volve eller Spaakvinde. I Nivlheim begav han sig udenfor den østlige Indgang til Hels høie Bolig, hvor han vidste, at Volven laa. Han kvad Valgalder (dødopvækkende Trolddom) for at kalde hende frem og udtalte Besvergelser, der nødte Volven til at reise sig af sin Dødsslummer for at svare paa hans Spørgsmaal. Kun nødig stod hun op og spurgte, hvo der voldte hende dette Besvær; „Sneen dækkede mig," sagde hun; „Regnen pidskede mig, og Duggen vædede mig; jeg var alt længe død." „Jeg heder Vegtam," sagde Odin; „fortæl mig nu, hvem det er, til hvis Modtagelse Hels Bolig er saa prægtig beredt." „Det er Balder," svarer hun; „Mjøden er alt brygget for ham, og Æserne er fortvivlede." „Hvem skal da vorde Balders Banemand?" spurgte Odin. „Hod skal bringe sin herlige Broder til Hel," var hendes Svar. „Hvo hevner hans Drab paa Hod?" spurgte Odin. „Rind føder en Søn i Vestens Sale," sagde hun; „han vasker ei sin Haand, kjæmmer ei sit Haar, førend han bringer Balders Banemand paa Baalet; kun nattegammel dræber han ham." „Men sig mig nu et eneste Spørgsmaal, inden du faar lægge dig til at sove," sagde Odin; „hvilke Møer vil kun græde efter eget Tykke og kaste sine Halsklæder mod Himlen?" „Nu skjønner jeg, at du ikke er Vegtam, som du 22
sagde, men Odin, den almægtige," svarede Volven. „Du er lige saa lidet en Volve eller vis Kvinde," var Odins Svar; „thi du er de trende Tussers Moder." „Rid kun hjem, Odin," sagde Volven; „mig skal ingen levende mere besøge, før Gudernes Undergang stunder til."

Frigg tog virkelig alle skabte Ting i Ed paa, at de ei vilde tilføie Balder noget ondt; som Ild og Vand, Jern og alskens Malm, Sten, Jorden, Træerne, Sygdomme, Dyrene, Giften o. s. v. Nu troede Æserne sig sikre og fornøiede sig endogsaa paa

Tinget med at lade Balder staa frem, medens alle de andre dels skjød dels hug eller kastede Sten paa ham; thi hvad man end gjorde, skadede det ham ikke. Derover var Loke hel ærgerlig. Han tog en Kvindes Skikkelse paa sig og gik til Frigg i Fensale. Frigg spurgte Kvinden, hvad Æserne tog sig for paa Tinget. „Alle skyder efter Balder, uden at det skader ham," svarede hun. „Ja," sagde Frigg, „jeg har ogsaa taget Ed af alle Vaaben og Trær paa, at de ei skal gjøre ham noget ondt." „Er der da ikke en eneste Ting, som ei har aflagt en saadan Ed?" spurgte Kvinden. „Jo," svarede Frigg, „rigtignok voxer der en liden Vond østenfor Valhal ved Navn Misteltein; den syntes mig for ung til at tage i Ed." Derpaa gik Loke bort, sled Misteltein op og gik til Tings med den. Hod stod yderst i Ringen, fordi han var blind. Loke gav sig i Snak med ham og spurgte, hvorfor han ikke skjød efter Balder. „Jeg kan jo ikke se, hvor han er," sagde Hod, „og desuden er jeg vaabenløs." „Du kan dog gjerne gjøre som de andre," sagde Loke, „og vise Balder den samme Ære; kom her, tag denne Vond og skyd imod ham; jeg skal vise dig, hvor han staar." Hod tog Mistelteinen, lod sig stille til Rette af Loke og skjød paa Balder; strax fløi Skuddet igjennem ham, saa at han faldt død ned. Det er den største Ulykke, som nogensinde har truffet Guder og Mennesker. Da Æserne saa Balder falde, tabte de rent Mælet af Forfærdelse og glemte næsten at løfte ham op; de saa paa hinanden og var alle lige forbitrede paa Ophavsmanden; men de kunde ikke hevne Drabet, da der var saa helligt et Fristed. De kunde i Førstningen ikke tale for Graad, og Odin var saa meget 23
mere betagen af Sorg, som han skjønnede klarest, hvilket Skaar Æserne led ved Balders Død. Da Guderne kom noget til sig selv, spurgte Frigg, hvo iblandt Æserne der vilde erhverve hendes Huldskab og Naade ved at ride Helveien, faa Balder i Tale og spørge Hel, hvad hun vilde have for at slippe ham løs og lade ham drage hjem til Aasgard. Hermod tilbød sig og fik laant Sleipner til Reisen; han satte afsted i al Hast.

Æserne tog Balders Lig og førte det til Søen. Der stod hans store Skib Ringhorne, trukket paa Land; de vilde skyde det ned i Søen og siden indrette Balders Baal derpaa; men de kunde slet ikke faa det frem. Da maatte de sende Bud til Jotunheim efter Gygen Hyrrokken; hun kom ridende paa en Ulv, med Hugorme til Tøile. Hun steg af, og Odin satte fire Berserker til at passe paa hendes Hest; men de kunde ikke holde den, førend de fik lagt den ned. Hun gik til Fremstavnen af Skibet og skjød det ved første Tag ud med saadan Fart, at der stod Ild af Lunnerne (Rullerne), og al Jorden skalv. Tor blev vred og vilde knuse hendes Hoved; men alle de andre Guder bad om Naade for hende. Nu blev Balders Lig baaret ud paa Baalet, og da hans Kone Nanna, Neps Datter, saa det, brast hun af Sorg og døde; derfor blev hun ogsaa lagt paa Baalet. Derpaa tændte man det, Tor stillede sig hos og indviede Baalet med Mjølner; men foran hans Fødder randt en Dverg ved Navn Lit; ham sparkede Tor med Foden op i Ilden, saa at han brandt med. Til denne Brand

kom der mange Slags Væsener; først kom Odin; med ham kom Frigg, Valkyrjerne og hans Ravne; Frøi agede i en Kjærre med Galten Gullinbørste eller Slidrugtanne; Heimdal red paa sin Hest Guldtop; Frøia agede med sine Katte. Der kom og en Mængde Rim-Tusser og Berg-Riser. Odin lagde Ringen Draupner paa Baalet, og der siges, at denne Ring nu først fik den Egenskab, at der hver niende Nat dryppede otte ligesaa massive Ringe af den. Balders Hest blev ført ud paa Baalet med fuldstændigt Sadeltøi.

Imidlertid var Hermod paa Reisen til Hel. Han red ni Nætter gjennem mørke og dybe Dale, hvor han intet kunde se, førend han kom til Aaen Gjall og red over Gjallarbroen, som er tækket med lysende Guld. Den Pige, som vogter Broen, heder 24
Modgunn; hun spurgte efter hans Navn og Æt og sagde: „Forleden Dag red fem Fylker døde Mænd over Broen, og dog dundrer den lige saa meget under dig alene, som under alle dem tilsammen; heller ikke-har du døde Mænds Let, hvorfor rider du da ad Helveien?“ „Jeg skal ride til Hel,“ sagde han, „for at lede efter Balder; har du ellers seet noget til ham paa Helveien?“ „Ja,“ sagde hun, „Balder har redet over Gjallarbroen, og Helveien gaar der nedentil og nordefter.“ Da red Hermod, indtil han kom til Helgrinden. Han steg af Hesten, spændte Sadelgjorden fastere, satte sig op igjen og gav den af Sporerne; den sprang saa høit over Grinden, at den ikke engang rørte derved. Hermod red lige til Hallen, steg af Hesten og gik ind; der saa han sin Broder Balder sidde i Høisædet. Han forblev der om Natten, men om Morgenen bad han Hel lade Balder ride tilbage med ham og fortalte hende, hvilken Fortvivlelse der var blandt Æserne. Hel sagde, at hun vilde prøve, om Balder var saa almindelig elsket, som der gik Ord af; „hvis alle Ting i Verden,“ sagde hun, „baade levende og døde, begræder ham, da skal han komme tilbage til Æserne; men hvis der er nogen, som ei vil græde, da skal han forblive hos mig.“ Hermod stod nu op, og Balder fulgte ham ud, tog Ringen Draupner og bad ham bringe Odin den til Afmindelse. Nanna sendte et Hovedklæde til Frigg og endnu flere Gaver, til Fulla en Fingerring. Derpaa red Hermod sin Vei lige til Aasgard og fortalte her, hvad han havde seet og hørt.

Æserne sendte nu Bud rundt omkring i Verden for at bede alle Ting græde Balder ud af Hels Vold; alle gjorde det, Menneskerne, Dyrene, Jorden, Stenene, Træerne og al Malm, og endnu ser man dem græde, naar de kommer fra Frost og i Hede. Men da Sendemændene drog hjem efter fuldbragt Ærende, fandt de en Hule, hvor der sad en Gyger ved Navn Tokt; hende bad de ogsaa græde Balder fra Hel; men hun svarede:

Tokt mon græde
Tørre Taarer
Over Balders Baalfart.
I Liv og i Død 25
Lige fremmed han er mig;
Hel beholde, hvad hun har.

Saaledes blev der altsaa intet af Balders Hjemkomst. Men Gygeren var ingen anden end Loke, som allerede havde voldet Balders Død og nu kronede sit Verk.

P. A. Munch.

Lokes Straf.

P. A. Munch

Loke var af Jotunæt; han var fager at se til, men af ondt Sindelag, slu og fuld af alskens List. Æserne blev, som man kan vente sig, meget vrede paa Loke, der havde voldet Balders Død. Derfor gik Loke bort og skjulte sig paa et Fjeld; der gjorde han et Hus med fire Døre, saa at han inde fra Huset kunde se til alle Kanter. Ofte om Dagen tog han ogsaa Laxeskikkelse paa sig og gjemte sig i Fraanangers Fos. Han pønsede paa, hvad Snare vel Æserne vilde bruge for at tage ham i Fossen, og medens han saaledes sad i Huset, tog han Lin og Garn og bandt det i Masker paa samme Maade, som man siden pleier at binde Net. Da saa han, at Æserne ikke var langt borte; thi Odin havde seet fra Lidskjalv, hvor han var. Han skyndte sig at kaste Nettet paa Ilden, der brandt foran ham, og styrtede sig ud i Fossen. Da Æserne kom til Huset, gik den vise Kvaase allerførst ind, og saasnart han saa Falen eller Asken af det opbrændte Net paa Gruen, skjønnede han, at det var et Redskab til at fange Fisk med, og meldte det til Æserne. Strax satte de sig til at gjøre et Net efter det, som de saa paa Asken, og da det var færdigt, gik de til Elven og kastede Nettet i Fossen. Tor holdt i den ene Ende og alle Æserne i den anden. Da de trak Nettet, svømmede Loke foran og lagde sig ned mellem to Stene, saa at Nettet gik over ham; dog kjendte de, at det rørte ved noget levende. De gik anden Gang op, kastede Nettet ud og bandt saa tunge Lod derved, at intet kunde komme under; og Loke gik foran det, indtil der ei var langt til Søen; da sprang han over Tauget og op i Fossen igjen. Men nu saa Æserne ham, derfor gik de tredje Gang op og delte sig i to Hobe, saa at hver holdt i sin Ende; men Tor vadede midt i Elven. Saaledes drog de Nettet ned mod Søen. Nu maatte Loke enten løbe ud i Søen, hvilket var Livsfare, eller anden Gang springe over Nettet; det sidste prøvede han paa; men Tor greb fat paa ham og fik holdt ham fast ved Halen, uagtet han gled et Stykke i hans Haand; derfor er Laxen saa smal bagtil. Æserne tog tre Heller og satte dem paa Kant, men slog Hul gjennem hver af dem. De bandt Loke over disse tre Stene, saa at en stod under hans Skuldre, den anden under hans Lænder, den tredje under Knæhaserne. Baandene blev til Jern. Skade tog en Edderorm og fæstede op over ham, saa at Edderet skulde dryppe ned i hans Ansigt. Signy, Lokes Hustru, staar hos ham og holder et Fad under Edderdryppet; men naar Fadet er fuldt, maa hun gaa hen og slaa det ud; imidlertid drypper Edderet ham i Ansigtet, og han rykker da saa stærkt til, at hele Jorden

skjælver. Det kaldes siden Jordskjælv. Saaledes ligger han bunden indtil Gudernes Undergang.

P. A. Munch.

Sigurd Favnesbanes første Daad.

26

Oehlenschläger

Da Kong Sigmund var falden, blev hans Dronning, Hjørdis, bortført af Kongerne Hjalprek og Alv. Hjørdis havde et nyfødt Svendbarn, som blev bragt til Kong Hjalprek. Kongen blev glad ved de hvasse Øine, Drengen havde i Hovedet, øste Vand paa ham og gav ham Navnet Sigurd. Sigurd voxte op, og alle elskede ham; hans Moder blev trolovet med Alv. — Regin hed Sigurds Fosterfader; han lærte ham Idrætter, Runer og Brætspil samt mange Tungemaal efter Kongesønners Skik i de Tider. — Engang da de var ene, spurgte Sigurd Regin, om han vidste, hvor stor en Skat hans Fader havde eiet, og hvo der forvarede den? Regin sagde: „Kongerne forvarer den. Tror du dem fuldkommen vel?“ Sigurd svarede: „De kan bedre beskytte den end jeg.“ — En anden Gang sagde Regin: „Underligt, at du vil være Kongernes Hestedreng eller rende som deres Løber for dem.“ — „Det er ei saa,“ 27
svarede Sigurd; „jeg raader over alting og kan tage, hvad jeg ønsker.“ „Bed da Kongen give dig en Hest!“ sagde Regin. „Den kan jeg strax faa,“ sagde Sigurd og frembar sit Ønske for Kongen. Kongen sagde: „Vælg den selv!“ Dagen efter mødte Sigurd en gammel fremmed Mand med langt Skjeg. Han sagde: „Jeg vil hjelpe dig at vælge Hest.“ — Man drev nu Hestene ud i Aaen; de vilde alle strax i Land igjen, undtagen en, graa af Farve, ung af Alder, stor og skjøn. Den skjeggede Mand sagde: „Denne Hest stammer fra Sleipner, Odins egen Ganger. Opfød den omhyggelig; den vil overgaa enhver anden.“ — Derpaa forsvandt Manden. Sigurd kaldte Hesten Grane. Men det var Odin selv, som havde raadet ham. — En anden Gang sagde Regin til Sigurd: „Altfor lidet Gods eier du; det bedrøver mig, at du løber her som en Bydreng. Jeg skal vise dig en stor Skat, som du kan vinde. Den, som forsvarer den, heder Favne, ei langt herfra paa Gnitaheide.“ — Sigurd sagde: „Jeg har hørt, at ingen tør nærme sig denne underfulde Orm formedelst dens Størrelse og Grumhed.“ — „Det er ei saa,“ svarede Regin, „den ligner en Lyngorm i Vexten. Skjønt du er af Volsungernes Æt, har du dog ikke deres Sind; thi de var størst i Bedrifter fremfor alle.“ — „Kan vel være,“ svarede Sigurd, „at jeg endnu ikke har deres Kjæmpemod og Snille; men jeg er ogsaa endnu kun kommen lidet over Barndomsalderen. Hvi hidser du mig saa svart?“ — „Herom er en Fortælling,“ sagde Regin. — „Lad mig høre den!“ sagde Sigurd.

Regin fortalte: „En Mand hed Reidmar, mægtig og rig, Favne hed hans Søn, en anden Oter; jeg var den tredje, ringest i Legemsfærdighed og Udseende, men en god Smed. Min Broder var en Fisker; han sad daglig i en Oters Skikkelse ved Vandet, snappede Fiske op med Munden og aad dem med tillukkede Øine, fordi han ikke kunde taale at se, naar han var paa Landjorden. Men Favne var den grummeste og vilde tilegne sig alt. — Der var en Dverg i Fossen ved Navn Andvare, i en Gjeddes Lignelse. Guderne Odin, Loke og Høner gik engang paa Eventyr som Mennesker forbi Andvare-Fos; Oter havde da fanget en Lax og aad den med lukte Øine paa 28
Strandbredden. Loke slog Oteren ihjel med en Sten, Æserne flaaede Belgen af den. Samme Aften kom de til Reidmar og viste ham Fangsten. Da tog vi dem til Fanger og fordrede i Bøder og Løsepenge, at de skulde fylde Belgen og bedække den udvendig med røden Guld. Loke gik til Ran, Havets Dise, laante hendes Net og fangede Andvare i en Gjeddes Lignelse.

Han maatte nu give Loke alt sit Guld for at vorde fri; kun en liden Ring vilde han beholde; men den tog Loke ogsaa fra ham. Da gik Dvergen ind i Bjerget og sang: at Ringen og Guldet skulde vorde til Død for enhver, som eiede det.

Nu fyldte Æserne Oterbelgen med Guld og bedækkede den dermed; og da der endnu var et Mundhaar blottet, som Reidmar bød dem skjule, lagde Odin Andvares Ring derpaa. Da kvad Loke:

Guld er dig nu givet!
Gjengjæld du haver
Herlig for mit Hoved,
Din Søn er ingen
Lykke beskaaren,
Det vorder eder begge til Bane!

Siden dræbte Favne sin Fader Reidmar for at faa Skatten," vedblev Regin; „jeg fik intet deraf. Favne blev saa gjerrig, at han drog bort fra alle Folk, blev forvandlet til den værste Orm og ruger nu paa sit Guld ude paa Heden. Jeg blev Kongens Smed. Jeg har mistet min Fædrenearv og Bøderne for min Broder. Men jeg skal smede dig et Sverd, hvormed du kan dræbe Favne."

Regin smedede Sigurd et Sverd; denne slog det i Ambolten, saa Klingen brast, og bad Regin smede et andet. „Det er en vanskelig Sag at smede for dig," sagde Regin og gjorde ham et nyt Sverd, hvilket det ikke gik bedre. Nu hentede Sigurd Stumperne af sin Faders Sverd og bad Regin sammenhamre dem. Regin blev vred over den evige Smeden, men føiede ham dog, og da han bar Sverdet fra Essen, tyktes det Smedesvendene, at der brændte Ild fra Eggen. Dette Sverd brast ikke paa Ambolten; Sigurd roste det meget. Han gik til en Aa med en Tot Uld, kastede den i 29
Vandet, og da Ulden dreves af Strømmen mod Sverdeggen, skares den itu. Da gik Sigurd fornøiet hjem.

Nogen Tid derefter red Sigurd og Regin opad Heden paa den Vei, Favne var vant at krybe, naar han drog til Vands; thi den Klippe, han laa paa, var tredive Favne fra Vandet, hvoraf han drak. Sigurd sagde: „Du fortalte mig, at denne Drage ikke var større end en Lyngorm; men her synes mig, at Sporet er saare stort.“ — „Gjør en Grøft,“ sagde Regin, „sæt dig deri, og naar Ormen kryber til Vands, sting den da i Hjertet; det vil vorde dig til stor Berømmelse.“ — „Men,“ spurgte Sigurd, „hvorledes skal jeg beskytte mig mod Ormens Blod, at det ikke oversvømmer mig?“ — „Ei kan man give dig Raad,“ svarede Regin, „hvis du ræddes for alt. Lidet slegter du da dine Fædre paa.“ — Nu red Sigurd hen til Heden; men Regin sneg sig bange bort. — Som Sigurd var ifærd med at gjøre sin Grøft, kom en gammel Mand med et sidt Skjeg til ham og sagde: „Dette er uforsigtigt! Gjør flere Grave, at Blodet kan rinde deri; sæt dig selv i den ene og sting saa Ormen i Hjertet!“

Da Ormen krøb til Vands, blev der et stort Drøn, og Jorden skalv. Ormen sprudede Edder trindt omkring; men Sigurd var ikke bange og borede den Sverdet under den venstre Bov lige ind til Hjaltet. Derpaa sprang han op af Grøften og rykkede Sverdet til sig, saa han fik Armene blodige lige op til Skuldrene. Da nu den store Orm følte sit Banesaar, slog den med Hovedet og Halen, saa at alt, hvad den traf, brast sønder. — „Hvo er du?“ spurgte Favne, da han følte Saaret. „Hvo er din Fader? Af hvad Æt stammer den, der har Mod til at overfalde mig?“ — Sigurd nævnte sit og sin Faders Navn. Favne sagde: „Jeg maatte vel formodet, at hvis du var voxet op hos disse Frænder, var du bleven gram i Hu; men fangen Mand er sjelden tapper til Kamp.“ — Sigurd svarede: „Saa fangen jeg er, saa følte du dog, at jeg var løs!“ — Da raabte Favne: „Vid, at det Guld, jeg har eiet, skal vorde din Død!“ — Sigurd svarede: „Enhver ønsker sig Formue til den sidste Dag; men tilsidst skal dog alle dø.“ — „Nu raader jeg dig,“ sagde Favne, „at tage din Hest og ride bort som snarest; thi mit Guld vorder din Bane.“ Sigurd svarede: „Hjem skulde jeg ride og 30
give Slip paa alt det meget Guld, om jeg vidste, at jeg da aldrig skulde dø; men en Helt vil gjerne eie Formue til sin Dødsdag. Krymp du dig nu i Dødskampen, til Hel henter dig!“ — Da døde Favne.

Derefter kom Regin til Sigurd og sagde: „Hil være dig! En stor Seier har du vundet, der vil mindes, saa længe Verden staar.“ Men da Regin havde talt disse Ord, stirrede han ned paa Jorden og udbrød med Harme: „Min Broder har du dræbt, og neppe er jeg uskyldig i denne Daad.“ Sigurd tørrede sit Sverd af i Græsset og sagde: „Fjern var du, da jeg udførte denne Daad; du laa bag Lyngbusken og vidste hverken af Himmel eller Jord.“ — Regin svarede: „Denne Orm havde længe kunnet ligge paa sit Leie, hvis du ikke havde benyttet det Sverd, jeg smedede dig med egen Haand.“ Sigurd sagde: „Naar Mænd kjæmper, gjælder det mere mandigt Hjerte end skarpt Sverd.“ — Da skar Sigurd Hjertet ud af Ormen. Regin drak Blodet og sagde: „Gak til Ilden med Hjertet, steg det og giv mig det at æde!“ — Sigurd stegte det paa et

Spyd; men da han stak Fingeren i Munden for at smage, om det var stegt nok, og da Ormeblodet kom ham paa Tungen, forstod han Fuglenes Sprog. Svalerne kvidrede fra Busken. — „Hvis Sigurd selv aad Favnes Hjerte," kvad den ene, „saa blev han visere end enhver anden." — „Der ligger Regin," kvad den anden, „og vil svige den, som ham tror." — „Han bør hugge Hovedet af Regin," kvad den tredje, „selv tage Guldet fra Favnes Leie og saa ride til Hindarfjeld; der vil han lære Visdom." — „Forstandig var han, hvis han fulgte eders Raad," kvad den fjerde; „thi Ulven er nær, naar man ser dens Øre."

Da sagde Sigurd: „Ei skal Regin vorde min Banemand; før skal begge Brødrene fare en Vei." Dermed drog han Sverdet Gram, hug Hovedet af Regin, aad et Stykke af Ormens Hjerte og gjemte det øvrige. Derpaa red han efter Sporet til Ormens Leie. Alle Dørene var af Jern. Sigurd fandt der en stor Mængde Guld, Sverdet Rotte, Skrækkehjelmen og Guldbrynjen. To store Kister fulde pakkede han paa Hesten Grane og vilde lede den ved Tømmen; men den gik ikke, alt hvad han pidskede den. Da 31
merkede han, hvad den vilde, sprang op paa Ryggen af den, gav den Sporerne, — og den løb nu, som om den havde været uden Byrde.

A. Oehlenschläger.

Gaadekampen. 31

P. A. Munch

En mægtig Herse i Reidgotaland hed Gest den blinde; han havde forholdt Kong Heidrek hans Skatter, og Heidrek indstevnede ham derfor til tolv Mænds Domstol. Gest, som frygtede Dommens Udfald, blotede til Odin for at faa Hjelp. En Aften kom Odin virkelig til ham, lovede at hjelpe ham og gaa i hans Sted til Heidrek. Gest skjulte sig; men Odin paatog sig hans Skikkelse og indfandt sig hos Kongen. Denne spurgte nu, om han vilde fri sig ved at fremsætte Gaader, og den foregivne Gest lod i Førstningen, som han nødig vilde indlade sig derpaa; endelig bekvemmede han sig dertil. Nu fremsatte han mange Gaader; men Heidrek gjettede dem alle. Blandt Gaaderne var f. Ex. disse:

Gest. Hjemmefra drog jeg,
hjemmefra for jeg,
saa paa min Vei Veie;
Vei var nedentil,
Vei var oventil,
Vei var allevegne;
Heidrek Konning,
hit nu paa Gaaden,

Heidr. God er Gaaden din,
Gest den blinde,
gjettet er den:
Fuglen fløi over dig,
Fisken svam under dig,
selv for du paa en Bro.

Gest. Hvilken Drik vel
drak jeg igaar?
det var ei Vand, ei Vin,
Melk eller Øl;
Mjød var det ikke,
og dog gik jeg utørstig
derfra;
Heidrek Konning,
hit nu paa Gaaden.

Heidr. God er Gaaden din,
Gest den blinde,
gjettet er den:
i Solen gik du,
i Skyggen hvilte du;
der faldt Dug i Dale;
der nød du
af Natteduggen
og svalede saa dit Svelg.

Gest. Fire ganger,
fire hænger,
to viser Veien,
to verger mod Hunde;
en dratter efter
alle Tider;
den er stedse sølet;
Heidrek Konning,
hit nu paa Gaaden,

Heidr. God er Gaaden din, 32
Gest den blinde,
gjettet er den:
Koen er det;
det er klart at se;
fire er dens Fødder,
fire Yvere,
Hornene verger hende,
Halen hænger bagtil.

Gest. Hvem er de tvende,
som til Tings farer?
tre Syn de samme har,
ti Fødder,
men et Tagl begge,
og løber saa Lande
imellem;
Heidrek Konning,
hit nu paa Gaaden.

Heidr. God er Gaaden din,
Gest den blinde,
gjettet er den:
Odin sidder
paa Sleipner og rider;
han har et Øie,
men Hesten tvende;
Odin har to Ben,
men otte har Sleipner;
men Hesten alene har Hale.

Gest. Sig mig nu kun dette,
da du selv tror dig
klogere end andre Konger:
hvad sagde Odin
i Øret paa Balder,
førend paa Baalet man
bar ham?

Heidr. Ondskab og Argskab
og Alverdens Skjendsel,
Vaas og Væv kun;
ingen ved dine Ord
uden du selv,
usle, onde Vætte.

Dermed trak han Sverdet Tyrving og vilde hugge Odin; men denne forvandlede sig til en Falk, og Sverdet traf blot i Halen, af hvis Fjære det bortskar en Del; derfor har Falken siden den Tid korte Halefjære. En Hirdmand, som stod hos, rammedes af Sverdet og dræbtes strax. Men Odin sagde: „Fordi du sveg dit givne Løfte og Leide og trak Sverdet imod mig, skal dine værste Træle volde din Bane.“ Derpaa fløi han bort. Men med Kong Heidrek gik det, som Odin havde forudsagt.

P. A. Munch.

Smeden paa Helgoland.

32

Schaldemose

Der staar en Smedje paa Helgoland,
Saa ensomt den staar paa den hvide Strand,
Der svinger Tormod, Smeden, med Flid
Den tunge Hammer ved Midnatstid;
Og Essen flammer, og Gnisterne spille,
Og Slagene døner i Nattens Stille,

Men som han saa ved sin Ambolt staar, 33
En sælsom Larm til hans Øre naar;
Det er som to vældige Gangeres Trav,
Dog kommer den Lyd fra det vilde Hav;
Han iler til Dören, ser ud og gruer;
Thi rædselsfuldt er det Syn, han skuer.

Det er som en Sky af Mulm og Lyn,
Der svæver paa Havets graalige Bryn;
Den nærmer sig mere og mere til Land,
Tilsidst han skjelner en Hest og en Mand;
Men Manden et flammende Glavind svinger,
Og Hesten paa fire Par Födder springer.

Og Havet syntes saa haardt som Sten,
Og Gnisterne fög, hvor Gangeren tren,
Saa nærmer sig Synet mer og mer;
Snart Ganger og Rytter han tydelig ser.
Snart er de for Dören; da standser Hesten,
Og rap af Sadlen svinger sig Gjesten.

Enöiet, som solklar Dag, han var;
Paa sölvgraa Isse han Guldhjelm bar;
Om Kjæmpekroppen en Brynje blaa,
Besat med funklende Stjerner, laa;
Og om de mægtige Skuldre svinger
To skrigende Ravne de kulsorte Vinger.

„Op Smed," saa talte den sælsomme Gjest,
„Tag Hammer og Tang og beslaa min Hest,
En Sko er brukken, vær flink og rap!
Det er alt sildigt; min Tid er knap.
För Dagen rödmer i Østerlide,
Jeg har vel hundrede Mil at ride."

Og Smeden den vældige Hammer svang,
Og Jernet gnistred, og Ambolten klang.
Snart var beslaaet den vælige Hest;
I Sadlen svang sig den sælsomme Gjest. —
Men förend den næste Sol var nede,
Stod Folkeslaget paa Braavallahede.

F. Schaldemose.

Kong Frode og Gubben.

34

Schack Staffeldt

Kong Frode høit ved Gilde sad,
Kong Frode djerv og snild;
Ved gammel Mjød og Skaldekvad
Han blev saa huld og mild.

„Nu siger frem, I Dannemænd!
Nu siger uden Blu;
Hvo tede sig min bedste Ven
Med kjæk og snedig Hu?

Og den, som mest har gavnet
mig —
Det sverger jeg ved Tor! —
Af dette Horn skal læske sig
Her øverst ved mit Bord!“

Flux mange Kjæmper traadte nær
Og priste høit sin Daad;
En talte om sit hvasse Sverd,
En om sit snilde Raad.

Og Leireborgen rundt gjenklang
Af Mod og Snedighed,
Og Kongen fra sit Sæde sprang,
Saa glad han blev derved.

Da saa han, at en Gubbe sad
Helt nederst ved hans Bord,
Og, ikke mod, ei heller glad,
Ei mælede et Ord.

Hans Brynje bar saa mangt et
Skaar
Af fordums Hug og Stød;
Som Vandfalds Skum hans hvide
Haar
Ned paa hans Rustning flød.

„Og er du, Gubbe, uden Daad,
Saa gak, hvorfra du kom;
Saa gak og end i Kvindegraad
Din usle Alderdom!“

„Ei Skjendsel blegede mit Haar;
Thi Retsind var mit Navn,
Og ei jeg for min Konge staar
Foruden Daad og Gavn.

Da Gullands Fylkekonge sig
Mindst ventede sin Død,
Mod ham, din Gjest, du øved Svig
Og ham at dræbe bød.

Men jeg til Høibords satte ham
Og lod i Fred ham gaa,
At Fredegod ei Men og Skam
Af Manddrab monne faa.“

„Saa er du ikke uden Daad,
Kom hid, kom hid! — thi den,
Som styrer Kongens onde
Raad,
Er Kongens bedste Ven!“

Schack Staffeldt.

Rolv Krake.

Petersen

Rolv var endnu et Barn, da han tog Kongedømmet i Leire efter sin Fader Helge. Rolv var gavmild og tapper, venlig og nedladende og i alle Dele saa ypperlig, at det i de gamle Beretninger om ham siges, at han var en af de navnkundigste af Oldtidens Konger. Hans Minde hædredes saa høit, at man i lange Tider efter hans Død drak hans Skaal ved Gjestebud og Høitidslag, og Hellig-Olav sagde, at naar han skulde 35
ønske at ligne nogen af de hedenske Konger, maatte det være Rolv Krake.

De djerveste Kjæmper fra alle Nordens Lande søgte til Kong Rolvs talrige Hird for at blive hans Mænd, og iblandt Rolvs Hirdmænd var igjen hans tolv Berserker de ypperste. De kaldtes saa, fordi de altid gik i den bare Kjortel (Serk) uden Brynje. Af Berserkerne var igjen disse tre de navnkundigste: Nordmanden Bodvar Bjarke fra Opdal, Dansken Hjalte den hugprude og Svensken Vogg. Denne sidste gav Kongen Tilnavnet Krake, og dette fortælles saaledes i de gamle Sagn. Da Rolv endnu var ung og smal af Vext, kom Vogg en Dag som en liden og fattig Svend ind i Kongens Hal. Han gik frem for Kongen og gav sig til at se paa ham. Da sagde Rolv: „Hvad vil du mig, siden du ser saa paa mig?“ — Vogg svarede: „Da jeg var hjemme, hørte jeg, at Kong Rolv i Leire var den største Mand i Norden; men nu sidder der jo bare en liden Krake*) der i Høisædet, og ham kalder de for sin Konge.“ — Rolv svarede: „Nu har du givet mig Navn, saa jeg kommer til at hede Rolv Krake; men med Navnefæste pleier det jo, som du ved, ogsaa at følge en Gave; du ser mig ikke ud til at kunne give mig nogen passende Gave; derfor faar vel den give, som kan.“ — Med det samme tog Kongen en Guldring af sin Arm og gav den til Vogg. — „Hil være dig for Gaven, Konge!“ sagde Vogg og stak Ringen paa sin høire Arm og holdt den i Veiret, medens han skjulte den venstre bag Ryggen. Man undrede sig over, hvad det skulde betyde; men Vogg svarede, at den venstre Arm skammede sig over, at den ikke var saa smykket som den høire. Kongen gav ham da strax en Guldring ogsaa til den venstre Arm. Vogg takkede for den nye Gave og lagde til: „Det lover jeg høit, at jeg skal blive den Mands Bane, som vorder din Banemand.“ — Kongen lo og sagde: „Der skal lidet til for at gjøre Vogg glad.“

Rolvs Færd til hans Stedfader, Kong Adils i Sverige, er bleven mest navnkundig. 36
I Førstningen var Rolv og Adils gode Venner, og da Adils engang havde Ufred med den norske Konge Aale den oplandske, bad han Rolv om Hjelp. Rolv selv kunde ikke komme formedelst Ufred med Saxerne; men han sendte nogle af sine Kjæmper til Adils, og ved denne Hjelp seirede Adils over Aale, der faldt i et Slag paa Isen paa Vænern. For Hjelpen havde Adils lovet at give Kjæmperne Sold og Rolv selv tre af de ypperste Klenodier, der fandtes i Sverige. Rolvs Kjæmper krævede nu i Sold tre Pund Guld til hver og for sin Herre de tre Klenodier, Hjelmen Hildegalt, Brynjen

Finnsleiv og Ringen Sviagris, der var et Arvestykke i Adils's Æt; men Adils var gjerrig og gik fra sine Ord, saa Kjæmperne maatte fare tomhændede hjem. Rolv reiste da i en Fart til Upsala med sine Berserker for at hente, hvad der tilkom ham. Dronning Yrsa tog godt imod ham og fulgte ham og hans Mænd hen til et Herberge og ikke til Kongens Hal. Medens de sad her ved Lang-Ildene, som brandt langs ad Gulvet, og drak Øl, kom Adils's Mænd ind og lagde den ene Vedski efter den anden paa Ilden og gjorde Baalene saa store, at Klæderne begyndte at svides paa Rolv og hans Berserker. Da spurgte Kong Adils: „Er det sandt, at Rolv Krake og hans Berserker hverken flyr for Ild eller Sverd?" — Rolv løb strax op med de Ord: „Lad os endnu øge Ilden i Adils's Hus," — kastede Skjoldet paa Ilden og løb over den, medens Skjoldet endnu brændte, idet han sagde: „Den flyr ei Ild, som løber over den." — Hans Berserker gjorde ligesaa, og i det samme de saaledes stormede ud, tog de dem, som havde lagt Ved paa Ilden, og slængte dem paa Baalet. Yrsa kom nu til, gav Rolv et Horn fuldt af Guld, deriblandt var Ringen Sviagris, og bad dem skynde sig afsted, alt hvad de kunde. De kastede sig paa sine Heste og red afsted ned til Fyrisvollene, langs Fyrisaaen; men Adils satte efter dem med stor Overmagt og kom nærmere og nærmere ind paa dem. Da strøede Rolv Guldet ud paa Fyrisvollene, langs Veien. Sviarne standsede og steg af Hestene for at samle Guldet op, saa Rolv og hans Mænd derved fik Forsprang. Kong Adils skyndte paa sine Folk, og da han red 37
paa en særdeles fodrap Hest, kom han selv snart lige i Hælene paa Rolv. Da kastede han Ringen Sviagris ud til Adils og bad ham ikke at forsmaa den som Gave. Ringen faldt til Jorden; men Adils bøiede sig ned efter den, tog den paa Spydodden og lod den rende ned ad Skaftet. I det samme vendte Rolv sig om og fik se, hvorledes Adils bøiede sig. Da raabte han: „Nu har jeg svinbøiet den mægtigste blandt Sviarne." — og saaledes skiltes de.

Efter denne Færd styrede Kong Rolv sit Rige i Fred og Ro i flere Aar. Hans onde og herskesyge Søster Skuld, der var gift med Hjorvard, en af Rolvs Skattekonger, holdt det for en Skam, at hendes Mand skulde skatte til Rolv og eggede ham til Frafald og Forræderi. Hjorvard fik i tre Aar Henstand med at betale Skatten, men nyttede denne Tid til i al Stilhed at ruste sig. Ved Juletider reiste Hjorvard til Sjæland og drog op til Leire for, som de sagde, at betale den forfaldne Skat; men ombord paa Skibene var der lidet Guld og Sølv, men Overflod af Vaaben og Hærmænd. Rolv, der ikke havde nogen Tanke om Forræderi, tog godt og venlig imod sin Søster og Maag, og om Kvelden holdt han et gildt Gjestebud i sin Hal. Langt ud paa Natten gik alle tilsengs; men i Graalysingen, da Kong Rolv og hans Hirdmænd laa i sin bedste Søvn, listede Hjorvard sig med sine væbnede Mænd igjen fra Skibene op til Leire og kringsatte Kongsgaarden. Hjalte sov den Nat et Stykke fra Borgen; han merkede først Faren og ilede i al Hast for at vække Kongen og hans Kjæmper. I et ældgammelt Kvad, kaldet Bjarkemaal, var den navnkundige Kamp besungen. Det

beskrev, hvorledes Hjalte vakte Bjarke og Rolvs andre Mænd og eggede dem til mandigen at stride for sin Herre. Dette var Begyndelsen:

„Sol er oppe.
Den klare Dag
Hanen hilser
med Vingeslag:
nu under Merket,
Haanden paa Verket
lægge hver Helt!

Vaagner, o vaagner
da vel og brat,
Hjertens Venner!
Og tager fat,
Hövdinger snilde,
gjæve og gilde,
alle som en!
Haar hin haarde! 38
og Skytte-Rolv!
Mænd höibaarne,
som en saa tolv!
Folk, som ei Rygte
har for at flygte,
op nu paastand!

Mænd ei vækker
jeg her til Vin,
ei til Gjekken
med Pige fin!
Med jer vil lege
Hild hin blege
Staalhandske-Drag.“

Rolvs Mænd vergede sig med den største Tapperhed; men Overmagten var for stor, og det varede ikke længe, førend Kong Rolv faldt, og rundt omkring ham faldt ogsaa alle hans Hirdmænd og Berserker; Vogg var den eneste, som overlevede Nederlaget.

Hjorvard sad ikke længe paa Leirekongernes Kongestol; han fik og mistede sit Rige paa den samme Dag. Efter Kampen gav han et lystigt Gjestebud for sine Mænd, og netop som han her sad og talte om, med hvilken Troskab Rolvs Mænd havde fulgt sin Konge i Døden og ønskede, at kun en eneste af dem endnu maatte være ilive,

forat han kunde faa ham i Tjeneste, traadte Vogg ind i Hallen. Hjorvard spurgte ham, om han nu vilde blive hans Mand, — Vogg nikkede; men da Hjorvard rakte Sverdodden frem til Vogg, forat han skulde tage i den, medens han svor Troskabseden, sagde Vogg, at det ikke var saaledes, at Kong Rolv pleiede at række Sverdet til sine Mænd, og bad om at faa tage i Sverdgrebet. Kongen rakte da Hjaltet frem; men i samme Stund gjennemborede Vogg Hjorvard og holdt saaledes det Løfte, han gav, da han første Gang traf sammen med Kong Rolv.

Siegw. Petersen.

*) Krake eller Krakje, som det heder i Folkesproget, betyder en Træstamme med afhugne Grene. Meningen med Voggs Ord skulde vel være, at Kongen var lang og spædlemmet.

Hundekongen.

38

Eft. Snorre

Øistein, Konge paa Oplandene, som nogle kalder den mægtige, andre den onde, herjede i Trondhjem, lagde under sig Øina-Fylke og Sparbyggja-Fylke og satte derover sin Søn, som hed Anund; men Trønderne dræbte ham. Kong Øistein drog anden Gang i Hærfærd til Trondhjem, herjede vide der og lagde Landet under sig. Da bød han Trønderne til Konge, hvilken de vilde, enten hans Træl, som hed Tore Faxe, eller hans Hund, som hed Saur. De valgte Hunden; thi de troede derved bedst at 39
kunne raade sig selv. De lod seide i Hunden tvende Mænds Vid, saa at den gjøede til to Ord, men talte det tredje. Et Halsbaand blev gjort til den og Lænker af Guld og Sølv. Naar det var sølet, bar dens Hirdmænd den paa Armene. Et Høisæde var indrettet for den; den sad paa en Høi ligesom Konger og boede paa Inderøen, hvor den havde sit Sæde paa det Sted, som kaldes Saurshaug. Der fortælles, at den kom saaledes af Dage, at Ulve angreb dens Hjord; men Hirdmændene eggede den til at verge sit Gods; den løb ned ad Høien og for imod Ulvene; men disse rev den strax isønder. Mange andre urimelige Ting gjorde Kong Øistein med Trønderne, og formedelst denne Hærfærd og Ufred flygtede mange fra sine Odelsgaarde, baade Høvdinger og andre. Ketil Jamte af Sparabu drog øster over Kjølen og en stor Mængde Folk med ham. De havde sin Buskab med sig, ryddede Skovene og bebyggede store Hereder, som siden kaldtes Jamteland.

Snorre Sturlassön, ved P. A. Munch.

Höit op fra Finnelunden
Fik Trönderne en Mand,
Som trylled udi Hunden
Vel tvende Mænds Forstand,
De svære Trönderhelte
Af Drottens Tale lo;
Thi naar et Ord han mælte,
Da bjeffede han to.

En Dag i höie Sale
Den Drot saa naadig sad;
Han logrede med sin Hale
Og slikkede Sölverfad.
Da sagde Hofmænd fine:
„Vil I til grönne Skov
Paa Jagten ikke trine?“
Han sagde: „Jo, vov, vov!“

Veiene vare vaade;
Det voldte Drotten Harm;
Marskalken nöd den Naade
At bære ham paa Arm,
Som de nu mellem Tjörne
Gik frem med megen Bram,
De saa to gamle Björne,
Som aad de spæde Lam.

Da sagde Hofmænd snilde:
„Se dog, vor Herre god!
Hvor lodne Voldsmænd spilde
Uskyldigt Lammeblod.
Norrigs Mænd dig prise
For en retfærdig Mand;
Nu maa du ogsaa vise,
At her er Ret i Land.“

Imellem hvide Tænder
Knurred den Herre god;
Hans ædle Hjerte brænder;
Hans Svans i Veiret stod,
Han böd de Hofmænd fölge
Og sprang paa Jorden ned;
Man bör det ei fordölge,
At han gav Hals derved.

Det var de Hofmænd brave,
De lo ved denne Fest;
Marskalken holdt paa Mave,
Han fnised allermest.
Drottens Labber flinke
Paa Björnens Side stod;
Han bed den Björneskinke,
Han bed til röden Blod.

Bamserne sig vende,
De reiste sig paa to,
Og i den Drot behænde
De satte sorten Klo.
De gav sig til at brumme;
Det löd i grönne Skov;
De aad ham hver en Krumme;
Han sagde: „Au! vov, vov!“

Nu var de Trönder bange
For Oplands Rytterflok;
Den havde tvende Gange
De fristed mer end nok.
Det var ei godt at skjemte
Med Oplands höie Drot;
Dog sterken Ketil Jæmte
Han raadede dem godt.

De over Kjölen droge;
Saa kom de til en Skov,
Som de med Øxer sloge
Og jevnede med Plov.
De Jæmteland den nævne
Og bygger der i Mag
Huse alt efter Evne; —
De bygger der idag.

P. M. Möller.

Fridtjov.

Vig

Der var engang en tapper Mand af helgelandsk Æt ved Navn Torstein Vikingssøn. Han for omkring paa mange Tog og traf tilsidst Kong Bele paa Syrstrand i Sogn. De kjæmpede, indtil de blev fornøiede, og sluttede derpaa Forlig og Fostbroderskab. Torstein giftede sig med Beles Søster og fik med hende Gaarden Framnes paa den anden Side af Fjorden. Siden gjorde han og Bele mange Krigstog, især til Østersøen; dog tog Bele ogsaa Orkenøerne nordfor Skotland.

Torsteins Søn var Fridtjov, og Beles Børn var Sønnerne Helge og Halvdan og Datteren Ingeborg. Hun og Fridtjov opfostredes tilsammen hos Bonden Hilding, og de lærte snart at elske hverandre. Nu døde Kong Bele og Torstein omtrent paa sammeTid og blev hauglagte paa hver sin Side af Fjorden. Før sin Død havde de raadet sine Sønner til indbyrdes Enighed; men det lagde ikke Helge og Halvdan paa Minde; de blev snart vrede paa Fridtjov, fordi han levede saa stort, og især fordi han, som var en Bondesøn, vovede at fri til deres Søster Ingeborg. At give ham hende, negtede de aldeles; men derfor negtede ogsaa Fridtjov at hjelpe dem, naar de var i Knibe. Og det blev ikke længe, førend de trængte til ham. Kong Ring fra det østlige Norge kom nemlig med en stor Krigsmagt imod dem; men Fridtjov fik de ikke med sig. Før Afreisen satte de Ingeborg ind i Baldershage paa Syrstrand. Der stod et Hov eller et Tempel for Guden Balder, og paa dette hellige Sted, mente de, vilde hun være i god Behold. Men Fridtjov besøgte hende daglig og byttede Ringe med hende, og de tilsagde hinanden ubrødelig Troskab. — I Soknesund ved Stavanger mødtes Ring af Belesønnerne, og saa stor var hans Overmagt, at de fandt det klogest at love ham sin Søster og Tredjeparten af Riget. Da de nu kom hjem og fik høre om Fridtjovs Adfærd, gav de ham to Vilkaar at vælge imellem, enten at gaa i Landflygtighed eller drage til Orkenøerne og indkræve Skat. Han lovede det sidste;

men til Gjengjeld maatte de forpligte sig til at lade alle hans Eiendomme være i Fred. Fridtjov drog afsted med 32 Mand paa sit ypperlige Skib Ellide; men Kongerne brændte hans Gaard, røvede hans Gods og fremhexede endda et Uveir, som skulde ødelægge ham paa Havet. De fik to Troldkjærringer til at ride efter ham paa en stor Hval; men Fridtjov dræbte dem begge. Endelig kom han til Orkenøerne og blev der Vinteren over. Jarlen Angantyr vilde ikke betale nogen Skat til Kongesønnerne; men for Venskabs Skyld gav han Fridtjov selv rige Gaver, „og du kan gjerne kalde det Skat, om du vil," sagde han.

Om Vaaren drog Fridtjov hjem og fik vide, at hans Gaard var brændt og Ingeborg bortgiftet til Kong Ring. „Her ser det svart ud," sagde han, da han kom til Gaardstomten sin, og roede saa over til Syrstrand. Det var just Offerfest i Baldershagen, og did gik han selv tilligemed sin Fosterbroder Bjørn, medens han lod sine andre Mænd blive igjen ved Stranden og ødelægge Kongernes Skibe. Fridtjov gik ind i Disarsalen; der sad Kongerne og drak; men Kvinderne sad ved Ilden midt paa Gulvet og varmede, smurte og pudsede Gudernes Billeder. Han gik frem for Helge og sagde: „Nu vil du vel have Skatten," og i det samme slog han ham i Ansigtet med Pungen, hvori Sølvet var, saa at to Tænder gik løs i Munden paa Helge. Nu fik Fridtjov se, at Helges Hustru bar den Ring paa Armen, som han selv 42
engang havde givet Ingeborg; strax greb han fat for at tage den; men han fik den ikke af saa let og slæbte hende med sig bortover Gulvet. Halvdans Kone vilde hjelpe hende; men derved kom Gudebillederne, som de havde stellet med, i Ilden, og snart stod hele Templet i Brand. Det blev lagt i Aske, og Fridtjov, som var Skyld deri, kaldtes derfor Varg i Veum (d. e. Helligdoms-Ulv) og dømtes landflygtig og fredløs (eller utlæg). Kongerne tog alle hans Eiendomme, og Halvdan opbyggede Framnes og bosatte sig der.

Da Fridtjov forlod Stranden, og Helges Skibe var ødelagte, vilde den sidste skyde en Pil efter ham; men i sin Hidsighed spændte han Buen saa haardt, at den sprang. Og nu var det, at Fridtjov i tre Aar

„— — svævede kring paa det vildene Hav;
Han for vide som jagende Falk."

Men han dræbte fordetmeste kun Ugjerningsmænd og vilde Vikinger og sparede Bønder og Kjøbmænd. — Saa forklædte han sig som Saltbrænder med en stor Hætte paa Hovedet og vilde se sig om i Rings Gaard. Kong Ring drog Kjendsel paa ham, men sagde ikke stort andet, end at han skulde skille sig ved Yderklæderne; og saa stod Fridtjov der i mørkblaa Kjole med Ringen om Armen, et bredt Sølvbelte kring Livet og Sverd ved Siden. Ingeborg kjendte Ringen og blev blodrød; men ogsaa hun lod, som om intet var hende bekjendt, og Fridtjov blev der Vinteren over og kaldte sig blot Tjov. Engang skulde de ud at kjøre paa Isen; men den holdt ikke, og Kongeparret var paa Vei til at drukne. Da kom i al Hast Fridtjov til og tog med et

eneste Ryk altsammen op igjen, baade Hest og Slæde og Konge og Dronning. „Det kalder jeg i Sandhed et godt Tag," sagde Kongen; „om Fridtjov selv havde været her, kunde han ikke gjort det bedre." — Udpaa Vaaren skulde de alle ud paa Skytteri. Kongen lod, som han blev træt, og vilde sove hos Fridtjov paa et afsides Sted i Skoven; men som han laa der, slængte Fridtjov Sverdet langt fra sig. Kongen skjød Øinene op og sagde: „Har du ikke havt mange Tanker og Minder nu, Fridtjov, og alligevel overvandt du Fristelsen? Jeg har kjendt dig, ser du, fra den første Kveld, 43
du kom, og jeg vil ikke gjerne skilles fra dig." Fridtjov takkede, men sagde, at han maatte bort, saasnart Sommeren kom. Da han nu skulde reise, vilde han give Ingeborg Ringen igjen. Kong Ring smilede og sagde: „Hun lønnes bedre for Vinteropholdet end jeg, skjønt jeg har vist mig venligere. Men du kan blive her, saa skal du faa min Kone og al min Eiendom saavelsom Kongenavn, for jeg dør visselig snart." Dette gik ogsaa i Opfyldelse, og saa blev Fridtjov gift med Ingeborg.

Men saasnart hendes Brødre fik Tidende herom, samlede de Mandskab og angreb ham. Fridtjov gik imod dem, fældte Helge, gjorde Halvdan til sin Herse og blev selv Konge baade over Sogn og Hordaland.

O. Vig.

Fridtjovs Vikingebalk. 43

Efter Tegnèr

Nu han svævede kring paa det vildene Hav;
Han for vide som jagende Falk;
Men for Kjæmper ombord skrev han Love og Ret;
Vil du höre hans Vikingebalk?

„Ei maa teltes ombord, ei maa soves i Hus;
Inden Salsdör blot Fiender staa.
Viking sover paa Skjold og med Sverdet i Haand,
Og til Telt har han Himlen den blaa.

Kort er Hammerens Skaft hos den seirende Tor,
Blot en Alen langt Sverdet hos Fröi,
Har du Mod, har du nok. Gaa din Fiende nær,
Og for kort er din Klinge da ei!

Naar det stormer med Magt, heis da Seilet i Top!
Det er lystigt paa stormende Hav.
Lad det gaa! lad det gaa! Den, som stryger, er ræd;
För du stryger, gaa heller i Grav!

Mö er fredlyst paa Land, maa ei komme ombord;
Var det Fröia, hun sveg dig dog nok;
Thi den Grube paa Kind er den falskeste Grav,
Og et Net er den flyvende Lok.

Seiler Kræmmeren frem, du beskytte hans Skib; 44
Men den svage ei negte dig Told!
Du er Konge paa Sjö; han er Træl af Gevinst,
Og saa godt som hans Guld er dit Staal.

Gods maa skiftes paa Dæk gjennem Terningekast;
Hvor den falder, beklag du ei dig!
Men Sjökonningen selv kaster Terninger ei;
Han beholder blot Æren for sig.

Kommer Vikingeskib, bliver Entring og Strid;
Det gaar hedt under Skjoldene til.
Om du viger et Skridt, har du Afsked fra os;
Det er Loven; gjör nu, som du vil!

Vær med Seier tilfreds; den, som beder om Fred,
Har ei Sverd, er din Fiende ei.
Bön er Valhallas Barn; hör den blegnedes Röst!
Den er Niding, som giver den nei.

Saar er Vikings Gevinst, og det pryder sin Mand,
Naar paa Bryst eller Pande det staar.
Lad det blöde! forbind det, naar Dögnet er endt —
Men ei för, vil du hilses for vor!“

Saa han ristede Lov, og hans Navn med hver Dag
Voxte vide paa fremmede Kyst,
Og sin Lige han fandt ei paa blaanende Sjö,
Og hans Kjæmper de strede med Lyst.

Es. Tegnér, ved H. Foss.

Isfarten.

44

Eft. Tegnèr

Kong Ring med sin Dronning til Gjestebud for,
Og Isen ligger saa blank paa Fjord.

„Tag ei over Isen!“ — den fremmede bad —
„Den brister, og dybt er det kolde Bad.“

„Ei Konge drukner saa let,“ kvad Kong Ring,
„Den, som er ræd, kan gaa Kysten omkring.“

Den fremmede syntes i Hu saa mod;
Dog spændte han Staalsko i Hast paa Fod.

Og Skagler nu spændtes til sterken Bov,
Og Isen bölged for staalklædt Hov.

„Stræk ud,“ raabte Kongen, „min Traver god! 45
Lad se, om du er af Sleipners Blod!“

Over Isen det gaar som en Kastevind;
Ei agtes paa Dronningens blege Kind.

Men staalskoet Gjest staar ei heller stil:
Han farer forbi dem, saa tidt han vil.

Han slaar mangen Rune i Isens Favn,
Og Ingeborg kjører henover sit Navn.

Saa stormer de frem paa Banen glat;
Men Rana, den falske, opvaagned brat.

Hun stødte et Hul i sit Sølvertag,
Og Hest og Slæde sank ned med Brag.

Og blegere end blev Ingeborgs Kind;
Da kommer den Gjest som en Hvirvelvind.

Han bored Staalsko i Isen fast
Og greb saa i Traverens Man med Hast.

Han bøied forover sin Kjæmpekrop
Og rev med et Ryk Hest og Slæde op.

Ring sagde: "Det Tag kan man kalde stort;
Selv Fridtjov ei skulde det bedre gjort."

Saa vendte de atter til Kongsgaard om;
Den fremmede blev der, til Vaaren kom.

Es. Tegnér, ved H. Foss.

Halv og hans Kjæmper.

Keyser

Kong Hjorleiv havde med Hild to Sønner; den ældre hed Hjorolv, den yngre Halv. De blev opfostrede hos en Konge, Asmund, der ægtede Hild. Da Hjorolv var atten Aar gammel, rustede han sig til at fare paa Søtog; han samlede alle de Skibe, han kunde faa, gamle og nye, smaa og store. Ligesaa lidet udvalgt var hans Hær: den bestod af frie og Træle, og de fleste havde ei andre Vaaben end Stænger og Klubber. Da han stødte paa Vikinger, stolede han paa sine Mænds Mængde og lagde til Strid, men blev slagen og maatte flygte. Overvunden kom han om Høsten hjem til sit 46
Fædreland og blev siden ringeagtet, saalænge han levede; ja, det blev endog et Ordsprog at kalde alt klodset og uheldigt Hjorolvs-Færd.

Anderledes gik det med Broderen Halv. Om Vaaren efter Hjorolvs Hjemkomst havde han fyldt sit tolvte Aar, men overgik alle i Størrelse og Styrke. Det tolvte Aar var i gamle Dage blandt Nordmændene den Alder, i hvilken Kongesønnerne skulde begynde at vænnes til Krigen. De gjorde da gjerne sit første Tog under Opsyn af en Fosterfader eller en anden ældre Mand af prøvet Klogskab og Tapperhed. Halv vilde nu ogsaa betræde Krigens Bane; men advaret ved sin Broders Exempel valgte han en ganske anden Fremgangsmaade, end denne havde gjort. Halv rustede kun et Skib; men det var nyt og velbygget, og kun de faa, som havde Styrke til at løfte en stor Sten, som laa i Kongsgaarden, blev agtede værdige til at være hans Ledsagere. Ingen af hans Mænd maatte klage eller skifte Miner ved Saar, og ingen skulde være yngre end atten eller ældre end sexti Aar. Vide omkring blev der søgt efter Kjæmper, som kunde udholde Prøven, og omsider samledes 22. Blandt disse var to Brødre, der begge hed Rok, den ene kaldet den hvide, den anden den sorte, Sønner af Hersen Haamund. Den yngste af Halvs Ledsagere var den attenaarige Stein, Søn af Jarlen i Hordaland, Alv den gamle, og af Gunnlød, Haamund Herses Søster. Denne Stein var Kongens kjæreste Ven og Raadgiver. Hans yngre Broder, der ogsaa hed

Stein, fik ei Lov at være med i Halvs Følge, da han endnu kun var tolv Aar gammel. Selv 23de stak nu Halv i Søen. Den første Kveld, da de i et heftigt Uveir lagde i Havn, vilde Stein, at de skulde tjelde*) over Skibet; men Halv spurgte spottende, om han vilde have det som hjemme i Stuen. Siden blev han kaldet Innstein. Om Morgenen efter roede de i en sterk Storm forbi et Udnes. En Mand raabte til dem fra Neset og bad dem tage ham ombord. Halv tillod det, hvis han vilde staa paa en Plet ved Styret indtil Aftenen. „Det er et godt Tilbud," sagde Manden, „saa er jeg Kongen 47
nærmest." Kongens Plads som Anfører var nemlig ved Styret. Manden var den yngre Stein, som før var bortvist formedelst sin Ungdom. Han blev nu tagen ombord, udførte, hvad der var blevet ham paalagt, og blev optagen blandt Halvs Mænd. Han blev fra den Tid af kaldet Utstein til Forskjel fra sin Broder. Denne Flok blev kaldet Halvsrekkerne eller Halvs Kjæmper. De havde mange Love, som viste deres Djervhed. Ingen skulde have Sverd længere end en Alen, des nærmere maatte de gaa sine Fiender; og Saxsverd skulde det være, at Huggene kunde blive des større *). Ingen skulde forbinde sine Saar før efter et Døgns Forløb. Hver maatte have tolv Mands Styrke. Ei maatte de rane eller fange Kvinder og Børn. Naar de søgte Land, skulde de ei vælge den sikre Havn, men ligge ved Udnes. De maatte aldrig tjelde over sit Skib og aldrig reve Seil i Storm. Deres Antal skulde ei overstige 60.

Atten Somre for Halv i Hærfærd og vandt stedse Seier; nu vilde han endelig drage hjem til sit Fædreland. Paa Hjemfærden reiste sig en heftig Storm, saa at de ei kunde øse Skibet, og det var nærved at synke. Der skulde da kastes Lod om, hvo der skulde fare overbord for at lette Skibet. Men dette behøvedes ei; thi alle var villige. De kappedes om at springe i Havet. Ved denne Selvopofrelse af Kjæmperne blev Skibet lettet, og Halv landede ved Hordaland. Asmund, hans Stedfader, kom ham imøde, svor ham Troskab og indbød ham til et Gjestebud med Halvdelen af hans Folk. Om Morgenen efter lavede Halv sig til at drage fra Skibene. Innstein advarede ham mod Asmund og raadede ham til at drage op med alt sit Folk og brænde hans Gaard; thi han havde Svig i Sinde mod ham. Men Halv bebreidede Innstein hans Mistro. „Asmund har svoret mig Troskab," sagde han, „og skulde vel en Konge bryde sit Ord eller svige sin Ven?" Da fortalte Innstein sine ildevarslende Drømme: „Jeg syntes at se Ild lege om vore Mænd," sagde han, „og ei kunde de komme ud af den." „Det tyder Guld og blanke Brynjer," svarede Kongen, „som skal skjænkes mine 48
Kjæmper og skinne som en Lue paa deres Skuldre." Innstein sagde ham flere Drømme; men Kongen kaldte det Daarskab at agte paa sligt. Da bad Innstein begge Rokkerne og Utstein, sin Broder, ei at agte paa Kongens Bud, men følge ham med alt Folket istedenfor Halvdelen; de svarede, at Kongen skulde raade for sine Mænd. „Ofte før," udbrød da Innstein, „har Kongen lyttet til mit Raad; men nu vil ingen høre mig!" Alle Advarsler var forgjeves. Halv drog med Halvdelen af sine Folk til Asmunds Gaard og blev modtagen med et prægtigt Gjestebud; der blev drukket

sterkt, og Halvs Kjæmper sovnede fast. Da gik det, som Innstein havde forudsagt. Asmund og hans Mænd lagde Ild om Hallen. En af Kjæmperne vaagnede, merkede Røgen, men sagde kun: „Nu ryger det om Kjæmperne," og sovnede atter. En anden vaagnede og saa Hallen brænde: „Nu drypper Voxet af vore Sverd!"*) sagde han og sov ind. Da vaagnede Halv selv, reiste sig og bød sine Mænd gribe til Vaaben. De løb saa heftig mod Hallens Væg, at den styrtede ud. Innstein opmuntrede i et Kvad sine Staldbrødre til at trænge frem gjennem Luerne, tappert følge Kongen og hevne sig paa Asmund. „For Døden," sagde han, „maa ei Helten frygte; ingen kan dog leve evig." Da Halv og hans Kjæmper havde brudt sig ud af den brændende Gaard, begyndte en blodig Strid; men de blev overmandede af Asmunds overlegne Hær. Kong Halv faldt og døde leende; Innstein fortsatte Kampen med det Folk, som kom til Hjelp fra Skibet. Lige til Aftenen stred de; da var alle Kjæmperne nedlagte, og Innstein faldt selv ved sin Konges Hoved.

Utstein og Rok den sorte hevnede siden Kong Halvs Død ved at angribe og fælde den troløse Asmund.

R. Keyser.

---

*) Naar Skibene laa i Havn, brugte man at udspænde et Telt (tjald) af Vadmel over dem til Ly for Skibsfolket,

*) Sax kaldtes af de gamle Nordmænd Sverd med enkelt Eg, som ofte brugtes korte og brede.

*) Man skulde heraf formode, at det har været Skik i gamle Dage at overdrage Sverdene med Vox, muligen for bedre at bevare dem for Rust paa Søen.

III. FÆDRELANDSHISTORISKE FORTÆLLINGER.

Kveldulvs Sønner.

P. A. Munch

Grim eller Skallagrim, som man kaldte ham, fordi han tidlig blev skaldet, og hans ældre Broder Torolv var Sønner af den gamle, anseede Kveldulv i Nordfjord. Torolv og Skallagrim var begge store, sterke og raske Mænd; men Torolv var smuk og lystig, Skallagrim derimod styg, sortsmusket og grætten. Torolv blev derfor snart meget afholdt og drog tidlig i Kjøbfærder og paa Vikingstog; Skallagrim derimod blev hjemme hos Faderen og hjalp ham med Gaardens Drift; han var udmærket haandfærdig og nævenyttig i al Slags Træ- og Jern-Arbeide. Da Harald haarfagre underkastede sig Nordfjord og Søndfjord, sendte han Bud til Kveldulv og opfordrede ham til at gaa i hans Tjeneste. Kveldulv svarede, at han var for gammel dertil. Sendebudene spurgte nu Skallagrim, om ikke han havde Lyst; men han sagde ogsaa nei. Kongen blev ærgerlig ved denne Efterretning, da han tydelig kunde skjønne, at begge, baade Fader og Søn, var for stolte til at ville blive hans Undermænd. Dog fandt han sig for det første heri, da Kveldulvs Venner lovede, at de nok skulde bringe den gamle til at sende sin ældste Søn Torolv, naar denne kom hjem fra Vikingstog. Det gik ogsaa, som de ventede. Torolv havde selv den største Lyst til at gaa i Kongens Hirdtjeneste, begav sig til ham og blev vel modtagen. Snart udmerkede han sig fremfor de øvrige og blev meget afgjort af Kongen. I Slaget i Hafrsfjorden stred han tappert og blev saa haardt saaret, at han laa længe syg. Da han kom sig igjen, belønnede Kongen ham ved at gjøre ham til Lendermand, den fornemste Titel næst efter Jarleværdigheden, og overdrog ham den indbringende Handel med Finnerne, der ene tilkom Kongen, men som han pleiede at bortforlene til Lendermanden paa Helgeland imod en aarlig Afgift. Torolv ægtede den smukke og rige Sigrid og fik med hende Gaardene Torge ved Brønø og Sandnes paa Alsten tilligemed store Rigdomme. Her holdt han et prægtigt Hus og havde mange dygtige Folk omkring sig. Af

Finnerne fik han ved sin Klogskab og Raskhed langt flere Kostbarheder i Pelsverk og deslige Varer, end hans Forgjængere havde drevet det til, og kunde saaledes sende Kongen meget større Afgift. Ogsaa holdt han mange Folk ude paa Fiskeri, i Sildfiske og Skreidfiske, lod samle Eg og fange Sælhunde og blev saaledes snart overvættes rig. Da Kongen kom til Helgeland, holdt Torolv et prægtigt Gilde for ham; Kongen havde 300 Mænd med sig, og Torolvs Mænd tilligemed de indbudne Gjester var 500; alle disse 800 bevertede han i tre Dage og forærede Kongen ved Afreisen et prægtigt Langskib, som han havde ladet bygge.

Men Torolv havde Fiender, der sværtede ham hos Kongen. Dette var især to Brødre, der boede paa Lekø, og som troede at have Arveret til Gaarden Torge. De indbildte Kongen, at Torolv efterstræbte hans Liv og bedrog ham i Skatte-Afgiften. Torolvs Venner lagde sig imellem, men til liden Nytte. Heller ikke hjalp det stort, at Torolv sendte de største Kostbarheder, hvis Mage man hidtil ei havde seet; Kongen havde nu engang fattet Mistanke til ham og lod sig kun saavidt formilde, at han tilbød Torolv at blive hans Merkesmand eller Bannerfører; som saadan maatte han altid være om Kongens Person, og denne kunde da stedse have Opsigt med ham. Dette Tilbud gjorde Kongen Torolv selv, da denne sidste Gang var nede hos ham med Skatten. Men Torolv var nu altfor meget vant til at være Herre selv, til at dette Forslag skulde smage ham. Han saa sig om til begge Sider, hvor hans tro Mænd og Huskarle stod, og svarede, at han ei kunde nenne at skille sig ved dem, der saa længe troligen havde fulgt ham, og at Kongen fik gjøre med Forleningen, hvad han vilde; dog indbød han endnu engang Kongen til sig, forat denne, som han sagde, kunde se med egne Øine, at ingen Fare var paafærde. Men Kongen svarede vredeligen, at han havde havt nok med det forrige Gilde, hvor Torolv havde 500 Mand mod hans 300; han fratog ham Forleningen og erklærede ligeledes Gaarden Torge med alt Tilbehør for sin Eiendom. Forleningen overdrog Kongen til Brødrene paa Lekø; men Torolv tog 51
nu sin Bolig paa Sandnes, hvor han levede med ligesaa megen Glans som før. Med Brødrenes Skatteindkrævning gik det daarlig; thi Finnerne havde ingen Agtelse eller Frygt for dem, og de kunde det første Aar ikke paa langt nær bringe Kongen saa stor en Skat, som Torolv. De skjød Skylden paa ham og paastod, at han drog om i Finmarken paa egen Haand og samlede Kostbarheder. Til Bevis anførte de, at Torolv ganske nylig havde sendt over til England et helt Skib, ladet med Pelsverk. Dette var nu vistnok saa; men Pelsverket var af det Forraad, Torolv havde samlet fra tidligere Dage, og han havde sendt det til England for at lade det forhandle og for de ved Salget erhvervede Penge at indkjøbe fint Klæde, Vin, Honning og Hvede.

Kongen troede strax, at det ei forholdt sig rigtig med denne Sag, og at den kostbare Ladning, Torolvs Skib bragte hjem, med Rette tilhørte ham. Han gav strax to paalidelige Hirdmænd, Halvard og Sigtrygg, Befaling at krydse udenfor Kysten mellem Søndfjord og Helgeland og passe paa, naar Torolvs Skib kom hjem for da

strax at tage det. De traf virkelig Skibet i Furesund og kom saa uforvarende over Besætningen, at der ei var at tænke paa noget Forsvar. Folkene blev satte i Land, og Skibet med Ladning og alt Tilbehør førtes til Kongen, som herved var meget tilfreds. Torolvs Folk begav sig til Kveldulv, der ikke boede saa langt borte, og han skaffede dem det nødvendige til at fortsætte Reisen nordefter, men bad dem hilse Torolv, at det nu saa farlig ud for ham, og at han vist gjorde rettest i at flytte bort, til Danmark, Sverige eller England. Torolv hørte Efterretningen om sit store Tab med Rolighed og sagde for Spøg, at han kunde ikke have bedre Handelsfællig end med Kongen selv; han bad sine Huskarle ei regne det saa nøie, om de ikke fik saa prægtige Klæder, som han havde tiltænkt dem.

Men om Vaaren gjorde han sit Langskib istand, drog først til Østersøen og herjede der og vendte om paa samme Tid, som Kjøbmandsskibene pleiede at vende tilbage fra det store aarlige Marked ved Haløre eller Helsingør. Der havde ogsaa mange norske Skibe, som sedvanligt, indfundet sig, og et af dem tilhørte en af Kongens [52]
Gaardsfogder, som for Kongens Penge havde gjort et stort Indkjøb af Kornvarer og andre Nødvendigheder. Torolv passede i Stilhed paa ham og overraskede ham paa Kysten af Halland, hvor det da gik ham, ligesom forhen Torolvs Folk; han maatte give Slip paa Skib og Ladning. Paa Veien nordefter anfaldt Torolv Halvards og Sigtryggs Gaard paa Øen Hisingen, dræbte deres yngre Broder, røvede Godset og satte Ild paa Husene; siden tog han og et rigt ladet Kjøbmandsskib, der tilhørte Vikværingerne, og drog med dette Bytte hjemad. Paa Veien saa han ind til sin Fader Kveldulv, som gjentog sin Advarsel og spaaede ham, at han vilde komme tilkort, dersom han vovede at maale sig med Kongen.

Det gik, som han forudsagde. Vaaren efter, førend Torolv var bleven reisefærdig, drog Kongen selv imod ham og kom en Aften til Sandnes, just som Torolv havde faaet Reiseøllet bragt ombord paa sit Langskib, der laa seilfærdigt ved Bryggen. Ingen ventede nogen Fiende, og Kongens Folk omringede i Stilhed Stuen, hvor Torolv og hans Mænd sad og drak. Da lød med et Krigsraab og Kongens Lur udenfor, og Torolvs Mænd greb i Hast til sine Vaaben, der hang bagved hvers Sæde. Men de var ikke paa langt nær mandsterke nok, og Kongen kunde derfor raade, som han vilde. Kvinder, Børn, Oldinger og Træle fik Lov til at gaa ud, og Kongen lod tilspørge Torolv, om han vilde give sig paa Naade og Unaade; da skulde han slippe uden Livs og Lemmers Fortabelse, og blot hans Mænd blive straffede. Men Torolv vilde ikke i Nøden svigte sine tro Mænd og sagde nei. Da lod Kongen sætte Ild paa Stuen. Torolv og hans Mænd tog fat i Bjelkerne og fik den ene Væg brudt ned, saa at de kunde komme ud; da begyndte den heftigste Kamp; thi Torolv og hans Mænd vergede sig til det yderste. Tilsidst blev de overmandede; men Torolv havde hugget sig frem lige til Kongen selv og faldt først, gjennemboret af mange Spyd, ved hans Fødder.

Ved Efterretningen om Sønnens Død blev den gamle Kveldulv saa bedrøvet, at han lagde sig til Sengs. Skallagrim søgte at opmuntre ham og bad ham heller tænke paa, hvorledes de skulde tage Hevn; men Kveldulv svarede, at han var for gammel til at[53] stride. Men kort efter kom Kongen til Vors og opholdt sig der en Stund. En af de fornemste Skalde, ved Navn Olve, Kveldulvs Frænde og Ven, benyttede sig af Opholdet til at besøge den gamle og fortælle ham, at Kongen nok ikke var saa utilbøielig til at yde Bod for Torolvs Drab, naar Kveldulv selv eller Skallagrim vilde personligen indfinde sig hos ham. Kveldulv spurgte ham nøie, hvorledes det var tilgaaet med Torolvs Drab, om han havde verget sig vel, og hvad Saar han havde faaet. Olve fortalte det hele saa nøiagtig som muligt og sagde, at Kongen selv havde givet Torolv hans egentlige Banesaar, og at han var falden paa Gruve ved Kongens Fødder. „Det var vel," sagde Kveldulv; „thi det er et gammelt Sagn, at de, som falder paa Gruve, vil blive hevnede; dog kan jeg selv ikke begive mig til Kongen; jeg er for gammel dertil." Olve bad nu Skallagrim følge med; han vilde ogsaa nødig til, men lod sig dog endelig overtale; dog skulde Olve først drage afsted og Skallagrim siden følge efter. Han tog med sig elleve af de sterkeste og haandfasteste blandt Naboerne. De roede sydefter og ind ad Osterfjorden og gik derfra til Lands op til Evangervandet. Her fik de sig en Baad og satte over til den anden Ende, hvor de endnu havde et langt Stykke at gaa, indtil de naaede den Gaard, hvor Kongen var. Her lod han en Tjener kalde Olve ud. Da Tjeneren meldte Olve, at der var 12 Mænd ude i Gaarden, ligere Trolde i Vext og Udseende end Mennesker, skjønnede han strax, at det maatte være Skallagrim, gik ud til ham og bad ham følge ind med. Enhver, som vilde stedes for Kongen, maatte ingen Vaaben bære; sex blev derfor staaende udenfor for at passe paa Vaabnene, medens Grim og de andre fem fulgte ind med Olve. Denne førte strax Skallagrim frem for Kongen og talte hans Sag paa det bedste. Kongen saa forbauset paa den store skaldede Mand, der var et Hoved høiere end alle de andre, med et barskt og trodsigt Blik. „Bod skal du faa for Torolv," sagde Kongen, „paa den Betingelse, at du gaar i min Tjeneste og bliver min Hirdmand." „Nei Tak," sagde Skallagrim; „naar Torolv ikke kunde komme afsted dermed, lykkes det mig endnu langt mindre." Kongen taug, men var blodrød i Ansigtet.[54] Olve bad Skallagrim skynde sig ud og fulgte ham ned til Vandet, bad ham at passe sig vel for Kongen og hans Mænd og sagde ham Farvel. Der laa en Del andre Baade ved Vandet; dem lod Olve i Hast hugge Hul i, og neppe var de færdige hermed, førend en stor Skare væbnede Kampmænd kom ned fra Gaarden for at sætte efter Skallagrim. Men da de skulde stige i Baadene, fossede Vandet ind, og de kunde ingen Vei komme. Skallagrim kom velbeholden hjem, og Kveldulv blev glad ved at høre, at han ikke havde modtaget Kongens Tilbud. De maatte dog nu være betænkt paa, hvorledes de skulde redde sig for Kongens Efterstræbelser, og besluttede at drage til Island, hvor de kunde tage sig Land, saa meget de vilde, for intet. De gjorde to store

Skibe istand og gik tidlig om Vaaren ombord med alle sine Folk, Kvinder og Børn, Løsøre og alle Eiendomme, der kunde flyttes. Derpaa satte de til Havs. Kveldulv havde anstrengt sig over Evne og blev saa syg, at han følte Døden nærme sig. Han bad Skibsfolkene, hvis han skulde dø, inden de kom til Island, at de skulde lægge ham i en Kiste og kaste den overbord, og at de skulde melde Skallagrim, der styrede det andet Skib, at han maatte tage Bopæl der, hvor Kisten drev i Land. Saaledes skede det ogsaa. Kisten drev i Land i Borgarfjorden, og her byggede Skallagrim Gaarden Borg, hvor han og hans mægtige Slegt i flere Aarhundreder havde sit Hovedsæde. Skallagrim gav sine Mænd store Landstrækninger og blev deres Høvding. Selv drev han meget paa Fiskeri, Skibsbyggeri, andet Bygnings- og Smede-Arbeide. I Førstningen kunde han ikke faa saa stor Sten, som han ønskede, til Underlag for sin Ambolt; men en Nat stod han op, gik ned til Stranden, roede ud til nogle Øer, gik overbord og dukkede ned til Bunden, tog op en uhyre Sten, lagde den i Baaden, roede hjem og bar Stenen til sin Smedje, hvor den laa i flere hundrede Aar; den skal have været saa stor, at fire Mænd af almindelig Styrke ei kunde løfte den.

Skallagrim fik to Sønner, af hvilke den ældste blev opkaldt efter Torolv og slegtede ham paa, den anden, Egil, lignede sin Fader, men var endnu mere uvoren og voldsom. Torolv drog tidlig i Besøg over til Norge hos Faderens gamle Venner. Det var just paa den Tid, at Kong Harald nedlagde Regjeringen og gjorde Erik til Overkonge. Denne gjorde meget af Torolv, der ledsagede ham paa det Tog til Bjarmeland og Finmarken, hvor han fik den bekjendte Gunnhild til Dronning, og Torolv var snart ligesaa høit i hendes Gunst som i Kongens. Da han skulde reise hjem til Island, forærede Erik ham endog en prægtig sølv- og guldbeslagen Øxe til hans Fader Skallagrim. Denne satte just ikke videre Pris paa Gaven. Han prøvede den paa to Oxer, som han stillede ved Siden af hinanden, med Halsene hvilende paa Kanten af en stor opreist Helle. Vistnok hug han Hovederne af dem begge i et eneste Hug, men da Eggen mødte Stenen, brast den i store Skaar, og Skallagrim slængte den op paa en Hylde i Ildhuset, hvor den laa og blev ganske sort, tilrøget og rusten. Ud paa Vaaren reiste Torolv atter til Norge, og hans Broder Egil fulgte med ham. Før Afreisen bad Skallagrim Torolv bringe Kong Erik Øxen tilbage; Torolv vovede ikke at sige nei, men slap Øxen ned i Havet, saasnart han var kommen ud af Havnen. 55

Fra Norge begav Brødrene sig til Kong Adelsten i England, i hvis Tjeneste de traadte. De hjalp ham trolig i et stort Slag, han holdt med Skotterne, og Seieren skyldtes væsentlig dem; men de vovede sig ogsaa saaledes frem, at Torolv faldt, og Egil blev haardt saaret. Adelsten overøste Egil med kostbare Gaver og forærede ham dertil to store Kister fulde af Sølvpenge for at dele dem mellem sin Fader og sine Frænder i Erstatning for Torolvs Fald. Han tilbød Egil store Værdigheder, hvis han vilde blive hos ham fremdeles. Men Egil undskyldte sig for det første og forbeholdt

sig at nyde godt af Kongens venlige Tilbud ved en anden Leilighed. Han satte derpaa ud til Havs, kom lykkelig over til Island og tog ved Gaarden, som Skallagrim nu blev for gammel til at bestyre.

Engang blev Egil buden til et Gjestebud i Nærheden. Skallagrim fulgte ham ud paa Gaarden, da han skulde stige til Hest, og begyndte med et at spørge, hvor der blev af de Penge, Kong Adelsten havde sendt. „Jeg troede, Fader," sagde Egil, „at du 56
havde Penge nok, idetmindste en eller to Kister, fulde af Sølv; men behøver du mere, skal du strax faa." „Skifter du saaledes paa egen Haand mellem dig og mig," sagde Skallagrim, „faar du og finde dig i, at jeg gjør med mit, hvad jeg vil." „Dertil behøver du visselig ikke at spørge mig om Lov," svarede Egil og red bort. Samme Aften, da Folk gik til Sengs, tog Skallagrim en Hest, satte sig op med en stor Kiste foran paa Sadelknappen og en Kobberkjedel under Armen og skyndte sig afsted. Ved Midnatstid kom han tomhændet tilbage og lagde sig med Klæderne i sin Seng. Hvor han havde været, vidste man ei; men man antog det rimeligt, at han havde styrtet Kisten og Kjedlen ned i et Tjærn i Nærheden og kastet en stor Sten over dem. Om Morgenen, da Folk stod op, sad Skallagrim fremme paa Sengkanten ganske stiv og var død. Alt blev ordnet til Begravelsen og Liget siden baaret ud igjennem en Aabning, Egil lod bryde paa Væggen. Skallagrim lagdes i Haug med sin Hest, sine Vaaben og sine Smederedskaber.

P. A. Munch.

Skaldens Løn.

56

Jensen

Harald sidder i Kjæmpelag, Kong Halvdan ved hans Side, —
Søn og Fader de boldeste Mænd, der spurgtes i Norden vide.
Alle de Kjæmper, der holdt sig gild, sig flokked hos dem tilsammen;
Alle de Skalde, der holdt sig gjæv, dem muntrede Lagets Gammen.
Kjæmperne drukke, mens Skaldene sang; som Elvesus monne det
gjalde;
Guttorms Harpe klang som en Fos, der durede over dem alle.
Guttorms Harpe klang som et Hav, hvori sig Elvene sænke;
Blodet brused i Drotternes Bryst; de reiste sig begge fra Bænke.
En böd Skalden röden Guld, den anden Gaard til Eie;
Skalden mente, at Gaard og Guld ei kunde hans Kvad opveie.
Kongerne böd ham vælge frit; — da kvad den vise Sanger:
„Stort var Ordet i Drotters Mund, og jeg paa Ordet dem fanger.“
„Fang os!“ kvad de, mens Haand de gav, „vi lader os villig binde.“
Gubben for sin stille Færd, fast gik ham Sagen af Minde.
Mer og mer ham gik af Hu, hvad hele Livet ham skjænked;
Alle hans Tanker mod Høiens Fred saa længselsfulde sig sænked.
Brat — saa gjalder i Norges Dal Lurens skingrende Toner;
Hvast de for fra Bygd til Bygd henover Birkenes Kroner.
Vikingkuldet ei drister sig mer den gamle til Strid at vække, 57
Hveden kommer den Jæger vild, som Björnen af Hi vil skrække?
Halvdan er det, Kongens Sön, med blinkende Sverd i Hænde!
Harald farer med harmfuld Hu at möde den trodsige Frænde.
Søn mod Fader i Brynje blank — det skar i Kjæmpernes Øie;
Landet herjet ved Landsmænds Haand, — det maa den haardeste böie.
Se, da rörte Odin selv ved Gubbens döende Tanke:
Guttorm spurgte den Frændefærd, — sin Kraft saa monne han sanke.
Foden svigted; men sterk i Hu han lod sig paa Skjolde bære;
Bleg og höi som Döden selv han tren mellem begge Hære,
Vinked med Haand og stevnede frem de gramme, blodige Frænder,
Saa dem fast i Blikket ind og ened de trodsige Hænder;
Kvad saa mildt: „Nu skjænke I mig den Lön, I begge forjætted!
Frændenaget — Haand i Haand — jeg kræver paastand udslettet.“
Stort var Kravet; men Kongens Ord skal holdes i Agt og Ære:
Sönnen rakte sin Fader Haand imellem de jublende Hære.
Hadet veg, og Freden sank paany til Norriges Dale:
Skaldens Pris er sommergrön i Folkets Minder og Tale.

P. A. Jensen.

Hauk Haabroks Englandsfærd.

Petersen

Da Harald haarfagre var nær 70 Aar, fik han en Søn med Tora Mosterstang; hun var af god Æt, men i Kongens Tjeneste. Navnet Mosterstang havde hun faaet, fordi hun var fra Øen Moster og var høi af Vext. Sigurd Lade-Jarl øste Vand paa Gutten og kaldte ham Haakon efter sin Fader Haakon Grjotgardssøn. Paa den Tid var Adelsten bleven Konge i England; han sendte Mænd til Norge til Kong Harald, som skulde give ham et kosteligt Sverd. Sendemændene vendte Sverdgrebet til Kong Harald og sagde: „Her er et Sverd, som Kong Adelsten sender dig og beder dig tage imod.“ — Kongen tog i Haandtaget, og strax sagde Sendemændene: „Nu tog du ved Sverdet, som vor Konge vilde, og nu skal du være hans Undermand, siden du tog ved hans Sverd.“ — Kong Harald skjønte nu, at dette var gjort for at spotte ham. Ingen Mands Undermand vilde han være; ligevel sagde han intet strax, styrede sin Vrede og talte med sine Venner om Sagen. De fandt alle det Raad bedst for det første at lade Sendemændene fare uskadte hjem. Sommeren efter sendte Kong Harald et Skib vester til England til Kong Adelsten og satte Hauk Haabrok (Høibuxe) til Styrmand; han var en stor Kjæmpe og meget elsket af Kongen. Harald sendte sin Søn Haakon med ham. Hauk drog da vester til England og fandt Kongen i London, og der var det da et gildt Gjestebud. Hauk sagde til sine Mænd, da de kom til Kongens Hal, hvorledes de skulde bære sig ad. „Den,“ sagde han, „skal sidst gaa ud, som først gaar ind; enhver af eder skal have Sverd ved den venstre Side og fæste Kappen saaledes, at man ikke ser Sverdet.“ — Derpaa gik de ind i Hallen; de var 30 Mand. Hauk gik for Kongen og hilsede ham. Kong Adelsten bød ham velkommen. Da tog Hauk Gutten Haakon og satte ham paa Kongens Knæ. Adelsten saa paa Gutten og spurgte Hauk, hvorfor han gjorde saa. Hauk svarede: „Kong Harald beder dig at fostre hans Tjenestekvindes Søn.“ — Kongen blev meget vred, greb til Sverdet, som han havde hos sig, og drog det, som om han vilde dræbe Gutten. Hauk sagde: „Knæsat ham har du nu, og du maa gjerne myrde ham, om du vil; men ikke har du dermed ødet alle Haralds Sønner.“ — Hauk gik siden ud, og alle hans Mænd drog til Skibene, satte til Havs og kom tilbage til Norge til Kong Harald. Han blev vel tilfreds; thi i den Tid holdtes den, som fostrede et Barn for en anden, for at være den ringere. Kong Adelsten lod Haakon døbe og lære op i den rette Tro, gode Seder og alskens Idrætter, og Haakon blev i England, indtil han spurgte sin Fader Kong Haralds Død.

Siegw. Petersen.

Haakon Adelstens Kaaring.

Thaarup

58

Ung Adelsten paa Tinge stod.
„Til Konge skal han kaaret være;
Hvis han er kjæk og vis og god,
Da skal han Norges Krone bære.“
Saa mælte frit hver Kjæmpe bold
Og slog med Spyd paa stridvant
Skjold.

„Saavist jeg er af Kongeæt“
— Saa hörtes Adelsten at sige —
„Jeg holde skal ved Lov og Ret
Saavel den arme som den rige;
Og over hele Norges Land
Er Bonden fri og Odelsmand.“

59

De Trönders Lagmand reiste sig,
Fem Snese Aar bar Gubbens
Isse:
„Til Retfærd du forpligter dig,
Den maa du holde os tilvisse;
Frem den, da fremmer du dit
Gavn; —
Jeg hilser dig med Kongenavn!“

Og „Konge!“ löd blandt Vaabengny,
Blandt Fryderaab med Tordenvælde;
Det gjaldt saa höit i vilden Sky,
Det gjengjaldt mellem Norges
Fjelde:
„Vær Konge i det frie Nord!
Vær Konge for den hele Jord!“

T. Thaarup.

Slaget paa Rastarkalv.

Eft. Snorre

Da Kong Haakon raadede for Norge, var der god Aarfærd og god Fred i Landet; han var ogsaa meget vennesæl. Da Kong Haakon havde været Konge i Norge 20 Aar, kom sønden fra Danmark Erik Blodøxes Sønner med overmaade meget Folk. En stor Del heraf havde fulgt dem paa Krigstog; men langt større var dog en Hær af Daner, som Kong Harald Gormssøn havde givet dem. De fik saare god Bør, seilede ud fra Vendel og kom ind til Agder; siden styrede de nord langsmed Landet Dag og Nat. Men Veterne blev ikke antændte, fordi det var Sedvane, at de gik østenfra langsefter Landet; men der øster var man ikke bleven Fiendernes Færd var. Dertil kom og, at Kong Haakon havde sat stor Straf, hvis Veterne blev urigtig antændte, for de Mænd, som med Rette befandtes skyldige deri; thi ofte hændte det, at Hærskibe og Vikinger drog om Udøer og herjede; Landets Folk troede da, at det var Eriks Sønner, og antændte Veterne urigtig, saa at der blev Hærløb over alt Landet. Kong Haakon blev meget vred over sligt, da det voldte Arbeide og Bekostning, men intet Gavn. Dette var Aarsag i, at man denne Gang intet Nys fik om Erikssønnernes Færd, førend de kom helt nord i Ulvesund. Der laa de syv Nætter, og imidlertid gik der Bud derom ovenom Eidet og nord om Møre. Kong Haakon var dengang just paa Nordmøre paa en af sine Gaarde ved Navn Birkestrand paa Fredøen og havde ikke mere Folk hos sig end sin Hird og de Bønder, der havde været i hans Gjestebud. De, som bragte Efterretningen, kom til Kong Haakon og sagde ham, at Eriks Sønner var med en stor Hær søndenom Stad. Da lod han kalde til sig de Mænd, der var de klogeste, og spurgte dem til Raads, om han skulde stride med Eriks Sønner, skjønt Folkemonnen var stor, eller drage nordefter og faa sig mere Folk. Egil Uldserk hed en Bonde, som var der; han var da meget gammel, men havde været større og sterkere end de fleste andre og en stor Stridsmand; han havde længe baaret Kong Harald den haarfagres Merke. Egil svarer paa Kongens Tale: „Jeg var i nogle Slag med Kong Harald, din Fader, og stred han stundom med mere, stundom med mindre Folk; men stedse fik han Seier. Aldrig hørte jeg ham søge det Raad af sine Venner, at de skulde lære ham at fly; heller ikke vi vil give dig det Raad, Konge; thi vi tykkes i dig at eie en rask Høvding, og I skal ogsaa faa en trøstig Hjelp af os.“ Mange andre understøttede denne Tale. Kongen siger ogsaa, at han ønskede helst at stride med det Folk, man nu strax kunde faa. Dette blev da besluttet; Kongen lod Hær-Pil opskjære og sende allevegne fra sig; snart fik han meget Folk. Da sagde Egil Uldserk: „Jeg frygtede en Stund, da denne store Fred var, at jeg vilde komme til at dø af Ælde inde paa min Bænkehalm, skjønt jeg heller vilde falde i Striden og følge min Høvding; nu kan det dog være, at saaledes sker, naar Enden kommer.“

Eriks Sønner styrede nordenom Stad, saasnart de fik Bør. Men da de kom nord forbi Stad, spurgte de, hvor Kong Haakon var, og drog imod ham. Kong Haakon havde ni Skibe; han lagde sig nord under Freidarberg i Feøsund; men Eriks Sønner lagde til søndenfor Bjerget; de havde flere end tyve Skibe. Kong Haakon sendte dem Bud og bad dem gaa paa Land, sigende, at han havde haslet dem en Vold paa Rastarkalv. Der er slette og store Volde; men oventil gaar en lang og temmelig lav Brekke. Eriks Sønner gik da af sine Skibe og nord over Halsen, indenfor Freidarberg, og saa frem paa Rastarkalv. Da talte Egil til Kong Haakon og bad ham at skaffe sig til 10 Mænd og 10 Merker. Kongen gjorde saa. Egil gaar da med sine Mænd op under Brekken; men Kong Haakon gik frem paa Volden med sit Folk, satte sit Merke og fylkede og talte saaledes: „Vi skal have en lang Fylking, saa at de ikke 61
skal omringe os, skjønt de har mere Folk.“ Saa skede det; der blev et stort Slag og det haardeste Angreb. Egil Uldserk lod da sætte op de 10 Merker, som han havde, og stillede de Mænd, der bar dem, saaledes, at de gik saa nær Brekken som muligt, og lod et Stykke være imellem dem indbyrdes. Dette skede nu, og de gik frem langsmed Brekken, saa langt de kunde, ligesom om de vilde komme bag paa Erikssønnerne. De, som stod øverst i Erikssønnernes Fylking, saa, at mange Merker kom flyvende og kneisede over Brekken; de troede da, at meget Folk fulgte efter og vilde komme bag paa dem, imellem dem og Skibene. Der blev da et stort Raab, og den ene sagde til den anden, hvad der var paafærde; da kom der Flugt i deres Hær. Da Kongerne saa det, flygtede ogsaa de. Kong Haakon søgte da haardt frem med sine Mænd, drev de flygtende foran sig og fældte meget Folk. Da Gamle Erikssøn kom op paa Halsen ovenfor Bjerget, vendte han sig om og saa da, at ikke mere Folk for efter dem end det, hvormed de før havde stridt, og at dette kun var en List; da lod Kong Gamle blæse Hærblæst og sit Merke opsætte og begyndte at fylke; alle Nordmændene i hans Hær løb da til ham; men Danerne flygtede til Skibene. Da Haakon og hans Folk kom did, blev der den skarpeste Strid anden Gang. Kong Haakon havde mere Folk, og Enden blev, at Eriks Sønner flygtede; de søgte da syd ned af Halsen; men nogle af deres Folk drog sig syd hen ad Bjerget, og Kong Haakon fulgte dem. En slet Vold er østenfor Halsen og vester mod Bjerget; men vestenfor er der bratte Hamre. Da drog Gamles Mænd sig bort op imod Bjerget; men Kong Haakon søgte saa skarpt imod dem, at han dræbte nogle; andre løb vesterud ned af Bjerget, og blev begge Dele dræbte. Kong Haakon gik ei derfra, før hver Mand var dræbt. Gamle Erikssøn flygtede af Halsen ned paa Sletten søndenfor Bjerget. Da gjorde han endnu Modstand og vedligeholdt Kampen der; da kom ogsaa endnu atter Folk til ham. Der kom og alle hans Brødre med store Hobe. Egil Uldserk gik da foran Haakons Mænd og gjorde et haardt Angreb; han og Kong Gamle skiftede Hug, og fik Kong Gamle
store Saar; men Egil faldt og meget Folk med ham. Da kom Kong Haakon til med de 62
Hobe, som havde fulgt ham, og der blev da en ny Strid. Kong Haakon søgte haardt

frem, hug Mænd ned til begge Sider og fældte den ene over den anden. Da Eriks Sønner saa sine Mænd allevegne falde om sig, vendte de sig paa Flugt til sine Skibe; men de, som først havde flyet til Skibene, havde allerede lagt ud med dem; nogle af dem var derimod opfjærede. Da løb alle Eriks Sønner og det Folk, som fulgte dem, ud i Havet for at svømme til Skibene. Der faldt Gamle Erikssøn; men hans Brødre naaede Skibene og styrede siden bort med det Folk, som var efter. De holdt syd til Danmark, dvælede der en Stund og var ilde tilfredse med sin Færd. Kong Haakon tog alle de Skibe, som var opfjærede, og som Eriks Sønner havde eiet. Han lod dem drage op paa Land, og der lod han Egil Uldserk og med ham alle de Mænd, som af hans Hær var faldne, lægge i et Skib og Jord og Stene dynge derover. Kong Haakon lod ogsaa flere Skibe saaledes opsætte og de faldne lægge i dem, og end ser man Høiene søndenfor Freidarberg.

Høie Bautastene staar ved Egil Uldserks Høi.

Snorre Sturlassön, ved P. A. Munch.

Haakon den godes Død.

62

Eft. Snorre

Da Kong Haakon Adelstensfostre havde været Konge i Norge 26 Aar, hændte det sig, at han var paa Hordaland og tog Veitsler i Stord paa Fitje; han havde da sin Hird og mange Bønder i sit Gjestebud. Da Kongen sad over Dagverdbord, saa de Vagtmænd, som var ude, at mange Skibe kom seilende søndenfra og havde ikke langt til Øen. De sagde nu til hinanden, at man burde sige Kongen, at de troede, en Hær kom imod dem; men ingen tyktes det godt at sige Hærsagn; thi han havde sat haard Straf for at gjøre det, naar man ei var vis i sin Sag; og paa den anden Side tyktes det utilbørligt, om Kongen ei skulde faa det at vide. Da gik en af dem ind i Stuen og bad Eivind Finnssøn Skaldaspilder hurtig at komme ud til dem, sigende, at det var den høieste Nødvendighed. Eivind gik strax did, hvorfra man kunde se til Skibene, og strax 63
saa han, at der kom en stor Krigshær seilende. Han gik da flux tilbage i Stuen, tren frem for Kongen og sagde: „Liden er den lidende Stund, men lang Maaltids Stund!“ Kongen saa til ham og spurgte: „Hvad er paafærde?“ Eivind kvad:

„Blodöxes Sönner strax nu
Sverde-Stevnet begjære;
sikkert de os kun stakket
Stund til at sidde vil unde.
Hær-Sagn dig at sige,
slemt nok kan være; men Æren
först maa jo reddes, Fyrste;
Flux da til Vaaben! til Vaaben!“

Kongen siger: „Saa brav en Gut er du, Eivind, at du ikke siger Hærsagn, uden at det er sandt.“ Da sagde mange, at det virkelig var sandt. Kongen lod da Bordene tage bort, gik ud og saa til Skibene; han kjendte strax, at det var Hærskibe. Kongen spurgte nu sine Mænd, hvad Raad de skulde tage, om man skulde stride med det Folk, som de havde, eller gaa til Skibene og seile bort nordefter. „Det er let at se,“ siger han, „at vi nu kommer til at stride med en langt større Folkemon end nogensinde før, saa stor Forskjel paa Folketal det end stedse har tykkets os at være, naar vi har havt Slag med Gunnhilds Sønner.“ Man gav ikke hastig noget Svar herpaa. Da svarer Eivind paa Kongens Ord:

„Skibene nord at styre
skikker sig visselig ikke
for den Helt, der saa freidig
fordum med Fienden kjæmped.
Sydfra med vældig Flaade
Farer nu Harald mod os
over det brusende Hav bredt.
Brat lad os Skjoldene fatte!“

Kongen svarer: „Mandig er dette talt, Eivind, og nær mit Sind; dog vil jeg høre flere Mænds Tanker herom.“ Men da man tyktes skjønne, hvorledes Kongen vilde have det, svarede mange, at de heller vilde falde med Mandighed end fly for Danerne uprøvet; de sagde, at ofte havde de faaet Seier, naar de havde stredet med endnu mindre Folk. Kongen takkede dem meget for deres Ord og bad dem væbne sig; saa gjorde de. Kongen kaster Brynjen paa sig og væbner sig med Sverdet Kvernbit, sætter paa sit Hoved en guldlagt Hjelm, tager et Spyd i Haanden og Skjold ved Siden. Derpaa stiller han Hirden i en Fylking tilligemed Bønderne og sætter op sine Merker.

Kong Harald Erikssøn var nu Høvding over Brødrene efter Gamles Fald. 64
Brødrene havde en stor Hær med sig sønden fra Danmark. Iblandt deres Folk var dengang deres Morbrødre, Eivind Skrøia og Alv Askmand; de var sterke og mandige og de største Manddrabere. Erikssønnerne holdt med sine Skibe til Øen, gik op paa

Land og fylkede, og er det sagt, at der ikke var mindre Folkemon, end at sex Mand var imod en, saa meget mandsterkere var Erikssønnerne. Kong Haakon havde da fylket sit Folk, og siger man, at han kastede Brynjen af sig, før Slaget begyndte.

Kong Haakon udvalgte omhyggelig Mænd til sin Hird efter deres Styrke og Mandighed, saaledes som og hans Fader Kong Harald havde gjort. Toralv Skolmssøn den sterke var deriblandt og gik ved Siden af Kongen; han havde Hjelm og Skjold, Spyd og et Sverd, som kaldes Fetbreid. Man sagde, at Haakon og han var jevnsterke. Da Fylkingerne gik sammen, blev der en haard og blodig Strid. Da man havde skudt med Spydene, drog man Sverdene, og gik da Haakon og med ham Toralv frem for Merkerne og hug til begge Sider.

Kong Haakon var let at kjende, mere end andre Mænd; derhos lyste det og af Hjelmen, som Solen skinnede paa; derfor rettedes ogsaa alle Vaaben mod ham. Da tog Eivind Finnssøn en Hætte og satte den over Kongens Hjelm. Eivind Skrøia raabte da høit: „Skjuler nu Nordmændenes Konge sig, eller har han flygtet, eller hvor er Guldhjelmen?“ Eivind gik i det samme frem og Alv, hans Broder, med ham; de hug til begge Sider og bar sig, som de var rasende eller galne. Kong Haakon sagde høit til Eivind: „Hold saaledes frem, som du stevner, om du vil finde Nordmændenes Konge.“ Længe var det da ei at bie, inden Eivind kom did, løftede Sverdet og hug til Kongen. Toralv skjød Skjoldet for ham, saa at Eivind ravede derimod; men Kongen tog Sverdet Kvernbit med begge Hænder, hug til Eivind oven i Hjelmen og kløvede Hjelmen og Hovedet alt ned i Herderne. I det samme dræbte Toralv Alv Askmand. Efter Brødrenes Fald gik Kong Haakon saa haardt frem, at alt Folket veg for ham. Frygt og Flugt kom nu i Erikssønnernes Flok; men Kong Haakon var i Spidsen for sin Fylking, fulgte fast efter de flygtende og hug tidt og 65
haardt. Da kom en Pil flyvende af det Slags, som kaldes Flein, og kom i Armen paa Kong Harald op i Musklen, nedenfor Axlen; mange Mænd siger, at Gunnhilds Skosvend, som hed Kisping, løb frem i Tummelen og raabte: „Giv Rum for Kongebanen!“ og skjød med det samme Fleinen til Kong Haakon. Men andre siger, at ingen ved, hvo der skjød, og kan det og vel være; thi Pile og Spyd og alskens Skudvaaben fløi saa tykt som Snedriv. En Mængde Mænd faldt for Eriks Sønner, baade paa Valpladsen og paa Veien til Skibene og ligeledes paa Fjæren; en Mængde løb ogsaa ud i Vandet og druknede. Mange fik bjerget sig paa Skibene og blandt dem alle Eriks Sønner; de roede strax bort, men Haakons Mænd efter dem.

Kong Haakon gik ud paa sit Skib og lod der binde sit Saar; men der randt saa meget Blod, at man ei fik det standset, og da det led ud paa Dagen, tabte Kongen Kræfterne. Han siger da til sine Mænd, at han vil drage nord til sin Gaard Alreksstad. Men allerede da de kom nord til Haakonshellen, lagde de i Land; thi Kongen var da nær ved at lade sit Liv. Han kalder da sine Venner til sig og siger dem, hvorledes han vil have Riget beskikket. Han havde kun en Datter, ved Navn

Tora, og ingen Søn. Han bad dem sende Bud til Eriks Sønner, at de skulde være Konger over Landet, men anbefalede dem sine kjæreste Venner og Frænder. „Om end Livet vorder mig forundt," siger han, „vil jeg dog drage af Landet til kristne Mænd og bøde det, som jeg har forbrudt mod Gud; men dør jeg her i Hedenskabet, saa giv mig en Begravelse, som eder selv synes." Lidt efter døde Kong Haakon der paa Hellen, hvor han havde været født. Kong Haakon sørgede man saa meget over, at baade hans Venner og Uvenner græd over hans Død og sagde, at saa god Konge vilde man vist aldrig faa igjen i Norge. Hans Venner flyttede hans Lig nord til Sæheim paa Nordhordaland, opkastede der en stor Haug og lagde deri Kongen med al hans Rustning og bedste Klæder, men intet andet Gods. De talede saaledes over hans Grav, som hedenske Mænds Skik var, og viste ham til Valhal.

Snorre Sturlassön, ved P. A. Munch.

Ved Stord.

66

Jensen

(Et Reisedigt).

Vor lille Jagt arbeider
Med djerve Slag sig frem
Saa kjæk, som om den følte
Sig nær et Heltehjem.
Paa disse Høider mødtes
De bedste Mænd i Nord;
Thi Landet hist i Taagen
Til venstre — det er Stord.

Mon Haakons Aand ei stundom
Forlader Odins Sal
Og færdes med sin Fylking
Paa denne vide Val?
Ved Midnat høres Klangen
Af Harper og af Lur
Med Gjenlyd over Havet
Fra fjerne Fjeld og Ur.

Hist aabner Fitjesundet
Sit skjæbnesvangre Skjød,
Hvor Hexens Yngel voldte
Den frøkne Frændes Død.
Se, Solen splitter Taagen!
I dette Tegn er sagt:
Kong Haakons Minde lever
Trods alle Troldes Magt.

Saalænge Bølgen pløies,
Og Sverdet er i Pris,
Saalænge Skald kan sjunge
Paa Skaldaspilders Vis, —
Saalænge Norden eier
En Egekrands til Løn,
Skal ingen Slegt forglemme
Haarfagers bedste Søn.

P. A. Jensen.

Jomsvikingeslaget.

66

P. A. Munch

Den danske Konge Svein Tjugeskjeg gjorde et stort Arveøl efter sin Fader i Ringsted og indbød dertil de stridbare Jomsvikinger, som ogsaa modtog Indbydelsen. Der kom deres Høvding, Sigvalde Jarl, og hans Broder Torkel den høie, Bornholmerne Bue den digre og Sigurd Kaape, Skaaningen Vagn Aakessøn og en hel Del andre, der alle hørte til de fornemste Slegter i Danmark. Der vankede den sterkeste Drik, og Jomsvikingerne fik snart meget i Hovedet. Ved saadanne Leiligheder skulde høitidelige Løfter aflægges. Svein selv reiste sig først i sit Høisæde og lovede at angribe Kong Adelraad i England og erobre hans Rige. Nu skulde Jomsvikingerne til at love. Der taltes paa den Tid over hele Danmark om, at man burde angribe Haakon Jarl, og derfor var det intet Under, at ogsaa Jomsvikingernes Løfter gik ud derpaa. Sigvalde lovede at angribe og forjage Jarlen. Hans Broder Torkel lovede at følge ham og ikke flygte, saalænge Sigvalde selv holdt Stand; Bue den digre lovede, at han slet ikke skulde fly, Sigurd Kaape, at stride, 67
saalænge de fleste af hans Staldbrødre holdt Stand, Vagn Aakessøn, at følge med og ikke komme tilbage, førend han havde dræbt den mægtige norske Lendermand Torkel Leira og bemægtiget sig hans Datter Ingeborg. Den ene søgte at overbyde

den anden. — Dagen efter, da Jomsvikingerne havde sovet Rusen ud, var det ikke frit, at flere af dem angrede paa sin Ubesindighed; men nu var det for sent. For dog paa en Vis at gjøre Ubesindigheden saa uskadelig som muligt besluttede de strax, lige fra Gildet af, at seile til Norge og paa denne Maade overraske Jarlen. Dette lykkedes dem dog ikke saa ganske. Det var allerede Vintertid, og der blæste heftige Storme, saa at Overreisen til Norge ei var saa let. I Viken, den sydligste Del af Norge, var den raske Erik Jarl, Haakons Søn; for ham var det ikke vanskeligt strax at faa et Nys om Jomsvikingernes Løfte, og han skyndte sig at underrette sin Fader derom, medens han selv samlede en Hær i al Hast og med den ilede til Trondhjem. Haakon samlede Skibe og Folk fra de nærmeste Fylker og tog, hvad han fandt, baade Langskibe og Handelsskibe. Saaledes var man nogenlunde forberedt paa Jomsvikingernes Ankomst, og Jarlen kunde i det mindste prøve at forsvare de nordligere Fylker. De sydligste maatte han give til Pris, da han i den Hast umulig kunde række saa langt. Paa Jæderen gjorde Jomsvikingerne Landgang Julenatten og anfaldt en Gaard, der tilhørte Geirmund, en ung og fornem Mand. Geirmund undkom med Nød og neppe, idet han sprang ud fra en Loftsglugge; men Vagn Aakessøn, der stod i Nærheden, rammede ham dog med sit Sverd paa Armen, saa Haanden gik af. Om Haandledet var en Guldring. „Der fik du rigt Bytte, Vagn Aakessøn," sagde de andre; dette hørte Geirmund og kunde deraf skjønne, at det var Jomsvikingerne, som allerede havde gjestet Landet. Han skyndte sig saa hastig, han kunde, nordefter til Jarlen. Men Jomsvikingerne skyndte sig ikke saa meget. De spildte Tiden med at røve og plyndre hist og her paa Kysten, og Jarlen havde Folk ude lige ned til Nordfjord, der fra Tid til anden meldte ham, hvor langt de var komne. Selv drog han Dag og Nat ind og ud af hver eneste Fjord og sankede Folk.

Jomsvikingerne drog endelig forbi Stat og lagde ind til Herø paa Søndmøre. De 68
formodede, at Jarlen ikke kunde være langt borte; men naar de spurgte derom, vilde ingen sige dem ret Besked. De gav sig igjen til at herje rundt omkring. Vagn og Bue kom lige til Hod eller Hareidland, hvor de traf en gammel Bonde ved Navn Ulv, som drev nogle faa Kjør og Gjeder foran sig. De vilde tage dem fra ham og hugge dem ned til Slagt; men han sagde: „Istedenfor at hugge mit Kvæg ned burde I heller nu skynde eder at veide Bjørnen selv, som I søger; han er just kommen i Bjørnebaasen." „Kan du sige os, hvor Haakon Jarl er?" spurgte de. „Igaar laa han i Hjørungavaag med med et eller høist to Skibe," sagde Ulv. „Vil du vise os Veien," sagde Vagn, „skal du faa beholde dit Kvæg." Ulv lovede det og gik ombord til Vagn, som strax ilede til Herø, fik Sigvalde og de øvrige Jomsvikingerne med sig og skyndte sig til Hjørungavaag. Dette er en liden Vaag paa den østlige Side af Hareidlandet, ligeoverfor Sulsø. Den kaldes nu Lidvaag eller Hjøring-Lidvaag.

Jarlen laa vistnok i Hjørungavaag, men ikke med et eller to Skibe; hans hele Flaade var samlet og bestod af 180 Skibe, medens Jomsvikingerne kun havde 60;

dog var disse rigtignok meget større, høiere og bedre bemandede end de fleste af Jarlens. Med Jarlen var hans Sønner, Erik og Svein, og Landets fornemste Høvdinger; der var Torkel Leira, Jernskegge fra Yrje, Sigmund Brestessøn, Statholder paa Færøerne, Tore Hjort fra Haalogaland, Arnmod, Arnesønnernes Farfader, og flere. Vagn saa strax, at Ulv havde narret ham, og Ulv skyndte sig at springe overbord for at svømme bort; men førend han naaede Vandet, havde allerede Vagns Kastespyd gjennemboret ham. Slaget begyndte. Jomsvikingernes Anførere var: Sigvalde i Midten, Bue til høire, Vagn til venstre; Nordmændenes Anførere var: Jarlen selv i Midten, hans Søn Erik mod Bue og hans anden Søn Svein mod Vagn. Kampen var langvarig og blodig, og som sedvanligt begyndte den med Kaste- og Skudvaaben, siden med Sverd og Spyd. Jomsvikingerne havde i Førstningen Overhaand. Jarlen selv var i stor Fare; hans Brynje blev aldeles opslidt og sønderreven af Pile. Svein veg tilbage for Vagn, og Erik, der tappert havde staaet sig 69
mod Bue, maatte komme ham til Hjelp; imidlertid fik Bue aldeles Overhaand paa den anden Kant og lod endog de Baand, der efter de Tiders Kampskik holdt hans Skibe fast ved de øvrige, hugge over for at forfølge Eriks flygtende Folk. Men dette var en Uforsigtighed; thi Erik skyndte sig tilbage, og tre af hans Skibe lagde sig nu om Bues ene. Bue vergede sig til det yderste, som han havde lovet. Hans Mænd faldt om ham; en af dem, Aslak Holmskalle, havde saa haard en Hjerneskal, at han stred uden Hjelm; men Islendingen Vigfus Vigaglumssøn tog en Ambolt og knuste hans Pande med dens Jernspids. Sigmund Brestessøn kjæmpede med Bue selv, kastede i et Øieblik Skjold og Sverd i Veiret, greb Skjoldet med høire og Sverdet med venstre Haand og hug Armen af Bue i Albueledet, førend denne kunde faa Skjoldet imellem. Da havde allerede Vikingen Torstein Midlang hugget næsten hele Underkjæven af ham, og Bue havde dertil blot sagt: „De danske Piger vil vist ikke nu synes om at kysse os.“ Han stak derpaa Armstumperne ind i Hankerne paa to Kister, fulde af Guld, og styrtede sig med dem overbord, raabende: „Overbord, overbord, alle Bues Mænd!“ Den tunge Vegt drog ham til Bunds. Siden opstod det Sagn, at han i Dybet var bleven forvandlet til en Orm, der rugede over Guldet. Imidlertid opstod der et heftigt Uveir med Slud og Hagl, der drev Jomsvikingerne lige i Ansigtet. De troede, at Uveiret var dem paahexet af Haakon Jarls hedenske Guder, og blev modløse. Det hed, at Jarlen havde ofret sin egen Søn, Erling, og at man saa de to Gudinder, Søstrene Torgerd Hølgabrud og Irpa, staaende paa hans Skib, og at der fløi en dræbende Pil fra hver af deres Fingre. Sigvalde greb nu Flugten, og de fleste med ham. Forgjeves bad Vagn ham bie; i sin Harme kastede Vagn et Spyd efter ham, men traf en anden Mand. Erik Jarl angreb nu Vagn og tog ham til Fange med 30 Mænd. De fangne Jomsvikinger blev alle bundne efter Rad med et eneste langt Taug, der vikledes om deres Fødder, medens Hænderne var fri. Saaledes blev de bragte i Land og satte paa en Laag for at halshugges. Jarlen sad i Nærheden med en Del fornemme

Mænd for at se til. Pludselig kom der en Pil fra Bues Skib, som gjennemborede Jarlens 70
Sidemand, Gissur af Valdres; man ilede ud paa Skibet og fandt Haavard huggende, en af Bues stridbareste Kjæmper, staaende paa Knæ; thi Fødderne var hugne af ham; han havde endnu Buen i Haanden og spurgte, hvem Skuddet havde truffet. De sagde: „Gissur.“ „Da var jeg uheldig,“ sagde han; „jeg tænkte, at jeg havde rammet Jarlen.“ De dræbte ham strax.

Torkel Leira paatog sig at halshugge Jomsvikingerne og gik efter Rækken, fra den yderste. Ingen af dem viste ringeste Tegn til Frygt. Da de fem første var dræbte, spurgte Torkel den sjette, hvad han syntes om at dø. „Bedre,“ sagde han, „at dø med Ære end som du at leve med Skam.“ Strax hug Torkel ham. Den syvende bad de omstaaende at prøve, om der var noget Liv i ham, efterat Hovedet var hugget af. „Denne Spændenaal, som jeg holder i Haanden,“ sagde han, „skal jeg stikke i Jorden, hvis jeg ved noget til mig selv.“ Hugget faldt, og Hovedet gik af; Naalen faldt strax af hans Haand. Paa lignende Maade svarede flere. Da 18 var dræbte, kom Torkel til en ung, smuk Mand med langt gult Haar. „Gjør ikke mit Haar blodigt,“ sagde han og svøbte det i Veiret. En af Jarlens Hirdmænd holdt fast i det; men da Hugget faldt, trak Vikingen Hovedet til sig, saa at Øxen rammede Hirdmandens Hænder og tog dem af. Da gik Erik Jarl til og spurgte om hans Navn. „Svein heder jeg,“ sagde han, „og er Bue digres Søn; endnu er ikke alle Jomsvikingerne døde.“ „Vil du have Fred?“ spurgte Erik. „Det kommer an paa, hvo der byder,“ sagde Svein. „Den byder, som har Magt dertil,“ sagde Erik, „det er mig, Erik Jarl.“ „Da vil jeg,“ sagde Svein. Han blev strax løst, og Erik tog ham i sin Beskyttelse. Haakon Jarl var misfornøiet hermed, og end mere Torkel Leira, der løb med opløftet Øxe lige mod Vagn, raabende: „Dig skal jeg dog ramme, om end de øvrige faar Fred; men i det samme han kom nær, kastede Vagns Sidemand og Fosterfader, den gamle Bjørn, sig ned foran hans Fødder, saa at Torkel i Farten styrtede næsegrus fremover og slap Øxen. Vagn greb den strax, hug Torkel Banehug og raabte med Glæde: „Den ene Del af mit Løfte har dog jeg faaet udført.“ „Dræb ham strax!“ raabte Haakon Jarl. „Nei, 71
her vil jeg raade,“ sagde den ædle Erik, der lod ham løse og spurgte ham, om han vilde modtage Livet. „Ikke uden at ogsaa mine øvrige Staldbrødre faar Livet, og jeg desuden faar udført den anden Del af mit Løfte,“ svarede Vagn. „Det loves dig,“ sagde Erik, der nu lod dem løse trods Faderens Forbud. Erik tog dem med sig, da han siden reiste hjem til Viken. Vagn blev gift med Ingeborg og blev Stamfader til en anseet Slegt, hvortil og Erkebiskop Absalon hørte. — Jomsvikingeslaget er et af de største, der har staaet i Norge. Det kaldes i Almindelighed Slaget i Hjørungavaag, uagtet det maa have staaet ude paa selve Storfjorden, da Vaagen er for liden til at kunne rumme saamange Skibe. Hvo ved, om man ikke, hvis det var muligt at dukke til Bunds, endnu skulde kunne finde Bues Guldkister.

P. A. Munch.

Halv Sten.

Schaldemose

Fra Bordet, hvor den brune Mjød i Sølverhornet blinkte,
Den gamle Haakon Ladejarl en skjegløs Kriger vinkte;
Det var Halv Sten; i sidste Slag, i Lom i Gudbrandsdalen,
Han havde Fienden Ryggen vendt og tabt sit Skjold paa Valen.

„Hør!“ — hvisked Jarlen — „Halv! vi to kan ei med disse drikke;
Den feige med den gjæve, — nei ved Tor, det passer ikke!
Sæt du dig ned paa Skamlen der, jeg sætter mig paa denne;
Saa ville ved vort lille Bord vi se paa dem derhenne.

De Kjæmper, Halv, som sidder der med Erik, maa du vide,
Er Karle, der ei mindste Plet paa Æren kunne lide;
En saadan Plet er værre end det Merke, Bødlen sætter,
Og, tro mig, ei al Verdens Guld en saadan Plet udsletter,

Dog kan den vaskes af, naar kun det rette Væld man finder;
Og dette Væld, min unge Ven, i Fiendens Hjerte rinder!
Ser du, til dette maa man ty, og heller maa man falde,
End lade her i Skammekrog sig Drog og Usling kalde.

Saa maa vi og, min gode Halv, paa Fædres Storverk tænke! —
Din Fader satte uden Skam sig paa de gjæves Bænke;
Jeg saa ham aldrig i en Krog, ei heller, maa du vide,
Der var i Norges Land et Sverd, der bedre kunde bide.
Og følger vi hans Fodspor, Halv, da kunne vi fremtræde
Saa staut som disse Karle der og blandt dem tage Sæde;
Og naar de da med stolte Ord ved sine Storverk dvæle,
Behøver vi just heller ei at sidde uden Mæle.

Det var det, Halv, jeg ønsked ret at lægge dig paa Hjerte;
En Nordmands Sind maa lade haant om Farer og om Smerte;
Og glem nu ei, naar Lurens Døn til Kampen dig indbyder,
Den Kilde, som jeg talte om, og Stedet, hvor den flyder.“

— Saa talte Haakon Ladejarl; hans Mænd fornam det ikke;
Men stum sad Halv og rørte ei ved Spise eller Drikke;
Dog da til Kampen atter drog de gjæve og de gilde,
Afvasked han den gamle Plet i Fiendens Hjertekilde.

F. Schaldemose.

Gunnar paa Lidarende.

72

Petersen

Omtrent Aar 970 holdt Gunnar paa Lidarende, en Gaard i den sydøstlige Del af Island, Bryllup med den fagre, men onde Hallgerd Høskuldsdatter. Gunnar var sterk og vakker og en stor Idrætsmand; han hug og skjød lige godt med begge Hænder, svømmede som en Sæl, traf med sine Skud alt, hvad han sigtede efter, og kunde i fuld Rustning hoppe lige saa høit, som han selv var. Derhos var han fredelig, venlig, vennesæl og gavmild. Hallgerd eggede den fredelige Gunnar til at øve flere Manddrab. Ved hans lovkyndige Ven Njaals gode Raad blev i lang Tid Sagerne forligte; men endelig blev Gunnar og hans Broder Kolskjeg paa Tinget dømte fredløse i tre Aar; reiste de ikke fra Island i denne Tid, skulde de ustraffet kunne dræbes.

Gunnar red fra Tinget sammen med Njaal. „Lad mig se, Ven," sagde Njaal, „at du holder dette Forlig; du vil komme tilbage æret og navnkundig og vorde en gammel Mand. Ingen Mand her paa Landet vil blive din Lige; men bryder du Forliget, og tager du ikke udenlands, da vil du blive dræbt her i Landet, og det vil falde dine Venner tungt." — Gunnar lovede at holde Forliget, red hjem og fortalte det hele. Derpaa sagde han sin Moder og sine Venner Farvel, steg tilhest, og alle fulgte ham ud. De red langsmed Markarfljot. Da snublede Hesten, saa han faldt af, og derved kom 73
han til at se sig tilbage. „Fager er Lien," sagde han, „saa at den aldrig har syntes mig fagrere; Agrene er blege og Tunet slaaet; jeg maa hjem igjen, jeg kan ikke reise." — „Gjør ikke dine Uvenner den Glæde at bryde Forliget," sagde hans Broder; „du kan lide paa, at alt vil gaa, som Njaal har sagt." — „Jeg kan ikke reise," sagde Gunnar; bliv du ogsaa." — „Nei," svarede Broderen; „jeg vil aldrig bryde mit Ord; vi faar skilles. Hils min Moder og mine Frænder, at jeg ikke kommer til at se Island igjen; thi jeg kommer til at spørge din Død, Broder, og da har jeg ingen Lyst til at drage tilbage." — De skiltes; Gunnar red hjem til Lidarende, og hans Broder red til Skibet. Den følgende Sommer paa Altinget lyste Gissur hvite Gunnar fredløs og samlede alle hans Fiender om sig; de var firti i Tallet og aftalte et Overfald paa Gunnar. Den snedige og ondskabsfulde Mord Valgardssøn, der boede Gunnar

nærmest, lovede at sende de øvrige sammensvorne Bud, naar det var bedst Leilighed til at angribe ham. Dermed skiltes de ad for det første. Njaal, som havde været paa Tinget, fortalte Gunnar ved sin Hjemkomst, at han var lyst fredløs, og om Overfaldet, som var bestemt imod ham; Njaal advarede Gunnar og tilbød ham at lade sine sterke og stridbare Sønner Skarphedin og Høskuld flytte til ham for at være ham til Hjelp. Men dette Tilbud vilde han ikke modtage, da han var for ædelmodig til at kunne tillade, at Vennens Sønner skulde opofre sig for hans Skyld.

En Høstdag, da alle Gunnars Folk syslede med Høaannen langt fra Gaarden, og han var eneste Mand hjemme, sendte Mord Bud til de sammensvorne. De drog da afsted til Lidarende. For nu at faa Sikkerhed for, at Gunnar var hjemme, sendte de sammensvorne en op til Gaarden, medens de satte sig paa Sletten. Han krøb op paa Huset; men Gunnar, som saa en rød Kjortel ligefor Gluggen, stak ud med Atgeiren (Hellebarden) og traf ham midt paa Livet. Han gled ned fra Taget og gik did, hvor de andre sad. Gissur spurgte: „Er han hjemme?“ — „Det ved jeg ikke,“ sagde han; „men det ved jeg, at Atgeiren er hjemme,“ og han faldt død ned. Nu søgte de hen til Husene; men Gunnar skjød ud efter dem og vergede sig saa vel, at de tre Gange maatte 74
drage sig tilbage. Da sagde Gunnar: „Der ligger en af deres Pile her ude paa Taget; den skal jeg skyde til dem, og det er en stor Skam for dem at faa Skade af sine egne Vaaben.“ — „Gjør ikke det, min Søn,“ sagde Gunnars Moder Ranveig; „eg dem ikke igjen, siden de har draget sig tilbage.“ — Gunnar gjorde det dog og saarede en af dem. „Der kom en Haand ud med en Guldring om,“ sagde Gissur, „og tog en Pil fra Taget; han vilde ikke have søgt Vaaben ude, hvis det var nok derinde; lad os angribe paany.“ — „Lad os brænde ham inde,“ sagde den onde Mord. — „Det skal aldrig ske, om det saa gjelder mit Liv,“ svarede Gissur; „men du, som er saa slu en Mand, kunde vel finde paa et andet Raad.“ — Der laa nogle Tauge paa Marken, som blev brugte til at fæste Hus med i Stormveir. „Lad os tage Taugene,“ sagde Mord, „slaa den ene Ende om Aasenderne og fæste den anden Ende om nogle store Stene og saaledes vinde Taget af Huset.“ — Dette skede, og Gunnar kunde intet merke, førend de havde vundet Taget af Huset. Han vergede sig fremdeles med sine Pile, og ingen kunde komme ham nær. Da lykkedes det en at springe op og hugge Gunnars Buestreng over; Gunnar stak ham med Atgeiren; da havde han saaret otte og fældet to Mand; nu fik han selv to Saar; men alle sagde, at han agtede hverken Saar eller Bane. Da sagde Gunnar til sin Hustru Hallgerd: „Giv mig to Lokker af dit Haar og sno deraf en Buestreng til mig, du og min Moder.“ — „Er det dig meget om at gjøre?“ spurgte hun. — „Det gjelder mit Liv,“ svarede han; „thi saalænge jeg kan bruge min Bue, skal de ikke faa vinde over mig.“ — „Da skal jeg huske dig den Kindhest, du engang gav mig,“ sagde hun, „og mig er det det samme, om du verger dig længe eller kort.“ — „Enhver har sit at gjøre sig navnkundig af,“ sagde Gunnar; „og ikke skal jeg længe bede dig om saa lidet.“ — „Du bærer dig ilde ad, Hallgerd,“

sagde Ranveig, „og din Skam vil længe mindes.“ — Gunnar vergede sig endnu vel og mandigen og saarede otte Mand til med store Saar; men tilsidst faldt han om af Træthed og fik Banesaar. Da sagde Gissur: „Vi har fældet en stor Kjæmpe her, og hans Forsvar vil mindes, saalænge Landet bygges.“ — Derpaa gik han ind i Huset og 75
bad Ranveig, om hun vilde unde deres to Mænd Jord, som var faldne, saa de kunde blive hauglagte der. Hun svarede: „Saameget heller, som jeg gjerne vilde unde eder den allesammen.“ — „Rimeligt er det, at du taler saa,“ svarede Gissur; „thi du har mistet meget.“

Gunnar blev dræbt 986, i det samme Aar, som Jomsvikingeslaget stod i Hjørungavaag. Mange sørgede over Gunnars Død, især Njaal. Gunnar blev hauglagt saaledes, at han sad opreist i Haugen; men Atgeiren vilde Ranveig ikke lade følge med i Haugen og sagde, at ingen skulde røre den uden den, som vilde hevne hans Død. Hun var saa haard mod Hallgerd, at denne med sin yngre Søn maatte flytte bort; Gunnars og Hallgerds ældste Søn Hogne beholdt Lidarende. Skarphedin, Njaals ældste og stridbareste Søn, kom kort efter til Hogne for at at hjelpe ham med at tage Hevn over hans Fader. Endnu samme Nat drog de afsted. Hogne tog Atgeiren; det klang i den, saa Ranveig vaagnede og spurgte, hvo der vovede at røre Atgeiren, som hun havde forbudt alle at komme nær. Hogne sagde, at han vilde bringe den til sin Fader Gunnar, forat han kunde have den med til Valhal og vise den frem der paa Vaabenting. — „Bær den først selv og hevn din Fader med den!“ svarede Ranveig. — Skarphedin og Hogne for først til Gaarden Odde; her dræbte de Roald Geirssøn, der roste sig af at have givet Gunnar Banesaar, og en anden af de sammensvorne. Derfra drog de til Gaarden Trihyrning, hvor de dræbte Torgeir Starkadssøn, der ogsaa havde gjort sig til af at have givet Gunnar Saar, og hans Fader Starkad. Endelig kom de til Mord Valgardssøn paa Hov; Mord var ude paa Marken; han bad om Fred og Forlig for enhver Pris. Skarphedin meldte Mord de fires Drab, „og samme Vei skal du fare,“ sagde han, „eller overgive Hogne Selvdømme, hvis han vil tage derimod.“ Hogne svarede, at han havde bestemt sig til ikke at forlige sig med sin Faders Banemand; men omsider tog han dog imod Selvdømme.

Siegw. Petersen.

76

Haakon Jarls Død.

Oehlenschläger

Olav Tryggvessøn lander i Norge.
Brat synger han Messer paa hviden Strand,
Fra fjerne, sydlige Borge
Bringer han Munke til Klippeland.
Alt mere den kristne Tro sig udbreder;
Men mægtige Haakon Bønderne leder.
For gamle Tro
I Fædrebo
De møder Kong Olav med tapper Ære;
Men Konningen splitter de samlede Hære.

Høit galer Hanen ved Midnatstide;
Jarl Haakon slagter sin Søn.
Han drager den rygende Kniv af hans Side,
Synker i Lunden og gjør en Bøn:
„Kriste! forstyr ei de straalende Aser!
Tag dette Offer, mit Hjerte raser,
Og giv os Held!
Forlad vort Fjeld!“
Men Uglen flagrer paa Nornens Bryst
Og tuder med dæmpet, varslende Røst.

Korsbannerne hen i Luftstrømmen velte.
De lyner, de lyner afsted!
Høit opflammer Luren de kristne Helte;
Hvor Olav stevner, er Lykken med.
Foran ham bæres Verdens Befrier,
Rundt om lyder Salmer og Litanier;
Med korsdannet Sverd
Han fører sin Hær.
Foran ham iler de seirende Rygter, —
Forladte Haakon fnyser og flygter.

Afsted paa den vrinskende Ganger han traver.
Ved Gaulaa den standser, med Skum bedækt.
„Blev alle Nordmænd end feige Slaver,
Jeg skjender dog ei min ældgamle Slegt.“
Med Taarer sin sidste Ven han dræber,
I Gangerens Blod sin Kjortel klæber.
„Nu tror du mig død,
At mit Blod her flød;
Men, Olav, bi! der er Kjæmper i Nord,
Og paa min Side strider Tyr og Tor.“

77

Saa knitrende vrede hans Øine skule;
Han iler til grantakte Fjeld
Og skjuler sig i en skummel Hule
Med Tormod Karker sin frigivne Træl.
En rygende Furuspaan Hulen oplyser,
Der sidder de tause; Trælen gyser.
Den ene tror
Ei den andens Ord;
Fælt stirrer Trælen paa Jarlen hvid;
Dog slumrer han ind ved Midnatstid.

Da hvisler det hisset i Hulens Mørke,
Og Aasa-Hermod for Haakon staar.
„Guderne sætter Lid til din Styrke,
Giv Olav kristne sit Banesaar!
Guldtaarer den yndige Frøia græder.
Ha, skal en sydlig korsfæstet Misdæder
Forstyrre vor Færd?
Op! sving dit Sverd!
Med Olavs Blod vore Stene bestænk!
Da skal du sidde paa Valhals Bænk.“

Saa taler Skyggen og brat forsvinder;
Men Trælen vaagner forfærdet op:
„Jesus stod for mig med smilende Kinder
Og pegede paa din blodige Krop!“
„Ha, usle Træl! frygt Tordnerens Torden!
Hvi vorder du bleg og svart som Jorden?
Formaster du dig
At forraade mig?“ —
„Nei!“ gyste Trælen med frygtsomt Sind;
Og udmattet slumrede Jarlen ind.

Men underlig fælt han smiler i Drømme.
Da ræddes Karker ved dette Syn.
„Hvi saa jeg ham nylig i Blod at svømme?
Hvi trækker han saa med det høire Bryn?
Han er dog en Røver, som Norrige skjender.
Velan, i hans Blod jeg tor mine Hænder.
Til Olav jeg gaar,
En Guldkjæde faar!“
Saa hvisker han bleg i sorten Grube
Og skjælver — og udskjærer Jarlens Strube.

Høit Lurene skralder fra nærmeste Fjelde.
„Her er han! her flygted han hen!“
Som Fossen med brusende, knusende Vælde 78
Indbryder Olav med sine Mænd,
Brat Haakons Træl Hellebarderne dræbe.
Men Olav skuer med smilende Læbe
Brat for sin Fod
Haakon Jarl i Blod.
„Den ypperste Hedning faldt! jeg er hevnet.
Ved hans Død er Vankundigheds Forhæng revnet!“

A. Oehlenschläger.

78

Olav Tryggvessøn.

Heyerdahl

Guldet lutres maa i Ilden,
Før det bliver rent og skjært;
Staalet dyppes maa i Kilden,
Før det bliver Kjæmpen kjært;
Modet prøves maa i Fare,
Heltekraft i Helteskare.

Da Kong Tryggve sank i Tue,
Olav laa i Moders Liv,
Fødtes i en Bondestue,
Skjultes mellem Tang og Siv,
Medens Gunnhilds rappe Hunde
Snused om i alle Lunde.

Astrid maa med Olav rømme
For at undgaa Morderkniv;
Men paa Østersaltets Strømme
Fristed han sit unge Liv,
Fangedes blandt Sverdhug tunge,
Solgtes som en Træleunge.

Men den unge Ørn ei taalte
Trælelivets trange Baand,
Høit han hæved sig og straalte
Fri og frank med Sverd i Haand,
Ei han fandt i Kamp sin Lige
I det hele Gardarike.

Og som Ørnen vidt han svæved
Rundt kring Jorden,Kyst til Kyst,
Svang sit Sverd, og Fiender
bæved,
Hvor hans Glavind gjorde lyst.
Adel lyste af hans Øie,
Derfor Kjæmper maa sig bøie.

Haakon Jarl, den listig snilde,
Syntes Flugten var for høi,
Vilde ham i Snare hilde —
Konge-Ørnen fri dog fløi.
Olav gik med Sverd og Fane
Vei til Kongestol at bane.

Kronen han med Kraft mon bære,
Bonden gav han strenge Kaar:
„Enten tror I Kristi Lære,
Eller faar I Ulivssaar!“
Bønderne til Kors da krøbe,
Valgte sig at lade døbe.

Kristne Bønder leved trygge,
Lov og Ret i Landet gjaldt.
Ved Nidelven lod han bygge
By, som Nidaros blev kaldt.
Odinstemplet sank i Gruset,
Gjorde Plads for Kirkehuset.

For at kræve Tyres Lande
Brat han drog ad Venden til;
Men ved Svolders dybe Vande
Øvedes der Kjæmpespil;
Trende Drotter, alle høie,
Vil den sterke Olav bøie.

Men den Drot paa enlig Snekke
Midt blandt Fiendens Overmagt
Lod sig ei af Vaaben skrække,
Hugged djervt og uforsagt.
Blodet flød paa Ormen lange,
Helte sank med Heltesange!
Men tilslut fra høie Stavne 79
Sprang Kong Olav dybt i Fjord;
At han svam til fjerne Havne,
Meldte Sagnet her i Nord;
Det er vist, at Norge favned
Aldrig mer den Drot, det savned,

H. Heyerdahl.

Olav Tryggvessøn og Islendingerne.

P. A. Munch

I det første Aar af sin Regjering opholdt Kong Olav sig mest i Viken og havde endnu ikke begyndt Omvendelsesverket i det trondhjemske; derfor synes han ei at være kommen i synderlig Berørelse med Islendinger, da disse, især de, som hørte til de fornemste Familier, nu i en lang Række af Aar havde været vante til at søge til Trondhjem som Landets fornemste Del eller som det Sted, hvor Haakon Jarl havde sit Sæde. Paa denne Maade kan vi ogsaa forklare, hvorledes det gik til, at flere af de Islendinger, der i Aaret 996 kom til Norge, intet havde hørt om, at Olav Tryggvessøn var bleven Konge i Norge og forkyndte den nye Tro. Blandt deres Tal var Skalden Hallfred Ottarssøn, der allerede var bleven antagen som Hirdmand hos Haakon Jarl efter at have digtet et Kvæde om ham. Da Hallfred om Sommeren 996 kom fra Island og lagde til ved Agdenes, erfor han, at Haakon Jarl var død, og at Olav Tryggvessøn var bleven Konge og paabød Kristendommen. Dette fandt Hallfred og hans Skibskammerater saa betænkeligt, at de besluttede at gjøre Løfter til Guderne for at faa Bør til at undkomme fra Norge til hedenske Lande. De lovede Frøi baade Gods og tre Saald Øl, hvis de kunde komme til Sverige, og Tor eller Odin lige saa meget, om de kunde komme hjem til Island. Men de fik ingen Bør og maatte, saa nødig de vilde, styre ind ad Fjorden for at komme i Havn. Da de naaede en Havn, kunde de dog ikke komme ind i Skibsleiet, fordi det allerede var optaget af en Del Langskibe. De vidste ikke den Gang, at disse Skibe tilhørte Kongen, som just var kommen tilbage fra sit første Tog til Haalogaland. De maatte derfor lægge sig langt ude paa et meget ubeleiligt Sted, hvor hele Havstormen og Søen stod paa, og hvor Skibet den hele Nat huggede forfærdelig, saa at de hvert Øieblik væntede, at Ankertauget vilde springe. Men ud paa Morgenen kom der en Baad roende ud til dem fra Langskibene; den styredes af en høi Mand i en grøn Trøie, og denne tilbød dem meget venlig sin Hjelp for at bringe dem ind i et bedre og sikrere Leie. I samme Øieblik sprang et af Ankertaugene; men Manden i den grønne Trøie styrtede sig i Søen, fik grebet Enden af Tauget og bragte den op i Skibet; de drog nu Ankerne op og lodsedes derpaa af Folkene i Baaden ind i Havn. De fik siden vide, at Manden i den grønne Trøie ikke var nogen anden end Kong Olav Tryggvessøn selv, og skjønt de ei endnu havde stiftet nærmere Bekjendtskab med ham, havde de dog paa denne Maade allerede lært at betragte ham i et elskværdigere Lys end hidtil. Han fortsatte strax efter sin Vei til Lade og lagde sine Skibe i Nidarosen, hvor ogsaa Hallfred strax efter ankom.

Omtrent paa samme Tid kom flere Islendinger af fornem Æt, blandt dem Brand den gavmilde. Kongen anmodede dem strax om at lade sig døbe, og da de vægrede sig derved, nedlagde han Forbud mod deres Hjemreise, saa at de altsaa mod sin Vilje og til sin store Misfornøielse maatte blive liggende. De besluttede dog, ei at lade sig tvinge med Magt og indgik et Forbund med hinanden om, at de alle som en vilde modsætte sig Kongens Kristendomspaabud. Medens Sagerne stod saaledes, ankom Kjartan, en Søn af den berømte Olav Paa fra Hjardarholt. Kjartan nævnes som den skjønneste, talentfuldeste og elskværdigste af alle sine samtidige paa Island. Mellem ham og hans Fætter Bolle Torleikssøn, der opfostredes paa Hjardarholt, herskede det fortroligste Venskab. Kjartan var tidlig kommen i en Kjærlighedsforstaaelse med den skjønne, men hevngjerrige og rænkefulde Gudrun. Man ansaa hende som den fagreste og forstandigste blandt alle de Kvinder, der i den Tid fandtes paa Island, og det hed, at alt, hvad de øvrige Kvinder havde i Stads, kun var ligesom Børneflitter i Sammenligning med hendes pragtfulde Dragt. Kjartans Fader spaaede sig intet godt af denne Kjærlighedsforstaaelse; men hans Advarsler frugtede intet, og da Kjartan nu skulde drage udenlands, blev det bestemt mellem ham og Gudrun, at hun skulde bie paa ham i tre Aar, inden hun bortgav sin Haand til nogen anden. Han kjøbte halvt 81
Skib med Kalv Aasgeirssøn og seilede afsted, ledsaget af Bolle og flere andre Venner. Ankomne til Agdenes erfor ogsaa de, at Olav Tryggvessøn var bleven Konge og paabød Kristendommen. De fandt dette en temmelig betænkelig Sag, men lod sig dog ei deraf afholde fra at drage videre og styre ind til Nidaros, hvor de tidligere ankomne Islendinger, fornemmelig Brand, tog imod dem med stor Glæde. De opfordrede Kjartan til at slutte sig til deres Forbund. Herpaa gav han for det første intet bestemt Svar, men sagde kun, at han vilde samtykke i, hvad alle fandt raadeligst.

Det var just paa den Tid, da Olav havde ladet Byanlægget ved Nidaros paabegynde, saa at der var mange Folk tilstede, og Havnen med sine Omgivelser afgav et livligt Skue. En Godveirsdag om Høsten, da flere af Byfolkene fornøiede sig med at svømme, foreslog Kjartan sine Landsmænd at gaa hen og se paa dem. De gjorde saa; enkelte af dem deltog ogsaa i Svømningen. De bemerkede især en Mand, som svømmede med større Færdighed end alle de øvrige. Kjartan opfordrede baade Hallfred Ottarssøn og sin Frænde Bolle til at maale sig med ham; men ingen af dem vovede det. „Da skal jeg selv forsøge derpaa," sagde Kjartan, kastede Klæderne af sig og sprang ned i Elven. Han styrede hen til hin Mand, der svømmede saa godt, greb fat i ham, dukkede under med ham og holdt ham en Stund under Vandet for at sætte hans Dygtighed som Dykker paa Prøve. Efter en Stund tog Bymanden til Gjengjeld fat paa Kjartan, dukkede under med ham og forblev nede med ham saa længe, at Kjartan syntes, det var paa høi Tid, da han slap ham op igjen. Ikke længe efter dukkede han atter ned med ham og holdt ham under Vandet i saa lang Tid, at

Kjartan ei skjønnede, hvorledes dette vilde løbe af, og tyktes aldrig forhen at have været i en saadan Knibe. Endelig kom de op igjen og svømmede nu til Land for at klæde sig paa. Hidtil havde de ei vexlet et eneste Ord sammen. Nu spurgte Bymanden, hvad Kjartan hed. Denne nævnte sit Navn. „Du svømmer godt," sagde Bymanden, „er du ligesaa dygtig i andre Idrætter?" „Hjemme paa Island hed det, at jeg var den ypperste i alt saadant," svarede Kjartan; „men nu har jo dette intet at 82
betyde." „Det kommer dog an paa, med hvem du har prøvet din Færdighed," sagde Bymanden, „hvorfor spørger du mig ei om mit Navn?" Kjartan svarede, at det var ham det samme, hvad han hed. „Du er en dygtig Mand, men ogsaa meget stolt," sagde Bymanden; „mit Navn skal du dog vide, jeg er Kong Olav Tryggvessøn, og jeg tror ikke, du vil have nogen Skam af at være kommen tilkort mod mig." Kjartan svarede intet, men gik bort i sin Skarlagens-Kjortel uden Kappe. „Bi dog lidt," sagde Kongen, „og gaa ikke saa hurtig bort." Kjartan gik tilbage, skjønt just ikke meget gjerne. Kongen tog sin Kappe af og gav ham den, forat han, som han sagde, ei skulde gaa uden Kappe til sine Kammerater; han bad ham ogsaa betragte den Kappestrid, de havde havt, kun som Spøg og Morskab. Kjartan takkede Kongen for Gaven og gik hjem til sine Mænd, der roste Kappen som meget kostbar. Men de øvrige Islendinger syntes meget ilde om, at han havde modtaget denne Foræring, da han derved ligesom havde stiftet Venskab med Kongen og givet sig i hans Vold.

Længere ud paa Høsten blev der en skarp Frost med haardt Veir, hvilket Hedningerne tilskrev Gudernes Vrede over, at Kong Olav vilde indføre en anden Tro. Dog blev Veiret efter nogen Tid bedre, og der kom nu mange Folk til Byen fra de nærmeste Hereder. Islendingerne leiede sig et fælles Herberge i Byen til Vinterophold. Kjartan betragtedes som deres Formand. En Dag hørte de Kongen holde en Tale til en Del forsamlede Bønder ude paa Ørene for at faa dem til at lade sig kristne. Han begyndte som sedvanligt med gode og venlige Ord, men truede tilsidst med Dødsstraf og anden haard Behandling, hvis de ei adlød ham; mange af Bønderne lod sig og derved bevæge til at antage Kristendommen. Da Islendingerne kom hjem til sit Herberge om Aftenen og havde sat sig til Drikkebordet, talte de meget høirøstet om denne Begivenhed. Kjartan spurgte Bolle, hvad han tyktes om den nye Tro. Bolle fandt den blødagtig og daarlig. Kjartan var ikke ganske enig med ham deri, men spurgte derpaa, om de ei havde lagt Mærke til, at Kongen fremførte Trusler mod de gjenstridige. „Jo visselig," svarede Bolle, „deraf kunde man ei tage 83
Feil." „Min Beslutning," sagde Kjartan, „er nu den, at jeg ikke vil lade mig tvinge af nogen Mand, saa længe jeg kan føre Vaaben; jeg finder det derhos at være en Skam for en rask Karl at blive dræbt eller fangen som et Lam i en Sti; naar man alligevel skal dø, er det dog bedre, først at udføre en Daad, der længe vil mindes." „Hvad tænker du da at gjøre?" sagde Bolle. „Det er snart sagt," sagde Kjartan, „at brænde Kongen inde." „Det kan jeg kalde et stort Anslag," sagde Bolle; „men jeg tror neppe,

det lykkes, da Kongen altid har meget Held med sig, og desuden Dag og Nat er omgiven af sterk Vagt.“ „Jeg vidste nok, at de fleste af eder vilde finde dette Forslag betænkeligt, hvor dygtige Karle I end er,“ sagde Kjartan, „og jeg nævnede det ogsaa mest for at sætte eder paa Prøve.“ Bolle mente, at det var uvist, hvo der vilde vise størst Modløshed ved et saadant Foretagende, og da mange fandt denne Tale hel unødig, lod man den fare. Men i Herberget havde der ogsaa været Udsendinger fra Kongen for hemmelig at lytte til Islendingernes Tale og siden at give ham Beretning om, hvad Ord der faldt. Morgenen efter lod han sammenkalde et Ting og lod ogsaa Islendingerne tilsige at indfinde sig. Da Tinget var sat, takkede han alle de tilstedeværende for deres Nærværelse, hvis de vilde være hans Venner og tage ved Troen. Han henvendte sig særskilt til Islendingerne med den Anmodning, at de skulde tro paa den sande Gud og lade sig døbe. Da de ingen Beredvillighed viste dertil, spurgte han, hvo af dem det var, som havde foreslaaet at brænde ham inde. Da sagde Kjartan: „I tror nok, Herre, at den, der har sagt det, ei har Mod til at staa derved; men nu kan jeg sige eder, at det er mig, som bragte det paa Bane.“ „Det er ingen smaa Raad, du befatter dig med,“ svarede Kongen; „men neppe vil det lykkes dig at faa Bugt med mig; strengt taget havde du allerede gjort dig fortjent til, at jeg sørgede for, du ei kom til at foreslaa flere Kongers Indebrænding; men siden du saa kjækt stod ved dine Ord, og det desuden ikke er vist, at du mente dem alvorlig, skal jeg denne Gang skjænke dig Livet. Det er og hel rimeligt, at du siden vil komme til at overholde Troen saa meget bedre, som du nu taler heftig imod den, og hvis du først 84
lader dig døbe med din gode Vilje, da vil vist mange af dine Landsmænd følge dit Exempel, ligesom ogsaa eders Frænder og Venner paa Island vil lytte sterkt til dine Ord; jeg nærer tillige den bestemte Overbevisning, at du har en bedre Tro, naar du forlader Norge, end du havde, da du kom hid. Far nu alle herfra i Fred; jeg skal dennesinde ikke bruge nogen Tvang mod eder; thi Gud vil ei, at nogen skal komme nødtvungen til ham.“ Kjartan takkede Kongen paa sine egne og Landsmænds Vegne for hans Naade og Venlighed. Han undskyldte sig med, at de var ophidsede af Øllet, og at Islendingerne desuden pleiede at være uvorne i Ord og Tale; de havde ogsaa, tilføiede han, Ord for, at de heller lod sig lede med det gode end tvinge med det onde; han ytrede tilsidst, at det nok kunde hænde, at han i Norge tog ved Troen, saa at han agtede Tor lidet, naar han kom tilbage til Island. Kongen smilede og sagde: „Jeg ser tydelig paa dit hele Væsen, Kjartan, at du stoler mere paa din Styrke og Legemsfærdighed end paa Tor eller Odin.“ Derpaa hævedes Tinget. Flere raadede Kongen at tvinge Kjartan og Islendingerne til at antage Kristendommen og advarede ham mod at taale saa mange Hedninger samlede i sin Nærhed; men han afviste alle slige Ytringer med Uvilje og sagde, at Kjartan og hans Kammerater var Hædersmænd og bedre end mange kristne.

Imidlertid fortsattes Bygningsarbeiderne i Byen med Raskhed, og lidt før Jul var Klemenskirken ganske færdig, saa at Biskoppen kunde holde Messe der om Julenatten. Kjartan foreslog sine Landsmænd at gaa hen og høre paa, hvorledes de kristne bar sig ad. Mange samtykkede deri, hvoriblandt Bolle og Hallfred Ottarssøn. De hørte nu Klokkernes Lyd og den smukke Sang og lugtede Røgelsens Vellugt. Kongen holdt selv en Tale, hvori han gjorde Rede for Julefestens Betydning og sagde, at den Høvding, som de alle skulde tro paa, var født i denne Nat. Islendingerne forblev der til efter Høimesse. Da de kom hjem, samtalede de om, hvad de havde seet og hørt, og bedømte det paa forskjellig Maade. Men paa Kjartan havde Kongens Tale gjort et saadant Indtryk, at han erklærede, at han for sin Del snarest 85
muligt vilde lade sig døbe og haabede, at alle hans Skibsfæller vilde gjøre det samme. Bolle erklærede sig strax villig; ligesaa de øvrige. Hvad der afholdt dem fra at melde sig hos Kongen den Dag, var kun, at de vidste, at han nu sad til Bords. Men Islendingernes Tale blev ham endnu samme Dag berettet af hans fortrolige Kundskabsmænd, og han glædede sig saare derover. Den følgende Dag, anden Juledag, lod han Kjartan kalde til sig og foreslog ham at lade sig døbe. Kjartan var strax villig dertil paa den Betingelse, at Kongen vilde skjænke ham sit Venskab. Dette tilsagde Kongen ham med Glæde, og nu blev han døbt tilligemed Bolle og alle sine Skibsfæller. Han beholdt ham og Bolle hos sig i Julegilde og skal have udnævnt ham til sin Hirdmand den Dag, de afførte sig de hvide Daabsklæder.

Kort Tid efter mødte Kongen Hallfred Ottarsson paa Gaden. Han spurgte ham om hans Navn, og da han erfor, at han var Skalden Hallfred, anmodede han ham ligeledes om at lade sig døbe. Hallfred samtykkede deri paa den Betingelse, at Kongen selv vilde staa Fadder til ham. Dette lovede Kongen, og nu blev Hallfred døbt. Kongen lod sine Morbrødre Karlshoved og Jostein lære ham Credo og Pater noster. Ved samme Leilighed blev Brand den gavmilde og flere anseede Islendinger døbte. Kjartan og Bolle opholdt sig ved Kongens Hird den hele Vinter, og Kjartan var saa afholdt, at han ikke havde en eneste Avindsmand. Skalden Hallfred Ottarsson bad Kongen en Dag om at høre et Kvad, han havde digtet til hans Ære. Kongen vægrede sig derved, sandsynligvis fordi han vidste, at dette Kvad, som Kvæderne i Almindelighed, indeholdt mange Hentydninger til den hedenske Gudelære. Men Hallfred truede med, at hvis Kongen ikke vilde høre ham, da vilde han til Gjengjeld ogsaa søge at glemme, hvad Kongen havde ladet ham lære. „Du er en vanskelig Skald (vandræðaskáld),“ sagde Kongen, „og jeg faar da vel høre dit Kvad.“ Da Kvadet var fremsagt, roste Kongen det og tilbød Hallfred at blive hans Mand. „Jeg var forhen Haakon Jarls Hirdmand,“ svarede Hallfred, „og vil ikke gaa dig til Haande, uden at du lover mig, hvad der end hændes, aldrig at jage mig bort.“ „Men om du nu begaar en Handling, jeg ikke kan taale,“ sagde Kongen. „Saa dræb mig 86
heller,“ svarede Hallfred. „I Sandhed du er en vanskelig Skald,“ sagde Kongen;

„men min Mand skal du nu være.“ „Jeg modtager det Tilnavn, du har givet mig (vandræðaskáld),“ svarede Hallfred, „men hvad giver du mig i Navnfæste?“ Kongen gav ham et Sverd, men uden Skede, og bad ham digte et Vers derom, saaledes at Ordet „Sverd“ forekom i hver Verslinje. Hallfred kvad:

Et Sverd blandt alle Sverde
sverde-rig mig gjorde;
For Sverd-Svingeren vorder
snart nu Færd af Sverde.

Sverd-Mangel vil ei vorde,
værd er jeg trende Sverde,
var der af Træ kun i Verden
værdig Skede til Sverdet.

„Der er jo ikke „Sverd“ i hver Linie,“ sagde Kongen, idet han dog gav ham Skeden. „Men der er „trende Sverde“ i en af dem,“ svarede Hallfred, og dermed lod Kongen sig nøie. Hallfred maatte ellers oftere høre ilde af Kongen, fordi han som ivrig Skald ei kunde overtale sig til at udelukke de gamle Guders Navn af sine Kvad, og fordi han ei vilde laste dem, idet han syntes det var nok, ei at tro paa dem. Man beskyldte ham for at ofre hemmelig til et lidet Torsbillede, han bar i sin Pung; hans Avindsmænd, der misundte ham den Yndest, hvori han stod hos Kongen, bagvaskede ham, og Kongen skal omsider, for at straffe ham eller sætte ham paa Prøve, have sendt ham i det farlige Ærinde til den mægtige Torleiv spake, enten at dræbe eller blinde ham, fordi han ei vilde antage Kristendommen, et Ærinde, som Hallfred kun halvt udførte, da han efter at have stukket det ene Øie ud paa Torleiv lod ham beholde det andet og i Stedet derfor stak Øiet ud paa en af sine Bagvaskere. Kongen skal dog ei have taget Hallfred dette ilde op, og Hallfred sluttede sig nu til Kongen med en sværmerisk Kjærlighed. Han digtede flere Kvad om Kongen, og hvad der af disse Kvad er os opbevaret, indeholder de sikreste Efterretninger, vi har om Olav Tryggvessøns Livs og Regjerings Historie.

P. A. Munch.

Svolder-Slaget.

87

Eft. Snorre

Den danske Konge Svein Tjugeskjeg var gift med Sigrid storraade. Sigrid var den største Uven af Kong Olav Tryggvessøn og havde det til Grund, at han havde ophævet Aftalen med hende og slaaet hende i Ansigtet. Hun eggede Kong Svein meget til at paaføre Olav Tryggvessøn Krig og bragte det tilsidst dertil, at Kong

Svein var bestemt paa at gjøre dette. Tidlig om Vaaren sendte han Mænd øster i Svitjod til Olav Sviakonge og Erik Jarl og lod dem sige, at Olav, Norges Konge, havde Leding ude og agtede om Sommeren at drage til Vendland. Med Danekongens Ordsending fulgte ogsaa den Anmodning, at Sviakongen og Erik Jarl skulde have en Hær ude og dermed støde til Kong Svein; de skulde da alle tilsammen lægge til Strid mod Olav Tryggvessøn. Til denne Færd var Sviakongen og Erik Jarl hel villige; de samlede en stor Skibshær fra Svitjod og drog dermed syd til Danmark; Sviakongen og Erik Jarl stevnede til Møde med Danekongen, og de havde da alle tilsammen en utallig Hær.

Da Kong Svein havde sendt Bud til Svitjod efter Hæren, sendte han Sigvalde Jarl til Vendland for at udspeide Kong Olav Tryggvessøns Hær og Reise. Sigvalde Jarl reiste derfor sin Vei og kom frem i Vendland, drog til Jomsborg og siden til Kong Olav Tryggvessøn. Her blev der talt saare venskabelig mellem dem, og Jarlen sattes i den største Yndest hos Kongen. Astrid, Jarlens Kone og Burislavs Datter, var en stor Veninde af Kong Olav, især formedelst deres fordums Svogerskab, da Kong Olav havde været gift med hendes Søster Geira. Sigvalde Jarl var en forstandig og raadig Mand; da han kom til at raadslaa med Kong Olav, sinkede han længe hans Afreise der østenfra og fandt dertil saare mange og forskjellige Grunde. Kong Olavs Hær var meget ilde tilfreds hermed; hans Mænd længtede saare efter at komme hjem, da de laa seilfærdige, og Veiret tegnede sig til god Bør. Sigvalde Jarl fik hemmelig Efterretninger fra Danmark og erfarede, at Sviakongens Hær da var kommen østenfra, ligeledes, at Erik Jarl havde sin Hær rede; at disse Høvdinger nu vilde komme øster under Vendland og havde aftalt, at de der skulde oppebie Kong Olav 88
ved den Ø, som hed Svolder, samt at Jarlen skulde mage det saa, at de der kunde træffe Kong Olav. Der kom ogsaa et løst Rygte til Vendland om, at Svein Danekonge havde en Hær ude, og snart gik der Tale om, at Svein vilde have fat paa Kong Olav. Men Sigvalde Jarl siger til Olav: „Kong Svein tænker slet ikke paa at binde an med dig, naar han ei har mere end Danehæren, saa stor en Hær, som I har. Men har I Mistanke om, at Ufred vænter eder, da skal jeg følge eder med mit Folk, og endnu ansees det dog som en god Støtte for Høvdinger at ledsages af Jomsvikinger; jeg skal skaffe eder elleve vel udrustede Skibe.“ Kongen tog herimod; Vinden var ubetydelig, men gunstig; Kongen lod Flaaden løse og blæse til Bortseiling. Seilene blev nu heisede; Smaaskibene gik hurtigst og seilede bort ud paa Havet. Jarlen seilede nær Kongens Skib, raabte over til dem og bad Kongen seile efter ham. „Jeg ved bedst Besked,“ siger han, „om hvor der er dybest i Sundene mellem Øerne; det kan nok behøves for eder med de store Skibe.“ Jarlen seilede altsaa foran med sine Skibe, elleve i Tallet; efter ham seilede Kongen med sine Storskibe; han havde og elleve; hele den øvrige Hær seilede ud paa Havet. Da Sigvalde Jarl seilede ind til Svolder, kom en Skude roende ud imod dem og lod Jarlen vide, at Danekongens Hær

laa der lige for dem i Havnen. Strax lod Jarlen Seilene sænke paa sine Skibe, og de roede ind under Øen.

Svein Danekonge, Olav Sviakonge og Erik Jarl var der da med al sin Hær; Veiret var fagert, og Solen skinnede klart. Alle Høvdingerne gik nu op paa Holmen med store Skarer af Folk og saa, hvorledes Skibene seilede ud paa Havet, saare mange tilsammen. De ser nu, at der seiler et stort og prægtigt Skib. Da sagde begge Kongerne: „Dette er et stort og sjelden fagert Skib; det er vist Ormen lange.“ „Nei,“ svarer Erik Jarl; „ei er dette Ormen lange;“ og han havde Ret; thi dette Skib tilhørte Eindride af Gimse. Kort efter ser de et andet Skib seile, langt større end det første. Da sagde Kong Svein: „Nu er Olav Tryggvessøn ræd, siden han ei tør seile med Hoved paa sit Skib.“ Erik Jarl svarer: „Dette er ikke Kongens Skib; jeg kjender baade 89
Skib og Seil; thi Seilet er stavet; dette er Erling Skjalgssøn; lad dem kun seile, det er bedre, at disse savnes i Kong Olavs Flaade, end at dette Skib, der er saa vel udrustet, skulde være der.“ En Stund efter saa de og kjendte Sigvalde Jarls Skibe, der dreiede ind under Holmen. Derpaa saa de, der seilede tre Skibe, et meget stort. Kong Svein talte da til de andre og bad dem gaa til sine Skibe; „thi der,“ siger han, „farer Ormen lange.“ Erik Jarl siger: „De har mange andre store og prægtige Skibe end Ormen lange; lad os bie lidt endnu.“ Da sagde en Mængde Mænd: „Erik Jarl vil nok ikke stride idag og hevne sin Fader; dette er en stor Skam, som vil spørges i alle Lande, hvis vi ligger her med en saa talrig Hær, og Kong Olav seiler ud til Havs lige for vor Næse.“ Da de en Stund havde talt herom, saa de, at der seilede fire Skibe; et af dem var en stor Drage, meget prydet med Guld. Da reiste Kong Svein sig og sagde: „Høit skal Ormen lange bære mig i Kveld; ham skal jeg styre.“ Mange sagde, at Ormen lange var et saare stort og deiligt Skib, og at det var et herligt Verk at lade et saa stort Skib bygge. Men Erik Jarl sagde, saa nogle hørte det: „Om saa Kong Olav ikke havde større Skib end dette, vilde dog aldrig Kong Svein kunne tage det fra ham med hele Danehæren.“ Nu drev Folket til Skibene, tog Tjeldene af og gjorde sig slagfærdige. Dog medens Høvdingerne talte det imellem sig, som nu er sagt, saa de, at der seilede tre meget store Skibe og det fjerde sidst: det var Ormen lange. Af de store Skibe, som havde seilet i Forveien, og som de antog for Ormen, var det første Tranen, det andet Ormen skamme. Men da de saa Ormen lange, kjendte alle den; ingen negtede da, at det jo var Olav Tryggvessøn, som seilede der. De gik nu til Skibene og gjorde sig rede til Angreb. Det var en fast Aftale mellem Høvdingerne, Kong Svein, Kong Olav og Erik Jarl, at hver skulde have sin Tredjepart af Norge, hvis de fik Bugt med Olav Tryggvessøn; men den af dem, som først besteg Ormen, skulde faa den og alt det Bytte, som gjordes paa den; ellers skulde enhver have det Skib, han selv ryddede. Erik Jarl havde en overhaands stor Barde*), som han pleiede at 90
bruge i Viking; der var en Kam øverst paa begge Rande og nedenfor en tyk Jernplade, der var ligesaa bred som Randen og naaede helt ned til Vandgangen.

Da Sigvalde Jarl og hans Mænd roede ind under Holmen, saa Torkel Dyrdil fra Tranen og de øvrige Skibsbefalingsmænd, der var hos ham, at Jarlen dreiede sine Skibe ind under Holmen; da sænkede ogsaa de Seilene, roede efter ham, raabte over til ham og spurgte, hvad det skulde betyde. Jarlen siger, at han vil bie paa Kong Olav; „det ser ligest ud til, at der er Ufred for os.“ De lod nu Skibene drive, indtil Torkel Nevja kom med Ormen skamme og de tre Skibe, som fulgte ham. Dem fortalte man samme Tidende, og de lod nu ogsaa Seilene falde og Skibene drive, oppebiende Kong Olav. Da Kongen seilede ind til Holmen, roede hele Hæren ud for dem og frem paa Sundet. Kongens Mænd bad ham, da de saa det, at seile sin Vei og ikke lægge til Strid mod en saa stor Hær. Kongen stod i Løftingen og svarede høit: „Ned med Seilet! ei skal mine Mænd tænke paa Flugten; jeg har aldrig flygtet i Strid; Gud maa raade for mit Liv; men aldrig begiver jeg mig paa Flugt.“ Man gjorde da saaledes, som Kongen sagde.

Kong Olav lod nu blæse til Sammenlægning af alle Skibene; i Midten laa Kongens Skib; paa den ene Side af det Ormen skamme og paa den anden Tranen. Da man begyndte at tenge Stavnene sammen, bandt man ogsaa Stavnene paa Ormen lange og Ormen skamme til hinanden; men da Kongen saa det, raabte han høit og bad dem lægge det store Skib bedre frem og ikke lade det ligge længst tilbage af alle Skibe i hele Hæren. Da svarer Ulv den røde: „Skal Ormen lægges saa meget længere frem, som den er længere end andre Skibe, da vil det nok blive en haard Dyst om Saxene**) idag.“ Kongen svarer: „Jeg vidste ikke, at jeg havde en Stavnbo, der baade var rød og ræd.“ Ulv svarer: „Fegt du ikke mere bagfra i Løftingen, end jeg i Stavnen!“ Kongen havde en Bue i Haanden; han lagde en Pil paa Strengen og sigtede 91
paa Ulv. Denne sagde: „Skyd andensteds hen, Konge, did hvor det bedre behøves; hvad jeg gjør, det gjør jeg for dig.“

Kong Olav stod i Løftingen paa Ormen og ragede høit op; han havde et guldlagt Skjold og forgyldt Hjelm og var let at kjende fra andre; han bar en rød kort Kjortel over Brynjen. Da han saa, at Flokkerne ordnede sig og Merkerne opreistes foran Høvdingerne, spurgte han: „Hvem er Høvding for de Folk, der ligger her lige over for os?“ — Man sagde, at det var Kong Svein Tjugeskjeg med Danehæren. Kongen svarer: „De Uslinger ræddes jeg ikke for; i Danerne er der intet Mod; men hvem raader for de Folk, der ligger paa høire Side af Danerne?“ — Der blev svaret, at det var Kong Olav med Svenskehæren. Kongen siger: „Sviarne vilde nok synes bedre om at sidde hjemme og slikke sine Blotboller end om at gaa op paa Ormen lange og smage eders Vaaben. Dog hvem eier de store Skibe, som ligger derude paa Bagbord af Danerne?“ — „Der,“ sagde man, „ligger Jarlen Erik Haakonssøn.“ „Han,“ svarer Kongen, „kan nok tykkes at have god Grund til at finde os; af den Flok kan vi vente os en skarp Strid; thi det er Nordmænd ligesom vi.“

Nu ordnede Kongerne Angrebet. Kong Svein lagde sit Skib mod Ormen lange; men Kong Olav svenske lagde ud fra ham igjen og stak sine Stavne mod de yderste Skibe af Kong Olav Tryggvessøns Flaade. Paa den anden Side lagde Erik Jarl til, og der begyndte nu en haard Strid. Sigvalde Jarl lod sit Skib drage sig til Side og lagde ikke til Strid. Dette Slag var meget skarpt og blodigt. Frembyggerne paa Ormen lange og Ormen skamme kastede Ankere og Stavnljaaer i Kong Sveins Skib og kunde skyde sine Vaaben ovenfra nedad paa Fienden; derved ryddede de alle de Skibe, som de fik holdt fast. Men Kong Svein og de, der undkom, flygtede over paa de andre Skibe og lagde bort ud af Skudmaal. Det gik da ganske saaledes med denne Hær, som Kong Olav Tryggvessøn havde spaaet. Olav Sviakonge lagde til isteden; men saasnart de kom nær Storskibene, gik det dem som de forrige, at de tabte mange Folk og endel Skibe og maatte med saa forrettet Sag lægge bort igjen. Men Erik Jarl 92
lagde sin Barde sibordes ved Kong Olavs yderste Skib, ryddede det og hug det strax løs fra Tengslerne; derpaa lagde han hen til det, som var dernæst, og stred, indtil det var ryddet. Nu begyndte Mandskabet at løbe fra de mindre Skibe og op paa de store; men efterhaanden som hvert Skib blev ryddet, hug Jarlen det løst. Danerne og Sviarne lagde nu til paa alle Kanter af Olavs Skibe i Skudmaal; men Erik Jarl laa stedse sibordes ved Skibene og stred med Hugvaaben. Saasnart der faldt Folk paa hans Skibe, gik andre op isteden, Daner og Sviar. Da var Striden meget hidsig, og Folket faldt tæt; tilsidst kom det dertil, at alle Kong Olav Tryggvessøns Skibe var ryddede undtagen Ormen lange; paa den var nu alle de af hans Mænd komne, som var istand til at stride. Erik Jarl lagde Barden sibordes med Ormen, og der blev der endnu en ny Huggestrid. Erik Jarl var i Forrummet paa sit Skib, hvor der var fylket med en Skjoldborg; der blev nu kjæmpet baade med Hugvaaben og Spyd, og alle de Vaaben, man kunde faa, blev kastede; nogle skjød med Bueskud eller Haandskud. Da blev der saa stor en Vaabenregn paa Ormen, at man neppe kunde verge sig med Skjoldet, saa tykt fløi Spyd og Pile; thi rundt om Ormen laa der nu Hærskibe. Kong Olavs Mænd var nu saa rasende, at de løb op paa Randen af Skibet for at kunne naa Fienderne med Sverdet og dræbe dem; men det var ikke mange af Fienderne, som havde lagt sig saa nær under Ormen, at de kunde stride med Hugvaaben. De fleste af Kong Olavs Mænd gik derfor overbord, idet de ei hugsede paa andet, end at de sloges paa en slet Vold, og sank saa ned med sine Vaaben. Einar Tambarskjælver var i Krapperummet agter paa Ormen; han skjød med Bue og skjød haardere Skud end andre. Han skjød til Erik Jarl, men traf Rorknappen ovenfor Jarlens Hoved, saa at Pilen gik ind lige til Rorbaandene. Jarlen saa efter den og spurgte, om nogen vidste, hvo der skjød; men i det samme kom en anden Pil saa nær Jarlen, at den fløi mellem Siden og Armen paa ham, og ind i Hovedfjelen, saa at Spidsen stod langt ud. Jarlen sagde nu til en, som nogle kalder Finn, men andre siger var af finsk Herkomst, en ypperlig Bueskytte: „Skyd du den store Mand der i Krapperummet!“ Finn skjød, og 93

Pilen kom midt paa Einars Bue i samme Øieblik, som han tredje Gang spændte den. Buen brast da i to Stykker. Da sagde Kong Olav: „Hvad brast der saa høit?“ — „Norge af din Haand, Konge,“ svarer Einar. „Saa stor Brist er vist endnu ikke skeet,“ siger Kongen, „tag min Bue og skyd med!“ I det samme kastede han Buen til ham; Einar tog Buen, men drog den strax frem foran Odden af Pilen og sagde: „For veg, for veg er Kongens Bue!“ kastede Buen tilbage, men tog sit Skjold og Sverd og stred mandeligen.

Kong Olav Tryggvessøn stod i Løftingen paa Ormen og skjød stundom med Bue og stundom med Gavlaker (Kastespyd), altid to ad Gangen. Kongen saa frem i Skibet og lagde Merke til, at hans Mænd løftede Sverdene og hug tidt og ofte, men at de bed daarlig. Han raabte da høit: „Løfter I eders Sverd med saa liden Kraft, siden jeg ser, de ikke bider for eder?“ En svarede: „Vore Sverd er sløvede og meget brudte.“ Da gik Kongen ned i Forrummet og lukkede Høisædeskisten op; deraf fremtog han mange hvasse Sverd og gav sine Mænd dem; men da han strakte den høire Arm ned, saa flere, at der randt Blod ned under Armskinnen; men ingen vidste, hvor han var saaret.

Paa Ormen skede det bedste og for Fienden farligste Forsvar af Forrums-Mændene og Stavnboerne; begge Steder var Mandskabet mest udsøgt og Skibsbordet høiest. Paa Midten af Skibet begyndte Folket først at falde. Da der kun stod faa Mænd tilbage rundt om Masten, begyndte Erik Jarl at bestige Ormen og kom selv femtende op. Der kom Hyrning, Kong Olavs Maag, med en Flok imod ham, og efter den haardeste Strid maatte Jarlen vige tilbage og ned igjen paa Barden; men de, som havde fulgt ham, blev dels dræbte dels saarede. Nu begyndte atter den skarpeste Strid, og da faldt der mange Mænd paa Ormen. Da Mandskabet, som skulde forsvare Ormen, begyndte at tyndes, søgte Erik Jarl anden Gang at bestige den, og endnu en Gang fandt han haard Modtagelse. Da Stavnboerne paa Ormen saa dette, gik de agter i Skibet, satte sig til Verge mod Jarlen og gjorde ham sterk Modstand. Men da 94
Mandskabet paa Ormen nu var faldet i saadan Mængde, at Skibsbordene paa mange Steder stod tomme, begyndte Jarlsmændene at gaa op paa mange Kanter. Alle de, som endnu stod paa Ormen til dens Forsvar, søgte agter i Skibet, der hvor Kongen var, og prøvede endnu paa at gjøre Modstand. Kolbjørn Stallare gik op i Løftingen til Kongen; de var meget lige i Klæder og Vaaben. Kolbjørn var stor og smuk fremfor andre. Endnu blev der en saare skarp Strid i Forrummet. Da var saa mange af Jarlens Folk komne op paa Ormen, som kunde rummes der; hans Skibe lagde allevegne til mod Ormen, og faa Folk var der til at forsvare den mod saa stor en Hær; derfor faldt de fleste paa en kort Tid, skjønt de var baade sterke og modige. Kong Olav selv og Kolbjørn Stallare med ham løb overbord, hver paa sin Kant; Jarlens Mænd havde lagt Smaaskuder udentil og dræbte dem, som styrtede sig i Vandet. Da Kongen selv var sprungen ud, vilde de fange ham og bringe ham til Erik Jarl. Men

Olav holdt Skjoldet over sig, idet han styrtede sig ned; Kolbjørn Stallare derimod skjød Skjoldet under sig for at beskytte sig mod de Spyd, der blev stukne ud fra Skibene, som laa nedenunder. Han faldt derfor paa Søen saaledes, at Skjoldet kom under ham, og han kunde derfor ikke hurtig nok komme til at dukke ned, men blev fangen og dragen op i Skuden, hvor man troede at have faaet fat paa Kongen selv. Han blev nu ført frem for Jarlen; men da denne saa, at det var Kolbjørn, ikke Kong Olav, gav han ham Grid. I denne Vending løb alle Kong Olavs Mænd, som end var i Live, overbord fra Ormen; Torkel Nevja, Kongens Broder, var den aller sidste, som løb overbord.

Da Kong Olav havde løbet overbord, raabte hele Hæren Seiersraab; da tog Sigvalde Jarl og hans Mænd til Aarerne og roede til Striden. Men den Vende-Snekke, hvorpaa Astrids Mænd var, roede bort og tilbage under Vendland; og det var manges Sagn, at Kong Olav skulde have draget Brynjen af under Vandet, derpaa dukket ned under Langskibene, siden lagt hen til Vende-Snekken og af Astrids Mænd være bleven ført til Vendland. Der er siden af flere gjort mange Frasagn om Kong Olavs Reiser.

Men hvorledes det end har sig, saa kom Olav Tryggvessøn aldrig siden til at styre Norge.

Snorre Sturlassön, ved P. A. Munch.

*) Et eget Slags høibordet Skib.

**) Den smale Del af Forstavnen.

Olav den hellige og Kong Rørek.

P. A. Munch

I Aaret 1017 reiste Kong Olav den hellige om i det sydlige Norge. Overalt ransagede han paa det strengeste, hvorledes Folk iagttog sin Kristendom, og dem, som havde forsaget den, straffede han haardt, endog ofte med Døden. Jo længere han kom nordefter, desto daarligere var det bevendt med Kristendommen, og desto hyppigere gik det paa med Straffene. Dette rygtedes snart til Oplandene, og Kongen af Romerike, der først kunde vente sig Olavs Besøg, skyndte sig op til Kong Rørek paa Hedemarken for at overlægge med ham om, hvad der var at gjøre; thi han ansaaes som den viseste. De blev her enige om at sende Bud efter de øvrige Smaakonger, som ogsaa indfandt sig, og deres Sammenkomst holdtes paa Ringsaker, hvor saaledes alle fem Oplands-Konger paa en Gang var tilstede. Kongen af Romerike fortalte nu, hvilken Fare der truede dem alle, og bad dem at hitte paa Raad. De opfordrede nu Rørek som den klogeste til at sige sin Mening. Han sagde, at det nu var indtruffet, hvad han havde forudseet, at Olav nemlig vilde blive dem en

haard og streng Overherre. „Nu," sagde han, „er der blot to Vilkaar at vælge imellem, enten at vi drager til Kong Olav, giver os i hans Vold og lader ham raade eller skynder os at samle alle de Folk, vi i Hast kan opdrive, for at angribe ham, medens han endnu blot har en liden Skare omkring sig." Kongen af Gudbrandsdalen valgte strax det sidste og sagde, at der ei var Mod og Mands Hjerte i den, som ei vovede at prøve sin Lykke mod Olav; thi ingen, sagde han, vilde kunne reise Hovedet frit i Veiret, saalænge denne Olav var i Live. Dette Raad behagede de andre bedst, og saaledes besluttede de at samle Folk for at angribe Olav. De sendte Speidere sydefter for at underrette dem om, hvor langt Olav var kommen; de kaldte alle Lendermænd og 96
de fornemste Bønder af sine Fylker sammen til et Møde paa Ringsaker, sagde dem, hvad Beslutning de havde fattet, og befalede dem at drage hjem for at samle Folk, hver paa sin Kant. Enhver af Kongerne skulde have 400 Mand. Indtil Hæren samledes, vilde Kongerne forblive paa Ringsaker, hvor de gjorde store Gilder.

En af de Mænd, der havde indfundet sig til dette Møde, var den anseede Ketil paa Ringunes; denne Gaard ligger midt paa Hedemarken i det frugtbare Stange Sogn. Han havde gjort Kong Olav stor Nytte i Slaget ved Nesje mod Svein Jarl, og Olav havde til Belønning skjænket ham en Karve eller et hurtigseilende lidet Fartøi; dette fik Ketil bragt helt op i Mjøsen ved at lade det drage op efter Glommen og Vormen. Aldrig saasnart var han kommen hjem til sin Gaard om Aftenen, førend han gjorde sig reisefærdig, gik ombord paa Karven med 40 velvæbnede Mænd og satte nu afsted sydefter, alt hvad han kunde. Kong Olavs Reise gjennem Romerike var gaaet hurtigere, end Smaakongerne havde tænkt, og han var allerede kommen til Eidsvoll. Ketil ankom den næste Morgen, da Kongen gik fra Ottesang, tog ham strax afsides og fortalte ham Smaakongernes Beslutning. Kongen sammenkaldte strax sine Mænd og befalede dem at ruste sig; nogle sendte han om i Bygden for at tilsige Heste, andre op til Mjøsen for at skaffe Baade og bringe dem ned til ham, saa mange de kunde faa fat paa. Imidlertid hørte han Høimessen og spiste til Middag; da han var færdig, skyndte han sig op imod Mjøsen, hvor hans Folk mødte ham med Fartøierne. Han gik selv paa Karven med Ketil og saa mange, den kunde rumme; de øvrige fordelte sig paa Baadene; i alt udgjorde Kongens Trop henved 400 Mand. Det var blevet Aften, inden de satte fra Land; de roede hele Natten; Veiret var stille og roligt, og ingen merkede til dem. Endnu før Dag naaede de Ringsaker, skyndte sig op og omringede de Huse, hvor Kongerne var, og som Ketil og hans Mænd udpegede. Saaledes væntede de, til det blev lyst; ingen kunde komme ud, da Kongerne blot havde faa Folk om sig. De blev derfor med Lethed grebne og førte frem for Kongen. Denne lod Ring, Røreks Broder, og Kongerne af Romerike og Valdres slippe med at 97
aflægge Ed paa, at de skulde forlade Norge og aldrig komme tilbage. Paa Kongen i Gudbrandsdalen lod han derimod Tungen udskjære, og Rørek, som han ansaa for

den farligste, lod han blinde og beholdt ham hos sig. De oprørske Lendermænd og Bønder blev haardt straffede.

Rørek pønsede bestandig paa Hevn. Mørk og faatalende sad han stedse blandt Hoffolkene; naar nogen talte til ham, svarede han but og tvert. Kongen holdt ham særdeles vel, behandlede ham næsten som sin Ligemand, gav ham rigelig Penge til Underholdning, lod ham sidde i Høisædet hos sig og satte to Mænd til at opvarte ham. Disse ansaa Rørek dog mest som Paapassere og stræbte af alle Kræfter efter at blive dem kvit. Han fandt derfor paa hver Dag at gaa ud paa lange Vandringer afsides fra andre, snart med den ene, snart med den anden af dem; naar han da var kommen langt nok bort, pryglede han Drengen. Derfor vilde snart ingen være i hans Tjeneste; den ene efter den anden løb fra ham. Omsider fik han den, han ønskede, nemlig en vis Svein, der var noget beslegtet med ham og i tidligere Dage havde tjent ham. Ogsaa med ham vandrede han afsides ud, og de talte da om den gode gamle Tid, da han endnu havde Kongemagt, og mindedes gamle Tildragelser. Rørek aabnede hele sit Hjerte for ham, klagede over Kongens Haardhed og eggede Svein til at hjelpe ham i at tage Hevn, siden han formedelst sin Blindhed ikke selv formaaede det. Han forestillede Svein, at hvis Olav blev dræbt, vilde ingen være nærmere til Riget end han selv, og da skulde Svein blive hans Jarl. Omsider lovede virkelig Svein at gjøre et Forsøg. Med draget Sverd under Kappen stillede Svein sig i en Svalegang, gjennem hvilken Kongen maatte komme, naar han skulde til Kirken i Aftensang. Kongen kom ogsaa, men gik raskere, end Svein havde ventet; denne tabte Fatningen, blev ganske bleg og lod Armene falde. Kongen saa hans Rædsel og spurgte forundret: „Hvad feiler dig? vil du svige mig?“ Svein kastede baade Kappe og Sverd, faldt paa Knæ, tilstod det hele og bad Kongen om Naade. Kongen skjænkede ham Livet og lod ham drage bort af Landet; men med Rørek var han forsigtigere end før; han lod ham ikke længer sidde tilbords ved sin Side som forhen; ogsaa maatte han nu 98
sove i et andet Kammer, hvor der laa flere Hirdmænd; tvende paalidelige Hirdmænd af prøvet Troskab satte han til at passe paa ham Nat og Dag.

Rørek var endnu sur og taus i nogle Dage, men begyndte da pludselig at blive meget lystig, dog kun rykkevis. Naar det lystige Lune kom over ham, var det stor Fornøielse at høre paa ham, saa morsomt kunde han tale for sig; da kunde det og hænde, at han drak om Kap med de andre og fik da almindeligvis drukket alle under Bordet. Ofte pleiede han og, naar han skulde gaa til Sengs, først at lade Mjød bringe ind og skjænke rigeligen for alle, der var i Stuen; thi Olav gav ham Haandpenge i Overflod, saa at han havde nok at traktere med. Det traf sig just, at Kongen skulde drage fra Hordaland til Grændsen ved Gøta-Elven for her at holde Bryllup med den svenske Kongedatter Ingegerd. Han reiste med mange Folk og megen Pragt, som det sømmede sig en Brudefærd. Rørek var ogsaa med og bevogtedes vel. Paa Reisen kom der en Oplending ved Navn Finn litle og slog sig i Følge med Tjenestefolkene; han

var en liden Mand, overvættes hurtig til Fods, kjendte hver Krog og hver Sti paa Oplandene og var godt kjendt med de fornemste Mænd paa den Kant. Han havde før været i Tjeneste hos Rørek og udrettet mangt et fortroligt Erende for ham. Paa Reisen søgte han nu enhver Leilighed til at nærme sig Rørek og komme i Tale med ham. Undertiden blev han borte fra Følget i flere Dage, saa kom han tilbage igjen, og saaledes gik det den hele Tid. Ingen lagde synderlig Merke til ham; thi der var mange andre Omløbere, som nu og da slog sig til Følget. Noget før Paaske kom de til Tunsberg, som da var saagodtsom den eneste Handelsstad i Norge; der kom Skibe fra Nordtydskland og Danmark; mange Folk var samlede, og der var stort Liv og Lystighed i Byen. Ogsaa Rørek var i sit lystige Lune, og det gik høit til i hans Aften-Drikkelag. En Aften sildig, da man allerede havde drukket sterkt, lod han Finn litle endnu bringe en Bytte med Mjød ind og skjænke om til alle, som var inde. Denne Mjød var paasat med Urter og overmaade sterk, saa at allesammen paa Rørek nær snart faldt i dyb Søvn der, hvor de sad. Finn gik imidlertid bort. En Stund efter vakte 99
Rørek de to Hirdmænd, der skulde passe paa ham, og bad dem følge ham ud. De fulgte ham med Lygte; thi det var belgmørkt. Paa Veien hørte de en et Stykke borte sige: „Hug ham, den Djævel"; i det samme hørte de ligesom et Hug og et Fald. Rørek sagde strax: „De derhenne har vist drukket formeget og er komne i Slagsmaal; skynd eder dog ned og skil dem ad!" Hirdmændene tænkte ikke paa nogen Fare og skyndte sig derhen, hvorfra Lyden kom; men da de kom did, blev de begge dræbte af nogle Folk, som der stod: det var Røreks forrige Merkesmand Sigurd, som var kommen did tilligemed Finn litle og 13 andre Mænd; de havde sagt hine Ord og hugget i en Kubbe for at narre Hirdmændene, altsammen efter Overlæg med Rørek, som de nu tog med sig; de bragte ham ombord paa et Fartøi, de havde liggende færdigt, og roede bort saa hurtig, de kunde.

En liden Stund efter kom Kongens tro Hirdmand Sighvat Skald den samme Vei. Med et gled han, tog for sig med Hænderne og følte noget vaadt, men tænkte ikke videre derover og lo, sigende, at Kongen nok havde gjort mange af sine Mænd usikre paa Foden. Men da de igjen kom ind i Stuen, hvor der brandt Lys, saa hans Skosvend med Forundring, at Sighvat var ganske blodig paa Hænder og Knæ, og spurgte ham, om han havde skrubbet sig til Blods i Faldet. „Nei," sagde Sighvat; „men her maa nok have tildraget sig noget besynderligt;" han vakte strax Merkesmanden Tord Folessøn, der laa ved Siden af ham; de gik begge ud med Lygte, fandt Blodet og efter nogen Søgning ogsaa Ligene, som Morderne havde gjemt i en Krog mellem Husene. Ogsaa fandt de Kubben med Huggene i og kunde allerede heraf nogenledes skjønne, hvorledes det hele var gaaet til. For Sikkerheds Skyld sendte de dog Skosvenden til Røreks Sovekammer for at se, om han virkelig var borte, og saaledes forholdt det sig da ogsaa. Han vakte alle de andre i samme Stue; de gik ogsaa ud for at se paa Ligene; men ingen vovede at vække Kongen. Sighvat

fandt nu paa at gaa til Kirken og bede Klokkeren ringe for de dræbte Hirdmænds Sjæle. Han gjorde saa; deraf vaagnede Kongen, spurgte Tord, hvad det skulde betyde, 100
og fik altsammen at vide. Strax lod han blæse til Hirdstevne (d. e. at alle Hirdmænd skulde samles), og sendte dem, da de var komne sammen, ud fra Byen i alle Retninger for at lede efter Rørek. En af dem ved Navn Torelange, der var roet ud med 30 Mand, opdagede i Graalysningen 2 Smaaskuder og forfulgte dem; de søgte at undgaa ham, men forgjeves; thi hans Skib gik hurtigere. Det var virkelig Kong Rørek, der snart merkede, at han ikke kunde undgaa sine Forfølgere. For at redde sine Mænd, der havde vovet sit Liv for ham, lod han ro mod Land og naaede dette netop saavidt betimelig, at hans Folk kunde forlade Skibet; selv satte han sig agter i Løftingen, sagde dem Farvel og ventede rolig paa Forfølgerne. Disse kom og strax efter; men i det samme skjød Finn litle en Pil mod Tore og traf ham i Brystet, saa at han styrtede død ned. Derpaa skyndte han sig med de øvrige ind i Skoven. Tores Mænd tog Liget og bragte Rørek tilbage til Tunsberg. Kong Olav lod ham nu endnu strengere bevogte end før; men Rørek var selv lystigere end nogensinde.

Himmelfartsdagen (15de Mai) var der stor Stads i Kirken. Kongen gik med Biskoppen og sine Mænd i Procession til Høimesse; Rørek ledsagede ham og fik Plads ved hans Side i Koret. Da Kongen havde sat sig, følte Rørek paa ham ved Axlen og sagde: „Du er jo silkeklædt idag, Frænde!“ „Ja,“ sagde Olav, „der er idag stor Kirkefest i Anledning af Kristi Himmelfart.“ „Jeg erindrer ikke saa nøie alt, hvad I fortæller om eders Kristus,“ sagde Rørek; „meget forekommer mig og utroligt; men i gammel Tid har dog mange underlige Ting tildraget sig.“ Nu begyndte Messen; Kongen reiste sig og bøiede sig mod Alteret. Herpaa havde Rørek ventet; han havde følt paa Kongen for at forvisse sig om, at han ingen Brynje havde under Klæderne; han for op og stak efter ham med en Dolk; men Stikket traf kun Kappen, der ved Kongens Bevægelse var gleden ned, og han blev ikke saaret. Kongen sprang frem paa Gulvet, og Rørek stak endnu engang efter ham og raabte, da han ikke traf ham: „Flygter du, Olav digre, for mig blinde Mand?“ Olav lod ham nu bringe ud af Kirken. Kongens Mænd bad ham nu indstændigen at lade Rørek dræbe; 101
men dette vilde han paa ingen Maade; han kunde ikke overtale sig til at besmitte den lette Seier, han havde vundet over Oplendingskongerne, ved at lade nogen af dem dræbe: de var jo dog hans Frænder. Derimod vilde han gjerne faa ham bragt hen til et afsides Sted, hvor han kunde være sikker for ham.

I Tunsberg opholdt sig paa denne Tid en meget bereist Islending, Torarin Nevjolvssøn, forstandig og yndet overalt, hvor han kom, men overmaade styg, især af Lemmer. Han gjorde sig just reisefærdig til Island. Kongen, som syntes godt om ham, indbød ham til sig paa flere Dage og lod ham sove i sit eget Kammer. En Morgen, da alle endnu laa, havde Torarin tilfældigvis stukket den ene Fod frem under Teppet. Kongen saa paa den og udbrød endelig: „Mon der vel i hele Byen skulde

findes saa styg en Fod som den derhenne?“ Han bad de andre at se paa den, og de mente med ham, at det vist var umuligt at finde Magen. Torarin mente jo, og Kongen tilbød at vedde derom. Torarin modtog Veddemaalet saaledes, at den, som tabte, skulde opfylde den Bøn, som den vindende fremsatte. Torarin stak nu ogsaa den anden Fod frem med de Ord: „Denne er dog endnu styggere; thi den er i sig selv ligesaa styg og mangler desuden Stortaaen.“ „Nei,“ sagde Kongen, „paa den første var der fem stygge Tær og her blot fire; jeg har derfor vundet.“ „Man pleier dog ellers,“ sagde Torarin, „at anse det for styggest, der ei er saaledes, som Vorherre fra Begyndelsen af har skabt det; men her hjelper vel ingen Modsigelse, og jeg er rede til at opfylde eders Bøn.“ Kongen bad ham nu tage Rørek med sig og bringe ham til Leiv Erikssøn i Brattalid paa Grønland. Torarin indvendte, at han aldrig havde været i Grønland og ei var kjendt i Farvandet. „Slig Seilingsmand som du er,“ siger Kongen, „maa dog ogsaa kunne sige, at du har været der, og derfor træffer dette sig beleilig.“ „Ja,“ svarede Torarin, „naar jeg endda havde kunnet opnaa, hvad jeg havde tænkt at bede om, ifald jeg havde vundet, nemlig at blive eders Hirdmand, da var jeg saameget mere pligtig at udrette eders Befaling.“ Kongen tilstod ham denne Bøn og gjorde ham til sin Hirdmand. Nu lovede Torarin og at bringe Rørek af Landet. Da han 102
var reisefærdig, spurgte han Kongen, hvorledes han skulde bære sig ad, hvis Modvind og Isgang, som ofte sker, hindrede ham fra at komme til Grønland, hvor han da skulde gjøre af Rørek. „Kommer du til Island,“ sagde Kongen, „saa bring ham til en eller anden af Høvdingerne, der af Venskab for mig vil tage imod ham; kommer du andensteds, saa se til, at Rørek blot ikke kommer tilbage hid til Norge.“ Torarin seilede afsted, ud forbi Lindesnes, men fik Modvind; han forsøgte at naa Grønland, men forgjeves, laa ude hele Sommeren og maatte om Høsten lande i Breidafjorden paa Island. Her fik han Høvdingen Torgils Aressøn paa Røikjahole til at tage imod Rørek. Men denne likte sig ikke der og bad Torgils om Vaaren at lade ham bringe til Gudmund den mægtige paa Madrevoll nord i Landet. Torgils gjorde saa, og Gudmund tog imod ham for Kong Olavs Skyld; men heller ikke her holdt Rørek det ud længere end Vinteren over; da satte Gudmund ham i Kost paa en liden Gaard ved Navn Kalvskinn, hvor der kun var faa Folk, og her fandt han sig bedst, ja sagde endog, at han ingensteds havde fundet sig bedre end her, siden han mistede Kongedømmet; thi her gjorde alle mest af ham. Han blev her i tre Aar; da blev han syg og døde.

P. A. Munch.

St. Olavs Mildhed.

Welhaven

Med sin Hær, den seiersæle,
Drog St. Olav over Heien;
Da bød Aanden ham at dvæle,
Hvor et Kors stod høit ved Veien.
Op til Korset gik en Sti;
Der han standsede sin Ganger,
Mens hans Hær med Klerk og
Sanger
Drog i sluttet Tog forbi.

Over Korset laa den rene
Sommerhimmels Aftenrøde;
Olav bad sin Gud forlene
Mark og Helligdom med Grøde,

Fromt han sukked: „Kron mit
Haab!
Hold din Kirke trygt omgjerdet
Og lad saa min Daab med Sverdet
Skiftes om til Fredens Daab!“ —

End var Himlen uformørket,
Tyst og stille Egnen blunded,
Da St. Olav glad og styrket
Atter til sin Skare stunded.
Kun den lette Taage gled
Over Myr og Elveleie,
Medens han paa øde Veie
Kom til Hærens Hvilested.

Der var Freden slet bevaret, 103
Der var herjet Eng og Ager;
Ingen dyrket Plet var sparet,
Og til Spot var Bondens Klager.
Gjennem Kløverengens Pragt
Havde Olavs Kjæmper vadet;
Sæd og Urt, af Duggen badet,
Under Hestens Hov var lagt.

Olav rev sit Sverd af Skede
For den brudte Fred at hevne;
Men med et han tvang sin Vrede
Med sin Fromheds milde Evne.
I de vilde Kjæmpers Spor
Vandred han i Bønnen længe,
Over Agre, over Enge
Strøede han de stille Ord.

Og da Morgnens svale Vinde
Aanded sagte over Vangen,
Kunde intet Øie finde
Sporet af Berserkergangen,
Mellem Kveld og Morgengry
Havde Olavs Sukke svævet
I den stille Dal og hævet
Hvert et knækket Straa paany.

Denne Daad har Sagnet kaaret
Til en hellig Sommergave;
Derfor er dens Merke skaaret
I de gamle Runestave.
Til et Tegn for Olavs Liv
Er hos Kjæmpebilen stillet
Som det rette Fredens Billed
Høstbedriftens krumme Kniv.

Hellig Olav takket være
For de fromme Sommerbønner!
Nu er Vangen til hans Ære
Hegnet ind af Norges Sønner;
Nu skal onde Tiders Spor,
Hvorved Dalen er lagt øde,
Dækkes til af Fredens Grøde,
Vorde skjult i Landets Flor!

J. S. Welhaven.

Kong Olav og hans Stallar.

103

Hauch

Konning Olav sidder i Gardarik med sine gode Hofmænd.
I Norge sidder den gamle Bjørn med Sverdet ved sin Lend.

I Norge sidder den gamle Bjørn, han speider fra Borgens Tind:
„Krist give, jeg maatte det spørge, vi finge bedre Vind!“

Han speider fra Borgens Tinde, han ganger ind og ud:
„At Olav kom til Norrig i Aar, det give den øverste Gud!“

Jarl Haakon og Englands Konning de raader for Land og Rige;
Krist give, jeg maatte leve den Dag, jeg saa dem af Norrig at vige!“

Jarl Haakon lader Bud udgaa de norske Kjæmper at vinde:
„Da først skal vi nyde Landet med Ære, naar vi kan Bjørnen binde.“

Ind da træder de Sendebud, de stedes for Egebord:
„Olav digre sidder i Holmgard, nu hersker Kong Knut i Nord.

Konning Knut og Haakon Jarl de byder jer Fred og Leide,
Hvis I vil komme til Nidaros og ende den lange Feide.“

— „Saa tidt har jeg jaget den vilde Los og Ulven igjennem Tjørn;
Den skal ei tjene den gridske Høg, der kan tjene den kongelig’ Ørn.“

— „Kong Knut han er en Herre saa gjæv, I kjender ham vel af Ry; 104
Og vil du ham ikke med Æren tjene, da skal du med Skam bortfly.“ —

Herr Björn rasler med Brynjen blaa og med sin Panserserk:
„Og skulde jeg svige Kong Olav, da blev det et Nidingsverk.“

Herr Björn griber sit lange Spyd og sit forgyldte Skjold:
„Og det skal koste jert röde Blod, för I mig fanger i Vold.“

— „Herr Björn, I bær jert Navn med Ret, I er i Talen hvas,
I viser gjerne jer Huggetand alt som den vilde Bas.“

Saa listelig lo de Sendebud: „I standse jer vilde Færd!
Den leger ei godt med Tunge, der strax vil lege med Sverd.“

Saa rysted de paa Egebord de Sölverpenninger hvide:
„Dem skjænker dig alle den rige Knut, hvis han paa dig kan lide.“

Da Björnen saa det hvide Sölv, begyndte den at skule;
„Saamænd,“ da meldte den liden Smaadreng, „nu fanger ei Skjoldet Bule.“

„Saamænd,“ da meldte den gamle Björn, „Herr Knut er en Drot med Ære;
Ret aldrig saa jeg saa meget Sölv, som her monne sammen være.

Ret aldrig saa jeg saa meget Sölv i dette fattige Land.“
Saa drog han op til Nidaros, der blev han Jarlens Mand.

Og det stod hen i Uger, ja vel i Maaneder fem,
Ret aldrig mæled Herr Björn et Ord i alle dem.

Og det stod hen i Maaneder ni, da spørges det over Ø:
Kong Olav samler en vældig Hær, og Jarlen er sunken i Sø.

Herr Björn sadler sin höie Hest og tager sit Panser paa:
„Krist give, vi maatte i Norrig vor rette Hövding faa!“

Saa rider han til Gardarik, der axler han sit Skind.
Saa træder han i Höienloft for Konning Olav ind.

„Herr Björn, velkommen til Gardarik! I sige mig for sand,
Om Munkene læser Messer endnu ved Norges Strand,

Om Munkene læser Messer endnu i Herrens Hus,
Om end i Koret brænder de höie Alterljus,

Om end i Lunden du hörte de Klosterklokker at gaa
Og Jomfruer, der synger, som Nattergale slaa.“

— „End hörte jeg i Lunden de Klosterklokker at gaa
Og Jomfruer, der synger, som Nattergale slaa.
End læser de skallede Munke Messer ved Norges Strande,
End skued jeg paa Alteret de hvide Lys at stande.“

— „Dernæst, min gode Stallar, du sige mig Besked,
Om end den norske Bonde vil holde mig sin Ed.“

— „Saadan den norske Bonde vil holde dig sin Ed,
At fremmer han sin Vilje, da fanger du evig Fred.“

— „Gud raader for Held og Seier, det gaa da, som han vil;
Dog hvi vil Norges Bönder begynde dette Spil?“

— Da blev den gamle Björn saa tankefuld i Sind:
„Naar Ror og Anker glipper, da driver det Skib for Vind.“

— „Og hör, min gode Stallar! du talte, som bedst du kunde,
Men aldrig mindes jeg för den Dag, da dine Øine de runde,

Og aldrig mindes jeg för den Dag, da Björnens Læber var hvide,
Og aldrig forhen skalv dens Ben, naar vi drog ud at stride.“

Da synker den gamle Hirdmand til Konningens Fod:
„Krist give, jeg din Vrede maa sone med mit Blod!

Jarl Haakon jeg gik til Haande; det blev med Guld betalt;
Men var han ikke druknet i Aar, da havde mig Sorgen kvalt.“

— Kong Olav strækker sin hvide Haand mod Björn foruden Svig:
„Stat op, min gode Stallar, bed Gud tilgive dig!

Stat op, min gode Stallar, og sæt dig ved min Side!
Svigter den boldeste Kjæmpe, paa hvem kan man da lide?“

Det var den höie Konning, han spænder Sverd ved Belte,
Hannem følger i Plade tolvhundrede raske Helte.

Og da de kom til Stiklestad, begyndte saa blodig en Trætte;
Saa glad da vorder den gamle Ravn, han venter sig nu at mætte.

I Midten ginge de Spillemænd, de leger paa Lur og Horn;
De Pile flyver saa tykt i Flok som Haglen i Bondens Korn.

I Skoven løber den sultne Ulv, den tager til at tude;
De Pile flyver saa tykt i Sky som Sneen paa Bondens Rude.

Herr Björn stander sin Konge nær, han leger med Spyd og Stang;
Alle de Kjæmper, ham turde bie, de sank i grönnen Vang.

Herr Björn stander sin Konge nær, han er en Kjæmpe bold;
Alle de Pile, som Olav trued, dem fanger han i sit Skjold.

Alle de Mænd, der mod Olav stevned, han monne til Jorden slaa:
„Herr Konge, de er for mange, og vi er altfor faa!
De Kjæmper leger med Buer og Spyd; det er mig ei mer til Lyst; 106
Det sidste Sverd, dig trued, opfanged jeg i mit Bryst.

Brudt er mit Skjold og min gode Stang; ei mer skal jeg Jernet slide;
Gud signe dig, du Ædling! jeg lægger mig ved din Side.“

— Da nikked Kongen venlig, han stod i eget Blod;
Saa sank han til Jorden; Herr Björn laa ved hans Fod.

Herr Björn sig valgte den bedste Plads, han vilde hos Konningen være;
De skal ei skilles i Døden ad, der vandred sammen med Ære.

Der voxer fagre Blomster paa Fjeldet.

C. Hauch.

Sigurd Syr og hans Sønner. 106

Barfod

Det var Konning Sigurd Syr,
Han havde Sønner trende;
Sad han saa i Høienloft
Med alle sine Svende.

„Og sig mig, Guttorm, ældste du,
At jeg din Id kan merke:
Og hvilket huer dig vel bedst
I Ringerik det sterke?“

„I Fjeldet er den gule Malm;
Men gul staar Sæd i Vænge; —
Mig huer Agren fremfor alt
Dit Gods og dine Penge.“

Det var Konning Sigurd Syr,
Han mæled Ord end hine:
„Og sig mig, Halvdan, ogsaa du:
Hvad fængsled Ønsker dine?“ —

„Hel skjönt det Skue er forvist,
Naar gylden Ager bölger;
Men Kvæget paa den fede Eng
Mit Hjerte helst dog fölger.“

Det var Konning Sigurd Syr,
Hans næste Ord var dette:
„Og sig mig, Harald, liden Pog!
Hvad staar dig bedst paa Slette?“—

„I Bjerget er det blanke Staal,
Paa Sletten er der Drenge;
Huskarle dybt i Pansermaal
Mig huer mer end Vænge!

Giv Halvdan kun det fede Kvæg
Og Guttorm dine Agre!
Giv mig din Øxe hist paa Væg
Og dine Kjæmper fagre!“

Det var Konning Sigurd Syr,
Sprang op fra Egesæde:
„Hvor mange Kjæmper vil du,
Dreng!
Skal bag dit Banner træde?“ —

„Og naar de tømmer Halvdans Sti
Og tømmer Guttorms Lader
Og hersker Norrig - Fjeld og Li -
Da har jeg nok, min Fader!“

Det var Konning Sigurd Syr,
Hans Öine bleve vaade: —
„Den Tid vil komme, liden Pog!
At du skal Norrig raade!

Og har jeg kastet da min Brog,
Og mine Bene smuldre, —
Jeg saa dog aarle krøges Krog,
Som Dreng altKjæmpen buldre!“

Fr. Barfod.

Væringernes Drapa.

107

Oehlenschläger

Sterke vi stande,
Stridende gange,
Gjerne det gnistrende
Glavind svinge,
Brödre fra Beltet,
Bretlands Hirdmænd,
Drenge fra Dovres
Dale voxne!

Svitjods Sönner,
Fra Skaanes Marker,
Helte fra Heklas
Hal og Jökler,
Hylde vi Harald
Haarderaade:
Rædsel for rædde
Riser alle.

Sverdet du svang paa
Sikiløen,
Kjæmped med Kraft for
Krist hin hvide.
Lig da i Lynget
Laa for Högen.
Blødhjertet Barm sit
Banner svigter.

Før os i Faren,
Fagre Konge!
Det er som Vin med
Ven at drikke.
Det er som Kvinders
Kys at smage.
Leende lader
Helten Livet.

A. Oehlenschläger.

Sneglu-Halle.

107

P. A. Munch

Kong Harald Sigurdssøn var vistnok herskesyg og i mange Stykker haard; men han kunde og, naar han var i godt Lune, være lystig og skjemtsom; han var derhos en ypperlig Skald, som satte Pris paa andre Skaldes Fortjenester og søgte at drage dem til sit Hof. Derfor blev der neppe kvædet saa meget ved nogen Konges Hof som ved hans, og det gik ofte meget lystig til. Hans fornemste Skald, fra hvilken vi endnu har mange fortrinlige Vers, var Islendingen Tjodolv Arnorssøn.

Blandt de mange islandske Skalde, som besøgte Harald, var ingen snurrigere end Nordlendingen Halle, ogsaa kaldet Sneglu-Halle. Han kom en Sommer paa et Skib fra Øiafjorden og seilede i stille Veir ind ad Trondhjemsfjorden. Da de kom forbi Rein, mødte de et Drageskib, ledsaget af andre Langskibe; paa Drageskibet reiste sig en høi Mand, prægtig klædt i rød Skarlagenskjortel og med Guldbaand om Hovedet; han raabte over til dem og spurgte paa en Gang: „Hvad heder Styrmanden, hvor var I i 108
Vinter, fra hvilken Havn seilede I ud, hvor naaede I Land, hvor var I i Nat?“ Halle svarede strax: „Sigurd heder Styrmanden, i Vinter var vi paa Island, vi lagde ud fra Gaase, vi naaede Land ved Hiteren, vi var i Nat ved Agdenes.“ „Gjorde da ikke gamle Agde (den Jotun, der sagdes at have Tilhold i Fjeldet) Løier med eder?“

spurgte Manden. „Nei," svarede Halle; „thi han biede paa en fornemmere Mand, nemlig dig, som han venter i Kveld." — Den fornemme Mand var Kongen selv.

Islendingernes Skib lagde ind til Nidaros. Kort efter kom ogsaa Kongen tilbage, og Halle gjorde ham strax sin Opvartning, idet han bad om at maatte opholde sig hos ham om Vinteren. Kongen sagde, at han ei skulde spare paa Mad for ham, og nævnte en af sine Gaarde, hvor han kunde opholde sig. Men Halle sagde, at naar han ikke fik være med ved Hirden, vilde han helst søge en anden Udvei. Kongen sagde da, at han kunde være med Hirden, men maatte passe sig, at han førte sig ordentlig op. Saaledes tog da Halle Plads mellem Hirdmændene.

Halle kjendte Tjodolv forhen; thi de var fra samme Kant af Landet og af lige Herkomst. Men der var en stor Forskjel paa deres Kaar; Tjodolv var Kongens Yndling, anseet og vel holden; Halle lidet kjendt og i knappe Omstændigheder. Det var ikke frit, at han misundte Tjodolv lidt; men Tjodolv var og paa sin Side ikke fri for at ville trykke Halle ned, da han var bange for enhver, der kunde gjøre ham Rangen stridig, og vilde gjerne være ene om Kongens Gunst. Derfor vankede der snart mange smaa Knubberier og Stikpiller imellem dem, og den ene var altid paa Nakken af den anden.

Engang gik Kongen med Tjodolv paa Gaden og kom forbi et Hus, hvor en Smed og en Garver klamredes og sloges med hinanden. Kongen bad Tjodolv kvæde et Skjemtevers derom saaledes, at den ene sammenlignedes med Tor, den anden med Jotnen Geirrød, der kastede en gloende Jernbolt efter Tor for at dræbe ham. Tjodolv kvad strax Verset, som Kongen fandt særdeles godt digtet; han bad ham nu digte et Vers til, hvori den ene sammenlignedes med Sigurd Favnesbane, den anden med Ormen 109
Favne. Ogsaa dette Vers fremsagde Tjodolv i Øieblikket, og Kongen var saa fornøiet derover, at han gav ham en Guld-Fingerring. Om Kvelden blev der siden talt meget om disse Viser, og Hirdmændene sagde, at Halle nok ikke kunde digte saadanne. „Jeg kan vist ikke maale mig med Tjodolv," sagde Halle, „men man kan jo prøve mig, naar Anledning gives."

Ved Haralds Hof var der en frisisk Dverg ved Navn Tuta, bred og før i Overkroppen som en fuldvoxen Mand, men ganske lav og kort. En Aften lod Kongen ham for Moros Skyld iføre sin egen Rustning, Hjelm og Sverd og Brynjen Emma, der var kunstig forarbeidet i Konstantinopel og saa lang, at den paa den halvfjerde Alen lange Harald naaede til Knæerne, naar han sad til Hest. Saaledes bevæbnet gik Tuta ind i Stuen, hvor Hirden sad til Bords, og vakte ved sit besynderlige Udseende almindelig Latter. Kongen fremviste nu en Kniv med tilhørende Belte, begge Dele ypperlig arbeidede og kostbare Stykker; han sagde, at de skulde tilhøre den, som strax kunde digte et Kvad om Tuta der, hvor han stod. Strax kvad Halle, førend Tjodolv kunde komme til Orde. Kongen roste hans Vers og sendte ham den lovede Belønning; men Tjodolv ærgrede sig.

Det var Kongens Skik i det daglige kun at spise en Ret Mad. Denne blev naturligvis først baaren for ham, og naar han da var mæt, bankede han med Knivskaftet paa Bordet som Tegn paa, at man skulde dække af. De andre, der senere havde faaet Maden, var saaledes for det meste kun halvmætte, og der herskede almindelig Misfornøielse herover. Engang traf det sig saaledes, at Kongen gav Tegnet, medens Halle langtfra var mæt. Han beholdt derfor et Stykke, som han tog fra Tallerkenen, og sagde:

Jeg kjærer mig ei om,
at Kongen banker,
jeg lader Munden gaa,
mæt kun gaar jeg til Sengs.

Morgenen efter, da Kongen tilligemed Hirden havde sat sig, gik Halle hen til Kongen med sit Skjold og Sverd paa Ryggen og kvad dette Vers:

Mit Sverd maa jeg sælge af Nød, 110
Mit Skjold maa jeg bytte for Brød;
Os Hungeren plager hel svarlig,
Og Kræfterne aftager farlig.

Kongen svarede ikke og lod, som han intet hørte; dog kunde man se, at han var vred. Kort efter gik Kongen paa Gaden, ledsaget af Hirden. Halle var og med, og paa engang løb han frem foran Kongen, der spurgte:

„Hvor skal du hen, Halle?“
Halle: „Hen for at kjøbe mig Valle.“
Kongen: „Grød vil du lade gjøre?“
Halle: „Ja, og i Smør den røre.“

I det samme løb han ind i et Hus, hvor han allerede havde bestilt sig en stor Kjedel fuld af Grød, greb Kjedlen og satte sig ude i Gaarden til at spise af alle Kræfter. Kongen befalede Tjodolv og et Par andre at se efter ham for at faa at vide, hvad han tog sig for; de fandt ham siddende med Grødkjedlen og sagde det til Kongen, som nu ogsaa kom derhen meget vred og spurgte Halle, om han var dragen fra Island alene for at gjøre Nar af fornemme Mænd. „Vær dog ikke saa vred,“ sagde Halle, „om jeg gjør mig lidt tilgode; jeg ser dog som oftest, at heller ikke I slaar Vrag paa gode Sendinger.“ I det samme stod han op, slængte Kjedlen langt bort, saa at Hadden klang, og fulgte med Kongen. Tjodolv kvad:

Kjedelhadden klang, da Halle
Fyldte sig med Grød og Valle,
Bedre han sin Horn-Ske slikker,
End han sig blandt Hofmænd skikker.

Kongen var overmaade vred den hele Dag. Ved Aftensbordet lod Kongen ingen Mad sætte for Halle, førend de øvrige næsten havde spist; da kom to Mænd bærende ind et stort Trug, fuldt af Grød, og satte det for Halle. Kongen bød ham at spise; han svarede, at Grøden var god nok, og spiste, saa længe han orkede. Da han lagde Skeen, gik Kongen ned fra Høisædet lige til Halle, drog Sverdet og bød ham at spise mere, om han saa sprak. „Nei," sagde Halle, „dræb mig, om I har Lyst; men jeg vil ikke sprenge mig med Grød." Da betænkte Kongen sig, stak Sverdet i Skeden og satte 111
sig igjen i sit Høisæde. Lidt efter tog han en stegt Gris og bad Dvergen Tuta gaa med den ned til Halle; „sig ham fra mig," sagde han, „at han under Livs Fortabelse skal have digtet en Vise, inden du kommer til ham; men det maa du ikke sige, førend du er midt paa Gulvet." Tuta tog Fadet og gjorde, som Kongen bød. Halle reiste sig, og idet han rakte Hænderne ud for at tage imod Fadet, kvad han et Vers, som Kongen syntes saa godt om, at han fuldkommen tilgav ham.

Juleaften gik Halle hen til Kongens Sæde, hilsede ham og bad om Tilladelse til at fremsige et Kvæde, han havde digtet om ham. Kongen spurgte, om han nogensinde før havde digtet et saadant Kvad. Halle sagde nei. „Da har du taget meget over dig til første Prøvestykke," sagde Kongen, „efter saa store og berømte Skalde, som har digtet om mig; hvad synes du, Tjodolv?" Tjodolv, der stod nær ved, svarede, at han intet derom kunde sige, men blot vilde raade Halle ei at lyve; thi han havde virkelig for lang Tid siden digtet et helt Kvad om nogle Kjør, han gjætede ude paa Island; det Kvad kaldtes Kolleviserne. „Er det sandt, Halle?" spurgte Kongen. Halle kunde ikke negte det. „Lad os høre det Kvad," sagde Kongen. „Ja, hvis Tjodolv ogsaa vil kvæde det, han digtede ude paa Island," sagde Halle. „Hvad er det for et?" spurgte Kongen. „Det er Søpletrugsviserne," svarede Halle; „thi da Tjodolv var hjemme som en ung Gut, kunde man ikke bruge ham til andet end at bære Asken ud, og endda maatte man se nøie efter, at der ikke var Ild og Gløder med i Truget." „Er det sandt?" spurgte Kongen. „Aa ja," svarede Tjodolv; „men jeg gjorde det kun for at hjelpe mine mange smaa Søskende." Nu vilde Kongen høre begge disse Kvad, og de maatte fremsige dem. „Intet af dem duer synderlig," sagde Kongen, „og lidet var der og at sige om saadanne Emner; dog er dit Digt det fattigste, Tjodolv." Tjodolv var nu meget ærgerlig og snakkede noget om, at Halle heller burde have hevnet sin Fader end komme til Norge og velte sig ind paa ham. „Er det sandt, Halle, at du ei har hevnet din Fader?" spurgte Kongen. „Ja vistnok," svarede Halle; „men døm nu selv, 112
om det gik an; jeg var et Barn, da han blev dræbt; mine Frænder forligte Sagen paa mine Vegne, og alt blev op- og afgjort; skulde jeg paa Nidingsvis have brudt Forliget?" „Nei, aldeles ikke," svarede Kongen; „kan du vel svare noget hertil, Tjodolv?" — „Tjodolv er altid saa kjæk," sagde Halle, „naar han taler om saadant; thi jeg ved ikke nogen, der har hevnet sin Fader mere tilgavns end han; han aad sin Faders Drabsmand." „Hvor kan det være muligt?" spurgte Kongen. „Hans Fader

Arnor," sagde Halle, „var en fattig Mand, der sad med mange Børn og kunde ikke selv skaffe dem det fornødne til Livets Ophold; Heredets Folk maatte derfor ofte tage sig af ham, og saaledes hændte det sig en Høst, da de var sammen for at raadslaa om, hvad der skulde gjøres for de fattige, at en Bonde var saa god af sig, at han gav ham en sommersgammel Kalv. Arnor tog med Glæde mod Kalven, bandt et langt Taug om Halsen paa den og drog den saaledes efter sig, men kastede tillige den anden Ende i en Rendelykke om sin egen Hals. Da han kom hjem til Tun-Garden, vilde han gaa over denne, men glemte, at der indenfor var en dyb Grøft, og huskede heller ikke paa at tage Lykken af Halsen; da han vilde hoppe ned, strittede Kalven imod paa den anden Side, og de blev begge hængende, han indenfor og Kalven udenfor, indtil de opgav Aanden. Kalven blev dog siden spist af Børnene, og jeg ved ikke rettere, end at Tjodolv rundelig tog sin Part." Da lo alle; men Tjodolv blev saa rasende, at han vilde hugge til Halle og havde gjort det, hvis man ei havde holdt ham. Kongen sagde, at ingen af dem skulde understaa sig at gjøre den anden Fortræd, men at det denne Gang var Tjodolv, som havde yppet Trætten. Halle fremsagde nu sit Kvad, som han havde digtet om Kongen; det var godt og vel digtet, og Kongen var meget tilfreds dermed.

Kort efter kom den mægtige helgelandske Høvding Einar Fluga til Hoffet. Han boede paa Tjotta, var en Søn af Haarek og saaledes beslegtet med Kongen; han havde den finmarkske Forlening og ansaaes for en streng og haard Mand; han gav aldrig Bod for noget Drab. Herom talte Hirdmændene sig imellem, da man ventede ham; Halle mente dog, at han skulde faa ham til at bøde, om han krævede Bod for en 113
Frændes Drab; de andre sagde, at dette var umuligt; han veddede da med en Hirdmand derom; Halle veddede om sit Hoved, Hirdmanden om en Guldring. Kongen gjorde meget Væsen af Einar, lod ham sidde ved sin Side og talte meget med ham. Han spurgte da ogsaa, hvad han kunde fortælle om sine Finnefærder. Einar sagde blandt andet, at paa den sidste Reise havde han truffet et islandsk Skib, som de nok kunde se havde drevet ulovlig Handel med Finnerne. Besætningen vilde ikke give sig med det gode; „derfor angreb vi dem," sagde Einar; „og jeg maa lade dem, at de forsvarede sig godt; især var der en, der kjæmpede med overordentlig Tapperhed, og havde alle kjæmpet som han, da havde vi neppe kunnet tage Skibet; endelig maatte han dog bide i Græsset." Da Einar fortalte dette, sad Halle i Nærheden, lagde strax Kniv og Ske og mælte ikke et Ord, men satte den sørgeligste Mine op af Verden. „Hvad feiler dig?" spurgte hans Sidemand, den samme Mand, han havde veddet med. „Den tapre Mand, Einar talte om, var min Frænde," sagde Halle; „nu faar jeg nok se at fordre Bod." „Nævn ikke et Ord derom, det raader jeg dig," sagde Hirdmanden; „Veddemaalet eftergiver jeg." „Nei, fordre Bod vil jeg," sagde Halle. Næste Dag indfandt Halle sig virkelig hos Einar, sagde, at den dræbte Islending var hans Frænde, og fordrede Bod. „Har du da ikke hørt, at jeg aldrig bøder?" sagde Einar;

„bøder jeg først til en, da kommer siden alle de andre Frænder over mig, og slig Uvane vil jeg ikke vænne Folk.“ Halle maatte gaa tilbage med uforrettet Sag, og Hirdmanden raadede ham fremdeles til at lade Sagen falde. Næste Morgen kom dog Halle igjen med sin Fordring, og Einar truede ham nu med at ville dræbe ham. Den tredje Morgen gik Halle til Kongen, da Einar sad hos ham, og bad ham udtyde en Drøm. „Lad høre,“ sagde Kongen. „Jeg drømte,“ svarede Halle, „at Einar Fluga var Haakon Jarl, men at jeg var Torleiv Jarlaskald og kvad Nidvisen om ham; jeg huskede endog lidt af Visen, da jeg vaagnede.“ Han mumlede noget, som dog ingen ret kunde høre, idet han gik tilside fra Høisædet. Kongen raadede nu Einar indstændig til at bøde noget, forestillede ham, hvor langt bedre det var at udgive nogle 114
Penge end at blive Gjenstand for en Nidvise, som vilde komme i alles Munde; han bad ham at betænke, hvor meget Haakon Jarl havde i sin Tid lidt ved Torleivs Nidvise. Einar sagde omsider, at det fik være, som Kongen vilde, og bad Halle gaa til sin Skatmester, der skulde give ham 3 Merker. Da Halle kom til Skatmesteren, gav denne ham en Pung, hvori der var 4 Merker. „Tre skal jeg have og ikke flere,“ sagde Halle, veiede sig netop tre, gik derpaa til Einar og takkede ham. „Du fik vel alt, hvad der var i Pungen?“ spurgte Einar. „Nei,“ sagde Halle, „jeg skjønnede nok, at du vilde faa mig narret til at tage mere, end jeg skulde have for siden at anklage mig som Tyv; nu er vi kvit.“ Da Halle kom til sit Sæde, vilde Hirdmanden give ham Ringen. „Nei behold den selv,“ sagde Halle, „du er det vel værd, saa ædelmodig som du har opført dig mod mig; du maa nu vide, at jeg slet ikke er i Slegt med denne Mand eller nogen anden, som Einar har dræbt, men at jeg blot lod saa for at prøve, om jeg ikke skulde kunne faa noget af ham.“

Sommeren efter gjorde Halle en Reise til Danmark. Kongen bad ham ved Afreisen at komme snart tilbage og derhos vogte sig for Einar Fluga. I Danmark opholdt han sig hos en Høvding og drog engang til Tings med ham. Der snakkede alle saa i Munden paa hverandre, at ingen kunde høre noget, og Høvdingen sagde: „Den Mand skulde jeg prise, der kunde finde paa Raad til, at Almuen blev taus.“ „Jeg skal forsøge,“ sagde Halle og veddede derom; atter satte han op sit Hoved, men Høvdingen en Guldring. Halle sprat da med et op og raabte: „Hør alle; jeg maa holde en lang Tale; thi jeg skal klage min Nød; jeg har mistet mit Bryne og Brynesmørelsen, min Naal og Skreppe med Tilbehør!“ Alle taug i Forundring over denne underlige Mand; de væntede paa Fortsættelsen af hans Tale; men han havde nu naaet sin Hensigt og satte sig ned. Høvdingen gav ham Guldringen; men Halle fandt det dog bedst hemmelig at undvige med den og begav sig til England. Her hilste han paa Kong Edvard Confessor og fremsagde et Kvad til hans Ære. Hos Kongen var en vis Raud, der gav sig ud for Skald; ham spurgte Kongen, hvorledes 115
Kvadet duede. Raud roste det, og Kongen bad derfor Halle opholde sig en Stund ved hans Hof, indtil andre Folk havde lært Kvadet udenad. Halle undskyldte sig,

foregivende, at han strax maatte tilbage til Norge. „Da faar du og tage Løn, som det passer sig, for Kvadet," sagde Kongen, „sæt dig ned, saa skal jeg lade helde Sølvpenge ud over dit Hoved; hvad der hænger igjen i Haaret, kan du beholde; da hefter saameget ved af din Løn, som der hefter ved af dit Kvad." „Ja nok," sagde Halle, „men jeg har først et lidet nødvendigt Erende"; han skyndte sig ud og fik fat paa noget Tjære, som han smurte Haaret ind med, saa at det blev ganske stivt, og satte det nu til Veirs. Da Sølvpengene heldtes ud af en stor Pose, hang en hel Del ved, og Halle fik saaledes overvættes Løn for sit Kvad, der kun var noget daarligt Tøi, som Halle paa staaende Fod havde fremsagt; heller ikke var Raud nogen rigtig Skald. Imidlertid havde en hel Del Tydskere taget sig Fragt paa det eneste seilfærdige Skib med mange tunge Varer, saa at der ei blev Rum for Halle; dog spurgte Styrmændene, der gjerne vilde have Halle med, om han ikke kunde finde paa et Kneb til at narre hine fra Skibet. En Nat i Herberget bar Halle sig ilde i Søvne og blev vækket; Tydskerne spurgte ham, hvad han havde drømt; han indbildte dem, at han havde drømt om en fæl Mand, der bebudede Skibet Undergang; ja han fremsagde endog en Vise, denne Mand skulde have kvædet. Tydskerne blev saa bange, at de skyndte sig at opsige Fragten; men Halle gik ombord og fortalte nu, at han slet ikke havde drømt, men at det hele var et Kneb af ham.

Halle kom tilbage til Kong Harald. Denne havde nu altid Moro af at snakke med Halle, som om Vaaren endog maatte følge ham til Gulatinget, hvor han ligeledes skal have gjort Løier. Paa Tilbageveien nordefter til Trondhjem skulde han og Tjodolv se til Kjøkkenet ombord; men han var saa søsyg, at han laa under en Baad og neppe kunde røre sig; Tjodolv maatte derfor være ene om Arbeidet. Idet han kom bærende med et Fad, faldt han over Halles Fod, der stod udenfor Baaden. Han gav ondt af sig; men Halle blev ham ikke Svar skyldig.

Engang, da Kongen gik paa Gaden med sin Hird, og Halle fulgte med, blev han 116
var, at Halle ikke kunde faa Øinene fra hans Øxe; den var guldbeslagen med sølvviklet Skaft, Sølvholk paa Skaftet og deri en Ædelsten. „Du synes nok godt om min Øxe," sagde Kongen. „Ja," svarede Halle. „Har du seet bedre Øxe?" spurgte Kongen. „Det tror jeg ikke," sagde Halle. „Vilde du taale, hvad det saa var, for at faa Øxen?" spurgte Kongen. „Just ikke det," var Halles Svar; „men muligt var det vel, at I kunde ville sælge den for samme Pris, som I kjøbte den." „Du har Ret," sagde Kongen; „tag den her som Gave; saaledes fik jeg den." Halle takkede.

Halle blev tilsidst Kongens Hirdmand og drog derefter hjem til Island. Her forødte han sine i Norge samlede Penge og maatte for at slaa sig igjennem drive paa Fiskeri. Engang, da han skulde ro hjem fra Fiskeriet, fik han saadan Modbør, at han og hans Mænd kun med yderste Anstrengelse naaede Land. Da han kom hjem, blev der sat Grød for ham. Han spiste nogle faa Mundfulde, seg saa tilbage og var død. Kong Harald erfarede paa en Gang, at Halle og en anden af hans Hirdmænd paa

Island, Bolle Bollessøn, en saare tapper og herlig Mand, var død. Om Bolle sagde han strax: „Helten er vist falden for hvasse Spyd;“ om Halle: „Hunden har vist ædt sig ihjel paa Grød.“

P. A. Munch.

Brand den gavmilde.

116

Petersen

En Sommer kom den gamle islandske Høvding Brand Vermundssøn til Nidaros, medens Kong Harald just opholdt sig i Byen. Brand var en særdeles mægtig og vennesæl Mand, og han var bleven saa navnkundig for sin Rundhaandethed, at han havde faaet Tilnavnet den gavmilde. Islendingen Tjodolv Skald havde stadig fortalt Kong Harald om Brands mageløse Gavmildhed, og da nu Kongen fik høre, at Brand var kommen til Byen, sagde han til Tjodolv: „Nu vil jeg da prøve, om din Ven Brand er saa gavmild, som du siger; gaa hen til ham og bed ham om at give mig sin Kappe.“ 117 — Tjodolv gik og traf Brand i Herberget ifærd med at maale op et Stykke Lerred; han havde en Skarlagenskjortel paa, og over denne havde han igjen en Skarlagenskappe, som han ved Kappesnorer havde hængt over sit Hoved, medens han maalte Lerredet; under Armen havde han en guldbeslagen Øxe. Tjodolv sagde: „Kongen vil have din Kappe.“ Brand blev ved at maale, svarede intet, men lod ved et Ryk med Hovedet Kappen falde ned bag sig. Tjodolv tog den og bragte den til Kongen. Denne spurgte, hvorledes det var gaaet, og da Tjodolv først havde fortalt, at Brand ikke havde mælt et eneste Ord, og siden beskrevet, hvorledes Brand var klædt, og hvad han havde taget sig for, sagde Kongen: „Visselig er det en storsindet Mand, siden han ikke engang fandt det Umagen værd at sige noget; men gaa endnu en Gang hen til ham og sig, at jeg vil have den guldbeslagne Øxe.“ — Tjodolv gik atter, traf Brand og sagde, at Kongen vilde have Øxen; Brand rakte den fra sig uden at mæle et Ord. Tjodolv vendte tilbage til Kongen med Øxen og fortalte igjen, hvorledes det var gaaet. „Det faar jeg nok gaa ind paa,“ sagde Kongen, „at denne Mand er ualmindelig gavmild; han har jo nu alt givet mig en hel Rigdom; men gaa endnu en Gang hen til ham og sig, at jeg vil have den Kjortel, som han har paa sig.“ — Tjodolv indvendte, at det vist ikke var sømmeligt, at han for oftere med slige Erender; men Kongen sagde, at han bare skulde gaa. Tjodolv kom da til Brand og sagde, at Kongen vilde have hans Kjortel; da holdt Brand op med sit Arbeide og tog Kjortelen af sig uden fremdeles at mæle et Ord; men førend han kastede den hen til Tjodolv, sprættede han det ene Ærme af og beholdt det selv. Da nu Tjodolv kom til Kong Harald med Kjortelen, saa Kongen paa den og sagde: „Denne Mand er i Sandhed baade klog og storsindet; jeg skjønner godt, hvorfor han har sprættet det

ene Ærme af; det tykkes ham, at jeg bare har en Haand til at tage imod med, men ingen til at give med; men gaa nu hen og hent ham.“ — Det blev gjort, og Brand for saa til Kongen, hvor han fik den venligste Modtagelse og store Gaver.

Siegw. Petersen.

Kong Harald og Islendingen.

118

Ploug

Kong Harald sad i Oslo
Og drak med sine Mænd
Og talte om sin Feide
Med Dannemarks Svend;
Thi de var haarde Halse,
De Drotter begge to,
Og undte ei hinanden
Den ringeste Ro.

Da nu tilgavns var drøftet
Den sidste hede Dyst,
Og hvor man skulde herje
Iaar den danske Kyst,
Om Tidender der spurgtes:
En meldte da, der var
I Morgenstunden landet
Et underligt Par.

„Den ene er en Islending
Freidig og frels,
Den anden er en Bamse
Udi sin tykke Pels;
I Vinland har han kjøbt den
For al sin Eiendom
Og avet den med Møie,
Saa den er ganske from.“

Kong Harald lod dem hente,
Det gottede hans Sind,
Da Bjørnen han saa træde
I Hallen høvisk ind;
Ei mindre godt ham hued
Den unge raske Mand,
Hvis klare Øine lyste
Af Mod og Forstand.

Kong Harald hilsed venlig
Og spurgte Bygd og Navn,
Sig nævnede han Audun
Og Øfjord sin Stavn.
Saa vilde Kongen ogsaa
Besked om Dyret ha',
Om det var hans Eie,
Og Audun svared „Ja."

Da roser Kongen Bjørnen,
Saa vældig og saa tam,
Og spørger, om ei Audun
Vil sælge den til ham;
Og tinge som en Kræmmer
Om Prisen vil han ei:
Dens fulde Værd han byder. —
Men Audun svarer „Nei."

„Ei heller det mig undrer,"
— Kong Harald gav til Svar —
„Naar alt, hvad du har eiet,
For den du givet har;
Men om jeg byder dobbelt,
Ei sandt, saa slaar du til?"
— Men Audun svared atter:
„Ei heller det jeg vil."

„Nu siden til at kjøbslaa
Du føler dig for stolt,
Du sagtens har som Gave
Mig Bjørnen forbeholdt
Og venter, at mit Høisind
Skal maale sig med dit?“
— „Nei Herre,“ svared Audun,
„Der feiler du dog vidt.“

„Saa sig, hvi du den kjøbte,
Og hvi du tæmmed den,
Og hvorhen da du agter
Dig med din lodne Ven.“
— „Nu hvad min Agt mon være,
Det kan jeg sige nemt;
Thi til Kong Svend i Danmark
Min Gave er bestemt.“

— „Er du da slig en Taabe,
At du erfared ei,
At mellem Svend og Harald
Gaar kun en blodig Vei?
Og tror du, jeg vil taale,
Du drager fri afsted
Med Gave til en Fiende,
Jeg ønsker kun Fortræd?“

— „Det raader du for, Herre, 119
Om jeg maa reise frit;
Men mens jeg har min Vilje,
Saa raader jeg for mit.
Og det er nu en Vane,
Som jeg har med mig bragt,
At jeg gjør aldrig andet,
End hvad der er min Agt.“

Da smilede Kong Harald
Og strøg sin brune Kind;
„Saamænd, det maa jeg like;
Følg da dit eget Sind!
Reis med din Bjørn til Danmark
Og giv den til Kong Svend;
Men kom saa hid og sig mig,
Hvad han dig gav igjen!“

Det loved Audun Kongen
Og drog med Fred sin Vei,
Og Løftet, som han sagde,
Han glemte heller ei.
Da Aaret var forganget,
Saa tren han ind igjen
I Hallen udi Oslo
Til Harald og hans Mænd.

Og Kongen flux ham kjendte
Og ham at sidde bød
Og gjøre sig tilgode
Med Saltmad og Mjød
Og derpaa at fortælle
Om sine Eventyr,
Men først, hvad Kong Svend gav
Til Gjengjeld for hans Dyr.

„Først gav han dette, Herre!“
— Tilorde Audun tog —
„At Kongen ei hovmodig
Vrag paa min Gave slog.“
— „Ja“ — svarede Kong Harald —
„Det var dog saare lidt,
Jeg havde givet mere,
Var Dyret blevet mit.“

„Saa gav han ogsaa Penge
Mig til en Pilgrimsfart.“
— „Ja, derpaa“ — svared Harald,
„Har Svend jo aldrig spart.
Det gav han alt saa mangen,
Der tomhændet kom.
Men hvad gav han dig mere
End Reisekost til Rom?“

„Hver Dag i Kongens Bæger
At skjænke Øl og Mjød,
Den Gjerning og den Ære
Han dernæst mig bød.“
— „Nu, det varsmukt; men Æren,
Han bød dig, vared kort.
Gav han dig ikke andet,
Da snart du drog bort?“

„Jo“ — mæled Audun atter —
„Han skjænked mig en Knor,
Vel rustet og vel taklet,
Med Ladning ombord.“
— „Ja, det var ædelmodigt
Og kongeligt og stort;
Men Harald ikke mindre
End Svend vilde gjort.“

„Saa gav han mig en Pose,
Af Sølvpenge stram,
At ei jeg skulde leve
I Armod og Skam,
Ifald mit Skib blev sænket
I Brændingens Grav,
Og Ladningen blev slugt
Af det graadige Hav.“

„Det“ — udbrød Kong Harald —
„Var saare vel betænkt,
Og det var ogsaa mere,
End jeg vilde skjænkt;
Med Skib og med Ladning
Jeg vilde troet os kvit.
Men var der endnu mere,
Som Svend kaldte dit?“

„Jo, Herre,“ — svared Audun —
„Da jeg Farvel ham bød,
Kong Svend mig denne Guldring
Op over Haanden skjød,
Paa det den skulde vidne
Om Kongens Gavmildhed,
Hvis Posen sank med Skibet
I Havdybet ned.
Han böd mig aldrig skilles
Ved dette gyldne Pant,
Med mindre paa min Vandring
Jeg nogen Hövding fandt,
Hvis höie Sind jeg skyldte
Tak for saa meget godt,
At jeg ham undte Gaven
Fra Dannemarks Drot.

Men denne Hövding fandt jeg
Ifjor paa dette Sted.
Du kunde taget Livet
Fra mig og Björnen med,
Og dog du lod os drage
Herfra med Fred vor Vei;
Derfor, Kong Harald, rækker
Jeg Ringen til dig.“

Da for det hede Blod op
I Kongens brune Kind,
Og hædret han sig tyktes,
Som han ei blev det end.
Og Auduns Knor den Sommer
Laa kvær i Oslo Vig;
Saa seiled han til Island,
Paa Gaver dobbelt rig.

C. Ploug.

Einar Tambarskjælvers Troskab.

120

Zellitz

Harald Haardraade i fremmede Riger
Guld vandt og Ære og Snedighed med;
Norriges Trone tilsidst han bestiger —
(Magnus den gode var skrinlagt i Fred) —
Som tapper han var, saa hans Hu stod til Krig,
Han Lande vil vinde og storgjöre sig.

„Fyrsten maa lydes, om Held ham skal fölge;
Helten er svag, om ei tro er hans Hær;
Avind og Had sig til Farens Stund dölge,
Bryder först frem, naar Ulykken er nær;
O Harald! o Harald! vær snedig og klog
Og pröv dine Mænd, för du vover et Tog.“

Saa tænker Harald, og kyndig i Rænker
Vinder han nogle ved Löfter og Guld,
Der skal udforske, hvad Nordmanden tænker,
Og om de mægtige ere ham huld.
Med Gaver og Brev som fra Dannemarks Svend
Fra Harald saa hemmelig drager de hen.

Einar næst Harald var mægtig i Landet,
Fast som en Gud var han Trönderne kjær.
Aldrig i Kamp var den Helt overmandet;
Klögtig var Einar, men ærlig især.
Dog Harald mistænkte den herlige Mand;
Og Einar skal pröves; men Einar holdt Stand.
Listig til Einar de Speidere drager, 121
Hilser ham venlig fra Dannemarks Svend,
Breve fremviser og Gaver fremtager:
„Einar! bliv Estridssons Mand og hans Ven!
Forlad den haardraade; i Danmark bliv stor!“
— De Breve stadfæster de fristende Ord.

„Nok ved jeg, Harald“ — tog Einar til Orde —
„Er mig ei god, og at Dannemarks Svend
Hædrer sit Löfte. För godt han mig gjorde,
Og jeg er stolt af at hede hans Ven;
Men vover han fiendtlig at gjeste vort Land,
Saa skal han erfare, jeg svige ei kan.

Sig ham, at hvis han har Mod, kan han krige;
Hvis han har Held, kan han Norrige faa;
Men at for Harald og Fædrenerige
Einar og Trönder som Löver skal slaa.
Om Harald mig hædrer, det være hans Sag;
Men jeg som Forræder ei ender min Dag.“

J. Zetlitz.

Magnus Barfot. 121

Heyerdahl

Mit allerförste Kongeord
Med Slag paa Skjold,
Det var at kalde höit fra Bord
Hver Kjæmpe bold.

Og Sverdet svang jeg i min Haand
Mod Fiendens Magt,
Og atter saa jeg Nordens Aand
Til Kræfter vakt.

Den slumred i min Faders Tid,
Halv kvalt i Mjöd;
Jeg vakte den i muntre Strid
Paa Liv og Död.

Jeg fremmest gik paa blodig Val,
Ei ænsed Saar.
Til Æren Konger beile skal,
Men ei til Aar.

Som Löven kjæmper mod en Skok
Af mindre Dyr,
Saa kjæmped jeg mod talrig Flok
I irske Myr.

Der segned jeg blandt Lig og Blod
I mudred Grav;
Men Navnet mit en Vinge god
Dog Saga gav.

Det vakkert staar i Skjoldets Bund
Med gyldne Træk
Og glimter herlig fra dets Rund
Med Flamme kjæk.

H. Heyerdahl.

Øistein og Sigurd.

122

Eft. Snorre

Engang for Kong Øistein og Kong Sigurd Jordsalafarer begge tilsammen paa Veitsler paa Oplandene og havde hver sine Bo; men da der var kun et kort Stykke Vei mellem de Gaarde, hvor Kongerne skulde tage Veitsler, syntes Bønderne, det var bedst, at de var begge tilsammen paa Veitslerne og skiftevis paa hinandens Bo. Først var de begge sammen paa et Bo, der tilhørte Kong Øistein. Om Kvelden, da man

begyndte at drikke, var Øllet ikke godt, og man sad stille og taus. Da sagde Kong Øistein: „Hvorfor er Folk saa stille? Det er dog mere Ølskik, at man finder paa nogen Morskab; lad os faa nogen Munterhed, saa skal her alligevel blive Gammen. Broder Sigurd, alle vil vist finde det sømmeligst, at vi begynder en eller anden fornøielig Tale.“ Kong Sigurd svarede temmelig barskt: „Vær du saa snaksom, du vil, men lad mig faa tie i Ro for dig.“ Kong Øistein sagde: „Den Skik har altid været ved Drikkelag, at den ene Mand tog sig en anden til Sammenligning; saa vil jeg ogsaa gjøre nu.“ Kong Sigurd taug stille. „Jeg ser nok,“ sagde Kong Øistein, „at jeg kommer til at begynde; jeg tager dig, Broder, til Sammenligningsmand, og anfører jeg, at vi har begge ligt Navn og ligt Eie; jeg gjør ingen Forskjel mellem vor Æt eller Opfostring.“ Da svarede Kong Sigurd: „Mindes du ikke, at jeg kastede dig ned i Ryggetag, naar jeg vilde, skjønt du var et Aar ældre?“ Kong Øistein svarede: „Men jeg mindes ogsaa, at du ikke fik Overhaand, naar det kom an paa Myghed.“ Da sagde Kong Sigurd: „Mindes du, hvorledes det gik, naar vi skulde svømme? jeg kunde dukke dig under, naar jeg vilde.“ Kong Øistein sagde: „Jeg svømmede ikke kortere end du og kunde ligesaa godt svømme under Vandet; men jeg kunde og godt med at løbe paa Islegge, saa jeg ikke vidste den, der kunde kapløbe med mig; men det kunde du ikke bedre end et Faar.“ Kong Sigurd svarer: „En mere høvdinglig og nyttig Idræt tykkes det mig at være at kunne skyde godt med Bue; men jeg tror ikke, du kan bruge min Bue, om du end spænder den med Fødderne.“ „Jeg er vist ikke saa 123
buesterk som du,“ sagde Kong Øistein, „dog tror jeg ikke, der er saa stor Forskjel paa vor Færdighed i at skyde vist; men jeg løber meget bedre paa Ski end du, og det har dog før været kaldt en god Idræt.“ Kong Sigurd sagde: „Mig tykkes det mest at komme an paa og være høvdingligst, at den, der skal være andres Overmand, er stor i Flokken, sterk og vaabenfør fremfor andre Mænd samt let at se og kjende, naar mange kommer sammen.“ „Men,“ sagde Kong Øistein, „det er ikke mindre vigtigt, at Manden er smuk; thi da kjendes han ogsaa let i Mængden; det tykkes mig og høvdingligt; thi til et smukt Ydre passer og den bedste Dragt. Men jeg forstaar mig og meget bedre paa Loven end du, og ved alt, hvad vi skal tale, er jeg meget mere veltalende.“ „Det kan nok være,“ svarede Kong Sigurd, „at du har lært flere Lovkneb; thi jeg havde da andet at bestille, og ingen negter, at du er glattunget nok; men det siger mange, at du er ikke ret fastordet, og at du ikke bryder dig stort om, hvad du lover, og taler enhver efter Muuden, og det er ikke kongeligt.“ Kong Øistein svarer: „Dermed gaar det saaledes til, at naar Folk forebringer mig mine Sager, tænker jeg først og fremst paa at afgjøre hver Mands Sag til hans største Tilfredshed; men saa kommer ofte en anden, som har Sag med ham; da bliver der ofte lempet og midlet, forat begge skal finde sig tilfredse; ofte kan det og hende, at jeg lover det, man beder mig om, fordi jeg gjerne vil, at alle skal fare glade fra mig. Jeg kunde gjerne, om jeg vilde, gjøre som du, at give alle ilde Løfter; men jeg hørte

ingen bebreide dig, at du ei opfyldte dem.“ Kong Sigurd svarer: „Det har været almindelig Tale, at den Færd, jeg for af Landet, var yderst høvdinglig; men du sad imidlertid hjemme som en Datter i din Faders Hus.“ „Nu,“ svarede Kong Øistein, „greb du paa Bylden; jeg vilde ikke indlade mig derpaa, hvis jeg ei kunde svare noget dertil; det tykkes mig næsten, som om jeg udstyrede dig hjemmefra ligesom en Søster, førend du blev færdig til Toget.“ Kong Sigurd svarer: „Du har vel hørt, at jeg holdt en Mængde Slag i Serkland og fik Seier i dem alle og mangeslags kosteligt Bytte, hvis Mage ikke hidtil er kommen til Landet; jeg tyktes at være mest værd, hvor 124
jeg traf de ypperste Mænd; men jeg tror, at du endnu ikke har fralagt dig Hjemfødnings-Navnet; jeg for til Jorsale og kom til Apulien og saa dig ikke der, Broder; jeg gav Rodgeir Jarl den mægtige Kongenavn og vandt otte Slag; men du var ikke i nogen af dem. Jeg for til Herrens Grav og saa dig ei der, Bruder. Jeg for i denne Færd helt ud til Jordan, der, hvor Herren blev døbt, og svømmede ud over Aaen og saa dig ikke der; men udenfor Aaen paa Aabakken var der et Kjær; der knyttede jeg dig en Knude i Kjæret, der endnu venter paa dig; jeg sagde da, at du skulde løse den eller ogsaa bære den Eftertale, som derom lagdes.“ Da sagde Kong Øistein: „Det er smaat, hvad jeg kan stille herimod. Spurgt har jeg, at du holdt nogle Slag udenlands; men nyttigere var det dog for Landet, hvad jeg imidlertid gjorde. Nord i Vaagen satte jeg Fiskemands-Boder, forat fattige Mænd kunde finde Livsnæring og Hjelp; der ansatte jeg en Prest og lagde Gods til den derværende Kirke, istedenfor at altsammen forhen var næsten hedensk. De Mænd vil nok mindes, at Kong Øistein har været i Norge. Over Dovrefjeld var der megen Færdsel fra Trondhjem; der kom Folk ofte til at ligge ude og lide ondt; men jeg lod gjøre et Sælehus og lægge Gods til; de Folk vil nok vide, at Øistein har været Konge i Norge. Foran Agdenes var en farlig, havnløs Kyst, hvor mange Skibe forliste; der er der nu gjort en Havn og et godt Skibsleie samt en Kirke. Siden lod jeg gjøre Veter eller Varder paa Høifjeldene; deraf nyder nu alle Mænd indenlands godt. Jeg lod gjøre Hallen i Bergen og Apostelkirken og en Trappegang imellem. De efterfølgende Konger vil nok mindes mit Navn. Jeg lod gjøre Mikkelskirken og Klostret; jeg ordnede Lovene, Broder, saa at enhver kan nyde Ret og Skjel af den anden; og overholdes de, gaar det bedre med Landsstyrelsen. Jeg lod gjøre Støpelen i Stenholmssund med Jernringe; Jamterne har vi og faaet til at underkaste sig dette Rige, mere med blide Ord og Vid end med Paagang og Ufred. Nu er dette kun smaat at omtale; men jeg ved dog ikke for vist, om dette skulde være mindre gavnligt for Landets Mænd, end at du gjorde Blaamænd til Bytte for den onde i Serkland. Og naar 125
du roser dig af dine gode Gjerninger, tror jeg, det ikke tjener mig mindre til Sælebod, at jeg lod stifte Klostre for Renlivesmænd. Men naar du slog mig en Knude, som jeg ei kan løse, da kunde jeg have slaaet dig en saadan Knude, at du aldrig blev Konge i Norge, nemlig da du seilede med et Skib ind i min Hær, da du kom hjem til

Landet. Betænke nu forstandige Mænd, hvad du har forud; og vide skal I, Guldhalsene, at der endnu er Mænd i Norge, som altid tør jevne sig med eder.“ Derpaa taug begge stille.

Snorre Sturlasson, ved P. A. Munch.

Ottar Birting.

125

P. A. Munch

Sigurd Jorsalafarer blev med Aarene mere og mere egensindig og tyrannisk, ja var endog til enkelte Tider ligesom vanvittig. Han var nemlig engang i et Karbad bleven saa forskrækket over en Fisk, der var kommen med i Vandet, at han siden den Tid havde Skade paa Forstanden.

Saaledes traf det sig engang i et stort Gilde ved Hoffet, at Raseriet kom over ham. Han sad først ganske stur og saa taus om sig, uden at nogen vovede at tale til ham. Ved Siden af ham sad Dronningen, og i Haanden holdt han en prægtig med Guldbogstaver skreven Bog, som han havde faaet i Konstantinopel. Med et udbrød han: „Hvor alt dog kan forandres! Da jeg kom hjem fra min Reise, syntes jeg, at Dronningen og denne Bog var mine herligste Skatte; nu finder jeg dem begge afskyelige; Dronningen ser jo ud som et Uhyre med Bukkehorn paa Hovedet, og Bogen duer til intet;“ i det samme kastede han Bogen paa Ilden og slog Dronningen paa Kinden, saa hun græd. Ingen af de nærmest siddende, fornemste Mænd vovede at mæle et Ord; men den unge raske Kjertesvend Ottar Birting, der stod foran Kongen, løb til, tog Bogen fra Ilden, traadte frem for Kongen med den og sagde: „Ja i Sandhed, Herre, hine Dage, da I seilede fra Landet med Pragt og Glans og kom tilbage med Glæde, det var andre Dage end disse, hvor I sidder med Harm og Tungsindighed mellem eders bedste Venner; glæd eder dog med dem og modtag mit 126
Raad, Herre Konge, bed Dronningen om Forladelse og vis hende Venlighed!“ „Hvad,“ svarede Sigurd; „vover du elendige Bondesøn at give mig Raad?“ Han drog Sverdet og hævede det som til Hug imod ham; men Ottar stod ubevægelig og uden at blinke. Da lod Kongen Sverdet ganske sagte synke fladt ned paa Ottars Skulder, satte sig i Høisædet og tiede en Stund og saa sig om. Endelig udbrød han: „Hvor sent en dog faar prøvet sine Folk! Her sidder mine Venner og fornemste Mænd, ja de bedste Mænd i Landet; men ingen viste mig dog saa meget Venskab som denne unge Svend, hvilken I anser langt under eder i Stand og Værdighed; jeg bar mig ad som en afsindig og vilde ødelægge mit bedste Klenodie; men han hindrede mig derfra, talte viseligen for mig og viste siden det mest uforfærdede Mod, da jeg i Raseri for op og vilde hugge ham. Nu skal I vide, hvorledes jeg vil lønne ham: forhen var han Kjertesvend; nu skal han være Lendermand, ja den fornemste blandt mine

Lendermænd. Gak nu til Sæde hos Lendermændene, Ottar, og gjør ikke længer Opvartning.“ — Ottar blev siden en anseet og ypperlig Mand.

P. A. Munch.

Olve.

126

Malling

I Harald Gilles Tid blev Konghelle i Norge uformodentlig overfaldet af vendiske Sørøvere. De faldt ind i Byen med en vældig Magt. Borgerne, skjønt modige nok til at gjøre Modstand, var dog for svage til at fordrive dem. Venderne fik Overhaand og brugte Magten som Røvere; de dræbte for Fode, plyndrede Kirker og Huse og skaanede intet. Medens dette skede i Byen, sad nogle Bønder forsamlede ved et Gjestebud ikke langt derfra. Rygtet kom om Forstyrrelsen saa nær hos dem. Forfærdelse udbredte sig da iblandt dem; nogle tænkte paa at redde det, de eiede, andre at redde sig selv. Midt i denne Forvirring sprang Olve, en kjæk Bonde, frem, satte sin Hjelm paa Hovedet, tog sin Øxe i Haanden og raabte: „I gode Mænd! kom og 127
lad os hjelpe Bymændene. Det sømmer sig ei, at vi nu sidder ved Øllet. Vi maa dræbe Hedningerne og redde vort Fædreneland.“ Ingen havde Lyst at følge ham i Faren; alle raadede ham derfra. „Vil ingen af eder følge mig,“ blev han ved, „saa vil jeg dog fare alene, og jeg skal i det mindste lægge en eller to Hedninger ned, før jeg falder.“ I samme Øieblik for han ud og ilede til Byen. Neppe saa Venderne ham, før de løb ham imøde, omringede og angreb ham otte paa en Gang. Olve tabte ikke Modet. Han svingede sin Øxe med sterk Arm, hug nogle ned paa Stedet, jog de andre paa Flugt og forfulgte dem ud i et Morads, hvor han endnu nedslog to af dem. Men her blev han endelig siddende fast, saa afmægtig og saaret, at han ei kunde røre sig. Nogle af hans Venner var løbet efter for at se langt fra, hvorledes det vilde gaa ham. Disse sprang til, drog ham op, bragte ham hjem og bar siden Omsorg for hans Helbredelse.

O. Malling.

Glad Olve sad i Harald Gilles Alder
Blandt sine Venner ved det brede Bord;
Et Anskrig sker: „Kom! Vender overfalder
Dit glade Hjem med Sverd og Brand og Mord!“

Han ilte ud, han saa den lede Fiende,
Og uden Skræk han deres Vaaben saa,
Af Mjøden varm, han lysted an at binde,
Og nu blev Vaaberbrag min Helts Attraa.

Af Væggen han den tunge Øxe tager,
En Kobberhjelm fra Tambarskjælvers Tid,
Sit Panser nu han frydefuld idrager
Og fordrer Gjesterne herud til Strid.

„Mænd! drikker nu," saa lød nu Heltens Stemme,
„Vor Haralds Skaal i sterken Øl og Mjød!
En Del af os den Fryd skal snart fornemme
At stride, Fienden slaa, dø Heltens Død,

„Kom! trodser ham med Mod, som Nordmænd sømmer!
Sit Glavind han ei længer svinge bør!"
Saa talte han, sit Bæger han udtømmer
Og gaar, og ingen Mand ham følge tør,

„Vel!" blev han ved, „jeg ene da skal nyde 128
Den Glæde at afbøde Fiendens Stød,
To Fienders Blod dog for min Arm skal flyde,
For dig, mit Land! jeg dør en værdig Død."

Saa for han frem. Strax Fienden ham omringer;
Men Heltens Sjæl kan kjæk mod Farer gaa;
Med sterke Arm han hvasse Øxe svinger,
Og Fiender dyngevis trindt om ham laa.

C. Pram.

Sverres Tale til Birkebeinerne før Slaget paa Ilevollene. 128

Eft. Karl Abbed

Her er en stor og skjøn Hær samlet; og det ser ud til, at vi skal kjæmpe mod en betydelig Overmagt. Kong Magnus's Fylking bedækker fast den hele Slagmark med forgyldte Vaaben og kostbare Klæder; da vilde vor Dont være vel forrettet, hvis I bragte begge Dele til Byen ikveld. Man viser eder jo ikke i Skov for at hugge Ved, men for at vexle Hug med Kong Magnus's Adelsmænd; der er det uden Skam at give og tage store Slag. Thi der er Forskjel paa at kløve Jarler og kløve Ved. Dernæst, Kammerater! er det godt at have de to Ting at vælge imellem, enten at seire eller at falde med Ære. Saalunde raadede en Bonde sin Søn, da han fulgte ham til Skibs: „Vær haardfør og kjæk i Kamp," sagde han; „thi efter os lever Eftermælet. Eller

hvorledes vilde du handle, hvis du kom i Slag og vidste forud, at du skulde falde?“ Sønnen svarede: „Der var da ingen Grund til at spare paa Kræfterne.“ „Men om du vidste forud, at du ikke skulde falde?“ spurgte Faderen. Sønnen svarede: „Da kunde man jo rolig gjøre sit bedste.“ Faderen sagde: „Vel! i ethvert Slag, hvor du kommer, vil et af to ske, enten skal du falde, eller du skal undkomme; vær derfor kjæk; thi alt er forud bestemt; intet formaar at fælde den, hvis Time endnu ikke er slaaet, og intet mægter at redde den, hvis Time er kommen; men paa Flugt er Fald værst.“ Dertil kommer, Birkebeiner! at det vil ei være godt at søge Skaansel hos Heklungerne; derfor er der ikke andet for end staa fast og prøve Sverdene paa Mjødmaverne fra Viken. Vor Hær er vakker og talrig. Deres er talrigere, men kan ikke komme til 129
Anvendelse i sin Helhed. Desuden passer den største Del deraf bedre til Dans end til Kamp, og er de mere fortrolige med Ølkruset end med Hjelm og Sverd. Min Hird og mit Merke stiller jeg imod Kong Magnus's; thi af hans Omgivelser kan vi vænte os det skarpeste Angreb, hvorimod hans Lendermænd snarere vil skaane sig selv. Bondemassen, som de har tvunget til Følge med sig, vil derimod være ligegyldig ved, hvo der falder, naar de blot selv slipper uden Saar. Om Trønderne i det mindste ved jeg, at det gjelder, hvad Skalden sagde: „Jeg forbeholder mig den yndige, mundfagre Mø, hvor det saa gaar mellem de to, Sverre og Magnus.“

Gaa nu rask frem, gode Venner, og med Guds Hjelp!

Eft. Karl Abbed, ved G. Thomsen.

Birkebeinsang. 129

Frimann

Melken sød at drikke,
Sirupskrukken slikke
Var ei Nordmands Vis;
Drikke Elv og kolde Vande,
Drikke Drik, som varmed Pande,
Det var Nordmands Vis.

Sukkerklump at smelte,
Mandeldeig at elte
Var ei Nordmands Vis;
Faare-Ribber, Bukke-Rygge,
Speget Oxe-Laar at tygge,
Det var Nordmands Vis.

Svøbe sig i Silke,
Kniplings-Traad at pilke
Var ei Nordmands Vis;
Bast til Baand at sammentvinde,
Birkebark om Ben at binde,
Det var Nordmands Vis.

Under Dun at varme
Fine, bløde Arme
Var ei Nordmands Vis;
Bruge Sten til Hovedpude,
Naar han var i Marken ude,
Det var Nordmands Vis.

Ja og Haand at give
Og ei tro at blive
Var ei Nordmands Vis;
Hjerte frem med Haand at bære,
Ven og Konge tro at være,
Det var Nordmands Vis.

C. Frimann.

Reidulv Guttormssøn. 129

B. Moe

Kong Inge Baardssøn festligholdt i Nidaros sin Søsters Bryllup og havde anrettet et stort Lag for sine Gjester.

Medens han sidder ved Drikkebordet, hvor Hornene, fulde af Mjød og Vin, gik 130
flittig om i Kredsen iblandt hans Mænd, kommer der et Bud med Efterretning om, at hans Fiender, Baglerne, var paa Veien til Nidaros, og at man kunde vente deres Ankomst endnu samme Aften eller den paafølgende Morgen. Kongen vilde strax lade sine Mænd, Birkebeinerne, væbne sig, da Brudgommen, Torgrim af Ljaanes, stod op og bad Kongen, at han ikke vilde forstyrre deres fælles Glæde, og tilbød sig tillige at lade sine egne Mænd væbne sig og holde Vagt. Dette Raad lod Kongen sig overtale til at følge, og de vedblev nu alle at drikke til langt ud paa Natten, indtil de omsider, aldeles berusede, begav sig til Sengs. De, der skulde holde Vagt, var ligesaa drukne som de andre og lagde sig derfor ogsaa til at sove. Uden at nogen Vagt saaledes var udstillet, laa alle i dyb Søvn, da Baglerne tidlig om Morgenen nærmede sig Byen. Da

man begyndte at blæse Allarm og at ringe med Stormklokken, tumlede omsider Birkebeinerne op af Søvne, men de fleste kun for strax igjen at gaa til den evige Søvn. Mange af dem blev nedhugne paa Gaden, idet de vilde undløbe, mange i Husene, som Baglerne brød op, og mange endog i selve Kirkerne, hvor de forgjeves søgte Tilflugt. Selve Kongen laa i en dyb Søvn, da nogle Kvinder, der hørte Krigsraabet, vakte ham. Da han hørte, at Fienderne var i Byen, løber han ud i Svalen og skjuler sig paa Taget, hvor han blev liggende, indtil Baglerne var dragne igjennem Gaden. Siden sprang han uden at have andet paa sig end Skjorte og et Par linnede Buxer ned til Aaen og svømmede ud til et Skib, som laa der; men da han tog fat i Ankertauget for at komme op i Skibet, stødte en af Folkene, som ikke kjendte Kongen, ham bort med en Baadshage. Han svømmede derpaa over Aaen, og da han kom over paa den anden Side, var han saa træt og forfrossen — thi det baade sneede og regnede, — at han faldt om paa Bakken og kunde ikke gaa længer. Strax efter kom en af hans Mænd, Ivar Fljodakol, hvis Navn Historien kun har optegnet for at indvie det til Forbandelse; da Kongen saa ham, bad han ham om Hjelp; men han svarede: „Jeg vil nu først se at hjelpe mig selv," gik bort og var skjendig nok til at lade ham ligge hjelpeløs tilbage. Den ulykkelige og forladte Konge skulde sikkerlig 131
snart have fundet Døden, hvis ikke heldigvis ogsaa en anden af hans Mænd, Reidulv Guttormssøn, havde svømmet over Aaen og kommet hen til det Sted, hvor Kongen laa. „Er I her, Herre!" sagde han, da han fik se Kongen. Denne svarede: „Saa kaldte I mig igaar." „Saa er du endnu," sagde Reidulv, „og saa skal du være, saa længe vi begge lever." Han tog derpaa sin Kjortel af, hvori han svøbte Kongen ind, løste alle Baandene af sine Klæder, bandt Kongen paa sin Ryg og bar ham op til en nærliggende Gaard. Her fik han Hest og Slæde og bragte 'paa den Kongen hen til et Sted, hvor han var i større Sikkerhed for sine Fiender. — Saaledes blev da Kong Inge reddet, og endnu i mange Aar sad han paa Norges Kongestol, inden han døde; men om han straffede Forræderen Ivar eller belønnede Reidulv, derom ved Historien intet at fortælle os.

B. Moe.

Kong Inge klæder sin Søster til Brud,
I Nidros det Bryllup mon stande;
Man sad ikke tørstig i Gjestebud
Den Tid i de nordiske Lande.

Men Natten ei altid er Dagen lig,
Og Glæde tidt endes med Vaande;
Det Bryllupshus opfyldtes med Skrig:
Landsfienden er forhaande.

Alt Inge slumrer i kongeligt Rus;
Men Tid blev ei lang til at slumre.
Ubudne Gjester til Bryllupshus
Med Bulder og Vaabenbrag komme.

Forvirret Kongen sig reiser op,
Det Silke-Dække afkaster,
Uklædt og ukjendt af fiendtlig Trop
I Mørket til Aabredden haster.

Arbeidende svømmer han over den Aa;
Men neppe til Landet han rækker,
Før stivnet af Kulde hans Fod kan ei staa,
I Sneen han nøgen sig strækker.

Er ingen, som skuer sin Konges Nød, 132
Som hører ham Hjelp at paakalde?
Ei Nordmand den kan være fød,
Som kan fra sin Konge falde.

Nu kommer Reidulv; — han Kongen ser,
Han hører, hvor Kongen sig ynker.
„Hvad, ser jeg Kongen, min Herre, her!
Hvad hører jeg! — Kongen sig ynker!“

„Ja, Reidulv! — det igaar jeg var,
Igaar var jeg din Herre;
Jeg er ei mer, hvad før jeg var,
Her ser du vel ingen Herre,“

„Hvad taler du, Konge?“ var Reidulvs Ord,
„Sin Ed, sin Pligt at krænke!
Ikke for vel du dine tror,
Naar saadant om os du kan tænke.“

Saa reiser han Kongen, stiv som Lig,
Og selv sine Klæder afdrager;
Svøbt i dem paa breden Ryg
Den frosne Konge han tager.

Til nærmeste Hus han Kongen bær,
Tungt under Byrden han stønner;
Inge pleies, og Baglers Hær
Ved næste Møde han lønner.

Lønne dig Gud, som Kongen bar
Og med dine Klæder ham skjulte!
Du viste, at du en Nordmand var,
Du viste, din Konge du fulgte.

Ja lønne Gud hver, som haver Mod
At redde en Mand i Vaande,
Hvad enten han er af Kongeblod
Eller kun en graaskjegget Bonde!

C. Frimann.

Haakon Haakonssøns Barndom. 132

P. A. Munch

I Kong Sverres sidste Tid stiftedes et farligt Parti imod ham af Biskop Nikolaus. Dette Parti, som kaldtes Baglerne, lykkedes det ikke Sverre at betvinge, og det førte 133 endnu i en Række af Aar en ødelæggende Krig med Birkebeinerne. Sverres Søn, den brave Kong Haakon, overlevede ham ikke længe, og nu udbrød der endog Tvist mellem Birkebeinernes Høvdinger indbyrdes, idet Kong Sverres to Søstersønner, Haakon Galin og Inge, begge vilde have Regjeringen. De var begge Sønner af Sverres Søster Cecilia, men fødte i forskjellige Egteskaber. Omsider forligtes de saaledes, at Inge skulde blive Konge, men Haakon Galin være Jarl og i Grunden den egentlige Regent.

Men den rette Tronarving var dog Kong Haakon Sverressøns Søn, der noget efter hans Død fødtes paa Gaarden Folkesborg i Eidsberg paa Heggen og fik Navnet Haakon. Her opfostredes han en kort Tid hemmelig, da hans Venner af Frygt for Baglerne ikke vovede at røbe, hvor han var. En Mand i Nabolaget, Erlend paa Husaby, og Presten Trond til Folkesborg paatog sig nu i al Stilhed at føre det aarsgamle Kongebarn og Moderen til Hedemarken. De ankom Juleaften til Byen Hamar, hvor Biskop Ivar snart fik høre om deres Ankomst og indbød hans Moder med Barnet til sig i Julen. Men Birkebeinerne vidste, at Bispen var dem og hele Sverres Æt fiendtlig sindet, og at Indbydelsen blot var skeet, forat han kunde faa fat paa Barnet. Derfor besluttede de to birkebeinske Sysselmænd paa Hedemarken i

Forening med Barnets Ledsagere saa hurtig som muligt at sende Moder og Søn videre. Til Bispen svarede man, at Moderen endnu var træt af Reisen, men skulde indfinde sig strax efter Julen. Imidlertid blev Flygtningerne førte til Lillehammer og derfra mod Slutningen af Julen til Østerdalen. Her vilde de over Fjeldet til Trondhjem, men døiede i hine høitliggende og dengang saa udyrkede Egne saare ondt. Ofte maatte de overnatte under aaben Himmel; engang vidste de ikke for Uveir, hvor de var, og maatte betro Barnet til to raske Skiløbere, der drog afsted og først langt om længe fandt en Lade i Naverdalen, hvor de gjorde Ild paa, varmede Barnet og søgte at holde Liv i ham med smeltet Sne. Hvor de ellers traf Bygder, viste Bønderne sig meget hjelpsomme med at skaffe Heste, Veivisere o. s. v. Baglerhøvdingerne, der sad i Tunsberg, sendte Folk til Oplandene for at faa fat paa 134
Barnet; men heldigvis kom de for silde. Eftersom Flygtningerne nærmede sig Gauldalen, kom flere Skarer af Birkebeiner dem imøde og sluttede sig til dem. Ved Efterretningen om, at en Skare nærmede sig Byen og havde en Kongesøn med, samlede Inge først sit Mandskab og gjorde sig færdig til Forsvar, hvis han skulde blive angreben; men snart fik han den sande Sammenhæng at vide og takkede nu Gud, som saa vidunderlig havde frelst Barnet fra Fare. Han biede med sin Hird, indtil Skaren ankom, tog selv Barnet paa sine Arme, kyssede det og ønskede det velkommen. Moderen og Barnet forblev ved hans Hof til Birkebeinernes store Glæde, og alle de gamle Birkebeiner, der boede udenfor Byen, gjorde sig jevnligen Erende ind for at se paa ham og kjærtegne ham. Da Haakon Jarl siden kom til Nidaros, tog han Barnet og Moderen til sig og erklærede jevnligen, at baade han og Inge sad i Haakons Arv.

Da han var tre Aar gammel, tog Kongen og Jarlen ham med sig lige til Viken og derfra til Bergen, hvor Jarlen lod ham, hans Moder og sin Hustru Fru Kristina blive tilbage i Borgen. Denne blev siden beleiret af Baglerne og maatte overgive sig, hvorved Haakon faldt i Baglernes Vold; dog tilføiede de ham intet ondt. En Dag viste Baglerne ham Langskibene udenfor Bryggen og spurgte ham, hvem han troede de tilhørte. „Min Herre," sagde Haakon. „Ja vor Konge Filip, det er jo din Herre," svarede de. „Nei Haakon Jarl, han er min Herre," sagde Haakon. Da lo de og sagde: „Han bliver os nok ikke tro." Den anseede Baglerhøvding Reidar Sendemand foreslog endog, at de skulde tage Haakon til Konge og gjøre Filip til Jarl; men de andre fandt det dog upassende. Paa Erkebiskop Tores Anmodning overgav de Haakon til denne, og han overleverede ham igjen til Jarlen, som takkede Gud, at han var sluppen ud af Baglernes Vold.

Den næste Vinter var meget kold. Da var Haakon kun fire Aar gammel, liden af Vext, men rask, munter og pudsig. Den Vinter var meget kold; Birkebeinerne maatte ligge længe udenfor Selø, og alt Drikke frøs ombord; Smøret lod sig ikke smøre paa Brødet for Haakon, der uagtet Frosten endelig vilde være oppe blandt Hirdmændene. 135

„Lad os da binde Smøret paa," sagde han; da lo alle, og dette blev et Mundheld over den hele Hær. Undertiden tog nogle Birkebeiner ham ved Armene, andre ved Benene og trak i ham, sigende for Spøg, at de vilde hjelpe ham til at voxe hurtigere; thi det varede forlænge, til han blev stor.

Da han var 7 Aar gammel, lod Jarlen ham gaa i Skole for at lære at læse. En Tid efter spurgte Jarlen ham, hvad han lærte. „At synge," svarede Haakon. „Det skal du ikke lære," sagde Jarlen; „thi hverken skal du blive Prest eller Bisp." Han og hans Hustru viste Haakon megen Venlighed; undertiden kunde hun rigtignok skjende paa ham og lade, som om hun ikke vidste, hvis Søn han var; men da irettesatte Jarlen hende og sagde: „Hver Mand ved dog, at jeg og min Broder sidder i hans Arv." Imidlertid kunde Haakon og Inge ikke fornegte sin Lyst til Herredømmet saameget, at de jo tilsidst sluttede et Forlig om, at den af dem, der levede længst, skulde tage Arv efter den anden, hvis ingen af dem efterlod nogen egtefødt Søn; isaafald skulde denne, naar han overlevede dem begge, arve Riget. Da dette blev lyst paa Øretinget, havde Haakon været i Besøg over paa Bakke, men kom hjem igjen om Aftenen. I Jarlens Hird var en gammel Birkebeiner ved Navn Helge hvasse, der elskede Drengen saare høit. Haakon gik, som han pleiede, til ham; men nu stødte Helge ham fra sig. Haakon spurgte forundret, hvad det skulde betyde. „Jeg bryder mig nu ikke mere om dig," svarede Helge; „thi idag blev du dømt fra din Fædrenearv." „Hvor skede dette, og hvem gjorde det?" spurgte Haakon. „Det skede idag paa Øreting," sagde Helge, „det var Kong Inge og Haakon Jarl, som gjorde det." „Bryd dig ei herom, kjære Helge," sagde Drengen, „det kan jo ikke gjelde, saalænge ikke mine Ombudsmænd var tilstede og samtykkede paa mine Vegne." „Hvem er da dine Ombudsmænd?" spurgte Helge. „Det er Gud, den hellige Jomfru Maria og den hellige Kong Olav," sagde Haakon; „i deres Hænder har jeg lagt min Sag, og de vil nok staa mig bi." Da tog Helge ham i sine Arme, kyssede ham og sagde: „Jeg vilde ikke for meget, at dette skulde være utalt." — Jarlen fik denne Samtale at vide og sagde ikke stort derom; men Kristina blev ærgerlig og skjendte paa ham. Kort efter 136
tilbød en af Jarlens Hirdmænd ved Navn Hide sig, at han nok skulde sørge for at faa Barnet afveien, saa at Jarlen ingen Fare skulde have at befrygte for sin Søn. „Det forbyde Gud," sagde Jarlen, „at jeg skulde begaa saadan Nidingstreg, at rydde min bedste Velgjørers Søn afveien." Han var siden den Tid aldrig venlig mod Hide.

Da Haakon var 10 Aar gammel, døde Jarlen. Da kom han igjen til Inges Hof og gik i Skole sammen med hans Søn Guttorm. De gik lige klædte og blev holdte aldeles ens. Ofte var der Strid imellem dem, da Guttorm var meget hidsig.

Engang, da Inge paa Grund af et Oprør i Trøndelagen havde samlet de fleste Birkebeinerhøvdinger om sig, benyttede disse sig af Leiligheden til at bede Inge om et Len for Haakon. Inge vilde intet høre herom og sagde, at Landet endda var beklippet nok. Da blev de ærgerlige og opmuntrede nu Haakon til at sætte sig i

Spidsen for dem og støde Inge fra Thronen. Men Haakon sagde nei. „Jeg er for ung til sligt," sagde han, „og jeg vil ikke, at Birkebeiner skal stride mod Birkebeiner. Naar Tiden kommer, giver nok Gud mig, hvad der tilkommer mig af min Fædrenearv."

Omtrent halvtredje Aar efter Jarlens Død døde ogsaa Kong Inge. Da blev Haakon, uagtet han kun var 13 Aar, kaaret til Norges Konge og herskede med Hæder og Berømmelse i 46 Aar lige til sin Død.

P. A Munch.

Haakon Haakonssøn som Konge.

136

Keyser

Haakon Haakonssøn blev Norges Konge paa en Tid, da dette Rige søndersledes af indvortes Uroligheder; han maatte længe kjæmpe mod mægtige og rænkefulde Fiender, som snart aabenbart, snart hemmeligen søgte at styrte ham fra hans Kongestol; men han gik seierrig ud af Kampen, han skaffede sit Fædreneland Fred i dets indre og saa det før sin Død blomstre i fornyet Kraft. Nordmændene elskede ham, medens Naborigerne hædrede ham som en Voldgiftsmand, og Europas Konger 137
fjernt og nær søgte hans Venskab. Dette var ei heller ufortjent: faa Konger har besiddet større og elskværdigere Egenskaber end Haakon. Kraft og Klogskab var hos ham parret med Mildhed, Forsonlighed og sjelden Ordholdenhed. Han var skjøn, velskabt, rask og smidig, veltalende til Tinge og munter blandt sine Venner. Mod den fattige var han stedse blid og nedladende; men sad han blandt Høvdinger, var hans Væsen fuldt af Værdighed. Fremmede, der besøgte ham, sagde, at de aldrig havde seet nogen, som bedre end han forstod paa en Gang at være Kammerat og Herre. Den Smag for Videnskaberne, der udmerkede flere af den Tids Fyrster — som en Keiser Fredrik II, en Alfons X af Kastilien, — synes ikke heller at have været Haakon fremmed. Han forstod Latin, han lod flere Skrifter oversætte fra fremmede Sprog paa Norsk, og han yndede sit Fædrelands Historie. I hans sidste Sygdom var det hans Tidsfordriv at høre de norske Kongesagaer forelæse. Han kjendte nøie sit Lands Love, overholdt dem strengt og gjorde sit til at forbedre dem. Vold, Drab og Blodhevn, som under de indvortes Uroligheder havde taget Overhaand, lykkedes det Haakon betydelig at hemme. Han viste sin Iver for Kristendommen ved at stifte Hospitaler og Klostere, ved at bygge herlige Kirker og ved at omvende en Del hedenske Bjarmer, hvem han havde givet Boliger i Malangen i det nordligste Norge, da de var flygtede fra Østen for de i Rusland indtrængende Mongoler. I det hele agtede han Geistligheden, skjønt han søgte at sætte Skranker for dens Overmod. At

endelig Folkets Velstand og Sikkerhed laa ham paa Hjerte, derom vidner de Havne, han forbedrede, og de mange faste Borge, han opførte rundt omkring i Landet.

R. Keyser.

Glad fik Norge snart at merke,
At den unge Kongemand
Havde valgt sig Verger sterke,
Gud og Olav da paastand;

Thi hans Krone stod i Gløden,
Da han steg paa Kongestol;
Dobbelt straaled Morgenrøden,
Dobbelt lued Himlens Sol!

Aldrig saa man slig en Sommer: 138
To Gang' lagde Svanen Æg,
To Gang' knopped Markens
Blommer,
To Gang' blomstred Rogn og Heg.
Havet sig ved Kysten hvilte,
Spøgte med dens fulde Barm,
Blommen lo, og Himlen smilte
Som en Viv med Barn i Arm,

Høit med sine Klippeborge,
Straalende som Nordens Sol,
Stod det gamle, gjæve Norge
Med den Drot paa Kongestol.
Tydsklands Keiser, Romas Pave,
Serklands Sultan fra sit Slot
Sendte mangen Vennegave
Da til Norges sterke Drot.

End han vilde Norge gavne:
Gammel skjønt og træt af Aar,
Ud han red paa gyldne Stavne,
Giver Skotten dybe Saar;
Hvad det vandt ved Magni Seier,
Havde alt sig revet løs;
Haakon snart igjen det eier,
Om end Skottekongen fnøs,

Der han saa sin Kveld med Glæde,
Lyttende til Sagas Røst;
Til de gamle Skaldes Kvæde
Aanded sidste Gang hans Bryst.
Liget førtes over Fjorden,
Hviler nu i Bjørgvins Stad;
Men hans Drapa blev i Norden
Til et gyldent Sagakvad.

H. Heyerdahl.

Mindre-Alv.

Keyser

138

Mellem den norske Konge Erik Magnussøn og den danske Erik Glipping havde der længe fundet et indviklet Forhold Sted. Den Fædrenearv, der tilkom den norske Enkedronning Ingeborg, en dansk Kongedatter, var endnu ikke udleveret af den danske Konge, skjønt allerede 23 Aar var henledne, siden hun giftedes til Norge. Alle Underhandlinger var forgjeves; den norske Konges Fordringer havde kun fremkaldt fra den danskes Side tomme Løfter og allehaande Udflugter. Det var nu forbi med den norske Regjerings Taalmodighed; den greb til Vaaben mod Danmark, og en Krig begyndte, der med enkelte Ophold fortsattes i mere end 20 Aar. Norges djerveste Søhelt paa denne Tid, Alv Erlingssøn, eller, som han af de danske kaldtes formedelst sin lille Vext, Mindre-Alv, en Søn af den mægtige, nys afdøde Erling Alvssøn, viste sig allerede i Sommeren 1284 med sine Skibe i de danske Farvande og optog der i Fleng danske, tydske og frisiske Skibe. Han herjede Kysterne frygteligen og plyndrede Skaanør paa Skaanes Sydvestpynt, et Sted, der dengang var bekjendt som det første Marked i Danmark, og hvorhen især en Mængde Tydskere 139
søgte for den rige Sildefangsts Skyld.

Ved den Tid, da Fiendtlighederne udbrød med Danmark, var der ogsaa sterk Spænding mellem Norge og de mægtige nordtydske Handelsstæder, og Kong Erik lod de sidstes Skibe anholde baade i Bergen og andensteds i sit Rige. Da nu dertil kom, at Alv Erlingsson optog tydske Skibe i de danske Farvande og forstyrrede Tydskernes vigtige Fiskeri og Handel ved Skaanør, saa forbandt Lybek, Vismar, Rostok og flere Stæder sig med Kong Erik Glipping.

For Norge kunde en Krig med Danmark ei være synderlig farlig paa den Tid, da dette Riges Sømagt var i fuldkomment Forfald. Men desto farligere var Krigen med de vendiske Stæder, som allerede havde erhvervet sig mægtige Forbindelser i Nordeuropa. Baade med England og Skotland stod de i Handelsforbund, og i begge disse Riger gjorde de sig Umag for at udvirke de norske Skibes Anholdelse. I Skotland lykkedes det dem, i England derimod ikke, som man kan se af det truende Brev, Alv Erlingsson ved Krigens Slutning, rimeligvis i sin Herres Navn, skrev til den skotske Konges Seneschal. „Vi undres med Rette," siger han, „over, at I anholder vore Undersaatters Skibe i Skotland, uden at nogen Brøde er begaaet mod eder, da dog Englands Konge paa Grund af vort venskabelige Forhold til ham ei har ladet Tydskerne, vore Fiender, lægge Beslag paa vore Skibe i England. Nu da Freden mellem os og dem er kommen istand, er det bestemt, at hver af Parterne skal beholde sit. Eftersom det er os berettet, at I har anholdt et af vore Skibe i eders By Bervik paa Grund af falsk Anklage, beder vi, at I for Fremtiden i Kraft af vort Venskab og den gjensidige Pagt mellem os vil afstaa fra alle Uretfærdigheder. Gjør I ikke det, da vide I, at Norge end ei er saa svækket, at det skulde lade sig hugge af eders Sporer."

Alv Erlingsson fortsatte imidlertid sine dristige Søtog. Han skal have herjet ei alene de danske, men ogsaa de tydske og de frisiske Kyster og hjembragt til Norge et uhyre Bytte. Øresund var dog især Stedet, hvor han belurede og optog de forbiseilende tydske Handelsskibe. Endnu flere hundrede Aar efter kvad man herom:

Sönden seiler de tydske Mænd
Alt baade med Mel og Malt;
Alven ligger i Øresund
Og tager det fra dennem alt.

For Kaupmannahavn laa 9 Kogger (store Skibe) fra Rostok for at passe Alv op; men før de vidste Ord af, var han midt iblandt dem. Tydskerne skal i Førstningen ei have kjendt ham; de bad den fremmede Skipper vise dem til den Havn, hvor Alv var, og lovede ham rig Belønning, hvis han tjente dem heri. „Hvad vil I gjøre Alv," spurgte den ubekjendte, „hvis I træffer ham?" „Hans Mænd," svarede de, „nedhugger vi; ham selv lægger vi i Lænker." Da gav Alv sig tilkjende. „Her kan I finde Mindre-Alv," raabte han; „men glæd eder ei for tidlig i Seiren!" Han bød sine Mænd angribe; selv gik han frem i deres Spidse. En Mængde Tydskere faldt, og de 9

Kogger blev Alvs Bytte. En gammel Sang om denne raske Daad skildrer Rostoks dybe Sorg over sit Tab:

Og der kom Tidende til Rostok ind,
Der blegned saa mangt et Rosens Kind;
Der græder Enker, og der græder Börn,
Dem havde gjort fattig denne skadelig Ørn.

Endelig lod Stæderne 30 store og velbesatte Kogger gaa i Søen mod den djerve og farlige Fiende. Men medens Koggerne i 8 Uger laa i Øresund for at vænte Alv, plyndrede denne Horsens og det befæstede Kallundborg, løb ind i Beltet, herjede de danske Øer og optog flere baade danske og tydske Skibe. Stædernes Flaade maatte med uforrettet Sag vende hjem; men Alv bragte stort Bytte tilbage til Norge. Den norske Konge paaskjønnede Alvs Fortjenester ved i 1286 at udnævne ham til Jarl og overdrog ham at verge Norge mod fiendtlige Indfald. Den driftige og urolige Jarl udførte sit Hverv med megen Iver; han drog endog over til England og opnaaede af den engelske Konge baade Hjelpetropper og Pengelaan.

Alv havde ved sit Mod, sin Virksomhed og sin Lykke hævet sig til det høieste Trin af Anseelse i sit Fædreland og indlagt sig et berømt Navn blandt fremmede. Men hans Overmod vakte ham Fiender blandt hans egne Landsmænd, og den uvidende Samtid, der ei af hans Klogskab og Tapperhed alene kunde forklare sig hans 141
bestandige Held, fæstede letteligen Tro til de Beskyldninger, hans Misundere gjorde ham for Trolddom. Sveriges Konge Magnus skal have advaret Alv om ei at lade sig beruse af Lykken. „Da Gud," tilskrev han ham, „har vist sig saa naadig mod dig, at han har ladet dit Navn vorde berømt gjennem mange Riger og Lande, dine Venner til Glæde, dine Fiender til Rædsel, saa raader vi dig at gaa forsigtig frem; thi du ved selv, at kun det pleier at faa en lykkelig Ende, som klogt begyndes. Sørg for, at din Hæder og dit glimrende Rygte ei formørkes, og skjønt alt gaar dig efter Ønske, saa foragt dog ei Varsomhed." Alv fulgte ikke dette velmente Raad. Han dræbte med Svig den anseede Høvding Hallkel Ogmundssøn og blev nu dømt fredløs. Han satte sig til Modverge; men efterat 260 af hans Tilhængere var faldne, maatte han vige af sit Fædreland. Alle hans Eiendomme skal være lagte til Apostelkirken i Bergen. Alv flygtede til Sverige, overgav sig knælende i Kong Magnus's Vold og fandt Fristed i et svensk Kloster. Da Krigen mellem Norge og Danmark tre Aar efter opblussede paany efter nogen Tids Ophold, forlod han Klosteret og kastede sig igjen ind i Stridens Tummel. Til den norske Hær synes han imidlertid ikke mere at have fundet Adgang. Han for da som Viking paa sin egen Haand og blev paany en Skræk i de danske Farvande. Men da han engang, forklædt som Messedreng, havde begivet sig i Land, blev han kjendt af en dansk Herre, Benedikt Rimaardssøn, greben og i Lænker ført til Helsingborg, hvor den danske Dronning Agnes dengang opholdt sig. Da han blev ført for Dronningen, og hun spottede over hans lille Vext, skal han ved sine

djerve og grove Svar have ophidset hendes Vrede. Paa Drosten David Torstenssøns Raad lod Dronningen ham radbrække og lægge paa Steile ved Helsingborg. To Aar senere førte den norske Lendermand Tore Haakonssøn, der var gift med Alvs Søster, Fru Ingeborg Erlingsdatter, sin Svogers Lig til Tunsberg, hvor det blev begravet. Alvs Minde levede længe i Folkesagnet, og et Par gamle danske Viser om ham er endnu til.

R. Keyser.

Den sorte Død.

142

P. A. Munch

Under Kong Haakon Haakonssøn og hans Efterfølgere lige til Midten af det 14de Aarhundrede var Norge anseet, rigt og blomstrende; dets Befolkning var omtrent saa talrig som nu, og uagtet de langvarige Krige i hint Tidsrums sildigere Del herskede der dog i det hele taget Velstand og Tilfredshed. Men denne gode Tid ophørte med et paa en frygtelig Maade. Om Høsten i Aaret 1349 kom der nemlig ind til Bergen et engelsk Skib, der syntes at være rigt ladet, men paa hvilket man ei kunde opdage et eneste Menneske. Flere af Bergens Borgere gik ombord for at undersøge, hvorledes Sagen forholdt sig, og saa til sin Forskrækkelse Mandskabets halvforraadnede Lig, der viste, at en smitsom Sygdom maatte have raset ombord. De havde endnu ikke erfaret, at den gyseligste Landfarsot, Verden nogensinde har kjendt, var kommen fra Østen gjennem Sydeuropa og Frankrige til England, hvor den bortrev Tusender af Mennesker. Dette Skib var fra London, hvor den rasede værst, og bragte nu Landeplagen over til Norge ligesom ved Forsynets umiddelbare Bestemmelse; thi uagtet det drev om paa Havet uden Styrer, fandt det dog sin Vei til Bergens Havn. Snart var Smitten udbredt over den hele By. Sygdommen begyndte gjerne med en ubeskrivelig Angest og Søvnløshed, undertiden endog strax med Maalløshed og Følesløshed, der da snart medførte Dødssøvn og Død. Strax efter Angsten indfandt sig Lungebetændelse med Blodopkastning; paa Kinderne, under Armene og andensteds paa Legemet udbrød sorte Pletter og Bylder. Enhver, hos hvem et eller andet af disse Kjendemerker paa Sygdommen indfandt sig, var gjerne Døden vis; blot yderst faa kom sig, dog blev de gjerne for sin Livstid svagelige, ofte lammede paa Tungen. Saa frygtelig rasede Sygdommen i Bergen, at der en Dag blot til en af Kirkerne kom 90 Lig, hvoriblandt 14 Prester og 6 Degne. Den betragtedes som Guds Straffedom over Landets Synder, og for at afvende den og formilde Gud holdtes Messer, Processioner og Bodsøvelser, men til ingen Hjelp. Hver Biskop paabød i sit Stift fem høitidelige Messer i fem Dage efter hverandre; de, som besøgte Messerne, skulde først gaa barfodede i Procession, faste i fire Dage, derpaa 143

kommunicere, nærme sig Alteret med et brændende Lys i Haanden og uddele Gaver til de fattige. Men Pesten vedblev at rase, indtil (som der siges) næsten de to Tredjedele af Landets Befolkning var bortrykket. Af alle Landets Biskopper blev kun en, Salomon i Oslo, tilbage; i Trondhjem døde Erkebiskop Arne med alle Domkirkens Geistlige paa en nær, som da alene valgte den nye Erkebiskop. Sygdommen rasede den hele Vinter, som derfor siden kaldtes „Manndaude-Vinteren." Mange Hereder blev næsten lagte øde og ikke befolkede førend rum Tid efter, da de imidlertid var tilgroede med Skov, hvor vilde Dyr havde taget sin Bolig. Pesten eller store Manndauden, som den kaldtes, gav derfor Norge et frygteligt Knæk, som det først sent, ja neppe førend i vore Tider, forvandt; thi strax efter indtraf andre, ydre Uheld, der bidrog til at holde Landet i en forknyt Tilstand, nemlig Handelens og Søfartens Forfald ved Hansestædernes Overmagt, Krigene i Anledning af Kalmarunionen, siden i Anledning af Reformationen, den store nordiske Syvaarskrig og Landets Udsugelse ved fremmede Adelsmænd, der omsider gjorde det til en Provins af Danmark. Først under den ypperlige dansk-norske Konge Kristian IV begyndte blidere Dage at oprinde for Norge.

P. A. Munch.

Herlog Høvudfat og Biskop Karl. 143

Allen

Den udvalgte Kong Kristjern, der senere som Kristjern den anden besteg de nordiske Rigers Throne, kom om Høsten 1507 til Oslo. Vinteren syntes at ville henløbe rolig, og Kristjern var endnu i Begyndelsen af Januar 1508 sysselsat med fredelige Forretninger, navnlig med en vigtig og heldbringende Omdannelse af Handelsforholdene i Oslo. Men ved Midten af denne Maaned kom pludselig Tidende, at Opstand var udbrudt paa Hedemarken. Den længe gjærende Misfornøielse, som stadig næredes fra svensk Side, og som i den sidste Tid havde faaet Tilvæxt ved en Omstændighed, der i Unionstiden har fremkaldt saa mangen Bondeopstand i Norge og 144
Sverige, Paalæg af nye Skatter og Afgifter og Indsættelse af strenge og forhadte fremmede Fogder, var omsider kommen til Udbrud. Forat Akershus og andre Slotte og kongelige Gaarde i paakommende Tilfælde kunde være vel forsynede med alle Fornødenheder, havde Kong Kristjern i den nærmest foregaaende Tid paalagt Bønderne flere Ydelser end vanligt og tillige sat Afgifterne høiere, end de pleiede at være. Til Foged paa Hedemarken var nylig beskikket Søren Skaaning. Der kunde ikke let findes en Mand, der var mere forhadt for Bønderne paa Hedemarken end han. Han havde i de tidligere Uroligheder tjent de svensksindede Adelsmænd Knut Alvssøn og Nils Ragvaldssøn og været Anfører for en Del af dennes Svende; men

han havde forraadt Knut Alvssøn og ligeledes øvet Forræderi mod Nils Ragvaldssøns Hustru, den storættede og mandige Ottilia Rømer. Han har desuden, efter hans tidligere Færd at dømme, uden Tvivl været en raa og voldsom Krigssvend, som ingen Kny eller Gjenstridighed taalte af en Bonde uden strax eftertrykkelig at revse det. Dette har maaske hos Kong Kristjern under de stedfindende Forhold netop anbefalet ham til denne Post; men Hedemarkens Bønder behagede det ilde. Disse Bønder var et djervt og kjækt Folkefærd, rige og velstaaende; deres Land langs Mjøsens skjønne Bredder var paa engang en af de frugtbareste, bedst dyrkede og bedst befolkede Egne af Norge søndenfjelds. Der var i disse Egne en anden Foged, Morten Tuesen, som af Almuen betragtedes med ikke synderlig gunstige Øine. Begge disse Fogder var tillige, saavidt man kan dømme af Navnene, fremmede, danske af Fødsel, og dette var en ny Grund til Ugunst hos Almuen.

Opstanden begyndte med Gjenstridighed mod Fogderne og Negtelse af at betale Skatter. Da Fogderne beredte sig til at bruge Magt, samlede Bønderne sig, overfaldt og dræbte Morten Tuesen, tvang Søren Skaaning til at flygte og ihjelslog de fleste af de Folk, han havde hos sig. Bønderne forsterkede sig nu fra hele Hedemarken og Solør og ordnede sig under Anførsel af Herlog Høvudfat eller, som hans Navn almindelig skrives, Hyddefad, en Mand, som man forøvrig ikke kjender nærmere til, og som synes blot at have været en anseet Bonde og i alle Fald ikke har tilhørt nogen af 145
de fornemmere, adelige Slegter. Da Kristjern fik disse Tidender, brød han uopholdelig op fra Akershus, medtagende alle de Tropper, han i en Hast kunde samle — ogsaa Biskop Karl af Hamar maatte lade sine Svende støde til hans Folk — og drog imod Bønderne. Disse traf de bedste Forsvarsanstalter, de vidste: de hug Braater i den Skov, gjennem hvilken de antog, han maatte komme, idet de fældede Trærne paa begge Sider af den snevre Skovvei og lagde sig i Baghold ved den, efterat de tillige havde spærret Udmundingen af Veien ved Forhugninger og besat den med en sterk Afdeling. De tænkte, de skulde tage Kongen i denne Fælde. Men Kristjern var fra sine tidligere Felttog altfor vel bekjendt med de svenske og norske Bønders Maade at føre Krig paa i Skovegne, til at han saaledes skulde lade sig lokke i Baghold. Han omgik Braaten og kom over Bønderne paa et aabent Sted. Der blev en haardnakket Kamp; men efterat Anføreren Herlog Høvudfat selv var falden tilligemed flere af hans bedste Folk, maatte Bønderne vige; mange blev tagne til Fange. Dette forefaldt paa den østre Side af Mjøsen omtrent i den første Uge af Februar 1508. Derpaa drog Kongen, efter at have hjemskikket Biskop Karls Folk, over til den vestre Side af Mjøsen for at indgyde disse Egnes Beboere, der let kunde smittes af Exemplet fra Hedemarken, en gavnlig Skræk og vendte gjennem Toten, Hadeland og Ringerike tilbage til Akershus. Men han fik ikke Lov at blive længe her, da nye Uroligheder snart udbrød i Telemarken, hvor ogsaa nogle Fogder skal være blevne et Offer for Almuens Forbitrelse. En Mand, der stod paa Almuens Side,

beretter, at Kongen i en Træfning med Bønderne blev slagen tilbage, mistede mange af sine Folk og med Nød og neppe selv undkom. Imidlertid maa Kongen dog snart have faaet Overmagten, siden man senere ikke hører videre om Uroligheder paa denne Kant.

Oprørerne blev strengt straffede. De mindre skyldige maatte betale haarde Bøder; de, der havde været Ledere, henrettedes med Øxen, og deres Hoveder sattes paa Stage. Den lybske Krønikeskriver Reimer Kock saa, da han 1532 var i Oslo, udenfor 146
Akershus en Stendynge, opkastet til Mands Høide; paa den havde indtil for kort siden staaet en Kreds af Pæle, paa hvilke Forbrydernes Hoved havde siddet, i Midten Herlog Høvudfats med en Jernkrone paa og rundt om ham de vigtigste Deltageres.

Der var ogsaa en høitstaaende Mand, som Opstanden i sine Følger neddrog i en Malstrøm, hvoraf han ikke slap ud, om han end ikke blev Gjenstand for nogen blodig Dom: det var Bisp Karl af Hamar. Allerede ved sin Fødsel og Opdragelse og sine Slegtskabsforbindelser i Sverige maatte denne Bisp i et norsk Grændselandskab befinde sig i en tvetydig og mislig Stilling. En saadan Stilling burde have opfordret ham til megen Forsigtighed og Tilbageholdenhed; men det var saa langt fra, at han var forsigtig, at han endog gav sig selv blot og vakte grundet Mistanke om, at han havde sterke svenske Sympathier, og at de urolige Bønder paa Hedemarken i ham havde en Overhyrde, som ikke vilde være meget ivrig i at indskjærpe dem deres Pligt mod sin Konge. At han paa sin Gaard modtog Besøg af sin svenske Svoger, kunde saa være; men at han havde Forbindelser med Presten i Mora, Arvid Siggeson, den svenske Rigsforstander Svante Stures Speider og Raadgiver, ser meget ilde ud. Forholdet mellem begge var allerede i Aaret 1506 saadant, at da Arvid Siggeson efter Svante Stures Begjering sendte en Speider ind i Norge for at udforske Tilstanden, var Bisp Karl af Hamar en af dem, til hvem Speideren skulde henvende sig. Speideren traf den Gang ikke Bispen hjemme og kunde derfor ikke bringe Besked fra ham personlig; men Arvid Siggeson troede dog at kunne forsikre Svante Sture om, at Bispen vilde befordre Freden (som han fint udtrykker sig) med Sverige og gjøre, hvad han kunde, alt eftersom Leiligheden gav sig; han tilføiede, at Bispen havde Tvist med Kongens Befalingsmand paa Akershus, at Almuen var misfornøiet og sluttede sig til Bispen. Senere, medens Opstanden paa Hedemarken stod paa, og ikke længe efter dens Udbrud kom Bispens svenske Svoger, Peder Kjæmpe, tilligemed Søsteren til Hamar. De kom sidst fra Presten i Mora, Svante Stures fortrolige,

Strax da Kristjern efter sit Ophold i Viken i Begyndelsen af Aaret 1507 kom til 147
Oslo, og Bisp Karl ligesom de andre Rigsraader indfandt sig hos ham, skal han hos Kongen kun have mødt kold Høflighed og ringe Opmerksomhed for de Raad, han kom frem med. Denne Tilsidesættelse forstaar man let af det foregaaende, da det for denne skarpsynte og tillige mistænksomme Fyrste vel snart er gaaet op, hvorledes

det havde sig med Bispen af Hamar, og han muligens af tjenstvillige Meddelere har faaet mere at vide, end vi nu kjender. Enhver Tvivl hos Kongen blev hævet, da han efter Træfningen paa Hedemarken kom tilbage til Akershus. De fangne Oprørere udlagde nemlig i Forhøret Bisp Karl af Hamar som Hovedmand for Opstanden og bekjendte, at han havde staaet bagved og hemmelig ophidset dem til Oprør. Her maatte nu bruges baade Hast og Forsigtighed; thi fik Bisp Karl nogen Mistanke og Tid og Leilighed til at overgive sit faste Slot til de svenske, kunde dette have de betænkeligste Følger for Rigets Rolighed. Kristjern skrev derfor strax et Brev til Bispen, affattet i venlige Udtryk, hvori han bad ham at komme ned til sig i Borgesyssel, da han behøvede hans Raad og Hjelp paa Tinget, som han der vilde holde. Da Bispen nølede, skrev han ham anden Gang til; men først, da han fik det tredje Brev, begav Bispen sig paa Reisen, sigende til sin Svoger og Søster, at han haabede at komme tilbage om otte Dage. Underveis merkede han imidlertid Uraad og forsøgte at flygte til Sverige, men blev greben og ført til Akershus. Nu samlede Kristjern sine Krigsfolk og drog op til Hamar. Han havde omtrent 500 Mand, hvoriblandt dog kun var 60 Hofmænd eller Ryttere; Kansler Erik Valkendorf og Bisp Anders Mus af Oslo var i hans Følge. Men Hamars Bispegaard var et meget sterkt Slot, liggende paa en fremspringende Pynt af Landet tæt ud imod Mjøsen, med svære Mure og et høit massivt Taarn; Taarnet var jevnhøit med Domkirkens Taarn, der laa saa nær, at man fra Taarnene kunde tale sammen, naar man talede noget høit. Det kunde derfor ikke tages med Magt i en Haandvending. Kristjern havde intet Skyts med sig, og det havde heller ikke hjulpet stort, da det paa Grund af Domkirkens Nærhed og Beliggenheden ved Søen var meget vanskeligt at beskyde Slottet. Kristjern 148
brugte derfor List. Han kom just ottende Dagen, som man paa Slottet væntede Bispen tilbage. Da han var saa nær, at man fra Slottet kunde se ham og hans Folk, satte han sig i Bevægelse og sprængte med sine Ryttere i flyvende Fart og med Buen spændt hen imod Porten og raabte, man skulde lukke op for ham og Bispen, de svenske var efter dem, vilde tage dem tilfange og overrumple Bispegaarden. Porten aabnedes i en Hast og Kristjern var Herre paa Slottet. Den første, han spurgte efter, var Peder Kjæmpe; men denne havde Aftenen forud begivet sig bort og var undkommen til Sverige. Krigsfolket skal have huseret vildt paa Bispegaarden og hos Omegnens Bønder, og selv Kannikerne skal ikke have sluppet for Overlast; Bispens Folk og mange af de mistænkte Bønder blev kastede i Fængsel. Dette skede i den sidste Uge af Februar 1508. Paa Gaarden lagde Kongen en stærk Besætning, over hvilken Knut Knutssøn Baat, der tidligere som Slotsherre paa Akershus havde havt Strid med Bispen, fik Befalingen. Ham overdroges indtil videre Bestyrelsen af Bispegodset med Samtykke, som det siden hed, af Domkapitlet; men dette Samtykke har sikkert ikke været meget frivilligt. Medens Kristjern gik igjennem Slottet og gjorde sine Anordninger, henkastede han de Ord: „Kommer her igjen en Bisp, saa

kan han bo i Ladegaarden, om han vil; men Slotte og murede Gaarde skal de herefter ikke sidde paa.“ — Bispens Søster fik ved Erik Valkendorfs Hjelp Lov til at drage hjem. Hun begav sig atter til Præsten i Mora og fortalte ham, hvorledes det hele var gaaet til, hvorefter han igjen gjorde sin Beretning til Svante Sture baade om denne Begivenhed og om hele Tilstanden i Norge.

For at borttage det værste Anstød og bevare Skinnet af Ærbødighed for Kirken, sammenkaldte Kristjern strax efter Bispens Fængsling en Herredag, fremsatte sine Beskyldninger mod Karl af Hamar og bad, siden det ikke var tilladt, at en geistlig Mand holdtes i verdsligt Fængsel, at en eller anden af Bisperne, indtil Sagen ad Rettens Vei kunde afgjøres, vilde tage den anklagede i Forvaring og indestaa for ham. Men de norske Bisper bad sig forskaanede for et saa misligt Hverv. Hvad enten 149
Kong Kristjern ikke troede sig sikker nok paa sin Fange paa Akershus, eller han ønskede at have ham nærmere ved Haanden, da det var hans Agt ogsaa at forelægge de danske Prester Sagen, lod han ham, da han selv forlod Akershus, føre ned til Baahus i Viken og overgive Nils Bild til Bevogtning.

I Løbet af Sommeren 1508 gjorde Bispen et Forsøg paa at flygte. Han sad formodentlig paa det faste og høie Taarn i Baahus, „Faders Hat,“ af hvilket endnu mægtige Ruiner findes, og som i hin Tid oftere blev brugt som Statsfængsel. Efter Fortællingen kom han ud af Taarnet paa følgende Maade: han skar sine Lagener og andet Linned sønder og snoede deraf to sterke Liner, som han fastgjorde i Taarnvinduets Jernstænger. Da alt om Natten var blevet stille paa Slottet, firede han sig ned ved Hjelp af Linerne; men da han var kommen ned noget over Halvveien, brast Linerne, og han styrtede til Jorden og brak sit ene Ben. Frygten for at blive opdaget og greben igjen gav ham imidlertid Styrke til at krybe hen til et nærliggende Buskads, hvor han fandt et hult Træ, i hvilket han skjulte sig. Om Morgenen opdagedes det strax paa Slottet, at Bispen var flygtet, og Folk blev i en Hast udsendte til alle Sider for at opdage ham, da man antog, han ikke kunde være langt borte. Kong Kristjern, som da befandt sig paa Baahus, steg selv til Hest for at forfølge den bortrømte; han lod tillige en Jæger komme med sine Hunde for at efterspore Flygtningen som et Stykke Vildt. Hundene samlede sig snart gjøende om Træet, hvori han laa skjult. Kongen kom nu til og tiltalte den ulykkelige Bisp, som krøb frem i sin ynkelige Forfatning, med de haardeste Ord. Han sagde, at hvis han ikke agtede sin kongelige Værdighed for høit dertil, skulde han strax med egen Haand tage den Straf over ham, som han fortjente. Bispen svarede, at han var i hans Vold, og at han maatte handle med ham, som han vilde, og som han kunde forsvare for Gud. Derpaa blev han igjen ført ind paa Slottet og holdt i strengere Forvaring end før.

Den ulykkelige Bisp sad flere Aar i Fængsel, uden at der i den Anledning fra det romerske Hofs Side gjordes noget virksomt Skridt eller vederfores Kong Kristjern

nogensomhelst Ulempe. Det synkende Pavevælde og den stigende Fyrstemagt gjorde 150
det i disse Dage meget lettere for Kongerne end i ældre Tider at faa Bugt med en gjenstridig eller farlig Prælat. Rollerne var byttede: Kongerne var nu de mægtige, næsten altid visse paa Seiren, Prælaterne de svagere, der ængstelig saa hen til Rom med tvivlsomt Haab, om derfra vilde komme nogen Hjelp.

Først da Kong Kristjern efter Erkebisp Gautes Død havde faaet paa Erkestolen i Trondhjem en Mand, som han fuldkommen kunde forlade sig paa, sin hidtilværende Kansler og fortrolige Raadgiver Erik Valkendorf, ansaa han det for mindre nødvendigt at beholde Bisp Karl i sit eget Verge. Han samtykkede efter nogen Tids Forløb i at overgive ham i Erkebispens Varetægt; men paa Reisen til Trondhjem døde den fangne Bisp i Oslo hos Bisp Anders Mus. Hans Dødsfald synes at være indtruffet sidst i Aaret 1512, og han havde saaledes siddet paa femte Aar i Fængsel uden nogensinde at være forhørt eller have havt Leilighed til at forsvare sig enten for geistlige eller verdslige Dommere.

C. F. Allen.

Øistein Baardssøn. 150

B. Moe

Medens Presten Øistein Baardssøn en Søndag stod paa Prædikestolen i Rakkestad Kirke og forklarede Dagens Text for Menigheden, kom der Bud ind i Kirken, at fiendtlige Tropper rykkede ind i Sognet, og at de allerede var i Nærheden. Vi førte dengang en Krig med de svenske, der varede i syv lange og ulykkelige Aar (1563—1570). Der opstod en forvirret Larm iblandt den forsamlede Almue, og den begyndte at storme ud. Da raabte Øistein Baardssøn til dem: „Bliv lidt og lad os tage Herrens Velsignelse med, saa vil jeg følge eder!“ Han læste nu Velsignelsen og forlod med sin Menighed Kirken. Han lod derefter alle Sognets Bønder gribe til Vaaben og forsamle sig, og da ingen anden vilde være deres Anfører, drager han selv i Spidsen for dem Fienden imøde. Han møder de svenske ved Linnekleppen og angriber dem modigen med sin lille Trop. Efter at have nedhugget en stor Del af dem drev han de
øvrige paa Flugten og vandt Seier. Under Kampen havde han det Uheld, at hans ene 151
Fod blev ham afskudt af Fienden. Han maatte derfor i hele sin øvrige Livstid bruge et Træben, med hvilket han ogsaa blev begraven i Rakkestads Kirke, da han døde. Til Belønning for hans udviste Mod og Fædrelandssind blev Gaarden Nes af Kongen lagt til Prestegaarden og udgjør den Dag idag en vigtig Del af samme. Nogle antager, at han var af den norske adelige Familie Rosensverd; men om saa Tilfældet end var, kan dette dog ei tjene til at udbrede en større Glans om hans Navn, end den, som hans Daad allerede har skjænket det.

B. Moe.

Sinklarsvisen.

151

Storm

Herr Sinklar drog over salten Hav,
Til Norrig hans Kurs monne stande;
Blandt Gudbrands Klipper han fandt sin Grav,
Der vanked saa blodig en Pande.

Herr Sinklar drog over Bølgen blaa
For svenske Penge at stride:
Hjelpe dig Gud! du visselig maa
I Græsset for Nordmanden bide.

Maanen skinner om Natten bleg,
De Vover saa sagtelig trille;
En Havfru op af Vandet steg,
Hun spaaede Herr Sinklar ilde.

„Vend om, vend om, du skotske Mand!
Det gjelder dit Liv saa fage;
Kommer du til Norrig, jeg siger forsand,
Ret aldrig du kommer tilbage.“ —

„Led er din Sang, du giftige Trold!
Altidens du spaar om Ulykker;
Fanger jeg dig engang i Vold,
Jeg lader dig hugge i Stykker.“

Han seiled i Dage, han seiled i tre
Med alt sit hyrede Følge.
Den fjerde Morgen han Norrig mon se,
Jeg vil det ikke fordølge.

Ved Romsdals Kysten han styred til Land, 152
Erklærede sig for en Fiende,
Ham fulgte fjorten hundrede Mand,
Som alle havde ondt i Sinde.

De skjendte og brændte, hvor de drog frem,
Al Folkeret monne de krænke;
Oldingens Afmagt rørte ei dem,
De spotted den grædende Enke,

Barnet blev dræbt i Moderens Skjød,
Saa mildelig det end smiled;
Men Rygtet om denne Jammer og Nød
Til Kjernen af Landet iled.

Baunen lyste, og Budstikken løb
Fra Grande til nærmeste Grande;
Dalens Sønner i Skjul ei krøb,
Det maatte Herr Sinklar sande.

„Soldaten er ude paa Kongens Tog,
Vi maa selv Landet forsvare;
Forbandet være det Nidings-Drog,
Som nu sit Blod vilde spare!“

De Bønder fra Vaage, Lesje og Lom
Med skarpen Øxe paa Nakke
I Bredebygd tilsammen kom;
Med Skotten vilde de snakke.

Tæt under Lide der løber en Sti,
Som man monne Kringen kalde,
Laagen skynder sig der forbi, —
I den skal Fienderne falde.

Riflen hænger ei mer paa Væg,
Hist sigter graahærdede Skytte;
Nøkken opløfter sit vaade Skjeg
Og vænter med Længsel sit Bytte.

Det første Skud Herr Sinklar gjaldt,
Han brøled og opgav sin Aande;
Hver Skotte raabte, da Obersten faldt:
„Gud fri os af denne Vaande.“

„Frem, Bønder! frem, I norske Mænd!
Slaa ned, slaa ned for Fode!“
Da ønsked sig Skotten hjem igjen,
Han var ei ret lystig tilmode,

Med døde Kroppe blev Kringen strød, 153
De Ravne fik nok at æde;
Det Ungdomsblod, som her udflød,
De skotske Piger begræde.

Ei nogen levende Sjæl kom hjem,
Som kunde sin Landsmand fortælle,
Hvor farligt det er at besøge dem,
Der bor blandt Norriges Fjelde,

End kneiser en Støtte paa samme Sted,
Som Norges Uvenner mon true,
Ve hver en Nordmand, som ei bliver hed,
Saa tidt hans Øine den skue!

Edv. Storm.

Kjeld Stub. 153

Frimann

Med Fløiels Hue, med sølvgraat Skjeg
Og lange sorte Kappe
For Folket, som sad inden Kirkevæg,
Opover den høie Trappe
Der gik Herr Kjeld, af hellig Bog
De Texter at forklare;
Med hellig Iver i Stol han slog,
De Synder ei vilde han spare,

I Frankers Land og Ganger-Rolvs Egn
Herr Kjeld havde baaret Sverdet,
Hans Pande bar endnu Merketegn,
Fra Ungdoms Tid saa hærdet.
Herr Kjeld var ei at spøge med;
Herr Hannibal *) Manden kjendte;
Thi kaldte han Kjeld af Kirken ned
Og saa til Manden sig vendte:

„Herr Kjeld! I ser, hvad Tid her er,
At Svensken er rundt om paa Færde;
Vel har vi samlet en Bonde-Hær,
Men faa den at føre er lærde —
I Kongens Navn! for Fødeland,
Herr Kjeld, I Sverdet gjentage!
I være for Grændserne Tilsynsmand!
Herr Gunnar skal med eder drage.“ —

Hvor Brand har været, i Aske varm 154
Tidt ligger en Gnist tilbage;
Saa lumrer der noget Herr Kjeld om Barm,
Og stryger han sig om Hage: —
„Herr Hannibal! — da jeg var ung“ —
(Nu pegte han paa sin Skramme)
„Men nu er Haanden for Sverdet tung,
Og borte er Ungdoms Flamme.

Dog Nöden raaber — og ve den Mand,
Som Hjelp i Nöden negter!“ —
Saa taler Herr Kjeld, og strax paa Stand
Op Kappen fra Skuldren han hegter;
Saa lader han sadle sin Ganger graa,
Tolv Svende ved sin Side,
Tolv Svende, som var at forlade sig paa,
Dem byder han hos sig ride.

Med disse ved Side og følgende Trop
De usikre Landets Grændser
Fra Baahus til överste Tröndelag op
For fremmede Skovtrold han renser.
Der var paa den Strækning intet Fjeld,
Den tordnende Prest jo besögte;
Til Kjernen af Sverig om norske Herr Kjeld
Gik rundt om i Dalene Rygte.

Den Feide endes, sin Rytterhest
Nu lader Herr Kjeld afsadle,
Sin Kappe gjentager den kjække Prest —
Lad höre, ham nogen tör dadle!
Sig nu, den norske Prest kun staar
For Alter sit Offer at tage!
Nei, kaster han Kappen, forvist jeg spaar
Dig ingen hellige Dage.

C. Frimann.

*) Hannibal Sehested, Norges Statholder 1642—1651.

Kort Adeler.

154

Ingemann

Kort Adeler var sig en Helt saa sterk,
Hans Ry for saa vide om Lande;
Han öved saa mangt et Kjæmpeverk
Alt ved de fremmede Strande.

I Miklegard hörtes hans Navn med Skræk, 155
De Tyrker kun lidet ham hued;
Han slog saa mange med Sverdet kjæk,
Fem tusind med Lænker han kued.

Ved Tenedos toned hans Seierssang,
Mens enlige Snekke han böded;
Da kom Herr Ibrahim, sterk og lang,
Af Harme den Muselman glöded.

Med tusinde Mand han mod Helten for,
Ham tyktes Seiren alt vunden;
Paa søndrede Snekke de sprang ombord
Og raabte paa Kristenhunden.

Paa Dækket der öves saa haard en Færd,
Saa mangen Kristenhelt blöder;
Kort Adeler svinger sit gode Sverd,
Han flux den Muselman möder.

Herr Ibrahim efter hans Hoved slog;
Men det vilde Helten ei slippe;
Med höire Haand han det Slag modtog;
Men nu vilde Styrken ham glippe.

Med venstre Haand tog han Sverdet fat,
Og nu for han ikke med Lempe;
Paa Dækket der faldt et Hoved saa brat,
Det tabte den tyrkiske Kjæmpe.

Nu faldt hver Muselmans Sverd og Mod,
Som Dyr de lode sig binde;
Fra Tenedos seiled den Kjæmpe god
Med Seier for flyvende Vinde.

Kort Adeler frem for sin Konge stod;
Ei Heltens Hæder var ringe:
Et Banner han lagde for Kongens Fod
Og Ibrahims vældige Klinge.

Nu ligger Helten i sorten Muld,
Han klöver ei flere Pander;
Men Danmark gjemmer end tro som Guld
Hans Navn, hans Sverd og hans Banner.

B. S. Ingemann.

Ivar Huitfeldt.

Ploug

Der flammer et Navn over Kjøgebugt
I halvandethundrede Aar:
Saa mangen en Helt har Bølgerne slugt,
Saa mangen i Kampen er segnet smukt,
En valgte en himmelstræbende Flugt
For Livets uhædrede Kaar.

Det Navn ved alle de danske Mænd,
Som færdes paa gyngende Sø;
Saa mangen vist gjerne sit Liv gav hen
For evig at leve med Æren igjen;
End leder dog Saga forgjeves om den,
Der vidste som Huitfeldt at dø.

For Anker er Guldenlews Flaade lagt,
Den herjes af Sult og af Sot:
Da nærmer sig Sverigs svømmende Magt,
At plukke den stækkede Flok er dens Agt;
Men forrest i Rækken den farligste Vagt
Er Flagets Navne betroet,

Selv lægger sig Wachtmeister foran dens Baug,
En Fiende for hvert af dens Bord;
Og „Lejonet“ *) bröler imöde sit Rov,
Og Kuglerne slaar gjennem Takkel og Taug;
Men „Dannebrog“ svarer paa Tiltale grov
Med ligesaa fyndige Ord.

Af Seil og af Stænger den har kun en Rest;
Thi Stormen har raset igaar;
Det halve af Mandskabet ligger af Pest,
Men Halvten er lystig og glad som til Fest,
Og alle slaar fra sig, som de kunne bedst;
Sit Bytte ei „Lejonet“ naar.

Men under den korte, forbitrede Kamp
Kanonerne glöder af Brug:
Snart fænger de ældede Planker som Svamp,
Og Ilden faar Næring af Tjære og Hamp
Og indhyller Stavnen i kvælende Damp
Og æder sig ind i dens Bug.

Da styrter de op paa det øverste Dæk, 157
Enhver, som kan flytte et Ben;
Da maler sig Dødsfarens lammende Skræk
I Gutternes haarde, barkede Træk;
Kun Chefen alene staar rolig og kjæk,
Som om han var huggen af Sten.

Og høiere stiger den knitrende Brand;
Den klatrer i Vanter og Mers,
Og Skrækken faar Lyd, og de raaber hver Mand:
„Lad Ankeret kappe og styr imod Land!
Saa bjerger enhver sig, som røre sig kan;
Hvis ei, gaar vi alle til Veirs.“

Men Vei gjennem Larmen hans Stemme sig brød:
„Nei, Børn! Jeg til Land ikke flyr.
Befal jer til Gud! Vi maa lide vor Død,
Hvis ind gjennem Bugten vi brændende flød,
Da tændte vi Dannemarks Flaade i Glød;
Den Pris for vort Liv er for dyr.“

Saa folded han Hænderne over sit Sverd
Og bad af sin ærlige Sjæl;
Og tause blev Gutterne, alle og hver,
Og trængte den trofaste Høvding sig nær,
Mens Solen brød frem gjennem Skyernes Hær
Og sendte dem Livets Farvel.

Thi hurtig sig nærmer den dødssvangre Stund:
Da lyder et drønende Brag,
Da løfter sig Dækket fra Sider og Bund,
Og Ildsøilen hvirvler mod Himmelens Rund,
Og Havet oplader sin gabende Mund
Og sluger det splintrede Vrag.

Saadan var hans Død. Med syvhundrede Mand
Han sank i den graadige Sø;
Kun sex af dem alle slap rædde til Land
Og meldte den undrende Flaade, hvi han
Mod egen som Fiendernes Ild har holdt Stand
Og valgt fremfor Livet at dø.

Men over hans Grav svang hans evige Ry
Sig paa Vingen luende rød;
Det fløi med vort Flag mod Himmelens Sky
Og farved dets Dug med Hæder ny;
Og Hjerter skal flamme, mens Tiderne fly,
Ved Mindet om Huitfeldts Død!

C. Ploug.

*) „Götha Lejon.“ Grev Wachtmeisters Admiralskib.

Oberst Kruse.

158

Malling

Oberst Kruse havde med 150 Mand besat en Vintervei til Hølands Prestegjeld, da Karl den tolvte første Gang brød ind i Norge. Fortropperne af den svenske Hær, 600 Mand sterke, stødte her paa ham. Prinsen af Hessen anførte dem, og Karl den tolvte var selv tilstede. Kruse agtede hverken Mængde eller Anførere. Sin Post vilde han forsvare, og derfor angreb han Fienden, saasnart den nærmede sig, ligesaa modig, som om han havde havt Mængden paa sin Side. Tre Gange anfaldt de, og alle tre Gange drev han dem tilbage, saa at, havde de ei efterhaanden faaet Forsterkning fra Hovedarmeen, som laa hag dem, havde de neppe vovet at blive ved sit Forsæt. Kruse var selv stedse blandt de forreste. Han nedlagde med egen Haand syv Fiender og saarede Prinsen af Hessen selv; men tilsidst blev han overmandet, fik tre Saar i Armen, saa han ei længere kunde føre sit Sverd, og maatte da lade sig tage til Fange.

Karl den tolvte, som allerede i Slaget havde beundret denne tapre Mand, lod ham strax bringe for sig og spurgte ham, hvorledes han med saa faa Folk havde turdet sætte sig mod saa mange. Kruse svarede da, at det var Skade, at han havde havt saa faa; thi med nogle hundrede Mand mere skulde man ei have faaet ham fangen saa let. Han skal da endvidere være bleven spurgt, om Kongen af Danmark havde mange saadanne Karle som han, og da have svaret, at han ei var af de bedste; men saavel dette, som hvad der ellers blev sagt, er uvist. Dette er vist, at Kong Karl talte offentlig til hans Ære og lod ham ved sin egen Livlæge forbinde.

O. Malling.

Anna Kolbjørnsdatter.

158

Barfod

Medens Karl den tolvte havde sit Hovedkvarter ved Kristiania, sendte han Oberst Løven til Kongsberg for at forstyrre det derværende Sølvverk. Paa Veien over Ringerike tog Løven Natteherberge paa Norderhov Prestegaard og lagde sine Folk ind i de omliggende Gaarde. Paa Norderhov boede dengang den lærde Prest Jonas 159
Ramus, ikke ubekjendt som Historiker, og hans Hustru Anna Kolbjørnsdatter Arneberg, Søster af de bekjendte fredrikshaldske Kjøbmænd Hans og Peter Kolbjørnsen. Ramus var dengang gammel og svagelig og desuden sengeliggende. Anna maatte beverte Svenskerne paa det bedste for at undgaa Plyndring, men gav imidlertid nøie Agt paa deres Tale. De aftalte da, at de i Dagbrækningen næste Morgen vilde forjage et lidet Antal norske Dragoner, der intet vidste om Svenskernes Nærhed, fra den ½ Mil bortfjernede Gaard Sten og saa fortsætte Veien til Kongsberg. Anna fattede strax den Beslutning at underrette de norske Dragoner herom for at faa dem til at angribe, inden de selv angrebes, men bevertede imidlertid Svenskerne med tilsyneladende Omhyggelighed og sparede hverken paa Øl eller Brændevin. Hun foregav dernæst, at hun manglede noget til Maden, og fik Tilladelse til at lade sin Pige hente dette; men forat ingen skulde fatte Mistanke, hvis Pigen blev for længe borte, lod hun denne kun gaa til Lensmanden, som saa maatte besørge Efterretningen bragt til Sten. Løven spurgte hende om Veien til denne Gaard, forat han kunde udsætte sine Forposter; men hun angav ham en Vei i den modsatte Retning, og han troede hende. Han befalede en af sine Folk at holde nogle Heste hele Natten opsadlede udenfor Døren; men hun lod Karlen drikke sig fuld, trak saa Hestene ind i Stalden og slog Stalddøren i Laas. Hun beklagede Soldaterne, at de maatte lide saa meget af den strenge Kulde udenfor, og bad om at maatte antænde et Baal i Gaarden for dem; hun fik Lov hertil, lod en Mængde tørt Træ, Halm og andre sterktblussende Ting sammenslæbe, hvori hnn stak Ild for saaledes at oplyse Veien

for de norske; thi hun havde underrettet disse om, at efter en saadan Ild kunde de styre Veien. Alt dette drev hun saa snildt, at Svensken slet ikke merkede Hensigten. Da Dragonerne saa Ilden, drog de ud af Sten; den udenlandske Anfører, Øtken, krympede sig rigtignok og sagde, at de ikke var sterke nok, og at han ei heller kjendte Veien; men Vagtmesteren, Tor Hovland, tilbød sig at ride i Spidsen, da han kjendte enhver Gjerdestav underveis; samtlige Dragoner vilde ogsaa afsted, og Øtken maatte give efter. Ingen merkede dem heller, før de stod midt i Prestegaarden. 160
Her skjød Tor Hovland igjennem Vinduet efter Løven, som han dog ikke traf; der opstod en heftig og langvarig Kamp, i hvilken Løven toges til Fange, og de øvrige Svensker enten nedhuggedes eller forjoges; men Dragonerne gjorde sig bagefter tilgode med det for Svenskerne tillavede Maaltid. Næste Morgen tidlig gik Anna med en anden Kone ud at bese Valpladsen. Svenskerne havde atter samlet sig og besluttet et nyt Angreb; thi endnu var de, dog uden at vide det, de norske overlegne i Antal. De udsendte derfor en Kommando, som skulde undersøge disses Styrke. Denne traf Anna paa Valpladsen, og Underofficeren red hen til hende, satte hende Karabinen for Brystet og spurgte hende, hvor og hvormange de norske var. Den anden Kone besvimede; men Anna beholdt sin Fatning: „Tjener du din Konge for at skyde Kjærringer ihjel?“ spurgte hun, og han trak skamfuld Karabinen tilbage, idet han dog vedblev sine Spørgsmaal. „Det kan du let faa at vide,“ svarede Anna; „thi de ordner sig just nu bag Kirken for at følge jer paa Vei. Hvormange de er, ved jeg ikke; for talt dem har jeg ikke; men det ved jeg dog, at de myldrer som Sand.“ Han ilede tilbage med denne Efterretning, der fandt en saadan Tiltro, at det hele Korps i Forvirring tog Flugten.

Fr. Barfod.

Haldenserne.

Rahbek

Kong Karl laa med en mægtig Hær 160
For Fredrikssten,
Men tapre Fredrikshald ham er
Til megen Men.
Hver Borger lagde Verktøi hen
Og greb til Sverd,
Og kjække Peter Kolbjørnsen
I Spidsen er.
Saa strider de Nordmænd for
Norge.

Thi vendte Karl sin Magt saa gram
Mod Fredrikshald;
De Borgere da mødte ham
I ringe Tal.
Men disse slog som norske Mænd
For elskte Hjem,
Og det var Peter Kolbjørnsen,
Der førte dem.

De Nordmænd hugger tunge Hug
Blandt Fienderne,
Og Svensken sank som moden Rug
For Høstkarls Le;
Men sterkest Høstkarl trættes dog,
Saa gik det her;
Saa mange end de norske slog, 161
Der kom alt fler.

Thi flyede de for Overmagt,
Som Nordmænd fly:
De drog kun bort for uforsagt
At slaa paany.
Kong Karl nu over sines Lig
Sig baned Vei
Og Byens Herre troede sig,
Men var det ei.

Hans Folk fandt Død i hver en
Vraa,
Hvor de drog frem;
Thi allevegne Nordmænd laa
Og hilste dem.
Bud sendte Karl saa lidet fro
Til Fredrikssten
Og bad, han jorde maa i Ro
De slagnes Ben.

Men kjække Nordmand ingen Tid
At spilde har;
Selvbuden er han kommen hid,
Fik Karl til Svar;
Nu maa vi se, at vi igjen
Ham ud kan faa!
Og det var Peter Kolbjörnsen,
Der svarte saa,

At sætte egen By i Brand
De iler hen;
Og den, der först sit Hus stak an,
Var Kolbjörnsen.
At slukke Ilden Fienderne
Vil stimle hen;
Men Kugler fög saa tykt som Sne
Fra Fæstningen.

Höit blussed da mod Skyerne
Den Lue röd,
Saa Svenske-Kongen ret kan se
Hans Heltes Död.
Da sanded han Herr Peters Ord.
Hans Folk vil hjem;
Men Helten Sten stod udenfor
Og modtog dem.

Og herlig blussed Fredrikshald
Blandt Lig og Blod,
Oplyste stolt de svenskes Fald
Og sines Mod.
Og aldrig brændte nogen Baun
Saa skjön som den!
Og aldrig uddö skal dit Navn,
O Kolbjörnsen!
Saa strider de Nordmænd for
Norge.

K. L. Rahbek.

Klokkeren paa Id.

161

B. Moe

Da Karl den tolvte første Gang (1716) beleirede Fredrikshald, strandede hans Haab om at erobre Staden og Fæstningen paa den kraftige Modstand, som dens tapre Borgere lagde for Dagen, og med uforrettet Sag maatte han derfor atter drage tilbage til Sverige med sin Hær. Under denne Beleiring fik ogsaa Klokkeren i det nærliggende Id Sogn, Ole Svendsen Bakke, Lyst til at bidrage sit til Fædrelandets Forsvar. Han faar fat paa en Rifle og overtaler et Par af sine Sognemænd til at følge sig. Med disse lægger han sig nu i en Klev ved Veien, hvor de svenske som oftest 162
passerede. Efter en Stunds Forløb kom ogsaa ridende en Trop Svensker, 24 Mand, anførte af Oberst Baltzer. Paa denne besluttede nu Klokkeren og hans tvende Brødre at lægge an; de sigtede og skjød baade ham og Hesten ihjel. Over disse uventede Skud forfærdedes de øvrige Svensker, gav Hestene af Sporerne og ilede tilbage; men da de nu slagne af Skræk havde redet omtrent en Fjerdings Vei, mødte de en stakkels Bondepige, mod hvem de lod se en Prøve paa sin Tapperhed, da de hug hende i Axelen, fordi hun ikke kunde sige dem, hvo der laa skjult i Skoven. Da det imidlertid

syntes dem upassende, saaledes over Hals og Hoved at forlade sin Anfører, tog de saameget Mod til sig, at de atter vendte tilbage for dog at se, om der var flere end de trende, som de hørte skyde. Da de kom til Stedet, tog de Liget og lagde det i en Sæk, idet de raabte til Klokkeren og hans to Kammerater, at om de havde Mod dertil, skulde de komme frem; men disse vilde naturligvis ikke indlade sig i en saa ulige Kamp og laa derfor stille i det Haab, at de vilde komme nærmere, for da at kunne give dem hver sin Kugle. Da Fienderne intet merkede, tog de Liget med sig og drog bort med, hvad de havde faaet. — Dette lykkelige Udfald opflammede vor Klokkers Mod og gav ham Lyst til at vove noget større og vigtigere Foretagende til Fiendernes Skade. Han fik at vide, at der til Bedækning af Enningdalens Bro laa nogle Svensker, og strax fatter han den Beslutning at angribe disse. Han henvender sig om Hjelp til den bekjendte Peter Kolbjørnsen, Anfører for et Kompagni frivillige i Byen, hvilken ogsaa strax var villig dertil. Han lader ham faa en Rul Tobak, som han skulde udsælge til de svenske for saaledes at udspeide, hvormange disse var. Efterat han heldigen havde udført dette og bragt Kolbjørnsen Underretning om, at Fienden bestod af to Kompagnier til Fods og en Eskadron Ryttere under Anførsel af Ritmester Lehman, saa forsamlede Kolbjørnsen strax sit Frikompagni, forstærkede det med en Del Bønder fra Tistedalen og fik tillige af Garnisonen 40 Mand under Løitnant Even Krafts Anførsel, saa at de i alt udgjorde omtrent 200 Mand. Disse drog nu tilsammen ud af Byen den 7de April, og efter at have gaaet den hele Nat 163
ankom de til Stedet, hvor de svenske laa, tidlig om Morgenen den 8de April. Underveis udviste vor Klokker den største Iver og Lyst til snart at kunne komme til at binde an med de svenske; han viste ei alene de øvrige Gjenstier, hvorpaa de snarere kunde komme frem, men var selv stedse i Spidsen og gik saa hurtig, at Officererne maatte holde ham tilbage og forestille ham, at han derved vilde udmatte sig og ingen Styrke have igjen til det gjeldende Øieblik; men han svarede dem, „at om han skulde gaa ti Mile, naar han havde saadant at forrette, skulde han ikke blive kjed deraf.“ De norske ankom uden at blive røbede lige til de svenskes Hovedkvarter paa Gaarden Kirkebø, hvor de først stødte paa en Vagt af 24 Mand, hvoraf de fleste strax blev nedskudte; men en af dem krøb i Skjul under Ladebroen og skjød derfra Klokkeren igjennem Brystet, saa han faldt om, og da en af hans Sognefolk ilede til for at reise ham op, døde han i dennes Arme med de Ord: „Lad mig ligge i Jesu Navn, hils min Kone og mine smaa Børn, jeg er vel fornøiet, gjør I eders Bedste!“ Af Harme over Tabet af sin gjæve Klokker styrtede Bønderne sig med et høit Skrig over hans Banemand, der inden et Øieblik fik over ti Kugler i Livet og næsten sønderreves af de forbitrede Bønder, der siden vedblev med idelig Skydning, saa at det paa de nærliggende Gaarde indkvarterede svenske Fodfolk af Frygt tog Flugten hen i Fjeldene, og de svenske Dragoner, der kun i enkelte Hobe kom tilridende, blev for største Delen nedskudte eller tagne tilfange. Da den svenske Anfører overgav sig,

søgte de norske Officerer at standse videre Blodsudgydelse; men det lykkedes dem kun med Møie at stille Bøndernes Vrede over Klokkerens Død. Ved Dagens Frembrud drog de tilbage med 50 svenske Fanger foruden et stort Bytte og efterlod tillige paa Valpladsen 28 døde og endnu flere saarede Svensker. De norske havde derimod kun tabt to Mand, nemlig Klokkeren og en frivillig. Begges Lig blev nogle Dage efter førte til Id Kirke, ledsagede af det hele Frikompagni i fuld Bevæbning. Efter Ankomsten til Kirken udsattes Poster i Omegnen af Frygt for Fienden, der var i Nærheden. Imedens Stedets Prest holdt en Ligpræken i Kirken over begge de faldne, 164
sad enhver med opspændt Flint, færdig til Forsvar, om Fienden kom, og efter endt Prædiken blev tvende Salver skudte over hver af de faldnes Grave.

B. Moe.

Tordenskjold. 164

Petersen

I Marts Maaned 1714 gik Tordenskjold, som dengang endnu hed Peter Wessel, under Seil for at skaffe sikker Tidende om Svenskernes Rustninger, hvorom der gik mangehaande Rygter. Den 25de Marts laa han udenfor en liden Havn i Skaane; han gik iland for at speide og tog kun ti Mand med sig, da han ikke væntede at træffe fiendtlige Krigsmænd. Men paa Stedet laa en hel Del svenske Dragoner paa Strandvagt, og Wessel var ikke kommen langt op i Landet, før nogle svenske Ryttere fik Øie paa ham og satte efter ham. Matroserne blev rædde, løb sin Vei og kastede sig i Baaden, og Wessel, som nu var alene tilbage, maatte da ogsaa se til at frelse sig ved Flugten; men før han naaede Vandet, havde Rytterne indhentet ham. En af dem raabte, at han skulde give sig fangen, krævede hans Verge og rakte Haanden ud efter det. Men i det samme hug Wessel ham med Sabelen over Haanden; „dengang ei!“ sagde han, sprang ud i Vandet, og med Sabelen i Munden svømmede han ud til Baaden.

I Mai Maaned fik Wessel Ordre til at krydse paa Norges Vestside for at beskytte Nordlandsjegterne paa deres Reise til Bergen i Stevnetiden, da man havde faaet Nys om, at svenske Kapere skulde ligge ude og vænte paa dem. Efterat han i Juni Maaned havde krydset mellem Bergen og Trondhjem uden at støde paa nogen Fiende, mødte han den 26de Juli 1714 udenfor Lindesnes en Fregat, der seilede forbi ham under engelsk Flag; men saasnart Fregatten var kommen i hans Kjølvand, vendte den efter ham og skjød to skarpe Skud. „Løvendahls Gallei,“ Wessels Skib, satte dansk Flag til, da Fregatten kom paa Siden af den; men med det samme strøg Fregatten det engelske Flag, satte svensk Gjøs til og gav Løvendahls Gallei sit glatte 165
Lag. Fregatten, der havde 28 Kanoner og en Besætning af 150 Mand, var for svensk

Regning kjøbt i England og bestemt til at krydse som Kaper i Nordsøen; den førtes af en engelsk Kaptein og var for Størstedelen bemandet med Engelskmænd. Wessel var ikke sen til at give Fregatten det glatte Lag igjen, og en heftig Kamp begyndte; først sloges de om Aftenen fra Klokken sex til halv ti, da Fregatten satte Seil til for at komme unda; men Klokken ti var de atter tæt paa Siden af hinanden, og saa fyrede de løs igjen til henimod Midnat. Fregatten havde da mistet sin Storstang, og begge Skibe havde faaet Taugverket ilde tilredt. Hele Natten seilede Wessel efter Fregatten og lod imidlertid sin Skade efterse og udbedre saa godt, som det var gjørligt. Næste Dag Klokken sex kom de igjen paa Siden af hinanden, og „saasnart det var skeet," siger Rothe, Tordenskjolds Biograf, „ønskede de hinanden en knagende og blodig Godmorgen, hvilken Komplimentering med al Iver blev fortsat til Klokken halvgaaen ti udi halvfjerde Time." Det blev da atter en liden Stands; Løvendahls Gallei havde nu faaet tre Grundskud, og Stænger, Master og Seil paa begge Skibene var rent forskudte. Fregatten søgte igjen at undfly; men Klokken ti var de atter tæt ved hinanden, og for fjerde Gang begyndte Kampen, der varede til Klokken to om Eftermiddagen. Ombord paa Fregatten vilde nu den svenske Del af Besætningen to Gange stryge Flaget; men den engelske Kaptein og det engelske Mandskab satte sig derimod, og Wessel har vel Ret, naar han i sin Beretning til Kongen om denne Kamp skriver: „Havde Fregatten været ekviperet fra Gøteborg, skulde jeg næst Guds Bistand have opbragt hannem; men man ved, at de engelske har Renomme for at fegte vel tilsøs med Kanoner, hvorudi de i denne lange Orlog, de har havt, alle er exercerede." Da Klokken var to, meldte Wessels Konstabel, at der kun var fire Skud Krud tilbage til hver Kanon, og da Søgangen var for sterk til, at man kunde entre, hvortil imidlertid alt var gjort klart paa Løvendahls Gallei, maatte Wessel holde inde med Skydningen og lade Fregatten fare. Men først lod han en Jolle sætte ud og sendte en Trompeter ombord paa den fiendtlige Orlogsmand med den 166
Hilsen til Kapteinen: „At det gjorde Peter Wessel ondt, at han for denne Gang maatte lade ham passere, eftersom hans Krud var mestendels bortskudt; men siden Kapteinen havde værget sig som en brav Karl, vilde det være Wessel en Glæde, om han vilde komme ombord paa Løvendahls Gallei og drikke et Glas Vin, førend de skiltes." Kapteinen afslog Indbydelsen; men paa hans Forslag gik nu Skibene saa nær ind til hinanden, at en Samtale kunde høres. „Herr Kapteinen skulde vel ikke have lidt Krud at laane mig?" spurgte Wessel. „Jeg har neppe nok til mig selv," svarede Engelskmanden. „Vær saa god at hilse gode Venner i Gøteborg," raabte Wessel. „Skal ske; jeg beder at hilse gode Venner i Kjøbenhavn," svarede den engelske Kaptein, som derpaa skjænkte i et Glas Vin og raabte: „Jeg drikker Herr Wessels Sundhed! Hurra Gutter!" og Mandskabet paa Fregatten stemmede i et syvdobbelt Hurra. Nu fik ogsaa Wessel Vin frem og drak sin Modstanders Sundhed igjen med tre Gange Hurra, hvorpaa de skiltes.

Denne Begivenhed havde nær havt farlige Følger for Wessel, hvis Avindsmænd i Admiralitetet mente, at han atter havde været for dumdristig, og han blev ved en kongelig Ordre nedkaldt til Kjøbenhavn, hvor han „for sin udviste Konduite skulde tiltales.“ Wessel havde vel forudseet noget lignende; thi han havde strax til Kongen selv indsendt en omstændelig Beretning om det forefaldne. Beretningen endte med følgende Ord: „Jeg tror, jeg er den første, der med saa ringe Magt (thi min Komplettering af Mandskab er hundrede og nogle) og 18 Kanoner har kujoneret saadan en Overmagt af Skib, Kanoner og Mandskab. Jeg anbefaler mig som altid tilforn udi Deres Majestæts høie Naade som en fattig norsk Gut og lever til min Død min allernaadigste Konges til Døden hengivne, tro Knegt.“ I November Maaned kom Wessel med Løvendahls Gallei til Kjøbenhavn. Nogle Dage efter holdtes Krigsforhør ombord paa Galleien; Wessels Skibsjournal blev oplæst, han selv, hans Officerer og elleve af Mandskabet blev edelig afhørte, og uagtet det blev klarligen bevist, at Løvendahls Gallei først var bleven angreben, og at hver Mand ombord havde gjort sin Pligt, gik dog Fiskalens Paastand ud paa, „at Kapteinløitnant Wessel ifølge 167
Søkrigsartiklerne skulde betale Mulkt og Processens Omkostninger samt degraderes, indtil han lærte at bruge bedre Sømandskab, fordi han med utidig Kourage havde sakrificeret sig selv og indehavende Mandskab samt været Aarsag i, at hans kongelige Majestæt af Fiendens Kanoner havde lidt ei ringe Skade paa sin Korvet, og fordi han havde løbet sin Fiende paa Siden, gjort ligesom Fred med ham og drukket et Glas Vin paa hans Sundhed o. s. v.“ To Dage efter besvarede Wessel Fiskalens Klage i det djerve og frimodige Sprog, som han pleiede at bruge. Han skrev blandt andet: „Jeg skulde formode, at det ei kan komme min Konduite noget til Miskredit, at jeg besvarede min Modstander med tre Gange Hurra, da han drak min Skaal med syv Gange Hurra; thi Ære mod Ære er Brug over al Verden; af Forhøret kan det ellers klart nok sees, at jeg i alt trakterede ham som en Fiende. At Fiendens Kanoner tilføiede mit Skib Skade, kan jeg ikke negte; thi man ved, at Kanonen er et Instrument, som temmelig lader se sin Effekt, hvor den rammer, og det var mig umuligt at forbyde Fienden at beskadige min Gallei og mit Mandskab, med mindre jeg som en Kujon straxen vilde have strøget for det første glatte Lag, da hans Majestæt intet vilde have faaet tilbage af Korvetten, og mit Renomme da alletider skulde kaldes en Poltron (Kujon).“ Forhøret blev indsendt til Admiralitetet, og det vilde vel have lykkedes Wessels Modstandere at faa ham styrtet, hvis ikke Gyldenløve uden at oppebie Krigsrettens Dom havde henvendt sig til Kongen. Nu var Wessel frelst, og istedenfor at lide Dom blev han den 28de December 1714 udenfor sin Tur forfremmet til Kaptein.

Siegv. Petersen.

Marstrand indtog Tordenskjold (1719) især ved List og Snildhed. I Tillid til sin fuldkomne Færdighed i det svenske Sprog forklædte han sig som Fisker, lod sig en

Morgen ro i Land tæt udenfor Byen, tog en Kurv med Fisk paa Armen og gik ind i Husene. Sine Fisk falbød han til saa høi en Pris, at ingen vilde kjøbe dem, men fik just derved Leilighed til at gaa fra Hus til Hus og indhente de fornødne Efterretninger. 168 Tilsidst vovede han sig endog ombord paa Orlogsskibene i Havnen, hvor man dog ligeledes fandt, at han var for dyr med sine Varer. Efter at have udspeidet alt gik han saa uhindret bort, som han var kommen. Da han senere ved et raskt Angreb havde taget Byen og Skibene, tog han selve Fæstningen ved en Forening af velberegnet List og dristigt Mod. Han forskrækkede den lettroende Kommandant ved sine Trusler og fik ham til at sende en Kaptein ned i Byen, der med egne Øine kunde overbevise sig om hans Stridskræfters Styrke. Tordenskjold drak denne fuld og opstillede saa sine 6—700 Mand først i en Gade og siden i andre; men Kapteinen troede i hver ny Gade at træffe paa en ny Afdeling af den frygtelige Beleiringshær, hvis Størrelse han angav for Kommandanten til flere tusende Mand. Denne kapitulerede derfor, men nølede med Overgivelsen, hvorfor Tordenskjold gik ene op paa Fæstningen og raabte gjennem Vinduet til Kommandanten: „Hvad nøler I efter? ved I ikke, at Tiden er udløben?“ og Fæstningen rømmedes ham øieblikkelig.

Fr. Barfod.

Rul henover Fjeld og Belt,
Kjæmpesang om Nordens Helt!
Sjung med et Aarhundreds Røst
Heltens Navn fra Kyst til Kyst!
Tordenskjold! dit Kjæmpery
Lysner stolt som Lyn i Sky; —
Navn, som trodser Mulm og Grav,
Rul som Torden over Hav!

Rask han fløi paa Ørnen hvid;
Fjerde Fredrik saa hans Id;
Lystig, naar han Sverdet svang,
Lykken sang hans Seierssang.
Hist med Hæderssverd i Mund
Svømmed han som Hval i Sund;
Her gjenlød i Fiendehavn
Under Flammebrag hans Navn.

Danmark, glem ei stolte Syn!
Over Hav fór Lyn paa Lyn;
Tordner lød om Dannebrog, —
Det var Tordenskjold, der slog!
Ton fra Marstrands gamle Vold,
Snilde Sagn om Tordenskjold!
Kjæmpen sprang som Fisker ind,
Stod som Helt paa Borgens Tind.

Ton fra Dynekilens Havn,
Store, seiersstolte Navn!
Her med Ild og Blod han skrev,
Klippeland, dit Frihedsbrev! —
Norge, stolt du vidne kan,
Han har frelst sit Fædreland!
Tolvte Karl, du saa med Gru,
Tordenskjold var stor som du!

Norge, pris din Kjæmpe bold!
Danmark, pris din Tordenskjold!
Sverigs stolte Kjæmpedrot,
Favn ham høit i Himmelslot!
Ven med Fiende bandt hans
Krans:
Trende Riger saa hans Glans; —
Navn, som trodser Mulm og Grav,
Rul som Torden over Hav!

B. S. Ingemann.

Hans Egede.

169

Barfod

Hans Paulsen Egede, Grønlendingernes Apostel, blev født paa Harstadgaard i Nordlandene 10de Februar 1686. Hans Fader, en Sorenskriver, havde taget sit Navn af sin Fødeby Vesteregede i Sjælland, hvor Bedstefaderen var Prest. Egede kom 1704 til Kjøbenhavns Universitet, og da han her havde gjort sig færdig, viedes han 1707 til Prest for Vaagens Menighed i Nordlandene. Ved at læse om de gamle Nordmænds Kolonier paa Grønland og ved at høre, at de nærværende Grønlendinger

var forvildede Hedninger, grebes han allerede næste Aar af en uimodstaaelig Trang til at bringe Evangeliets Lys til de fjerne Egne, hvor det havde ophørt at skinne blandt Folk, som han tog for Efterkommere af Nordmænd, men til hvilke neppe nogen dalevende kjendte Veien. Forgjeves bekjæmpede han denne Trang, om hvis guddommelige Oprindelse han i Anfegtelsens Stund gjordes uvis; forgjeves bønfaldt Slegt og Venner ham om at opgive saa fortvivlet en Tanke; forgjeves var den kloge Verdens Spot, og forgjeves optaarnede tusende Hindringer sig for den fattige Landsprest; 1718 nedlagde han sit Embede og drog om Høsten til Bergen for udelt at virke for sit Livs Opgave. Hans trofaste Hustru, den fromme Gertrud Rasch, stod opmuntrende ved hans Side; ei heller hun skræmmedes tilbage af Møie og Fare, Trængsel og Spot; tvertimod styrkede hun sin Husbonde i Troskab mod den Beslutning, som ogsaa hun havde anerkjendt som et Kald ovenfra. Næste Vaar gik han til Kjøbenhavn, hvor han overgav Missionskollegiet (stiftet 10de December 1714) sit Forslag til en grønlandsk Mission; Krigen nødte ham til at vænte. — Endelig fik Norden Fred, og endelig bøiede baade Konge og Privatmand Øre til hans utrættelige Forestillinger. Kongen havde han tildels vundet ved en mundtlig Samtale; forskjellige Privatmænd, mest i Bergen, fik han omsider til at sammenskyde henved titusende Rdl., efterat han selv først havde tegnet sig for trehundrede Rdl., hvilket var alt, hvad hans Eiendele kunde udbringes til; og Skibet Haabet førte ham 3dje Mai 1721 ud af Bergens Havn. Jo længer de seilede, desto vanskeligere blev Farten; thi Skibet omringedes af Drivis, saa det tidt stod ganske stille, og det mismodige 170
Mandskab vilde endelig vende tilbage; men Egede bekjæmpede baade deres Misnøie og Mismod, og den 3dje Juli naaede han Grønland. Her byggede han sig et Hus til Skjul mod Vinteren, og i sin Glæde kaldte han Stedet Godthaab. Han drog nu daglig om blandt Grønlendingerne, undslog sig heller ikke for at overnatte i deres hæslige Hytter, lærte deres Sprog, gjorde sig bekjendt med deres Seder, var venlig mod dem i alt, hjalp dem i alt, trøstede dem i deres Nød og pleiede dem i deres Sygdomme, navnlig da Børnekopperne første Gang kom til Grønland, hvor de rasede med en uimodstaaelig Voldsomhed. Da var han baade Prest og Læge, husede enhver, som tyede til ham, pleiede de syge og begrov de døde. Paa mangt et Sted overvandt han derfor Folkets sløve og dyriske Ligegyldighed, spredte dets dybe og mørke Vankundighed og gjorde Ende paa den Mistænksomhed og Uvilje, hvormed det ellers altid kom den fremmede imøde. Grønlendingerne fattede Tillid og Kjærlighed til ham selv og hans Hustru, hørte med Begjærlighed hans Lærdomme og Formaninger og indrettede sit Levnet efter hans Forskrifter; ja ikke saa faa tog med Glæde ved Kristendommen, og halvandethundrede Børn blev døbte. En døende Grønlending gav Egede det Vidnesbyrd: „Du har gjort imod os, hvad ingen af vore egne vilde have gjort; du har givet os Føde, naar vi ikke havde noget at spise; du har begravet vore døde, der ellers vilde have ligget som et Rov for vilde Dyr, og i Særdeleshed har du

undervist os om Gud og lært os, hvorledes vi kan blive salige, saa at vi nu kan dø med Glæde.“ En anden fjerntboende Grønlending laa ogsaa for Døden; men han trøstede sine Børn med de Ord: „Inden I faar fortæret Sildene og de tvende Selhunde, finder Presten eder nok, og saa tager han eder hjem med sig; thi han elsker os alle og vil gjerne sørge for enhver af os.“ Men Egede sørgede ikke alene for Kristendommens Udbredelse; han vaagede ogsaa over Handelens Opkomst. Man havde betroet ham Opsynet med denne, da det grønlandske Kompagni stiftedes (1723), og han vidste desuden godt, at Handelen var en Betingelse for Missionens fortsatte Understøttelse. Han opsøgte de bedste Pladse til nye Bygninger og de rigeste 171
Fjorde for Fiskeriet; han drog foran paa de Undersøgelser, som Regjeringen foranstaltede for at lære Landets Beskaffenhed og Frembringelser at kjende, og ved intet nyttigt Foretagende holdt han sig nogensinde tilbage. Stundom reiste han endog saa høit i Nord, at han neppe kunde faa nogen Grønlending til at følge sig. Paa en saadan Reise havde en Del indfødte flokket sig paa Strandbredden for at bortjage de danske med Buer og Pile; men neppe fik de Øie paa Egede, før al deres Harme lagde sig; de lod Danskerne komme iland, bød dem ind i sine Hytter og viste dem villig Vei overalt. — Fiskerierne slog dog ofte feil og Handelen med dem. Men at arbeide for intet var ikke Regjeringens Hensigt, og 1731 gav Kristian den sjette Egede Valget imellem at opgive Herrens Verk og vende hjem eller at udsætte sig og sine for Hungersdøden. Den Løn, han havde modtaget som Missionær (trehundrede Rdlr. aarlig), var ganske medgaaet til hans Verks Fremme; men dette var, som han sagde, en frivillig Gave. Mest havde han hidtil ernæret sig ved sin egen Fiske- og Fuglefangst; men denne var dog ikke tilstrækkelig for hans talrige Hus. For mangen anden havde der altsaa intet Valg været. Men Grønlendingerne anraabte ham skarevis om at blive. Egede blev, og Gud bøiede ved en paafølgende lykkelig Hvalfangst Kongens og Missionskollegiets haarde Hjerter. Regjeringens Understøttelse vedblev, og Egede fortsatte sin Gjerning som hidtil. Da sendte Gud ham en endnu tungere Prøvelse, idet han tog hans Hustru fra ham. Som hun havde staaet trøstende og opmuntrende hos ham, da han for sit Kalds Skyld vilde opgive sit Fædreland, saaledes havde hun endnu havt Mod til at støtte og styrke ham, da Fædrelandet nys truede med at opgive ham, og hun var ikke den sidste til at holde ham tilbage blandt Møie og Trængsel. Dengang Børnekopperne rasede (1733), sparede hun hverken Sundhed eller Kræfter; men uden at afskrækkes af de syges Stank og Urenlighed, vaagede hun hos dem, tillavede dem Mad og Lægemidler, trøstede og opmuntrede dem. Nu døde hun (21de December 1735). Da udtømtes ogsaa Egedes Kræfter, og svækket paa Sjæl og Legeme forlod han 9de August 1736 172
Grønland for i Hjemmet at virke for den Gjerning, han ikke længere paa Stedet havde Kræfter nok til at udrette, efter at have prædiket til Afsked over de profetiske Ord: „Jeg har umaget mig forgjeves, fortæret min Kraft for intet og forfængelig;

alligevel er min Ret med Herren, og min Gjerning er med min Gud.“ Da han kom til Danmark, gav Kongen ham en livsvarig Understøttelse og overdrog ham at undervise dem, der skulde dannes til Missionærer og Lærere paa Grønland, i det grønlandske Sprog; siden fik han Titel af Biskop over Grønland. I elleve Aar beklædte han dette Embede; saa søgte han sin Afsked og tilbragte Resten af sine Dage hos sine Børn. Han døde i Stubbekjøbing hos sin ældste Datter den 5te November 1758, næsten 73 Aar gammel.

„Hos Gud nu den Apostel bor; hans Sjæl Gud evig glæde!
Hans Mindekvad høit over Jord forløste Sjæle kvæde.“

Inden Egede forlod Grønland, overgav han sin Gjerning i sin ældste Søns Hænder.

Fr. Barfod.

Et helligt Kors staar høit i Nord,
Hvor ingen Sangfugl bygger;
I Sne det staar paa frosne Jord
Og langt fra Lövsalsskygger,
Har Lyset döde Jord forladt,
Og isner Himlen selv ved Nat,
Hvor Sjæl og Hjerte gyser:
Fra Bølgebjerg af evig Is
Henpeger mod Guds Paradis
Det Kors ved Nat og lyser.

Med Glans fra Livets Morgenland,
I Dödens Midnatszone
Det viser Vei fra Hvalens Strand
Til Palmeskovens Krone;
Og Øiet, blindt af evig Sne,
Kan Livets grønne Træ dog se,
Hvorom Guds Engle knæle;
Og gjennem dybe Grav af Is
Gaa haabfuld til Guds Paradis
Med Tro de frelste Sjæle.

Hvo planted hist saa høit i Nord
Den Gren fra Edens Have?
Hvo bar den tro i Hvalens Spor
Henover Dybets Grave?
Ispolens Sön, hvo gav dig Fred?
Ei steg en Engel til dig ned; —
Gud en Apostel sendte!
I Mulm han saa et Folk forladt;
Ham Aanden viste Dag og Nat
Den Vei, kun döde kjendte.

Og ei han havde Rist og Ro;
Den Vei han maatte fölge,
Gik end den over Dödens Bro
Og Fjeld af frosne Bölge,
Ham fulgte Börn og trofast Viv,
I Herrens Haand han gav sit Liv;
Men Aanden ham ledsaged;
Den bar ham over store Grav,
Og bag det dunkle Midnatshav
Han fjerne Kyst opdaged.

I Mulm för blodig Dödsharpun 173
Mod Hval ved vilde Strande;
Paa Kysten stod et Fredspaulun
Med Lys fra fjerne Lande.
Der hjalp en kjærlig Haand i Nöd,
Der löd en salig Tröst i Död,
Der Guds Apostel boede.
Did tyede hver bedrövet Sjæl,
Til Lysets og til Livets Væld,
Og haabed, elsked, troede.

Hos Gud nu den Apostel bor,
Hans Sjæl Gud evig glæde!
Hans Mindekvad höit over Jord
Forlöste Sjæle kvæde,
Hans Bautasten er Korset hist,
Som leder til den Herre Krist,
Hvor isnet Sjælen gyser;
Fra Bölgebjerg af evig Is
Det peger mod Guds Paradis
Og gjennem Natten lyser,

B. S. Ingemann.

Kristian August.

173

Aall

Aldrig lykkedes det nogen Statsmand i kortere Tid at erhverve sig Folkets Høiagtelse og Kjærlighed end Prins Kristian August. Han havde aabne Øren og venlige Ord for enhver, der i denne ulykkessvangre Tid nærmede sig ham for at søge Hjelp og Raad. Hans første Tiltale, naar man traadte ind i hans simple Audiens-Gemak, hvortil stedse var let Adgang, var alvorlig, ja streng, og man kunde skræmmes for det markerede Ansigt. Det var hans Vane med raske Skridt at gaa hen mod den indtrædende og tiltale ham i en vis barsk Tone med det Spørgsmaal: „Hvad staar til Tjeneste?“ Men naar Samtalens Gjenstand var aabnet, formildedes hans Væsen, og med den største Venlighed, Simpelhed og Deltagelse gik han ind i den omhandlede Materie og gav det Raad og den Hjelp, som stod ham tilrede. Sedvanligen foregik Samtalen under en hurtig Gang op og ned i Værelset. Hans Indtægter som General tillod ham ikke at føre nogen stor Pragt i hin for Landets Embedsmænd i Almindelighed kummerfulde Tid; med hans ringe Appanage af Fyrstendømmet Augustenborg og forholdsmæssigen ubetydelige Arvemidler kunde han ei omgive sig med fyrstelig Glans; men ved ædlere Midler understøttede han sin ophøiede Stilling og banede sig Vei til Folkets Kjærlighed. Prins Kristian Augusts Nærværelse i Norge ved Krigens Udbrud maa betragtes som en stor Lykke for det norske Folk. Ikke alene havde det i ham en erfaren og dygtig Krigsmand, som ledede 174
Hærens Seiersdaad i den strax paafølgende Krig med Sverige; men det havde og i ham en i flere Henseender udmærket Personlighed, der i de første Krigens Aar levede og virkede alene for Norges Vel, og i hvem Nationens Kjærlighed og Høiagtelse koncentrerede sig i en udmærket Grad. Nationens Begeistring for Prins

Kristian August var af en anden Art og havde en dybere Rod end den, som siden føltes i saa høi Grad for Prins Kristian Fredrik. Ingen udvortes Glans eller Kongedømmets ligesom usynlige Indflydelse endog paa den mest frisindede Mand frembragte eller understøttede denne Nationens Kjærlighed for Prins Kristian August. Den tolkedes ikke i saa mange Taler og Sange i Templer og Festiviteter; men den udbredtes i Stilhed og trængte dybere til Hjertet. Denne Hengivenhed fremkaldte ikke alene mangen ædel patriotisk Daad; men under disse varme Følelser for den norske Regjerings elskede Formand skabtes Tanken om en lykkelig Forfatning, bygget paa en større Nationalselvstændigheds Grundvold, og Norges Forhold til Prins Kristian August udgjorde, ligesom Nationen uafvidende og visseligen uden Prinsens personlige Medvirkning, det første Afsondringselement fra det gamle Dynasti. Norge havde i sine forskjellige kritiske Stillinger under og efter den sidste Krig det Held, at høit begavede og fædrelandssindede Mænd stod tilrede for at understøtte Fædrelandets Sag og lede den til et ønskeligt Resultat. Det er derhos en Erfaring, som alle Landes Historie giver os i Hænde, at store Mænd skabes under store Statsomvæltninger; thi det slumrende Geni og Mod vækkes under Fædrelandets Farer. Da Prins Kristian August, kaldet til en høiere Stilling, forlod Norge, traadte andre udmerkede Mænd frem paa Skuepladsen, der med Hensyn til Rigets indvortes Bestyrelse kunde siges at erstatte hans Savn. Elsket paa samme Maade som han er aldrig nogen siden bleven i Norge.

J. Aall.

Slaget i Trangen.

174

Schultze

Da den svenske Hær i Vaaren 1808 gjorde Indfald over den norske Grændse, var de norske Tropper under Kristian Augusts Overkommando spredte langs Grændsen og 175
hovedsagelig samlede i Smaalenene, ved Kongsvinger og oppe i Aasnes, hvor de forskjellige Anfald kunde ventes. Krigen var ogsaa allerede i fuld Gang; men vi skal kun beskjæftige os med den nordligste Angrebslinje. Den 24de April Kl. 11 om Aftenen brød Oberst Gahn op fra den svenske Grændse med omtrent 500 Mand og holdt sig paa den venstre Bred af Flisen Elv, idet han benyttede Vinterveien igjennem de tætte Skove langs Elven, som dog var saa smal og ujevn, at den lidet egnede sig til at befares af et Troppekorps. Ud paa Natten naaede han den norske Forpost, som trak sig tilbage for Overmagten og strax rapporterede til Hovedkvarteret Bjørneby det svenske Anfald. Gahn fortsatte imidlertid sin Marsch langs Elven, men forsømte at udsende Patruljer paa den anden Elvbred, dels fordi

han ikke ventede Modstand før længere nede i Bygden, og dels vel ogsaa fordi han ikke vilde dele sine Kræfter.

Saasnart Rapporten kom til Hovedkvarteret, lod den norske øverstkommanderende, Oberst Staffeldt, strax blæse Allarm og forsamlede Tropperne, som tilsammen udgjorde omtrent 800 Mand. Kaptein Nægler med en Division af de raske Trondhjemmere blev posteret i det trange Pas paa venstre Elvbred, hvor der var gjort Forhugninger og andre Anstalter til at modtage Fienden, og med Resten af Tropperne undtagen det hofske Kompagni Skiløbere, som først senere blev samlet, marscherede Staffeldt langs Hovedveien paa den høire Flodbred fra Sønstrud til Nyen. Her blev gjort Holdt, og af de norske Feltvagter erfaredes, at Fienden allerede var naaet frem til samme Sted paa den anden Side af Elven.

De norske Officerer traadte sammen i et Krigsraad, og de fleste stemmede for, at man strax skulde marschere over Elven og gjøre Anfald. Staffeldt vilde, at man skulde bie med Angrebet, indtil Fienden var naaet frem til de Forhugninger, hvor Nægler var posteret, og Dreier foreslog, at man skulde vænte, til Skiløberne ankom. Pluralitetens Mening blev fulgt efter en varm Ordstrid, hvorunder Staffeldt til den kjække Kaptein Dreier lod falde nogle Ord om, at han var feig. „Feig," raabte Dreier, „Jeg skal vise Obersten, at jeg ikke er feig. Lad os strax gjøre Anfald, og Obersten 176
følger vel med?" spurgte han haanlig. „Det sømmer sig ikke for den høistkommanderende at blande sig i Haandgemænget," svarede Staffeldt med Værdighed. „Afsted, mine Herrer, siden I saa vil; jeg skal herfra lede Bevægelserne."

Et spottende Smil gled over samtlige Officerers Læber*); men de bøiede sig for sin Chef og samlede hver sine Afdelinger under Overbefaling af Major Ræder. Raskt gik det nedover Bakken mod Flisen og op igjen paa den anden Side, og snart lød Skud og Kamptummel fra Aas til Aas, idet den norske Afdeling angreb de svenske i Ryggen.

Nægler laa imidlertid i sin Forhugning og ventede med Utaalmodighed Fienden. Men pludselig hørte han Skud paa Skud en Fjerdingvei borte, og snart blev det ham klart, at den norske Hovedkolonne var i Engagement med Fienden. „Gutter," raabte han, „skal vi blive liggende her og lade vore Kammerater slaas alene?" „Nei, nei," raabte Mandskabet, „afsted efter Skuddene!" og hele Divisionen myldrede over Forhugningerne og satte afsted i fuldt Løb bortefter Vinterveien, indtil de naaede Fienden og med et lystigt Hurra angreb ham i Fronten.

Kaptein Arntzen havde samlet sine Skiløbere af hofske Kompagni, som laa en Mils Vei borte paa vestre Side af Gjesaassjøen, og i lynende Fart gled de kjække Solunger igjennem Skov og Ulende forbi Sønstrud imod Kamppladsen. De kom forbi Pladsen Skjøthaugen, hvor Husmanden Ole stod og pudsede sin Bjørnestudser. „Idag er der stor Bjørnejagt," raabte Kapteinen, „følger du med, Ole?" „Hvor meget faar jeg for at være med?" spurgte Ole og trykkede Kuglen ned i Løbet. „Død eller

Danebrog," sagde Kapteinen, „rap dig, om du vil være med." „Nu kommer jeg," svarede Skytten og spændte Skierne paa; „men her er Veien for Skiløbere, Kaptein!" og med Ole i Spidsen strøg Kompagniet afsted igjennem det værste Ulende og nedover 177
den bratte Styrtning i Flisbakken paa Elvens venstre Bred. Det ljomede igjennem Flisdalen af Hornenes Klang, Trommernes Lyd og Riflernes Knald, og Kaptein Arntzen maatte flere Gange gjøre Holdt for at samle sin Trop, der hastede hverandre forbi for at naa Kamppladsen. De var nu over Flisen, og med et raskt Angreb kastede de sig mod Fiendens høire Flanke. Arntzen selv, opildnet af Mod og Kamplyst, styrtede sig midt ind i Haandgemænget, og hans Folk fulgte efter. Men Bjørneskytten tog Kapteinen om Livet og bar ham ligesom et lidet Barn ud af den værste Tummel. Kapteinen skreg og bandte; men Ole satte ham rolig ned et Par Bøsseskud borte og sagde: „Jeg mener, du er gal, Kaptein, ser du ikke, at Bjørnen har Klør? Kapteinen skal altid være bag Troppen, stod der i det gamle Reglementet, som jeg læste, den Tid jeg var Soldat."

Nu var Gahn omringet paa tre Sider, og hans Tropper var sammentrængte paa den smale Vintervei, medens de norske Rifler knaldede bag hver Busk. Svenskerne forsvarede sig tappert, Gang efter Gang rykkede de frem i samlet Trop med fældet Bajonet for at aabne sig en Udvei; men bestandig blev de kastede tilbage af de fremmyldrende norske.

Kaptein Dreier posterede sig foran den norske Blænkerkjæde; han steg op paa en Stubbe efter et gammelt Mastetræ, og medens to Jægere laa bag Stubben og ladede hans Rifler, fyrede han selv paa Fienden og opmuntrede sine Folk til at gaa paa, naar Svensken rykkede frem til Bajonetanfald. Men den tapre Mand søgte Døden, han stod fremstillet som en Skive for alle de svenske Kugler, og til Slutning sank han tilbage, dødelig saaret og gjennemboret af 7 Kugler, idet han mumlede: „Jeg har vist Staffeldt, at jeg ikke er feig."

Kampen fortsattes imidlertid; men Fienden blev mere og mere udmattet og trykket af Overmagten, og da de endelig efter 3½ Times Kamp næsten havde bortskudt alle sine Patroner, og den største Del af Folkene og næsten alle Officererne var saarede, maatte Gahn give Signal til Overgivelse. Kampen ophørte derved i Midten; men Blænkerkjæderne hørte ikke Signalet og fortsatte endnu med Skydningen. 178
En liden svensk Tambur blev kaldt frem og kommanderet til at gaa Linjerne rundt og tromme Signalet. „Baggen skjuter mig," græd Gutten. „Jeg skal følge dig," sagde Ole Johannesen Aasnes, greb Gutten i Nakken og marscherede afsted. Gutten græd og trommede, og Ole Aasnes lo og skreg alle Linjerne rundt, og fast Kuglerne peb dem om Ørerne, naaede de i god Behold tilbage, og Ole Aasnes hed fra den Dag „Attenhundrede og otte" lige til sin Dødsdag. De svenske maatte nu overlevere sine Vaaben, og mange Fanger blev indbragte, som forsøgte at stikke sig bort i Skovene.

Kun 40 Mand og 2 Officerer, som var detascherede paa Svenskernes venstre Fløi, lykkedes det at undkomme.

Oberst Gahn selv, som var syg og maatte fragtes paa en Langslæde, søgte at undkomme ved at kjøre Hesten bort i et Skovsnar. Syver Velten opdagede dem der og saa, at en høi Officer i en lang Frak stod ved Slæden og havde en Væske om Halsen. „Her er Krigskassen," tænkte Syver og greb efter Væsken; men en lang norsk Karl reiste sig op af Slæden og sagde: „Du är skidlöpare?" „Ja." „Af hvilket kompagni?" „Hofske." „Af Arntzens. Honom känner jag, och du låter väskan vara, annars anmäler jag dig för din chef." Og Syver slap forskrækket Væsken, men gjorde dog Anskrig, og Gahn og hans Ledsager blev fangne. „Men det har jeg angret mange Gange," siger Syver endnu den Dag idag, „for Krigskassen kunde været god at have. Og havde jeg vidst, at det var selve Obersten, saa skulde jeg nok selv fanget ham, saa var ogsaa jeg bleven Danebrogsmand, ligesom Bjørneskytten og mange andre."

De svenske havde 25 døde og de norske 15, som faa Dage efter blev jordede i broderlig Forening paa Aasnes Kirkegaard. De fangne Officerer blev bragte til Hovedkvarteret Bjørneby, og saamegen Velvilje og Brodersind var der allerede da mellem de norske og svenske, naar just ikke Kampen rasede, at de norske Officerer overlod sine Senge til Fangerne og leirede sig selv paa Gulvene paa Halm. De svenske menige blev indkvarterede i Aasnes Kirke; men sultne og forkomne af Kulde og Anstrengelser, som de var, tilbragte de en haard Nat, og ved en Reparation i Kirken [179] for nogle Aar siden fandtes en Inskription bag Alteret, hvor en Underofficer fortalte om Slaget, Antallet af de svenske Tropper og Opholdet i Kirken og endte med: „Gud lade aldrig noget Menneske faa en saa haard Nat." Der blev dog gjort alt fra de norskes Side for at lette Fangernes haarde Vilkaar, og de gamle Folk fortæller endnu som en Kuriositet, at de var med at kjøre Velling og Ertesuppe til Svenskerne i Kirken, som blev kogt i den store Bryggepande paa Bjørneby.

Tiderne var knappe og Fødevarerne sjeldne; men Folket var raskt og djervt, og det kunde med Sandhed siges om vore Folk, som Runeberg har sunget om sine Finlendere: „Det var ett folk, som frös och svallt, men slogs endå."

H. Schulze.

*) Der faldt ofte knubbede Ord mellem Staffeldt og hans Officerer, som tvivlede om hans personlige Mod, da han aldrig deltog i nogen Fegtning, men vistnok med Dygtighed forstod at lægge Planer til Slag og lede Bevægelserne,

Kristian Fredrik.

179

Petersen

Fire Dage efterat Kielerfreden var kommen istand, skrev Kong Fredrik den sjette et Brev til Nordmændene, og i dette løste han dem fra den Troskabsed, de havde svoret ham, og bad dem med Orden og Rolighed at gaa over til den svenske Konge. Kristian Fredrik, den danske Konges Søskendebarn og hans Arving til det danske Rige, var den Tid Statholder i Norge. Han ønskede nu selv strax at blive udraabt til norsk Konge, og han søgte at faa Nordmændene til at sætte sig mod Svenskerne. For selv at se og høre, hvorledes Stemningen var, gjorde han en Reise til Trondhjem. I Gudbrandsdalen gik Veien paa Isen nedenunder Kringen; her havde Dølerne samlet sig i den Tro, at han ikke vilde reise det navnkundige Mindested om deres Forfædres Seier useet forbi. Det var sent om Kvelden og mørkt, da han kom; derfor var der Blus ved Haanden. Han læste Paaskriften paa Sinklarsmindet og spurgte Mængden, om de ligesom Fædrene vilde vove Liv og Blod for Fædrelandet, og fremsagde, idet han pegte paa Mindesmerket, de sidste Linjer af Sinklarsvisen:

„Ve hver en Nordmand, som ei bliver hed,
saa tidt hans Øine den skue!“

180

Da fortælles det, at en gammel Kjærring med en Sjaalygte i Haanden trængte sig frem og raabte: „Aa, lad mig faa se Prinsen, lad mig faa se Prinsen!“ — Prinsen svarede smilende: „Se du, Mor, se bare!“ — „Saa du er Kristian Fredrik,“ blev Kjærringen ved og holdt Lygten tæt op til hans Ansigt, som hun stirrede paa, — „det er vakkert Kjød og Blod i dig; men for veik ser du ud til at kunne blive Norges Frelsermand.“

Paa sin Reise fandt Prins Kristian Fredrik overalt, at Nordmændene vilde verge for Norges Frihed og Selvstændighed. Paa Tilbageveien standsede han ved Eidsvolls Jernverk, og did bød han en Del af Norges dygtigste og fornemste Mænd at møde den 16de Februar, og man kunde skjønne, at han vilde sætte den Mening igjennem, at han nu var ret Arving til Norge, siden Kong Fredrik havde været nødt til at opgive sin Ret til Norges Krone. Professor Georg Sverdrup i Kristiania var ogsaa kaldet til dette Møde; han modtog Budskabet først et Par Timer efter Midnat, Morgenen den 16de Februar, og reiste strax afsted. Da det er over fem Mil fra Kristiania til Eidsvoll, kom han did først en god Stund efter Middag. Han havde ikke langt igjen, da Skydsbonden, en gammel ærværdig Bondemand, spurgte ham: „Er du ogsaa af dem, som er kaldte op til Eidsvollsverket for at raadslaa med Prinsen?“ — Sverdrup svarede: „Ja.“ — „Skal du være med i dette Lag,“ blev Bonden ved, „da maa du for Guds Skyld ikke give din Stemme til, at Norge gives til Sverige; før vil vi lade bare Kvindfolk og Børn blive hjemme, og alle Mand vil vi gaa til Grændsen; men

hvad du saa end siger eller gjør, saa husk paa, at Gud er med.“ Da Sverdrup naaede Eidsvoll, fortalte et Par af de indbudne, at Prinsen ikke vilde vide af andet end at blive Konge; strax efter blev han kaldet ind til Prinsen. Denne sagde nu til Sverdrup, at han holdt sig for at være ret Arving til Norges Krone. Den gamle Bondes Ord: „Husk paa, at Gud er med,“ randt Sverdrup levende i Tanke, og rolig og bestemt svarede han: „Dertil har Deres kongelige Høihed ikke mere Ret end jeg.“ Derpaa lagde han ud for Prinsen klart og overtydende, at da Kong Fredrik uden Ret havde opgivet Norge, kunde Nordmændene ingenlunde gaa ind paa Kielerfreden; men at de nu[181] havde Ret til selv at give sig Grundlov og at tage den til Konge, som de holdt for dygtigst. — „De har Ret; jeg gaar over til Deres Mening,“ sagde Prinsen; „ja saaledes er det rigtigt. Kom, lad os meddele de andre Herrer dette.“ I det samlede Møde blev det derpaa fastsat, at hvad Kielerfreden indeholdt om Norge, ikke skulde være bindende for Nordmændene, og at en Rigsforsamling skulde møde paa Eidsvoll for at give Norge en Grundlov. Rundt om i Landet blev der derpaa valgt Udsendinger, som paa Folkets Vegne skulde bestemme Landets Skjæbne. Eidsvollsmændene mødte den 10de April 1814, og fem Uger derefter, den syttende Mai 1814, var de færdige med sit Storverk, Kongeriget Norges Grundlov.

Siegw. Petersen.

Menigmands Juleønske for Karl Johan.

Wergeland

Blandt dine Venner, Kong Karl Johan,
En sterk og trofast er Menigmand.
Du sov vel knapt i min Hytte godt,
Men ikke tryggere i dit Slot.
Dit Hoved gav i mit Skjød jeg Læ,
Og rundtom laa mine Børn paa Knæ.
Jeg kalder dig, hvad dit Aasyn lærte:
„Karl Ørneøie, Karl Ædelhjerte!“
Og ønsker af et oprigtigt Sind
En Skaal, som gjør mig mit Øl til Vin:
Gud signe Kongen, den Folkeven,
Fra denne Jul og til Jul igjen!
Gud signe Kongen til Krop og Sjæl!
Gid her hos os stod hans Julekveld!
Gid hver Velgjerning, du Norge skjænkte,
Gid hver en Tanke, for det du tænkte,
En Engel blive for dig! Da vrimle
Din Høisal vilde som Herrens Himle,
Og gid enhver af dem dig berede
En Sundhedsdrik i din Juleglæde!
Ja vidste jeg, at du da var glad,
Da sad og Glæden ved Armods Fad.

H. Wergeland.

182

Wedel-Jarlsberg.

Welhaven

Den sterke Drage med de sorte Sider
Er lagt for Anker i den dybe Fjord;
Et Sagn er født, som til de fjerne Tider
Skal nævne Skatten, som var der ombord;
Mens Bølgen hulked under nøgne Strande,
Med Høstens visne Kranse i sin Favn,
Har Norges Engel med en sorgfuld Pande
Henstirret ømt mod ham, der skulde lande,
Og knyttet Fjeldets Gjenlyd til hans Navn.

Hans Navn skal lyde gjennem alle Dale,
Hvor Røgen stiger af en Hyttes Tag;
Dets Røst skal hæves over Gravens Dvale
Som Livets Budskab paa en Foraarsdag.
Hvo mindes ei, mens Sørgeklokken ringer,
At han for Norge var en Vaars Herold,
En Vaar, som nu sit Takkeoffer bringer
Og kranser Liget, hvor hans Hæder klinger
I Anehallen mod hans blanke Skjold.

Thi som et samlet, gjennemaandet Billed
Stod Landets Lys og Skygger for hans Blik;
Det første Lyn, som Klippetaagen skilled,
Fra dette tankeklare Øie gik;
Til dette Hjerte knyttedes med Vælde
Hvert Livets Kildevæld fra Dal og Kyst;
Som Malmets Kjerne fra de rige Fjelde
Hans Daad slog ud, hvor Manddom skulde gjelde,
Klar og gedigen af hans gjæve Bryst.

O bolde Ridder uden Frygt og Dadel!
For Norge ofred du din Løvemarv,
Og af de bedste Straaler om din Adel
Du gav dit Land en Glorie til Arv.
Der falder mildt paa dine brudte Kræfter
En lys Velsignelse af Landets Flor;
Dit Norge høiere sin Palme hefter,
Fordi dets Moderhjerte higer efter
At kalde Sønner i dit steile Spor.

Ja, fra din Høide skues allevegne
Den fagre Glans om dine tunge Skridt;
Thi du har strøet i de dybe Egne
De gyldne Gaver rigelig og vidt;
Hvor Skov og Ager dine Frugter bære, 183
Hvor travle Elve gjennem Dalen gaa,
Skal Barnets Mund din Jarlesaga lære,
Skal alle Livets Toner til din Ære
Som tusend Mindeharper sammenslaa.

J. S. Welhaven.

Til Herman Foss *). 183

Wergeland

Nu hvil dig, Borger! Det er fortjent.
Nu löst er Flaget, Dit Verk er endt.
Ak, Norge eier ei Laubærskov.
Derinde vilde jeg at du sov.

Dens söde Mörke den Natterad
Dog ei betalte, du vaagen sad.
Dens Frugt ei læsked med nok Behag
Den Mund, hvis Aande slog ud vort Flag.

Dens Blades Glimmer, mens Duggen ved
Sin egen Vegtighed skalv og gled,
Kun minded mat om, hvor tidt og tæt
De Stjerner faldt, mens du skrev dig træt.

Dens Vellugt skulde dog aande ind
En kvægsom Dröm i dit trætte Sind.
Og hvis mit Hjerte for haardt ei slog,
At drömme der jeg til det dig drog.

Nu har du levet en virksom Dag,
En Dag af Nætter: Befriede Flag
Er Aftenröden, som den har endt.
Nu hvil dig, Borger! Det er fortjent.

H. Wergeland.

Det norske Storting.

183

Wergeland

Norges Höitidsstund er kommen,
Aabnet har sig Tingets Hal,
Höit og lydt i Helligdommen
Röster nu hver Norges Dal.
Agdesid og Tröndelagen
Sammen nu kan vexle Ord;
Dovre i sin Döl er dragen
Nu til Tinge for sit Nord.

Se, der sidder Gudbrandsdalen
I en gammel Gubbe graa!
Naar han reiser sig i Salen,
Hörer alle Fylker paa.
Blaa som sine egne Fjorde
Sidder de dervesterfra;
Höie Opland tar tilorde
Som paa sit Eidsivia.
Der er Horden og Haalogen;
Dölen taler Landets Ret.
Som den klare Øx i Skogen
Dybt og hjemligt klinger det.
Norge hörer gamle Stemmer,
Asbjörns Röst fra Medalhus;
Onde Tiders Flugt forglemmer
Dets Erindring i sin Rus.

Nidaros og Björgvin sidder
Der i gjæve Borgermænd,
I en Dommer og en Ridder
Triner Oslo frem igjen.

O, hvad Fryd for dine Taarne,
Akershus i hviden Sky!
Herredag af odelsbaarne
Samles atter i dit Ly.

Haakons Hal og Olavs Kirke
Reise ville de af Grus.
Ha, det var Nordmannavirke;
Var det ikke, Akershus?
O, hvad Fryd for dine Taarne,
Saa du Haakons Tid igjen!
Det beror paa Norges kaarne:
Tidens Guder er dens Mænd.

H. Wergeland.

*) Efter et Møde i Stortinget, der varede til Kl. 8 om Aftenen, gav Foss sig til at skrive den Indstilling, der gav Stødet til vort Koffardiflags Frigjørelse. Han holdt paa dermed til næste Morgen og indtog saa atter sin Plads i Tinget.

184

Norsk Bjarkemaal.

A. Munch

Dagen er kommen og Solen oprunden,
Oldtidens dyreste Ed er vunden,
Brudt er Aarhundreders Magt.
Norge er frit, og dets Fremtid sig tænder;
Men kun ved kraftige, signende Hænder
Styrkes den hellige Pagt.

Frihed ei vindes ved ledige Drömme,
Vindes ved Kamp mod de mödende Strömme,
Ikke ved Tvivl og ved Flugt.
Kun over Furen, som Plogjernet drager,
Bölger den rige, den glinsende Ager,
Modnes den saftige Frugt.

Aldrig fortvivle, aldrig forsage!
Efter de tunge, de mörkeste Dage
Stiger dog Morgen engang.
Se, den er kommen! Sol er oprunden,
Frihedens Fugl alt sidder i Lunden,
Synger sin freidige Sang!

A. Munch.

IV. FORTÆLLINGER AF DANMARKS OG SVERIGES HISTORIE.

Torvald vidførle.

185

Storm

Svend Tveskjeg havde sig en
Mand,
Som Torvald hed;
I Leding rask og bold var han,
Men blid i Fred.
Hans Snekker seiled vide om
Fra Havn til Havn
Og gjorde, hvorsomhelst de kom,
Berømt hans Navn,
Men Torvald har reddet sin Konge.

Han kjøbte Fanger, gav dem fri
Og klædte dem
Og sendte Mænd fra Slaveri
Til Hus og Hjem.
Og mangen Olding fik sin Søn,
Sin Alders Trøst,
Og mangen Mø sin Beiler skjøn,
Sin Ungdoms Lyst.

En ærlig Kamp var Torvalds Fryd,
Høit var hans Mod;
Men aldrig dypped han sit Spyd
I svages Blod.
Han fulgte Svend paa mangtet Tog
Med Herreskjold,
Og hans Nærværelse forjog
Al grusom Vold.

De heised Seil i høien Raa,
Det var Kong Svend,
Han seiled over Bølgen blaa
Med sine Mænd:
At gjeste Bretland var hans Agt,
I Land han steg,
Og Alting for hans Overmagt
Tilbage veg.

Men Bretlands Hertug ikke sov,
Han samlede
En talrig Hær i mørken Skov
Af Ryttere.
Den danske Trop kom ilde an
Ved denne List,
De bleve fangne, Mand for Mand,
Og Svend tilsidst.

„Og hør, du Fangefoged fin!
Og merk mit Bud:
Du skynde dig i Taarnet ind,
Før Torvald ud!
Ei sømmer Bolt og Fængsel den,
Hvis tapre Haand
Har løst saa mangen fager Svend
Af Trældoms Baand.“

Strax kom til Taarnets Dør en
Mand
Med dette Bud;
Men Torvald svor en Ed paa
Stand:
„Jeg gaar ei ud!
Jeg fri, og Kongen blive her
I fremmed Vold! —
Nei, da var Torvald aldrig værd
At løfte Skjold!“

Saa stor er ædle Sjæles Magt:
Enhver blev fri
Paa Torvalds Bøn og for den Agt,
Han var udi.
Og aldrig glemte siden Svend
At vise sig
Imod sin Ungdoms brave Ven
Taknemmelig.

Svend Tveskjeg sad hos Øl og 186
Mjød
Med Konger fler
Og klappede paa Hynde blød:
„Sid Torvald her!

Din Fader styred aldrig Land,
Som en af os,
Men den er Jarl og Adelsmand,
Der naar din Ros.“
Thi Torvald har reddet sin Konge,

Edv. Storm.

Konge og Bonde. 186

Eft. Snorre

(Den svenske Konge Olav Skjøtkonung var vred paa den norske Konge Olav Haraldssøn, som han for Spot kaldte den digre. Men denne ønskede Fred med

Svenskerne og beilede til Olav Skjøtkonungs Datter Ingegerd, som heller ikke var uvillig til at ægte Norges Konge. Over Gautland herskede en Jarl, som hed Ragnvald; han var den norske Konges Ven og vilde, ligesom Almuen i Sverige, at der skulde være Fred mellem de to Riger. Kong Olav Haraldssøn havde sendt sin Mand Bjørn Stallare til Ragnvald Jarl, og denne havde paataget sig at faa Forlig bragt istand. Men han vovede ikke at bringe Sagen for sin Herre, den svenske Konge, før han var vis paa, at han havde Bønderne i Sverige med sig. Derfor besluttede han at søge Raad og Hjelp hos den gamle, anseede Bonde Torgny, der var Lagmand i Upland; en Lagmand var det samme som en Formand for Bønderne i en vis Provins, og især skulde han føre Ordet for dem paa Tinge, naar Kongen og Bønderne havde noget at forhandle. Vi skal nu fortælle, hvorledes det gik Ragnvald Jarl hos Torgny, og hvorledes denne talte med Kong Olav Skjøtkonung paa Tinget ved Upsala).

En Dag om Kvelden kom Ragnvald Jarl til Torgny Lagmands Bolig, der var en stor og prægtig Gaard. Mange Mænd stod ude. De modtog Jarlen og tog mod Hestene og de øvrige Sager. Jarlen gik ind i Stuen; derinde var en stor Sværm af Mennesker; i Høisædet sad en gammel Mand, hvis Lige i Storhed Bjørn og hans Følge aldrig havde seet; Skjegget var saa sidt, at det laa i hans Knæ og udbredte sig over hele Bringen; han var en væn Mand af et værdigt Udseende. Jarlen gik hen for ham og hilste ham. Torgny bød ham hjertelig velkommen og bad ham gaa til det Sæde, 187
hvor han selv ellers pleiede at sidde; Jarlen satte sig paa den anden Side ligeoverfor Torgny. De var der i nogle Nætter, førend Jarlen kom frem med sit Erende og bad, at Torgny skulde gaa ind i Maalstuen med ham. Bjørn og hans Følge gik didhen med Jarlen. Da tog Jarlen tilorde og fortalte, hvorledes Olav, Norges Konge, havde sendt Mænd øster til ham for at faa Fred istand; han talte ogsaa vidtløftig om, hvor slemt det var for Vestgauterne, at der var Ufred mellem dem og Norge; han sagde ligeledes, hvorledes Olav, Norges Konge, nu havde sendt Mænd helt hid, og at disse Sendemænd nu var der tilstede, og at han havde lovet at følge dem til Sviakongen; men lagde til, at Sviakongen tog denne Sag saa tungt, at han truede enhver med, at det ikke skulde blive ham til Baade, om han befattede sig dermed. „Nu er det saa, Fosterfader," siger Jarlen, „at jeg alene ikke er denne Sag voxen; derfor har jeg begivet mig til dig og venter nu af dig gode Raad og Bistand." Da Jarlen holdt op at tale, taug Torgny en Stund; men da han tog tilorde, sagde han: „Underlig bærer I eder ad; I attraar at bære Hædersnavn, men kan ikke raade eller overlægge for eder selv, saasnart I kommer i nogen Knibe; hvorfor betænkte du ikke i Forveien, førend du lovede denne Færd, at du ei er mægtig nok til at tale med Olav? Da synes det mig ligesaa hæderligt at være i Bøndernes Tal, men have fri Raadighed over sine Ord til at tale, hvad man vil, om endog Kongen er tilstede. Men jeg skal komme til Upsala-Ting og staa dig bi, saa at du uræd kan tale for Kongen, hvad du lyster." Jarlen

takkede ham venlig for dette Løfte, blev hos Torgny og red med ham til Upsala-Ting. Der var en Mængde Folk; Kong Olav var ogsaa tilstede med sin Hird.

Den første Dag, da Tinget var sat, sad Kong Olav paa sin Stol, og hans Hird rundt om ham. Paa den anden Side af Tinget sad Ragnvald Jarl og Torgny paa en Stol; foran dem sad Jarlens Hird og Torgnys Huskarleskare; bag Stolen og rundt om paa alle Kanter stod hele Bondemængden. Nogle gik op paa Høider og Hauge for derfra at høre til. Da Kongens Erender, som pleiede at tales paa Tingene, var behandlede, og man var færdig dermed, stod Bjørn Stallare op ved Jarlens Stol og 188
sagde høit: „Kong Olav sendte mig hid i det Erende, at han vil byde Sviakongen Forlig og det Landeskifte, som fra gammel Tid har været mellem Norge og Svitjod.“ Han talte høit, saa at Sviakongen grant hørte det. I Førstningen, da denne hørte Kong Olav nævne, troede han, at Manden havde et eller andet Erende hos ham selv at udrette; men da han hørte tale om Forlig og Landeskifte mellem Svitjod og Norge, skjønnede han, hvorfra det kom; da for han strax op, raabte høit, at den Mand skulde tie, og at slig Tale intet nyttede. Bjørn satte sig da ned. Saasnart det blev stille igjen, stod Ragnvald Jarl op og talte. Han nævnte om Olav digres Sendebud og Forligstilbud til Sviakongen og om, at Vestgauterne sendte Kong Olav den indstændige Begjæring, at han skulde slutte Forlig med Norges Konge; han opregnede alt det Afbræk, Vestgauterne led ved at savne alt det fra Norge, som de behøvede til sit Underhold, og paa den anden Side at være udsatte for de norskes Angreb og Herjen, hvis deres Konge samlede en Hær og herjede hos dem. Jarlen sagde ogsaa, at Olav, Norges Konge, havde sendt Mænd derhen i det Erende at beile til hans Datter Ingegerd. Da Jarlen endte sin Tale, stod Olav Sviakonge op. Han svarede helt uvillig paa Forligstilbudet og gav Jarlen haarde og store Bebreidelser for hans Djervhed, at han havde vovet at slutte Stilstand og Fred med den digre Mand og stiftet Venskab med ham; han kaldte ham en sand Landsforræder mod sin Konge, erklærede det billigt, at Ragnvald Jarl blev jagen ud af Riget, og sagde, at alt sligt kom af hans Kone Ingeborgs Opeggelser, og at det var det uklogeste Raad, at han skulde have faaet Lyst til at egte slig en Kone. Han talte længe og haardt og sluttede atter med Udfald mod Olav digre.

Da han satte sig, var der først en Stilhed. Derpaa stod Torgny op. Da han reiste sig, stod ogsaa alle de Bønder op, som forhen havde siddet, og alle de, som forhen havde været paa andre Kanter, flokkede sig til for at høre efter, hvad han sagde. Der var da først et stort Gny af Mennesker og Vaaben; men da det blev stille, sagde Torgny: „Anderledes er nu Sviakongerne til Sinds end før i Tiden, Torgny, min 189
Farfader, kunde erindre Upsalakongen Erik Emundssøn og fortalte om ham, at saalænge han var i den raskeste Alder, havde han hver Sommer Leding ude, drog til forskjellige Lande og underlagde sig Finland og Karelen, Estland og Kurland og mange Stykker af Østerlandene; man kan jo endnu se de Jordborge og andre

Storverker, han gjorde; men dog var han ikke saa overmodig, at han ei vilde høre paa Folk, der havde nødvendigt at tale med ham. Torgny, min Fader, var lang Tid hos Kong Bjørn og kjendte hans Maade at være paa; i Bjørns Tid stod hans Rige med stor Kraft og led intet Tab: han var god at komme tilrette med for sine Venner. Jeg selv kan erindre Kong Erik seiersæle og var med ham paa mangt et Tog; han øgede Sviarnes Rige og vergede det tappert; ogsaa han tog imod Raad af os. Men denne Konge, vi nu har, tillader ingen Mand at tale med sig, uden alene det, han selv vil have; herpaa driver han af al sin Magt, men lader sine Skatlande gaa fra sig af Mangel paa Raskhed og Driftighed. Han attraar at have Norges Rige under sig, noget, som ingen Sviakonge forhen har attraaet, og det forvolder mangen Mand Uro. Nu er det vor, Bøndernes, Vilje, at du, Kong Olav, slutter Forlig med Olav digre, Norges Konge, og giver ham din Datter Ingegerd tilegte. Men hvis du atter vil underkaste dig de Lande i Austerveg, som dine Frænder og Forfædre der har eiet, da vil vi alle staa dig bi deri. Vil du ikke samtykke i, hvad vi siger, da vil vi angribe og dræbe dig og ikke taale Ufred og Ulov af dig; saaledes har vore Forfædre gjort i fordums Dage; de styrtede fem Konger ned i en Kilde paa Mulating, fordi de var altfor opblæste af Overmod ligesom du mod os: sig os nu paa Timen, hvad du vælger af disse to Vilkaar!“ Strax gjorde Mængden Vaabenbrag og stort Gny. Kongen staar da op og siger, at han i alt vil rette sig efter Bøndernes Vilje; saaledes havde alle Sviakonger gjort, at de lod Bønderne raade med sig i alt, hvad de vilde. Da standsede Bøndernes Knurren. Derpaa talte Høvdingerne, Kongen, Jarlen og Torgny sammen og sluttede Fred og Forlig fra Sviakongens Side, eftersom Norges Konge havde sendt Bud om; paa det Ting blev det aftalt, at Ingegerd, Kong Olavs Datter, skulde giftes med Kong Olav Haraldssøn. Kongen haandgav Jarlen hendes 190
Fæstemaal og overdrog ham sit hele Ombud i dette Anliggende; efter saa forrettet Sag skiltes de ad paa Tinget. Da Jarlen drog hjemover, kom han sammen med Ingegerd Kongedatter, og de talede med hinanden om denne Sag. Hun sendte Kong Olav en Kaabe af Pell med Silkebaand. Jarlen drog tilbage til Gautland og Bjørn med ham. Bjørn blev en liden Stund hos ham og drog derpaa tilbage til Norge med sit Følge. Da han kom til Kong Olav og sagde ham, hvorledes Erendet var løbet af, takkede Kongen ham meget for hans Færd og sagde, som sandt var, at Bjørn havde havt Lykke med sig, som i denne Ufred kunde faa sit Erende udrettet.

Efter Snorre Sturlasson, ved P. A. Munch.

Knut den store.

190

Oehlenschläger

Kong Knut sad stor og mægtig paa sin Throne,
En Herre drabelig og sterk og huld.
Den danske, britiske, den norske Krone
Var smeltet sammen i hans Krones Guld.
Høit i hans høie Hal klang Harpens Tone;
Thi Skaldens Barm var af hans Idræt fuld;
I Kirken selv lød Hymner til hans Ære;
Thi han udbredte Jesu sande Lære.

Men Knut sad taus og tankefuld i Sind,
Ei blussed Læben som hans Purpurklæde;
Sørgmodelig han støtted Haand til Kind,
Og ingen Del han tog i Hoffets Glæde.
De svundne Dages Idræt faldt ham ind;
Da monne bitre Taarer Øiet væde.
„Ak!“ sukked han, „min Gud, kan du forgjette
Min Synd? Kan du mit Regnebret udslette?

Min Ungdom svandt i Stolthed og Foragt,
Kjækt frem jeg gik; men nu jeg modløs græder,
For at forsterke min den stolte Magt
Forbandt jeg mig med Edrik, den Forræder,
Den djerve Ulv i Kirken blev ombragt,
Hans røde Blod end Altertavlen væder;
Ei blot med Sverdet, tidt med mørke Rænker
Jeg vandred frem; — nu det mit Hjerte krænker!
Men oftest dog med Manddom og med Sverd 191
Min raske Ungdom blot sit Verk begyndte;
At blive Danmarks gamle Krone værd,
Det var den Tanke dog, som frem mig skyndte.
Og derfor stormed jeg i Herrefærd,
Og derfor Heltens Syssel, Kamp, jeg yndte;
Da aabned sig mit Hjerte for din Stemme,
Ak, hulde Jesus! kan du alt forglemme?“

Som Kongen nu saaledes trøstløs sad
Med blege Kinder og med Graad i Øiet,
Mens henad Bænken i den lange Rad
Guldhornet gik, og hver Mand var fornøiet,
Da tren en Skald for Kongen frem og kvad:
„Min Konning! hvo er vel som du ophøiet?
Du tvang det stolte Nords udstrakte Lande;
Ustraffet ingen tør dit Bud modstande.“

Taalmodig, uden Harme hørte Knut
Paa denne daarlige, forvovne Tale.
Hvad Skalden kvad, det raabtes snarlig ud
Af hver en Ridder i de blanke Sale.
Da blev den gyldne Stol paa Kongens Bud
Ført ned fra Borgen gjennem grønne Dale
Til hviden Strand, hvor stolt og langsomt Vandet
Høit skylled sine Bølger op paa Landet,

Derpaa han lod med stenbesatte Baand
Det tunge Glavind ved sit Belte spænde,
Med Kronen paa, med Sceptret i sin Haand
Han monne sine Fjed mod Havet vende.
Hvad Tanke der besjælte Kongens Aand,
Hver Hofmand ønskte nu med Higen kjende;
Men Kongen taug og vandred med sit Følge
I Purpurkaaben mod den hvide Bølge

Og satte sig saa i det gyldne Sæde
Blandt runde Stene paa den bløde Sand,
Ei, hvor bestandig Bølgens Brud mon væde
Den ramme Tang med sit skumklædte Vand,
Ei heller der, hvor ei den kunde træde
Paa den for fjerne, den for høie Strand;
Men der, hvor Pilen med sit Hoved hængte,
Hvor nu og da kun Bølgen op sig slængte,

Der Kongen sad og talte saa til Havet:
„Det Land, jeg sidder paa, tilhører mig;
Med dig, o Sø! min Vælde er begavet; 192
Thi lyd din Herre! ei du nærme dig!
Din Bølge kræver jeg saaledes avet,
At til min Fod den aldrig vover sig;
Thi jeg behersker Nordens stolte Lande,
Ustraffet ingen tør mit Bud modstande.“

Men som sedvanligt gik den stille Bølge,
Sin vante Vei den end bestandig tog,
Af sin Natur den intet mon fordølge,
Det ene Bølgeslag det andet jog.
Med otte kom den niende i Følge,
Der sterk og svanger op paa Kongen slog;
Ei til hans Fødder blot den op sig trængte,
Hans Scepter og hans Krone den besprængte.

Da reiste Kongen sig, saa til hver Side
Og brød med Taarer høit saaledes ud:
„I Sandhed! hver en kristen burde vide,
At der er ingen mægtig uden Gud!
Han grunded Jorden, han lod Havet glide
I evig Vexel ved sit sterke Bud;
Han ene mægter Jord og Hav at tvinge,
Mod hans er al min Vælde saare ringe.“

Med disse Ord han af sin Krone spændte,
Af Guld og Ædelstene stor og svar,
Derpaa han sine Fjed fra Havet vendte
Og ydmygt Kronen hen i Kirken bar;
Der knælte han og hver sin Synd bekjendte,
Mens Angerstaaren trilled hed og klar,
Paa den korsfæstede i Martyrkviden
Han Kronen satte, bar den aldrig siden.

A. Oehlenschläger.

192

De tvende Kirketaarne.

Oehlenschläger

Det var sig Herr Asker Ryg,
Hannem lyster i Leding at gange;
Først træder han ind i den Kirke liden
At høre de Ottesange.

Murene var af det gule Ler
Og Taget hint sorte Straa;

Det var sig Herr Asker Ryg,
Misnøiet han saa derpaa.

Det var sig Herr Asker Ryg,
Sit Hoved maatte han bøie;
Loftet det var saa saare lavt,
Og Kjæmperne var saa høie.
193 Væggen var baade muggen og grøn,
Den havde saa dyb en Revne;
Tiden æder med skarpen Tand,
Saa lidet monne hun levne.

Fort hun gnaver med skarpen Tand,
Dertil hun haver stor Drift;
Altda voxte den liden Smaablomst
Udi den Kirkerift.

Alt da snoede den grønne Humle
Sig ad den Kirkeside,
Storken sidder udi Reden strunk,
Og ser hun ud saa vide. —

„Og hør du, kjære Fru Inge!
Du est en Kvinde saa pur;
Ei sømmer det sig at bede til Gud
I sligt brøstfældigt Skur.

Vinden blæser udi Kirken ind,
Og Regnen ned monne dryppe.
Kristus er stegen til Himlens Sal;
Han nøies ei mer med en Krybbe.

Hør du, allerkjæreste Hustru min,
Jeg siger dig det forsand:
Op skal du bygge Kirken af ny,
Mens jeg er dragen af Land.

Taget du dække med røde Tegl,
Af Sten du bygge den Mur:
Ned da skal du rive saa brat
Det uselig Kirkeskur.

Tage du da mit Skarlagenskind,
Af Fløiel det vel maa være;
Alt til et Alterklæde skjønt
Du snildelig saa det skjære.“ —

Det var sig Fru Inge,
Hun svared sin Husbond med Ære:
„Som I siger, min ædelig Herre!
Saa bør det sig vel være.“ —

„Hør du, kjære Fru Inge!
Gud haver velsignet dit Liv;
Føder du mig en Søn saa bold,
Da est du en Danneviv.

Føder du mig saa bold en Søn,
Da gjør du mig Tankerne glade;
Føder du mig en Datter skjøn —
Jeg vil hende ikke hade.

Hør du, kjære Fru Inge!
Du est en Kvinde velbaarn,
Føder du mig en Søn saa bold,
Da bygge du Kirken et Taarn.

Føder du mig en Datterlil,
Da sætte du kun et Spir;
Ridderen kneiser saa strunk og stolt,
Men for Kvinden er Ydmyghed Sir.“ —

Det var sig Herr Asker Ryg,
Han beder sadle sin Hest,
Saa rider han udi den Ledingsfærd
Som til en Bryllupsfest.

Tredive var hans Svende,
Og alle med Brynjer nye;
Hvor han stedtes i Kampen hen,
De Fiender brat monne fly.

Det stod paa udi Uger,
Ja vel udi Maaneder ni;
Det var sig Herr Asker Ryg,
Han seired i alle di.

Det var sig den gjævelig Helt,
Hannem lyster nu hjem at fare;
Hjelmene var af hint røde Guld,
Ham fulgte saa fager en Skare.

Der han drog igjennem den Skov,
Da fulgte ham tredive Svende;
Der han kom til Finnesløvlille,
Da red den Herre alene.

Solen skinner om Morgenen rød,
Og Røgen falder paa Græs;
Det var sig Herr Asker Ryg,
Han spored saa vel sin Hest.
Satte den Herre Guldkringlen 194
Alt udi sin Gangers Side,
Det vil jeg for Sandingen sige,
Hans Tanker løbe saa vide.

Over den gule Hvedemark
Der kneiser en Bakke grøn,
Bag ved ligger Finnesløvlil,
En By vel stor og skjøn.

Det var sig Herr Asker Ryg,
Han bad vel ved vor Frue:
„Give det Gud i Himmerig,
At jeg et Taarn maatte skue!“

Det var sig Herr Asker Ryg,
Saa listelig da han lo;
Der han kom paa den grønne
Bakke,
Da skued han Taarne to.

Over den Kirke saa stoltelig
De kneised i Luften blaa:
Lærken sang i den Hvedemark,
Mens Solen skinned derpaa.

Tak have stolten Fru Inge!
Hun var sig en Danneviv;
Hun skjænked sin Husbond Sønner to
Til Gammen og Tidsfordriv.

Den første af de Sønner to,
Ham kaldte han Esbern Snare;
Han blev saa sterk som den vilde
Bas
Og mere snel end en Hare.

Den anden kaldte han Axel,
Han blev en Biskop from;
Han brugte sit gode danske Sverd
Som Paven sin Stav i Rom.

Faldet nu er det ene Taarn,
Og Krattet voxer af Grus;
Axel og Esbern Snare
De taarner det danske Hus.

Mosen dækker den gamle Sten
Alt over hin sorte Jord;
Axel og Esbern Snare
De hæver sig høit i Nord.

Styrte vil snart det andet Taarn
Udi den Kirkeby;
Axel og Esbern Snare
De kneiser i evigt Ry.

Krist signe hin ædelig Dannekvinde!
Hun hviler for Altret i Kirke,
Hun satte tvende mægtige Taarn
Paa Dannemarks Dannevirke.

Hil være den Kjæmpe, som seierrig
Hjemdrager med stolten Skare
Og finder i Vuggen Tvillinger to
Som Axel og Esbern Snare!

A. Oehlenschläger.

Dronning Dagmar.

194

Fabricius

Ingen dansk Dronning har efterladt sig et saa herligt Minde som Valdemar Seiers første Gemalinde, den fromme, elskelige Dagmar. Mere end sex Aarhundreder er henrundne siden hendes Død; men de har ikke formaaet at afblege dette Minde. Endnu lever de gamle, rørende Sange om Dagmar paa Folkets Læber og fylder dets Hjerter med Vemod.

195

Det er nemlig de gamle Folkeviser, der giver os et levende Billede af den herlige Dronning, og ikke den Tids magre Krøniker og Annaler, der saa godt som intet fortæller om hende. Af disse ved vi kun, at hendes egentlige Navn var Margrete, at hun var en Datter af Kong Premysl Ottokar den første af Bøhmen og 1205 blev gift med Kong Valdemar. Hun blev 1209 Moder til den unge Valdemar, men døde allerede den 24 Mai 1212, omtrent 26 Aar gammel, og blev begraven i Ringsted Kirke, hvor hendes Ligsten, en simpel graa Marmorsten, findes ved venstre Side af Kong Valdemars. Hendes Vænhed og Ynde vandt saaledes det danske Folks

Kjærlighed, at det kaldte hende Dagmor eller Dagmar, hvilket uden Tvivl betyder Dagens Maar eller Mø, yndig og skjøn som Dagslyset.

Indbegrebet af alt, hvad der danner den reneste Kvindelighed, er i fuldeste Maal forenet i hendes Personlighed. Skjønhed, Mildhed, Ynde og inderlig Fromhed er uadskillelige fra Dagmars Navn. Helt rørende fremtræder disse Dyder i de fire Viser, hvori Folket har foreviget hendes Minde; de hører til de herligste Sange, der er bevarede fra Middelalderen.

I den første skildres, hvorledes den unge Herr Strange Ebbesen drager med et glimrende Følge til Bøhmerland og anholder om hendes Haand for sin Herre. Han modtages venlig og vies paa Kongens Vegne til hende. Da de seiler paa Drageskibet forbi Mandø op mod Ribe Strand, ser Dagmar første Gang Kong Valdemar, der tumler sin Ganger paa hviden Sand. Hun spørger om Navnet paa hin dristige Svend, og Junker Strange griber Leiligheden til at forkynde sin Herres Ros:

Hør I det, min skjønne Jomfru,
Han er en Orlogsmand,
Han haver vundet til Dannemark
Igjen alt Nordenelvs Land,

Han er en Mand og dertil Fyrste vis
Og tør paa sine Fiender se;
De flyr for hannem baade øster og vester,
Naar han i Hugen er vred.

Bryllupsfesten holdtes paa Ribehus, hvor Kong Valdemar pleiede at opholde sig, 196
og hvortil ogsaa Viserne knytter de øvrige Begivenheder i Dronning Dagmars Liv. Der var stor Jubel over hele Landet, og lydelig forkyndtes hendes Pris:

Der glædtes ved baade store og smaa,
Den fattige med den rige;
Der glædtes Bonde og Borger mest
Af Hjertens Grund tillige.

Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred,
Hnn kom goden Bonde til Lise;
Havde Danmark altid saadanne Blomster,
Man skulde dem ære og prise.

I den anden Vise fortælles, hvorledes hun bad Kongen til Morgengave om, at han vilde frigive den fangne Biskop Valdemar, at han vilde eftergive Plogpenningene og lade Fangerne løs af Jern: Bønner, som Kongen ogsaa tilstod hende, skjønt ikke uden Modstræben med Hensyn til Biskopens Frigivelse:

Kommer han ud, Biskop Valdemar,
Han gjør eder Enke i Aar.

I den tredje spaar en fangen Havfrue hende, at hun snart skal lade sit unge Liv. Hun gjør dog ikke Havfruen noget ondt, men følger hende til Stranden med alle sine Møer og sætter hende i de blaa Bølger.

Den fjerde Vise skildrer i simple, men vemodige, gribende Træk Dronningens Død. Hun ligger syg i Ribe, og da hun merker, at Døden nærmer sig, sender hun Ilbud til Skanderborg, hvor Kongen opholder sig. Den liden Smaadreng, heder det, kaster sig paa Gangeren rød og rider hurtigere frem, end snaren Falk kan flyve. Da Kongen, staaende paa Høienloftsbro, ser ham komme saa skyndsomt, aner han den forestaaende Ulykke. Ved at høre Budskabet gribes han af en heftig Bevægelse; han slaar det Tavlbord sammen, at alle de Terninger sjunge, og iler afsted. Frygt og Længsel driver ham frem, langt foran alle hans Følgesvende; Visen udtrykker dette høist gribende i de simple Ord:

Der Kongen drog af Skanderborg, 197
Da fulgte ham hundrede Svende;
Men der han kom til Gridstedbro,
Fulgte hannem kun Dagmars Dreng.

Da han red over Randböl Hede,
Da fulgte ham femten Svende;
Der han kom over Ribe Bro,
Da var den Herre alene.

Dronningen døde, da Kongen red opad Stræde; men Kongens og alle de tilstedeværende Fruers Bønner kaldte hendes bortflygtende Aand end for et Øieblik tilbage til Livet. Hendes sidste Ord er en Bøn for Fangerne og de fredløse, Ønsker for Kongens og Landets Vel og Bekjendelsen af den eneste Synd, som nager hendes Samvittighed, at hun om Søndagen havde snørt sine Ærmer og sat Striger paa dem; og derpaa henslumrer den fromme Kvinde med de Ord:

Der sidder Guds Engle i Himmerig,
De monne fast efter mig lide.

Nu er det Tid, jeg farer herfra,
Jeg maa ikke længere dvæle;
Himmerigs Klokker de ringer efter mig,
Mig længes hen til de Sjæle.

Saa skjønt lever Dagmars Minde i Folkets Sange.

Merkelig nok er netop det Mindesmerke, vi endnu har tilbage om den fromme Dronning, et Guldkors af fortrinligt byzantisk Arbeide, der skal være fundet i hendes

Grav i Ringsted. Det har udentvivl tjent til Relikviegjemme. Den ene Side forestiller den korsfæstede Kristus, af hvis Side en Blodstrøm udvælder; paa den anden sees fem smaa Brystbilleder, nemlig Kristus i Midten med Maria paa venstre og Johannes paa høire Side, der begge strækker Hænderne ud mod Frelseren; den øverste og den nederste Figur forestiller uden Tvivl de græske Helgener St. Basilius og Johannes Krysostomus.

Et andet synligt Minde om hende har vi i en Kilde, der findes i en Skov nærved Landsbyen Vithen, nordvest for Aarhus, og kaldes Dagmars Kilde. Der fortælles, at Dronningen engang paa en Reise skal have standset her og læsket sin Tørst ved 198
Kildens klare Vand. Af det Slot derimod, som Kong Valdemar skal have ladet bygge ved Auderød By i Kregome Sogn i Sjælland og til Ære for Dagmar kaldet Dronningholm, er der nu neppe synlige Spor tilbage.

A. Fabricius.

Marsk Stigs Døtre. 198

Ingemann

Marsk Stig havde blodige Daad fuldbragt,
Som aldrig vil gange af Minde;
Han havde sin Herre og Konning undsagt
Og dræbt sin Lyksaligheds Fiende.
Nu var han vandret til Fædres Hjem
For Gud at lægge sit Regnskab frem;
To Døtre bleve tilbage,
De maatte af Danmark drage.

De havde ei Fader, ei Moder mer,
De havde ei Ven eller Frænde;
Sørgmodig de paa hinanden ser:
„Hvorhen skal vi arme os vende?
Mon nogen os huser i fremmede Land?“
Og saa tog den ældste den yngste ved Hand,
Paa Kind runde Taarerne stride,
De drog ud i Verden den vide,

Saa ginge de Piger til Sveriges Land,
De græd og sørged saa saare;
Kong Byrge han var saa haard en Mand,
Han rørtes ei ved deres Taare:
„Marsk Stig haver fældet min Frænde kjær;
Hvorlunde kommer hans Børn nu her?
Tænk aldrig Husly at finde,
Hvor Eriks Venner er inde!“

„Hvad kunne vi for Kong Eriks Død?
Vi arme, uskyldige Piger!
Forladte vi flygter og søger vort Brød
I fremmede Lande og Riger,
Men ingen os huser i fremmede Land!“
Saa tog den ældste den yngste ved Hand,
Paa Kind runde Taarerne stride,
De gik ud i Verden saa vide.

Som Maager flyr over vildene Strand 199
Og hviler paa skaldede Stene,
Saa gik de Piger til Klippernes Land
Den Nordmannakonning at tjene.
Og Kongen ser paa de Piger smaa:
„To vænere Møer jeg aldrig saa;
I kan dog ei brygge og bage
Med Hænder saa hvide, saa svage?“

„Nei, væve vi kunne i Rør og Lad
Og spinde dig Guldet hint røde;
Men aldrig bliver vort Hjerte glad,
Siden Fader og Moder os døde.
I Dannemark er vi baaren og fød,
Marsk Stig, vor Fader, er bleg i Død;
Men vi fælder Taarer saa stride
Og gaar ud i Verden den vide,“

Og Kongen dem klapper paa blegen Kind,
Han bad dem ei sørge, ei græde;
Han monne dem klæde i Skarlagenskind
Og i Fruerstuen indlede:
„Jeg kjendte jer Fader, den Dannemand,
Han var en Herre til Mund og til Hand:
Velkomne hans Børn mig ere,
Nu jeg eders Fader vil være.“

Taus sad de Piger ved Væverlist
Og vov med Guldet hint røde
Først Jomfru Maria og Jesum Krist
Og Fader og Moder, som døde;
Saa vov de Hjort, og saa vov de Hind,
Saa vov de sig selv med hviden Kind,
Saa vov de med Fingre snare
Guds hellige Engleskare,

Og der de havde det Verk fuldbragt,
Da var deres Sorrig forsvunden;
Men Øiet tindred saa blegt, saa svagt
Som Lampen mod Morgenstunden.
Den ældste trykte den yngste i Hand,
Saa ginge de til hint bedre Land,
Hvor Uskyldstaarer, de stride,
Aftørres af Englene blide.

B. S. Ingemann.

Nils Ebbesen.

200

Fibiger

De fremmede Herrer udsugede Folket ubarmhjertig, og der var i lang Tid ingen dansk Mand, der vilde anføre de ulykkelige Bønder mod deres Undertrykkere. Derfor blev ogsaa Sjællenderne, da de havde grebet til Vaaben mod Grev Johan, nedhugne for Fode af hans tydske Ryttere. Men Jyderne led dog mest. Den holstenske Grev Gert, hvem Holstenerne kaldte den store, men Jyderne den kullede (ɔ: skaldede), var deres Herre; hans tydske Krigsfolk drog omkring i Landet, plyndrede og brændte allevegne og udøvede mange umenneskelige Grusomheder. Da gjorde Bønderne

Opstand, Adelsmændene stillede sig i Spidsen for dem og fordrev Grev Gert og hans Krigsfolk. Men Greven samlede en stor Hær, rykkede med den ind i Nørrejylland og adspredte de væbnede Jyder. Da besluttede Nils Ebbesen, en jydsk Adelsmand, at vove sit Liv for at redde Landet. Men dette var ingen let Sag; thi Greven laa med fire tusend Krigsfolk i Randers, og Nils havde ikke flere end sexti Mand.

Nils Ebbesen boede paa sin Gaard Nørre-Ris, der laa i Folby Sogn, to Mile søndenfor Randers, paa Veien til Skanderborg. Som han nu en Dag stod og tænkte paa, hvorledes han bedst kunde udføre sit Forsæt, kom der en Mand ridende med Grev Gerts Bud til Nils Ebbesen, om denne vilde komme til ham i Randers, imod at han frit og uhindret kunde drage bort igjen. Nils Ebbesen tænkte paa at komme. Da Budet var redet bort, sagde Ebbesens Hustru, der havde hørt hans Erende: „Mig tykkes, du gjorde bedre i at blive hjemme; thi Gert har sikkert Svig i Sinde. Hans Ord kan ingen Mand stole paa.“ Nils Ebbesen svarede: „Jeg drager derhen, om det saa skal koste mit Liv; thi nu skal det bestemmes, om den holstenske Greve skal være Konge i Landet, eller om vi danske skal være et frit Folk.“

Saa lod han tredive af sine Mænd ruste sig og stige tilhest og red med dem til Randers. Da han traf Greven, bød denne ham velkommen og spurgte: „Hvorledes staar det til i Nørrejylland? Hvad nyt har du spurgt? Hvorledes lever nu dine mægtige Frænder, som før stod i Vaaben mod os? De har ikke ladet sig se i Marken, da 201
vi rykkede herind med vor Hær. Hvad vil I? Vil I fegte med mig, eller beder I om Fred?“ Nils Ebbesen svarede: „Det staar vel til i Nørrejylland; hver Mand er trøstig i Hu, og mine mægtige Frænder er rede til at tage mod eder, hvad enten I kommer med Krig eller Fred.“ Nils hævede sin Røst, da han sagde dette, og enhver kunde merke, hvilken Modtagelse han mente. Grev Gert blev hidsig; men han tvang sig og talede med venlig Mine: „Du er en dygtig Mand, Nils Ebbesen! Jeg agter dig høiest af alle jydske Adelsmænd, og Folket har Tiltro til dig. Vil du være min Mand og tjene mig trofast, saa faar Nørrejylland Fred; hvis ikke, vil det blive ødelagt. Naar mine Tydskere først begynder Krigen, da vil de skjænde og brænde over det hele Land. Bring derfor Folket til Lydighed med det gode.“ Nils Ebbesen svarede: „Vel har Jyderne Tiltro til mig, og gjerne vil de følge mig, naar jeg fører dem i Strid mod deres Fiender.“ Nu tog det ene Ord det andet, og da Greven saa, at Nils Ebbesen ingenlunde vilde blive hans Mand og tjene ham, men tvertimod var tilsinds af al Magt at kjæmpe imod ham, saa bød han Nils Ebbesen at fly af Danmark; men fik han ham nogensinde i sin Vold, da vilde han lade ham hænge. „De Ord skal du mindes, naar jeg kommer igjen,“ svarede Nils Ebbesen og kastede sin Handske for Greven: „Jeg undsiger dig paa Livet; du skal dø som en Niding, naar jeg atter træffer dig, hvad enten det er under Tag eller under aaben Himmel, ved Hanegal eller ved Midnatstid, hvad enten du er væbnet eller vergeløs, sovende eller vaagende, hvad enten det er ved

dit Taffel eller ved Alterets hellige Fod. Det sverger jeg ved den Gud, som du ikke tror paa.“ Derpaa red han bort med sine Mænd.

Da han kom hjem til sin Gaard, spurgte hans Hustru ham, hvad Udfald hans Samtale med Greven havde faaet. Nils Ebbesen svarede: „Han bød mig sverge ham Troskab eller rømme af Landet, og hvis jeg ingen af Delene vilde, da skulde jeg hænges. Det er tungt at vælge mellem de Vilkaar.“ „Det bedste Raad bliver da,“ svarede hans Hustru, „at slaa den kullede Greve ihjel.“ „Det har jeg lovet, og det skal jeg holde,“ svarede Nils Ebbesen.

Han bød da sine Svende at være vel tilmode, og han gav dem fuldt op af Mad og 202
Drikke. Da nu Folk og Heste havde udhvilet sig efter Ridtet, lod han alle de Mænd, han havde hos sig, ialt sexti, sidde op; selv iførte han sig sin Rustning, steg tilhest og talede saaledes til sine Mænd: „I ved alle, at jeg har undsagt Greven. Nu vil jeg ride til Randers og dræbe ham. Men vi er kun en liden Flok, og Grev Gert er midt i sin Krigshær; derfor kan vi ikke vænte at komme levende hjem, om det ogsaa lykkes os at trænge frem til Greven. Ingen skal følge mig, som ikke freidig vil vove sit Liv for Fædrelandet.“

Da raabte alle hans Svende, at de vilde følge ham mod den kullede Greve, om de ogsaa skulde finde Døden alle tilhobe. Nils Ebbesen red da med sine Folk mod Randers. Foran Byen drog de ind i en liden Lund, hvor de bandt sine Heste og holdt sig skjult, saalænge Dagslyset varede. Da Mørket var faldt paa, gik de tause til Byen; men da de var komne til Randers Bro, gav Nils nogle af sine Folk Ordre at blive tilbage for at løsne Brofjælene, saa de hurtig kunde kastes ud i Aaen.

Nils Ebbesen gik nu med sit Følge ind mod Byen. Broen drønede i den stille Nat under Mændenes Fodtrin; men saa hovmodige var Grevens Krigsfolk, at de alle sov ubekymrede, som om ingen turde vove at angribe dem. Saaledes naaede de op til Grevens Gaard, uden at Tydskerne havde merket dem. De sprængte Døren og trængte ind i Grevens Sovekammer, forinden han havde havt Tid til at væbne sig. Grev Gert bad meget for sit Liv og bød store Løsepenge; men Nils Ebbesen agtede ei derpaa, og hans Mænd slog Greven ihjel. Derpaa gik Nils Ebbesen med sine Folk ud paa Gaden og begyndte Tilbagetoget. Nogle af de tydske Krigsfolk var blevne vækkede ved Larmen, og de angreb nu Nils Ebbesen; men da Fienderne kjæmpede uden Orden og blev end mere forvirrede, da de hørte, at Greven var dræbt, saa lykkedes det Nils med sin lille Hob at kjæmpe sig frem til Broen. Da de var komne over denne, blev Fjælene kastede i Aaen, saa Fienderne ikke strax kunde forfølge
dem. Derpaa gik de til Lunden, hvor deres Heste stod bundne, sad op og red ind i 203
Landet. Dette skede Aar 1340.

Da det spurgtes, at Nils Ebbesen havde fældet Grev Gert, ringedes der med Kirkeklokkerne over hele Nørrejylland. Alle Jyder greb til Vaaben for at jage Tydskerne ud af Landet. Der fortælles, at da Nils Ebbesen en Dag havde forfulgt

Fienderne, kom han om Aftenen træt og hungrig til et lidet Hus, hvor der boede en fattig gammel Kone. Hun havde kun to smaa Brød; men da hun hørte, at hendes Gjest var Nils Ebbesen, der havde dræbt den kullede Greve, delte hun sit ringe Forraad med ham og gav ham det ene Brød.

„Nils Ebbesen gjested en Kjærling god,
Hun havde ikkun to Leve,
Den ene gav hun Nils Ebbesen,
— Han slog den kullede Greve."

Saa høit var Ebbesen elsket, selv af de ringeste og fattigste, fordi han havde reddet Landet.

A. Fibiger.

Om Dannemarks Kvide der lød en Sang
Saa sørgelig;
Der var ingen Konning i Dannevang,
Men Borgerkrig;
Dansken var fredløs i Skov og paa Hede,
Herrer vi havde af Himmelens Vrede,
For Tydskerne reves om Danmark.

Det voldte en Konning saa svigefuld
Som Skum paa Vand;
Det voldte to Grever af Jætte-Kuld
I Holsterland;
Mange om Skylden og flere om Skaden,
Fienden paa Borgen og Falskhed paa Gaden,
Og Tydskerne reves om Danmark.

Grev Gert var en Kjæmpe, en Hals fuldhaard,
Som Staal og Jern,
Og Krigsmænd der strømmede til hans Gaard
Fra nær og fjern;
Alting han voved for lidet at vinde,
Spared som Neslen ei Ven eller Fiende,
Og Tydskerne reves om Danmark.

Grev Hans var en Kræmmer, holdt Hus i Kiel 204
Med Høg og Hund,
Han kaldtes den milde, for evigt Smil
Var om hans Mund;
Ræven i Skoven og Ulven paa Hede,
Herrer vi havde af Himmelens Vrede,
Da Tydskerne reves om Danmark.

Nils Ebbesen var sig en Riddersmand
Fra Nörre-Ris,
Og aldrig forstummer i Hedeland
Den Herres Pris;
Han tog af Dage den kullede Greve,
Fri vilde han enten dö eller leve,
Da Tydskerne reves om Danmark.

Den kullede Greve drog op i Nör
I Herrefærd;
Han rykkede frem, som han pleied för,
Med Ild og Sverd.
Jyderne alle fra Randers til Ribe
Danse han böd efter Holsternes Pibe,
For Tydskerne reves om Danmark.

„Nils Ebbesen," sagde Grev Gert paa Jydsk
„Din Frist er kort,
Vil ikke i Galgen du lære Tydsk,
Saa pak dig bort!
Skam skal du faa med Herr Bugge paa Halden,
Hvormange Heste I saa har paa Stalden,
For nu raader Tydsken i Danmark."

Niels Ebbesen svared et Ord i Hast:
„Hæng Tyven og Skjelm,
Men hæng ingen Ridder, för Sverdet brast,
Med Skjold og Hjelm!
Vogt dig for, hvem du til Fredlöshed dömmer,
Langt ei fra Börn og fra Hustru jeg römmer,
Mens Tydskerne rives om Danmark."

Med Tydskerne vrede i Tusendtal,
I Kammen kry,
Den kullede Greve drog ind med Pral
I Randers By;
Ilde han tured og værre det tegned,
Kvinderne bæved og Börnene blegned,
For Tydskerne reves om Danmark.

Nils Ebbesen for da i Harnisk brat 205
For Landefred,
Han gjestede Greven en Foraars-Nat,
Og Sverdet bed;
Fri vilde han enten dø eller leve,
Livet han tog af den kullede Greve,
Da Tydskerne reves om Danmark.

Sig hevned de Holster ved Skanderborg,
Der faldt vor Helt,
Og sunget der blev om Jyllands Sorg
Ved Sund og Belt;
Aldrig hans Minde dog lægges i Mulde,
Han stod i Spidsen for Jyderne hulde,
Da Tydskerne reves om Danmark.

Forgangne er siden femhundred Aar
I Lyst og Nød,
End Dannebrog vaier og Danmark staar
I Aften rød,
Kappes nu, alle Smaafugle i Lunden,
Nu er til Sang om Nils Ebbesen Stunden,
Lad Tydskerne græde for Danmark!

N. F. S. Grundtvig.

Kristjern den andens Vise. 205

Alle Smaafugle, i Skoven var, de gav paa Høgen stor Klage:
Han rev dem af baade Fjær og Dun og vilde dem af Skoven jage.
Men Ørnen bygger i Fjeldet.

Saa fløi de hen i en Egetop, et Raad at lægge paany,
Hvordan en Konge de skulde faa, som kunde fra Høgen dem fri.

Frem for Flokken en liden Fugl traad, hun var saa sorrigfuld:
„Og lad os keise den gamle Ørn, jeg haaber, han vorder os huld!“

Alle de andre Fugle smaa, de svared strax ja dertil:
„Nu Ørnen vor Konge vorden er, saalænge som Gud han vil!“

Det da svared den stolte Høg: „Det steder jeg ingenlund!
Naar Ørnen Fuglenes Konge blir, vi ødes i Bund og Grund!“

Den gamle Ørn han hørte det, han hverken smilte eller lo;
Saa slog han ned den frække Høg alt med sin skarpe Klo.

Derved glædtes de andre Smaafugle, de sunge, hver med sin Stemme;
I Lunden var Fryd og deilig Sang, saalænge som Ørnen var hjemme,
Sankedes da den Högehær, den skjulede Skog og Kjær: 206
„Og lad os kun til Lunden fare, vi gjör vel den Örn Ufærd!“

Men sagt det er med Sandingen, og syntes det nu desværre,
At Eg kan lege med mangen Storm, tilsidst blir dog Stormen dens Herre.

Thi jog de bort den gamle Örn alt med hans Unger smaa;
De andre Fugle de blev saa vilde, slet ingen Raad de saa.

Nu sidder Högen i Egetop, nu breder han ud sin Vinge;
De andre Smaafugle, i Skoven er, dem maa vel Jammeren tvinge.

Nu sidder Kragen paa baren Kvist, hun svælter over sin Klo,
Og Uglen sig skjuler i Elletrunte*), hun haver saa stor Uro.

Og Viben löber i Ager-Ren alt med sin höie Top
Naar Högen han kommer flyvende frem, han vil hende æde op.

Nu er der Sorg i den hele Lund, hvor för der var Fuglesang;
Og hver maa vel ynkes over de smaa; den Tid er dem nu saa trang.

Gud hjelpe og ham, den gamle Örn, som flyver paa vildene Hede!
Han ved sig hverken Læ eller Ly, hvor han kan bygge sin Rede.

Den Vise den er ikke lagt om Fugle, den lagdes om Danmarks Eg:
Kong Kristjern var den kongelig Örn, saa ilde ham Adelen sveg.
Men Örnen bygger i Fjeldet.

Gammel Folkevise.

Gustav Vasas Eventyr i Dalarne. 206

Allen

Saasnart Gustav Erikson Vasa var kommen til Dalarne, tog han ind hos en Bonde og ombyttede sine Herreklæder med en Dragt, som Dalekarlene pleiede at gaa med, lange Buxer, en Kofte og en rund Hat, dertil en Øxe paa Skulderen. Saaledes vandrede han frem og fik han Tjeneste som Dagleier hos Anders Pederson paa Rankhyttan, en rig og anseet Mand, og arbeidede i Laden med de andre Karle. Men en Tjenestepige havde lagt Mærke til hans guldindvirkede Skjortekrave, der stak frem over Koften, hvoraf hun sluttede, at han ikke var den, han udgav sig for, og meddelte sin Herre sin Mistanke. Denne kaldte den formentlige Arbeidskarl for sig. Gustav Erikson aabenbarede ham sin Stilling og den Vaande, hvori han befandt sig, og 207
nu gjenkjendte Anders Pederson ham; thi de havde studeret sammen i Upsala. Han modtog ham nu med al Venlighed og Hjertelighed, men gav ham tillige det fornuftige Raad, at han for at undgaa Opdagelse ikke skulde opholde sig for længe paa et Sted ad Gangen.

Efter nogen Tids Ophold paa Rankhyttan begav Gustav sig paa Veien til Herregaarden Ornes paa den anden Side af Runnsjøen. Paa Veien didhen var det kostbare Liv, hvorpaa Sveriges Fremtid beroede, nær blevet udslukt. Han vilde gaa over Lille-Elven, som sydfra flyder ud i Søen; men han lagde ikke Merke til, at Isen over det rindende Vand kun var tyndt frossen; han sank i; men ung og sterk frelste han sig ved egen Anstrengelse. Det var hans første Livsfare paa denne Vandring, men blev ikke den sidste. Ankommen paa Ornes blev han af Eieren, en Adelsmand Arend Pederson, der ogsaa var hans Universitetsven, modtagen paa det bedste og fik Tilsagn om Tryghed og al den Hjelp og Understøttelse, han i sin Stilling trængte til. Men bag ved de venlige Miner skjulte sig lumsk Forræderi. Under et Paaskud forlod han Gaarden og begav sig paa Reisen til den kongelige Foged, som boede flere Mile borte. Han underrettede denne om, hvilken Gjest han havde i sit Hus, og hvor skjøn Leiligheden var til at gribe den fredløse Mand og indlægge sig Fortjeneste hos Kongen. Fogden var naturligvis strax villig, og de begav sig, ledsagede af 20 Mand, til Ornes for at gribe Gustav Erikson. Men da de kom her, var Fuglen, som de vilde fange, bortfløien. Arend Pedersons ædle Hustru havde fattet Mistanke om sin Mands

onde Hensigter, og bevæget af Medlidenhed besluttede hun at frelse den unge Herre fra den truende Undergang. Hun skaffede ham en Slæde og Hest og Veiviser, der førte ham til Presten Jon i Sverdsjø. Arend Pederson kunde hverken med det gode eller onde faa ud af sin Hustru, hvad der var blevet af den fremmede; men hun havde fra den Tid aldrig en god Dag med ham.

Det er især fra Opholdet hos Presten Jon i Sverdsjø, at Fortællingerne hober sig om de Farer og Eventyr, Gustav Vasa havde at bestaa. Sagnet har fulgt Sveriges Befrier Skridt for Skridt under hans Vandring i Dalarne og smykket hver Plet, hvor 208
han har hvilet og standset, med Fortællinger om Eventyr og overstandne Farer; og Dalfolket bevarer dem endnu den Dag idag i trofast Minde. Vi nøies med at anføre et Par fra hans Ophold i Isalaby. Hertil kom Gustav fra Presten Jon og fandt Tilhold hos Svend Elfson. Denne flinke Karl og hans snilde Hustru frelste to Gange Gustavs Liv. Da han en Dag stod ledig og varmede sig ved Ovnen i Stuen, traadte uventet nogle af Fogdens Udsendinger ind og spurgte ivrig, om Flygtningen Gustav Erikson ikke havde søgt derhen. Hun benegtede det, men sagde i det samme til den overraskede Gustav: „Hvad staar du her og maaber for? Har du aldrig før seet Folk? Pak dig ud i Laden!“ Gustav gik ud i Laden og gav sig til at terske og undgik saaledes Opdagelse. Noget efter førte Svend Elfson ham til en anden Grænd, og til større Sikkerhed havde han skjult ham i et Halmlæs. Men Fogdens Betjente mødte Slæden, og for at forvisse sig om, at der ingen var skjult i Læsset, stak de derind med sine Spyd; Gustav blev rammet, men betvang sin Smerte. Han vilde alligevel være bleven røbet, da Blodet dryppede fra Halmen, hvis ikke Svend Elfson, snarraadig og snild, havde fremtaget sin Kniv og uformerket givet Hesten et Snit i Foden, saa den blødte, og Opmerksomheden afledes. Paa hele sin Vei igjennem Dalarne blev Gustav Erikson forfulgt og eftersporet af Fogderne og deres Udsendinger. Ikke altid gik det dog disse Sporhunde godt. En af dem ved Navn Nils Vestgøte, der selv anden var kommen op i Dalarne, faldt paa sine Gjerninger. Han vilde dræbe Gustav Erikson, men blev selv dræbt.

Omsider var Gustav Vasa kommen op i Hjertet af Dalarne, Egnen omkring Siljansjøen. Først optraadte han i Retvik Sogn ved Søens østlige Bred. Han søgte ved en rystende Skildring af det forfærdelige Blodbad i Stockholm at vække Almuen til Opstand mod den grusomme Konge. Men Retvikboerne og Dalfolket i det hele var trætte af den vilde Kamp, som nys var endt, og i hvilken de havde udøst Strømme af Blod og udholdt en Tørning saa haard som intet andet Landskabs Indbyggere. De trængte nu til en Smule Hvile. Gustavs Ord fandt derfor ingen synderlig Gjenklang. De 209
erklærede, at de i en saa vigtig Sag ikke turde handle paa egen Haand; de maatte først vide, hvad de andre Sognes Mening var. Lidet opbygget begav Gustav sig til det store og anseede Mora Sogn ved Siljansjøens nordlige Bred, haabende paa, at naar han fik dette med sig, vilde vel flere Sogne slutte sig til ham. Det var i Julens

hellige Tid, han færdedes her. Han fik Almuen samlet om sig og talte til dem, idet han gjennemgik Sveriges Historie fra Erik af Pommerns Dage til Blodbadet i Stockholm og med glødende Farver afmalede alle de Ulykker, Sverige havde havt af det danske Herredømme. Men selv den indtrængende og henrivende Veltalenhed, som Gustav Vasa besad, gjorde for Øieblikket intet Indtryk paa Mora-Mændene. Hans Navn var ogsaa temmelig fremmed for dem. De svarede ham koldt og afvisende. De havde endnu ikke, sagde de, glemt den blodige Langfredag ved Upsala; de vilde blive ved den Huldskab og Troskab, de havde lovet Kong Kristjern; han maatte se sig om efter et andet Tilholdssted, hvor han selv kunde.

Mismodig og mistvivlende forlod Gustav Vasa Mora og begav sig vesterud gjennem de store Skove til Lima Sogn ved den norske Grændse. Der syntes intet mere at gjøre for ham i Sverige. Han havde under bestandig Livsfare som en fredløs Mand vandret den lange Vei fra Kalmar til Mora, forsøgende paa at vække Folket af dets Tryghed og kalde det til Vaaben mod den haarde Undertrykker; men hans Røst havde været en Røst i Ørkenen. Selv Dalfolket, ellers saa krigsdjervt og saa villigt til at følge den modige, der reiste Fædrelandets Fane, svigtede nu. Da saaledes alt bristede, synes Gustav at have besluttet at gaa over Fjeldene til Norge og for stedse at sige Farvel til et Fædreland, der forsmaaede hans Tjeneste. Om det var skeet, vilde Sveriges Historie have faaet en anden Skikkelse. Men pludselig indtraadte en uventet Vending. I Januar Maaned 1521, omtrent otte Dage efterat Gustav havde forladt Mora, ankom hertil en anseet og velforsøgt Krigsmand ved Navn Lars Olofson, der tidligere havde tjent Sten Sture. Han bragte nye Tidender om Kong Kristjerns Færd. Han fortalte, at Kongen nu havde begyndt at ride sin Eriksgata, at 210
han havde befalet at opreise Galger ikke blot i Kjøbstæderne, men overalt paa Landet ved hver Bondefogeds Gaard; de kunde snart selv vænte ham; thi han vilde udstrække sin Eriksgata herop, og de vilde snart faa Brev om Udskrivning af Levnetsmidler til Underhold for Kongen og hans Krigsfølge. Over dette blev Mora-Mændene meget forskrækkede og ilde tilfredse. Lars Olofson lod til at kjende Gustav Erikson; thi han spurgte ivrig efter ham, og da han hørte, han var dragen bort, beklagede han det meget; thi han sagde, at saadan en Herre trængte de just til, hvis de ikke med Rigets øvrige Indbyggere skulde blive aldeles undertrykte og fordærvede. Mora-Mændene begyndte nu at angre, at de havde ladet Gustav gaa fra sig, og Lars Olofson raadede dem til om muligt at kalde ham tilbage. Ikke længe efter kom en anden svensk Herre, en Adelsmand fra Upland ved Navn Jon Mikkelson, til Mora. Han gav en omstændelig Beretning om Blodbadet og gjorde det saa bevægelig og med saa mange rystende Enkeltheder, at hans Tilhørere brast i Graad. Han tilføiede, at der rundt omkring i Sverige fandtes mange Adelsmænd og andre Krigsmænd, af hvilke en Del for Øieblikket maatte søge Skjul og Sikkerhed i Skovene, og som kun ventede paa en god Høvedsmand for at reise sig og gribe til

Vaaben mod Undertrykkerne. Nu blev det Mora-Mændenes eneste Bekymring, at Gustav maaske allerede var gaaet over Fjeldet til Norge. De afsendte strax nogle Mænd, som skulde opsøge ham og opfordre ham til at vende tilbage. Disse fulgte hans Spor saa hurtig, som Skierne kunde føre dem frem, og traf ham høit oppe mod Nord i Sælen. Han fulgte villig det uventede Kald. I Mora samlede sig efter hans Tilbagekomst Udsendinger fra flere af de nærmeste Sogne og valgte ham til sin Høvedsmand og svor ham Troskab og Lydighed. Dette var Begyndelsen til Gustav Vasas Regimente.

C. F. Allen.

*) Norsk: Ore-Holt.

Gustav Adolf i Sydtydskland.

210

Eft. Fryxell

Gustav Adolf forenede sig med Gustav Horn og Johan Banér, og i Spidsen for 40,000 Mand skyndte han sig at naa Tilly, som af Kurfyrsten af Bayern havde faaet 211
Befaling til at trække sig tilbage og indtage sin Stilling bag Floderne Donau og Lech, der som brede Grave omgav og beskyttede Bayern. Tilly maatte adlyde, gik over Donau og afbrød alle Broerne over denne Flod med Undtagelse af Broen ved Donauwörth, i hvilken Stad han indlagde en sterk Besætning under Hertug Rudolf af Lauenburg.

Paa dette Tog kom Gustav Adolf til Nürnberg, en af Tydsklands fornemste Stæder. Indbyggerne var her, ligesom i de fleste frie Rigsstæder, ivrige Lutheranere; men med stigende Angest havde de nu i flere Aar seet, hvorledes den lutherske Lære hos Naboerne var bleven udryddet. Hidtil var Nürnberg sluppen fri; men Indbyggerne ventede hvert Aar det truende Slag. Da Gustav Adolf optraadte paa Tydsklands Jord, opgik ogsaa for dem en ny Morgenrøde, hvis Løfte om bedre Tider med hvert nyt Seiersbudskab mere og mere bekræftedes, og eftersom Befrieren nærmede sig, blev deres Glæde stedse mere levende. Nu kom han i egen Person til deres Stad, og det ikke i Spidsen for en truende Hær, thi denne lod han drage forbi, men alene, ligesom paa et Besøg, omgiven af sine Høvdinger og Tydsklands befriede Fyrster. Raadet og de fornemste af Indbyggerne gik ham imøde for at bringe ham Stadens Nøgler, Gaderne vrimlede af jublende Skarer, Vinduerne af Tilskuere med viftende Tørklæder og klappende i Hænderne. Alles Blik var fæstet paa den seirende Helt, som venlig hilsende red frem gjennem Folkeskaren. Nu endelig, da han stod midt iblandt dem, ansaa de sig sikre. Klokkernes og Kanonernes Lyd samt Mængdens Glædesskrig hilste Kongen ved hans Indtog, medens mangt et Øie under tause Taarer takkede Kongernes Konge for den vundne Frelse.

Da Gustav Adolf var stegen af i det ham anviste Pallads, indtraadte Raadet og frembar kostbare Gaver, bestaaende i betydelige Pengesummer og rige Forraad til Hæren, desuden to af Sølv særdeles smukt arbeidede Himmel- og Jordglober til „Forsvareren af Jordens Frihed og Himlens Lys.“ De gamle Raadsherrer var rørte og ikke mindre Kongen selv. „Jeg takker eder,“ sagde han, „eder og hele eders Stad for disse rige Gaver. De skal altid blive mig kjære, ikke blot som kostbare, men endnu 212
mere som Minder om eders Kjærlighed. Dog kan I ikke give eller love mig noget bedre end Troskab mod vor retfærdige Sag og Standhaftighed i vor hellige Lære. Lad eder aldrig ledes bort derfra hverken ved Trusler eller Løfter! I har skjænket mig Billeder af Himlen og Jorden; maatte Jorden med dens Rigdomme og Herlighed ikke lokke os bort fra Himlens endnu herligere Gaver! — Gud har sat eder, gode Herrer, til Styrere af denne Stad, hvis Mage i Rigdom og Størrelse jeg neppe har seet. Eders Kald er vigtigt, og mange tusende Menneskers Ve og Vel ligger i eders Haand. Fra værdige Forfædre har I arvet ikke blot denne deres Værdighed, men ogsaa, som jeg haaber, deres Tænkesæt, saa at I er baade gode Patriciere og gode Patrioter og engang for Guds høieste Domstol frimodig kan gjøre Regnskab for eders vigtige Kald. — Vidunderlig har Gud hidtil midt under Farer og Ødelæggelser beskjermet og bevaret eders Stad. Vidunderlig har han ogsaa til eders Frelse skikket mig til disse Egne, da jeg dog snarere skulde væntet mig at faa se den yderste Dag end at komme til eders Stad. Men ved Siden heraf har han ogsaa i den Skjæbne, som er overgaaet mange af eders Trosfæller, vidnet for eder om sin straffende Vrede til Advarsel og Vækkelse for eder. — Ikke hver Dag sender Gud eder en saadan Prædikant som idag, en, der ikke alene kan trøste med Ord, men ogsaa hjelpe med Gjerning. Derfor hør mine Ord og læg dem paa Hjerte. Langt fra min kolde, men rolige Fædrebygd er jeg kommen hid til eders urolige Lande, og det for eders Skyld og for vor fælles hellige Lære. For den har jeg ofret min egen Rolighed, mine fattige Undersaatters Gods, deres Blod, deres Liv, ja mit eget Liv, om saa skulde være Guds Vilje. Saavidt det beror paa mig, skal jeg med Guds Hjelp stride og lide. Men saa besverger jeg og eder ved Guds Barmhjertighed, gjør, hvad eder tilkommer, for den store Gjerning! Vær standhaftige, udholdende! Strid den gode Strid og bevar Troen, saa skal ogsaa Guds Haand opholde og beskytte eders Stad, eder til udødelig Ære baade i Livet og efter Døden, og endelig skjænke eder Salighedens uforvisnelige Krans.“

Efter Middagen forlod Kongen Staden; men hans ædle Skikkelse, hans hele 213
Optræden, hans varme Ord havde vundet alles Hjerter. Hans Tale til Raadsherrerne blev strax optegnet efter Hukommelsen og læstes snart i tusende Afskrifter med Henrykkelse og Taarer. Rundt omkring i Stadens mangfoldige Verksteder maltes, tryktes, pressedes, støbtes, indvævedes hans Brystbillede paa tusende forskjellige Maader, men altid med Udtryk af samme Beundring, samme Kjærlighed, og en af

Stadens lærde havde snart færdig en lang og vidtløftig Stamtavle, hvorigjennem han vilde bevise, at Gustav Adolf nedstammede fra en af Nürnbergs gamle Borggrever.

Fra Nürnberg vendte Kongen sig mod Donauwörth. Hertug Rudolf havde begyndt at udbedre Stadens Fæstningsverker; men Kongen kom for hurtig over ham. Efter to Dages Beleiring maatte Hertugen tage Flugten. Kongen bemægtigede sig Staden og gik derpaa over den derværende Bro ind i den schwabiske Kreds, hvor han uden Modstand udbredte sine seierrige Vaaben.

Imidlertid havde Tilly forenet sig med Storfyrst Maximilian og forlagt sine Tropper i det ene Hjørne af Bayern, som dannes af Floderne Lech og Donau. I denne sterke Stilling og med en Hær af 22,000 Mand haabede Kurfyrsten at kunne stænge Fienden ude, i alle Fald fra de bayerske Arvelande. — Gustav Adolf sammenkaldte sine Høvdinger til et Krigsraad og forelagde dem det Spørgsmaal, om man trods Tillys fordelagtige Stilling skulde forsøge at trænge frem over Floden eller vælge en anden Vei. Meningerne var delte. Gustav Horn holdt paa, at „Kongen burde forlade baade Tilly og Bayern, men derimod drage til Bøhmen for at adsplitte de Tropper, som Wallenstein der havde samlet til Keiserens Tjeneste, og derpaa gjennem Mähren trænge ind i Østerrige; dette vilde være det sikreste Middel til at tvinge Keiseren til at give efter. Derimod at gaa over den dybe og stride Lech og det lige for Øinene af en sterk og dygtig Fiende vilde altid koste meget Folk, selv om det lykkedes.“ — Denne Mening tiltraadtes af de ældste og fleste af Høvdingerne, men ikke af Kongen. Han paastod derimod, „at man burde benytte sig af den Forskrækkelse, som havde 214
grebet hele den bayerske Hær, men ikke selv lade sig forskrække af dens store Antal, saameget mere som denne Hær mestendels bestod af Bønder, tagne lige fra Plogen. Donauwörth var et godt Støttepunkt, om Overgangen skulde mislykkes; dog haabede han, at dette ikke skulde behøves; Lykken staar den djerve bi.“ Horn vedblev at forsvare sin Mening. „Hvad!“ raabte Kongen, „vi, som har passeret Oderen, Elben og Rhinen, ja selve Østersøen, skulde vi staa forsagte her ved Lech! Husk paa,“ tillagde han, „at ofte lykkes de vanskeligste Foretagender, just fordi Modstanderen holder dem for umulige.“ Horn taug, de øvrige ligesaa, og Overgangen blev besluttet.

Fulgt af en liden Ryttertrop red Kongen ud for at vælge Stedet for Overgangen. Han fulgte Bredden, dog i nogen Afstand, da Tillys Kanoner fra den anden Side ofte tversover Strømmen skikkede Kugler efter de Svensker, som viste sig. Længe red Kongen forgjeves; thi Floden, som flød lige frem mellem sumpige Bredder, frembød ingen gunstig Leilighed til Overgangen. Endelig kom han til et Sted, hvor Strømmen gjorde en Bøining, saa der paa den modsatte Side dannedes en Odde eller Halvø, medens den vestlige Flodbred var omtrent 11 Fod høiere end den østlige. Disse Fordele vilde Kongen benytte, men fandt snart, at Tilly, som havde forudseet dette, allerede havde besat den ligeoverfor liggende Bred. Dette ærgrede Gustav Adolf, men afskrækkede ham ikke. „Hør her, Gutter,“ raabte han til nogle af sine Ryttere, „femti

Rigsdaler for den, som skaffer mig sikker Underretning om, hvor dyb Floden er der borte ved Bøiningen!“ Rytterne red derhen, men kunde ikke komme Stranden nær for Fiendens Ild. Da traadte en Dragon frem og bad om Lov til forklædt som Bonde at gaa derhen og undersøge Sagen. Kongen samtykkede, red bort og skjulte sine Ryttere og stillede sig selv paa en afsides Bakke for i Kikkerten at iagttage, hvad der vilde ske. Om en Stund kom Dragonen ud fra en Gaard i Nærheden, klædt som Bonde og med en lang Stang paa Skulderen. Han gik lige frem til det omtalte Sted og raabte over til de bayerske Soldater og bad dem at hjelpe ham over. Da de ikke kunde opfylde hans Ønske, forsøgte han selv at vade over og gik ud i Strømmen, indtil 215
Vandet stod ham til midt paa Livet, nu og da prøvende Dybden foran sig med Stangen. Da tilsidst Strømmen blev for dyb, standsede han, rystede betænkelig paa Hovedet og gik tilbage igjen. De bayerske Soldater lo ad hans Forsøg, og en af dem spurgte ham, om han kunde svømme. „Nei, Landsmand,“ svarede Bonden. — „Men er du da bindegal, som kan tænke paa at gaa over?“ sagde Bayreren, „Floden er 22 Fod dyb.“ — „Hvoraf ved du det saa vist?“ spurgte Bonden. — „Jo,“ svarede den anden, „for vore Officerer maalte den just igaar.“ — „Ak,“ sagde Bonden, „kan ikke nogen af jer, Landsmænd, gaa imod mig ud i Strømmen og siden med Stangen drage mig over Dybet? jeg skulde gjerne give ham en halv Dukat for Bryderiet.“ En Soldat kastede Klæderne og vadede ud i Vandet og Bonden ligesaa, saa at man deraf let kunde se, hvormeget Bunden skraanede paa begge Siderne. Men da Bonden af forstilt Frygt og Uvet bar sig rent dumt ad, svømmede Bayreren over for at hjelpe ham. Nu begyndte Bonden at ramse op lange Historier om sine Ulykker, om hvorledes de slemme Svensker havde ødelagt alle hans Marker o. s. v. Men da han ikke vovede for anden Gang at begive sig ud paa Dybet, og den nøgne Bayrer begyndte at fryse, svømmede den sidste tilbage igjen og overlod Bonden til sin Skjæbne. Denne vendte tilbage, som det lod til, ganske fortvivlet; men snart efter opsøgte han Kongen og gav ham de modtagne fuldstændige Underretninger. Gustav Adolf gjorde ham paa Stedet til Kvartermester ved Rytteriet og skjænkede ham desuden 100 Rdlr. til sit Udstyr som saadan.

Nu begyndte man strax paa de forberedende Arbeider. Flere omliggende Bondehuse blev nedrevne, og af Tømmeret sammensattes en Mængde sterke Bukke med Benenes Høide lempet efter Vandets Dybde. Meningen var at sætte dem ned i Floden, belægge dem med Planker og saaledes danne en Bro. Inde ved Stranden var paa den bayerske Side en lav Sandbanke. Kongen lod afpasse Høiden af Bukkene saaledes, at de netop naaede til Overfladen af Vandet, hvorved hele Broen vilde komme til at ligge saa lavt, at Sandbanken beskyttede den mod Kuglerne fra Tillys længere borte liggende Kanoner. Disse Tømmerarbeider foretoges i nogen Afstand 216
fra Floden for ikke forud at vække Fiendens Opmerksomhed.

Da alle Tilberedelser var færdige, førte Gustav Adolf hele sin Hær til det bestemte Sted, og Tilly, som nøie fulgte alle hans Bevægelser, indfandt sig ogsaa paa den modsatte Side. Nede ved Floden bag Sandbanken var den bayerske Strand, med Undtagelse af en smal Landtunge, meget dyb og sumpig, længere borte høinede den lidt efter lidt. I denne Skraaning opkastede Tilly først en lang Grav, som opfyldtes af Musketerer; bag samme høiere oppe fik Artilleriet Plads, og øverst paa Høiden i en tæt Skov stod hele den bayerske Hær.

Lige mod Ilden fra alle disse Forskansninger rykkede Svenskerne frem, dog noget beskyttede af Stranden, der paa deres Side var noget høiere. Her opkastedes Jordvolde med Indskjæringer for fire Batterier med tilsammen 72 Kanoner, og mellem dem opstilledes Musketerer i Løbegrave langs hele Stranden. Fra disse Verker begyndte snart en saa ødelæggende Krydsild over den ligeoverfor liggende Halvø, at ikke en eneste Bayrer vovede der at vise sig. Alt dette blev færdigt den 3dje April, og strax derpaa begyndte Arbeidet med Broen. For saalænge som muligt at dølge sit Forehavende lod Kongen ved Stranden opstable og antænde en Mængde raa Ved, Beg og fugtig Halm, saa at Røgen deraf og Krudtrøgen indhyllede Stedet i et næsten ugjennemtrængeligt Mørke. Desuagtet opdagede Tilly snart Kongens Hensigt og rettede sit Skyts derimod; men den før omtalte Sandbanke og Broens vel beregnede Lavhed hindrede Kuglerne fra at gjøre nogen Skade. Tilly anlagde derfor paa Siderne nærmere Floden to Batterier for derfra at kunne ramme Broarbeidet og arbeidede desuden paa at forsterke sine andre Forskansninger for saa meget sikrere at kunne drive Fienden tilbage, om det skulde lykkes ham at komme over. Alt dette medtog hele den følgende Dag.

Endelig den 5te April blev Broen færdig. Tre hundrede Finner var de første, som sendtes over; de skulde paa den modsatte Side opkaste en Forskansning til Broens Forsvar, og hver enkelt af dem lovedes en Belønning af 10 Rdl. Ikkun forsynede med 217
Hakker og Spader sprang de over Broen, i samme Øieblik den var færdig, og gav sig strax ifærd med Arbeidet. Tilly, som i det længste vilde undgaa at sende sine Folk ned i den ødelæggende Kugleregn, fordoblede Ilden fra Kanonerne og besvaredes paa samme Vis af Svenskerne, som dog i det hele skjød baade hurtigere og bedre. Gustav Adolf gik selv til Kanonerne, rettede og afskjød med egen Haand over 60 Skud. Drønet af denne forfærdelige Skydning var saa sterkt, at hele Jorden skalv, og Kanontordenen hørtes mange Mil ind i Bayern. Svenskerne rettede sine Skud ikke blot mod Fiendens Forskansninger, men ogsaa mod den før omtalte Skov, og det ikke uden Frugt. Grene, Toppe, ja endog tykke Stammer styrtede hvert Øieblik ned og afstedkom stor Forvirring og Skade blandt de der staaende Tropper. Imidlertid havde Finnerne faaet sin Skanse færdig og fik nu Forsterkning af 300 Landsmænd under Karl Gustav Wrangel, som her udførte sin første Vaabendaad. Paa samme Tid havde ogsaa Hertug Bernhard af Weimar lidt høiere oppe fundet et Vadested, hvor

han, fulgt af en Skare finske Ryttere, sprængte over og angreb Fienden fra Siden, medens Fodfolket begyndte at marschere over Broen. Nu sendte Tilly Altringer ned for at drive Fienden tilbage. Men saasnart Bayrerne nærmede sig Stranden og Ilden fra Kongens Kanoner og Wrangels Finner, standsede de og trak sig tilbage. Altringer sprang frem og førte dem atter mod Fienden; men i samme Øieblik for en Kanonkugle saa tæt forbi hans Hoved, at han ved Lufttrykket sansesløs styrtede til Jorden, og Bayrerne veg atter tilbage. Nu traadte Tilly selv ud fra Skanserne, fulgt af sine gamle Walloner. Men selv disse studsede og drog sig tilbage for den ødelæggende Kugleregn. Da styrtede Tilly frem, greb selv en af Fanerne og gik lige mod Fienden. Wallonerne fulgte; men faa Minutter efter rammedes den gamle Feltherre af en Kugle, som knuste hans ene Ben og kastede ham til Jorden. Wallonerne drog sig tilbage, men bar dog sin elskede Anfører med sig ud af Ilden. Denne Begivenhed fremkaldte fuldstændig Forvirring i hele Hæren. Tilly og Altringer laa saarede og uden Samling, og ingen, ikke engang Kurfyrsten, vidste, hvad 218
der nu var at gjøre. Til Lykke for dem var det snart blevet mørkt, og begunstiget heraf drog Kurfyrsten sig bort med hele Hæren, efterladende henved 2000 døde paa Slagmarken.

Svenskerne forblev hele Natten ubevægelige hver paa sin Plads; men tidlig næste Morgen sendtes Nils Brahe med „de gule“ for at undersøge Fiendens Stilling. Han fandt Leiren tom. Kongen skyndte sig derhen og udraabte ved Synet af Tillys faste Forskansninger og fordelagtige Stilling: „Havde jeg været Hertug af Bayern, aldrig havde jeg forladt en saadan Stilling og aabnet mit Land for Fienden, nei ikke engang om en Kanonkugle havde taget væk Skjegget og Halvdelen af Hagen med.“

Dette var den gamle Tillys sidste Kamp. Fra Slagmarken førtes han i Kurfyrstens egen Vogn under ubeskrivelige Smerter til Ingolstadt, hvor han efter femten Døgns aandelige og legemlige Lidelser endte sine Dage.

Eft. A. Fryxell.

Træk af Kristian den fjerdes Liv. 218

Kristian den fjerde er født paa det ældre Fredriksborgs Slot den 12te April 1577. Historien om den gamle Bonde fra Samsø, der kom tilhove og spaaede, at en „ypperlig Herre og Konge i disse nørre Lande“ skulde fødes, er bekjendt nok. Tyge Brahe stillede hans Horoskop og forudsagde hans Skjæbne, skjønt det ikke gik saa ganske efter Forudsigelsen. Den smukke, muntre, fremlige Dreng havde arvet de bedste Sider af Faderens og Moderens Natur; hans Opdragelse var saa god, den kunde være det efter Tidens Vilkaar, og kommer baade Kongen, Dronningen og Formynderregjeringen til stor Ære. Til Tugtemester beskikkedes Slotspresten

Mester Hans Mikkelsen, der havde god Øvelse i at opdrage fornemme Folks Børn. Henrik Rammel blev Hovmester, en tydskfødt, meget dannet og i høi Grad praktisk Herre, der stod i udbredte Handelsforbindelser med Middelhavet og Østersøen; en Kjender bemærkede med Føie om ham: „Han forstod sig paa Verdens Regimente og Tilstand langt bedre end de andre Raader alle tilsammen.“ Imidlertid fordrede Adelen 219
under Formynderregjeringen en indfødt Hovmester, og Rammel blev afløst af Hak Holgersen Ulfstand, en af Syvaarskrigens Helte. Opdragerne havde Befaling til at vise den tilbørlige Alvor og ikke lade den unge Herre have sin egen Vilje, at passe paa, hvem han omgikkes med, og ikke tilstede nogen uvedkommende Adgang, samt sørge for forsvarlig god Levemaade, „saa Retterne blev synderlig vel tilflyede.“ Kristian den fjerde, der i Begyndelsen opdroges sammen med sin Broder Hertug Ulrik og nogle adelige Drengebørn, blev alvorlig holdt til Gudsfrygt; Morgen og Aften holdt han sin Bøn og læste et Stykke i Bibelen, og allerede som Barn havde han taget til Valgsprog: regnum firmat pietas (Gudsfrygt er Rigets Styrke). Man tænkte at faa en lærd Konge af ham, hvortil Arild Hvitfeldt i sin Krønike udtrykkelig peger hen, og man lod ham derfor skrive en Mængde latinske Stile op, lære Grammatik, Logik, Rhetorik, Mathematik, Sprog, kort Indbegrebet af Tidens Visdom. Han gjorde ogsaa store Fremskridt; med Latinen blev han saa fortrolig, at han talte Sproget med Lethed, saavelsom Italiensk og Tydsk; Fransk og Spansk kunde han forstaa; men han blev alligevel ikke nogen lærd; det praktiske Liv havde for stor Tillokkelse for ham. Dette blev heller ingenlunde forsømt. Ligesom Jørgen Rosenkrands jevnlig priste Lærdommens Betydning, talte Nils Kaas til ham om Lov og Ret, Kristoffer Walkendorf om Fabriker og Næringsvæsenet, Peder Munk om Flaaden, og Dronningen indprentede ham først og sidst at blive en god Husholder. Han blev oplært til at forstaa sig paa Maleri, Musik, Krigskunst, alle Kunster og Haandverk, og kunde som ældre tale med som Mand af Faget. Fra Barnsben af viste han en sand Lidenskab for Søen, og den blev forstandig ledet, saa han paa engang kunde lege og lære noget ved sin Leg; paa Skanderborg Sø saa man Drengen staa til Rors paa en som Orlogsmand taklet stor Baad og selv udstede Befaling til allehaande Manøvrer. I Ridekunst, Ringrenden, Dystløb og Fegtning bragte han det saavidt, at han søgte sin Lige i hele Riget. Under stadigt Tilsyn af Stormænd med levende Sans for dansk Folkelighed blev hans ægte nordiske Natur pleiet og fredet, og det eneste, der 220
med Føie kunde klages over, var, at man ved hver Leilighed indgjød ham Ærbødighed for Adelen og dens Fortjenester; til Lykke baadede det alligevel ikke stort, og hans Forkjærlighed for de lavere Stænder var umiskjendelig. Efterhaanden som han voxte til, veiledes han til at varetage Rigets Sager og viste sig paa Rettertinget og i Raadssalen, hvor han tidlig forbausede alle og vakte Forventning om, at en ny Salomon vilde opstaa i ham.

Den Flersidighed, der viste sig i Drengens Evner, gjorde ham det vanskeligt som voxen at bringe det til det udmerkede i nogen enkelt Retning. Han var begavet baade som Bygmester, Kunstkjender, Statsmand, Ingeniør, General og Admiral, i hvilken Henseende han staar ene i sit Slags; ingen uden han har forenet Kongen og Admiralen i en Person. Som Hærfører viste han et koldblodigt, urokkeligt Mod, hans Feltherreevner var betydelige, og hvad han mest kunde klage over, var, at Lykken blev ham utro i det afgjørende Øieblik. Som Regjeringsmand vilde han, uden at være Erobrer, hævde sin Krones Værdighed udadtil, sørge for Finanserne og Forsvarsvæsenet, Retspleien, gode Love og Oplysningen, tæmme Adelen, ophjelpe det saa rent forsømte Norge og hæve Bonden og fornemmelig Borgeren ved at fremme Handel og alle Næringsveie. Det var Kristian den andens Planer, der nu gjennem hans Idræt ligesom vaagnede af den Dvale, hvori de havde ligget gjennem to Menneskealdre, og begge Kongers sidste Maal var ogsaa det samme: Forøgelse af den kongelige Magtfuldkommenhed. Han besad Evne og Indsigter, ligesaa fuldt som Lyst, til selv at raade, et klart Blik for, hvad Tiden trængte til, Dristighed til at vove en Dyst, naar det gjaldt; der var ogsaa Kraft, mandig Kraft i hans Vilje; hvad det skortede paa, var det store Overblik, den forsynlige, jevne, sindige Beregning af Tid og Omstændigheder og den nødvendige Snildhed i at gjennemføre en Plan. Derfor indlod han sig stundom paa mere, end han kunde magte, og ene som han stod, heftig og opfarende, som han tillige var, forløb han sig og kunde ikke ret komme nogen Vei med sin Tids Stormænd; de lærte at frygte ham og hans Stok, der for et godt Ord susede dem om Ørene; de agtede, men elskede ham ikke og merkede sig efterhaanden 221
ret vel, hvori hans svage Sider stak. Hans Arbeidsomhed var saa stor, at man ikke begriber, hvor han fik Ende paa, hvad han overtog; altid paafærde, et Øieblik i den ene, det næste i den anden Retning, vilde han selv se sig for og være med ved alt. Vistnok førte de patriarkalske Forhold dengang det med sig, at Fyrsten ganske anderledes end nu maatte give sig af med utallige Smaating; det havde baade Gustav Vasa, Karl den niende og Henrik den fjerde gjort; men Kristian den fjerde kan dog neppe frikjendes for at have drevet Husfaderligheden noget for vidt og sommetider fortabt sig i det smaalige; at Høet kom godt ind fra hans Ladegaard, var ham næsten ligesaa vigtigt som en Statssag. Dette er en af hans Hovedfeil som regjerende Konge og svækkede betydelig hans Overblik over det hele; det hang imidlertid sammen baade med hans flersidige Begavelse og ellers saa prisværdige Opdragelse. Saa tegnede han Ridset til et Slot eller et Orlogsskib, saa entrede han tiltops for at syne Taugverket; da Frue-Spir var nær ved at blæse ned, krøb han op og paaviste Stedet, hvor man skulde fastgjøre Jernankere, der kunde styrke det; saa lod han sig i sin bekjendte Stol paa Frederiksborg heise gjennem alle Stokverk for at holde Øie med Murfolkene paa Taget; saa saaede han udenlandsk Frø i Haven. I Kjøbenhavn holdt han meget af allerede Klokken fire om Morgenen at vise sig paa Holmen, staa der

hele Timer støttet til sin lange Stok, passe paa Arbeiderne, tage Tommestok og Vaterpas ud af Stokken og maale og beregne Tømmeret; vovede nogen at standse ham paa Vandringen her, var han ikke god at bides med. Om Vinteren førte han paa sine Gaarde Tilsyn med Skovhugsten; skulde der diges i Marken eller bygges paa et af Slottene, manglede han visselig ikke; man kunde da se ham ved Aftenstid sidde paa sin Sten og som Husbond selv betale Folkene Dagløn. Ja, det kunde falde ham ind, som engang da han saa en Karl pløie, at tage fat i Tømmerne, gaa bag Plogen og sige: „Hils nu kun hjemme, at Kongen har pløiet for dig!“ eller en anden Gang at tage Murskeen i Haand eller sætte sig hos Bonden paa Agefjælen og age hjem med. Hvor han kom, havde han Øinene tilgavns med sig: „Jeg har selv,“ skriver han, 222
„forleden Dag seet en hollandsk Kvinde paa Kjødmangergade sidde offentlig mod Loven og sælge Brød for sine Vinduer, hvorfor I skal Byfogden paa mine Vegne om et frit Losemente paa det blaa Taarn forsikre, det første jeg erfarer noget sligt igjen. Jeg har inte sat den fine Mand til Byfoged, at han skal eludere mine Forordninger.“ En anden Gang skrev han: „Jeg fandt, at Kalken ikke bliver slagen, men kun rørt omkring, saa den ligger hel i Baljerne; sligt vil tages iagt, ellers bliver der Skarn af alt, der gjøres.“ Morten Stenvinkel havde faaet Befaling at ændre noget ved sine Malerier paa Kronborg; „men,“ skriver Kongen, „den Dannemand agter lidet om, hvad ham sagt er;“ Befalingen gjentages derfor, „og,“ heder det, „saafremt han nu sig inte derudi skikke vil, som jeg inte tror han gjør, da skal han Losi paa det blaa Taarn ervarte.“ Han udstedte egenhændige skriftlige Ordrer om det allerubetydeligste, snart om en Smed med Kramper til Laasen, om en Tømmermand med en Fjæl til Porten, om Ammens sorte Trøie af Kaffa og Frøknernes og deres Pigers Skjørter og Strømper, der skulde sendes til Farveren. I en Skrivelse heder det: „Mester Ernst Møller skal gjøre Grev Valdemar tre Klædninger af de bedste Klæder, han har af mine; hvad som af samme Klæder afgaar, skal med Flid forvares indtil nærmere Besked;“ i en anden: „Skrædderen skal saaledes sy Snorerne paa, at de holder ud med Klædet; Klæderne gjøres nu saa fransøsk, at de Skjelmere kan hverken røre eller bøie sig.“ I en anden: „Der vil tænkes itide paa Tobak til det norske Folk paa Flaaden, som neppelig skal længe uden det Tøi blive sunde; de tager det gjerne an istedenfor Frokosten.“ Tildels paa Grund af saadanne Udfærdigelser stiger hans efterladte egenhændige Breves Tal til over 2000 ved Siden af en Mængde Dagbøger og Regnskabsbøger. Stilen i disse Breve er ham saa eiendommelig, saa frisk og naturlig, at han fortjener et Navn selv som dansk Forfatter. Ofte giver medfødt Vittighed Skrift saavelsom Tale en egen lakonisk Skarphed, især naar han bliver vred, hvor det da regner ned med: „Bärenhäutere, Dannemænd, Skjelmere, Skalke o. s. v.“ „Den Dokter udi Børnehuset,“ heder det, „kurerer Børnene, at de efter hinanden kommer henad Kirkegaarden, uanseet at, Gud være lovet, end omstund 223

derude ingen Pest grasserer;“ et andet Sted: „Jeg eragter endnu ingen Mangel at være paa Skalke i Danmark, saa man enstund endnu er utrængt til de norske.“

Vi har i forbigaaende af Ordrerne kunnet bemerke Kongens Sparsommelighed; den viser sig i alle Retninger. Som han skaffede sine forslidte Klæder god Anvendelse hos Børnene, saaledes levede han til dagligt Brug yderst tarvelig; næsten kun naar der kom fremmede Sendebud, tillod han sig at gjøre en Hoffest; reiste han, brugte han sjelden mere end en eller to Vogne og lagde sig underveis ind paa Kroer eller hos Bønder. Hans Heste, Kvæg, Korn og Hø, ja selv hans Vildt og Fiske, blev, om muligt, gjorte i Penge; hans Bønder maatte svare ham al Skyldighed, uden at turde vænte stor Eftergivelse; han holdt meget af at have udestaaende paa gode Renter og førte baade over den egne Kasse, han syntes at have havt, og over Rigets et Regnskab, der var nøiagtigt indtil Smaalighed, og hvor selv den Daler, ja Mark, han gav en fattig, ikke blev oversprungen. Da han ikke var rundhaandet i de fleste Henseender, var det kun Kortene og Boldspillet, som han satte Pris paa, der undertiden kom til at koste ham Penge. Dog var hans Sparsommelighed paa ingen Maade udsprungen af Gjerrighed; naar Statens Vel eller Værdighed krævede det, naar han kunde tilfredsstille sin Kunstsans, naar der skulde bygges et Slot eller kjøbes et Maleri eller Smykke eller gjøres Udgifter til det betydelige Kapelpersonale, han holdt, da blev Pungen sandelig ikke lukket til. Hans danske Sindelag var hver Mand bekjendt i Landet og viste sig i det store som det smaa; han befalede sine Sendebud baade i England og Rusland ikke at bruge andet Sprog end Modersmaalet, og hvis der begjæredes Tydsk, da at gjøre en høflig Undskyldning, „at de ikke var det Sprog mægtige.“ Ogsaa hans Retfærdighed var vitterlig, saa Folket altid med Glæde saa ham i Rettertinget, og som den var det, var hans sjelden skarpe Syn til at opdage Brøden det ikke mindre. Havde han lovet noget, kunde man trygt forlade sig derpaa. Hans Dør holdtes ikke lukket for Folk, der havde noget at klage over eller søge om; han viste sig jevnlig offentlig, modtog Bønskrifter, indlod sig venlig med alle, 224
stødte ingen bort, skattede Dygtigheden, hvor den fandtes, drog de borgerlige frem og ansaa ikke sit Bord beskjemmet, fordi en jevn, simpel Mand tog Plads ved det, som af og til skede, navnlig naar „der skjødes om Oxen“ i Rosenborghave. Hvor naturligt, at Folket følte sig tiltalt af den uslebne, men ærlige Djervhed, der lyste frem af al hans Færd, af denne folkelige, trohjertige, saa høit stillede Husfaders Personlighed! Sandhed var det, naar han udbrød: „Han kunde trygt lægge sig til at sove i enhver Hytte i Landet.“ Det var det folkelige hos Kristian den fjerde, der bidrog til saa udelukkende at gjøre ham til Folkets Mand, og det er Grunden til, at ingen dansk Konge fører et rigere Liv i Sagnet, og at den samtidige, som i aandelig Henseende overrager ham, Gustav Adolf, dog paa ingen Maade kan maale sig med ham i Folkeyndest.

Hvad der maatte forsterke det Indtryk, Kongens aandelige Personlighed gjorde, var hans mægtige, føre Kongeskikkelse, der i Høide næsten naaede til Stamfaderens, Kristian den førstes, Maal. Hans Holdning, hans Ansigt, de glimrende Øine, der vidnede om Kraft og Mod, denne Ørnenæse, disse bestemte Træk, denne smukke mandige Røst gjorde tilsammen sit Indtryk; det skjæmmede ikke, at han ved et Skud havde mistet to Tænder; det vidnede jo om krigersk Tapperhed; heller ikke var det til hans Skade, at det oprindelig brune, svære Haar og Marelokkerne allerede hos den midaldrende sterkt var isprængt med graat. Hans Legeme var smukt, som det var kraftigt at se til; det havde overstaaet de haardeste Sygdomme og hærdedes ved stadig Færd under aaben Himmel, ikke mindre end ved ridderlige Øvelser. Daglig foretog han disse, med eller uden sine Sønner, med eller uden Veddemaal; engang red han ifølge et saadant Veddemaal med Anders Sinklar i to Timer paa en Norbagge fra Frederiksborg til Kjøbenhavn, hvorimod Sinklar ikke gjorde det i ringere end tre. Men et saa kraftfuldt Legeme, slig en gammelnordisk Kongenatur hørte der ogsaa til for at holde det ud, han maatte holde ud, og leve saa lystig, som han i mange Henseender gjorde.

Kristian den fjerdes rastløse Virkelyst drev ham til at tilbringe sin meste Tid paa 225
Reiser. Han besøgte jevnlig sine egne Lande, selv de mest fraliggende, Øsel, Gotland og Finmarken; til Norge kom han i Førstningen to Gange aarlig; i det hele har han været der en halvhundrede Gange; af fremmede Lande var det Tydskland og England, hvorhen Forholdene bragte ham; var der ingen længere Reiser at gjøre, laa han dog idetmindste Sommer som Vinter paa Farten mellem Kjøbenhavn, Fredriksborg og Kronborg. Vi vil fortælle om et Par af de vigtigste Reiser. — Flere Omstændigheder gjorde ham det saare ønskeligt at stifte Bekjendtskab med det nordligste Punkt i hans Besiddelser; Grændsetvisten med Sverige om Finmarken vilde ikke høre op, Havfiskeriet og Handelen paa Arkangel, som de fremmede drev, fremkaldte ubehagelige Berørelser med disse, og endelig fik Finmarken forhøiet Vigtighed, da man væntede at finde en Vei til Indien nordom Norge og Rusland. Hans Reise maatte imidlertid helst holdes hemmelig, hvorfor han under Livsstraf forbød at røbe den og ombord ikke vilde bære andet Navn end Kaptein Kristian Fredriksen. Hans Broder, Hertug Ulrik, gik med som Mat. Midt i April 1599 lettede en hel liden Flaade af Orlogsmænd og Lastskibe Anker paa Kjøbenhavns Red; dog var den bestemt til at dele sig i to Afdelinger: 5 Skibe, der skulde gjøre et eget Kryds under Erik Urne, og de øvrige, til hvilke Viktor hørte, det Fartøi, Kongen for med. Den 13de Mai lagde Skibene Nordkap forbi, en nøgen, enestaaende, brat nedludende Klippe i den vilde Sø. Hvaler og Isbjerge kom tilsyne forud, agterud, til Siderne, overalt, medens de styrede til Vardøhus og derpaa videre til Olin; det var første og sidste Gang, disse Afkroge af den beboede Verden saa en europæisk Fyrste. Underveis opbragtes Englendere, naar Søpassene ikke befandtes i behørig Orden; thi

Kongen hævdede som hans Fader Høihedsretten over de danske og norske Farvande, og England kunde endnu ikke skaffe sin Grundsætning Gyldighed om Havenes Frihed, en Grundsætning, der iøvrigt ikke var ubeskeden. Skibene jagede netop to saadanne Fartøier ved Indløbet til Olins Havn, da Viktor ved Aftenstid stødte paa en blind Klippe; Stødet var voldsomt, hveranden af Mandskabet faldt omkuld, man saa 226
Splinter flyde rundt paa Søen og væntede strax at synke. Omsider, efter en ængstelig Times Forløb, fik man Lækken nogenlunde stoppet med Vikkeposer og Blaaler og Skibet flot ved Hjelp af Tauge; Englenderne havde man trods Uheldet ikke sluppet afsyne, men ved Skud og Folk i Baade tvunget dem til Overgivelse. Kristi Himmelfartsdag saa Veiret nok helt bistert ud med Storm og Snefog; alligevel vovede Skibene henimod Aften at lette fra Olins Havn, ved hvilken Leilighed strax en af Engelskmændene paaseilede Viktor og derfor maatte kappe sin Mesanmast. Men Stormen tog til med Mørket og kastede dem ind under Fjeldene, saa de løb den største Fare for at gaa under i de sydende, brølende Brændinger. Da kaldtes to engelske Skippere op, som sad i Rummet i Jernbøiler; de kjendte Løbet, fik Mersseilene til at flyve, lagde om og lodsede Skibene lykkelig ind i en ny Havn; der var der nu ogsaa Leilighed til at kjølhale og udbedre Viktor. Imidlertid havde Kongen her og andensteds paa Kysten sin Morskab med de indfødte, fik dem til at kaste Klæderne, indsmøre Legemet med Fedt og brydes, hvorpaa de blev bevertede. Ensteds betalte Herrerne en Ganfin for at sige, hvorledes det stod til i Kjøbenhavn; han skulde, efter Landets Skikke, til at træffe sine Forberedelser og tumle og springe rundt, indtil han daanede, som om Aanden var gaaet fra ham; men der kom Befaling til at lette Anker, og de maatte følgelig reise bort fra Finnen og hans Kunster. Da Fartøierne paa Hjemveien opholdtes af Storm og Uveir, skyldte Styrmand Aanund fra det trondhjemske en sort langhaaret Kat derfor, som en af Mandskabet havde taget fra en Finnekone; den Skræk greb om sig, og man begjærede Katten kastet overbord. Kongen holdt imidlertid af den, fordi den var saa vever, entrede omkring i Takkelagen og snappede Fugle, og den blev følgelig en Tidlang skaanet, indtil den en Dag under Gudstjenesten ved sine Krumspring havde faaet Mandskabet til at le. Nu hjalp ingen Bønner mere; man saa jo, der var Troldskab i den, og det høieste, Kongen drev det til, var, at den, istedenfor simpeltvæk at kastes i Søen, blev surret fast i en Balje med Levnetsmidler for en Maaned. Sidst i Juni naaede Skibene endelig 227
til Bergen. Kongen gik her iland, sad i Retterting, var tilstede ved en Henrettelse, besaa Bryggen og de lybskes Lege der og slog iøvrigt selv Gjækken løs i ungdommelig Overgivenhed. Han var tilstede ved et meget lystigt Bal paa Apotheket, der endte med, at Vinduerne blev slaaede ud og hans Vaaben sat ind istedenfor; en anden Gang lod han en af sine Junkere sætte sig bag ham paa Hesten; ogsaa Bønderne besøgte han, sad et Sted ved Bryllupsbordet og tømte Bægeret med dem efter Sed for St. Olav og andre og til syvende og sidst for sig selv.

I Juni Maaned syv Aar senere gjorde han med en liden Flaade sin navnkundige Reise til England, ledsaget af Statsmænd og lærde, Kristen Fris, Peder Munk, Gert Rantzau, Henrik Rammel, Dr. Hans Paulsen, Resen og Mester Jonas Venusin; thi han vilde vise nogle af sine dygtigste Folk. Reisens egentlige Øiemed var politisk. Modtagelsen hos Svoger og Søster, Kong Jakob og Dronning Anna, var naturligvis fortræffelig. Kongens prægtige Admiralskib, der skinnede af Forgyldning og var bedækket med Flag fra øverst til nederst, blev beundret; hans lærde Mænd ligesaa; han selv, da han ved Jakobs Side holdt Indtog i London gjennem Rækker af Soldater, Laug og Samfund med Faner, hilstes med Jubel: „Lykkeligt det Land," raabtes der, „som har saadan Konge!" Saaledes gik en Maaneds Tid saare behagelig under bestandig nye Forlystelser. Kong Kristian var ogsaa en Mand for Englenderne, djerv, klog og praktisk dygtig. Kun stødte hans og Følgesvendes Lyst til at tømme et Bæger over Tørsten den mere forfinede Engelskmand, og de kunde dog ikke verge sig mod Fristelsen, skjønt det ved Ankomsten til England paany var indskjærpet, med Trusel, at hvo der forsyndede sig, skulde til Straf med Tommelfingeren surres fast til Masten.

Livet ved det danske Hof, som overalt i Norden, vakte ikke sjelden stor Forargelse hos de fremmede. „Egregie bibimus" (vi drak ypperlig), er et stadigt Udbrud i den Dagbog, en af Hofsinderne, en Sigvard Grubbe, har holdt; men det var dog ikke altid, det gik over Sømmelighedens Grændser, og da kunde Kongen ret være elskværdig. Han holdt meget af at føre sine Gjester om paa Slottene, af deres egen 228
Mund høre Lovtaler over disse stolte Bygninger og være Vidne til den Overraskelse, han af og til kunde berede dem, f. Ex. da franske Sendebud kom ind i et Kammer, hvor et skjult Kor opførte den herligste Musik. Ved Hoffester var Anretningen sirlig, Retterne baade lækre og nærende, og Samtalen utvungen, hvad Kongen satte stor Pris paa. Vi har den udførlige Beskrivelse af en saadan Fest, forfattet af den svenske Friherre Johan Skytte, som engang havde Erende i Kjøbenhavn. Før Bordet, da Maden var baaren frem, vaskede Kongen sig; Maden kom ind i fire Anretninger, en Snes Retter hver Gang. Første Anretning bestod af Stege, Vinsuppe, Posteier og Tærter; blandt Posteierne fandtes der to Gribbe med det danske Vaaben paa Brystet og udstrakte Vinger, malte og forgyldte og artig stafferede med Buxbom rundt omkring. Til næste Anretning hørte blandt andet to broget malede Basilisker (?), to stegte Grise med røde Æbler i Munden og to „Gallerier" af store Gjeder; i Fadet foran Kongen stod et Gjedehoved overende med Leveren i Munden; Stykker, bestrøede med Buxbom, laa rundt omkring; midt paa Bordet stod Gjedens Hale opreist. I tredje Anretning var der Karper, Bagverk og deriblandt to Løver, som bar det danske Vaaben. Til fjerde Anretning hørte 27 Fade Konfekt, som syltede Pærer og Kirsebær og andre Lækkerier; under Maaltidet gaves der Musiknumere. „Den kan man ikke holde meget af," sagde den svenske Feltherre, „som ikke har Lyst til

Musica.“ „Ja saamænd er det saa,“ sagde Kongen; „derfor lader jeg ogsaa mine Børn daglig opføde udi Musica instrumentali saavelsom vocali.“ „Derudi gjør eders Majestæt berømmeligen,“ lød Svaret, „saadanne. ingenia maa altid være in actione.“ „Ja saamænd,“ sagde Kongen; „gjør de ei det, som godt er, gjør de ondt.“ Den svenske Herre vendte sig nu til Rigsadmiral Mogens Ulfeld med de Ord: „Jeg tror, I heller hører den Musicam, som sker, naar store Kartover gaar løs, end denne.“ Ulfeld lo og svarede: „Jeg liker vel begge Dele, hver til sin Tid.“ Efter denne Samtale gav man sig til at drikke Broderskabs Skaaler, udbragte paa Dansk og Latin; men denne Gang gik det ikke som ellers, og Gjesterne var ved sin fulde Samling, da de skiltes ad. 229

Fr. Hammerich.

Eleonore Kristine Ulfeld. 229

Malling

Kristian IV's Datter, den smukke og aandrige Eleonore Kristine, som i en Alder af 15 Aar blev gift med en dansk Adelsmand, Korfits Ulfeld, var et Mønster paa egteskabelig Kjærlighed og Troskab i gode og onde Dage. Medens Kristian den fjerde levede, var hendes Egteskab lykkeligt; thi Ulfeld var da i Anseelse, hans Misundere fik ikke Leilighed til at vove noget imod ham, og han selv var rolig, fordi hans Stolthed og naturlige Hidsighed ikke opirredes. Men saasnart denne Konge var død, gjorde hans Fiender, baade de aabenbare og hemmelige, Forsøg paa at skade og styrte ham. Ulfeld tragtede efter Hevn, og for at naa den over enkelte Personer var han ubesindig nok til at forgribe sig paa Staten selv. Alt dette drog ham fra et Vanheld til et andet, fra Landflygtighed til Fængsel, fra Fængsel igjen til Landflygtighed, saa at han tilsidst blev forfulgt fra et Sted til et andet, ikke var sikker nogensteds og døde under sin Forfølgelse i ynkelige Omstændigheder. Eleonore Kristine var som Kongedatter opfødt i Magelighed. Dersom hun var bleven i Danmark fra Begyndelsen af, da Ulfeld flygtede, havde hun bestandig kunnet nyde denne Magelighed; men intet var hende saa kjært som at dele Skjæbne med sin Mand. Hun fulgte ham overalt, i Landflygtighed og i Fængsel, og vilde hellere opofre alting end forlade ham. Det hændte sig, at han engang var i Fare paa Veien og maatte reise ukjendt under et fremmed Navn. For endog da at være hos ham og sørge for hans Bekvemmelighed, tog hun Mandfolkeklæder paa, fulgte ham og besørgede endog selv hans Vask. En anden Gang var Ulfeld i Sverige bleven mistænkt for en hemmelig Brevvexling, og den svenske Konge havde ladet nedsætte en Kommission for at undersøge Sagen. Da Ulfeld selv enten ikke kunde eller ikke vilde møde i Retten, men undskyldte sig med at være syg, traadte hans Hustru frem

istedenfor ham og talede med saa kjæk en Hengivenhed for sin Mand, at Kommissionen 230
frikjendte ham, og Kongen bifaldt Frikjendelsen.

For sin urokkelige Troskab mod sin Egtefælle maatte hun bøde haardt, endog efter Ulfelds Død, da hun maatte tilbringe 23 Aar i et strengt Fængsel. Hun fortrød dog ikke, hvad hun havde gjort, hvormeget hun end maatte lide derfor, men betragtede det meget mere som en Trøst i sin Elendighed, at hun havde iagttaget, hvad hun troede at skylde en Egtemand.

Det kunde ikke bevises, at hun havde havt Del i nogen af de Planer, Ulfeld var ubesindig og hevngjerrig nok til at smede mod sit Fædreland. Ikke heller giver Historien nogen grundet Formodning om, at nogen Overensstemmelse i saadanne Hensigter har været Grunden til hendes Enighed med ham. Det lader meget mere til, at hun alene lod sig lede af en mageløs Trofasthed og en altopofrende Kjærlighed. Idetmindste kan man ei slutte andet af en kort Beskrivelse, hun i sine sidste Aar har opsat over sit Levnet, hvori hun stedse nævner sin Mand med Høiagtelse og taler om sin Hengivenhed for ham som en Pligt. „Min salig Herre," siger hun blandt andet, „fandt for godt at begive sig med mig og vore Børn til Holland, hvilket gav Anledning til vor følgende Tragedie, og Gud ved, jeg var derimod; men da jeg altid eftertænkte min Pligt, fulgte jeg ham med tilbørlig Lydighed." Paa et andet Sted, hvor hun omtaler sit sidste Møde med Ulfeld, ytrer hun: „Min Herres sidste Afsked med mig i Amsterdam var disse Ord: Du har levet med mig i Kjærlighed, lidt med mig i Taalmodighed, raadet mig i Vanskeligheder, elsket mig i den høieste Elendighed; nu skilles vi; — herpaa gav jeg ham et trofast Svar med vaade Øine og med en Mund, der talede af et Hjerte, som var fuldt af den Kjærlighed, et Egteskabsløfte, der var styrket ved saa mange Aars kjærlige Omgang og prøvet i Modgang, kunde skjænke; og dermed hilsede vi hinanden for sidste Gang." Og i et smukt Digt, hun har skrevet om sin Modgang og Skjæbne, finder man blandt andre disse Linjer:

„Ei noget synes tungt for egte Kjærlighed;
Trofasthed er den Dyd, man ei tør blues ved,"

Eleonore Kristine var ellers et Fruentimmer af usedvanlige Egenskaber. Naturen 231
havde givet hende en ypperlig Forstand; hun selv gjorde sig Umag for at dyrke den ved Videnskaber. Endog efterat hun var bleven gift, lod hun sig undervise og gjorde megen Fremgang saavel i det latinske som i det spanske og italienske Sprog. I de tvende sidste Sprog som og i andre Videnskaber gav hendes Mand hende Undervisning; thi ogsaa han forenede mange Indsigter med en fin Forstand, og denne Lighed i Sindskræfter og fælles Agtelse for Kundskab var uden Tvivl det, der især knyttede det sterke Baand mellem disse Egtefolk. Et Indblik i Eleonore Kristines mandige Karakter giver os de Ord, hvormed hun søgte at opmuntre sin

Husbond under hans Fangenskab: „I Modgang er det let at foragte Døden; men den er sterkere, som kan bære Ulykken.“

Da Dronning Sofie Amalie, hendes værste Fiende, var død, løste Kristian V hende af Fængslet, gav hende Maribo Slot i Forlening og desuden, saalænge hun levede, 15000 Rdlr. aarlig.

O. Malling.

En liden Herre er lykkeligere end en stor Tjener.

231

Dahl

Under Kong Fredrik den tredjes Regjering levede i Kjøbenhavn to Studenter, der var saa trofaste Venner, at de var som et Liv og en Sjæl. Den ene hed Peter Schumaker og var en Vintappers Søn, og den anden hed Dreyer. Begge havde ypperlige Aandsevner, og, som det gjerne er Tilfældet med Ungdommen, begge var begjærlige efter Ære og Udmerkelse. Da de engang sad og talte om sine Forhaabninger og Ærgjerrighedsdrømme, afgjorde de med hinanden, at den af dem, som kom høiest paa Lykkens Stige, skulde af alle Kræfter drage den anden efter sig. De adskiltes, og hver gik sin forskjellige Vei for at komme til Lykkens Tempel. Schumaker gjorde sig imidlertid snart bemerket af de store, da han var begavet med en yderst sjelden Forstand. Han kom først i Tjeneste hos den berømte Biskop Brokmand, hvor Kongen ved et Tilfælde lærte at kjende hans overlegne Aand. Han skal nemlig engang være gaaet til Kongen med en vigtig Erklæring, som Brokmand 232
havde afgivet. Da Kongen havde læst den, spurgte Schumaker: „Nu hvad synes Deres Majestæt om den?“ Kongen svarede: „Ikke ret godt.“ „Nei, jeg heller ikke,“ gjentog det unge Menneske med Dristighed. „Du?“ sagde Kongen med halv Foragt, idet han maalte ham med Øinene. „Vil Deres Majestæt give mig en halv Time til en Erklæring, saa haaber jeg at give den til Deres Tilfredshed.“ Dette blev ham tilstaaet; Kongen var forundret over hans sjeldne Anlæg og efterspurgte hos Brokmand, hvem og hvorledes Schumaker var. Da Brokmand gav ham det allerfordelagtigste Vidnesbyrd, fik Schumaker af Kongen Understøttelse til i nogle Aar at reise udenlands. Da han kom tilbage, ansatte Kongen ham ved Regjeringen; han steg hurtig fra Trin til Trin, indtil han blev Minister. Som han en Dag sad med nogle Forretninger i sit Palads, blev der banket paa Døren, og ind traadte en simpelt klædt, ung Mand. Schumaker saa stivt paa den fremmede, kjendte ham omsider og raabte overrasket: „Dreyer! min Ven! Du kommer vel for at minde mig om vor Akkord? Nu hvad forlanger du?“ „At blive Lagmand i Trondhjem,“ svarede Dreyer. „Intet høiere?“ spurgte Schumaker. „Nei,“ var Svaret. „Lagmand skal du blive,“ endte denne med et fornemt Buk Samtalen; „men saa er ogsaa vort Kammeratskab

ude.“ Schumaker steg fremdeles; under Navn af Griffenfeldt blev han adlet til Greve, blev Storkansler og opnaaede under Kristian den femte den for en Undersaat størst mulige Ære. Imidlertid maatte der en uhyre Klogskab og Aarvaagenhed til for at vedligeholde sig i Kongens Gunst, og uagtet hans Bryst var bedækket med Guld, slog dog vist hans Hjerte tidt ængstelig derunder, og skjønt han havde Magt til at raade over andres Gods og Liv, saa var han dog selv en Slave af Kongens mindste Vink og maatte tage Hensyn til tusende forskjellige Omstændigheder. Han var vel en retskaffen Mand og i Duelighed uden Lige; men hans Stolthed paadrog ham Uvenner, og disse bevirkede hans Fald. Han blev dømt til Døden. En Prest kom, Dagen før han skulde henrettes, for at berede ham til Døden. Griffenfeldt hørte opmerksom og rolig paa ham, men sagde, da han en Stund havde talt med ham om hans[233] nær forestaaende Endeligt: „Jeg vil gjerne være beredt til Døden; men det er længe til min Dødsdag.“ Denne samme Forsikring gjentog han Dagen efter, da han gik til Retterstedet. Præsten viste ham de sørgelige Anstalter til hans Henrettelse og bad ham nu at tænke paa sin Ende og ikke lade sig bedaare af noget falskt Haab om Benaadning; men Griffenfeldt vedblev: „Det er længe til min Dødsdag.“ Da han alt havde nedknælet for at modtage Dødshugget, kom et kongeligt Bud ridende og raabte: „Naade!“

Han sad først nogen Tid i Fængsel i Kjøbenhavn, men blev senere forflyttet til Fæstningen Munkholmen ved Trondhjem, hvor han opholdt sig i 18 Aar. En Dag, da han havde faaet Lov til under Vagt at gaa i Land, gik han Dreyers Hus forbi og slog med sin Stok paa Døren, sigende: „Du Dreyer! du Dreyer! du var klogere end jeg.“ Dreyer, der dengang levede som en anseet og lykkelig Mand, kom ofte til ham og trøstede sin faldne Ven.

N. Dahl.

Nils Juel.

233

Oehlenschläger

Dankongen Kristian stod i sin Hal med et faderligt Øie,
Vendt imod Kjøgebugt, Stunden var vigtig og stor.
Juel var gjordet til Strid, høit blussed den dristige Kjæmpe,
Lokken ham flagrede vildt, Tapperhed ildned hans Blik.
„Nils!“ Dankongen befol med sin Haand paa den herliges Tinding,
„Gak du med Gud, min Søn! rust dig og vænt paa mit Vink!“
Og nu stod Dankonning og saa og beregned og pønsed;
Fienden ei laa ham tilpas; Juel endnu Vinket ei fik.
Pludselig dundred Kartoverne dumpt i den svulmende Havbugt,
Og over oprørte Vand slynged sig Skyen af Røg.
Harmfuld Konningen stod i sin Borg med vredeligt Aasyn,
Opbragt skjælved hans Haand under det speidende Glar,
Dannerflaaden tog Flugt (saa syntes det), Kuglerne dundred,
Egenraadig og frækt hist af en Tjener udsendt.
Da Skjoldungen ham svor i usigelig Harme ved Himlen:
„Slagen paa Flugt, skal Juel hænges i Galgen med Jern!“
Men, som det pleier at gaa (hvert Land udklækker sit Væsen),
Dansken fra Lodbroks Tid husvant pladsker tilsøs;
Saadan gik det saa tidt, og saa gik det her, og vor Juel kun
Flygted paa Skrømt for at slaa Fienden alvorlig paa Flugt.
Og da bedækt nu med Støv, med Sved og Blod han paa Land steg, 234
Knælende ned for sin Drot, fuldelig Brøden bevidst,
Se, da græd Dankonning; thi lig en Misdæder knælte
Ydmyg den herlige Helt, vented sin Dristigheds Løn.
Kjærlig som Fader han tog ham i Favn og løfted sin Finger:
„Nils! Nils!“ raabte han rørt, „nys jeg en Lænke dig svor;
Den skal du faa!“ Men flux af sit Bryst tog Kongen en Kjæde,
Tung af hint rødeste Guld, rigt med Karfunkler besat,
Hængte den trindt om Heltens Hals, og det blomstrende Torseng
Blev den Galge, hvori herlig Forbryderen hang.

A. Oehlenschläger.

Slaget paa Kjøbenhavns Red.

234

Aall

Medens England i Begyndelsen af dette Aarhundrede førte Krig med Frankrige, indgik Danmark med Sverige, Rusland og Preussen et Forbund, som kaldes den væbnede Neutralitet. Følgen heraf var, at England erklærede disse Magter Krig og afsendte en Flaade paa 54 Orlogsseil, hvoriblandt 20 Linjeskibe, som nærmede sig Kronborg den 24de Marts 1801. Baade Danmark og Sverige rustede sig imidlertid til Forsvar mod denne Havets mægtige Herre, Danmark dog med mer Alvor end Sverige, fordi det første fiendtlige Angreb aabenbart stilede mod Kjøbenhavn. Forgjeves opfordrede den engelske Minister i Kjøbenhavn den danske Konge eller rettere den danske Kronprins, som allerede da stod ved Roret, til at fratræde Konventionen og at tilstede den engelske Flaades Gjennemseiling forbi Kronborg til Østersøen. Den danske Kronprins, som stedse var redelig i sin Politik, vilde ikke forlade sine allierede; den engelske Minister fik sine Pas og afreiste. Den engelske Flaades Gjennemgang gjennem Sundet skede ikke uden Sverdslag, da Kronborgs Kommandant fik Ordre til at beskyde den under Gjennemseilingen; men den skede uden Blods Udgydelse, da de engelske Kugler var uden synderlig Virkning paa Kronborg, og de danske Kugler fra denne Fæstning gjorde ingen stor Skade paa den engelske Flaade, der holdt sig saa tæt som muligt under den svenske Kyst.

Den engelske Flaade lagde sig saaledes i god Orden roligen ved Øen Hveen. Den danske Regjering havde visseligen gjort forberedende Anstalter til at modtage denne 235
uventede Fiende, der med en stor og vel udrustet Flaade nærmede sig Danmarks Hovedstad i det Haab ved en let Seier at opløse de nordiske Magters Forening. England havde saa meget større Grund til at anse Danmark som det vigtigere Led i den nordiske Forbundskjæde, da Sundet ved Helsingør betragtedes som Østersøens Port, der kunde lukke Indgangen for de engelske Skibe til de baltiske Vande, naar Sverige og Danmark var enige om at spærre det ved et kraftigt Søvern. Desuden havde Danmark en Flaade af 20 Linjeskibe i sin Orlogshavn ved Hovedstaden samt tilstrækkeligt Material og Ammunition til at tiltakle og udruste dem. Det havde paa Danmarks og Norges Kyster en Samling af Matroser og Sømænd, som med Hensyn til Sømandsfærdighed og Mod kunde stilles ved Siden af Englands egne. I det nordiske Forbund var Danmark saaledes vistnok det mindste, men visseligen det forholdsmæssigen sterkeste Led, og naar Tid og Penge gaves til at udruste og bemande den færdige Flaade, kunde denne ikke ringeagtes endog af Havets stolte Dronning. Men under Tingenes daværende Stilling var denne Danmarks Overvegt kun tilsyneladende og kunde svækkes ved et overraskende Angreb. De norske Sømænd, som var fordelte paa den lange Kyst i en livlig Koffarditjeneste, kunde ikke i den Hast bringes til Stedet, og ikke engang den danske Sømandsstyrke var ved

Haanden samlet i Hovedstaden. Der manglede saaledes Midler til at sætte den herlige Klynge af Orlogsskibe, som laa ved Holmens Plads, i Bevægelse, og den maatte være et stumt Vidne til Krigstordenen paa Kjøbenhavns Red uden at kunne løsne et Skud. Det var overhovedet den danske Regjerings Ønske at afgjøre Striden ved Underhandlinger, dels fordi den ei vilde lægge noget fiendtligt Sindelag for Dagen mod en Magt, hvis Venskab det var saa vigtigt at bevare, dels fordi Englands Politik formedelst Ministerforandring hentydede paa en fredeligere Tilstand. Den engelske Minister ved det danske Hof havde derhos stedse Truselsord tilrede, saa ofte han sporede forberedende Rustninger.

Danmark indskrænkede saaledes sit aftvungne Forsvar til at opstille et fast Vern af Blokskibe paa Kjøbenhavns Red, at understøtte disse ved nogle mindre bevægelige 236
Fartøier og at lene den hele Forsvarslinje til det faste og vel bevæbnede Trekroners Batteri. Saaledes lagdes 7 Blokskibe i Slagrække, og deraf førte kun et 74 Kanoner; de øvrige 64 og derunder, og til disses Understøttelse haledes 2 Fregatter og 6 mindre Fartøier i Linje. En liden Eskadre af et Par Orlogsskibe laa udenfor Valpladsen og kom ei i Slag. For at bemande det faste Søvern pressedes i Kjøbenhavn, da den engelske Flaade allerede var i Sigte, alskens Gadeslængere, Bryggekarle o. s. v., der for en Haandpenge af 15 Rd. slæbedes ombord paa det svømmende Batteri. Nogle modige unge Mennesker af Folkets høiere Klasser lod sig inddele i Korps, rede til at forsvare Hovedstaden i Tilfælde af Fiendens Landgang. Hos den bedre Del af Hovedstadens Indbyggere herskede stor Forbitrelse over Englendernes voldsomme Angreb, ledsaget af modige Beslutninger.

Den engelske Flaade kommanderedes af Sir Hyde Parker, og Nelson var næstkommanderende. Det opvakte Misnøie i England, at Kommandoen ei overdroges Abukir-Helten, der nyligen havde modtaget de mest hædrende Beviser paa sin Konges Agtelse og Nationens høieste Bifald; men Parkers sindige Eftergivenhed og Agtelse for den store Søhelt jevnede tildels de af dette Forhold opkomne Vanskeligheder. Nelson valgte sine egne Forholdsregler i Slaget og adlød ei Overadmiralens. Den engelske Flaade bestod af 20 Linjeskibe, 8 Fregatter, flere Bombarder-Sluppe og Brigger. Af denne store Flaade detascherede Parker Admiral Nelson med 12 Linjeskibe, hvoraf de fleste var paa 74 Kanoner, mod Syd for at ødelægge den sydlige og svagere Del af den danske Defensions-Linje, medens Parker blev tilbage for at true den nordlige, og ved en fortræffelig Manøvre lykkedes det Nelson at overvinde store Vanskeligheder og bringe sin Flaade i den Stilling mod den danske Defensions-Linje, hvori den kunde gjøre størst Virkning. Imidlertid svækkedes den engelske Styrke derved, at tvende af Flaadens store Skibe løb paa Grund og kunde ikke tage Del i Slaget. Nelsons Aandsnærværelse, som forbedrede de medbragte engelske Lodsers usikre Veiledning, reddede Flaaden fra samme Skjæbne. Saa vis var imidlertid Nelson paa sin Seier, at han skal have lovet Parker at 237

ødelægge det danske Søvern i en Times Tid; men flere lange Timer anvendtes paa denne blodige Kamp.

Medens Kirkeklokkernes Klang den hellige Skjærtorsdag 2den April kaldte Folket tilGuds Hus i Danmarks Hovedstad, gled denne frygtelige Krigsflaade, begunstiget af en føielig Sydostvind fra Kongedybet under Admiral Nelsons Kommando mod det danske Søvern, hvoraf den ene Tredjedel formedelst sin Beliggenhed kom lidet i Ilden. Den danske Kommandør, Olfert Fisker, gav Ordre til at aabne Slaget Klokken 10½, da den engelske Flaade nærmede sig Skudvidde. Slaget varede i 4½ Time, og ikke alene i Fiskers glimrende Beskrivelse over de danskes Tapperhed, men og af Fienden selv tilstodes det, at Forsvaret fra dansk Side udførtes med mageløs Udholdenhed og Mod. Det paastodes i Fiskers Beretning, at den engelske Ild mod Slutningen af Slaget var betydelig svækket, at flere engelske Skibe, hvoriblandt Nelsons eget, tilsidst kun skjød med enkelte Kanoner, ja at endog et Par Orlogsskibe havde strøget, men ved tilkommende Hjelp heisede sit Flag igjen. Anderledes lød vistnok den engelske Beretning, efter hvilken Fordelen ganske havde været paa Englendernes Side, Tabet af Mandskab sexdobbelt større paa de danske Skibe end paa de engelske, hele den sydlige Defensions-Linje dels ødelagt, dels erobret, en stor Mængde Fanger gjort, og den engelske Flaade bragt i en Stilling, saa Kjøbenhavns Bombardement kunde begyndes med tilbørlig Virkning, dersom ikke Danmark underkastede sig de af England gjorte Fredstilbud. Historien maa her, som saa ofte, bevæge sig i Midten mellem de forskjelligste Beretninger *). Der er imidlertid flere Omstændigheder, oplyste i de engelske Beskrivelser selv, som viser, at Nelson ei ansaa Seieren saa fuldstændigen afgjort paa alle Punkter, som siden paastodes. Overadmiralen Parker gjorde flere Signaler for at kalde Nelson tilbage, enten for at 238
standse Blodbadet, eller fordi han troede, at Nelson vovede sig for vidt i sin nærværende Stilling. Nelson agtede imidlertid ikke paa Signalet, men fortsatte Saget med sit djerve og uovervindelige Sømandsmod under den Ytring, at han ved sin Ulydighed udsatte sig for Ansvarlighed og endog Livsstraf. At Nelson ikke satte den største Tillid til sin Seier, det viser hans Forslag om Vaabenstilstand, som han under Parlamentærflag lod gjøre, endskjønt han gjorde Humanitet og Agtelse for Danmarks Kronprins til Hovedgrund for sit Forslag. Hans Brev til Kronprinsen lød saaledes:

„Admiral Nelson er beordret til at skaane Danmark, naar det ikke længere gjør Modstand. Den Forsvarslinje, der bedækker dets Kyster, har strøget sit Flag for det brittiske; men dersom Ilden ikke ophører fra Danmarks Side, maa han stikke alle de Priser, han har gjort, i Brand, uden at kunne redde de Folk, der har forsvaret sig saa kjækt. De tapre danske er Englendernes Brødre og burde aldrig være deres Fiender *)“.

Efterat Parlamentæren havde meldt sig hos Kronprinsen, lod han strax sammenkalde et Krigsraad. Kronprinsen havde selv været Vidne til Slaget, han havde bidraget til de i Land sendte saaredes Pleie og havde foranstaltet den Hjelp, der kunde raades over. Han var saaledes stemt for at ende denne blodige Scene, naar det kunde ske til Danmarks Ære. Han maatte betænke sig paa at udsætte Hovedstaden for det Bombardement, som let kunde iverksættes, efterat den ydre Forsvarslinje mod Syd var bleven sprængt. Desuden nærmede sig Parkers Division, som endnu ikke havde været i Ilden, Valpladsen, ligesom de stridende Parters Stilling heller ikke var fuldkommen bekjendt. Disse Omstændigheder blev overveiede i det sammenkaldte Krigsraad; men hvad der imidlertid mest bidrog til Vaabenstilstandens Antagelse, var en Kurers Ankomst fra Petersborg, som bragte 239
Efterretning om Keiser Pauls Død. Om endog hans Eftermands, Alexanders, Tænkemaade i denne Henseende ei var bekjendt, kunde der dog af ham væntes en sindigere Færd og et fredeligere Sindelag. Der manglede imidlertid ikke Mænd i dette Krigsraad, som fraraadede at gaa ind paa Fiendens Forslag, der af dem ansaaes som et Bevis paa hans Forlegenhed. Admiral Bille, der allerede før havde udmerket sig i Fædrelandets Tjeneste under sit Krydstog i Middelhavet, gjorde det Forslag at hale ud med sin lille Eskadre mod den svækkede Fiende; men Forslaget modtoges ikke, og Generaladjutant Lindholm sendtes ombord i Nelsons Skib med et Vaabenstilstandsflag for at erfare Hensigten af Nelsons Tilbud. Nelson havde imidlertid benyttet Vaabenhvilens Øieblikke saa vel til de Skibes Frelse, som var i Fare, og til at ruste sig til et nyt Angreb, at han nu kunde stemme sin Tone høiere. Nelsons Svar var den stolte Seierherres: „blot Humanitet havde opmuntret ham til Forslaget. Han ansaa sig berettiget til at tage sine Fanger fra de erobrede Fartøier, opbrænde disse eller lade dem bortføre, eftersom han fandt for godt; men af Ærbødighed for Kronprinsen vilde han anse denne Seier for den største, han nogensinde havde vundet, dersom den vilde give Anledning til en lykkelig Forsoning og Forbindelse mellem Kongerne af England og Danmark.“ Med dette Svar ilede Lindholm tilbage til Kronprinsen og blev af ham ufortøvet derefter sendt til den engelske Overadmiral Parker for at afslutte Vaabenstilstandens Vilkaar. Under disse Underhandlinger ophørte Slaget, hvide Flag vaiede fra alle Skibstoppe og Defensionsbatterier, og i denne rædsomme Taushed kunde begge Parter overse Størrelsen af sit Tab. Nelson havde, som ovenfor bemerket, benyttet disse kostbare Øieblikke til at redde sine Skibe i deres farlige Stilling og hale dem forbi det farlige Trekroners Batteri. Dette var endnu uskadt, var vel forsynet med Artilleri og havde en Besætning af 1500 Mand. Den af Englenderne paatænkte Erobring med Storm var opgiven som under de nærværende Omstændigheder umulig. Efterat denne Fare var bortfjernet, kunde Nelson give sine Underhandlinger en mere truende Gang. Han steg nu selv i Land for at handle om Vaabenstilstanden og førtes, ikke uden at være 240

udsat for Molest af den hujende Pøbel, til de kongelige Haller. I hans Underholdning med Kronprinsen var der ingen Ende paa den Pris, som Nelson lagde paa de danskes Tapperhed, som han satte over de franskes, og han udpegede enkelte unge Officerer, hvis Mod og Konduite under Slaget havde høiligen besværet ham, og anbefalede dem til deres Konges Belønning og deres Fædrenelands Skjønsomhed *). Under disse Underhandlinger sluttedes omsider Vaabenstilstanden imellem England og Danmark. Den bevæbnede Neutralitet skulde, forsaavidt Danmarks Medvirkning dertil angik, være suspenderet, saalænge denne Vaabenstilstand forblev i Kraft.

Ligesom Slaget var langvarigt, saa at Parker under den lange Kamp havde Aarsag til at udbryde, at den Time, i hvilken Nelson havde lovet at ende Slaget, „var Djævels lang," saaledes var det og et af de blodigste Søslag, som denne blodige Søkrig havde at fremvise. Kun Slagene ved Abukir og Trafalgar kunde i et forholdsmæssigt Blodtab sammenlignes dermed. Seierherren havde imidlertid ikke store Erobringer at prale af. Kun nogle ubrugelige Blokskibe, der mestendels før Slaget var udvragede af Danmarks Flaade, og hvis Krud var bortskudt eller kastet overbord, faldt i Fiendernes Hænder. Den største Del af det gjorte Bytte lod Parker opbrænde, fordi Skibene ei kunde føres til England uden at gaa tilgrunde. Herved ytrede Nelson sit Misnøie, idet han stod i den Formening, at deres Værd ved Fremkomsten vilde have givet Seierherren et godt Udbytte. Overhovedet viste Nelson megen Ømfindtlighed og ondt Lune under dette Angreb paa Kjøbenhavns Red, enten fordi han følte sig krænket ved at være bleven tilsidesat for Parker som Overadmiral, eller fordi han ikke sankede de forventede Laurbær i dette Slag, og det slette Lune veg først, da han kort efter Slaget udnævnedes til Overadmiral. 241

J. Aall.

*) Englenderne selv gjorde den danske Tapperhed dens Ret i dette Slag. Kaptein Foley, Nelsons Ven og stadigt Medlem af hans Krigsraad, roste de danskes Tilberedelser til Slag og erklærede, „at de syntes at være ligesaa gode Buldogge som Englenderne selv."

*) Der fortælles som et Bevis paa Nelsons Koldblodighed og Aandsnærværelse, at da man tilbød ham Oblat for at forsegle Brevet, afslog han det og satte et større Segl med Lak end sædvanligt for Brevet med de Ord: „Her er ikke Stedet til at synes ilfærdig og skjødesløs."

*) Han skal i denne Samtale have sagt, at han havde deltaget i 105 Söslag; men i intet var det gaaet varmere til end i dette. Det var især den unge Löitnant Willemoes, som han roste, trykkede ham varmt i Haanden og anbefalede ham til Kronprinsen til höiere Befordring. Prinsen svarede ham, at dersom han skulde gjøre alle sine tapre Löitnanter til Kapteiner, beholdt han ingen Löitnant i sin Sö-Etat.

Heltene fra 2den April 1801.

Abrahamson

Være Fred med eder alle,
Dem vi saa i Kampen falde!
Hver saa uforsagt og glad
Stred for Konge, Land og Stad.
I det rædselsfulde Møde
Kjækt I stod og faldt og døde.

Vesterhavets Bølger bare
Overmægtig Fiendeskare;
Myndig os vor Uven bød
Vælge mellem Haan og Død.
Da, da gik I ham imøde,
Stod og stred og faldt og døde.

Tusende Kartover brølte,
Ikke Skræk og Frygt I følte,
Men kun hørte Ærens Bud,
Rask ham svarte Skud for Skud;
Hver stod fast og ufortrøden,
Stod og stred og favned Døden.

Kampens Ild blev ved at brænde,
Rundt omkring faldt Ven og
Frænde,
Skarer styrtede for Fod,
Strømme flød af Helteblod;
Hver saa sig og Broder bløde,
Men stod fast og stred og døde.

Være Fred med eder alle!
Vi jer ei tilbagekalde,
Græder ei ved eders Grav,
Hvor den er, i Jord og Hav;
Men med Tak og Pris og Hæder
Broderlig vi mindes eder.

Ja med Takkesang vi møde;
Thi det var for os, I døde:
Tak for eders Heltemod!
Tak for hver en Draabe Blod!
Tak! I dyrebare Sjæle!
Evigt er jert Eftermæle!

W. Abrahamson.

Matrosen.

241

Winther

Ved Toldboden steg en Matros i Land,
Hans Haar de var saa hvide,
Han havde ei seet sin Fædrestrand
I mange Herrens Tide.

Han havde ei seet, at Byen faldt
For engelske Blus og Brande;
Ham Skjæbnen havde fra Hjemmet kaldt
Langt bort til fremmede Lande.

Der stod han da med Haanden i Barm
Og Øiet saa mørkt med Vrede
Og stirrede med vemodig Harm
Paa den tomme Svanerede.

Da tørrer han sig om Skjegget brat, 242
Mens Taaren paa Kinden brænder;
Han knuger den gamle, begede Hat
Imellem de sitrende Hænder.

„Hvor er I henne, store og smaa,
I Havets sterke Svaner,
Som smykkede her i Dammen laa
Med Dannebrogs røde Faner?

Søger I end den gamle Færd
Paa fjerne, fiendtlige Kyster?
Viser I Fienden, hvor stolt I bær
De egeplankede Bryster?

Nei! — I har glemt den gamle Sang,
De danske, jublende Toner,
Nu stemmer I op den Seiersklang,
Der tordner fra Brittens Kanoner.

Vel har jeg tømt saa mangen Skaal,
Men ingen besk som den sidste;
Den var iskjænket til bredfuldt Maal,
Nu vil mit Hjerte briste!

Naar snart, Kammerater! mit gamle Skrog
Jeg i sidste Havn skal fortøie,
I svøbe en Flig af Dannebrog
Omkring min snevre Køie.

Naar da den store Baadsmandsmat
Paa Dækket kalder de døde,
Da skal jeg ogsaa være parat
Til Mønstring hisset at møde.

Og Chefen selv, kan I tro mig, Børn!
Mig beder frem for sig træde:
„Naa, er du der, du gamle Ørn!
Gak ind til din Herres Glæde!“

Saa faar jeg Lov at gaa agter ud
Til Chefens Kahyt, den høie,
Der møder jeg Wessel, Juel og Rud
Og ham med det ene Øie.“

Saa talte han og lagde sig træt, —
De troede, han faldt i Tanker;
Da var han død, — hans Død var let,
Hans Hoved laa paa et Anker.

Chr. Winther.

V. FOLKESAGN.

Tvester.

243

Faye

Trondhjems Domkirke er bekjendt vidt og bredt som en af Kristenhedens merkeligste Kirker; især var den herlig i gamle Dage, da den havde sit skyhøie Spir. At bygge Kirken formaaede nok St. Olav; men at sætte Spiret paa oversteg hans Kræfter. I sin Forlegenhed udlovede han Solen til den, der vilde paatage sig at opreise det. Da ingen turde eller kunde, saa lovede et Trold, som boede i den nærliggende Ladehammer, at paatage sig Arbeidet mod at erholde, hvad St. Olav havde lovet. Derhos betingede han sig ogsaa, at St. Olav ei maatte nævne ham ved Navn, om han kunde faa det at vide. Da St. Olav nu kom i Knibe med Hensyn til sit Løfte, søgte han at komme paa Spor efter Troldets Navn. Ved Midnatstid seilede han derfor ud langs Ladehammeren, og da han kom til det Sted, som endnu kaldes Kjærringen, hørte han et Barn inde i Fjeldet græde og Moderen stille det tilfreds ved at love det Himmelens Guld, naar Tvester kom hjem. Glad ilede Olav tilbage til Staden og kom just til rette Tid; thi Spiret kneisede allerede, og Troldet var netop ifærd med at sætte den sidste gyldne Knap paa Fløien. St. Olav raabte nu: „Tvester! Du sætter Fløien for langt i Vester.“ I det samme Troldet hørte sit Navn, styrtede det død ned.

A. Faye.

En Jutul.

243

M. Hammerich

En Jutul havde engang faaet noget i Øiet, som stak. Han vilde gnide det ud med Fingeren; men den var for grov til det Brug; saa tog han et Korn-Neg, og dermed fik

han det ogsaa lykkelig frem. Det var en Grankongle. Jutulen klemte den mellem Fingrene. „Hvem skulde troet," sagde han, „at saa lidet kunde gjøre saa vondt."

M. Hammerich.

Dyre Vaa.

244

Welhaven

Den gjæveste Bonde i Vinje Gjeld
Var Dyre fra Vaa at nævne.
Han var saa sikker og stø som et Fjeld
Og eiede tolv Mands Evne.
Hans Grander sagde saa stort et Ord:
„Du turde vel prøve en Leg, som Tor,
Med Trold og med Bjerguhyre!"
„Ja, om det var mørkt," sagde Dyre.

Saa skulde det hænde, at Dyre Vaa
Sad lunt i Julekveldsgilde.
Mens Øllet gik rundt, og Natten faldt paa,
De drukke saa meget, de vilde.
Med et blev der tyst i det lystige Lag;
Der hørtes fra Fjeldet et grueligt Brag
Og et Brøl som af hundrede Tyre,
„Nu er det vel mørkt," sagde Dyre.

Og Dyre gik flux til Totak-Vand
Og løste sin Baad behændig;
Men da han kom nær til den anden Strand,
Det raabte han an ubændig:
„Hvem er det, som pusler i Kjernet nu?"
„Det er nok Dyre fra Vaa! — End du,
Der rusler i Urer og Myre,
Saa mørkt som det er?" spurgte Dyre.

„Jeg er fra Aashaug og skal afsted
Til Glomshaugs-Møerne mine;
Læg hid til Stranden og tag mig med
Og brug saa Kræfterne dine!“
„Ja let dig først,“ gav Dyre til Svar,
„For Prammen er klein, og jeg tænker, du har
En Krop som de sværeste Fyre,
Og husk, det er mørkt!“ sagde Dyre.

Saa skrumpede Troldet sig dygtig ind
Og sad som en Dverg paa Tilje;
Men da fik Dyre et andet Sind
Og meldte paa Stand sin Vilje:
„Aa, syn mig nu, hvad Rise du er!“
Men Troldet brummede studs og tvær:
„Nei stop, den Lyst faar du styre!“
„Ja, mørkt er det og,“ sagde Dyre,

Men Troldet gjorde sig blid om lidt
Og sagde ved Fartens Ende:
„Jeg lægger et Merke i Truget dit,
Hvoraf du mit Maal kan kjende.
Se vel under Toften, naar det er Dag,
Og tag, hvad du finder, for din Umag;
Det er din Færgemandshyre!“ —
„For nu er det mørkt,“ sagde Dyre.

Det var en Vantefinger af Uld,
Der laa under Dyres Tofte;
Med fire Skjepper den maaltes fuld,
Og Dyre har maalt den ofte,
Da blev det for Alvor et stadigt Ord,
At Dyre var Karl for at gaa, som Tor,
Mod Trold og imod Bjerguhyre.
„Helst, naar det er mørkt,“ tænkte Dyre.

J. S. Welhaven.

Aasgardsreien.

245

Welhaven

Lydt gjennem Luften i Natten farer
Et Tog paa skummende, sorte Heste.
I Stormgang drager de vilde Skarer;
De har kun Skyer til Fodefæste.
Det gaar over Dal, over Vang og Hei,
Gjennem Mulm og Veir; de ænser det ei,
Vandreren kaster sig ræd paa Veien.
Hør hvilket Gny! — det er Aasgardsreien.

Tor, den sterke, med løftet Hammer
Staar høit i sin Karm, er forrest i Laget;
Han slaar paa Skjoldet, og røde Flammer
Belyser det natlige Tog ved Slaget.
Da klinger Lurer, da er der en Støi
Af Bjelder og ringlende Ridetøi,
Da hyler Sværmen, og Folket lytter
Med stigende Angst i de dirrende Hytter.

Aasgardsreien i Fylking rider
Ved Høst og Vinter i barske Nætter;
Men helst den færdes ved Juletider,
Da holder den Fest hos Trolde og Jetter,
Da stryger den lavt over Eng og Sti
Og farer den larmende Bygd forbi; —
Da vogt dig Bonde, hold Skik og Orden!
Thi Aasgardsreien er snart ved Gaarden.

Naar Øllet virker i Bjelkestuen 246
Og vækker de hedenske Juleskikke,
Og Ilden kaster sit Skin fra Gruen
Paa svungne Knive og vilde Blikke,
Da gaar der et Gys gjennem Tumlen tidt;
Da höres de natlige Skarers Ridt,
Da knager Væggen, da danser Kruset;
Thi Aasgardsreien slaar Kreds om Huset. —

Der holdtes et Bryllup paa Øvre-Flage
Tre hellige Juledage til Ende;
Blandt Terner fandtes ei Brudens Mage,
Og Brudgommens ei mellem Ungersvende.
Der stod en Glans i bonede Hal
Af dækkede Borde og dyrt Metal,
Der fandtes en Skat, som er kommen for Orde,
Af Kobber paa Væg og af Sölv paa Borde.

Og lystig durede Trommer og Giger,
Og Brudgommen traadte sin Dans mandhaftig;
Han förte sin Brud mellem Svende og Piger, —
Da gik vel Hallingen let og kraftig;
Til Danserens vældige Kast og Hop
Flöi Ternen om som en surrende Top;
Da strömmede Larmen og Spillet sammen,
Da drönede Hallen af Liv og Gammen.

Den tredje Kveld, da Øllet var drukket
Gjennem al den Helg af gamle og unge,
Da var vel Törsten i Laget slukket;
Men Karlene vare drukne og tunge.
Vor Brud havde atter sin Krone paa;
Thi nu skulde Skaalen om Bordet gaa.
Og nu tog Kjögemesteren Ordet
Og krævede Stilhed med Slag i Bordet.

Da styrtede ind i det bænkede Gilde
De vidt berygtede Seims-Berserker;
Øinene rullede mörke og vilde,
Paa Panderne havde de Slagsmaals-Merker.
De gjorde et Sprang over Hallens Gulv —
Ja, det var Brödrene Grim og Ulv!
Grim, der nys var forskudt af Bruden,
Kom nu selv anden og var ei buden.

De dösige Gjester for op med Bæven
Og havde kun liden Hu til at stride.

Hver ravende Mand, der knyttede Næven, 247
Blev greben i Bringen og kastet til Side.
Brudgommen satte sit Bæger ned,
Steg op paa Bænken og bad om Fred;
Men Brödrene rev alt Kniv af Belte; —
Det var just Brudgommens Liv, det gjeldte.

Da stimlede Kvinderne sammen i Klynge
Og danned en Vagt om den haardt betrængte;
Bag Borde og Bænke, der laa i en Dynge,
De stod ved Höisædet indestængte.
Den ældste Kvinde i deres Flok
Blottede nu sin graanede Lok
Og gav saa Brudgommen Sönnenavnet
Og tog ham paa Skjödet og holdt ham favnet.

Men Brödrene ænsed ei Kvindemildhed,
De stormede frem over Borde og Bænke
Og splittede Kvindernes Flok med Vildhed —
Da var der ei længer paa Fred at tænke.
De greb sit Offer og slæbte ham hen
Til Hallens Dör og ud gjennem den.
Da blev der en rasende Kamp i Gaarden,
Og Gjesterne fulgte i vild Uorden.

De styrtede ud med Blus og med Brande;
Thi over Egnen rugede Mörket.
Da saa de Brudgommen opreist stande;
Nu var han af Vinterens Luftning styrket.
Han brugte sin Kniv til Snit og til Stöd;
Saa gav han igjen, hvad de andre böd.
De trende danned et rædsomt Knippe,
Og ingen af dem vilde Taget slippe.

Da tumlede Grim med et overende,
Og Blodet strömmed ham bredt af Brystet;
Des haardere brödes de andre tvende
Og holdt hinanden i Rygtag krystet.
Tilsidst blev Brudgommen sat mod Jord,
Og Kniven alt mod hans Strube for;
Men Ulv holdt inde og stod bedövet
Og skalv og bæved som Aspelövet.

Thi gjennem Luften i Mulmet sused
Et hujende Tog paa fnysende Heste;
Det for over Skoven mod Brudehuset
Og vilde det blodige Gilde gjeste.

Da klang der Lurer, da blev der en Støi 248
Af Bjelder og ringlende Ridetøi.
Nu var det nær, — det kom over Heien, —
Der hørtes et Skrig: „Det er Aasgardsreien!“

Da blev der et Veir mellem Jord og Himmel,
Der kastede Rædsel i alle Barme;
Det hvirvled afsted i voxende Stimmel,
Det slog med Vinger, det greb med Arme.
Da var det, Ulv blev dragen i Haar
Og slynget i Luften og ført af Gaard,
Ja ført over Skov, over Fjeldetinde —
Han spurgtes ei mer, han var ei at finde.

Da Larmen stilned om Rædselsstedet,
Laa Grim af Dødskampen sammenkrummet;
Men Brudgommen blev over Sneen ledet
Og sattes paa Hyndet i Gjesterummet.
Hans Hoved vakled, hans Blodstrøm flød,
Han svæved en Tid mellem Liv og Død;
Men han blev pleiet og vel forbundet,
Om Vaaren havde han alt forvundet.

Nu sidder han bøiet og høit bedaget
Og kan sin Æt omkring Arnen samle,
Nu sidder han ofte med Sagn i Laget
Og korter Tiden for unge og gamle.
Saa var det seneste Julekveld,
Da Ungdommen raabte: „Fortæl, fortæl!“
Da flammed hans Blik, da saa han tilbage,
Da maned han frem sine Bryllupsdage.

J. S. Welhaven.

Underjordiske. 248

Asbjørnsen

Det var en Sommer for lang, lang Tid siden, de laa til Sæters med Kreaturerne fra Melbustad oppe paa Hadeland. Men de havde ikke længe ligget der, førend Kreaturerne tog til at blive saa urolige, at det var rent umuligt at styre dem. Det var mange Gjenter, som prøvede at gjæte; men det blev ikke bedre, førend der kom en Fæstepige, og hendes Fæsterøl havde de nylig drukket. Da blev de rolige med et, og det var ingen Sag at gjæte længer. Hun blev deroppe alene og havde ikke noget andet Liv hos sig end en Hund. Som hun sad i Sætren en Eftermiddag, tyktes det 249
hende, at Kjæresten hendes kom og satte sig ved Siden af hende og begyndte at tale om, at nu skulde de til at holde Bryllup. Men hun sad ganske stille og svarede Ingenting; for hun syntes, hun blev saa rar af sig. Lidt om lidt kom der flere og flere Folk ind, og de begyndte at dække op Borde med Sølvtøi og Mad, og Brudepiger bar ind Krone og Stads og en gild Brudekjole, som de klædte paa hende, og Kronen satte de paa Hovedet, som de brugte dengang, og Ringe fik hun paa Fingrene.

Alle de Folkene, som var der, syntes hun ogsaa, hun kjendte; det var Gaardkjærringer, og det var Gjenter, som var Jevningerne hendes. Men Hunden havde nok merket, det var noget galt paa Færde. Den satte afsted ned til Melbustad, og der knistrede og gjøede den og lod dem ikke have Fred, førend de fulgte den tilbage igjen.

Gutten, som var Kjæresten hendes, tog da Riflen sin og gik opover til Sætren; da han kom paa Volden, saa stod der fuldt af opsadlede Heste rundt omkring. Han listede sig bort og tittede gjennem en Glytte paa Døren og saa, de sad derinde allesammen. Det var greit at skjønne, at det var Troldskab og underjordiske, og derfor fyrede han Bøssen af over Taget. I det samme fløi Døren op, og det ene graa Garnnøstet større end det andet kom farende ud og surrede om Benene paa ham. Da

han kom ind, sad hun der i fuld Brudepynt, og saa nær var det, at det bare manglede en Ring paa Lillefingeren, førend hun havde været fuldfærdig. „Men i Jesu Navn, hvad er her paafærde?“ spurgte han, da han saa sig om. Alt Sølvtøiet stod paa Bordet endda; men al den deilige Maden var bleven til Mose og Sop og Komøg og Padder og Loppetudser og andet sligt. „Hvad betyder alt dette?“ sagde han, „du sidder jo pyntet her som en Brud?“ — „Kan du spørge om det?“ sagde Gjenten. „Du har jo siddet her og talt til mig om Bryllup i hele Eftermiddag?“ — „Nei nu kom jeg,“ sagde han; „men det maa vel have været nogen, som har paataget sig min Lignelse.“

Da begyndte hun ogsaa at komme til sig selv igjen; men hun blev ikke ganske rigtig før end lang Tid efter, og hun fortalte, at hun syntes grangivelig, at baade han og 250
hele Slegtskabet og Grandeskabet havde været der. Han tog hende strax med ned til Bygden, og forat der ikke skulde komme mere Fanteri til hende, holdt de Bryllup med det samme, og medens hun endnu havde Brudestadsen til de underjordiske paa. Kronen og hele Stadsen blev hængt op paa Melbustad, og den skal være der, den Dag idag er.

P. Chr. Asbjörnsen.

Troldkjærringen i Ringebu. 250

Asbjørnsen

Paa en Gaard i Ringebu var det en Troldkjærring, som var fælt slem. Men det var en, som vidste om, at hun var Troldkjærring; han gik did og bad om Hus en Helgekveld, og det fik han ogsaa. „Du faar ikke blive ræd, om du ser, jeg sover med aabne Øine,“ sagde han; „jeg har den Vanen; men jeg kan ikke for det.“ Aa nei, det skulde hun ikke blive ræd for, sagde hun. Ret som det var, saa snorkede han og sov saa fælt med Øinene aabne, og bedst han laa saaledes, tog Kjærringen frem et stort Smørjehorn under en Sten i Peisen og smurte Sopelimen. „Herop og herned til Jønsaas,“ sagde hun og for afsted op igjennem Piben til Jønsaas, som er et stort Sæterfjeld. Gutten syntes, det skulde være løierligt at komme efter og se, hvad hun havde for sig der, for han syntes, hun sagde: „Herop og herned til Mønsaas.“ Saa tog han Hornet under Stenen i Skorstenen og smurte en Vedstikke. „Herop og herned til Mønsaas,“ sagde han, og saa for han op og ned imellem Skorstenen og Møningen paa Huset hele Natten og slog mest ihjel sig, fordi han havde mishørt. Siden fik han Tjeneste der, og om Kvelden Aarsdagen efter sad han og gjorde istand en Slæde. Men da han blev kjed af det, saa gik han bort og lagde sig til at sove paa Bænken og saa fælt fremfor sig med aabne Øine. Ret som det var, tog Kjærringen Hornet frem i Skorstenen og smurte Limen, og saa for hun op igjennem Piben igjen. Gutten lagde

Merke til, hvor hun gjemte Hornet, og da hun vel var reist, saa tog han det og smurte lidt paa Slæden; men han sagde ikke noget. Slæden afsted, og de saa aldrig 251
mere hverken til Gutten eller Slæden. Den Gaarden, som dette var paa, den hed Kjæstad, og Kjæstadhornet er navngjetet, den Dag idag er.

P. Chr. Asbjörnsen.

I Kivledal. 251

Welhaven

I Kivledal, under Bjergeli,
Var jevnet en Vei til Kirke;
Men oppe i Lien smutted en Sti
Ind under de tætte Birke.
Paa Veien drog Folket til Sang og Bøn,
Paa Stien gik Bjergets Møer i Løn,
Og Solen spilled i Morgenstunden
Paa Kirkens Tag og paa Birkelunden.

Mens Sangen hørtes i Kirkekor,
Bag Løvet Møerne sade,
Indtil Herr Peder i Sillejord
Steg frem paa sit Talerstade;
Da vandred de op i den frie Ur
Og blæste en Slaat paa Horn og paa Lur.
Det klang saa fuldt gjennem Lundesalen,
Det klang saa sødt gjennem Kirken i Dalen.

Hver Bjergehal og hver Li, der var,
Gav bævende Klang tilbage,
Den hele Dal laa tindrende klar
I Toner af Lyst og Klage.
Da sprang der Blommer af Krat og Tjørn,
Da hviled i Luften den sterke Ørn,
Og Vinden turde ei Løvet røre,
Og hvert et Blad var et lyttende Øre.

Det var Herr Peder, den lærde Prest,
Han havde saa stam en Tunge,
Han hæved sin Røst, som han kunde bedst,
Da Tonerne hørtes runge;
Men ingen saa op, og ingen gav Agt;
Men alle grebes af Tonernes Magt,
Og alle gik ud, som i Kirken vare,
Herr Peder tilsidst bag sin Sogneskare.

Saa standsed Folket i Solens Glans
Og stirred fortabt mod Fjeldet;
Med Smil og Taarer, med Sind og Sans 252
De lytted til Tonevældet.
Og Blommerne spredte saa sterk en Duft,
Og Ørnen svam i den klare Luft;
Hvert Blik var spændt og hver Læbe bunden,
Til Tonernes sidste Klang var svunden.

Da meldte Herr Peder sin Kirkeflok,
Der stod med duggede Kinder:
„Nu har jeg manet i Sten og Stok
De koglende Jettekvinder.“
Men Tonerne baned sig selv en Vei,
Og Folket i Dalen glemte dem ei.
Fra Bjelkehus og fra Lundesalen
De høres endnu gjennem Kirkedalen.

J. S. Welhaven.

Nøkken i Kvernen. 252

Welhaven

Der staar en Kvern ved et Elvedrag,
Hvor Fossen mod Dybet haster;
Smaabirke dugges paa Kvernens Tag
Af Skummet, som Elven kaster.

Ingen tør vandre med Kornet did;
Det drages enhver til Minde,
At Nøkken sidder fra gammel Tid
Og stemmer sin Streng derinde.

Den lange Vinter dvæler han der,
Mens Istaget Elven dækker.
I Mørket staar der et Maaneskjær
Af Kvernens Glugger og Sprækker.

Om Vaaren, naar alle Vande gaa
Fra Søer og Jøkelfjelde,
Da styrter han ud af sin Vintervraa
Og rører sit Spil med Vælde.

Om Sommeren høres et mildere Sus
Fra Dybet, hvor Nøkken spiller;
Thi Fuglen sætter sig paa hans Hus
Og bringer ham sine Triller.

Det er i Dalen en gammel Tro,
Som Folket har lagt paa Hjerte,
At Nøkkens Spil kan dysse i Ro
Hver Kummer og Sjælesmerte.

Han lærer i Kvernen enhver, som vil, 253
Den liflig susende Stemme
For Langeleg og for Gigespil,
Der bringer en Sorg i Glemme.

Men altid har Nøkken først begjært
En Skjænk for den Kunst, han vidste:
Han fordrer noget, som du har kjært,
Og som du vil nødig miste.

Og kaster du Gaven i striden Elv,
Da dæmper sig Fosselarmen,
Da ser du i Kvernen den gamle selv,
Der favner om Harpekarmen.

Den fattigste Bonde har bragt sit Lam
Til Offer for Kvernens Nøkke;
Den fattigste Terne har givet ham
Sit eneste Sølversmykke,

Og trindt i Dalen er der en Klang
Af Langeleger og Giger,
Der aabner for Tankerne mangen Gang
De fagreste Drömmeriger.

Der gaar et Sagn om en Ungersvend,
Som havde saa vidt omvandret;
I Hjemmet kjendtes han knap igjen,
Saa meget var han forandret.

Han gik til Elven med sene Fjed,
Han havde saa svar en Kummer,
Han stod ved Kvernen og stirrede ned,
Hvor Fossen i Dybet skummer.

Da slyngedes Fraaden mod hans Barm,
Paa Læberne døde Sukket;
Der var ingen Stands i Vandenes Larm,
Og Kvernen blev ei oplukket.

Af Tonerne fik han intet lært;
Thi Nøkken i Dybet vidste,
Der var ei noget, han havde kjært,
Og som han ei vilde miste.

Man fandt hans Lig mellem Grus og Sten,
Henbaaret af vilde Vande,
Hvor Rosentjørnen strakte sin Gren
Nedover den blege Pande.

J. S. Welhaven.

Kjæmpen Styrk.

254

Faye

I Osedal i Hardanger boede i fordums Dage en kjæmpesterk Mand, der hed Styrk. Han fik Sag mod Bispen og hug efter ham paa Tingstuen i Hausum (den største gamle Røgstue, som endnu staar i Kinservik); men Hugget gik i Dørstolpen, og Bispen undslap. Styrk forlod Tinget og frygtede med Grund for, at Bispen vilde tage Hevn. Kort efter kom ogsaa Bispen med sine Mænd ind i Osefjorden; men Styrk, som havde Udkig paa den høie Ose-Nut, blev ham itide var. Han oplagde nu Raad med sin Søn Tolv, og de blev enige om, at Tolv skulde fare ud imod Bispen og udspeide hans Sindelag, og Styrk imidlertid fra Nuten give Agt paa, hvorledes det gik. Styrk havde deroppe gravet sig et Hul og lagt i Beredskab en Helle, som han kunde trække over Hullet, om det blev fornødent deri at skjule eller begrave sig. Tolv var listig og sterk. Han tog en Tønde Øl med sig i Baaden, og da han kom Bispen nær, bød han ham velkommen og spurgte ham, om han maatte drikke ham til. Bispen sagde ja, og saa løftede Tolv hele Øltønden op og drak af Spundshullet. Da Bispen nu saa, hvor sterk Tolv var, fandt han det ikke raadeligt saa ligefrem at binde an med mange saadanne Karle, men spurgte, om Styrk havde mange slige Sønner. „Han har Tolv," svarede denne, og Bispen, som troede, at han havde 12 slige Sønner, blev saa bange, at han strax vendte om igjen med uforrettet Sag. Styrk var imidlertid stegen ned i Hullet, og da han frygtede for, at Tolv var bleven fangen, trak han Hellen over sig, og under den skal han ligge den Dag idag.

A. Faye.

Kvernsagn.

254

Asbjørnsen

Langt oppe paa Landet var der en Kvern; men ingen kunde faa malet der, for det var saa fuldt af Troldskab. Men saa var det en Fattigkjærring, som var saa nødig om at faa malet lidt en Kveld, og hun bad, om hun kunde faa Lov til at male der om Natten. „Nei Gud bevares," sagde Manden, som eiede Kvernen, „det gaar ikke an, at du 255
maler der inat; det kommer nok til at spøge baade for dig og Kvernen da," sagde han. — Men Kjærringen sagde, hun var saa nødig om at faa malet, for hun havde ikke et Grand Vellingmel og ingen Mad at give Børnene sine. Ja, tilsidst saa fik hun Lov at gaa paa Kvernen og male om Natten. Da hun kom did, gjorde hun Varme paa under en stor Tjæregryde, som stod der, og fik Kvernen i Gang og satte sig til at binde paa en Hose i Skorstenen. Om en Stund kom der ind et Kvindfolk og hilste paa hende. „God Kveld du," sagde hun til Kjærringen. „God Kveld," sagde Kjærringen, og hun

blev siddende og binde. Men ret som det var, begyndte den, som var kommen ind, at kare Varmen ud over Skorstenen. Kjærringen karede den sammen igjen, hun. „Hvad heder du?“ sagde den underjordiske til Kjærringen. „Aa, jeg heder Sjøl, jeg,“ sagde Kjærringen. Det syntes hun var et rart Navn, og saa begyndte hun at kare Varmen ud over Skorstenen igjen. Og Kjærringen blev sindt og begyndte at skjende og kare den sammen igjen. Dette holdt de paa med en lang Stund; men bedst som det var, fik Kjærringen væltet Tjæregryden ned over den underjordiske. Hun til at huje og skrige, og saa rendte hun ud og raabte: „Far, Far, Sjøl har brændt mig!“ „Aa, har du sjøl gjort det, saa faar du sjøl ha' det,“ sagde det borte i Bjerget.

Det var en Gaardmand, som havde en Kvern, og den brandt for ham to Pinsekvelde efter hverandre. Da det led til Pinsetid det tredje Aar, var det Skrædder hos ham og syede Helgedagsklæder. „Skal tro, hvorledes det gaar med Kvernen denne Gangen, mon det skal brænde inat og?“ sagde Manden. „Det skal ikke have nogen Nød,“ sagde Skrædderen, „giv mig Nøglen, saa skal jeg nok passe Kvernen.“ Det syntes Manden var baade vel og brav; og da det led paa Kvelden, fik Skrædderen Nøglen og gik ned i Kvernen, — den var tom endda, for den var ganske nybygget, — og saa satte han sig midt paa Gulvet, tog Kriddet sit og kriddede en stor Ring rundt omkring sig, og rundt udenomkring den Ringen skrev han Fadervor, og saa var han ikke ræd, om selve Fanden skulde komme. Da det var høgst Nattes, fløi Døren op 256
med et, og der kom ind saa tykt af svarte Katter, at det yrede. De var ikke sene, førend de fik en Gryde paa Skorstenen og til at lægge paa under den, saa det tog til at brase og frase i Gryden, som om den var fuld af kogende Beg og Tjære. — „Haa, haa,“ tænkte Skrædderen, „er det saaledes fat?“ og ikke før havde han sagt det, før en af Kattene skjød Labben bag Gryden og vilde til at velte den. — „Scht Katte, du brænder dig!“ raabte Skrædderen. — „Scht Katte, du brænder dig! siger Skrædderen til mig,“ sagde Katten til de andre Kattene, og alle sammen bort fra Skorstenen til at hoppe og danse rundt om Ringen; men ret som det var, luskede Katten bort til Skorstenen igjen og vilde skyde Gryden overende. — „Scht Katte, du brænder dig!“ skreg Skrædderen og skræmte den fra Skorstenen. — „Scht Katte, du brænder dig, siger Skrædderen til mig,“ sagde Katten til de andre Kattene, og allesammen til at danse og hoppe igjen, og ret som det var, var de borte og prøvede at faa veltet Gryden. — „Scht Katte, du brænder dig!“ skreg Skrædderen og tog saa i og skræmte dem, at de for den ene over den anden bort efter Gulvet og til at springe og danse som før. Saa slog de Kreds udenom Ringen og begyndte at danse rundtomkring den, fortere og fortere, og tilsidst gik det saa fort, at Skrædderen syntes, det begyndte at gaa rundt for ham; og de gloede paa ham med slige store fæle Øine, som om de vilde sluge ham. Men bedst som det var, stak den Katten, som havde været ifærd med at velte Gryden, Labben sin indenfor Ringen, ligesom den havde Lyst til at faa fat i Skrædderen. Men da Skrædderen saa det, løste han paa Tælgekniven og holdt den

færdig. Ret som det var, slog Katten Labben indenfor Ringen igjen; men svint hakkede Skrædderen den af — og alle Kattene tilbens det rætteste de vandt, med Skraal og med Skrig, ud igjennem Døren. Men Skrædderen lagde sig i Ringen og sov, til Solen stod langt ind paa Gulvet til ham. Saa stod han op, læste igjen Kvernen og gik op paa Gaarden. Da han kom ind i Stuen, laa baade Manden og Konen endda, for det var Pinsemorgen. „God Morgen," sagde Skrædderen og gav Manden Haanden. „God Morgen," sagde Manden, og han blev baade glad og forundret, da han 257
fik se Skrædderen igjen, det kan en nok vide. „God Morgen, Mor," sagde Skrædderen og bød Kjærringen Haanden. „God Morgen," sagde Kjærringen; men hun saa saa bleg og rar og forstyrret ud, og Haanden sin gjemte hun under Felden; men tilsidst bød hun ham den venstre. Da skjønte Skrædderen, hvorledes det hang sammen; men hvad han sagde til Manden, og hvorledes det gik Kjærringen siden, det har jeg aldrig fornummet."

P. Chr. Asbjørnsen.

Det fredede Træ. 257

Welhaven

Ved Sognefjorden paa Gaarden Slinde,
Der er den stolteste Birk at finde.
Paa Hydneshaug over Kjæmpens Ben
Strækker den vidt sin kraftige Gren
Og holdes i Ære
Og kan sin Alder mod Skyen bære.

Mens Trær og Lunde tyndes og ældes,
Den holder sig frisk og skal aldrig fældes;
Thi Bonden siger: „Den har i Arv
Sin frodige Vext af en Kjæmpes Marv,
Og i dens Skygge
Er godt at vandre og godt at bygge."

Dens Bark tör ingen rive og riste,
Og ingen tør bryde dens Løv eller Kviste,
Hvert spirende Straa, hver Urt, der gror
I Birkens Ly paa den hellige Jord,
Vil Bonden spare,
Skjønt Leen skal gjennem Engen fare.

Naar Birkens skinnende Løv er borte,
Og Engen er hvid og Skyerne sorte,
Naar Bonden har bragt sin Skat under Tag
Og sidder ved Kveld i det bænkede Lag
Med Mad og Drikke, —
Han glemmer det fredede Træ dog ikke.

Han fylder med Mjød den vældige Kande
Og sender et Ord fra Grande til Grande;
De svarer ham alle med Smil og med Nik 258
Og følger ham ud med den kraftige Drik
Til Hydneshaugen;
Da bringer de Skjænk til Birken og Draugen.

Saa danner de Kreds og slutter sig sammen,
Mens Mjøden gydes om Birkestammen.
Da smelter Sneen ved Kraftens Daab;
Da samler sig alle de glade Raab
I dette ene:
„Saa stande du karsk i Rod og i Grene!“

Med disse Træk er i dette Billed
Vort Nordens Liv for Tankerne stillet.
Det maa ei ældes og sygne hen;
Det skal fra sin Rod besjæles igjen
Og holdes i Ære
Og kjækt sin Krone mod Himlen bære,

J. S. Welhaven.

258

Fanitullen.

J. Moe

I hine haarde Dage,
Da ved Øldrik og Svir
Hallingdølens Knivblad
Sad løst i hans Slir, —
Da Kvinderne til Gilde
Bar Ligskjorten med,
Hvori de kunde lægge
Sin Husbonde ned:

Stod der et blodigt Bryllup
I Hemsedal ensteds,
Hvor Leg og Dans var tystnet,
Og Karlene slog Kreds.
Thi midt paa Gulvets Tilje
I den mandslagne Ring
Stod to med dragne Knive
Og et Belte spændt omkring.

Og som udskaarne Støtter
I hvilende Ro
Staar endnu fire Karle
I Kredsen om de to.
De løfter Tyrilysen
Mod det sorte Bjelketag,
Hvor Røgens Hvirvler samles
Til et rugende Lag.

Forgjeves tvende Kvinder
Med Hyl trænger frem
At bryde det faste Gjerde,
Der er stillet foran dem.
De kastes vredt tilbage
Af de muskelsterke Mænd, —
Og Spillemanden rolig
Gaar til Kjeldertrappen hen.

Nu skal han ned at tappe;
Thi den seirende Mand
Kan sagtens vel behøve
At kysse Bollens Rand.
I Beltespænding nappes
De kun med Blodets Tab,
Saa maa vel Aaren fyldes
Fra Tøndetudens Gab.

Men da han stod i Kjeldren,
Han saa i et blaaligt Skin
En sidde der paa Tønden
Og stemme Felen sin.

Og Karlen holdt den omvendt, 259
Tæt op til Brystet klemt,
Og gav sig til at stryge,
Saasnart han havde stemt.

Det var et Spil, som dued:
Det klang som vred Mands Ord,
Som Hug af staalsat Bile
Og som Næveslag i Bord.
Det jubled og det hulked
I den skumle Kjelderhal,
Da Slaattens Toner endte
Med et rungende Mandefald.

Taus Spillemanden lytted
Til de mægtige Löb;
Det var som Spillets Hvirvler
Ned ad Ryggen ham kröb.
Saa spurgte han den anden:
„Hvor lærte du den Slaat?“

Han svared: „Det er det samme,
Men mind dig den blot!“

Nu Manden ned sig luded
Og efter Tappen tog —
Da saa han Hestehoven,
Som Takt mod Tönden slog.
Han glemte rent at tappe,
Han sprang i Stuen op —
Der löfted de fra Gulvet
Den faldne Mandekrop.

Fanitullen kaldes
Endnu den vilde Slaat,
Og Dölerne den spiller
Og spiller den godt.
Men lyder de grumme Toner
Under Øldrik og Svir,
Da lösner atter Kniven
I Hallingdölens Slir.

Jörgen Moe.

En gammeldags Juleaften.

Asbjørnsen

Vinden peb i de gamle Lønner og Linde ligeoverfor mine Vinduer; Sneen føg ned igjennem Gaden, og Himlen var saa mørkladen, som en Decemberhimmel kan være her i Kristiania. Mit Humør var ligesaa mørkt. Det var Juleaften; men det var den første Juleaften, jeg ikke skulde tilbringe ved den hjemlige Arne. For nogen Tid siden var jeg bleven Officer og havde haabet at glæde mine gamle Forældre ved min Nærværelse, havde haabet at vise mig for Hjembygdens Damer i Glans og Herlighed. En Nervefeber havde bragt mig paa Hospitalet, som jeg først havde forladt for en Uges Tid siden, og jeg befandt mig nu i den saa meget prisede Rekonvalescenttilstand. Jeg havde skrevet hjem efter Storborken og min Faders Finmut; men Brevet kunde neppe komme til Dalen før end anden Juledag, og først under Nytaar kunde Hesten væntes hertil. I Byen havde jeg ikke en Kammerat, der interesserede mig, eller som interesserede sig for mig, ikke en Familie, jeg kunde hygge mig ved. De to gamle Jomfruer, jeg logerede hos, var „godslige og snille“ og havde med megen Omhu taget sig af mig i Begyndelsen af min Sygdom. Men disse Damers Manerer og hele Maade at være paa var altfor meget af den gamle Verden, og undertiden fortalte de med det største Alvor Historier, hvis mangehaande

Overnaturligheder og naive Tilsnit idetmindste for Byens Vedkommende tilhørte en svunden Tid. Der var isandhed noget korresponderende mellem mine Damer og det Hus, de beboede. Det var en af disse gamle Gaarde i Toldbodgaden med dybe Vinduer, lange skumle Gange og Trapper, mørke Rum og Lofter, hvor man uvilkaarlig maatte tænke paa Nisser og Spøgeri, kort netop en saadan Gaard, maaske det endog var den samme, som Mauritz Hansen har skildret i sin Fortælling „Den gamle med Kysen." — Dertil kom, at deres Bekjendtskabskreds var ligesaa indskrænket som deres Tankesfære; thi foruden en gift Søster kom der aldrig andre end et Par kjedelige Madamer. Det eneste oplivende var en smuk Søsterdatter og nogle muntre, livlige Broderbørn, som jeg altid maatte fortælle Eventyr og Nissehistorier.

Jeg søgte at adsprede mig i min Ensomhed og i mine mismodige Betragtninger ved at se paa alle de travle Mennesker, der travede op og ned ad Gaden i Snefog og Vind med rødblaa Næser og halvlukkede Øine. Det begyndte at more mig at iagttage den Travlhed og det Liv, som herskede over i Apotheket: Døren stod ikke et Øieblik, Tjenestefolk og Bønder strømmede ind og ud og gav sig til at studere Signaturerne, naar de kom paa Gaden igjen. Tydningen syntes at lykkes for nogle; men undertiden tilkjendegav langvarig Grunden og en betænkelig Rysten paa Hovedet, at Opgaven var for svær. Det skumrede; jeg kunde ikke iagttage Ansigterne længer, men stirrede over paa den gamle Bygning. Saaledes som Apotheket da var, stod det med sine rødbrune, teglfarvede Vægge, spidse Gavle og Taarne med Veirhaner og Blyvinduer som et Minde af Bygningskunsten i fjerde Kristians Tider. Kun Svanen var da som nu meget trankvil med Guldring om Halsen, Ridestøvler paa Fødderne og Vingerne udspændte til Flugt. Støi og Barnelatter i Sideværelset og en meget jomfrunalsk Banken paa Døren afbrød mig i de Betragtninger, jeg var ifærd med at anstille over 261
fængslede Fugle.

Paa mit „Kom ind" indtraadte den ældste af mine Vertinder, Jomfru Mette, spurgte til mit Befindende med et gammeldags Knix og bad mig med mange Omsvøb at tage tiltakke hos dem om Aftenen. „De har ikke godt af at sidde saa alene her i Mørket, snille Hr. Løitnant," tilføiede hun, „vil De ikke komme ind til os med det samme? Gamle Mor Skau og min Broders Smaapiger er komne; det vil maaske adsprede Dem lidt; De holder jo saa meget af de glade Børn?"

Jeg fulgte den venlige Indbydelse. Da jeg traadte ind, spredte et Baal, der blussede i en stor firkantet Kasse af en Kakkelovn, igjennem den vidtaabnede Ovnsdør et rødt ustadigt Lys ud i Værelset, som var meget dybt og møbleret i gammel Stil med høiryggede Stole, betrukne med forgyldt Ryslæder, og en af disse Kanapeer, beregnede paa Fiskebensskjørter og Storksnabelstilling. Væggene var prydede med Oljemalerier, Portræter af stive Damer med opstrammede Ansigtstræk

og pudrede Koiffurer, af Oldenborgere og andre berømmelige Personer i Pantser og Plade eller røde Kjoler.

„De maa sandelig undskylde, Hr. Løitnant, at vi ikke har tændt Lys endnu," sagde Jomfru Cecilie, den yngre Søster, der i det daglige Liv almindelig nævnedes Sillemor, idet hun kom mig imøde med et Knix, Mage til Søsterens; „men Børnene tumler sig saa gjerne ved Ilden i Skumringen, og Mor Skau hygger sig ogsaa ved en liden Passiar i Ovnskrogen."

„Passiar mig hid, Passiar mig did, du koser dig selv ved en Faddersladder i Skræddertimen, Sillemor, og saa skal vi have Skylden," svarede den gamle asthmatiske Dame, der tituleredes Mor Skau. „Nu se, god Aften, Far, kom og sæt Dem her og fortæl mig, hvorledes det er med Dem; De er minsandten bleven dygtig afpillet," sagde hun til mig og kneisede over sin egen svampede Trivelighed. Jeg maatte berette mine Fata og døiede til Gjengjeld en meget lang og detaljeret Beretning om hendes Gigt og asthmatiske Plager, som til al Lykke blev afbrudt ved Børnenes larmende Ankomst fra Kjøkkenet, hvor de havde aflagt et Besøg hos det 262
gamle Husinventarium Stine.

„Faster, ved du, hvad Stine siger, du?" raabte en liden væver, brunøiet Tingest. „Hun siger, at jeg skal være med paa Høloftet iaften og give Nissen Julegrød. Men jeg vil ikke, jeg er ræd for Nissen!"

„Aa, det siger Stine blot for at blive jer kvit; hun tør ikke gaa paa Høloftet i Mørket selv, den Tosse, for hun ved nok, hun engang er bleven skræmt af Nissen," sagde Jomfru Mette. „Men vil I ikke hilse paa Løitnanten da, Børn?"

„Aa nei, er det dig, Løitnant — jeg kjendte dig ikke — hvor bleg du er — det er længe siden jeg saa dig," raabte Børnene i Munden paa hverandre og flokkede sig om mig. „Nu maa du fortælle os noget morsomt — det er saa længe, siden du fortalte — aa fortæl om Smørbuk — snille dig, fortæl om Smørbuk og Guldtand!" — Jeg maatte fortælle om Smørbuk og Hunden Guldtand og endda give tilbedste et Par Nissehistorier om Vakernissen og Burenissen, som trak Hø fra hverandre og mødtes, hver med sin Høbørd paa Nakken, og sloges, saa de blev borte i en Høsky. Jeg maatte fortælle om Nissen paa Hesselberg, som tirrede Gaardhunden, til Manden kastede ham udover Laavebroen. Børnene klappede i Hænderne og lo. „Det var tilpas til ham det, stygge Nissen," sagde de og fordrede mere.

„Nei, nu plager I Løitnanten formeget, Børn," sagde Jomfru Cecilie; „nu fortæller nok Faster Mette en Historie."

„Ja, fortæl, Faster Mette!" var det almindelige Raab.

„Jeg ved ret ikke, hvad jeg skal fortælle," svarede Faster Mette; „men siden vi er komne til at tale om Nissen, saa skal jeg ogsaa fortælle lidt om ham. I husker vel gamle Kari Gausdal, Børn, som var her og bagede Fladbrød og Lefse, og som altid havde saa mange Eventyr og Historier at fortælle." „O ja," raabte Børnene. „Nu,

gamle Kari fortalte, at hun tjente paa Waisenhuset her for mange Aar siden. Dengang var det endda mere ensomt og trist, end det nu er paa den Kant af Byen, og det er en mørk og skummel Bygning, det Waisenhus. Nu, da Kari var kommen did, skulde hun være Kokke, og hun var en meget flink og fix Pige. En Nat skulde hun staa 263
op og brygge, saa sagde de andre Tjenere til hende: „Du maa agte dig, at du ikke staar for tidlig op; før Klokken to maa du ikke lægge paa Rosten.“ „Hvorfor det?“ spurgte hun. „Du ved da vel det, at det er en Nisse her, og du kan nok vide, at han ikke vil uroes saa tidlig, og før Klokken to maa du slet ikke have paa Rosten,“ sagde de. „Pyt, ikke værre,“ sagde Kari, der var meget frisk paa Leveren, som man siger, „jeg har ikke noget at bestille med Nissen, og kommer han til mig, skal jeg nok føise ham paa Døren.“ De andre formanede hende; men hun blev ved sit, og da Klokken vel kunde være lidt over et, stod hun op og lagde under Bryggekjedlen og havde paa Rosten. Men hvert Øieblik slukkedes Ilden ud under Kjedlen, og det var ligesom en kastede Brandene ud over Skorstenen; men hvem det var, kunde hun ikke se. Hun tog og samlede Brandene den ene Gang efter den anden; men det gik ikke bedre, og Rosten vilde heller ikke gaa. Tilsidst blev hun kjed af dette, tog en Brand og løb med baade høit og lavt, svingede den og raabte: „Pak dig did, du er kommen fra! Tror du, du skal skræmme mig, ta'r du feil.“ „Tvi vyrde dig da!“ svarede det fra en af de mørkeste Kroge; „jeg har faaet sju Sjæler her i Gaarden; jeg tænkte, jeg skulde faaet den ottende med.“ Siden den Tid var det ingen, som saa eller hørte til Nissen paa Waisenhuset, sagde Kari Gausdal.“

„Jeg bliver ræd, nei du skal fortælle, Løitnant; naar du fortæller, saa bli'r jeg aldrig ræd, for du fortæller saa morsomt,“ sagde en af de smaa. En anden foreslog, at jeg skulde fortælle om Nissen, som dansede Halling med Gjenten. Det var et Kapitel, jeg meget nødig gik ind paa, da det hørte Sang til. Men da de paa ingen Maade vilde fritage mig, begyndte jeg at hoste og rømme mig for at forberede min overmaade uharmoniske Stemme til at synge Hallingdansen, som hørte til, da den omtalte smukke Søsterdatter til Børnenes Glæde og min Frelse traadte ind. „Ja nu, Børn, nu skal jeg fortælle, hvis I kan bevæge Kusine Lise til at synge Hallingen for jer,“ sagde jeg, idet hun tog Plads; „thi I vil vel danse?“ Kusinen bestormedes af de smaa, lovede at udføre Dansemusiken, og jeg begyndte min Fortælling. 264

„Det var ensteds — jeg tror næsten, det var i Hallingdal — en Gjente, som skulde gaa med Flødegrød til Nissen; om det var en Torsdagskveld eller en Julekveld, det kan jeg ikke huske; men jeg tror vist, det var en Julekveld. Nok var det, hun syntes, det var Synd at give Nissen den gode Mad, spiste saa selv Flødegrøden, drak Fedtet paa Kjøbet og gik paa Laaven med Havremelsgrød og sur Melk i et Grisetrug. — „Der har du Truget dit, Styggen!“ sagde hun. Men hun havde ikke sagt det, førend Nissen kom farende og tog hende og begyndte en Dans med hende; det holdt han paa med, til hun laa og gispede, og da der kom Folk paa Laaven om Morgenen, var hun

mere død end levende. Men saalænge som han dansede, sang han:“ — her var min Forretning ude; Jomfru Lise overtog Nissepartiet og sang i Hallingtakt:

„Aa du har eti op Grauten for Tomten du!
Aa du skal faa danse med Tomten du;

Aa har du eti op Grauten for Tomten du,
Saa skal du faa danse med Tomten du!“

Ved dette hjalp jeg til ved at trampe Takten med begge Fødder, medens Børnene med Støi og Jubel i de mest overgivne Spring tumlede sig mellem hverandre paa Gulvet. „Jeg tror, I sætter Stuen paa Taget med det samme, Børn; I støier, saa det verker i mit Hoved,“ sagde gamle Mor Skau. „Vær nu rolige lidt, saa skal jeg fortælle jer nogle Historier.“ Det blev stille i Stuen, og Madamen tog til Orde:

„Folk de fortæller nu saa meget om Nisser og Huldrer og sligt; men jeg tror ikke stort af det. Jeg har hverken seet Huldren eller Nissen — jeg har nu ikke været vidt i mit Liv heller, — og jeg tror, det er Snak; men gamle Stine ude, hun fortæller, hun har seet Nissen. Da jeg gik til Presten, tjente hun hos mine Forældre, og til dem kom hun fra en gammel Skipper, som havde holdt op at fare. Der var det saa stilt og roligt; de var aldrig hos nogen, og aldrig kom nogen til dem, og Skipperen var aldrig længere end nede paa Bryggen. Altid gik de tidlig til Sengs, og det var en Nisse der, 265
sagde de. Men saa var det engang, sagde Stine, som Kokken og jeg, vi sad oppe en Aften i Pigekammeret og skulde stelle og sy for os selv, og det led til Sengetid, for Vægteren havde alt raabt ti. Det vilde ikke gaa med Syningen og Stoppingen, for hvert Øieblik kom Jon Blund, og ret som det var, saa nikkede jeg, og ret som det var, saa nikkede hun, for vi havde været tidlig oppe og vasket om Morgenen. Men som vi sad saaledes, saa hørte vi et forfærdeligt Rabalder ude i Kjøkkenet, sagde hun, det var, ligesom en slog alle Tallerknerne sammen og kastede dem paa Gulvet. Vi for op i Forskrækkelse, sagde hun, og jeg skreg: „Gud trøste og hjelpe os, det er Nissen,“ og jeg var saa ræd, at jeg ikke turde sætte en Fod i Kjøkkenet. Kokken var nok fælen, hun ogsaa; men hun skjød Hjertet op i Livet, og da hun kom ud i Kjøkkenet, laa alle Tallerknerne paa Gulvet; men ikke en af dem var itu, og Nissen stod i Døren med rød Lue paa og lo saa inderlig godt. Men nu havde hun hørt sige, at Nissen iblandt skulde lade sig narre til at flytte, naar en bad ham om det og sagde, at det var roligt for ham paa et andet Sted, og saa havde hun længe spekuleret paa at gjøre ham et Puds, sagde hun, og saa sagde hun til ham det — hun skalv lidt i Mælet — at han skulde flytte over til Kobberslagerens tvers over Gaden, der var det mere stilt og roligt, for der gik de til Sengs Klokken ni hver Aften. Det var sandt nok ogsaa, sagde hun til mig; men du ved nok, sagde hun, at Mesteren arbeidede og var oppe med alle, baade Svende og Drenge, og hamrede og støiede fra Klokken tre om Morgenen hele Dagen. Siden den Dag, sagde hun, saa vi ikke mere til Nissen over hos Skipperen. Men hos

Kobberslageren likte han sig nok godt, endda de hamrede og bankede hele Dagen, for Folk sagde, at Konen der satte Grød paa Loftet til ham hver Torsdagsaften, og da kan en ikke undres over, at de blev rige heller, for Nissen gik vel og trak til dem, sagde Stine, og det er sandt, de tog sig op og blev rige Folk; men om det var Nissen, som hjalp dem, skal jeg ikke kunne sige," tilføiede Mor Skau og hostede og rømmede sig efter Anstrengelsen med denne for hende usedvanlig lange Fortælling. Da hun 266
havde taget sig en Pris Tobak, kviknede hun og begyndte paa en frisk:

„Min Mor, det var en sanddru Kone; hun fortalte en Historie, som er passeret her i Byen, og det paa en Juledagsnat, og den ved jeg er sand, for det kom aldrig et usandt Ord i hendes Mund." „Lad os dog faa høre den, Madam Skau," sagde jeg. „Fortæl, fortæl, Mor Skau," raabte Børnene.

Madamen hostede lidt, tog sig atter en Pris og begyndte: „Da min Mor endnu var Pige, kom hun undertiden til en Enke, som hun kjendte, som hed — ja hvad var det nu, hun hed da? Madam — nei jeg kan ikke komme paa det — men det kan være det samme ogsaa; hun boede oppe i Møllergaden og var en Kone noget over sin bedste Alder. Saa var det en Juleaften ligesom nu; saa tænkte hun ved sig selv, at hun skulde gaa i Fropræken om Julemorgenen, for hun var flittig til at gaa i Kirken, og saa satte hun ud Kaffe, forat hun kunde faa sig lidt varmt Drikke, saa hun ikke skulde være fastende. Da hun vaagnede, skinnede Maanen ind paa Gulvet; men da hun stod op og skulde se paa Klokken, havde den standset, og Viseren stod paa halv tolv. Hun vidste ikke, hvad Tid det var paa Natten; men saa gik hun hen til Vinduet og saa over til Kirken. Det lyste ud igjennem alle Kirkevinduerne. Hun vækkede Pigen og lod hende koge Kaffe, medens hun klædte paa sig, og tog Salmebogen og gik i Kirken. Det var saa stilt paa Gaden, og hun saa ikke et Menneske paa Veien. Da hun kom i Kirken, satte hun sig i Stolen, hvor hun pleiede sidde; men da hun saa sig om, syntes hun, Folkene saa saa blege og underlige ud, akkurat som de kunde være døde allesammen. Det var ingen, hun kjendte; men det var mange, hun syntes, hun skulde have seet før; men hun kunde ikke mindes, hvor hun havde seet dem. Da Presten kom paa Prækestolen, var det ikke nogen af Byens Prester, men en høi, bleg Mand, hun ogsaa syntes, hun skulde kjende. Han prækede nok saa vakkert, og det var ikke saadan Støi og Hosting og Harking, som det pleier være ved Fropræken om Julemorgenen; men det var saa stille, at hun kunde hørt en Naal falde paa Gulvet, ja det var saa stille, at hun blev ganske angest og bange. Da de begyndte at synge 267
igjen, bøiede en Kone, som sad ved Siden af hende, sig hen til hende og hviskede hende i Øret: „Kast Kaaben løst om dig og gaa, for bier du, til det er forbi her, saa gjør de Ende paa dig. Det er de døde, som holder Gudstjeneste."

„Uf, jeg bliver ræd, jeg bliver ræd, Mor Skau," sutrede en af de smaa og krøb op paa en Stol.

„Tys tys, Barn, hun slipper godt fra det; nu skal du bare høre," sagde Mor Skau. „Men Enken blev ogsaa ræd, for da hun hørte Stemmen og saa paa Konen, kjendte hun hende; det var Nabokonen hendes, som var død for mange Aar siden, og da hun nu saa sig om i Kirken, huskede hun godt, at hun havde seet baade Presten og mange af Menigheden, og at de var døde for lang Tid siden. Det isnede i hende, saa ræd blev hun. Hun kastede Kaaben løst om sig, som Konen havde sagt, og gik sin Vei; men da syntes hun, de vendte sig og greb efter hende allesammen, og Benene skalv under hende, saa hun nær var segnet ned paa Kirkegulvet. Da hun kom paa Kirketrappen, tog de hende i Kaaben; hun slap Taget, lod dem beholde den og skyndte sig hjem saa fort, hun kunde. Da hun stod ved Døren, slog Klokken et, og da hun kom ind, var hun næsten halvdød, saa angest og bange var hun. Om Morgenen, da Folk kom til Kirken, laa Kaaben paa Trappen; men den var reven i tusende Stykker. Min Moder — hun havde seet den mange Gange før, og jeg tror, at hun havde seet et af Stykkerne ogsaa — men det er nu det samme, det var en kort lyserød Stoffes Kaabe med Hareskinds-For og Kanter, slig en, som var i Brug i min Barndom endda. Nu er det rart at se en saadan; men det er nogle gamle Koner her i Byen og paa Stiftelsen i Gamlebyen, som jeg ser i Kirken med saadanne Kaaber i Julehelgen."

Børnene, som under den sidste Del af Fortællingen havde ytret megen Frygt og Ængstelse, sagde, at de ikke vilde høre flere slige fæle Historier. De havde krøbet op i Kanapeen og paa Stolene og sagde, at de syntes, det sad nogen og tog efter dem under Bordet. I det samme kom det ind Lys i gamle Armestager, og man opdagede med Latter, at Børnene sad af Frygt med Benene paa Bordet. Lysene og Julekagen, 268
Syltetøi, Bakkelse og Vin forjagede Spøgelseshistorier og Frygt, oplivede Gemytterne, opmuntrede Samtalen og førte den over til Næsten og Dagens Emner. Endelig gav Risengrøden og Ribbenstegen Tankerne en Retning mod det substantielle, og man skiltes tidlig fra hverandre med Ønsker om en glædelig Jul. Men jeg havde en meget urolig Nat. Jeg ved ikke, om det var Fortællingerne, den nydte Kost, min Svaghedstilstand eller alt dette tilsammen, som foraarsagede det; jeg kastede mig urolig hid og did og var midt inde i Nisse-, Huldre- og Spøgelseshistorier den hele Nat. Tilsidst for jeg til Kirken med Dombjelder gjennem Luften. Kirken var oplyst, og da jeg kom ind, var det Kirken hjemme i Dalen. Det var ikke andre at se der end Døler med røde Luer, Soldater i fuld Puds og Bondegjenter med Skaut og røde Kinder. Præsten stod paa Prækestolen; det var min Bedstefader, som var død, da jeg var en liden Dreng. Men som han var bedst inde i sin Præken, gjorde han en Saltomortale — han var bekjendt som en rask Fyr — midt ned i Kirken, saa at Samarien for paa en Kant og Kraven paa en anden. „Der ligger Præsten, og her er jeg," sagde han med et bekjendt Udtryk af ham, „og lad os nu faa en Springdans." Øieblikkelig tumlede hele Menigheden sig i den vildeste Dans,

og en stor lang Døl kom hen og tog mig i Skulderen og sagde: „Du maa være med, Kar.“

Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde tro, da jeg i det samme vaagnede og følte Taget i min Skulder og saa den samme, jeg havde seet i Drømme, lude sig over min Seng med Døleluen ned over Ørene, en Finmut paa Armen og et Par store klare Øine stift heftede paa mig.

„Du drømmer vist, Kar,“ sagde han i Hjembygdens kraftige Maal; „Sveden staar paa Panden din, og du sover tungere end en Bjørn i Hiet. Guds Fred og glædelig Jul siger jeg fra Far din og dem i Dalen. Her er Brev fra Skriveren og Finmut til dig, og Storborken staar i Gaarden.“

„Men i Guds Navn er det dig, Tord?“ — Det var min Faders Husbondskarl, en prægtig Døl. — „Hvorledes i al Verden er du kommen hid nu?“ raabte jeg glad.

„Jo det skal jeg sige dig,“ svarede Tord; „jeg kom med Borken; men ellers saa var 269
jeg med Skriveren ude paa Nes, og saa sagde han: „Tord! sagde han, nu er det ikke langt til Byen, du faar tage Borken og reise ind og se til Løtnan, og er han rask, og kan han være med, saa skal du tage ham med, sagde han.“

Da vi for fra Byen, var det klart igjen, og vi havde det prægtigste Føre. Borken langede ud med sine gamle, raske Ben, og en saadan Jul, som jeg feirede dengang, har jeg aldrig feiret hverken før eller siden.

P. Chr. Asbjörnsen.

St. Olav og Troldene. 269

Faye

Da St. Olav drog omkring fra Bygd til Bygd for at indføre Troen paa Kristus og opbygge Kirker istedenfor de hedenske Gudshuse, fik han megen Modstand og Hinder baade af sine egne Undersaatter, som slet ikke vilde døbes, og af de Trold, Jutuler og Gygrer, som boede i Mængde rundt om i Fjeldene. Troldene kunde ikke fordrage St. Olav; han gjorde ofte Korsets Tegn, og det kunde de paa ingen Maade like, og desuden byggede han mange Kirker, og Lyden af disses Klokker fik de ingen Ro for. De gjorde ham derfor al den Hinder, de kunde; men nogen Magt med ham fik de ikke, fordi Kongen var for hellig. Naar St. Olav mødte dem, forvandlede han dem til Sten, og saadanne Stene, som havde været Trolde, før de vovede sig i Kast med St. Olav, kan man se rundt om i Landet. En slig Stengyger staar i den nordre Krogklev, der Veien gik i de Dage. Som St. Olav reiste nedigjennem, sprang hun ud af Fjeldvæggen med en stor Børd paa Ryggen og skreg:

„St. Olav med det røde Skjeg!
Du rider saa nær min Kjeldervæg.“

St. Olav saa paa hende og sagde:

„Stat du der i Stok og Sten,
til jeg kommer her tilbars igjen,“

Og Gygeren staar der, den Dag idag er.

Da St. Olav kom til Gaarden Sten, vilde han bygge op en Kirke der, fordi hans 270
Moder, som de siger, boede der. Dette likte ikke en Gyger, som havde Hjem i Fjeldet Gyrihaugen ligeoverfor, (Navnet har det efter Gygeren). Hun spurgte derfor Kongen, om han turde vove sig i en Veddeprøve med hende; „inden du bliver færdig med Kirken din, skal jeg have lagt en Stenbro over Stensfjorden,“ sagde hun. Det havde St. Olav Lyst til at prøve og svarede ja; men før hun endnu var halvfærdig med Broen, hørte hun Klokkerne fra St. Olavs Kirke, for da var han alt færdig med den. Saa blev Troldet saa rasende, at hun greb de Stene, hun havde baaret sammen til Brobygningen, og kastede dem fra Gyrihaugen tvertover Fjorden efter Kirken; men ingen af dem traf. Da blev hun saa arg, at hun sled af sig det ene Laarbenet og slyngede det efter Taarnet. Det er ikke nogen, som rigtig ved, hvorledes det gik til; nogle siger, at det tog Taarnet med, andre, at hun sigtede for høit. Men det ved alle, at Benet for ned bag Kirken i en Sump; for der giver det den Dag idag en fæl Stank fra sig, og derfor kaldes Sumpen Gygerputten endnu.

A. Faye.

St. Olav og Vatnaas Kirke. 270

Faye

I en trang Dal, indesluttet af steile Fjeldvægge i Sigdal, staar en liden og gammel Lovekirke, hvor der kun holdes Gudstjeneste en Gang om Aaret, nemlig Søndagen efter St. Hansdag. En Mængde Mennesker fra de omliggende Bygder samles her ved denne Leilighed, og syge ofrer da i en gammel Offerskaal for at faa sin tabte Helbred tilbage. Kirken kaldes Vatnaas og skylder ifølge Sagnet St. Olav sin Oprindelse. Da Kong Olav nemlig drog om i Landet for at indføre den kristne Tro, kom han ogsaa til Sigdal. Efter lykkeligen at have kristnet Indbyggerne gik han paa Jagt med nogle af sit Følge. Paa denne Jagt forvildede Kongen og hans Mænd sig saaledes, at de hverken vidste frem eller tilbage. Træt og tørstig kom han endelig ind i en trang Dal, hvor han steg af sin Hest og gjorde det Løfte, at hvis han her fandt Vand, vilde han 271
paa Stedet lade bygge en Kirke. Neppe var det sagt, saa sprang der flux en Kilde ud af den haarde Klippevæg. Kongen og hans Mænd, der var nær ved at vansmægte af Tørst, blev alle saare glade og drak af Hjertenslyst. Kong Olav gjentog sit Løfte og vilde vende sin Hest for at ride videre, da han i et Træ i Nærheden fik Øie paa en

Tiur. Han havde allerede spændt sin Bue, men se! da faldt hans Blik paa en liden Kirke af purt Guld. Efter denne Model bød nu Kongen, at man just paa dette Sted skulde reise en Kirke og kalde den „Vatnaas Kirke.“ I Fjeldene ved Kilden ser man endnu Merker af St. Olavs Hest.

A. Faye.

En Vise om Hellig Olav.

271

Welhaven

Hellig Olav stod ved Fjorden med sin Hær;
Pinsefesten var forhaanden;
Alskens Løv og Blomster artede sig der
Fagert under Folgefonden.
Kongens Drage laa og speiled sig ved Strand,
Bispen stod med Korset paa den hvide Sand,
Kongens Kjæmperad
Laa paa Knæ og bad,
Og der gik dem Lyn i Aanden.

Hellig Olavs Aasyn skinned som en Sol,
Klar sad Kronen ham om Panden;
Mens han knæled, laa hans rige Purpurkjol
Som et Teppe over Sanden,
Her han vilde atter i en stakket Frist
Bygge Kirke til den sterke Herre Krist;
Alt paa Pinsedag
Skulde fra dens Tag
Korset lyse over Stranden.

Og da Verket nu var helliget med Bøn,
Mured hver en Kjæmpe trolig;
Men i Fjeldet lød der underlige Drøn;
Dvergeslegten blev urolig.
Høit fra Uren rulled Grus og Kampesten,
Og fra Lien kom der Rod og Bul og Gren;
Ilde saa det ud
For Kong Olavs Gud;
Ilde freded man hans Bolig.

Hellig Olav med sit luerøde Skjeg 272
Kyssed Hjaltet paa sin Klinge,
Og han holdt det høit mod Dvergehallens Væg,
Og han korsede sin Bringe.
Se, da rulled alle Stene ned i Mag,
Og de føied sig til Muren, Lag ved Lag,
Og hver Stok, der sprang,
Blev en Bjelke lang;
Øxebruget var kun ringe.

O, hvor gram blev da den travle Dvergeflok,
Fjorden skalv ved deres Mæle;
Og de stødte til en vældig Klippeblok
Med de kobberskoede Hæle.
Hellig Olav mæled da et lystigt Ord:
„Se, der kommer Dvergen med vort Alterbord!“
Stenen dumped ned
Just paa rette Sted,
Der hvor Kongen pleied knæle.

Snart var Kirken med sit Skiferdække takt,
Klar den stod paa Pinsedagen;
Og i Koret var paa Alterstenen lagt
Gyldenstykke og Skarlagen.
Bispen stod i Bønnen, bøiet over den,
Kongen gik til Offers did med sine Mænd;
Altervinen klar,
Guld og farvet Glar
Bragte han i Land fra Dragen.

Kirken stod ved Strand i mange hundred Aar;
Nu er dog dens Mur forsvunden;
Men til Olavs Ros endnu blandt Lövet staar
Alterbordet over Grunden.
Moseteppet hviler nu paa Stenen graa,
Abildtræet strör sin hvide Blomst derpaa,
Og fra Birkens Top
Stemmer Fuglen op
Pinsesalmerne i Lunden.

Mangen Sommerkveld, naar i den dunkle Fjord
Triller Dug fra grønne Blade,
Vies dog Kong Olavs faste Alterbord
Atter til et helligt Stade:
Dalens Sön har der et Stevne med sin Brud,
Og de vexler Ringe der for Olavs Gud,
Og de knæler ned
Trygt, med Haab og Fred
Og i Sommerdrömme glade.
Derfor kan Kong Olavs minderige Ry 273
Ingensinde gaa til Grunde;
Med hver Dalens Slegt det hæver sig paany
Fagert fra de friske Munde.
Hellig Olav med sit hjerterøde Skjold
Dækker Klippen, hvor den kneiser mørk og gold,
Og hans Saga gaar
Gjennem Norges Vaar
Sødt som Fuglesang i Lunde.

J. S. Welhaven.

Hedals Kirke i Valders. 273

Faye

I Valders afsidesliggende Fjelddale rasede den sorte Død med frygtelig Vælde. Mangen Gaard og enlig Dal mistede alle sine Beboere, voxede til med Skov og blev aldeles forglemt af de tilbageblevne Indbyggere og ubekjendt for de indvandrende Nybyggere. Paa disse fordum beboede, men da øde Steder vandrede for flere Aarhundreder siden en Skytter for at skyde Ryper. Da han afskjød sin Pil efter en Fugl, som sad i et Træ, hørte han Pilen støde mod noget, der gav en forunderlig Klang fra sig. Nysgjerrig nærmede han sig Stedet og stødte til sin store Forundring paa en gammel Kirke. Ifølge den gjængse Tro, at saadanne Ting strax forsvinder, hvis man ei kan tilintetgjøre Trolddommen ved at kaste Staal over det fundne, greb han flux sit Ildjern og kastede det over Kirken. Paa det Sted, hvor dette faldt ned, blev siden bygget en Gaard, der til Minde om denne Begivenhed den Dag idag kaldes Eldjarnstad. Efterat denne Forsigtighedsregel var anvendt, besluttede Skytteren at undersøge Kirken. Nøglen stod i Kirkedøren, som var halv aaben. Midt paa Gulvet stod en stor Klokke, og ved Alterets Fod havde en stor Bamse taget sit Vinterhie.

Denne blev fældet af den raske Skytter, og dens Skind blev til Minde om denne sælsomme Tildragelse ophængt i Kirken, hvor Levninger af en stor Bjørnefeld endnu findes. I Kirken skal han blandt andre Ting have fundet nogle Billeder, en liden Messingkirke samt 4 store Klokker og en liden. Mod en af disse havde Skytterens Pil stødt an og derved foraarsaget den Klang, som gjorde ham opmerksom. Den lille 274
Klokke bruger man endnu, naar nogen har forvildet sig i Skoven; thi da tror man, at den forvildede stedse kan høre Klokken og saaledes igjen komme paa ret Vei. Af de øvrige 4 vilde man føre den største til Hovedkirken; men da den skulde føres over et Vand, faldt den i det, „og ei kunde andet ventes, naar man vilde skille den fra dens Søskende.“ I klart og stille Veir kan man endnu se den i Vandet; men at faa den op er fast umuligt; thi dertil udfordres 7 kjødelige Brødre, der under Arbeidet ei maa tale et Ord. Engang gjorde 7 Brødre et Forsøg og havde allerede faaet den op paa Baadkanten, da en af dem udbrød: „Gud ske Tak, nu har vi den da;“ men i det samme Øieblik dumpede Klokken atter ud i Vandet.

A. Faye.

Justedals-Rypen. 274

Vig

Det er et gammelt Sagn, at da Pesten kom til Sogn i Bergens Stift, var der mange af de rigeste og fornemste Folk, som rømte sin Vei op til den ensomme, afsidesliggende Justedal. I Forveien havde de gjort den Aftale med sine tilbageværende Slegtninger, Venner og Bygdefolk, at ingen af disse skulde komme op til Justedalen, saalænge Pesten stod paa i Sogn. De, som vilde skrive, skulde lægge sine Breve under en stor Sten mellem begge Bygdelag og paa samme Sted finde Svar. Stenen kaldes endnu „Brevsteinen.“ Paa denne Maade troede Udflytterne at undgaa Farsotten; men det blev ikke saa. Den kom op til Justedalen ligefuldt og rasede saa slemt, at alle Folk i Dalen døde saa nær som en liden Pige paa Gaarden Bjørkehaug. Bygdens Kreaturer rendte tilskogs og for aldeles paa Vildstraa, da ingen længer stelte og gjætede dem, og om en Stund kom de flokkevis over til et Nabosogn (Vaage eller Lom?). Her blev omsider Folket yderst forundret over, at der ikke skede nogen Efterspørgsel efter dette fremmede Kvæg; de begyndte da at frygte for, at det stod slemt til i Justedalen, hvorpaa nogle vandrede did for at faa Oplysning om Sagens Sammenhæng. Denne var desværre altfor sørgelig; de gaardfor næsten hele Dalen; men overalt hvor de kom, fandt de Husene tomme og 275
opgav tilsidst Haabet om at træffe nogen levende Sjæl. Paa Hjemveien fik de imidlertid aldeles uventet Øie paa et Pigebarn i Marken udenfor Bjørkehaug; hun var nemlig bleven aldeles folkeræd og havde nu rendt tilskogs af Rædsel for de

fremmede. De raabte til hende; men hun tog Flugten ind i Skogen som en vild Fugl. Langt om længe fik de dog Tag i Pigen; men hun kunde hverken snakke noget forstaaeligt eller skjønne deres Tale. For hendes Vildheds Skyld kaldte de hende „Rypa.“ De tog hende med sig til sit Hjem, hvor hun blev opfostret og skikkede sig vel. Justedalen laa øde i adskillige Aar, indtil nogle Nordfjordinger kom did og opryddede paany de gamle Enge og Agre, først og fremst paa Gaardene Faaberg og Myklemyr. Da Rypa senere var kommen til Skjels Aar og Alder, drog hun tilbage til sin Fødebygd, blev gift og levede der til sin Død, og fra hende nedstammede en Slegt, som gjennem lange Tider var Bygdens bedste Folk og kaldtes efter hende „Rypeslegten.“ Endnu for 100 Aar siden skal der have levet Efterkommere af „Justedals-Rypa.“

O. Vig.

Presten i Hallingdalen.

275

Faye

Hallingdølerne skal i Fortiden have været haarde og ustyrlige Folk, der havde behandlet flere Prester saa ilde, at ingen vilde søge did. Endelig vovede en dansk Mand, der var bekjendt for sin usedvanlige Styrke, at drage derop. Blandt andre Oldtids-Skikke havde de ogsaa den, at hver Bonde mødte væbnet ved Kirken, hvor han i det saakaldte Vaabenhus indsatte sin Øxe, medens Prædikenen varede. Naar Gudstjenesten var til Ende, og enhver vilde tage sin Øxe, opstod der som oftest Klammeri, der ikke sjelden endte med Drab. For at hindre saadan Uorden udkom der en Forordning, som forbød Bønderne at komme væbnede til Kirken. Ikke destomindre kom en gammel, stolt Bonde til Kirken med sin Øxe i Hænde. Da Presten saa dette, gik han ham imøde med de Ord: „Kjender du ikke Kongens Bud?“ og 276
fratog ham med et rask Greb Øxen i hele Almuens Paasyn. En saadan Fornærmelse skar den stolte Bonde i Hjertet. Han blev syg, og paa sit Dødsleie forlangte han af sin unge Søn, at han skulde fordre Bod af Presten for Øxen. Disse Faderens sidste Ord lod Sønnen hverken faa Rist eller Ro. En Aften, da Presten sad ene i sit Studerekammer, traadte Sønnen ind og blev staaende med sit Gevær ved Døren. „Hvad vil du, min Søn?“ sagde Presten, idet han blev ham var. „Jeg kommer for at fordre Bod for min Faders Øxe,“ svarede denne. Disse med Fasthed udtalte Ord slog Presten, der mindedes den offentlige Beskjæmmelse, han havde tilføiet Faderen, og idet han gik hen til sin Boghylde og udtog sin Bibel, sagde han: „Den skal du faa. Se her, min Søn! er det kjæreste, jeg eier i Verden; tag den til Bod for din Faders Øxe!“ Ynglingen rørtes saaledes ved denne Prestens høitidelige Tiltale, at han faldt ham

tilfode, tilstod, at det havde været hans faste Beslutning at skyde ham, bad om Tilgivelse og blev fra den Dag Prestens fortrolige Ven og trofaste Medhjelper.

A. Faye.

Raadsbakken. 276

Faye

Tæt ved Gaarden Graffer i Lom findes en stor Bakke, der kaldes Raadsbakken, fordi en Del af Loms Almue her raadslog, om de skulde ile de øvrige Døler til Hjelp eller ikke. Da fremtraadte Skjelkvalegutterne (fra Gaarden Skjelkvale i Lom) og erklærede, at Skotterne alligevel ei kom til Lom, og at Sagen altsaa ei kom dem ved. Udfaldet blev, at de vendte tilbage, hver hjem til sit. Endnu maa Loms Indbyggere af de øvrige Gudbrandsdøler høre ilde for deres Fædres Sendrægtighed *).

A. Faye.

*) En Gudbrandsdöl glemmer endnu sjelden, naar man kommer til det Sted i Storms Ballade, hvor det heder: „de Bönder af Vaage, Lesje og Lom med skarpen Øxe paa Nakke," at gjöre opmerksom paa, at Loms Almue svigtede.

Holger danske. 277

Thiele

I mangfoldige Tider hørtes der nu og da Vaabengny under Kronborg Fæstning. Ingen vidste noget derom at sige, og i det ganske Land var ikke en, som dristede sig til at stige ned igjennem de underste Gange. Da blev det Vilkaar givet en Slave, som havde forbrudt sit Liv, at han skulde være fri og have sin Skyld eftergivet, om han ved at stige ned saa dybt, som Gangen førte, kunde bringe Beretning om, hvad han der forefandt. Da kom han omsider til en stor Jerndør, som af sig selv aabnedes, idet han bankede derpaa, og nu saa han foran sig en dyb Hvælving. Midt under Loftet hang en næsten udbrændt Lampe, og nedenunder den stod et mægtigt, stort Stenbord, omkring hvilket staalklædte Kjæmper sad og hvilede Hovederne paa de korslagte Arme. Da reiste den sig op, der sad for Bordenden. Det var Holger danske. Men idet han løftede Hovedet fra Armen, brast Stenbordet helt igjennem; thi hans Skjeg var fastvoxet deri. „Ræk mig din Haand!" sagde han til Slaven. Men denne vovede ikke at give ham Haanden og rakte ham derfor en Jernstang, hvilken Holger knugede saa, at det blev kjendeligt i den. Endelig slap han den med de Ord: „Nu, det glæder mig, at der dog endnu er Mænd i Danmark!"

J. M. Thiele.

St. Laurentius.

277

Möller

Bonden beder med liden Ro, naar Regnet slaar paa hans Hue;
Naar Taaen er kold og Ryggen vaad, kun lidet hans Tanker due.
Det var St. Laurentius, han agter en Kirke at bygge;
Thi ganger han ud paa den brede Vei med Tiggerposen paa Rygge;
Ganger han ud paa den brede Vei alt med sin Fattigmands-Pose;
Hans Öine de var som Alterlys, hans Kind den var som en Rose.
Det var den hellige Herrens Mand, han sankede Guldet røde;
Hans Sko var reven, hans Fod var hoven, det gjorde ham megen Møde.
Han samlede mögle Guld og Sölv alt paa de riges Trapper;
Men aldrig han eier en Kjortel ny, han gaar i de gamle Kapper.
Han drikker stedse det klare Vand og aldrig Vinen saa rød;
Thi besken Eddike Kristus drak i sin uskyldige Död.
Og aldrig han tager ved anden Mad end Stodderbröd det sorte;
Hunden river hans bare Skind alt for de rige Mænds Porte. 278
Men da han langer til Lundeby, hans Tiggerpose var fuld,
Og aldrig et Lem han röre kunde, saa mödig han falder omkuld.
Han tingede kunstige Mestere, de skulde den Kirke reise;
Muren skulde være röd og tyk, med Taarne skulde den kneise.
Örnen flyver i vildene Sky, han kan sine Vinger strække;
Det mente han, St. Laurentius, de Taarne skulde ham række.
Den Muldvarp kravler i dyben Muld, hvor Snuden den kan bunde;
Der vilde han, St. Laurentius, den Sten skulde Kirken grunde.
De Mestere murer den lange Dag alt udi den bare Skjorte;
Men hver den Sten, de murer ved Dag, den var om Natten borte.
Om Morgenen laa baade Kalk og Sten vidt om paa den grönne Hede;
Sligt gjordes af alle de Trolde smaa og alle de Kjæmper lede.
Laurentius vaager ved Midjenat, hans Tanker löber saa vide;
Det var da det sorte Trold, han stander ved Munkens Side;
„Hör du mig, St. Laurentius! den Kirke jeg bygger paa Slette,
Vil du mig goden Murerlön med Haand og Mund forjætte.
Og du skal give mig Sol og Maane, dertil dine Öine baade,
Eller du skal sige mig, hvo jeg er: mit Navn det være din Gaade.“
Det var St. Laurentius, han nikker med Hovedet brat;
Det var da det sorte Trold, han bygger en Kirke ved Nat.
For St. Laurentii venstre Öie, tilmed for hviden Maane,
Han bygger et langt og prægtigt Taarn, det synes i hele Skaane.
For St. Laurentii höire Syn og for den röde Sol
Han bygger et andet Kjæmpetaarn, det synes ved Nörrepol. —
Laurentius den Morgenstund staar glad for gyldne Alter,

Der drikker han af den hellige Kalk og synger en deilig Psalter;
Men dengang Solen den gik ned, og Mörket det drev paa,
Da maatte den Herre saa sörgendes paa Marken ene gaa.
„Hvor skulde jeg hitte det Troldenavn, naar jeg det aldrig vidste!
Jeg visselig maa mine Öine to inat til Troldene miste!
O, Skade for mit gamle Syn, som jeg ei kan bevare,
Men allermest for Sol og Maane, de skinner begge saa klare!“ —
Den Herre lagde sig ned og bad alt paa den grönne Höi,
Da hörte han i Höien brat en Puslen og en Stöi,
Det var det arge Troldebarn, saa saare hans Öine runde,
Og Moderen ganger op og ned og tysser ham, som hun kunde.
„Slaa dig tiltaals, min rare Glut, du lade Graaden fare;
Nu kommer Finn med Sol og Maane, med Kristmands Öine klare.“
Og det var St. Laurentius, han bliver saa glad tilmode; —
Frelst var Sol, og frelst var Maane, dertil hans Öine gode;
Thi da den lede Troldemand ad Hjemmet monne lakke,
Han siger: „Du være velkommen, Finn, alt i din egen Bakke!“
Og det var da det lodne Trold, han skreg i Höien inde,
Og skrige gjorde det lille Barn, tilmed den lede Kvinde.
— Troldet havde saa dybt under Muld de krogede Lönnegange,
Der tager han til med Barn og Viv saa skyndelig at gange. 279
Og da de under Kirken kom, da dukker han op sin Pande,
Da monne han med sit Barn og Viv paa Kirkegulvet stande,
Da griber han om den Støtte sterk, og det med megen Harme;
At knuse den Kirke, det var hans Agt, med sine Helvedes Arme. —
Da kunde han aldrig røre et Lem og aldrig Benet flytte;
Han staar, en Kamp, i denne Stund ved Lundakirkens Støtte. —
Løser hans Kvinde sit lange Haar, hendes Lokker i Gulvet rinde,
Og om en Stolpe tyk og sterk det Baand hun monne vinde.
Da blev hun Sten i samme Stund, og Sten blev hendes Unge;
Der staar hun med sit Hovedbaand, naar Folk i Kirken sjunge.

P. M. Möller.

Kirsten Pils Kilde.

279

Oehlenschläger

I gamle, længst forsvundne Tid
Der var en deilig Pige;
Hun var saa god, hun var saa blid,
Hun var saa from tillige.
Et Krucifix i Hytten stod,
For det hun altid knælte,
Naar Maanen i sit Aftenblod
Paa Krucifixet dvælte.

Engang hun gik i tætte Skov
Og fæstede sit Øie,
Imens hun sang sin Frelsers Lov,
Paa Stjernen i det høie.
Da for hun vild paa spæde Fod,
Og Tørsten hende plaged;
Tilsidst blev hun i Hu saa mod,
Hun græd og sig beklaged:

„Ak Gud! hvorledes kommer jeg
I Aften til min Hytte?
Jeg rent forfeilet har min Vei,
Jeg kan ei Foden flytte.
Jeg er saa tørstig, og her er
Ei allermindste Draabe,
Kun vilde Dyr og Spøgelser!
Ak Gud! hvad kan jeg haabe?“

Og se, — hver den, som tror paa Gud,
Den hjelper han i Nøden:
Hvor Taaren faldt, et Væld sprang ud
Og lo i Aftenrøden,

Da drak hun af det klare Vand 280
Og fulgte Bølgen rolig;
Den leded med sin Blomsterrand
Til liden Kirstens Bolig.

Sankt Kirsten hviler sødt i Blund
I Gravens Arme milde,
Dog kommer hun hver Midnatsstund
Og stirrer paa sin Kilde.
Som hendes Øie den er blaa,
Som hendes Blik den blinker.
Kom I, som gaar derovenpaa,
Se, liden Kirsten vinker!

A. Oehlenschläger.

Kong Valdemars Tanke.

Thiele

Engang da Kong Valdemar Atterdag vilde stige tilhest, faldt han i Tanker og blev staaende med venstre Fod i Stigbøilen. Det hændte sig just, at en Mand, Kongen havde dømt tildøde, blev ført forbi; han gjorde Knæfald og bad for sit Liv. Kongen saa op: „Kan du skaffe mig at vide, hvad Tanke det var, der nu gik mig af Minde, og om det vil ske, — saa skal du blive fri!“ Herpaa fik Manden Orlov og reiste Landet rundt til alle kloge Folk; men ingen kunde give ham Besked. En Aften kom han til Bovbjerg, en steil Klint vester ude ved Havet, og bankede tre Gange paa med den hvide Stav, han havde i Haanden, saa Bjergmanden kom ud. Han vidste ingen Ting: „men jeg har en Oldefader i Dagbjerg-Daas, der er en gammel fremsynet Mand, gaa du derhen!“ Manden tog Stav i Haand og styrede til Dagbjerg; men Bjergmanden her vidste heller ingen Ting: „men jeg har en Tipoldefar i Rødsten paa Fur; kan han ikke vide det, saa ved ingen det!“ Manden slæbte sig ogsaa derhen, og det traf sig, at han just ved Midnatstid stod ved Hulen og bankede tre Gange paa. Der kom en gammel, udlevet Pusling ruggende frem. — „Ja, jeg kunde vel hjelpe; — men saa skal du først sige mig tre Sandheder!“ — Manden tænkte sig lidt om og sagde: „Meget har jeg reist, og vidt har jeg faret; men aldrig har jeg seet saa fast et Hus, som dit er.“ — „Ja, det kan jeg tro, for det er hulet af en Sten!“ — „Meget har jeg reist, og vidt har jeg faret; men aldrig har jeg seet saa meget Guld og Sølv paa en Plet!“ — „Det er muligt det; men saa videre!“ — „Meget har jeg reist, og vidt har jeg faret; men aldrig har jeg seet saa liden en Mand med saa stort et Skjeg!“ for det var saa stort, at den lille Mand stod og traadte paa det. — „Ja,“ sagde Puslingen, „saa vil jeg ogsaa sige dig, hvad Kongen tænkte paa, og det var: om han kunde faa Danmark, Norge og Sverige smedede sammen; men det skal ikke han, det skal hans

Datter.“ Dette Svar bragte Manden tilbage, og fik han da sin Dødsstraf eftergiven, som Kongen havde lovet.

J. M. Thiele.

Henrik og Else.

281

Winther

„Nei, nei, min ædle Herre! I tro mig, om I kan!
Sin Henrik ene elsker hun i hele Danmarks Land,
Min Else er saa trofast som den ranke Liljevand,
Der sætter eders Hjerte i en evig Elskovsbrand!“ —

„Min bolde Svend! imorgen er det atter en Dag,
Da vil jeg hende prøve og forfare den Sag!“
Saa talte Herren listig og saa mod Flisen ned,
De andre Herrer smiskede saa lønlig derved.

Alt Sommerlærken synger over Vordingborg By,
Og Guldgaasen glimter i det klare Morgengry;
Den milde, friske Vind bølger frem gjennem Korn,
I den susende Skov høres Hunde og Horn.

Liden Else sidder lunt ved sin Faders Urtegaard
Med sin flittige Rok, og rundt om Stolen staar
Pioner, Tulipaner og Buxbom, Krusemynt;
Men Pigen var dog Havens alsomdeiligste Pynt.

En mørkeblaa Kjortel om de ranke Lemmer laa,
De snehvide Ærmer til Haandledet naa.
Og flittig og vims er den lillebitte Fod,
Den dreier Rokkehjulet med trøstigt Mod.

En Kat med sorte Striber bag ved en Solbærhæk
Høit skyder op sin Ryg; ved den tindrende Bæk
Der gaar den lille Ælling, saa gul og rund og ren,
Ret som en Æggeblomme, der nylig har faaet Ben.

Paa sin Vinge svømmer Bien, mens Solen er saa varm; 282
Da hæver hun sit Hoved rask og skygger med sin Arm.
En Flok af vilde Jægere med buldrende Trav
Sig skynder over Mark, over Grøft, over Grav.

Hver Ridder var saa pyntet, som han vel kunde bedst;
Men smukkest var dog han paa den skimlede Hest;
Han skinnede som Solen i den brogede Flok,
Han standsede sin Ganger, og hun standsede sin Rok.

„Hil sidde du blandt Roser, selv en Rose saa skjøn,
Liden Else, jeg har elsket dig længe i Løn!“
Da neied sig mod Jorden den tugtige Mø,
Af Blussel og Angst var hun nærved at dø.

„Til dit Hjerte og din Haand jeg beile nu vil,
Disse gode danske Herrer er Vidne dertil!“
Da rysted hun paa Hovedet med blussende Kind,
Da greb hun til sin Rok og vilde gaa ind.

„Jeg giver dig Forlov at betænke den Sag,
Liden Else, imorgen er der atter en Dag!“
Det sagde han saa listig og saa til Pigen ned,
De andre Herrer smiskede saa lønlig derved.

„Med hvide Perler fletter jeg dit guldgule Haar,
Din Fløielskjortel fores med Sobel og Maard;
Jeg binder dyre Stene om din Hals og din Arm,
Jeg spænder fire Heste for din hængende Karm.

Til Harper og til Fløiter under tusend Kjerters Glans
Paa kostelige Tilje, der træder vi vor Dans;
Ved barske Vintertider i Salen lun og tæt
Vi spiller Guldtavl ved Malvasier og Klaret.“ —

Da reiste hun sit Hoved, slog Lokken fra sit Kind,
Hun smilte med sit Øie saa listefuld i Sind.
Hvor gule var de Lokker, som rundt om Panden laa,
Og saa disse Øine, — hvor friske og hvor blaa!

„Jeg er kuns Bondepige, men I en Ridder stolt,
Snart vilde eders Øie kun skue mig koldt,
En Bonde maa det være, en Bonde har jeg kjær; —
Thi hænge I bort eders blanke Herresverd!“

„Velan, jeg hænger gjerne min Dyrendal paa Væg,
Nu vil jeg hvæsse Leens og Plogjernets Eg.“ —
„Men Kaaben hin røde jeg aldrig skue vil,
En dygtig Vadmelskofte maa I lægge jer til!“ —

„Ja Vadmel vil jeg bære, og det røde Fløielskrud 283
Paa Herrens høie Alter jeg breder ydmygt ud!“ —
„Saa skjænke I bort eders ridderlige Hest;
Min Mand skal drive Studen, det passer ham bedst.“ —

„Jeg jager ind i vilden Skov min gode Ganger graa,
Den Hest, som mig har baaret, skal ingen sidde paa;
Men selv vil jeg langsomt i Plogfuren gaa,
Ifald jeg, liden Else, dit Hjerte kan faa.“ —

„Af eders Borgekjelder I trille hvert et Fad,
Det Øl og Mjød, jeg brygger, gjør ogsaa Hjertet glad!“ —
„Ja gjerne vil jeg drikke det danske Øl og Mjød,
Saa giver jeg min Sanger den Vinmost saa sød,

Ei lyder Sangen liflig, naar Halsen er for tør,
Og dygtig maa den skylles, det har jeg merket før!“
Det sagde han saa listig og saa til Sang'ren hen,
De andre Herrer smiskede saa lønlig igjen.

„Jert Herreskjold, med Merker og Billeder besat,
Det sætte I for Knæ og bryde det brat;
Og ned maa I styrte eders stolte Ridderhus
Og lade Plogen vandre over Grundmurens Grus!“

Da straalte hans Ansigt med Høihed og Ro,
Han merkede klarlig, hun var sin Kjæreste tro:
„Jeg ser, liden Else, du kan dig fra mig sno;
Thi Skjoldet vil jeg bære, i Huset vil jeg bo —

I Skjoldet springer Løver, og Hjerter staar i Brand!
Hvor kunde jeg vel bryde den dyre Skjolderand?
Thi jeg er Kong Volmer, og Danmark er mit Hus;
Og skulde jeg vel Danmark nedstyrte i Grus?

Jeg frister dig ei længer, nu kjender jeg din Hu,
Krist give, hver en Ungmø var trofast som du!
Belønne dig — det vil jeg; du har talt mig til Behag.
Guds Fred! Farvel! imorgen er der atter en Dag!“

Saa kasted han omkring sin urolige Hest,
Bort for han med sin Skare som en Efteraarsblæst;
Da raslede Løvet under dundrende Hov.
Vildt skingrede Hallo! i den undrende Skov.

Men over Gjerdet svang sig hendes hjertenskjære Ven,
Han ilede med Jubel i Pigens Arme hen;
Med stille Fryd de ginge over Marken til By,
Hvor Guldgaasen glimtede paa Taarnet under Sky.

Chr. Winther.

Kristian den fjerde og Bonden.

284

Thiele

Engang paa en Spadsertur fra Fredriksborg Slot var Kong Kristian den fjerde kommen saa langt frem igjennem Skoven, at han, da han skulde vende tilbage, fandt det bekvemmere at sidde op hos en Bonde, der just kom agende forbi og skulde til Slottet. Han gav sig dog ikke tilkjende, men lod Bonden være i den Formening, at han var en af Hoffets Folk. Da de under alskens Samtale nærmede sig Slottet, ytrede Bonden stor Lyst til at se Kongen, som han aldrig endnu havde seet. Kong Kristian ytrede dertil, at dette vel kunde ske ved denne Leilighed, og til Bondens Bemerkning, at det vilde vel ikke være let at kjende ham iblandt de mange Hoffolk, som omgav ham, gav Kongen ham det Raad, kun at give Agt, naar de kom ind i Slotsgaarden: der vilde han let kunne kjende Kongen derpaa, at han var den eneste, som beholdt Hatten paa, naar alle de andre tog sin af. Det næste Øieblik rullede Bondevognen ind; Kongen stod af, og alle, som var tilstede, blottede Hovederne. Da saa Bonden paa Kong Kristian og sagde ganske rolig: „Ja! saa maa det nok enten være ham eller mig!“

J. M. Thiele.

VI. NATURSKILDRINGER OG LIVSBILLEDER.

Norges Natur.

284

Wergeland

Det er min Sjæl en frydfuld Trang
At gjeste Norges Dale,
Den gamle Fjeldkol elsker Sang,
De glade Hjerters Tale,
Kom til den fagre Maridal!
Til Klevens svimlende Portal!
Kom hvorsomhelst! og Norge skal
Dig i sin Favn husvale,

Hvor strømmer ud Berusning sød
Fra Dalens Birkelunde!
Det var en Drøm i Engles Skjød
Paa deres Mos at blunde.
Hvad Harpespil i denne Bæ
Hvad Melodi! hvor sød en Skræk!
Bestandig ny den toner væk —
Ak! som fra Perlers Munde,
Hvad tænksomt, sværmersk Øie fik
Du, Kjernets stille Vove!
Hvad Ord den susende Musik
I Aasens dybe Skove!
Den Mand er ei i Norge fød,
Som den ei gjør om Hjertet blød;
Det er hans Vuggesang, der lød
Ifra de dybe Skove.

Didind, hvor Fyrren suser, ind
Tør ingen Niding vandre,
Som har forglemt i troløst Sind
Sit Fædreland for andre,
Ham vilde Rædsel gribe, — bleg
Han vilde høre, Skoven skreg,
Hvor klagende dens Røster steg: —
Did tør ei Niding vandre.

Ham vilde som en Dommer haard
Hvert Fjeld imødetræde:
„Hvad vil du i din Moders Gaard,
Som glemt har hendes Kvæde?“
Hvor Kjernets Blik blev kummerfuldt!
Ak det, der smile kan saa huldt!
Ve den, hvis Barm ei voldsomt slaar
Ved Hjemmets Syn af Glæde!

Vi nærmere i Dalens Favn
Os føler Norges Hjerte.
Dets ærlige og gamle Navn
Vi der af Fossen lærte.

I Fjeldets solbelyste Tind
Det blotter os sit høie Sind,
Og derifra det speiler ind
Sig selv i Folkets Hjerte.

Ig jennem Folkets Aarer lad
Sig Glommens Styrke vælte!
Som Rjukands kjække Styrtebad
Saa fyrige dets Helte!
Lad i dets Kvinder Ringerik
Med bliden Ynde præge sig!
Vær Gausta hver en Gubbe lig,
Som sig til Tinge meldte!

Hvor styrtende mod Tyris Strand
Fra Aasen Kleven iler!
Saa først ved Maalet, Idrætsmand!
Din sterke Vilje hviler.
Som Kolven fra det spændte Staal
Din Kraft forfølge vil sit Maal:
Dit Vel, en Daad, o Fædreland!
En Daad, hvortil du smiler.

Hist slanken Silje, Hæg og Pil
Og Rogn sig sammenranke,
Det nøgne Fjeld de dække vil: —
Det er en kjærlig Tanke.
Saa, norske Brødre! Bryst ved
Bryst,
Vi ville med vemodig Lyst
Vor Moders Brøst selv hylle til, —
Det er en kjærlig Tanke.

H. Wergeland.

Brødrene.

Bjørnson

Baard hed Skolemesteren og havde en Broder, som hed Anders. De holdt meget af hinanden, lod sig begge hverve, levede i Byen sammen, var med i Krigen, hvor de begge blev Korporaler og stod ved samme Kompagni. Da de efter Krigen kom hjem igjen, syntes alle, det var to staute Karle. Saa dør deres Fader; han havde meget løst Gods, der var vanskeligt at bytte, og derfor sagde de til hinanden, at de heller ikke dennegang skulde blive uforligte, men sætte Godset til Auktion, at hver kunde kjøbe det, han vilde, og dele Udbyttet. Som sagt, saa gjort. Men Faderen havde eiet et stort Guldur, som var vidt spurgt; thi det var det eneste Guldur, Folk paa den Kant havde seet, og da dette Guldur blev opraabt, vilde mange rige Mænd have det, indtil ogsaa begge Brødrene begyndte at byde; da gav de andre sig. Nu væntede Baard af Anders, at han skulde lade ham faa Uret, og Anders væntede det samme af Baard; de bød hver sin Gang for at prøve hinanden og saa over til hinanden, medens de bød. Da Uret var kommet op i 20 Daler, syntes Baard, det ikke var vakkert gjort af Broderen, og bød paa, til det blev henimod 30; da Anders endnu ikke gav sig, syntes Baard, at Anders ikke huskede, hvor god han ofte havde været med ham, endvidere at han var den ældste, og Uret kom over 30 Daler. Anders fulgte endnu med. Da satte Baard Uret op i 40 Daler med en Gang og saa ikke længer paa Broderen; der var meget stilt i Auktionsværelset, kun Lensmanden nævnte rolig Prisen. Anders tænkte, der han stod, at havde Baard Raad til at give 40 Daler, havde ogsaa han, og undte ikke Baard ham Uret, fik han vel tage det; han bød over. Dette syntes Baard var den største Skam, som nogensinde var hændt ham; han bød 50 Daler og ganske sagte. Meget Folk stod omkring, og Anders tænkte, at saaledes kunde ikke Broderen haane ham i alles Paahør; han bød over. Da lo Baard; „100 Daler og mit Brorskab paa Kjøbet," sagde han, vendte sig og gik ud af Stuen. En Stund efter kom en ud til ham, medens han holdt paa at sadle den Hest, han nys før havde kjøbt. „Uret er dit," sagde Manden; „Anders gav sig." I samme Stund, Baard fik høre dette, for der som en Anger igjennem ham, han tænkte paa Broderen og ikke paa Uret. Sadlen var lagt paa; men han standsede med Haanden paa Hesteryggen, uvis, om han skulde ride. Da kom meget Folk ud, Anders imellem dem, og saasnart han fik se Broderen staa borte ved den sadlede Hest, vidste han, hvad Baard netop nu stod og tænkte paa, men skreg over til ham: „Tak for Uret, Baard! Du skal ikke se det gaa den Dag, at Broder din skal træde dig i Hælene!" „Heller ikke den Dag, jeg rider til Gaards igjen," svarte Baard bleg i Ansigtet og svang sig til Hest. Det Hus, hvori de havde boet sammen med Faderen, betraadte ingen af dem mere.

Kort Tid efter giftede Anders sig ind paa en Husmandsplads, men bad ikke Baard til Bryllups; Baard var heller ikke i Kirken. Første Aar Anders var gift, blev den

eneste Ko, han eiede, funden død bortom den nordre Stuevæg, hvor den gik i Tjor, og ingen skjønte, hvad den var død af. Flere Uheld lagde sig til, og det gik tilagters for ham; men værst blev det, da hans Laave midt paa Vinteren brændte og alt, som i den var; ingen vidste, hvorledes Ilden var opkommen. „Dette har en gjort, som vil mig ondt," sagde Anders, og han græd den Natten. Han blev en fattig Mand, og han mistede Hugen til Arbeide.

Da stod Baard næste Kveld i hans Stue. Anders laa paa Sengen, da han traadte ind, men sprang op. „Hvad vil du her?" spurgte han, men taug og blev staaende, ufravendt seende paa Broderen. Baard væntede lidt, før han svarte: „Jeg vil byde dig Hjelp, Anders; du har det ikke godt." „Jeg har det, som du har undt mig det, Baard! Gaa, eller jeg ved ikke, om jeg kan styre mig." „Du tager feil, Anders; jeg angrer . ." „Gaa Baard, eller Gud naade baade dig og mig!" Baard gik ogsaa et Par Skridt tilbage; med dirrende Stemme spurgte han: „Vil du have Uret, skal du faa det." „Gaa, Baard!" skreg den anden, og Baard vilde ikke vænte, men gik.

Men med Baard var det gaaet saadan til. Saasnart han hørte, at Broderen led ondt, tøede Hjertet op; men Stoltheden holdt igjen. Han fik Trang til at søge Kirken, og der tog han gode Forsætter, men han orkede dem ikke frem. Ofte kom han saa langt, at han kunde se Huset; men snart kom en ud af Døren, snart var der en fremmed, snart stod Anders ude og hug Ved, saa der var altid noget i Veien. Men en Søndag ud paa Vinteren var han atter i Kirke, og da var Anders der ogsaa. Baard saa ham; han var bleven bleg og mager, de samme Klæder bar han som før, da de var sammen; men nu var de gamle og lappede. Under Prækenen saa han op paa Præsten, og Baard syntes, han var god og blid, huskede deres Barneaar, og hvilken god Gut han 288
var. Baard selv gik til Alters den Dagen, og han gjorde sin Gud det høitidelige Løfte, at han skulde forlige sig med sin Broder, der maatte komme, hvad der vilde. Dette Forsæt gik igjennem hans Sjæl, i det samme han drak Vinen, og da han reiste sig, vilde han gaa lige bort til ham og sætte sig hos ham; men der sad nogen i Veien, og Broderen saa ikke op. Efter Prækenen var der ogsaa noget i Veien, der var for mange Folk, Konen gik ved Siden af ham, og hende kjendte han ikke; han tænkte, det var bedst at gaa hjem til ham selv og tale alvorlig med ham. Da Kvelden kom, gjorde han det. Han gik lige hen til Stuedøren og lyttede; men da hørte han sit Navn nævne; det var af Konen. „Han gik til Alters idag," sagde hun, „han tænkte vist paa dig." „Nei, han tænkte ikke paa mig," sagde Anders, „jeg kjender ham; han tænker kun paa sig selv."

Der blev længe ikke sagt noget; Baard svedede, der han stod, skjønt det var en kold Kveld. Konen derinde arbeidede med en Gryde; det knitrede og bragede paa Gruen, et lidet Spædbarn græd engang imellem, og Anders vuggede. Da sagde hun disse Par Ord: „Jeg tror, I begge tænker paa hverandre uden at ville være ved det." „Lad os tale om noget andet," svarte Anders. En Stund efter reiste han sig, han

vilde gaa mod Døren. Baard maatte gjemme sig i Vedskjulet; netop did kom ogsaa Anders for at tage et Fang Ved. Baard stod i Krogen og saa ham tydelig; han havde lagt sine daarlige Kirkeklæder og gik i den Uniform, han havde ført hjem med fra Krigen, Magen til Baards, og som de havde lovet hinanden aldrig at røre, men lade gaa i Arv. Anders's var nu lappet og udslidt, hans sterke, velvoxne Krop laa som i en Bundt af Filler, og paa samme Tid hørte han Gulduret i sin egen Lomme. Anders gik didhen, hvor Risveden laa; istedenfor strax at bøie sig ned og læsse paa sig standsede han, heldede sig bagover mod en Vedstabel og saa ud mod Himmelen, der var tindrende klar med Stjerner. Da drog han et Suk og sagde: „Ja — ja — ja; — Herregud, Herregud!"

Saalænge Baard levede, hørte han siden dette. Han vilde træde frem imod ham; 289
men i det samme kræmtede Broderen, og det faldt saa haardt; mere skulde der ikke til for at standse ham. Anders tog sit Fang Ved, strøg saa tæt forbi Baard med det, at Kvisterne slog hans Ansigt, saa det sved.

Endnu vel i ti Minutter stod han stille paa den samme Plet, og uvist var det, naar han var gaaet, dersom han ikke ovenpaa den sterke Rørelse var tagen af en saadan Frysning, at han skalv al igjennem. Da gik han ud; han erkjendte aabent for sig selv, at han var for feig til at gaa ind, derfor havde han nu fattet en anden Plan. Af en Askekop, som stod i den Krog, han netop forlod, tog han nogle Kulstykker til sig, fandt sig en Tyrispik, gik op paa Laaven, lukkede efter sig og slog Ild. Da han havde faaet Spiken tændt, lyste han op efter den Nab, hvorpaa Anders hængte sin Lygte, naar han om Morgenen tidlig kom for at terske. Baard tog sit Guldur op og hængte det fra sig paa Nabben, slukkede saa sin Spik og gik, og da var han saa lettet, at han sprang hen over Sneen som en ung Gut.

Dagen efter hørte han, at Laaven var nedbrændt samme Nat. Væntelig havde Gnister faldt ned af den Spik, som skulde lyse ham, medens han hængte fra sig Uret.

Dette overvældede ham saaledes, at han den Dag blev siddende som en syg, tog sin Salmebog frem og sang, saa Folk i Huset troede, der var noget galt paafærde. Men om Kvelden gik han ud; det var sterkt Maaneskin, han gik til Broderens Plads, gravede efter i Brandtomten — og fandt ganske rigtig en liden sammensmeltet Guldklump; det var Uret.

Med den i Næven var det, han gik ind til Broderen hin Kveld, bad om Fred og vilde forklare sig. Men før er fortalt, hvordan det da gik.

En liden Gjente havde seet ham grave i Brandtomten, nogle Gutter, som gik til Dans, havde foregaaende Søndagskveld seet ham gaa nedover mod Pladsen, Folkene i Huset forklarte om, hvor underlig han var Mandag, og da nu alle vidste, at han og Broderen var bitre Uvenner, blev det meldt og Forhør optaget. Ingen kunde bevise ham noget; men Mistanken sad paa ham, han kunde nu mindre end nogensinde nærme 290
sig Broderen.

Anders havde tænkt paa Baard, da Laaven brændte, men ingen sagt det. Da han Kvelden efter saa ham bleg og forunderlig træde ind i sin Stue, tænkte han strax, at nu har Angeren slaaet ham, men for saadan forfærdelig Gjerning mod sin Broder faar han ikke Tilgivelse. Siden hørte han om, at Folk havde seet ham gaa ned til Husene samme Kveld, det brændte, og skjønt intet blev oplyst ved Forhøret, troede han urokkelig, at Baard var Gjerningsmanden. De mødte hinanden ved Forhøret, Baard i sine gode Klæder, Anders i sine lappede; Baard saa hen til ham, da han steg ind, og Øinene bad, saa Anders kjendte det langt ind. Han vil ikke, jeg skal sige noget, tænkte Anders, og da han blev spurgt, om han troede Broderen til hin Gjerning, sagde han høit og bestemt: „Nei."

Men Anders slog sig sterkt paa Drikken fra den Dag, og det gik snart meget daarlig med ham. Endnu daarligere var det dog med Baard, skjønt han ikke drak; han var ikke til at kjende igjen.

Saa kommer sent en Kveld en fattig Kone ind i det lille Kammer, Baard boede tilleie i, og bad ham følge med ud lidt. Han kjendte hende, det var Broderens Kone. Baard forstod strax, hvad Ærende hun førte, blev ligbleg, klædte paa sig og fulgte uden at tale et Ord. Det lyste ud fra Anders's Vindu med svagt Skin, det blinkede og lukkede sig, og de gik efter Lyset; thi der førte ingen Sti over Sneen. Da Baard atter stod i Svalen, slog der en underlig Lugt imod ham, hvoraf han fik ondt. De gik ind. Et lidet Barn sad borte i Gruen og spiste Kul, var sort over alt Ansigt, men saa op og lo med hvide Tænder; det var Broderens Barn. Men borti Sengen med alle Slags Klæder over sig laa Anders, afmagret, med klar, høi Pande og saa hult paa Broderen. Baard skalv i Knærne, han satte sig nedved Sengfoden og brast i en ualmindelig sterk Graad. Den syge saa paa ham uafvendt og taug. Endelig bad han Konen gaa ud; men Baard vinkede, hun skulde blive, — og nu begyndte disse to Brødre at tale sammen. De forklarede sig lige fra den Dag, de bød paa Uret og udigjennem til den, da 291
de nu mødtes her. Baard sluttede med at tage Guldklumpen frem, som han altid bar hos sig, og aabenbaret blev det nu mellem Brødrene, at de i alle disse Aar ikke en Dag havde følt sig lykkelige.

Anders sagde ikke stort, for han var ikke god til; men ved Sengen blev Baard siddende, saalænge Anders var syg. „Nu er jeg fuldkommen frisk," sagde Anders en Morgen, han vaagnede; „nu, Bror min, skal vi leve længe sammen og aldrig gaa fra hverandre, ligesom i gamle Dage." Men den Dagen døde han.

Konen og Barnet tog Baard til sig, og de havde det godt fra den Tid. Men hvad Brødrene havde samtalet om ved Sengen, det sprængte ud gjennem Væggene og Natten, blev bekjendt for alt Folk i Bygden, og Baard blev den mest agtede Mand imellem dem. Alle hilste paa ham som paa en, der har havt stor Sorg og atter fundet Glæde, eller som paa en, der meget længe har været borte. Baard blev sterk af Sind ved denne Venlighed omkring sig, han blev Gud hengiven og vilde bestille noget,

sagde han, og saa gav den gamle Korporal sig til at være Skolemester. Hvad han indprentede Børnene baade først og sidst, var Kjærlighed, og selv øvede han den, saa Ungerne holdt af ham som en Legekammerat og Fader paa en Gang.

Björnstjerne Björnson.

Raad for Uraad.

291

Welhaven

Gudmund Tordsen Storebingen,
Han var gjæv i et og alt,
Smal om Livet, bred om Bringen,
Fast paa Taa, hvor andre faldt;
Glad og let, men arm paa Gods,
Derfor var han flink tilfods;
Flink, med Skræppen paa sin
Nakke,
Baade op og ned ad Bakke.

Knut Labeit i Viumaasen
Var en tver og uglad Mand;
Men han havde Fæ i Baasen,
Sølv i Skab og fulde Spand,
Knut var baade grim og gram,
Skak i Vext og hoftelam;
Derfor drog den rige Styggen
Helst i Vei paa Hesteryggen.

Ingeborg i Fagerlien,
Bedre Terne saa du ei —
Gik hun først paa Sæterstien,
Blev den snart en Alfarvei,
Bygdens unge Karleflok
Drog til Sæters flittig nok;
Men hun saa, hun ænsed ingen
Uden Gudmund Storebingen.

Det gik hen til udpaa Høsten, 292
Sæterhytten stod forladt;
Da blev Gudmund reiselysten,
Og saa tog han Skræppen fat.
Mens han drog paa Salg og Kjøb,
Gudmund fra sin Lykke løb.
Knut Labeit, hvis Fart var liden,
Passede desbedre Tiden.

Saa kom Gudmund hjem forsilde;
Thi hans Hjertenskjær var Brud,
Tvungen, skjønt hun bar sig ilde,
Solgt for Sølv til rige Knut.
Gudmund sagde: „Stands din
Graad!
Vænt, der findes vel et Raad,
Raad for Uraad, om ei førend
Du skal ind af Kirkedøren!“

Det blev Vaar i alle Dale,
Elven steg, og Løvet sprang;
Da begyndte Knut at prale
Med den Fest, han fik istand.
Der blev brygget, der blev bagt,
Der var nok af Stads og Pragt;
Vidt omkring drog efter Gjester
Spillemand og Kjøgemester.

Mellem Fagerliens Birke
Og det stride Elvedrag
Red i Brudefærd til Kirke
Knut Labeit paa Pinsedag.
Foran Spillemanden drog,
Saa kom Bruden med sit Tog;
Først bag den, der slog paa
Tromme,
Saa man Knut med Følge komme.

Men i Skjul af grønne Grene
Ved den samme Kirkesti
Gudmund Tordsen gik alene,
Just da Færden kom forbi.
Snildt han passed sine Skridt,
Saa han fulgte Brudens Ridt,
Og da var der intet uden
Krattet mellem ham og Bruden.

Saadan gik det frem til Nesset,
Der hvor Elven bøied af;
Her stod Flommen over Græsset
Op til Sti og Gjerdestav.
Kirken laa saa nær derved
Over paa den anden Bred;
Men af Bro der var ei andet
End en Stump, som drev i
Vandet.

„Tør der nogen vade over?“
Raabte i sin Vaande Knut;
„Den, der prøver det, jeg lover
Viumaasens bedste Stud.“
Men de svared ham med Spot:
„Rige Knut, du lover godt —
Vade over, det kan ingen.“
— „Jo jeg kan,“ sa’ Storebingen.

Og i Tummelen og Larmen
Frem til Bruden trængte han,
Løfted hende høit paa Armen,
Sprang saa i det stride Vand.
Elven om hans Hofte stod,
Men han stemmed sig imod,
Og man saa ham opret skride
Over til den anden Side.

Da han stod paa Kirkevolden,
Jubled store der og smaa;
I hans Arm sad hel og holden
Bruden med sin Krone paa.
Knut Labeit forsøgte ei
Gudmunds nye Kirkevei;
Ingen af hans Bryllupsfæller
Bar ham over Elven heller.

Folk paa dette Kirkestevne
Loved og besvore det,
At hver Mand med al sin Evne
Skulde staa paa Gudmunds Ret.
Prest og Klokker ligedan
Loved ham at holde Stand;
Knut blev snart saa spag tilmode,
At han gav sig med det gode.
Og man har i disse Egne 293
Fra den Tid et Mundheld havt,
Som i Korthed kan betegne
Gudmund Storebingens Kraft.
Er et Arbeid tungt og slemt,
Har man strax den faste Skjemt,
Naar man just faar Bugt med
Tingen:
„Jo jeg kan, sa' Storebingen."

J. S. Welhaven.

Fløterne. 293

Schultze

Tømmertrafikken er Solungens Liv, og dette Liv kulminerer i Fløtningstiden. Aldrig er Solungen kvikkere eller vittigere, aldrig er han mere letvindt, end naar han med Næversko paa render fra den ene Stok til den anden eller midt i gule Fossen seiler nedover paa en Tømmerhaug, som han netop har løst. Det gaar paa Livet mangen Gang, og for den, som ikke er vant med dette Arbeide, ser det farligere ud end Linedansernes og Beridernes halsbrækkende Spring. Men Fløterlivet, fuldt af Afvexling og Farer, tiltaler Solungens livlige Sind. Øvelsen fra Smaagut af giver

ham denne Koldblodighed i Farer og denne Ligevegt i Legemet, som alene kan fri ham fra Døden i Fossestupet eller fra at knuses under de mægtige Tømmerhauge.

Det var en vakker Vaardag med Løvspræt og Solskin, da vi kom op til en af de større Fosse i Flisen for at se paa Fløtningen. Elven var stor, og de gule Vandmasser for dundrende udover Heldingen. Midt i Løbet laa nogle mægtige Fjeldstykker, hvorimod Tømmeret styrtede, naar det kom nedover Faldet, og flere hundrede Tylvter havde bundet sig fast til en eneste stor Haug, der syntes saa fast som selve Fjeldet. Vel et halvt hundrede Mand var ifærd med at faa Haugen ud. Nogle drev i Baade i Elven nedenfor og ovenfor for at give Tømmerstokkene det rette Løb, andre stod i Land og kommanderede; men de fleste var paa Tømmerhaugen og søgte at faa denne løs ved at overhugge eller løse de Stokke, som bandt Haugen. Fossen dundrede om dem og oversprøitede dem med Skum; men de brød sig intet derom. De hang som Fluer paa Tømmerstokkene eller sprang omkring som Linerler. Det hændte vel iblandt, at en eller anden mindre behændig Fløter traadte feil og fik sig et koldt Bad; 294
men i et nu hævede han sig op igjen paa Stokken, og en haanende Skoggerlatter var al den Trøst, han fik.

Men Haugen vilde ikke gaa. Fløterhusbonden kommanderede, og Folkene arbeidede; men Haugen stod lige fast. „Du faar ud du, Ola Kroken," skreg gamle Knut oppe paa Bakken til en ung Gut, som med Baadshagen i Haanden nogle Øieblikke havde staaet og seet paa Arbeidet. Gutten lo, det var Overmod og Livslyst i denne Latter. Han saa et Øieblik paa Tømmerhaugen, og med Baadshagen i den ene Haand og Øxen i den anden sprang han udover Tømmerstokkene, som drev gjennem den stride Strøm, saa sikkert, som om han gik paa Stuegulvet.

Tømmerhaugen taarnede sig mange Alen høit op, og Ola Kroken speidede rundt for at se, hvor den Stok sad, som bandt det hele. Endelig lader han til at have fundet den, han griber Øxen, lægger inderst ind under Tømmerhaugen og begynder at hugge. Samtlige Fløtere standsede forfærdede i sit Arbeide. Havde han truffet den rette Stok, og Tømmerhaugen gik løs, syntes det uundgaaeligt, at den maatte styrte udover ham og knuse ham til Atomer. En aandeløs Taushed herskede, kun afbrudt af Fossens Brummen, Tømmerstokkenes Dundren mod Klipperne og Guttens sikre Øxehug. Pludselig hørtes et forfærdeligt Brag, og alle Fløterne udpressede uvilkaarlig et ængsteligt: „Pas dig!" Da dundrede Tømmerhaugene udover, en forvirret Masse af Stokke, Vand og Fosseskum; men da den var kommen ud i det stillere Vand, seilede Gutten paa Toppen af Haugen med Baadshagen i Haanden, og et rungende Hurra hilste ham velkommen tilbage til Livet.

H. Schulze.

Truls og Inger.

294

J. Moe

De røde Morgenstraaler
Ned i Sommerdalen gaa,
Og Husmandshyttens Glar
De maler Roser paa.
Hvor trøstende de gløder!
Som kunde de forstaa,
At en, der stred med Døden,
Bag Hyttevæggen laa,

Paa Elvedragets Luftning
Svømmer herned en Lyd
Fra fjerne Sankthans-Haug
Af Skud, Raab, Fryd;
Men dæmpet kun og summende
Den toner mat herhid:
Den tør ei vel forstyrre
Den alvorlige Strid.

295

Paa Jordtaget over Døren
Sidder den sorte Kat;
Den vasker sig med Poten,
Den stryger Skjegget glat.
Jeg ved ei, om den pudser sig
For Livets glade Fest;
Jeg tror heller for den sterke,
Den usynlige Gjest.

I Stuen selv er feiet
For Spindelvæv og Støv;
Paa sorte Peis er stablet
Et Baal af Birkeløv;
Med Nypetornsrosen,
Saa blegagtig rød,
Og grøn, duftende Ener
Er Gulvbræden strød.

Men se, i Sengen ligger
Døende gamle Truls
Med klamme Sved paa Panden,
Med mat, stivnende Puls;
Og hos ham paa Krakken
Sidder Inger, hans Viv,
Saa tro ham i Døden,
Som hun var det i hans Liv.

Hvi staar ei Børneflokken
Om den døendes Seng?
Ak, Husmands Kaar er Armod,
Hans Lod er haard og streng:
Sex Sønner og en Datter
I Bygd og fjerne By
Maa tjene Folk for Føden,
For Klæder og for Ly.

Men hos ham sidder Inger,
Hans hustro gamle Viv,
Og mygt er hendes Hjerte,
Lad saa Ryggen være stiv!

Mer trofast havde ingen
Paa den skumle Nattevagt
Felden og Lagenet bredt
Eller Halmpuden lagt.

Med sit Forklæde tørrer hun
Det skrumpne magre Kind;
Thi Øiets varme Graad
Gjør Brillen dum og blind.
Saa læser hun igjen
Af den hellige Bog
Med dirrende Stemme
De trøsterige Sprog.

Hun kan ei tælle Draaber,
Ei Pulver ryste ud —
Den Drik, hun ved mod Døden,
Hun lærte af sin Gud:
Den springer af Livets Kilde,
Den strømmer med klare Ord
Om ham, der gik af Graven
Og til Himmels opfor.

Men tys! han drager Aanden,
Den sidste, tung og mat,
Hans Øie alt er mørknet
Af Dødens sorte Nat;
Men for hende, som hans Brude-seng
Og Dødsseng har redt,
Det har et lyst, et kjærligt Blik,
Et eneste et!

— Med Haand om Sengestolpen
Hun bøier med Besvær
Mod hans Mund sit gamle Øre —
Han aander ikke mer!
Hun reiser sig, hun bryder
Sagte hulkende ud:
„Naar hans Hænder er foldet,
Er jeg færdig, min Gud!“

Jörgen Moe.

Blomster-Ole.

295

J. Moe

Jeg mindes grant fra min Barndoms Aar
En Tigger, der kom
Ret ofte op til min Faders Gaard,
Naar han vandred om.

Han var dem alle til Spe og Spot — 296
Det Stakkels Fjog!
Istedenfor Svar han Pikluen blot
Over Ørerne drog.

Hans Melpose laa i den venstre Arm
Kun skjödeslöst;
Den höire trykkede tro og varm
Hans hele Tröst:
En Dusk af Blomster, som Mark og Skov
Ham kjærlig böd,
Som hos rige Folk, med tryglet Forlov,
Han i Haven bröd.

Hans Mine var slap, med et tosset Smil,
Og Øiet mat;
Men traf det hans Dusk, en kraftig Ild
Det klarede brat.
Da vugged han Hovedet som i Dröm —
Da saa han ud
Som Elskeren, naar han stirrer öm
Paa sin unge Brud.

Næst Jordens Blomster han elsked alt,
Hvad ham tyktes skjönt:
En pragtfuld Villa, der hvilte svalt
Bag Alleens grönt,
Ham vinkende drog, som det gyldne Slot
Et barnligt Sind, —
Han trygled saa længe, saa tyndt og smaat,
Til han kom derind.

Der tigged han aldrig om Mel eller Mad,
Kun om at faa se:
Hver glinsende Sal og hvert rödmende Blad
De maatte ham te.
Og hvad han saa i de riges Bo
Af pragtfuldt og smukt,
Forvarede han i Erindringen tro
Som laaset og lukt.

Han yndede mig. Sine Syner tog
Han mig stundom frem; —
Han brugte et eget, halvt österlandsk Sprog
Til at male dem:
Af Blomsternes Farver og Liv og Skik
Han tog sine Træk —
Hvor funklede Billedet for mit Blik
I det brogede Blæk!

Men vilde man tvinge hans Tanker ind 297
I Begreb og Dom,
Da sammenflød alt, da ligned hans Sind
Et taaget Rum.
I mangen et Herrens Aar han gik
Til Bygdens Prest,
De ti Bud-Ord han dog aldrig fik
Igjennemlæst.

Han blev en Hedning. Guds hellige Ord
Ei Lys ham gav,
Imens han tigged sig frem over Jord
Mod den sorte Grav.
Ham kaldte ei Klokken fra høie Luft
Til Nadver og Daab, —
Men glødende Roser ham præked med Duft
Og Taarer hans Haab.

Det var en deilig Septemberdag —
Saa mat og rød
Stod Solen og drømte, mens lette Lag
Af Taager flød.
Jeg gik til Presten at læse Latin
Min vante Gang:
Da bar man en Kiste til Kirken ind
Uden Klokkeklang.

Knap høvlet var Kisten, kun strøgen slet
Og kløtret gjort,
Og armodslig kun de Stakler klædt,
Som bar den bort.
Men foran den gik i snehvidt Lin
Sex unge Møer;
Af florvundne Kurve med Fingren fin
De Blomster strøer.

I Kisten laa han. Den Bane var haard,
Som bragte ham Ro;
Henkommen ensteds til en stadselig Gaard,
Trak han af sine Sko.
Dem stilled paa Trappens øverste Trin
Han hen efter Skik
Hos Pose og Stav, imedens han ind
I Kjøkkenet gik.

Der spigred af Kaadhed dem Drengene fast. 298
Da han kom igjen
Og ret skulde ile ned med Hast,
Han tumlede hen,
Hans Hoved traf en kantet Sten
Og farved den rød —
— Hvad var det saa mer? Det var ingen til Men,
At en Tigger var død.

Der laa hans Legem i Kisten trang,
Stivt, strakt og dødt —
Nu skulde han ogsaa bæres engang
Ret varlig og blødt; —
Den Fryd, man den levende negted tidt
Eller gnavent gav,
Henkasted de venlige Piger blidt
Paa den dødes Grav.

Det rørte og harmed min unge Sjæl,
Med Taarer i Løn
Jeg bad ved Graven som til Farvel
En hjertelig Bøn:
„Min Gud! vel kunde han ei forstaa
Dine ti Bud-Ord;
Dog elsked han dig i Blomster smaa
Og hvert Skjønheds Spor,

Her maatte han lide. Giv nu ham Ly
Bag Palmen og Fred!
Men Reisen er mørk: send en rosenrød Sky
At hente ham med!“
Saa tog jeg min Bogrem igjen i Arm
Og vandred afsted;
Men alt som jeg gik, for Vemod og Harm
Mine Taarer gled.

Da faldt den Tanke mig ind paa engang:
Naar du først bli'r stor,
Skal du rigtig skrive den Stakkel en Sang
Med deilige Ord.
I Graven hviler den Fattigmand
Alt længe nu —
Jeg digter hans Vise, saa godt jeg kan,
Med trofast Hu.

Jørgen Moe.

En Baadfart.

299

Østgaard

Det var Pinsedagsmorgen. Den klare Himmel med enkelte lette, hvide Skyer og det milde, sydlige Lufttræk lovede os idag en egte Sommerdag, uagtet det var i Begyndelsen af Juni, da Sommeren endnu ikke pleier at være naaet frem til Østerdalens Fjelddale. Allerede længe havde Kirkeklokkernes høitidelige Kimen forkyndt Dagens Betydning. Men i Huset var ogsaa Alting pudset og ryddet, Gulvene strøede med smaat Granbar, friskt, nyudsprunget Birkeløv sat over Kjøkkenskorstenen og i Rækkerne. Gjenterne gik alt i sine kridhvide Linærmer og

grønne Helgedagsliv, og jeg selv havde forlængst faaet den blaa Søndagstrøie med Kugleknapperne paa og, hvad som mere var, nye Benklæder til Dagen. Den festlige Flødegrød, som altid udgjorde Frokosten paa de store Høitidsmorgener, var ogsaa nydt af hele Familien, og nu væntede vi blot paa, at Bedstefader skulde give Signalet, for allesammen at drage til Kirken. Kun Bedstemoder, Stakkel, som var svag af Alder og næsten blind, maatte blive hjemme; men saa havde man formaaet gamle Jomfru Wessel til at komme og holde hende med Selskab og læse Prækenen for hende. Jeg tykkes endnu, jeg ser hende, den gamle Kone, hvorledes hun, med den hvide stivede Hølløk-Strimmel om de rynkede Kinder, bestandig sad og ruggede frem og tilbage i sin Pindestol, dreiende den slidte Sølv-Snusdaase mellem de knoglede Fingre.

I Utaalmodigheden efter at komme afsted havde jeg og min Søster sat os ud paa Bakken. Hvilken Scene laa vel ikke der for os, medens vi stille sad i Græsset og lyttede til Kirkeklokkerne, hvis Klang, eftersom Lufttrækket gik, snart strømmede over til os i sterkeste Fylde, snart hendøde i en svag Enlyd, hvori man ei kunde skjelne de enkelte Slag. Tjernet dernede, som ellers ikke var bredere, end at det kunde stænges tversover med et eller to Fiskegarn, var idag blevet udvidet til en mægtig Indsø. Af Skjæftegræsset og de mange Vandplanter langs Bredderne var intet at se; den lave Dæmning eller Bro, som førte over til Engen paa hin Side, og hvorover Fodstien til Kirken gik, var ogsaa forsvunden; thi Vaarflommen havde gjort et 300
eneste stort Vand af Tjernet og Glommen og den mellemliggende vide, løvbegroede Slette, hvoraf nu kun enkelte Banker saaes at hæve sig som Smaaøer i Søen.

Flommen, som ellers hver Vaar sætter en Del af Engene under Vand, var iaar kommen senere, end den pleiede, og ved den pludselige Optøen af Fjeldenes Snemasser var Elven stegen til en usedvanlig Høide. Det var underligt, men over al Beskrivelse skjønt tillige, at se Hængebirkene afspeile sine høie, lysgrønne Kroner i det stille Vand, medens Toppene af de mindre Buske syntes at svømme hist og her omkring, indtil de atter samlede sig i større Løvpartier, hvorfra Vandet kun i smaa Glimt skinnede frem. Og til Baggrund for denne store, grøntsmykkede Sø har vi mod Nordvest den mørke, skovklædte Faastens-Li med enkelte Gaarde og lyse Græsbakker ved Foden og mod Nordost Østby-Liens jevne, frugtbare Skraaning med sine „Garkruller“ eller landsbyagtige Klynger af Huse; men midt i Dalen mellem begge Lierne skyder en høi Brink sig frem, og der ligger den anselige røde Kirke, hvis Taarnkuppel stiger op over den dunkle Aasrand i det fjerne.

Men Klokkerne vedblev at kime og taug af og til i korte Pauser som for at trække Aande, hvorpaa de atter tonede med fornyet Kraft. Og allerede begyndte det at sortne af Folk derhenne paa Kirke-Eggen, og i Veien didop saa vi Menneskerne bevæge sig i en uafbrudt Strømning. Vi fandt det nu vor Pligt at springe ind og underrette Bedstefader om, at vi muligens ved at bie længer kunde komme for sent.

Men de var allerede færdige til Opbrud derinde; Pigerne havde faaet sine sorte Trøier paa, og de mørke rødkantede Silketørklæder om Hovedet havde fuldendt Kirkepynten; og nu skulde blot min Moder efter gammel Regel samle og aflevere Nøglerne til Bedstemoder, som endnu indbildte sig, at hun selv styrede Huset.

Imidlertid skyndte jeg mig afsted iforveien ned til Kristofer, som allerede var ifærd med at øse Baadene; thi idag var der ingen anden Vei over til Kirken end tilbaads. Og denne Baadfart skulde gaa tvertover Engene, mellem de grønne Trær — hvilken Herlighed! Det var knapt jeg fik Tid til at stikke Baaden ud til Bedstefaders 301
flydende Fiskekiste, for gjennem Laaget at kige et Øieblik ned paa de store, nys fangede Gjedder og Aborrer, som gik dernede, førend Gubbens kraftfulde Skikkelse viste sig ved Haveporten i Spidsen for Toget, hvilket forresten bestod af min Moder og Søster, Tjenestepigerne samt Manden og Konen i den anden Stue paa Gaarden tilligemed deres voxne Sønner. Men som Bagtrop fulgte i nogen Afstand to underlige Væsener, hvem jeg ikke kan undlade at beskrive lidt nøiere.

Den ene var „Gamle-Faster," et stakkels paa Forstanden indskrænket Lem af Familien, som havde faaet Livsbrød hos min Bedstefader, i hvis Hus hun havde beboet det saakaldte Fasterloft i henved tredive Aar. Hun havde to Temperamentssvagheder, som hun beholdt til sin Død, nemlig et overmaade pirreligt Gemyt, der brød ud i Raseri ved mindste Anledning — og saadanne Anledninger mangler sjelden, hvor Smaagutter findes, — og dernæst en forunderlig Lyst til at gifte sig, hvilken Passion uden Tvivl var Aarsag i, at hun anvendte en vidtdreven Omhu for sit Toilette ved alle Anledninger, hvor hun kunde gjøre Regning paa at blive bemerket af Personer af det andet Kjøn. Ikkedestomindre skulde man ingenlunde beskylde Faster for, at denne Omhu eller Forfængelighed, om man saa vil, forledede hende til Ødselhed; thi endnu bar hun de samme Klædningsstykker til Stads, som havde eller ialfald burde have rørt Ungkarlshjerterne i syttenhundrede og niti, ihvorvel hvert enkelt Plag, lig de gamle Borge, Walter Scott beskriver, ved Tilsætninger gjennem forskjellige Tidsaldre havde faaet et fra det oprindelige ganske forskjelligt Udseende. Men det var just Fasters store Kunst ved Forandringer og Udbedringer af det allerede tilværende og forældede at give det Nyhedens Interesse, og deri bandt hun sig aldeles ikke til nogen herskende Mode. Hendes Hovedbedækning var i den Henseende især merkelig og bestod af en liden snurrig Tingest af en Tøishat, hvis rige Besætning af Sløifer og Fjær tillod de mest forskjellige Kombinationer efter hendes egen vexlende eiendommelige Smag.

Men Faster — saa hed hun over hele Bygden — havde ogsaa andre interessante 302
Sider. Hun besad et uudtømmeligt Forraad af gamle Viser, Eventyr og Historier, som hun, naar hun var i godt Lune, ikke var prutten paa at give tilbedste, og i godt Lune fik vi hende altid ved at henkaste en Bemerkning om, at den og den syntes godt om hende, havde rost hendes Pynt o. s. v., selv om hun Øieblikket iforveien havde

fundet sig foranlediget til at svinge Ildtangen mod os med Trusler om fortjent Bank. Hvor mangen Gang sad ikke vi Børn hos hende paa Loftet og hørte med lystblandet Gru paa Visen om Fru Signe, der som Gjenfærd besøgte sine af Stedmoderen mishandlede Børn, idet vi især blev grebne af Medynk og Bedrøvelse ved Strofen: „Vi hungrer, vi tørster, vi ligger paa Straa." Men saadanne Indtryk forjoges snart, naar hun istemte sine muntre Sange, saasom: „Nys fyldte skjøn Sigrid sit attende Aar," eller, hvad bedre var: „I rykande Ovær," eller den gamle Hedemarkens-Vise: „Kom ihau, haa je ha sagt dei." Allerprægtigst var det dog, naar vi kunde faa et af de lange Eventyr. Da glemte vi mangengang Lexer og Regnestykker, ja Mellemmaden med.

Nu var Faster over sexti Aar; men uagtet hun ikke endnu havde opgivet Haabet og altid paastod, at hun var ligesaa letvindt og rask som i sin Ungdom, var hun dog ganske daarlig tilfods og gik bestandig med smaa trippende Skridt. Og derfor var det, at hun idag dannede Bagtroppen sammen med en Person, som just heller ikke havde sin Force i Benene.

Denne Person hed Vesle-Knut eller, som det i Bygde-Dialektens Udtale lød, Velt-Knut, en pudserlig, neppe to Alen lang Nisse-Figur, som i mange Herrens Aar havde været etslags Tjener eller Viserdreng i Huset, hvor han nu allerede maatte betragtes som Inventarium. Hans Antræk bestod af graa Knæbuxer med røde Strømpebaand og Spændesko, graa Sidtrøie og blaa Toplue med rød Brem og Dusk. Det merkværdigste ved Personen var dog hans bittesmaa Ben, der i sin Stilling mod hinanden omtrent dannede et retvinklet Parallelogram og derfor ikke syntes indrettede til fremadgaaende Bevægelse. Men alligevel kom han dog altid frem paa 303
disse Ben, om det end gik smaat, og naar man sendte Knut et Erende, kunde man altid med større Sikkerhed beregne, paa hvad Tid Budet vilde komme tilbage, end naar man skikkede andre, hvis Ben havde faaet en heldigere Konstruktion. Altid var han fornøiet og tilfreds i sin Stilling; men det mest fremtrædende Karaktertræk hos ham var den haardnakkede Iver, hvormed han aldrig undlod at staa paa sin Husbondes og Familiens bedste. Saadan var Velt-Knut, og saadan er han den Dag idag; thi endnu lever han som Arvegods i Familien. Hans Udvortes er ikke blevet synderlig forandret i de sidste tyve Aar; men naar man spørger ham om hans Alder, svarer han: „Aa, æi æ no øver dæ fjorde Tjuge" (otti). Nøiere ved han det ikke.

Endelig var da ogsaa Efternølerne komne ned til Stranden, og det hele Kirkefølge blev derpaa fordelt i de to Baade. Medens vi endnu var ifærd med Indskibningen, saa vi henne i Tjønmo-Bakken ogsaa endel Kirkefolk, som kom Fodstien udover til Tjernet og skjød Baaden, der for Flommens Skyld var trukken høit op paa Land, ud i Vandet igjen. Det var gamle Arne, som med hele sit Hus naturligvis ogsaa paa denne Høitidsdag skulde drage til Kirken. Vi undredes, om Ragnhild var med; thi vi vidste, at hun allerede var flyttet til Sæters med Moderen.

Baadene stødte fra Land. I Bagstavnen af den forreste sad Bedstefader og førte Styraaren som Lods og Anfører; thi Gubben havde bedst Kjendskab til alle Grunde og Skjær i dette Farvand, som ingen havde befaret saa ofte som han. Mig var det blot en Gang før blevet forundt at gjøre denne Fart med, da det kun sjelden indtraf, at Vaarflommen var saa stor, at man fra Tjernet af tilbaads kunde komme lige ud i Elven.

Stille gled Baaden frem mellem Buske og Trær, og ofte slog Hængebirkenes Løv os i Ansigtet, idet vi, snart ved at ro, snart ved at stikke og skaate, tvang os Vei gjennem de mangesteds snevre Aabninger. Paa en opstikkende Græsbanke saaes en langbenet Klyvi at spadsere frem og tilbage, stundom vadende langt ud i Vandet, slet ikke bange for at blive vaad. Men hvor havde hun nu sine Eg? Det Sted mellem Tuerne 304
ved Tjernbredden, hvor hun ivaar lagede sin Rede, maatte dog vel nu staa under Vand? Sligt lod dog ikke til at bekymre hende; lystig og vel tilmode nikkede hun med Hovedet, idet hun paa vante Vis uophørlig fortalte sit eget Navn*). Men Klyvi var dog ikke Eneherskerinde i disse Vande. I de videre solvarme Aabninger mellem Trærne svømmede Flokke af Vildænder, stolte Rødnakker med Fjære, som glinsede i Solen. Dem tyktes det nok godt at være derinde paa den nye Sø med den græsklædte Bund; thi snart stod de dukkende paa Hovedet, snart hævede de Kroppen høit op af Vandet og pladskede med Vingerne. Baadenes Nærmelse ænsede de ei videre, end at de, naar Afstanden blev altfor kort, seilede bag om en Busk. Men de vidste sagtens ogsaa, at ingen her paa det fredlyste Farvand gjorde dem Fortræd. Paa vor Vei traf vi ogsaa svømmende Væsener af en anden Art, idet vi ikke sjelden indhentede et og andet ulykkeligt Individ af Lemendslegten, som, da det saa ud til, at Landjorden tilsidst skulde blive ganske borte, i ængstelig Il søgte at naa den nærmeste opstikkende Tue, hvorfra det dog atter styrtede sig ud og fortsatte Farten, skrigende af Fortvivlelse og Arrighed, naar man stak efter det med Aaren.

Et af de vanskeligste Steder havde vi allerede lykkeligen passeret over. Det var nemlig Skigarden, som gik tversover Engene, og hvoraf nu kun Størenderne var synlige over Vandet. Men strax efter stødte alligevel vor bagerste Baad paa Grund, og det paa et Sted, hvor vi mindst væntede det. En opstaaende Birkekrag havde grebet fat lige ved Kjølen, og naar man stak Aaren mod Bunden for at komme af, dreiede Baaden sig blot rundt som en Kompasnaal paa sin Spidse. Faster skreg høit af Skræk og paastod gjentagende, at de ganske vist maatte omkomme allesammen. Dette blev dog ikke Tilfældet; thi ved at læsse en Del af Ladningen over i den anden 305
Baad fik de snart Fartøiet flot igjen.

Under det herved foraarsagede Ophold saa vi Tjønmo-Baaden stikke frem af Buskene lige i vort Kjølvand. I Forstavnen sad, med Ryggen mod os, et Fruentimmer, hvis udsyede Hue tilkjendegav, at det var en Gjente, stirrende saa opmerksomt ned paa Vandet ved Siden af Baaden, som om hun søgte noget paa

Bunden. Endelig vendte hun Hovedet mod os, og vi saa, at vi havde gjettet rigtig. Det var Ragnhild; men hun saa bleg og tankefuld ud, og kun med et svagt Smil besvarede hun vort „Glædelig Høitid." Hun havde vel kanske og faaet en ny Grund til Bekymring og Mistrøstighed; thi efter hvad vi havde hørt Nys om, skulde der for et Par Dage siden have været en velstaaende Enkemand fra Hematæ-Siden over i et Erende paa Tjønmoen, og man kunde nok skjønne, hvori Erendet bestod.

I Baaden var foruden Ragnhild, hendes Fader og Moder samt et Par af de yngste Søskende desuden en Tjenestedreng, som førte Aarerne.

Efterat der var vexlet nogle Ord med de sidst ankomne, satte Baadene sig atter i Bevægelse. Vi var alt komne forbi Sandvolls-Gaardene; hvor en Baad endda saaes at ligge fastbunden ved Stuetrappen, og nu begyndte en svag Strømning i Vandet at antyde, at vi nærmede os Elven. Her havde vi det farligste Sted. Elvebredden var nemlig for det meste noget høiere end det indenfor liggende Land og kunde blot passeres ved en Evje, hvor Strømmen udenfor i Flomtiden gik temmelig rivende.

Inden vi dog naaede dette Sted, fik vi foran os se endnu en Baad med Kirkefolk, der just var stødt paa et Skjær og arbeidede paa at komme løs igjen. Det var ogsaa en Del af vor Nabogrænds Ungdom, hvoriblandt et Par Gjenter. To Karle havde trukket af sig Sko og Strømper og stod i Vandet til Knærne, medens de søgte at trække Baaden over den Grunding, hvorpaa den var løben op; men en tredje, som havde kastet Trøien, stod i Bagstavnen og hjalp til med at skaate, idet han, stemmende Aaren med Kraft mod Bunden, ludede saaledes udover, at han næsten 306
syntes at svære uden Fodfæste. Da Ansigtet skjultes af det lange nedfaldende Haar, kjendte vi ham ikke strax. Men da vi kom nærmere og ved at tage lidt til høire gjennem et dybere Stræde uden Hinder gled forbi, standsede Karlene i Arbeidet, ærbødig lettende paa Luen for Bedstefader, idet de hilsede sit „Glædeli Høgti." Da saa vi, at han med Aaren ikke var nogen anden end vor Ven Bersvein. Men vi lagde Merke til, at da Tjønmo-Baaden kom efter og roede dem forbi, blev Ragnhild siddende som før med Blikket fæstet ned paa Vandet og hævede ikke Hovedet. Montro hun ikke havde seet ham?

De tre Baade — alle tæt efter hverandre — havde nu naaet den smale Evje, gjennem hvilken man maatte sætte ud i Elvestrømmen. Som Merke paa Stedet stod yderst paa Strømkanten op af Vandet en gammel Siljubuske, behængt med en hel Del Rusk og Tørkvist, som Strømmen havde ført med sig. Her var det just, det gjaldt at styre bent og derpaa stikke op i Strømmen i rette Tid og med tilbørlig Kraft for at faa Sving nok om Pynten.

Begge vore Baade kom heldigen ud og for allerede med Fart nedad den dybe mægtige Flod, som idag gik tyk og grumset. Men Tjønmo-Folket, som havde en uvant Rorskarl, satte for tvert ud af Evjen, Vandhvirvelen tog fat i Baaden, saa at den svingede rundt og stødte med Forstavnen mod den omtalte Siljubuske, hvorpaa

den, krængende saa sterkt, at Vandet slog ind, atter tog Sving og uden at kantre gled ned ad Strømmen. Men Ragnhild, som sad høit i Spidsen af Forstavnen, var forsvunden; hun havde tabt Ligevegten ved det uventede Stød og var styrtet i Vandet. Der opstod et Forfærdelsesskrig fra alle Baadene, og øieblikkelig lod Bedstefader vende og ro med al Kraft mod Strømmen. Men denne var for sterk; vi blev uagtet Rorskarlenes yderste Anstrengelse omtrent staaende paa samme Plet, og imidlertid var Tjønmo-Baaden, hvor de i Forvirringen, idet den ene faldt over den anden, ei strax kom til at bruge Aarerne tilgavns, dreven et godt Stykke længer ned, inden den var istand til at vende. Dog saa vi strax til vor usigelige Glæde, at Pigen havde faaet Tag i en af de yderste Grene af Busken og saaledes holdt sig flydende paa Vandet.

Bedstefader gav allerede Ordre til at dreie ind paa Elvebanken for paa den Maade 307
enten roende eller vadende at kunne komme den stakkels Gjente til Hjelp. Men det er vel ei nogen farlig Sag at falde i Vandet, naar man, saaledes som her Ragnhild, har sin selvskrevne Redningsmand nær. Inden vi kom ind paa Grundene, saa vi Spidsen af en Baad stikke frem paa den nedre Side af Busken, en Aare raktes ud, som Ragnhild greb fat i, og nu sørgede Bersveins kraftige Arm for Resten.

Nu gjaldt det blot, om de vel kunde komme op omkring Træet igjen; thi paa Nedersiden var det altfor farligt at forsøge paa at sætte ud i Strømmen. Ved Karlenes forenede Bestræbelser lykkedes det dog omsider at faa Baaden stukken saa langt op, at den kunde klare Pynten, og snart var de Side om Side med os andre. Men forunderligt nok! paa Ragnhilds Ansigt spillede et Smil os imøde, muntrere end det der havde været seet paa lange Tider. Det lod ikke til, at hun ansaa det indtrufne for nogen Ulykke. Et trøstende Ord af Bersvein, i hvis Varetægt hun nu med den frelstes glade Bevidsthed fandt sig saa vel, havde vist allerede givet hende fuld Erstatning for Skrækken og den fordærvede Helgedagspynt. Og dertil kom vel ogsaa et svagt opspirende Haab, at denne Begivenhed vilde danne et Vendepunkt i hendes Skjebne. Det var nu ikke Umagen værdt at foretage nogen Ombytning af Plads for det lille Stykke af Veien, som var tilbage, og saaledes fik de to endnu nyde et Par korte Øieblikke ved hinandens Side.

Allerede saa vi i nogen Afstand Broen med dens rødmalede Rækverk og de otte Brokar, hvoraf nu kun lidet var tilsyne, da Vandet næsten gik op under Bjælkelaget. Nu stod den der temmelig ørkesløs og overflødig, mere lig en i Søen udløbende Landgangsbrygge end en Bro.

Hvor mange kjære Barndomsminder knyttede sig ikke til denne gamle Bro! Over den vandrede jeg saa mangen Gang ved Bedstefaders Side, og naar da Veiret var solblankt og stille, blev jeg altid tilbage en Stund for at se paa Fisken, som stod dernede ved de i Vandet synlige Karfundamenter af en endnu ældre Bro, den som faldt ned med Provsten Wessels Buskap. Disse Fiske var mine gamle bekjendte; jeg var 308

altid vis paa at træffe dem der paa de samme Steder; thi endnu havde ikke Engelskmanden begyndt at fare deroppe i Dalen med sin lumske Flue. Men om Vaaren under Isløsningen, naar den voxende Elv gik strid, og Isflagene optaarnede sig foran de tætstaaende Brokar og truede at sprænge det skrøbelige Menneskeverk! Da blev der vel Liv paa Neby-Bro, naar Kirkeklokkerne ringede og kaldte hele Almuen til Hjelp, og alle mødte frem med Stænger, Hager, Isbiler og Øxer for tappert at gaa løs paa og beseire den mægtige Fiende. Men denne Bro, som paa det sidste blev meget affældig og rystende, er nu ikke mere til. Hvis jeg ikke feiler, blev den dog først nedreven forleden Vaar, efterat en ny og bedre konstrueret allerede i flere Aar havde staaet ved Siden og taget al Færdselen fra den.

Ved Bro-Enden fandt vi Landingspladsen saa optagen af Baade med ankomne Kirkefolk, at vi kun med Vanskelighed formaaede at trænge os imellem. Men næsten alt Folket var vandret opover til Kirken, og saaledes fik da den arme Ragnhild i sin vaade Habit uden at vække videre Opsigt smutte ind i Neby-Gaarden, i Haab om der at erholde tørt Ombytte.

Min Moder havde spurgt hende, hvad hun tænkte, og om hun ikke var i dødelig Angst, medens hun laa i Vandet, kun hængende ved den skrøbelige Kvist. „Aa nei," svarede Ragnhild, „æi va itte saa rædd hell, du. Æi tænkte bare paa, om dæ skull vaaraa stor Synd aa slæppe Take, før æi tøkte saa, æi hadd itnaa godt lell aa laavvaa etti ti Vær'n. Men saa hørt æi, han Bersvein ropte: „Hald dæi bare fast, Ragnhild," aa da laut æi freste mi ytteste Magt."

Men Tjønmo-Gubben lod dog til at tage det indtrufne ganske rolig; idetmindste ytrede han ingen synlige Tegn til Bevægelse. Til Bersvein sagde han blot i en halv vranten Tone, medens denne var ifærd med at trække Baaden op: „Ja du fæ haa Tak før Omaken din da, Bersvein." Og dermed var der da intet videre at tale om den Sag.

N. R. Östgaard.

---

*) Klyvi kaldte vi der oppe i Dalen en smuk Sumpfugl omtrent af en Trosts Størrelse, som hvert Foraar, saasnart Isen gaar væk, indfinder sig ved Stranden og jevnlig lader høre den Lyd, hvoraf den har faaet Navn. Den havde for os en særegen Interesse derved, at dens Ankomst som sikkert Budskab om Vaaren altid af min Bedstefader med Dato noteredes i Almanakken,

Gjæterguttens Sang.

309

Frimann

Hør mig, Skov og Mark og Fjeld!
Mig, som her sidder enlig og synger paa Tuen.
Endnu er det ikke Kveld,
Endnu varmt skinner Solen som Luen.
Endnu, Lam! I trippe maa,
Endnu lidt maa I danse i Frihed og springe;
Ind i mørke muret Vraa
Var det Synd eder tidlig at tvinge.
Tvang jo kun gjør uglad og tung,
Jeg, som selv endnu kun er ung,
Frihed mig for alt er kjær;
Danser, Børn! imens jeg synger her!

Du, som hist af mørken Ur
Kiger frem, skuer ned fra de høieste Bjerge,
Lig der længe nok paa Lur,
Vaagen her ser du den, som skal verge.
List dig, kom kun, om du tør!
Jeg skal skrige, saa Folket skal høre mig hjemme.
Riflen hænger over Dør,
Den og Trommen dig, Bamse! skal skræmme;
Jaget over Bjerg, over Dal,
Mødig Tungen hænge du skal, —
Ingen Bygd dig give Ly,
Hen ad Hækkenfjeld til skal du fly!

Du, som under Skyen vidt
Flyver om for at finde til Ungerne Føde,
For din sorte Klo saa tidt
Maatte Lammene skyldløse bløde;
Hid du stirrer kun omsonst,
Her kun harm du maa høre, hvor Bjelderne klinge,
Her forgjeves er din Kunst,
Sæt kun andensteds hen med din Vinge!
Rævens Unger — hold dig til dem!
Den har mange, fire til fem —
Lad dem dø, det lumske Pak,
Og med dem til dit Fjeld-Rede gak!

Saa skal jeg og mine Faar
Kunne vandre omkring her i Dalene trygge;
Naar i Middag Solen staar,
Under Buskerne finder vi Skygge.
Græsset voxer som en Skov
Der i Skyggen, hvor Draaben af Løvet det feder;
Markens Skaber være Lov,
Over alt han sin Godhed udbreder!
Brænder Tørsten, Elven er der, —
Hist der voxer saftige Bær,
Myren staar af Multer rød,
Tuen sortner med Blaabær bestrød.

C. Frimann.

Mit Fødeland.

A. Munch

Hvor i Verden jeg gaar, om i Syd, om i Vest,
Det er dog ei min hjemlige Strand;
Thi det Fjeld, som jeg saa i min Barndom, er bedst:
Jeg er stolt af mit Fædreneland.

Ei fordi der er Pragt i den vilde Natur,
Ei for Klippens den ensomme Gru;
Ei fordi der er Gjenklang af Oldtidens Lur
Mellem Fjeldenes Vægge endnu.

Thi det lader vel skjønt, naar den skinnende Bræ
Staar mod Himlen i Aftenens Glöd, —
Der er deiligt i Birkenes lysgrønne Læ,
Ak! men al denne Skjønhed er død.

Og jeg elsker vel høit vore Fædres Bedrift,
Og hvert Sagn driver Blod i mit Kind,
Dog jeg ser kun dets Kraft end i Sten og i Skrift:
Den er stor; men den er ikke min.

O! men Folket, som lever med mig paa en Dag,
Det er mit, er mit Fødelands Lyst, —
Og Naturen er skjøn kun ved Hjerternes Slag
Som en Blomst paa den elskedes Bryst.

Høit paa Himlen i Nord har der tændt sig en Sol,
Frihed luer i Mændenes Barm;
Lad det storme da kun om vor islagte Pol!
Her vi eier en Kraft, som er varm.

Der er Haab i det fri, i det dristige Blik,
Der er Magt i det levende Ord;
I vort Modersmaal er der en kvægende Drik,
Og i Hjemmet alene den gror.

Ofte synger en Fugl om den deilige Frugt
Fjernt i Syd over Bølgernes Vei:
Ak, hans Stemme er sød, og han lover saa smukt —
O! men tro ham, o tro ham dog ei!

Thi jeg kjender ham godt, jeg har sværmet og drömt, 311
Jeg har flygtet med ham mangen Nat;
Men der kaldte dog altid en Stemme saa ömt
Fra det Hjem, som jeg havde forladt.

Har du Hjerte dertil, prøv at gaa, prøv at gaa
For dig selv i det fremmede Land!
O! hvor snart vil da Taaren i Øiet dig staa
For det Hjem, som ei glemme du kan!

Du vil savne den Jord, hvor din Moder har grædt,
Hvor som Barn du i Skovene sang;
I det Land, hvor din Fader til Jorden er stedt,
Vil du længes at hvile engang.

Hvor i Verden du gaar, om i Syd, om i Vest,
Det er dog ei den hjemlige Strand;
Thi det Fjeld, som du saa i din Barndom, er bedst,
Og dit Liv er dit Fædreneland.

A. Munch.

Faderen.

311

Bjørnson

Den mægtigste Maand i det Prestegjeld, hvorom her skal fortælles, hed Tord Øveraas. Han stod en Dag i Prestens Kontor, høi og alvorlig. „Jeg har faaet en Søn," sagde han, „og vil have ham over Daaben." — „Hvad skal han hede?" — „Finn efter Fader min." — „Og Fadderne?" — De blev nævnte og var da Bygdens bedste Mænd og Kvinder af Mandens Slegt. „Er der ellers noget?" spurgte Presten, han saa op. Bonden stod lidt. „Jeg vilde gjerne have ham døbt for sig selv," sagde han. — „Det vil sige paa en Hverdag?" — „Paa Lørdag førstkommende, 12 Middag." — „Er der ellers noget?" spurgte Presten. — „Ellers er der ingen Ting." Bonden dreiede Huen, som vilde han gaa. Da reiste Presten sig; „endnu dog dette," sagde han og gik lige bort til Tord, tog hans Haand og saa ham ind i Øinene; „give Gud, at Barnet maa blive dig til Velsignelse!"

Sexten Aar efter den Dag stod Tord i Prestens Stue. „Du holder dig godt, du Tord," sagde Presten, han saa ingen Forandring paa ham. „Jeg har heller ingen Sorger," svarede Tord. Hertil taug Presten; men en Stund efter spurgte han: „Hvad er dit Erende i Kveld?" — „I Kveld kommer jeg om Sønnen min, som skal konfirmeres 312
imorgen." — „Han er en flink Gut." — „Jeg vilde ikke betale Presten, før jeg hørte, hvad Nummer han fik paa Kirkegulvet." — „Han skal paa Nummer 1." — „Jeg hørte dette, — og her er 10 Daler til Presten." — „Er der ellers noget?" spurgte Presten, han saa paa Tord. — „Ellers er der intet." — Tord gik.

Atter løb otte Aar hen, og saa hørtes der Støi en Dag foran Prestens Kontor; thi mange Mænd kom og Tord først. Presten saa op og kjendte ham. „Du kommer mandsterk i Kveld.“ — „Jeg vilde begjære Lysning for Sønnen min; han skal giftes med Karen Storliden, Datter af Gudmund, som her staar.“ — „Dette er jo Bygdens rigeste Gjente.“ — „De siger saa,“ svarede Bonden, han strøg Haaret op med den ene Haand. Presten sad en Stund og som i Tanker; han sagde intet, men førte Navnene op i sine Bøger, og Mændene skrev under. Tord lagde tre Daler paa Bordet. „Jeg skal blot have en,“ sagde Presten. — „Ved det nok; men han er mit eneste Barn; vilde gjerne gjøre det vel.“ — Presten tog mod Pengene. „Det er tredje Gang, du paa Sønnens Vegne staar her nu, Tord.“ — „Men nu er jeg ogsaa færdig med ham,“ sagde Tord og lagde sin Tegnebog sammen, sagde Farvel og gik, — Mændene langsomt efter.

Fjorten Dage efter den Dag roede Fader og Søn i stille Veir over Vandet til Storliden for at samtale om Brylluppet. „Den Toften ligger ikke sikkert under mig,“ sagde Sønnen og reiste sig for at lægge den tilrette. I det samme glider den Tilje, han staar paa; han slaar ud med Armene, giver et Skrig og falder i Vandet. — „Tag i Aaren!“ raabte Faderen, han reiste sig op og stak den ud. Men da Sønnen havde gjort et Par Tag, stivner han. „Vænt lidt!“ raabte Faderen, han roede til. Da velter Sønnen bagover, ser langt paa Faderen — og synker.

Tord vilde ikke ret tro det, han holdt Baaden stille og stirrede paa den Pletten, hvor Sønnen var sunken ned, som skulde han komme op igjen. Der steg nogle Bobler op, endnu nogle, saa bare en stor, der brast — og speilblank laa atter Søen.

I tre Dage og tre Nætter saa Folk Faderen ro rundt om denne Pletten uden at 313
tage Mad eller Søvn til sig; han soknede efter sin Søn. Og paa den tredje Dag om Morgenen fandt han ham og kom bærende opover Bakkerne med ham til sin Gaard.

Det kunde vel være gaaet et Aar hen siden hin Dag. Da hører Presten sent en Høstkveld nogen rusle ved Døren ude i Forstuen og famle varsomt efter Laasen. Presten aabnede Døren, og ind traadte en høi, foroverbøiet Mand, mager og hvid af Haar. Presten saa længe paa ham, før han kjendte ham; det var Tord. „Kommer du saa sent?“ sagde Presten og stod stille foran ham. „Aa ja; jeg kommer sent,“ sagde Tord, han satte sig ned. Presten satte sig ogsaa, som han væntede; der var længe stilt. Da sagde Tord: „Jeg har noget med, som jeg gjerne vilde give til de fattige;“ — han reiste sig, lagde Penge paa Bordet og satte sig atter. Presten tællede dem op; „det var mange Penge,“ sagde han. — „Det er Halvten af min Gaard; jeg solgte den idag.“ Presten blev siddende i lang Stilhed; han spurgte endelig, men mildt: „Hvad vil du tage dig for?“ — „Noget bedre.“ — De sad der en Stund, Tord med Øinene mod Gulvet, Presten med Øinene paa ham. Da sagde Presten sagte og langt: „Nu tænker jeg, at Sønnen din endelig er bleven dig til Velsignelse.“ — „Ja, nu tænker

jeg det ogsaa selv,“ sagde Tord; han saa op, og to Taarer randt tunge nedover hans Ansigt.

Bjørnstjerne Bjørnson.

Norges Herlighed.

313

Brun

Bor jeg paa det høie Fjeld,
Hvor en Fin skjød en Ren med sin Rifle paa Skien,
Hvor der sprang et Kildevæld,
Og hvor Ryperne plasked i Lien;
Jeg med Sang vil mane frem
Hver en Skat, som er skjult under Klippernes Rifter,
Jeg er glad og rig ved dem,
Kjøber Vin og klarerer Udgifter.
Klippens Top, som Granen bær,
Muntre Sjæles Fristed er;
Verdens Tummel nedenfor
Til min skyhøie Bolig ei naar.

Bor jeg i den lave Dal, 314
Hvor en Elv løber let gjennem skovrige Sletter,
Hvor Løvhytten er min Sal,
Hvor den voxende Grøde mig mætter,
Hvor de muntre Faar og Lam
Tripper om, nipper Løv, og hvor Oxerne bøger,
Ler jeg høit ad Modens Kram
Og ad Renter, som Rigdom forøger.
Fra min lave, rolige Dal
Ser jeg mange mægtiges Fald,
Sidder paa min Tue tryg
Og udtømmer en Glædskabs Pokal.

Bor jeg paa den nøgne Strand,
Paa en Holm, fuld af Æg, mellem rullende Bølger,
Hvor en Fuglehær paa Vand
Sild og Brisling og Morten forfølger, —
Trak jeg mig en Fiskedræt,
Fuld af Rogn, saa min Baad var paa Vei til at synke;
Naar jeg da er glad og mæt,
Lad den gjerrige længe nok klynke;
En Ret nok paa Nøisomheds Bord —
Fisken svømme! — det var et Ord!
Derpaa drak jeg mig et Glas,
Sang og drak Fiskeriernes Flor.

Sjunger Bjerg og Dal og Strand,
Guld af Bjerg, Brød af Dal, fuldt af Fiske fra Stranden!
Lad saa Tossen drikke Vand!
Skjænker Vin udi Glasset til Randen!
Norges Land er ingen Ørk;
Glæden fødes, og det udaf selve Naturen;
Være, hvo som vil, en Tyrk,
Sidde tørstig og vranten og sturen!
Vi drak Norges Hæder og Held,
Sang om Dal, om Strand og om Fjeld;
Alting blomstre for enhver,
Som vort Land og vort Selskab har kjær!

J. N. Brun.

Da Droslen reiste.

314

Blicher

Naa, skal du ogsaa strax afsted?
Vil knap et Stykke kvæde?
Ak, hvem der maatte reise med,
Det blev en Hjertensglæde!

Jeg gad dog gjerne se engang
De stolte, norske Fjelde,
Hvor, hævet over Skyens Gang,
De trodser Tidens Ælde;
Gad høre, hvordan Tordenskrald
Imellem Klipper rumler,
Hvor Fosse sig fra høien Hald
Ned udi Dybet tumler;
Jeg gad bestige Skøgtuls Tind,
Hin hvide Klippetue,
Hvor dybere i Himlen ind
Det klare Blik kan skue;
Gad lytte i den mørke Skov
Til kjæmpende Tiurer,
Hvor sterke Bamse gaar paa Rov
Og feige „Graabein“ lurer;
Hvor Skytten flyver op og ned
Ad Bjergene paa Skien
At æske ud til Kamp saa hed
Den gamle Skjelm i Hien;
Gad se, hvor raske Gutter slaar
En Halling, saa det dundrer,
Og Gjenten med det gule Haar
Undselig ham beundrer;
Gad se det Sted, hvor Olav sad
Hin Morgen førend Slaget,
Da Skalden Bjarkemaalet kvad
Og vakte Vaabenbraget: —
Jeg gad end heller se den Sten,
„Som truer Norges Fiender,“
Hvor over tusend Skotters Ben
Den gamle Laagen rinder;
Gad se det sterke Fredrikshald
Paa gamle Dage tænke,
Da Karl det maatte ved sit Fald
Udødelighed skjænke! —
— Ak ja, jeg gad mig tumle der,
Paa Dovre som ved Sarpen! —
Men jeg maa blive hjemme her,

I Lynget røre Harpen.
Farvel, min norske Ven! far hen
Paa dine lette Vinger!
Og har jeg der en fuldtro Ven,
Min Hilsen du ham bringer!

St. St. Blicher.

Ladegaardsøen.

315

A. Munch

Enhver Kristianiaboer er fortrolig med dette Navn; ved at høre det omtale har man strax Forestillingen om landlige Glæder, og man kommer gjerne, om end af forskjellige Bevæggrunde, overens om dette Udraab: Derude er det deiligt! Javist er det deiligt paa Ladegaardsøen, saa deiligt, at man maa forundre sig over, at vort Norden kan frembringe en saa rig, saa yndig, saa henrivende Plet; dog tvivler jeg høilig paa, at ret mange gjør sig et udtømmende Begreb om denne Deilighed, ja det turde vel hænde, at de flestes Kjendskab dertil blot skriver sig fra en Snartur til Oskars-Hal eller Dronningbjerget eller fra en hastig Kjørsel rundt den nye Kongevei gjennem Skoven. Men det er ikke ved en flygtig Beundring af en almindelig søgt Udsigt, at Ladegaardsøens Naturskjønhed lader sig fange og bevare i et trofast Bryst. Dertil hører gjentaget og flittigt Besøg i den Stilhed og frugtbare Ro, som Naturen elsker, en omhyggelig og en kjærlig Opfatning af de forskjellige Partiers Eiendommeligheder, en stadig Iagttagelse af Veirforandringernes og de afvexlende 316
Belysningers Virkninger, en troende Indtrængen i det stille Plantelivs Mysterier, — alt Betingelser, som ved Terrænets næsten totale Begrændsning af Sø bliver lettere at realisere og samle end paa et ligesaa stort Strøg af Fastlandet. Det er ligesom de milde Fjordbølgers Omgivelse har indhegnet og helliget denne Egn til et Fredens og Skjønhedens Rige for sig selv, hvor Naturens hele Rigdom og Ynde og lægende Kraft uhindret kan udfolde sig for den, der fra Udenverdenens Larm og Forviklinger træt tyr derind; medens til samme Tid den lave og smale Jordtange, der nu forbinder Øen med Fastlandet, giver den alle dettes Bekvemmeligheder uden at forstyrre Økarakteren i nogen væsentlig Grad.

Man tro ikke, at det først er den nærværende Slegt, der har opdaget Ladegaardsøens Naturfortrin eller paaskjønnet dem. De rige og mægtige blandt vore Forfædre viste allerede tidlig i Valget af sine Boligers og Landsæders Beliggenhed en saadan Sans for skjøn Omgivelse, at man kan være temmelig vis paa at finde deres Herresæder eller Klostre eller større Gaarde anlagte paa dominerende Steder eller i

Situationer, som Naturen paa en eller anden Maade har begunstiget. Intet Under altsaa, at Ladegaardsøen eller Bygdø, som den før Reformationen kaldtes, allerede i Norges første Middelalder var en Gjenstand for de mægtiges Opmerksomhed, beliggende, som den var, med al sin Frugtbarhed og Skjønhed i Midtpunktet af et af Landets mest dyrkede og civiliserede Bygdelag, ligeoverfor Kongestaden Oslo. Og ingen ringere faldt Bygdø tildel end Norges Konger selv; ja, endog disse fandt Øen for mild og for skjøn til sine barske Idrætter og skjænkede den derfor som Livgeding til sine Dronninger, hvis Krones skjønneste Perle den siden længe blev. Blandt disse skjønne, høibaarne Fruer, der holdt sit Sommerhof i Bygdøs grønne Lunde, nævnes Eufemia, Haakon den femtes ædle Dronning, hun som søgte at bringe Riddertidens skjønne Romantik og poetiske Duft over i de raa norske Seder og til den Ende lod en varmere Himmels sødere Blomster, hin Tids Ridderromaner og Kjærlighedssagn og Trubadurernes bløde Sange oversætte i det harniskklingende Oldnorsk og udbrede 317
blandt Folket, hvor de fandt megen Gjenklang. Mangen Sommeraften har hun da vistnok med sine Fruer og Jomfruer, med sine Pager og belevne unge Riddere, med sine Digtere og Forelæsere leiret sig paa en af de mange deilige Odder, der stikker ud i Søen — hvorfor ikke just paa Dronningbjerget? — og der, omgiven af rig Løvpragt og duftende vilde Blomster, af kvidrende Fugle, af blinkende, hviskende Bølger, ladet sig forelæse en af sine Yndlingsdigte, om Flores og om Blantseflor, om den skjønne Melusine eller om Vigoleis med Guldhjulet, medens der i Mellemrummene afvexledes med Citharspil og Sang, og medens Dronningen lod sine drømmende Blik glide hen over Fjordens aftenrødmende Speil til Taarnene i Oslo og langs henad de duftige Aaser, der i det fjerne omslutter den sagte høinende, frugtbar-grønne Akersbygd. Naar saa en Fisker eller en Bonde roede foran Odden i sin Baad og saa de skjønne, rigtklædte Skikkelser deroppe under Trærne, grupperede om Fyrstindens ophøiede Sæde i Midten, og bemærkede de gyldne Bægere og de saftige Frugter, der bødes omkring af sølvglinsende Smaadrenge, og hørte den skjemtefulde Tale og den liflige Strengeleg: da maatte han vel tro at se i Virkeligheden aabenbaret et af hine underfulde Kjærlighedshoffer, hvorom der fortaltes saameget i de nye Eventyr, som Dronning Eufemia havde udbredt. — Den sidste norske Dronning, der eiede Bygdø, var Dronning Blanka, Magnus Smeks Hustru; hun elskede Stedet saa, at hun solgte alle sine Eiendomme i Sverige og flyttede hid. Ved sin Død testamenterede hun Øen som Sjælebod til Hovedøens Herrekloster, i hvis Besiddelse den blev, lige til alle denne rige Stiftelses Eiendomme ved Reformationen blev sekulariserede, og Ladegaardsøen, som den nu efterhaanden kaldtes, blev lagt under Kronen eller senere Staten. Hvorledes den i Tidens Løb dels blev udstykket til private, dels benyttet som Landbrug for de danske Statholdere og Stiftamtmænd, er her for nyt og bekjendt til nøiere at dvæles ved.

Med saadanne Fortidserindringer, der lægger sig som et fint Slør over de grønne Enge og giver Landskabet et dybt Relief af Poesi og Storhed, har jeg vandret omkring i Ladegaardsøens forskjelligste Partier og mere og mere maattet finde og 318
bekræfte, at de gamle forstod, hvad de gjorde, at de kjendte den hemmelige Sympathi mellem Menneskernes og Naturens Forhold, da de helligede denne Ø til Norges Dronninger. Thi dens Natur er i Sandhed dronninglig, det vil sige, en lige Blanding af Ynde og Majestæt, af rig Pragt og ædel Simpelhed, af livsglad Klarhed og drømmende Melankoli. Saaledes er det Parti af Øen, der strækker sig fra Hovedgaarden langs med Frognerkilen, en eneste yndig og lystelig Park, ret skabt for skjønne og ædle Kvinder at lystvandre i, saa at de deri kan tage sig ud som de deiligste Blomster blandt de andre. Her afvexler grønne, smilende Enge og bølgende Kornagre med tætte Indfatninger af Løvskov, rige Lunde og Smaaskove af de forskjelligste Trær, fra Birkens lyse grønne til Egens dunklere Masser, hvorover de høie Graner endnu giver dybere Nuancer, uden dog at faa saamegen Overmagt, at de kan udbrede den for Naaleskoven egne Sørgmodighed. Nes efter Nes, tildels bevoxede med saadanne Lunde, skyder ud bag hinanden i den blanke Fjordbugt, og imellem hver af disse strækker sig sedvanlig en smal Dal, hvor Vegetationen opnaar sin yppigste Fylde, som oftest dertil ordnet og forøget ved Kunsten. Saaledes gaar det frem indtil den Brink mellem høie Graner, hvor Kongen har bygget sin nye Borg, hvor Kysten styrter sig dyb og steil ned mod Fjorden, og hvorfra den gladeste Udsigt aabner sig mod Akershus og Byen, og mod den grønne Fastlandskyst ligeoverfor med de utallige hvide Landhuse langs den klare Sø. Paa den anden Side af Hovedgaarden derimod, langs Vækkerøbugten og udenom, tager Øen sin alvorlige Karakter. Der hvælver den store Granskov sine stille Haller, der slaar vildere Bølger fra den aabne Fjord mod nøgne Klippestrande, der bygger og bor den dybe, den dunkle og dog saa hjemlige Skovensomhed, hvorefter den, der engang har dvælet deri, siden længes som til en Barndomserindring. Her tror man at gjennemtrænges af Naturens inderste Aande, stille Fred drager til Sindet og blid Længsel og Kjærlighed til Hjertet, naar man her vandrer lydløst imellem de ranke Stammer paa den fløielsbløde Mosgrund, hvis dunkle Teppe smukt tegnes af den lyse, fine Skovsyre, 319
af Anemonernes tretungede Blade og af Linneas tusinde smaa, fintrødmende Klokker, der blander sin søde Mandelduft formildende i Naaletrærnes skarpe og friske Luft; medens over ens Hoved gaar Grankronernes anelsesfulde Susen, fjerne ubestemte Lyd høres inde fra Tykningen, og Søens store, blanke Øie hist og her ser ind igjennem Trærnes Aabninger. Har man gjennemvandret disse Skovstrækninger ud mod den aabne Fjord, da optages man af en Række smaa, dybt i Granskov og Klippegrund indrundede Bugter, hvis ensomme Taushed kun afbrydes eller rettere gjøres mere bemerkbar ved de lange Bølgers Skvulpen ind over de afslidte Lerskifer, gjennem Tang og Kiselstene og Sneglehuse, og hvorfra man har det videste

Fjernsyn flere Mile ud i Fjorden ligetil de skyblaa Bjerge ved Drøbak. En af disse Bugter bevarer en trist Erindring fra Norges nyere Historie: En mørk Høstaften 1814 laa her en dansk Jagt seilfærdig i Læ af den sorte Klippekyst. Himlen var bedækket af tykke Skylag, der drev tunge hen over Grantoppene, og Bølgerne brusede dæmpet; det var ligesom Naturen selv vilde skjule, hvad her skulde foregaa. Et Tog af matglimtende Lygter bevægede sig ned igjennem Skoven; de bares af nogle dunkle Skikkelser, der samlede sig nede paa Strandbredden i al Stilhed, uden at man hørte et Ord lyde. En Mand indhyllet i en Kappe steg, fulgt af nogle faa Ledsagere, i en Baad, der roedes hurtig ud til Skibet; — det var Norges Konge, der her i Mørket og i al Stilhed forlod sit Rige for bestandigt og ikke engang saa sig tilbage til de Kyster, som han efterlod indhyllede i Nattens og Farens og Fremtidens Mulm. Det var den samme Kristian Fredrik, der i Dødens endnu tættere Mulm, i Roskilde Kongegrav, har saa beleilig fundet et Fristed for de Storme og Forviklinger, som skulde bryde løs over hans andet Kongerige. Lige over denne Afskedsbugt staar paa en Høi i Skoven et uanseeligt Jernmonument over den ædle, engang saa elskede Prins Kristian August; af Inskriptionen sees, at det er reist af Prins Friedrich af Hessen og fornyet af Kristian Fredrik — Norges Konge, har der staaet; men disse sidste to Ord har en fræk Haand udskrabet, dog Mærkerne er endnu synlige; saadanne Attentater paa at udrive et Blad af Historien nytter kun lidet — de bidrager som oftest kun til netop at levendegjøre Erindringen om de Begivenheder, de vilde udslette. I den seneste Tid er dog dette Monument atter istandsat af Grundens nuværende kongelige Eier *), saa det, smukt indhegnet og fredet, med den ligeoverfor opførte nette Skovhytte, danner et venligt Parti af den store Park, hvortil den hele Skov nu mere og mere omdannes.

Fra de dunkle Skove med det forbigangnes Stilhed og Erindringer kan man derpaa snart ad den skjønne Allé, der fører over Markerne hen til Hovedgaarden, gjennem dennes blomsterprangende Have komme ud paa de lyse Sletter midt paa Øen og derfra se udover de grønne frugtbare Høider til alle Sider af Frognerdalen, hvor Dagens Liv og Mennesker bor i Sommerens Fylde, men ogsaa i det nærværende Øiebliks Møie og Strid.

Ladegaardsøen — eller Bygdø, som den nu bedre bør atter kaldes, efterat den paany har gjenvundet sin gamle Hæder og ikke længer er Ladegaard (Underbrug), men et et kongeligt Hovedsæde, — Bygdø eies nu atter for største Delen af en Konge og en Dronning, og en lys Fremtid har aabnet sig for den, værdig dens Skjønhed. Oskars Borg skuer nu stolt og blid ned fra dens høie, løvbehængte Klippekyst og speiler sine gyldne Fløie i den klare Fjord og forherliger i sine Sale den nordiske Kunst og er et Vartegn for alle forbidragende om, at her findes endnu det skjønnes og Fredens og Kunstens og Naturpragtens Rige bevaret paa denne deilige Ø midt

under vor Tids vilde, gjærende Stoffe, larmende Forviklinger og aandsknusende Maskindrift.

A. Munch.

Blind-Anne.

320

J. Moe

Paa en Sommerreise i 1846 var jeg med et Par Reisefæller for strygende Bør seilet fra Odda ud igjennem den dybe indklemte Sørfjord og kom ved Midnatstid i øsende Skylregn til Ullensvang, hvor vi under Knut Oppedals Tag fandt Ly og venlig Modtagelse. Skjønt Knut allerede i Dagningen drog ud paa en Reise til Røldal, havde 321
han dog forinden truffet saadanne Foranstaltninger, at Stedets renommerede Sangerske, gamle Blind-Anne, og min Morgenkaffe blev mig præsenteret paa en og samme Tid. Da jeg kom ned i Stuen, sad hun fremme paa Gulvet, hvor Solen spillede ind igjennem Vinduet, i en Kubbestol, med begge Hænder foldede over Tykenden af sin lange, paa skraa mod Gulvet støttede Stav, og hvilede Hagen, eftertænksom og grundende, paa Haandbagen. Hun var taus og stille; thi man havde sendt Bud efter hende og sagt, at en Fremmedkarl vilde høre alle hendes Historier og Viser, — og nu sad hun og søgte dem frem i det gamle, halvtaagede Minde. Det var et ved sit Ærværdighedspræg smukt Ansigt, der her hvilede sig paa Stokken. Fra den brede Pande var Haaret, blødt og skinnende hvidt, med Omhu strøget op under den lille sorte Hue; over de af Kopperne fordærvede, af Alderen rynkede og afblegede Træk laa en Klarhed, en mild Ro, som fra den gamles indre Lykke gjød sig over hendes Aasyn og gjennemtrængte hele hendes Væsen. Thi skjønt Blind-Anne fra sin tidligste Barndom, da hun i Kopperne mistede sit Syn, havde savnet Solens Glans, bar hun i sig et klart og varmende Lys: sine Børneaars Sagn og Sange og en urokkelig Tro. Nu var hun høit bedaget, nær henimod eller over de otti; men hun var endnu høi og rank af Skikkelse og sterktbygget. Hun havde, jeg ved ikke i hvormange Herrens Aar, tjent hos Provst Hertzberg paa Ullensvang som Barnepige, og alle hendes Meddelelser fra Virkeligheden begyndte og endte med: „I den Tid, jeg levede under Tag med salig Provsten.“ — Formodentlig var det i denne Stilling som Barnepige, hun havde udviklet sit forunderlig smukke og sande Foredrag af Folkets Traditioner i bunden og ubunden Stil. Nu boede hun hos en Søster og havde Fattigunderstøttelse, men led, som hun gjentagende forsikrede, aldeles ingen Nød. Skjønt blind vandrede hun uden Leder omkring i Egnen, hvor hun vilde; thi hun kjendte i bogstavelig Forstand hver Sten i Stien, og hun holdt, som hun selv udtrykte sig, med den venstre sin Stav og med den høire vor Herres ledende Haand. Da jeg i Oppedalsstuen traadte hen og hilsede hende, løftede hun Hovedet rask op, hendes

Mine spændtes, de store, graabrune Øine rettedes mod den talende, og hun lyttede 322
skarpt, som om hun vilde udforske Indholdet af den Stemme, der opfordrede hende til at frembære sine længe gjemte Skatte. Men uagtet Øinene rettedes mod mig straalende og blanke, havde de dog ikke det seende Bliks fixerende Magt; deres Glans gled hen i et drømmende Udtryk, der dannede en paafaldende Modsætning til de opmerksomme Ansigtstræk og Legemets iagttagende Stilling. Hun syntes fornøiet med den Maade, hvorpaa jeg frembar min Anmodning, men spurgte dog endnu forsigtig, hvad jeg vilde gjøre med hendes Historier og Viser. Jeg svarede, at jeg vilde nedskrive dem, forat de ikke skulde dø med hende. „Ja, ja," sagde hun, „det samme sagde gamle Provsten, naar han skrev op det, jeg sang og fortalte. Vil du have det paa Bondemaal eller paa Bymaal?" spurgte hun videre. „Paa kavende Bondemaal — akkurat som de her i Ullensvang taler og synger," var mit Svar. „Han vilde saa gamle Provsten ogsaa," sagde hun og nikkede tilfreds. Jeg havde bestaaet min Prøve, og vi var fra den Stund virkelige Venner.

Nu begyndte hun at synge og fortælle, og hver Gang hun merkede, at hendes Tradition interesserede mig, sagde hun med en vis Stolthed: „Aa jo, jeg kan noget af hvert, du!" Men skjønt hun var rask og rørig for sin Alder, trættedes dog snart hendes Hukommelse; jeg maatte tidt og ofte afbryde og kunde kun benytte hendes bedre og livligere Øieblikke. Derfor aflagde jeg hyppige Besøg i hendes Hytte, og disse gjengjeldte hun, hver Gang en ny Tradition randt hende i Minde. Naar hun da ved sin Stav kom rokkende ned til Sorenskrivergaarden, hvor jeg i de følgende Dage boede, sagde hun: „Nu har jeg fundet paa en ny Vise (eller et Eventyr) til dig igjen. Det kan du tro er fint." Altid var hun glad og tilfreds; kun en Gang hørte jeg hende bittert klage: det var over den yngre Slegt, der saa rent havde vendt sig bort fra de gamle Viser og Sagn. „I min Barndom og i de Dage, jeg levede under Tag med salig Provsten, var det ikke saaledes," sagde hun. „Hver evige Helgedags Eftermiddag, vor Herre lod skabe, sad vi sammen, alle som i Grænden var, baade store og smaa, og fortalte og sang til langt ud paa Kvelden. Det kan du tro var morsomme Stunder — 323
var det ikke, Margit?" spurgte hun Søsteren. Dertil svarede denne Ja og Amen.

Men det er fornemmelig fra en varm, sollys Sommermorgen ude i denne Fjordbreds yppige og storartede Natur, at jeg har beholdt en levende Erindring om Blind-Anne. Jeg gik og smaanynnede. Da hørte jeg paa en Gang tæt foran mig et venligt „Gud signe!" og da jeg slog Øinene op, stod Blind-Anne der med sin Stav. Hun føiede til sin Hilsen, at hun kom lige fra Skrivergaarden, for nu havde hun igjen en ny Vise til mig. Jeg spurgte, hvorledes hun kunde vide, det var mig, der kom. „Jeg kjender dig paa Røsten og paa Gangen," svarede hun. — Tæt ved Stien stod en mægtig gammel Hængebirk og krummede sine Grene ud i dristige Bugtninger; under den var en Sten henkastet som til Bænk. Her tog vi Plads, og Blind-Anne begyndte sin Sang. Men hun havde neppe sunget Strofen ud, før en Klynge Børn fra de rundt

om beskjæftigede Høfolk nysgjerrige nærmede sig, først halvt frygtsomme og nølende, en for en, men snart dristigere og friere. Om lidt havde hele Klyngen leiret sig ved Gamle-Annes Fødder. I Førstningen var deres Opmerksomhed delt mellem Anne og Fremmedkarlen, som sad og skrev op. Men da Blind-Anne vel havde begyndt paa et Eventyr, rev hun snart med sig de smaa Tilhørere, der af den erfarne Munds Trylleord villige lod sig føre fra den solblanke Dag ind i Fjelddybet til Askeladden og Troldet med de ni Hoveder. Jeg derimod blev tilbage udenfor og glemte rent at følge den gamles Fortælling. Medens de lette, sommermilde Vindpust bar til mig Lugt af nyslaget Hø og en dæmpet Lyd af Leens Klang under Brynet og af Arbeidernes spøgende Tale, sad jeg og saa ud i den smukke Situation. Foran, under Hængebirkens smidige og sølvglinsende Vifte, sad gamle Blind-Anne saa fordybet i sin Beretning, at de snehvide Haar havde løsnet under Huen og gled hende ned over Panden; ved hendes Fødder de barbenede, barhovedede, skjorteærmede Børn, hvis Øine hang ved den gamle Mund og vilde snappe Ordet, før det endnu var sluppet over Læben; udenfor, i den tindrende Julidags Lys og Glans, den nedstyrtende Breds yppige Løvpartier, og saa Sørfjordens grønlige Vandspeil, i hvis 324
lette Krusninger Solstraalerne spillede og glimtede og glinsede i tusende Reflexer, indtil Fjorden fjernt henne bøiede af og lukkede sine mægtige Kløfter i duftige, mildt henblaanende Fortoninger. Men paa den anden Side, midt over Fjorden, glitrede og blinkede Folgefondens Snekam, der bøiede sig ned og kyssede Fjeldets Græs og Løv, skinnende hvid som Blind-Annes Haar, der laa over Sangens og Eventyrets vaarfriske Tanker.

Da jeg Dagen efter sagde Blind-Anne Farvel, græd hun og takkede mig for de gode Timer, vi havde havt sammen. „Vi sees nok ikke mer her paa Jorden," sagde hun; „naar du kommer til Harang igjen, er jeg sagtens død." Hun havde Ret. Ingen, der besøger Sørfjordens vidunderlige Bredder, vil finde hende. Nu er hun atter flyttet under Tag med salig Provsten; Ullensvangs Kirkegaard har med sin Græstørv tækket over dem begge.

Jørgen Moe.

*) Nærværende Skildring er skreven i Kong Oskars Tid.

Den norske Vinter.

324

Brun

Min norske Vinter er saa vakker:
De hvide, snebedækte Bakker
Og grønne Gran med pudret Haar
Og trofast Is paa dybe Vande
Og Engledragt paa nøgne Strande
Jeg bytter neppe mod en Vaar.

Nu Dalens muntre Sønner glide
Paa Skier ned fra Fjeldets Side
Saa rask, som Pil i Luften fløi;
Nu let paa Skøiter de sig svinger,
Nu Kanefartens Bjelder klinger,
Og Øret dirrer af den Støi.

Fra Fjeldets Gruber Malmen kjøres,
Og Mastetræ til Stranden føres,
Og Kulden selv gi'r Farten Liv,
Og Sne paa Fjelde Veien baner
For norske Bondes Karavaner;
Flid er min Landsmands Tidsfordriv.

Men vi, som Tid med Spøg fordriver
Og Vennelag med Sang opliver
I varme Sal ved breden Bord,
Vi drak, om ei vi kunde andet, 325
Skaal for den förste Stand i Landet,
Som plöier Hav og dyrker Jord.

Held følge den, som Malmen bryder,
Hvor Jordens haarde Barm frembyder
Forborgen Skat til flittig Haand!
At trodse Död og Storm og Kulde,
At være fri, men Kongen hulde:
Det er den norske Bondes Aand.

Han skaber ikke Porcelliner
Og ei bereder hede Viner;
Men for hans Sved vi kjöber dem;
Han bygger vore Huse tætte,
Og Vildt, som vi med Smag anrette,
Han bringer os fra Skoven frem.

Fred hvile over Kuldens Bolig!
Der sidder raske Nordmand rolig,
Beskjærmet mod hver Uvens Vold;
Og den, som turde Freden bryde,
For sildig skal den Kamp fortryde;
Vi förer Frihed i vort Skjold.

Om Alting fryser her i Norge,
For Venskabs Varme tör jeg borge;
Thi der er Ild i Nordmands Bryst.
Kom, Brödre! kom, men uden Kulde,
Hverandre indtil Döden hulde,
Syng Venskabs Skaal med mandig Röst!

J. N. Brun.

Nordhavet.

325

Wolff

Havet er skjönt, naar det roligen hvælver
Staalblanke Skjold over Vikingers Grav!
Skjönt, naar i Buen, hvor Lysstraalen skjælver,
Himlen og Skyerne speiler sig af!
Herligt, naar Solen om Aftenen daler,
Flammer som Ild over Havspeilets Rund;
Yndigt, naar Maanen om Höstnatten maler
Sitrende Söile paa mörkeblaa Grund!

Havet er skjönt, naar det skvulpende strömmer
Sagte mod Stranden i Sommernatsstund!
Tanken i Södybet dukker og drömmer
Om, hvad der bor paa dets mystiske Bund.
Bölger sig smidig i Bölgefavn slynger, 326
Havfruer ser op af kjölige Seng,
Vinker fra Dybet, imedens de synger
Tryllende Toner til guldsnoet Streng.

Havet er frygteligt hist, hvor det bruser
Tungt imod Nordpolens natlige Kyst!
Svömmende Isfjelde Panseret knuser,
Bragende höit imod Klippernes Bryst.
Nordlysets Gravlampe skinner henover
Ligsvöb af urgamle, slumrende Land;
Havet ei bundet af Dödslænker sover,
Kraftig det bryder sin Bölge mod Strand.

Havet er stolt, naar det egges til Harme,
Stormene slaar paa dets buklede Skjold!
Fnysende hæver det svulmende Arme
Höit imod Skyborges truende Vold!
Tænder end Lynilden Ege paa Jorden,
Splitter selv Bjergenes malmfaste Slot,
Havet dog ler kun af Lynild og Torden,
Samler sig Kræfter i Kamplegen blot.

Havet er herligt, og herlige Sönner
Stedse det fostred i kraftfulde Favn;
Hvergang dets Röst under Stormene drönner,
Voxer kun Modet hos Viking i Stavn.
Kjæmpehval leger paa skummende Fjelde,
Skyder sin Straale mod Himmelens Sky;
Sökongen rider sin Drage med Vælde,
Sjungende flyver om Lande hans Ry.

Ruller ei Nordsöen end sine Vover
Trindt omkring Norriges fjeldbygte Kyst,
Blaagrönne, hvælvede Gravhöie over
Helte, som segned i Kampen med Lyst?
Suser ei Bölgen om Jarlernes Glavind
End over Dybet i Hjörunga–Vik?
Tordner ei Havet om Fiendernes Avind
Höit over Svolder og Tryggvessöns Lig?

Vugges jeg, Hav, paa dit fraadende Dække,
Stiger de Kjæmper af sivdækket Grav,
Fridtjov og Halv paa den susende Snekke,
Sverde som Lynild og Aasyn som Hav;
Kveldsol er Blod paa de klövede Skjolde;
Stormen er Krigsraab fra gyngende Val;
Maanen er Nornen, som förer de bolde,
Blegnende Kjæmper til Valhallas Sal.
Hisset jeg skuer de svømmende Borge 327
Gynge paa Bølgen med dødsvangre Last;
Vimpelen flagrer, og Løven fra Norge
Luer i Blod fra bevingede Mast.
Lyn er dens Blik, og den Stemme er Torden,
Dødsbudet rider paa flammende Sky;
Tordenskjolds Torsvogn omdrønner vort Norden,
Havfladen bæver, og Fienderne fly.

Svanvinget Søfugl ei mindre mig fryder,
Baaden, som slynges i Brændingens Fos;
Mod staar ved Roret og dristigen byder
Mægtige Kræfter i Dødskampen Trods.
Havet strør Liljer om Baaden og kranser
Nordmanna-Færd over Ginnungagap,
Medens den flyvende Snekke hendanser,
Løber paa Bølgen med Stormen omkap.

Brus da om Norge dit stormende Kvæde,
Herlige Nordhav, du Kraftens Idol!
Sjung os et Bjarkemaal, hvergang vi træde
Slagdans paa bølgende Tiljer om Pol!
Seierens funklende Solglans om Panden,
Fri staa hver Nordmand i Løfting og Stavn,
Fri som dit Megingjards-Belte om Stranden
Vugger os Hæder og Rigdom i Havn!

S. O. Wolff.

En Katekisation.

327

Asbjørnsen

(Text til Tidemands Maleri).

Scenen er det indre af Hiterdalskirken. I det udskaarne Kapitæl paa den store Træsøile, i Levningerne af Buen med dens Snitverk og Søiler ved Indgangen til Koret gjenkjender man den samme Stil som i Snitverket, der omgiver Kirkens Hoveddør. Man aner, at Buerne engang med sine Slangebugter og Dyrehoveder frit har fortsat sig op i Tagets Hvælv, og at den hele Kirke har dannet en rummelig Hal. Men ved moderniserende Reparationer er den bleven belemret med et trykkende Kassetteloft og krybbe- eller baaslignende Pulpiturer, hvis sprukne Felter eller Speil viser sig prydede med flere hundrede Aar gamle Malerier af Apostler, Profeter og andre bibelske Personer i sølvspændte Sko, Pibekraver, Bukkelparykker, Pufærmer og korte Inexpressibiles, der stramt omgiver deres stive tynde Faareben. Paa det mest 328
iøinefaldende af disse Felter ser man skinbarligen afbildet den barmhjertige Samaritan med en rød Fjær i Hatten. Som Oljekrukke præsenterer han en almindelig Brændevinsflaske, og bag ham paraderer hans Asen, der ikke er meget forskjellig fra en Træ- eller Ostehest.

I Kirken er der Katekisation. I Forgrunden til venstre under den ovennævnte maleriske Fremstilling af den barmhjertige Samaritan ser man en liden Gruppe, der er mere beskjæftiget med sig selv indbyrdes end med, hvad der fængsler de øvriges Opmerksomhed; kun Manden, en prægtig Figur i Telebondedragt, der frit læner sig til Stolestadet, laaner Skolemesteren og Katekisationen en Smule Opmerksomhed. Ved hans Fødder paa Kirkegulvet sidder hans Kone ved Siden af den halvaabnede Nistetine og søger at stagge sin lille. Veslegutten, der sidder ved Siden af hende, rækker en Kringle, han har faaet for at være snil og rolig i Kirken, op til den ældre Søster, der er saa stor, at hun staar paa Gulvet. Ved den blændende Lysstrøm, der

udgyder sig over hendes ungdommelige Figur, fremhæves det livsalige Ansigt og den mildeste Mine, hvormed hun ser ned paa den lille Dreng.

Med en Holdning som en Konges og en sand og overlegen Skolemester-Mine kneiser Skoleholderen blandt Ungdommen paa Kirkegulvet. Den, han nu katekiserer, kan ikke meget. Det er en af disse lange Rækler, der er voxet Forstanden ligesaameget over Hovedet, som han er voxet fra Skindtrøien, der giver sig op fra Broken og kryber op over Haandledet fra de svære Næver. Han ved neppe at svare ja og nei i rette Tid; siger han mere, bliver det Galmandssnak og passer som „Øxeskaft!“ til „God Dag, Mand!“ De øvrige ser og lytter til med opmerksomme, skadefro eller medlidende Miner. Men ved hans Side staar der en liden en med guldgule krøllede Haar og spillende Øine; han ved Besked, han klemmer Hatten mellem Hænderne, hans Blik hænger ved Skolemesterens Mund, han staar som paa Naale og venter blot paa et: „Sig det du!“ eller paa et opfordrende Nik for at lade det strømme ud, og til Overflod puffer Moderen, der sidder bagenfor og endnu kan sin 329
Børnelærdom paa Fingrene, ham frem. I Stolen ved Siden af hende sidder Faderen til den lange Gut, Skolemesteren overhører, og vender sig skamfuld over Sønnens Uvidenhed halv fra ham. Et Par andre af Bygdens værdige Mænd, formodentlig af Formandskabet eller Prestens Medhjelpere, ryster alvorlig paa Hovedet over Tossens bagvendte Svar.

„Hvilken var det udi Ægypten,“ spurgte nemlig Skolemesteren, „der erfarede, at Herodes var død?“ Gutten maabede og hang med Hovedet, saa den hvide Haarlug kom ham ned i Øinene. „Kan du da sige mig, hvad betyder det Ord: erfare?“ spurgte Skolemesteren videre. „Nu maa du svare mig! At erfare er at — —“ føiede han opmuntrende til. „— At gjøre intet af noget og en ubekvem Materie,“ svarede Tossen. „Hvad var det, du sagde? det var overmaadelig urigtigt!“ udbrød Skolemesteren. „Det er en Skabelse; thi at skabe er at gjøre noget af intet eller af en ubekvem Materie. Kan du ikke opfatte, at det er ganske det modsatte? At erfare er det samme som at erfare en Ting eller faa noget at vide. Men hvilken var det nu i Ægypten, som erfarede, at Herodes var død? Sig det du da!“ henvendte han sig til den lille med de gule Lokker.

„Det var Maria og Josef,“ svarede han hurtig og lidt syngende. „— og Josef, — det var rigtigt! Kan du nu faa det ud af dig, du!“ — „Af sine tolv Sønner elskede Faderen Josef mest og gav ham en broget Kjortel ligesom for at udmerke ham,“ svarede den taabelige stammende og stottende med dyb Røst. „Du forstaar sandelig ikke noget efter Forstaaelsen!“ udbrød Skolemesteren; „den, som du snakker om, var da altsaa det den samme Josef?“ — „Ja,“ svarede Gutten, „og Kjøbmændene solgte ham i Ægypten til Potipar, Øverst paa Kongens Livvagt.“

Dette syntes Skolemesteren gik for vidt, og han sagde med Indignation: „Du er jo fuldkommen udenfor Tænkekraften og blander den hele Skrift eller Bibelhistorie

sammen i en Røre, om jeg saa maa sige! — Hvorfor var det ikke muligt, at dette kunde være den samme Josef?“ henvendte han sig med et opfordrende Nik til den lille guldlokkede. „Nei, for han levede lang Tid før Kristi Fødsel.“

„Rigtigt! Ja naturligvis, han levede i Begyndelsen af det gamle Testamente, — 330
det vil sige i første Mosebog. Men siden vi nu taler om Moses, — hvad var det, Moses gjorde paa Sinai Bjerg?“ — „Han — han gjorde — han gjorde —“ stammede Gutten i Skindtrøien. — „Hvad gjorde han? Nu! han gjorde — — tvende — —“ „Tvende Guldkalve i Dan og Bethel paa Landets nordlige og sydlige Grænd —“ plumpede Taaben ud med. „Du er den største Daarekiste blandt hele Ungdommen,“ sagde Skolemesteren meget ophøiet, idet hans Mund fortrak sig til et halvt medlidende og helt foragteligt Grin. „Det var jo en af Kongerne i Israels Rige, som gjorde dette. Fortæl du om den Begivenhed paa Sinai Bjerg!“

„Moses skrev de ti Bud paa tvende Stentavler, tre Bud paa den første og syv Bud paa den anden.“ — „Hvorledes gik det med Moses, da han kom ned af Bjerget? Hvad saa han, at Folket havde tvunget Aron til at gjøre?“ spurgte Skolemesteren videre den lille. — „Folket havde tvunget Aron til at støbe en Guldkalv, og de holdt en Fest til Guldkalvens Ære,“ svarede denne.

„Tvende Guldkalve i Dan og Be —“ faldt Taaben uanmodet ind, men bragtes til Taushed ved et vredt: „Hold din Mund, naar jeg ikke katekiserer til dig! Hvordan gik det med Tavlerne?“

„Han slap dem ne, saa dei rauk sund,“ svarede den lille saa ivrig, at han med en Gang faldt ud af det stive, generende Bogsprog. „Rigtigt! de rauk istykker; og hvad staar der, at han slap dem i? nu? han slap dem i sin — i sin Harme — i sin Harme over det, som Folket havde gjort, medens han var paa Bjerget — eller Folkets Ugudelighed. Meget rigtigt! Og hvad gjorde han med den begangne Brøde?“ — „Moses straffede strengt den begangne Brøde og gik atter op paa Bjerget for at indgrave de ti Bud paa tvende andre Tavler,“ svarede den lille flinke Gut. — „Tvende nye Stentavler. Fuldkommen rigtigt! Men hvad opbevaredes Lovens Tavler i?“ — „I en Kiste, som kaldtes Arken.“ — „Ja; kan du sige mig, om der var noget mere i samme Ark?“

„Noah — og — hans tren — de Søn — ner og — alle de — Dyr — som — —“ 331
faldt atter den lange Gut uanmodet ind.

„Som ikke kunde leve i Vandet — var det ikke saa?“ afbrød Skolemesteren ham ironisk. „Du burde med Rigtighed selv været en af de Dyr, som lever i Vandet; thi du er dum som en Fisk. — Hvad var der mere i Arken?“ — „Arons Prestestav og en Krukke med Manna.“ — „Meget godt! Saaledes var det! Det var Manna, som faldt ned fra Himmelen i Ørken tilligemed tætte Sværme af Vagtler, som tjente dem til Føde, hvilket var et Mirakel.“

P. Chr. Asbjørnsen.

Terje Viken.

Ibsen

Der bo'de en underlig, graasprængt en
Paa den yderste, nøgne Ø; —
Han gjorde vist intet Menneske Men
Hverken paa Land eller Sjø;
Dog stundom gnistred hans Øine stygt, —
Helst mod uroligt Veir, —
Og da mente Folk, at han var forrykt,
Og da var der faa, som uden Frygt
Kom Terje Viken nær.

Siden jeg saa ham en enkelt Gang,
Han laa ved Bryggen med Fisk;
Hans Haar var hvidt; men han lo og sang
Og var som en Ungdom frisk,
Til Pigerne havde han skjemtsomme Ord,
Han spøgte med Byens Børn,
Han svinged Sydvesten og sprang ombord,
Saa heiste han Fokken, og hjem han for
I Solskin, den gamle Ørn.

Nu skal jeg fortælle, hvad jeg har hørt
Om Terje fra først til sidst,
Og skulde det stundom falde lidt tørt,
Saa er det dog sandt og vist;
Jeg har det just ei fra hans egen Mund,
Men vel fra hans nærmeste Kreds, —
Fra dem, som stod hos i hans sidste Stund
Og lukked hans Øine til Fredens Blund,
Da han døde høit opp' i de tres.

Han var i sin Ungdom en vild Krabat,
Kom tidlig fra Far og Mor
Og havde alt døiet mangen Dravat
Som yngste Jungmand ombord,

Siden han römte i Amsterdam, 332
Men længtes nok hjem tilslut
Og kom med „Foreningen," Kaptein Pram;
Men hjemme var ingen, som kjendte ham,
Der reiste som liden Gut.

Nu var han voxet sig smuk og stor
Og var dertil en velklædt Knegt.
Men döde var baade Far og Mor
Og sagtens hans hele Slegt.
Han stured en Dag, ja kanhænde to; —
Men saa rysted han Sorgen af.
Han fandt ei, med Landjorden under sig, Ro;
Nei, da var det bedre at bygge og bo
Paa det store, bölgende Hav!

Et Aar derefter var Terje gift, —
Det kom nok paa i en Hast.
Folk mente, han angred paa den Bedrift,
Som bandt paa et Sæt ham fast.
Saa leved han under sit eget Tag
En Vinter i Sus og Dus, —
Skjönt Ruderne skinned som klareste Dag
Med smaa Gardiner og Blomster bag
I det lille rödmalte Hus.

Da Isen lösned for Lindveirs Bör,
Gik Terje med Briggen paa Reis;
Om Hösten, da Graagaasen flöi mod Sör,
Han mödte den underveis.
Da faldt som en Vegt paa Matrosens Bryst:
Han kjendte sig sterk og ung,
Han kom fra Solskinnets lysende Kyst,
Agter laa Verden med Liv og Lyst —
Og for Baugen en Vinter tung.

De ankred og Kammeraterne gik,
Med Landlov til Sus og Dus.
Han sendte dem endnu et Længselsblik,
Da han stod ved sit stille Hus.
Han glytted ind bag det hvide Gardin, —
Da saa han i Stuen to, —
Hans Kone sad stille og hespled Lin;
Men i Vuggen laa, frisk og röd og fin,
En liden Pige og lo.

Der sagdes, at Terjes Sind med et
Fik Alvor fra denne Stund.
Han træled og sled og blev aldrig træt
Af at vugge sit Barn i Blund.
Om Söndagskvelden, naar Dansen klang
Vildt fra den nærmeste Gaard,
Sine gladeste Viser han hjemme sang,
Mens lille Anna laa paa hans Fang
Og drog i hans brune Haar.

Saa lakked og led det til Krigens Aar
I attenhundred og ni.
Endnu gaar Sagn om de Trængselskaar, 333
Som Folket da stedtes i.
Engelske Krydsere stængte hver Havn,
I Landet var Misvext og Nød,
Den fattige sulted, den rige led Savn,
To kraftige Arme var ingen til Gavn,
For Døren stod Hunger og Død.

Da stured Terje en Dag eller to,
Saa rysted han Sorgen af;
Han mindtes en Kjending, gammel og tro:
Det store bølgende Hav. —
Der vester har endnu hans Gjerning Liv
I Sagnet som djerveste Daad:
„Da Vinden kuled lidt mindre stiv,
Terje Viken ro'de for Barn og Viv
Over Havet i aaben Baad!"

Den mindste Skjægte, der var at faa,
Blev valgt til hans Skagensfart.
Seil og Mast lod han hjemme staa, —
Slig tyktes han bedst bevart.
Han mente nok, Terje, at Baaden bar,
Om Sjøen kom lidt paatvers;
Det jydske Rev var vel svært at gaa klar, —
Men værre den engelske „Man of war"
Med Ørneøine fra Mers.

Saa gav han sig trøstig Lykken ivold
Og tog til Aarerne hvast.
Til Fladstrand kom han i god Behold
Og hented sin dyre Last.
Gud ved, hans Føring var ikke stor:
Tre Tønder Byg, det var alt;
Men Terje kom fra en fattig Jord, —
Nu havde han Livsens Frelse ombord;
Det var Hustru og Barn, det gjaldt.

Tre Nætter og Dage til Toften bandt
Den sterke, modige Mand;
Den fjerde Morgen, da Solen randt,
Han skimted en taaget Rand.
Det var ikke flygtende Skyer, han saa;
Det var Fjelde med Tinder og Skar;
Men høit over alle Aasene laa
Imenessadlen bred og blaa.
Da kjendte han, hvor han var.

Nær Hjemmet var han; en stakket Tid
Han holder endnu vel ud!
Hans Hjerte sig løfted i Tro og Lid,
Han var nær ved en Bøn til Gud.
Da var det, som Ordet frøs paa hans Mund;
Han stirred, han tog ikke Feil, —
Gjennem Skodden, som letted i samme Stund,
Han saa en Korvet i Hesnes Sund
At duve for bakkede Seil.

Baaden var röbet; der löd et Signal, 334
Og det nærmeste Löb var lukt;
Men Solgangsvinden blafrede skral, —
Mod vester gik Terjes Flugt.
Da firte de Jollen fra Rælingens Kant,
Han hörte Matrosernes Sang, — —
Med Födderne stemte mod Skjægtens Spant
Han ro'de, saa Sjöen fossed og brandt,
Og Blodet fra Neglerne sprang.

Gjæslingen kaldes de blinde Skjær
Lidt östenfor Homborgsund.
Der bryder det stygt i Paalandsveir,
Under to Fod Vand er der Bund.
Der spröiter det hvidt, der glitrer det gult
Selv stilleste Havbliksdag; —
Men gaar end Döningen aldrig saa hult,
Indenfor er det som tidest smult
Med brækkede Bölgedrag.

Didind Terje Vikens Skjægte for
Lig en Pil mellem Braat og Brand;
Men bag efter ham, i Kjölvandets Spor,
Jog Jollen med femten Mand.
Da var det, han skreg gjennem Brændingens Sus
Til Gud i sin höieste Nöd:
„Inderst derinde paa Strandens Grus
Sidder min Viv ved det fattige Hus
Og vænter med Barnet paa Bröd!"

Dog höiere skreg nok de femten end han:
Som ved Lyngör, saa gik det her.
Lykken er med den engelske Mand
Paa Rov mellem Norges Skjær.
Da Terje törned mod Baaens Top,
Da skured og Jollen paa Grund;
Fra Stavnen böd Officeren „Stop!"
Han hæved en Aare med Bladet op
Og hug den i Skjægtens Bund.

Spant og Planker for Hugget brast,
Sjöen stod ind som en Fos;
Paa to Fod Vand sank den dyre Last,
Dog sank ikke Terjes Trods.
Han slog sig igjennem de væbnede Mænd
Og sprang over Æsingen ud, —
Han dukked og svömmed og dukked igjen;
Men Jollen kom los; hvor han vendte sig hen,
Klang Sabler og Rifleskud.

De fisked ham op, han förtes ombord,
Korvetten gav Seierssalut;
Agter paa Hytten, stolt og stor,
Stod Chefen, en attenaars Gut.
Hans förste Batalje gjaldt Terjes Baad;
Thi kneiste han nu saa kjæk;
Men Terje vidste ei længere Raad, —
Den sterke Mand laa med Bön og Graad
Iknæ paa Korvettens Dæk.

Han kjöbte med Taarer, de solgte ham Smil,
De aagred med Spot for Bön.
Det kuled fra öster, tilhavs med Il
Stod Englands seirende Sön.
Da taug Terje Viken; nu var det gjort,
Nu tog han sin Sorg for sig selv.
Men de, som ham fanged, fandt sært, hvor fort
Et noget var ligesom veiret bort
Fra hans Pandes skyede Hvælv.

Han sad i Prisonen i lange Aar,
Der siges, i fulde fem;
Hans Nakke böied sig, graat blev hans Haar
Af Drömmene om hans Hjem.
Noget han bar paa, men gav ei Besked, —
Det var som hans eneste Skat.
Saa kom attenhundred og fjorten med Fred;
De norske Fanger og Terje med
Förtes hjem paa en svensk Fregat.

Hjemme ved Bryggen han steg i Land
Med Kongens Patent som Lods;
Men faa kun kjendte den graasprængte Mand,
Der reiste som ung Matros.
Hans Hus var en fremmeds; hvad der blev af
De To, — han derinde erfor:
„Da Manden forlod dem, og ingen dem gav,
Saa fik de til Slutning en fælles Grav
Af Kommunen i Fattigfolks Jord.“ — —

Aarene gik, og han rögted sin Dont
Som Lods paa den yderste Ö;
Han gjorde vist intet Menneske ondt
Hverken paa Land eller Sjö;
Men stundom gnistred hans Öine stygt,
Naar det bröd over Baaer og Skjær, —
Og da mente Folk, at han var forrykt,
Og da var der faa, som uden Frygt
Kom Terje Viken nær.

En Maaneskinskveld med Paalandsvind
Kom der Liv i Lodsernes Flok;
En engelsk Yacht drev mod Kysten ind
Med revnet Storseil og Fok.
Fra Fortoppen sendte det röde Flag
Et Nødskrig foruden Ord.
Lidt indenfor gik der en Baad over Stag,
Den vandt sig mod Uveiret Slag for Slag,
Og Lodsen stod staut ombord.

Han tyktes saa tryg, den graasprængte Mand;
Lig en Kjæmpe i Rattet han greb; —
Yachten lystred, stod atter fra Land,
Og Baaden svam efter paa Slæb.
Lorden, med Lady og Barn i Arm, 336
Kom agter, han tog til sin Hat:
„Jeg gjør dig saa rig, som du nu er arm,
Hvis frelste du bær os af Brændingens Larm;“ —
Men Lodsen slap Ror og Rat.

Han hvidned om Kindet, det lo om hans Mund
Lig et Smil, der omsider faar Magt.
Indover bar det, og høit paa Grund
Stod Lordens prægtige Yacht.
„Den svigted Kommando! I Baadene ned!
Mylord og Mylady med mig!
Den slaar sig i Splinter, — jeg ved Besked; —
Men indenfor ligger den trygge Led;
Mit Kjølspor skal vise jer Vei!“

Morilden brændte, der Skjægten fløi
Mod Land med sin dyre Last.
Agter stod Lodsen, sterk og høi,
Hans Øie var vildt og hvast.
Han skotted i Læ mod Gjæslingens Top
Og til Luvart mod Hesnes Sund;
Da slap han Ror og Stagseilstrop,
Han svinged en Aare med Bladet op
Og hug den i Baadens Bund,

Ind stod Sjøen med skumhvidt Sprøit —
Der raste paa Vraget en Strid; —
Men Moderen løfted sin Datter høit
Paa Armen, af Rædsel hvid.
„Anna, mit Barn!“ hun skreg i sin Ve;
Da bævred den graasprængte Mand;
Han fatted om Skjødet, drev Roret i Læ,
Og Baaden var fast som en Fugl at se,
Slig for den i Braat og Brand.

Den tørned, de sank; men Havet var smult
Der indenfor Brændingens Kreds;
Opover rak sig en Langgrund skjult,
Der stod de i Vand tilknæs.
Da raabte Lorden: „Kjend, — Baaens Ryg —
Den svigter, — det er ingen Flu!“
Men Lodsen smilte: „Nei vær De tryg;
En sunken Skjægte med tre Tønder Byg
Er Baaen, som bær os nu.“

Der jog et Minde om halvglemt Daad
Lig et Lyn over Lordens Træk, —
Han kjendte Matrosen, som laa med Graad
Iknæ paa Korvettens Dæk!
Da skreg Terje Viken: „Alt mit du holdt
I din Haand, og du slap det for Ros.
Et Øieblik endnu, og Gjengjeld er voldt“ —
Da var det, den engelske Stormand, stolt,
Bøied Knæ for den norske Lods.

Men Terje stod støttet til Aarens Skaft,
Saa rank som i Ungdommens Aar;
Hans Øine brandt i ubændig Kraft, 337
For Vinden flommed hans Haar.
„Du seiled i Mag paa din store Korvet,
Jeg ro'de min ringe Baad;
Jeg træled for mine til Døden træt,
Du tog deres Brød, og det faldt dig saa let
At haane min bitre Graad,

Din rige Lady er lys som en Vaar,
Hendes Haand er som Silke fin, —
Min Hustrus Haand den var grov og haard;
Men hun var nu alligevel min.
Dit Barn har Guldhaar og Øine blaa
Som en liden Vorherres Gjest;
Min Datter var intet at agte paa.
Hun var, Gud bedre det, mager og graa,
Som Fattigfolks Børn er flest.

Se, det var min Rigdom paa denne Jord,
Det var alt, hvad jeg kaldte for mit.
Det tyktes for mig en Skat saa stor;
Men det veied for dig saa lidt. —
Nu er det, Gjengjeldelsens Time slaar; —
Thi nu skal du friste en Stund,
Som vel kommer op mod de lange Aar,
Der bøied min Nakke og bleged mit Haar
Og sænked min Lykke paa Grund.“

Barnet han greb og svinged det frit,
Med den venstre om Ladyens Liv.
„Tilbage, Mylord! Et eneste Skridt, —
Og det koster dig Barn og Viv!“
Paa Sprang stod Britten til Kamp paany;
Men Armen var veg og mat; —
Hans Aande brændte, hans Øine var sky,
Og hans Haar — saa kjendtes ved første Gry —
Blev graat i den eneste Nat.

Men Terjes Pande bar Klarhed og Fred,
Hans Bringe gik frit og stilt.
Ærbødig løfted han Barnet ned
Og kyssed dets Hænder mildt.
Han aanded som løst fra et Fængsels Hvælv,
Hans Stemme lød rolig og jevn:
„Nu er Terje Viken igjen sig selv.
Indtil nu gik mit Blod som en stenet Elv;
For jeg maatte — jeg maatte ha' Hevn!

De lange Aar i Prisonens Kvalm,
De gjorde mit Hjerte sygt.
Bagefter laa jeg, som Heiens Halm,
Og saa i et Braadyb stygt.
Men nu er det over; vi to er kvit;
Din Skyldner for ei med Svig.
Jeg gav det, jeg havde, — du tog alt mit,
Og kræv, om du tror, du har Uret lidt,
Vorherre, som skabte mig slig.“ — —

Da Dagningen lyste, var Hvermand frelst; 338
Yachten laa længst i Havn.
Med Nattens Saga taug de nok helst;
Men vidt for dog Terjes Navn.
Drømmenes Uveirskyer graa
Feied en Stormnat væk;
Og Terje bar atter saa rank som faa
Den Nakke, der krøgtes hin Dag, han laa
Iknæ paa Korvettens Dæk.

Lorden kom og Mylady med
Og mange, mange med dem;
De rysted hans Haand til Farvel og Guds Fred,
Der de stod i hans ringe Hjem.
De takked for Frelsen, da Stormen peb,
For Frelsen fra Sjøgang og Skjær;
Men Terje strøg over Barnets Slæb:
„Nei, den som frelste, da værst det kneb,
Det var nok den lille der!“

Da Yachten dreied for Hesnes Sund,
Den heiste det norske Flag.
Lidt længere vest er en skumklædt Grund, —
Der gav den det glatte Lag.
Da tindred en Taare i Terjes Blik;
Han stirred fra Heien ud:
„Stort har jeg mistet; men stort jeg fik.
Bedst var det kanhænde, det gik, som det gik, —
Og saa faar du ha' Tak da, Gud!“

Slig var det, jeg saa ham en enkelt Gang,
Han laa ved Bryggen med Fisk,
Hans Haar var hvidt; men han lo og sang
Og var som en Ungdom frisk.
Til Pigerne havde han skjemtsomme Ord,
Han spøgte med Byens Børn;
Han svinged Sydvesten og sprang ombord,
Saa heiste han Fokken, og hjem han for
I Solskin, den gamle Ørn.

Ved Fjære Kirke jeg saa en Grav,
Den laa paa en veirhaard Plet;
Den var ikke skjøttet, var sunken og lav,
Men bar dog sit sorte Bræt.
Der stod „Thærie Wiighen“ med hvidmalt Skrift
Samt Aaret, han Hvile fandt. —
Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift,
Og derfor blev Græsset saa stridt og stivt,
Men med vilde Blomster iblandt.

Henr. Ibsen.

Strilerne.

339

Welhaven

Der er et Folkefærd, som heder Striler. De bebor et Stykke af Bergens Stift, der kaldes Strilelandet. Denne Angivelse er næsten ligesaa usikker og løs som Bestemmelsen af de germaniske Stammer hos Tacitus; men det er ogsaa vanskeligt at komme Tingen nærmere. Der er noget gaadefuldt ved Strilenavnet. Snart vil man have det udstrakt over den hele Vestkyst lige til Stat, og snart indskrænkes det til Bergens Omegn; men i begge Tilfælde har det hos alle Fortællere en egen Klang. Tydske Forfattere glemmer sjelden Strilerne, naar de taler om det høie Norden. Gamle Hübner, der ved Besked om alt, sætter dem i sin Geografi med udmerkede Typer og beretter, at de har ligesom Vosserne en Dragt, der adskiller dem fra alle andre. Med alt dette ved man endnu ikke Grændserne for denne merkelige Nation. I Bergen tror man helst, at den indskrænker sig til Hordaland; men hvad skal man da tænke om det almindelige østlandske Sagn, hvorefter den hele Strileslegt er et Indbegreb af 99 Arter!

Der er Grund til at tro, at Udtrykket Stril er nærved at være et Øgenavn; thi vedkommende Bønder hører det ikke gjerne, og man har, ei uden Medhold i det oldnorske Sprog, tillagt det en Betydning af Stivhed og Stridighed. Traditionen vil ogsaa understøtte denne Fortolkning, saalænge Folk ved at tale om de tvende Opløb i Bergen, der ligefrem kaldes Strilekrige. Naar man iøvrigt vil inddele denne Stamme, da slipper man lettest ved at skjelne mellem Landstriler og Havstriler. Den sidste Gruppe henfører vi nærmest til den ovennævnte Ørække og til de nærliggende Smaaøer.

Havstrilerne er merkværdige Folk, og Hübner har Ret, naar han kalder deres Dragt særegen. Deres egentlige Stads-Kostume er en bredskygget, sort Uldhat, en blaa rundskaaren Kofte, hvorunder et ubestemmeligt Antal Veste, et Par umaadelig vide, graalige Buxer, der slutter om Midjen og Knæet, desuden Strømper og Sko. Kvinderne har ofte Hat og Kofte, næsten ganske som Mændene; Skjørtet er deres Pragtstykke, det er sort, sidder smukt om Hoften og er lagt i smale, sirlige Folder. 340 Saaledes gaar dette Folk til Kirke og til Gilde; men naar Havstrilen har sit rette Arbeide, da er han fra Top til Taa svøbt i brunt Skind. Han ser da ud, som om han havde været paa Søbunden og hentet sig en Dragt af de mægtige Tangplanter. Disse Øboere er almindelig af en lav, firskaaren Bygning, og man har bemerket, at deres Overkrop er uforholdsmæssig udviklet; men de haler ogsaa mest ud med Armene og Ryggen. Man maa se disse Karle ved Aaren for at vide, hvad det er at ro.

Bergenserne har Onsdag og Lørdag den prægtigste Regatta i sin Havn, naar den hele Flaade af Fiskere løber ind i Kappestrid om den første Plads ved Torvet. Lange Kister med levende Fisk slæber efter de skarpe Baade, Kvinder og Mænd ror lige rappe, Søen bliver som en skummende Elv. Paa Skibene staar de dovne Matroser med Latter og Grimacer; men Fiskeren agter det ikke; nu vil han blot frem, der er Dampkraft i hans Muskler, han gjør elleve Mil i Vagten.

Naar Havstrilen kommer til Byen er han med et Billedet af urokkeligt Flegma; medens man fra det myldrende skraalende Torv kjøbslaar med ham, farer der en Hagl af de groveste Eder og Forsmedelser om hans Øren; men han vender Fiskenaturen ud og er meget rolig, han rækker blot Øsekarret frem for at modtage Penge, hvergang en Handel er sluttet. Naar han siden gaar op i Staden, begynder der nye Prøvelser; nu har han en Flok hujende Gadedrenge efter sig:

„Strilen med sit lange Skjeg, hvor han gaar, der verper
han Eg!“

Det nytter ikke — han ser intet og hører intet. Er det Vinter, har han det endnu værre; Drengene tager Sigte af hans brede Ryg og gjør ham til en vandrende Snemand; alligevel bliver han rolig gaaende. Havstrilen i Land er et underligt Væsen, han vegeterer blot; thi han kjender kun faa Opvækkelser paa det tørre. Men man forsøge blot at haane ham, hvor han er ude paa Søen med sit Stel! Da er han en ganske anden; man tirrer ham sedvanlig ved at lade, som om man hakkede Muslinger, og dette forslidte Middel er næsten aldrig uden Virkning. Han kan slippe Aaren og Snøret af Arrighed, og da ser man ham optræde som Mimiker med de mest 341
burleske Fremstillinger.

I en Storm er Havstrilen glimrende; thi hans Baad er intet rigtigt Søfartøi; den er tynd og rank og fornemmelig bygget til Roning; men nu skal den dog holde Stand i den høie Søgang. Manden er da ligesom groet sammen med sin Snekke. Han har et barket Sprydseil af den simpleste Indretning, han holder Roret i den ene Haand og Skjødet i den anden. Saaledes jager han afsted med de rullende Vandbjerge; han er inde i deres Leg og forudser deres Luner. Hans Baad ligner en stor, sortladen Fugl, der ustadig henflagrer over Bølgen og dypper Vingespidsen deri. Under de haarde Vintermaaneder, naar Silden staar til Kysten, er Fiskeren idelig ude i denne prægtige og farlige Dans; da har han et Dagverk mellem de barske Styrtninger, hvorom en Landboer blot kan gjøre sig et svagt Begreb. Ofte maa han seile paa Liv og Død og dertil tænke paa Garnet og Noten, hvori hans vaklende Velfærd hænger. Overalt er han omgiven af det vildeste Liv. Delfiner og Størjer boltrer sig og springer i hans Kjølvand; de fnysende Hvaler krydser hans Kurs; under ham myldrer det af sammenstimede Fiske, og tæt over hans Hoved neddaler hele Skyer af skrigende Søfugle. Naar Havets Velsignelse skal paa Land, udvikler Fiskerne for Alvor de mageløse Kræfter i sine Amfibienaturer. Langt ude i Stranden staar de

rækkevis, ofte til Beltet i Vand, og trækker den bristefærdige Not uden at blive trætte. Mangengang er Landet kun en gold Holme med en eneste skrøbelig Hytte; der drager de ind, naar Mørket falder paa. De holder sig sammen ligesaa tæt som de indestængte Sild udenfor. Det ene Legeme støtter sig til det andet, og saaledes sover de Natten over i sin dampende Sødragt.

Havstrilen er, som man kan tænke sig, kun en maadelig Jordbruger. Den romerske og den engelske Plog er for ham lige gode; thi han bruger ingen af dem. Hvis han har lidt Jord, stanger han af og til deri med en usel Spade. Han kaster alskens Fiskelevninger ud til Gjødsel, og forresten lader han Naturen hjelpe sig selv. Der er paa disse Øer nogle beboede Trakter, som man har vovet at kalde Bygder; de er 342
meget stakkede i alle Dimensioner. En Odelsmand fra Toten eller Smaalenene vilde le dem ud; men den fattige Fisker, der bor ude ved Brændingen, har ogsaa paa sin Maade Ret, naar han anser dem som fagre og velsignede Egne.

I en saadan Bygd er der i det hele en ganske egen Landhusholdning; man ser snart, hvorledes Sølivets Elementer raader ogsaa her og trænger igjennem overalt. Selv de egentlige Landdyr finder sig deri og forandrer sin Leveskik. De er alle formindskede Udgaver af sine Arter, og de lever her om hverandre i et meget tættere Samfund end andensteds. Hesten er dog den snurrigste Figur af dem alle. Naar man ser den komme ud af sin Stald, der er noget større end et almindeligt Hundehus, ved man neppe, til hvad Slegt den skal henføres. Den er kortbenet og plump og har ofte et Rag som en Bjørn; den er nærved at føre et Svins Levemaade og synes derved at have antaget meget af dette Dyrs Former. Koen er her let at føde; den spiser Sildehoveder som en Sælhund, og man kan byde den Tang som Græs; det er troligt, at en Hvalrosunge endog vilde finde dens Melk meget velsmagende. Havstrilens Yndlingsdyr er Svin og Høns; han har paa en Maade indlemmet dem i sin Familie; thi de tilbringer en stor Del af sit Liv i hans Stue. Svinet vises dog i Almindelighed ud, naar dets Natur rigtig har udfoldet sig; men Hønsene har et stadigt Tilhold i Familiens Skjød og fører saaledes et lunt Stueliv den hele Vinter. Bonden ved at drage Nytte af denne Ømhed, og ved Juletider gjør han gode Affærer med sine friske Eg. —

Hos dette Folkefærd finder man endnu friske Levninger af en forlængst henrunden Tids Seder og Leveskik, og der er vistnok kun faa norske Almuer, som viser en saadan Fastholden ved det gamle. Indvirkningerne fra den nære By maa engang, da Borgernes Skik var mere enfoldig og drøi, have været meget sterke og kjendelige; thi den rige Havbonde viser i sit rette Optog mangt et Træk af Middelalderens Byliv; men man kan let forestille sig, at de følgende Tiders overdrevne Modeformer ganske maa have ophævet dette Slags Tilnærmelser og Overgange. Men Øboerne synes ogsaa i sin Selvudvikling at have mindre Bevægelighed 343
og Foranderlighed end sine Naboer paa det faste Land; hos Havstrilen er saaledes

alle de Egenheder, der blandt Bønder i Almindelighed hentyder paa forældet Skik, særdeles skarpe og fremstikkende.

Man ved, at Bryllupsfærden med alt, hvad dertil hører, danner et af de merkeligste, mest brogede Optrin af de bergenske Bondealmuers Liv. En Bondepige der, som „staar Brud“, er i sin fulde Pragt et eventyrligt Væsen; hun har en vegtig, forgyldt, med Stene besat Sølvkrone paa Hovedet; hendes Haar er udkjæmmet over Ryggen. Paa Brystet har hun en svær Besætning af Mynter og drevne Sirater; fra hendes Belte, der bestaar af firkantede, tæt sammenføiede Smykker, nedhænger brede, velbeslagne Læderremme, og al denne skinnende Pragt er ligesom Kronen af forgyldt Sølv. Man kan ikke tvivle om, at en saadan Skikkelse har sit Forbillede i en meget fjern Tid. Saaledes maa Margrete Fredkulle have seet ud, da Magnus Barfot fremstillede hende som sin Brud og Norges Dronning; eller om man ikke vil gaa saa langt tilbage, ved man dog af Magister Absalons Kapitelsbog, at Jomfru Brynhilde Benkestok omtrent paa denne Maade viste sig brudeklædt Anno 1565 i Bergen; thi det heder, at hendes Haar var udredet paa Spansk, og at hun var udstafferet med Krone og med Guldkjæder, der hang ned mod Jorden. — Ude paa Øerne vil dette forældede Kostume uden Tvivl holde sig længst, og allerede nu maa man være der for at se disse Festligheder ret besynderlige og ublandede. En fremmed, der træffer Brudebaaden paa dens høitidelige Fart, maa blive forvirret og ør ved alt, hvad han da faar se og høre; man kunde tro, at dette var Krigsbud og Nødsignaler, eller at de onde Landevætter nu skulde drives fra Kysten. I Forstavnen er Trommeslageren høit opsat med sit Larminstrument, som han bearbeider med overnaturlig Udholdenhed. Midt i Baaden sidder den fabelagtige Brud, stiv og blank som et udmaiet Afgudsbillede. I hendes Nærhed hviner og skurrer Violinen under Trommehvirvlernes Pauser. Men den egentlige Knaldeffekt kommer fra Bagstavnen. En Vovehals af en Skytte har der sin Plads; han svinger en gammel Rytterpistol og fyrer med den langskibs over Selskabets Hoveder. Brudehusets Larm og Stads passer 344
godt til dette Optog; her udslettes Havstrilens Apathi ved Strømme af Øl og Brændevin. Han kan danse her med sine tykke Sko i det snevreste, kvalmeste Rum. Han begynder med matte Bevægelser, hængende Arme og underlig nedslagne Miner; men efterhaanden bliver Dansen levende. Tilsidst dreier Parret sig om, tæt sammenslynget i ensformige Hvirvler, men med sikkert Fodskifte; og paa dette Punkt har Havstrilens Dans Tarantellens Heftighed og forcerede Takt.

I enkelte Sogne viser Øfolkets Kirkegang og Kirkeskik visse antike Former, der selv i tilgrændsende Egne er aflagte. Fjelds Kirke paa Sartor er et lidet hæsligt og skrøbeligt Gudshus. Alt dens Udstyr er plumpt og fattigt, og paa dens ujevne Vægge er kolossale Billeder af hellige Mænd raat henmalede. Til dette Hus gaar Veien fra Stranden igjennem et trangt Dalføre, og her ser man Folket henvandre som paa en Pilgrimsvandring med særegne, dertil dannede „Kirkestave.“ Naar denne Menighed

er indtraadt i Kirken, falder den ned med Brag paa Gulvet og ligger der nogle Øieblikke i en katholsk, mumlende Tilbedelse; derpaa gjør den Korsets Tegn og reiser sig for at istemme sine forældede Salmer. Men inden Almuen gaar over den hellige Terskel, drives Kirkestavene med de skarpe Jernpigger fast i Kirkens Bordklædning. Ved alle disse udstaaende Spær faar Huset et Udseende som et uhyre Pindsvin. Man optager uvilkaarlig dette Billede i den hele Betragtning af Havbondens sælsomme religiøse Liv. Indenfor det viede Hegn ruger en dunkel, overskyet Andagt, og Kirken selv staar som en mystisk Fetisch i den vilde, tungsindige Dal.

En Kirkefærd, hvorunder en rig afdød føres til Graven, giver dog maaske det merkeligste Træk af disse gamle Skikke; thi her anvendes stundom Græde- og Hyle-Koner. De sidder indtil otte i Tallet omkring Kisten i en egen Baad. Deres Dragt er sort med hvide, nonneagtige Hovedklæder. Man kan høre deres Jammer paa Afstand, medens Farten gaar sagte over Vandet. Naar de stiger i Land, tiltager deres Klagehyl. De græder virkelige Taarer; thi det er deres Fag, og denne embedsmæssige Sorg har gode Sportler. Disse gamle Kvinder har en egen Stil i 345
Hændervridninger og Gebærder. Det er et kristeligt Eumenidekor, der giver Begravelsesceremonien en vild dramatisk Virkning, bag hvilken Sørgehusets Ligegyldighed eller Kummer kan unddrage sig Mængdens Blik. Denne Pomp er dog en Sjeldenhed, og man taler længe efter om den lykkelige hensovede, der havde Grædekoner ved sin Grav.

Men den rige Havstril søger i Livet ligesaavel som i Døden sælsomme gammeldags Vidnesbyrd om og Afløb for sin Overflødighed. Naar han i lange Aar har været heldig paa Havet og tilkjæmpet sig ret meget af dets Velsignelse, tænker han dog ingenlunde paa at udvide sit trange Hjem eller udstyre det med Midler til et større Velvære. I hans Husvæsen merker man kun lidet til hans gode Kaar; thi han har intet Begreb om, hvorledes hans Levemaade skulde kunne merkelig forandres eller afvige fra den nedarvede Skik; men han ved godt, hvad Besiddelse er, skjønt hans Forestillinger derom er ligesaa naive, som om de tilhørte Sagaoldet. Hans Higen gaar ud paa at samle Liggendefæ, og han kjender intet i Verden, der kan lignes ved forarbeidet Sølv. I svære, broget malede Kister indpakker han stedse nye Erhvervelser af dette Gods. Her er Skeer med runde, skaalformige Blade og tynde, snoede Skafter, Kander og Støb af eiendommelige Former, tæt besatte med frithængende Sirater og alskens Ringelrangel, og endelig den høieste Gjenstand for hans Stræben, en Brudekrone med Tilbehør, som han kan udleie og gjenkjende i Kirken! En saadan Rigmand i Hytten har paa denne Maade en af den gjerriges Egenheder, uden at han derfor behøver at røbe noget Hang til egentlig Gjerrighed; han kommer maaske aldrig til at bruge sit Sølv, og han finder sig i, at det bedækkes af Smuds og Spanskgrønt, uden at det derfor i hans Øine taber noget af sin Pragt

eller Merkværdighed; men hans Lyst til disse Skatte ligner mere en Raritetssamlers Glæder end en Gniers Tørst efter Eiendom. — Havstrilen er med alle disse Træk en underlig isoleret Skikkelse; men snart vil han ophøre at være det; thi vor Tid er godt skikket til at indføre sit almindelige Oplysningsvæsen i alle Bugter og Kroge, og dette maa man glædes ved, om ogsaa alle maleriske Strøg og Halvskygger derved for 346
det første skulde gaa i Løbet. Øernes Beboer viser sig nu som en Efternøler paa et Kulturstade, der i mangen nærliggende Bygd forlængst er tilbagelagt. Naar han først er kommen rigtig ind i den almindelige Bevægelse, bliver han maaske mindre interessant og mere bøielig; men han vil alligevel have vundet ved Byttet.

J. S. Welhaven.

Jotunfjeldene. 346

Kjerulf

Med dette Navn har man søgt at betegne en Klynge af Fjeldtoppe mellem Lom, Sognefjord og Valders. Det er med Søer og Dale et vidtløftigt Høifjeldsdistrikt, ukjendt, kan man sige, for den literære Verden indtil Keilhaus og Boecks Tur derind for en 40 Aar siden, og dets enkelte Dele bærer forskjellige Navne, som dog ikke rækker til for det hele, saaledes Lomsfjeldene i Nord, Hurungerne i Vest o. s. v.

Naar man reiser Bergensveien over Filefjeld, da skjærer man ved Hovedveien langs Vangsmjøsen øverst i Valders gjennem Udkanten af disse Fjeld. Rundt om Vangsmjøsen kneiser høie Tinder: Grinde-, Skyri-, Skjold-Fjeld og det mysteriøse Skudshorn, der har sit Navn deraf, at et Drøn eller Skud høres stundom fra en Bratside under Toppen. Denne Dal ligner ingen anden af de mere bekjendte Hoveddale; thi man er her i en Kløft af Jotunfjeldene, og disse har noget eget ved sig, som staar mer eller mindre bevidst for enhver, der ved med sig selv, at „Storfjeldene," som de ogsaa undertiden kaldes, ikke er som andre Fjeld omkring.

Men ingensteds faar den sedvanlige reisende hele Fjeldklyngen at se paa de almindelige Reiseruter. Selv over Filefjeld er de skjulte for ham; han maatte da stige op paa Stugunøset bag Nystuen for at se dem. Ved Vangsmjøsen stirrer man op imod nogle af Klyngens sidste Udliggere; de ser ud som store Kasteller med tilskaarne Sider som Mure og Tinder som høitragende Taarne. Men stiger man i en af Udkanterne op paa en fritliggende Høide, da har man den hele Række af spidse Toppe foran sig, sedvanlig kolde og blaa, med blinkende Pletter af Sneskavl og Bræ. Stugunøset i Syd, Bitihorn eller bedre Skaget i Sydost, Storhøpiggen i Øst, Heimdalshø 347
midt oppe iblandt dem er saadanne taalelig let tilgjængelige Høidepunkter, hvor Skuet er udstrakt.

Det er som en stor Leir af spettede Telte; de enkelte Høider i Udkanterne af Klyngerne ligger omkring som Forposter. Skyerne vælter sig gjerne om den midterste Del af Leiren, af og til har man et Glimt af noget hvidt et Hoved høiere end de øvrige — det er Galdhø, Norges høieste kjendte Tind, som saa lang Tid var ubestegen, men hvor nu fast hvert Aar nogle raske Turister naar hen, aandeløse og bekymrede om Veiret, for — efter et Øiebliks Ophold paa den hvælvede sneklædte Top over den svimlende Afgrund og efter et Blik udover det omliggende vilde Gletscher-Hav med stivnede Bølgetoppe og sorte Skjær af Fjeld — hurtig at søge ned igjen.

De ser kolde og umulige ud i Frastand disse skarpe Tinder; men kommer man længer ind, da ligger store fiskerige Søer imellem og omkring dem, og der er en og anden fredelig græsrig Strand. Der er den venlige Bygdin, den vilde Gjendin, den øde kolde Tyen, der er Besse- og Russevand, Heimdalsvand, Vinstervandene o. s. v. Utallige dybe Dalstrøg snor sig ind og deler Hovedklyngen til mange særskilte Sætstykker, og i Bunden af disse Dale glider rislende Aaer og styrter brusende Elve med samme grønlige Gletschervand som i Søerne deroppe. Paa Fjeldenes Ryg er en eneste vild Stenmark med Stykker, store og smaa, af Fjeldkroppen, frasprængte ved Kulden, og der er Renens glitrende Hjem. I Dalbunden derimod ligger hist og her endnu en ordentlig Støl, hvor Folk trækker hen langveisfra, ikke alene fra Lom, fra Vaage, men lige fra Stange i Hedemarken, eller der er et ensomt Fælæger, hvor Driftekarle ligger med Slagte-Kvæg, som fødes op til Høsten, og ved Vandet har du en tarvelig Fiskerbud.

Men selve Fjeldrækken ligger milelang med de skarpe Tinder, fulde af hvide Sneskavler og Bræer. I de trange Tverdale, som skjærer op til Tinderne, ser du Bræerne først høit oppe paa Dalvæggen, saa lavere og lavere ned, eftersom Hoveddalens Bund stiger, og tilsidst lige i Dalbunden selv, og du skrider over de sidste 348
grønne Straa og de sidste nikkende Blomster ind til den koldt aandende Ismasse, som ligger for dig fuld af havgrønne Sprækker, naar du er kommen vel over de ramlende Stenmasser i Morænen foran.

Dette er Jotunfjeldene, og de fortjener Navnet. Det er her Jotnen eller Jætten, som raader. Pludselige Omslag i Veiret, tyk dryssende Skodde, pidskende Regn, hylende Vind vexler med lokkende Solskin og Stille. Dertil hører gamle og nye Skred fra Siderne, stride Elve, hvorover der skal søges Vadested, Heste, som løber bort om Natten, Sult og Tørst og alleslags andre Reisefataliteter.

Gaar det langt op i Jættemarken, da er en aaben Stenbud, ja en udover ludende Væg, en halv Grotte eller „Hellar“ det eneste Ly, og Veiret er ofte umildt. Blæser Nordvestvind, og er der Tørke nede i Dalene i Valders, som svider Græsset gult og brænder Ageren, saa gaar der Kaveveir omkring i Jotunfjeldene. Kolde Sneskvæt, pidskende Regnbyger, blandede med Hagl, drager deromkring i Tog. Det ser smukt

ud et Stykke ifra, især fra Høiden; Skyen drages som et hvidt Slør over Dalen; men Fjeldet ligner under Sløret en vred Mand med rynket Bryn. Er det derimod Søndenveir, saa regner det baade i Dalen og i Fjeldene tæt og stridt, Bækkene svulmer op til Elve, Stien over Fjeldmarken eller „Raaket“ forvandler sig til en rislende Bæk mellem Stenene, tyk Skodde ligger overalt, og du føler dig hel beklemt.

Kun sjelden ser du hele Leiren blank og klar; da er det et stolt og skjønt Skue; men man erindrer altid Jotnen ved Siden.

Hele denne store Fjeldstrækning mellem de sidste bebyggede Dale, som stikker op fra Sognefjorden i Vest, fra Lom og Vaage i Nord, fra Gausdal i Øst og fra Valders i Syd, er kortest betegnet som en Ørken. Reisen gaar fra Støl til Støl, som fra den ene Oase til den anden, eller fra Stenbud til Stenbud, fra Heller til Heller. De mest ørkenlignede Pletter af alle i denne Strækning er Flyerne, det er store Fladestrækninger, ofte høitliggende, bestaaende af Sand og Sten med et Teppe af Mos og enkelte krybende Buske.

Der hersker paa en Godveirs-Dag en høitidelig Stilhed overalt, Tanken overvældes 349
af Begrebet om det store, det mægtige, det umaalte. Her under disse kneisende Fjeldstykker med Taarn og Spir og de ensomme Dale imellem er der som den dybeste Andagt, som i en stor Kirke. Loftet hvælver sig høit over de brune Mure, høiere end i nogen Kirke; men Skyen glider dog ganske nær, den kommer flyvende fra Livet nedenfor, fra de store Dale og de aabne Sletter, hvor den ser saa skjøn ud som en seilende Svane — her drysser den ind gjennem Kløften, og du ser den som en Røg. —

Naar man drager fra de bebyggede Dale rundt omkring et Trin høiere op og ind paa dette Storfjeld, da er her igjen Trin for Trin opigjennem forskjellige Regioner. Først er det Furuskoven, som endnu paa nogle Steder holder sig tæt og frodig langs med lune Strøg mellem det igjennemskaarne Fjeld i Udkanterne. Her er Ly for Vinden og Skygge, Veie efter Tømmerhugsten krydser hverandre i alle Retninger, man ser sjelden langt forud og farer let vild, og det er et Kunststykke at finde ned til Brostedet eller Vadestedet over Elven, der som oftest i denne Region har voxet sig strid og stor ved mange Tilløb.

Hvor Skoven slipper, kommer endnu ofte den lysere Birkeli med krogede og langskjæggede Stammer, men med venlig susende Tag. Her er Udsigten gjerne friere, og man vinder let frem. Birkelien tynder sig ofte ud langs Fjeldsiderne og paa store Sletter til en aaben Mark med Birkeris, bustet Ener og bleg Vidje og mangen venlig Fjeldblomst i Klynger eller Tuer hist og her. Her er altid et stort, aabent Syn; du lægger Tøilen om Armen og gaar ubekymret, hvor du vil, Hesten følger efter, og ofte kan du her langs Fjeldsiden korte Veien betydelig, medens Raaket holder sig bugtet i Dalen.

Skal du derimod høiere, saa har du Urden for dig, en graa Strækning af lutter sammenkastede store kantede Klippeblokke, hvor Passagen er yderst besværlig, bestandig i Krog og Sving, saa op, saa ned. Snart støder dit Skinneben mod en skarp Kant, snart træder din Ven og Ledsager Hesten sig fast med Foden, og Skoen bliver trykket ind i Sprækken som i en Klypetang.

Er du kommen vel over den nederste Urd, da ligger Renens skinnende Hjem for dig, en umaalelig Stenmark med Sne hist og her, en spruttende Elv, som begynder ved Bræens Fod, og sorte Tinder omkring, der ser ned. Og skal du op paa disse sidste, da har du atter Urd, atter Stenmark, atter Sneflade eller Bræ at overskride.

Th. Kjerulf.

Nordmandssang.

Wolff

Hvor herligt er mit Fødeland,
Det havomkranste, gamle Norge!
Sku disse stolte Klippeborge,
Som evig trodser Tidens Tand, —
Urverdners gamle Bautastene,
Der gjennem Klodens Storme ene
Som Kjæmper end i Brynjer blaa
Med Sølverhjelm om Issen staa!

Da Ake-Tor saa Norges Fjeld,
Sin Kongestol han der opreiste;
De Kjæmper, som mod Skyen kneiste,
De huede hans Heltesjæl.
Naar høit i Sky sin Vogn han kjørte,
Sin Hyldest han fra Klippen hørte;
De Kjæmpestemmer hylded Tor,
Da var der Helteold i Nord!

Da ser jeg, hvor min Nordmand gik
I Stormgang fast, saa Jorden bæved;
Ham Døden var en Mø, som svæved
Udi hans Arm med Frøias Blik
Og i en Runddans over Valen
Ham hæved op til Gudesalen;
Og end i Livets Afskedsstund
Et Drapa kvad den blege Mund.

Jeg har de gamle Sagn saa kjær!
Naar Luren gjennem Dalen toner
Vemodig mellem Birkens Kroner,
Da drømmer jeg om Blod paa Sverd.
Naar Fossen vildt fra Klippen skummer,
Sin monotone Bas den brummer,
Da tykkes mig, jeg hører Klang 351
Af Vaabenstorm og Skaldesang.

I Fjeldets Søn endnu jeg ser
Et Skud af gamle Kjæmpestammen;
I Øiet funkler Helteflammen,
Som freidig kun ad Faren ler.
I Pigens Øine blaa jeg skuer
Uskyldighed og Sjofnas Luer,
Og Iduns evigunge Vaar
Paa hendes Kinder farvet staar.

Ja! herligt er mit Fødeland,
Det gamle, klippefaste Norge
Med Sommerdal og Vinterborge,
Der evig trodser Tidens Tand.
Om Kloden rokkes end, dets Fjelde
Skal Stormen dog ei kunne fælde;
Som Bauta end de skulle staa
Og vise, hvor vort Norge laa!

S. O. Wolff.

Den norske Bonde.

Zetlitz

Jeg er saa fro, jeg er saa glad,
Jeg er min egen Herre,
Jeg Fogden ei skal spørge ad,
Om jeg tilfreds maa være;
Jeg stræbe kan og vil, og Held
Skal møde mig fra Dal og Fjeld,
Jeg gi'r min Skat, gjør Ret og Skjel
Og er min egen Herre.

Mit Hus er lavt; men mit det er,
Min egen Tomt det bærer,
Og aabent staar det for enhver,
Som Gud og Kongen ærer;
Kom Bonde, bød jeg ham min Haand,
Kom Ridder, bød jeg ham min Haand,
Jeg frygter Gud, men ingen Mand,
Og er min egen Herre!

Min Kost er simpel, og min Drik
Nedover Klippen flyder,
Og mon den mere Styrke fik,
Som Snese Retter nyder?
Mon den er mere glad end jeg,
Som henter paa en farlig Vei
Sin rare Vin? jeg mener nei;
Vand læsker, styrker, fryder.

Mit Leie ingen spotte maa,
Jeg holder det i Ære;
Jeg ved, at Søvn paa bare Straa
Kan tryg og kvægsom være;
Naar Sol forgylder Bjergetop,
Jeg med fornyet Sjæl og Krop
Til Dagens Arbeid stiger op,
Og saadan bør det være!

Af Klæder andre bryster sig
Med meget mindre Føie;
Den Hjord, jeg føder, skjænker mig
Min simple Vadmels-Trøie;
Men den er varm og hel og ren
Og spunden af min Datters Ten, —
Min Kones Fingre sømmed den,
Kjær er mig denne Trøie.

Min Hustru ingen Skjønhed er,
Dog evig kjær mig være;
For Husets Dont hun Omsorg bær,
Og det er Koners Ære;
Ja, jeg var utaknemmelig,
Om, Kone! jeg ei elskte dig,
Du raske Sønner skjænkte mig,
Og Døtre, Egnens Ære.

Min Datter! træd i Moders Spor,
Og det kan aldrig feile,
At naar du bliver rigtig stor,
Vil Snese til dig beile,
Da lyd kun Stemmen i din Barm
Og kast dig i en Mages Arm;
Ved Elskov lindres Livets Harm,
Det kan umulig feile!

Min Søn! vær fro som jeg og glad,
Som jeg, din egen Herre!
Som jeg, du ingen spørge ad,
Om du tilfreds maa være!
Stræb, som din Fa'r har stræbt, og Held
Skal møde dig fra Dal og Fjeld;
Betal din Skat, gjør Ret og Skjel
Og vær din egen Herre!

J. Zetlitz.

Vandring til Rjukand.

353

Hansteen

En Arm af Tinnsjøen gaar mod Vest ind i Vestfjorddalen i Tinns Prestegjeld, uden Tvivl den smukkeste Dal i hele øvre Telemarken. Igjennem denne Dal flyder fra Vest mod Øst med mange Krumninger den stride Maane-Elv, der lidt nedenfor sit Udspring fra Mjøs-Vandet danner den bekjendte Rjukand-Fos. I Begyndelsen stiger Dalen næsten umærkelig; men efterhaanden som man nærmer sig Gaarden Vaa, bliver Veien besværligere; Maane-Elven flyder her i Bunden af en smal, omtrent 1,000 Fod dyb, med Grantræer bevoxet Dal, saa at man kun meget sjelden fra Veien kan se den. I en Afstand af omtrent ½ Mil fra Fossen viser sig med et oppe i en vild Fjeldegn mellem sortegraa Fjelde en sterk Røg eller Damp, hvilken Røg, ligesom af en uhyre kogende Kjedel, vexelvis stiger og falder. Dette Syn giver den første imponerende Ide om dette vældige Vandfalds Størrelse og Høide.

Endelig naar man hen til Maristiens Begyndelse, og her ser man Fossen næsten lige for sig, dog i en Afstand af omtrent ½ Fjerdings Vei, styrtende sig ud af en smal Klipperevne ned i Dybet. Dette Punkt er uden Tvivl det fordelagtigste Standpunkt, fra hvilket Fossen kan betragtes. De utallige Partier, hvori det udstyrtende Vand deler sig, de Bevægelser og Afvexlinger, som denne Skummasse fremviser for Øiet, lader sig vanskelig male, men aldeles ikke ved Ord beskrive. Den Dal, i hvilken Fossen styrter ned, er en kileformig Fordybning imellem 2 høie Fjelde, hvis nøgne og næsten glatte Sider synes at gjøre en Vinkel af 50 til 60 Grader med Horisonten. Den skummende Elv dækker den hele smale Bund i denne Dal. Vil man hen til Fossen selv, maa man enten stige over det høie Fjeld, som indeslutter Dalen paa den nordre Side, hvilket er en yderst besværlig Omvei af over ½ Mil, eller gaa over den saakaldte Maristi, der slynger sig hen ad den skraa Klippevæg i en 700 til 800 Fods Høide over Elven omtrent midt imellem Klippens Top og dens Fod. Vi valgte det sidste. For ei at glide aftog vi vore Sko; og saaledes krøb vi paa Hænder og Fødder 354
over denne berygtede Sti. Saasom jeg ei er fri for Hovedsvimmel, gik min Ledsager Øistein bag ved mig og greb mig ved de farligste Steder med en vældig Haand i den ene Skulder. Da man vender Ansigtet mod Klippevæggen og saaledes ei ser ned i det rædsomme Dyb, saa er efter min Formening denne Sti langt mindre farlig end dens Rygte. Paa Gaarden Fossum tæt ved Fossen traf vi en Krøbling uden Fødder, der endog paa Knærne var gaaet over Stien.

Ved Siden af Fossen ligger adskillige store nedstyrtede Stenmasser, paa hvilke man kan krybe ned næsten midt i Fossen selv. Her ser man, naar Solen skinner, under sine Fødder i den skummende og rygende Fos en hel Regnbue eller Regnkreds, og man bliver ikke snart træt af at krybe om paa disse Stene; thi ved hvert Skridt viser sig nye Scener, som fængsler Opmerksomheden. Den Revne, hvoraf Fossen

styrter ud, synes ikke at være mere end 8 Fod bred, saa at man ved et dristigt Spring maatte kunne hoppe derover. Desto dybere maa den være, siden en saa stor Vandmasse kan trænge sig derigjennem.

At maale dette Vandfalds lodrette Høide er yderst vanskeligt, saasom det er næsten umuligt at komme ned til dets Fod. For at komme her ned maatte man fra Maristien krybe ned ad den steile og glatte Fjeldside, hvilket synes ugjørligt. Dog fortalte Søveig, en Datter af Manden paa Gaarden Fossum tæt ved Rjukand, at hun som liden Pige var krøben derned for at optage en nedrullet Melkeringe; og at en Bissekræmmer, der havde tabt sin Kramkiste paa Maristien, ligeledes var nedstegen for at samle sit Kram. Om Vinteren skal det undertiden lade sig gjøre at gaa langs op ad den frosne Elv og saaledes komme tæt under Fossen. De af Fossen bestandig opkastede Vanddraaber fryser da efterhaanden sammen og danner et stort Isrør, hvorigjennem Fossen falder, saa at man kan høre dens Bulder uden at se den.

Chr. Hansteen.

Finnerne.

355

Sundt

Finnerne (i Ordets indskrænkede Betydning, modsat Kvænerne) er og har fra gammel Tid været et Flyttefolk; ikke alene de egentlige Flyttefinner, som fører sine Telte med sig, men ogsaa de saakaldte fastboende Finner kan kaldes saa, saasom de ikke betragter sin Gamme som nogen videre Eiendom eller som et blivende Hjem, men altid er rede til at forlade den og sætte sig op en ny paa et andet Sted. Men fordi de altsaa bestandig har været betænkte paa og rede til at flytte, saa er de blevne et Folk, hvis seige Styrke har bestaaet i at vige: uafladelig, i Aartusender har den ene veget undaf for den andens Vold eller Trusel eller uvenlige Mine. Medens bosatte Folk og Stammer har maattet være paa sin Vagt med Vaaben i Haand for at forsvare sit Hus og sit Forraad, sit Fæ og sine Agre, saa har det været Finnens Forsvar at vige undaf: Fjeldfinnen har jaget sin rappe Ren-Hjord foran sig og skyndt sig efter paa flygtig Fod, Elve- og Søfinnen har taget sine Fiskeredskaber i Haanden og skyndt sig til Baaden og roet afsted, — der har været Vidde nok. Og for at kunne vige uden Skade, ja for at kunne gjøre sig rigtig Nytte af Mosefjeldets og de fiskerige Vandes indbydende Vidde, saa er det raadeligst ikke at være belemret med meget Forraad og Gods, og det falder altsaa ganske naturligt for Finnen at være sorgløs, saa han ikke engang bekymrer sig for den Dag imorgen, at sige ikke paa samme Maade, som det ellers er Menneskehjertet naturligt. Hvad har en saadan Fin taget sig nær af det, at i gamle Dage en norsk Høvding i eget eller Kongens Navn kom op og krævede Skat af ham? Og endnu den Dag idag er nok Finnen den, som sidst

klager, skjønt nu paa nogen Tid Lensmændene hvert Aar har krævet høiere og høiere Skat. Og hvorledes Finnerne i gamle Dage uden at røre en Haand til Modstand har veget Pladsen for fremtrængende norske Nybyggere, det mener jeg, man kan se for sine Øine i, hvad der meget almindelig foregaar fremdeles henne i Øst-Finmarken; er der en lun Bugt, hvor der bor to-tre Finne-Familier sammen, og saa en norsk Fiskerfamilie kommer og sætter sig op en Stue ved Siden af, saa synes 356
hine, at nu er det ikke saa hyggeligt længer, og næste Aar kan det være, at deres Gammer staar tomme og forfalder, saasom Beboerne en vakker Morgen i al Stilhed satte sig i sine Baade og roede bort og ikke kom igjen. Hvor liden Hjemmets Sans er hos disse Flyttefolk, det merkes da ogsaa paa deres beklagelige og for vort Sind næsten ufattelige Mangel paa Forsynlighed: der er saa overmaade liden Tanke om at samle til Hus og forbedre sine Kaar. Men derfor er ogsaa Nøisomhed bleven dem en Dyd af Nødvendighed, naar der er Smal-Hans i Huset og Fiskeriet slaar feil eller Ulven jager Renen. Sorgløsheden og Nøisomheden har den Egenskab, at den kan saa overmaade let blive glad, og dette er ogsaa et Merke ved Finnens Sind: han er som et Barn deri, at der skal saa lidet til at glæde ham. Vistnok kan han jo bedrøves, f. Ex. ved en Slegtnings Dødsfald; men det gaar saa overmaade snart over. Dette lette Sind er modtageligt for Indtryk, men har ondt for at holde fast, og Presterne ved da ogsaa at tale om, at skjønt Kristendommen nu har bestaaet mellem dem i Menneske-Aldere, saa maa der ligesom begyndes forfra igjen bestandig, fast som ved en Mission imellem Hedningerne.

De opgiver sin Mening, de gaar fra sit Forsæt, de forlader sin Grundsætning, lige saa let som de skifter Hjem. Det Ord, at vi skal blive som Børn, maa de vist have let for at gaa ind paa; men de kommer ogsaa let til at tage det altfor bogstavelig, saa de vanskelig voxer op til Mands Modenhed. Der er en egen Godmodighed og Venlighed ved dette bøielige, barnslige Sind, som behager; men jeg kan nok tænke mig, at det i Længden maa være tungt for dem, som har at arbeide for dem og indvirke paa dem; thi det ser ud, som at det monner saa lidet. Trøsten faar være den, at Seigheden er ligesaa stor som Bøieligheden i dette Folks Karakter, saa dersom Prester og andre kun holder ud at arbeide med dem, saa vil Finnerne ogsaa holde ud med en vis Friskhed at tage imod deres Paavirkning, som om der altid var noget af Nyhedens Interesse.

Eilert Sundt.

Missionæren og Finnerne.

357

Stockfleth

Vi kom til Karasjok den 5te December *). „Vi vil ikke have dine Bøger!“ saaledes lød fleres Ord allerede Dagen efter vor Ankomst. „Vil I ikke have Bøger i eders eget Sprog?“ „Jo, men ikke dine, ikke dine latinske Bøger.“ „Hvad ondt har da de smaa uskyldige latinske Bogstaver gjort?“ spurgte jeg ved en anden Leilighed. „Intet, men vi er enfoldige Folk,“ lød Svaret; hvortil jeg bemerkede: „Jeg har ikke før vidst, at Karasjokfolket var dummere end andre Folk.“ Dette Svar gik i dem. „Kjender I den gamle Medhjelper i Seida?“ spurgte jeg. „Skulde vi ikke kjende ham, han er jo herifra Karasjok,“ var Svaret. „Denne gamle, hans lille Fosterdatter, den sengeliggende Pige, og mange flere i Seida læser Latin som en Student,“ svarede jeg leende, tog min Hue og gik, ladende dem staa igjen og se efter mig med yderst komiske Ansigter. Søndagen kom; jeg bekjendtgjorde, at jeg vilde holde Høimesse, Aftensang og Aftenbøn. Man kom til Aftenbøn; men til Aftensang indfandt sig ingen; de sagde mig, at de ikke vilde komme til Aftensang; thi de vilde ikke have noget nyt Paafund. „Vil I ikke komme i Aftensang, saa kan I jo lade være,“ svarede jeg og lo; thi jeg kjendte jo Folket og vidste, at jeg skulde faa dem i Kirken, om det var endnu oftere. Et Par Dage efter var flere af dem inde i Stuen hos mig. Jeg tog en Kasse Lys frem og stellede med dem. „Saamange Lys brænder du vel ikke i Karasjok,“ sagde en af dem. „Jo det gjør jeg,“ var mit Svar; „thi selv behøver jeg mange, Skolen trækker dygtig og ikke mindre Kirken, der hver Søndag tre Gange skal have fuld Oplysning.“ „Tre Gange?“ „Ja, Høimesse, Aftensang og Aftenbøn, det er jo tre Gange.“ „Men du har jo sagt, at der ingen Aftensang skal blive.“ „Nei, det har jeg ikke sagt.“ „Hvad har du da sagt, kjære Prest?“ „Jeg har blot sagt, at hvis I ikke vil komme til Aftensang, saa kan I lade være!“ „Men saa bliver der jo ingen Aftensang.“ „Jomænd gjør der saa.“ „Vil du da holde Aftensang, naar ingen kommer?“ „Der er en, 358
som har sagt, at han vil komme.“ „Vil du da holde Aftensang for den enes Skyld?“ „Ja det vil jeg.“ „Hvem er da denne ene?“ lød nu Spørgsmaalet fra flere, hvis Ansigter viste, hvorledes man gottede sig ved den Tanke, at Presten blot skulde have en eneste Tilhører. Uden nogen videre Betoning, men i en rolig, tilfreds og glad Tone svarede jeg: „Ibmel!“ — Gud! — og reiste mig. Den dybeste Taushed og Stilhed indtraadte; ærbødighedsfuldt Alvor udbredte sig mere og mere over alles Ansigter; med taus Forbøining gik den ene efter den anden, og — Aftensangen havde siden bestandig fuldt Hus. Ved min Afreise opfordrede de mig til at skrive til Kongen og anmode ham om at befale alle Prester at holde Aftensang.

Mandag den 13de December begyndte jeg Skolen med en Skolelærer, jeg havde bragt med mig fra Alten. Foruden Skoleundervisningen om Dagen holdt jeg hver Aften Bibellæsning. Allerede den paafølgende Tirsdags Aften maatte jeg

bekjendtgjøre, at indtil videre kunde der Onsdag Eftermiddag ingen Skole for Børn holdes, da Onsdag og Lørdag Eftermiddag skulde staa til de voxnes Tjeneste. Ønsket om at lære at læse de latinske Bøger i deres Modersmaal blev saa levende og almindeligt, at jeg i lang Tid ikke savnede voxne Elever af begge Kjøn, der bad om Veiledning. Ja en og anden af de aldrende kom Kl. 6 om Morgenen til mig for at lære at læse de nye Bøger. Indbyrdes kom de sammen, og en læste høit. En Aften gik jeg hen til en af Indbyggerne; Stuen var aldeles opfyldt af Mennesker, gamle og unge; Konen i Huset og et andet Fruentimmer vexlede med at læse høit af den finske Oversættelse af Mosebøgerne; de hørte til med en saadan Opmerksomhed, at de hverken hørte eller bemerkede mig.

Skolelæreren og Kirkesangeren i det russisk-finlandske Nabosogn Utsjok, en Olding mellem 70 og 80 Aar, kom til mig for at lære at kjende og læse det nye Alfabet og de nye Bøger; han forlod ikke Karasjok, førend jeg havde hørt ham læse.

N. V. Stockfleth.

---

*) I 1841. Stockfleth havde nylig i Kristiania udgivet de første Bøger i det finske Sprog, trykte med latinske Bogstaver.

Familien paa Stenset.

359

Hansen

Hist i rolige Dal i det tæt bebyggede Sogn staar
Bagved en vinterlig Skov af rimbeblomstrede Linde
Stensets Huse, høit ragende frem af snehyllet Slette.
Tormod Stenset er Eierens Navn, ærværdig ved Aar og
Mer ærværdig ved nordiske Sind, trohjertig og simpel,
Med sin Hustru, den alderstegne, forstandige Sigrid.
Mindre han skiltes ved Væsen og Dragt fra de øvrige Bønder
End ved en sjelden Kultur og ved Kundskab af velnyttet Læsning.
Først var hans Vilje vel ei, at han kaldtes Herr Proprietæren
Eller hans Sigrid Madam eller Datteren Jomfru; men snart man
Vantes dertil, medens lidt efter lidt sig flyttede Bænken
Ud med det lange Bord, gjorde Plads for stoppede Sofa;
Og da et Speil blev kjøbt paa Auktion efter Amtmanden samt to
Skjønne Kommoder og Stager af Plet og slebne Karafler,
Se, da flyttedes Dragkisten ud, rundlaagede Kiste,
Rendebommen, den støiende Væv, det blommede Vraaskab.
Lidt efter lidt sy'de Mor sin Kjole efter Provstindens,
Fik sig en Kappe af Tyl og til Vinter en deilig Kastorhat.
Men Augusta blev sendt til By'n paa et Aar for at lære —
„Skræddersøm" hed det vel; dog var det i Grunden, fordi hun
Skulde lære Maner; „hvo ved, hvad det bliver godt for?"
Ogsaa Tormod gik nu i ungarske Støvler med Kraver
Og med Galoscher og Paraply og med sølvslagen Merskum,
Brugte om Sommeren Frak, men Ulveskindspelsen ved Vinter,
Spillede Boston tilnød og forsagede vellærte Polskpas,
Tog i Rigstidenden Part med Majoren, Provsten og Fogden,
Kom som Nabo til dem ubuden og saa dem ubudne.
Dog blev han ærlig og brav og saa hans Kvinde og Datter.
Vistnok fandtes ei det i Hjørneskabet, som forhen
Laa under hvælvede Laag i Kistens rødmalede Læddik;
Vistnok kneb det iblandt, naar Skatterne skulde udtælles.
Da fik den prægtige Skov undgjelde de trykkende Tider,
Saa at den lysnende blev Oplysningens træffende Billed'.
Tormod var Bygdens Orakel, naar Strid mellem Granderne opkom,
Hun Hygæa, naar Trang og Sygdom Almuen trykked;
Han Filemon og hun hans Baucis i deres Samliv.

M. C. Hansen.

Slædefart.

J. Moe

En Aften i den glade Jul
Vi skulde ud at kjøre.
Paa Himlen seiled som et Hjul
Den blanke Maane, stor og gul;
Der var saa deiligt Føre!

Mens Bedstemo'r blev pakket ind
Fra Foden op til Haanden,
Strøg Kulden frit min røde Kind,
Og ret det frydede mit Sind
At se min egen Aanden,

Nu kaldte Fa'r, og rask jeg svang
Mig baglængs op i Dumpen —
Hvor Blakken dansed, da i Gang
Den maatte gaa, mens Bjelden klang,
Til vi var over Sumpen!

Men nu det lystig strøg afsted,
Saa fort som Blakken vilde.
Og langs den hvide Flade gled
Vor sorte Skygge op og ned —
Den vilde med til Gilde!

I Maanens underlige Glans,
Mens Vinden peb om Öret,
Det var, som Gjerdets Stør fik Sans
Og hopped os i luftig Dans
Forbi, at prøve Føret.

Men da vi kom af Gaden ned,
Vi holdt ved Husmandsstuen.
Af Piben hvirvled tyk og bred
Sig Røgen op, og duftig gled
Den bort i Maaneluen.

De andre Slæder kom nu til
Langs Fannerne ved Laaven.
Saa bøied vi med munter Il
Til trende Dombjeldkranses Spil
Fra Sletten ind i Skoven.

Der stod de slanke Furutræer
Lig Søiler smukt i Rader:
Sin grønne Krans de strakte hver
Mod Aftenbuens Straaleskjær —
Et Hvælv paa Kollonader!

Men da vi kom lidt længer ind,
Og tæt og sort blev Skoven,
Gav Maanen kun et sparsomt
Skin;
Men Fantasien i mit Sind
Blev mer og mer forvoven.

Og hver en Busk fik Liv og
Stand,
Idet vi for forbi den:
Til skjegget Berserk blev en
Gran;
Den ranke Fyr var Riddersmand;
Hans Svend stod tro ved Siden.

I Skyggen dybt en Dødning stod,
Stiv i det hvide Klæde.
Han udgjød sine Brødres Blod,
Og derfor maa den muldne Fod
Igjen af Graven træde.

Se, ludende bag Stubben gaar
En Hex med Stav og Hætte.
Hoho! dit Væsen jeg forstaar:
Just saadan rokker, naar hun spaar,
Paa Ho'det gamle Mette.

Og flygtig som vort raske Trav
Svandt alt bag Skovens Fletning:
Ved Bjeldens muntre Klang begav
Sig Ridder, Dødning, Hex med Stav
Paa Flugt i modsat Retning.

Men da vi kom af Skoven ud
I Maanens lyse Lue,
Da saa de blanke Stjerner ud,
Som skalv enhver af Fryd — min Gud,
Det var et deiligt Skue!

Alt sprang med Liv, og Hjertet sprang
Omkap med hele Vrimlen!
Og paa den klare Bjeldeklang
Det let og freidig op sig svang
Til Stjernerne paa Himlen.

Jørgen Moe.

361

Møllergutten.

Welhaven

Møllergutten sad ved Kvernehuset
Under Haukeliens Fjeld,
Og han hørte der i Elvesuset
Hallingslaatten fra det dybe Væld.
Fossegrimmen sine Strenge rørte,
Skummet sprang og hvirvlede dertil,
Ingen uden Møllergutten hørte,
Hvordan Elven gik med Strengespil.

Og han kunde siden med sin Bue
Stryge Fossegrimmens Dans;
Aldrig før i Hytte og paa Tue
Var der hørt saa gjævt et Spil som hans;
Aldrig gik der over Gulv og Enge
Saadan Halling, som hvor han gav Klang;
Men han har vel og med sine Strenge
Gjort det stilt i Laget mangen Gang.

Og der kom, hvorom han aldrig drømte,
Skjønt han gik saa tankefuld,
Brev og Bud til ham fra den berømte,
Vidt bereiste Mester Ole Bull.
Han, der turde selv ved Kongethroner
Lade Slaatten over Strengen gaa,
Han erindred, at dens bedste Toner
Löd paa Fjeldet i en Hyttevraa.

Og da lod han Möllergutten bytte
Denne Hytte med en Hal,
Hvor vel fler end tusend kunde lytte
Til de underbare Toners Fald.
Möllergutten sad, som naar man stirrer
Overböiet paa et Elvdybs Pragt;
Og som Broen, hvor man dvæler, dirrer,
Saadan rysted Sædet ved hans Takt.

Men hans Spil var og som Fossefaldet,
Der i stride Hvirvler gaar,
Og ved Spillet blev hver Tanke kaldet
Did, hvor Fossegrimmen Harpen slaar,
Kaldet fjernt hen til de grönne Dale,
Der har Kilder fra et snedækt Fjeld,
Hvor vor Kunst i Toner som i Tale
Altid finde skal sit friske Væld.

J. S. Welhaven.

Paa Dovre.

362

Barth

Kun faa af vore Høifjeldstrakter byder Iagttageren en rigere Anledning til at gjøre sig bekjendt med de alpinske Regioners Særegenheder, fornemmelig i naturvidenskabelig Henseende, end Trakten mellem Fokstuen og Hjerkin samt dette sidste Steds Omgivelser. Plante- og Dyrlivet er i dette Strøg lige godt repræsenteret. Botanikeren og Zoologen, Insektsamleren og Fuglekjenderen vil her finde sig lige meget tilfredsstillede. Fortrinsvis gjelder dette om den Halvdel af nysnævnte Trakt, der ligger nærmest Fokstuen, hvilken ved sit mere afvexlende Terræn afgiver Betingelserne for en større Artrigdom af begge Naturriger. Landskabet ser her hverken saa nøgent eller saa trist ud som de tilgrændsende Egne; selv den Betragter, hvis Interesse for disse Regioner ikke forhøies ved det særlige Hensyn til sammes naturhistoriske Forhold — et Hensyn, der let foranlediger til en gunstigere Dom ogsaa om et Landskabs blotte Udseende, — selv han vil føle sig behagelig tiltalt ved dets venlige Karakter.

Paa venstre Haand, naar man reiser mod Nord, ligger en Myr af betydelig Udstrækning. Den tager sin Begyndelse allerede en Fjerdings Vei, før man kommer til Fokstuen, og fortsætter sig i over en Mils Længde omtrent midtveis til Hjerkin. For en Myr at være har dens Udseende intet frastødende, og den byder Øiet en større Afvexling, end Tilfældet er med de fleste Strækninger af lignende Beskaffenhed. Hyppige Smaarabber, tildels bevoxede med mandshøie Birke, hæver sig til en Høide af nogle faa Fod paa mange Steder op over den jevne Grund; de danner dels Fortsættelser af det Myren begrændsende, mere ophøiede Terræn og kan betragtes som Halvøer og Tanger; dels er de fuldkommen isolerede og dukker som Smaaøer og Holmer op af den omgivende Sump. Mellem disse blinker større og mindre Vandsamlinger overalt frem af Myren og nøder Vandreren, der har begivet sig ud

paa dens fugtige Grund, til at gjøre en ofte betydelig Omvei. De forener sig alle i den større Afsø, som en liden hurtigflydende Elv efter et kort Løb forbinder med den hinsides Veien liggende Volasjø. Saavel Elven som Søerne er særdeles rige paa Fjeldørreter. Det er her, at Engelskmændene, som paa Fluefiskeriets Vegne aarlig 363
tilbringer en Del af Sommeren i disse Trakter, driver sit Væsen. Med et af Fjær og Traade kunstigen eftergjort Insekt, hvortil en Krog er fastgjort, trækker de de lettroende Ørreter i Mængde op af deres naturlige Element.

Myrens Bund dækkes af en yppig Vegetation af saftige Vexter; dens Rigdom paa Arter, fornemmelig henhørende til Vidjernes, Sivenes og Stargræssenes vidtløftige Familier, giver Botanikeren en sjelden Anledning til at forøge sin Samling med Exemplarer af de fleste alpinske Sumpvexter. Den har derfor oftere i alle Retninger været gjennemstreifet saavel af vore egne som af fremmede Plantesamlere, der, lidenskabelig begeistrede for sin Syssel og vante til Strabadser, som vilde afskrækket de fleste andre, har trodset det med en Vandring igjennem dens moradsige Grund forbundne Besvær.

Saa ligger da Myren der, saa rigt smykket, som vel en Myr kan være det, vel tilfreds med kun at være bleven en Myr, glad over de mange Blomster og Urter, som den omhyggelig opelsker og pleier med sin nærende Vædske, betrygget ved sin høie Beliggenhed for de kommende Tider. Thi den behøver ikke at frygte for, at den travle Agerdyrker i Tidens Løb skal bortlede dens Vand og den alt omformende Plog forandre dens Udseende, heller ikke, at nogensinde Larmen af en hurtigrullende Dampvogn skal forstyrre dens vante Ro og bortskræmme de levende Væsener, hvis Forsørgelse er den betroet. Myren er nemlig intet mindre end blottet for Selskab. Om Vinteren tumler sig flokkevis de hvidklædte Ryper paa Sneen mellem dens Krat af Vidjer og Smaabirke. Og om Sommeren samler sig der forskjellige Arter af Sump- og Vandfugle for paa dens bløde Mos at indrette sine kunstløse Reder. Et uudtømmeligt Forraad af Insektlarver, fornemmelig af Myg og Florvinger, forsyner dem og deres Unger med Næring til Overflod. Der træffer man den lille foranderlige Strandvibe i sin mørkere Sommerdragt, og om Lykken er god, dens sjeldnere af indenlandske Fuglesamlere eftersøgte Slegtning, den brednebbede Sneppe, hvis Forekomst i Myren dog er temmelig ustadig. Paa en omflydt Tue sidder en geskjæftig Graakjeld, en hvid- og graaspraglet Sneppeart af Trostens Størrelse, i 364
Afstand kjendelig paa sine lange høirøde Ben, der giver den et stadseligt Udseende. Ængstelig ved Synet af den fremmede vipper den urolig op og ned med Kroppen, medens den idelig lader høre sin skarpe, ensformig udtrukne Fløiten. Allerede paa langt Hold flyver den Jægeren imøde og omcirkler ham pilsnart gjentagne Gange under de heftigste, hurtig paa hinanden følgende, Arrighed og Frygt paa en Gang udtrykkende Skrig, hvorefter den et Stykke fra det Sted, hvor den først blev opskræmt, sætter sig paa en Tue eller imod Sumpfuglenes Sedvane paa en Gren,

atter istemmende sin første Tone. Hvis den fremdeles merker sig efterfulgt, gjentager den de samme Bevægelser, indtil den har lokket Jægeren, der almindeligvis kun lidet agter den ubetydelige Fugl, saa langt bort, at den tror sig sikker for sit Rede, da den med et flyver tilbage til dette. Ved lignende Bevægelser søger den grønføddede Sneppe og den graa Strandløber, begge ligeledes hyppige i Myren, at narre den formodede Fiende, medens den anseeligere Glutsneppe, vant til i de Egne, den nys har forladt, at se sig efterstræbt formedelst sit velsmagende Kjød, ikke drister sig til, som de foregaaende, at dvæle i den med Skudvaabenet rustede Vandrers Nærhed for at drage hans Opmerksomhed bort ifra Redet, men med en lang og klartlydende Fløiten flyver i lige Retning bort med det samme.

I de større Vandsamlinger midt i Myren svømmer den rødhalsede Smaa-Lom med sin eneste Unge. Dens angstfulde, rædselvækkende Klageraab, hvoraf Luften nu og da fyldes, lyder næsten som det sidste hjerteskjærende Skrig af et Menneske, der vaander sig i Dødskampen, og bringer den med dets Aarsag ukjendte Vandrer til at studse og lytte efter, om det atter vil gjentage sig. Maaske klager den saa, fordi Naturen har negtet den Glæden af en talrigere Afkom. Samtidig med Smaa-Lommen søger forskjellige Vildænder op i de ensomme Fjeldvande, ved hvis tuede og sivbevoxede Bredder de finder sikre Skjulesteder for sin nyklækkede Yngel. Foruden de velbekjendte Arter, Krikanden og den altid mistænksomme Stokand, der som oftest spotter selv den forsigtigste Jæger, saa vi her den sorte Søorre med sin 365
blaaskinnende Hals samt den sort og hvidt, fint vatrede Bjergand, der er den hyppigste og videst udbredte af de i vore Fjeldsøer forekommende Arter. Sky som alle dens Artsforvante skyndte den sig ved vor Ankomst dukkende fra Bredden, idet den af og til blot stak Hovedet et Øieblik op over Vandfladen for at hente den nødvendige Luft, saa at vi ofte ikke kunde faa Øie paa den, før den allerede igjen var under. Ikkun de kredsformige Bevægelser paa Søens blanke Speil antydede Stedet, hvor den hver Gang havde været oppe. Endog i meget høitliggende Fjeldsøer bemærkede vi denne Art.

J. B. Barth.

VII. KULTURHISTORISKE SKILDRINGER.

Mindets Bæger.

365

Welhaven

I Rosenlund under Sagas Hal
Der gjemmes hellige Minder;
Med sagte rislende Bølgefald
Den klare Søkkvabæk rinder,
Der er en Kalk saa sød og sval
Af dette Væld at tømme,
Og Nordens Mænd fra Fjeld og Dal
Gaar did i vaagne Drømme.

Thi Elven nynner et gammelt
Kvad,
Der bæres vidt over Strande,
Om Æsers Drot, som ved Bredden sad
Og drak af rislende Vande,
Mens Sagas Aand i denne Drik
Det svundne aabenbared,
Stod Fremtids Syn for Odins
Blik
Af Mindets Glans forklaret,

Vi vandrer da til den klare Strøm
I Sagas fredede Rige,
Vort Nordens lyseste Fremtidsdrøm
Vil der af Bølgerne stige,
Thi Odins Æt har intet Væld,
Der mere liflig kvæger
End dette Haab for Nordens Held,
Som bor i Mindets Bæger.

J. S. Welhaven.

Runerne.

366

Allen

Vore Forfædre, ligesom de beslegtede Stammer udenfor Norden, havde en egen Bogstavskrift, de merkelige Runer, hvis Opfindelse taber sig saa aldeles i den graa Oldtid, at man henførte dem til Guderne. Ordet Run betyder i det gamle Sprog Hemmelighed, hvilket dels tyder paa, at deres Brug oprindelig har været indskrænket til faa indviede, dels, at de har været anvendte til hemmelige Kunster, Troldom og Besvergelser. Der gaves flere Slags Runer, af hvilke nogle var kunstige og vanskelige, de saakaldte mørke Runer eller Lønstaver, der ikke kunde læses eller ridses uden af dem, der besad stor Øvelse og Erfaring; andre var simple og letforstaaelige. Med Runerne, især den første Art, blev drevet megen Overtro. Man mente derved at kunne paaføre Sygdomme eller læge dem, sløve fiendtlige Vaaben, dæmpe Ild, stille Storm eller vække Uveir, aflægge sin egen Skikkelse og iføre sig et eller andet Dyrs, forudse tilkommende Ting, fremmane Aander af Graven o. s. v. Hyppig var især Brugen af de saakaldte Elskovsruner, hvorved man troede at kunne tvinge en anden til Kjærlighed; men var Runemesteren ikke rigtig duelig i sin Kunst, da kunde hans Besvergelser let paaføre den Person, de anvendtes mod, Sygdom og Død. Man ridsede Runer paa Roret af Skibe, paa Sverdgrebet, paa Neglene, i den hule Haand eller paa Haandledet som et Slags Amuleter for at sikre sig Lykke eller afverge Ulykke. Men ved Siden af den overtroiske Brug af Runerne benyttede man dem ogsaa som et Middel til skriftlig Meddelelse og indridsede dem i dette Øiemed paa tynde Trætavler, der bortsendtes ligesom Breve for at give Underretning om vigtige Anliggender. Skulde Sagen holdes hemmelig, benyttede man sig af Lønrunerne, men gjorde dem i dette Tilfælde undertiden saa kunstige, at selve Modtageren ikke kunde tyde dem. Vidtløftige Fortællinger blev neppe optegnede ved Hjelp af Runer, men vel Stamtavler, Kongerækker og lignende, som ellers vanskelig

kunde bevares i Hukommelsen; ogsaa finder man udtrykkelige Vidnesbyrd om, at hele Digte undertiden er blevne optegnede paa denne Maade.

Vigtigst for Efterverdenen er Runerne blevne ved den Skik, som Nordboerne 367
havde, at indgrave dem paa Stene for at forevige Mindet om merkelige Begivenheder eller berømte afdøde. Af slige Runestene findes mange Hundreder rundt omkring i de nordiske Lande, flest i Sverige, færre i Danmark og Norge, af hvilke den største Del er fra en Tid, der er senere end Kristendommens Indførelse, men enkelte fra selve Hedenskabets Tid. Et Par af de merkeligste Mindesmerker af denne Art er Jellingestenene ved Gorms og Tyre Dannebods Gravhøie, begge forsynede med Indskrifter, af hvilke den ene er sat af Gorm den gamle til Minde om hans Kone Tyre, den anden af Harald Blaatand til Erindring om hans Forældre Tyre og Gorm. Den saakaldte Runamo, en Klippe i Blekinge, hvis Side er helt bedækket med Streger og Ridser, har faaet en egen Merkelighed derved, at man i mange Tider har antaget hine Streger for Runer og allerede i det 12te Aarhundrede gjorde et Forsøg paa at læse dem. Nu er man tilbøielig til at antage det hele for et Naturspil. — Runeskriften vedligeholdt sig langt ind i Middelalderen, da Folket nødig vilde give Slip paa sine gamle Skrifttegn; men tilsidst maatte de vige for den latinske Munkeskrift.

C. F. Allen.

Det ældste Rune-Alfabet bestod af følgende Skrifttegn:

ᚠ (fé) f.
ᚢ (úr) u, v.
ᚦ (þurs, þorn) th.
ᚬ (óss) o.
ᚱ (reið) r.
ᚲ (kaun) k, g.
ᚼ (hagl) h.
ᚾ (nauð) n.
ᛁ (íss) i.
ᛅ, ᛆ (ár) a.
ᛋ (sól) s.
ᛏ (Týr) t, d.
ᛒ (bjarkan) b, p.
ᛚ (lögr) l.
ᛘ (maðr) m.
ᛦ (ýr) r i Enden af Ord.

Som det sees, brugtes flere af disse Tegn for forskjellige Bogstaver; senere, da man nøiagtigere end før vilde skjelne mellem hver enkelt Lyd, begyndte man ogsaa at bruge de saakaldte stungne Runer, nemlig:

ᚢ y, ᚴ g, ᛁ e, ᛏ d, ᛒ p.

Træk af de gamle Nordmænds Karakter.

368

Gjestfrihed var et glimrende Træk i de gamle Nordmænds Karakter. Ingen, der søgte og behøvede Husly, han maatte være fornem eller ringe, kunde bortvises, uden at man derved paadrog sig et skammeligt Rygte for Karrighed. Derimod var det en stor Anbefaling for en Husbonde, naar det hed om hans Hus, „at alle der fandt Gjestning“ (þar var allra manna gisting), eller „at Gjest og Tigger der fik Underholdning“ (ala gest ok ganganda). Naar en reisende kom til Hus, var det Skik ikke at gaa lige ind, om end Dørene stod aabne; man skulde banke paa, hvis man ikke traf nogen af Husets Folk ude, og først paa Indbydelse, som sjelden udeblev, maatte man træde nærmere. Var det kjendte Folk, der kom, traadte gjerne Husbonden selv ud for at modtage dem. Man hilsede hinanden med at blotte Hovedet og med de Ord: „heill ok sæll!“ d. e. „vær frisk og lykkelig!“ Undertiden hilsede man hinanden ogsaa med Kys. Kvinder og udlevede svagelige Oldinger blev løftede af Hesten. Naar den reisende var kommen ind, blev der allerførst sørget for at faa Ildene optændte eller opfriskede, Gjestens vaade Klæder aftrukne og tørre givne ham isteden. Herved var Husets Kvinder virksomme. Naar han var bleven tør og opvarmet, blev han anvist Sæde; var det en fornem og agtet Mand, da i Høisædet ligeoverfor Husfaderen eller ogsaa ved dennes Side. Mad og Drikke blev nu ikke sparede. Allerede det gamle Digt Haavamaal anbefaler saadan Hjelpsomhed mod den reisende; det heder nemlig her (Vers 3):

Ild behøver
den, som ind er kommen
og er kold om sine Knæ;
Mad og Klæder
har den Mand behov,
som over Fjelde har faret.

For et udmerket Tegn paa Velvilje holdtes det, naar Husfaderen og Husmoderen overlod en ankommen reisende sin egen Seng. Var den ankomne Husets Folk ubekjendt, holdtes det uoverensstemmende med Gjestfriheden at udfritte ham om hans Navn eller Erende. Selv bekjendte spurgte man ei om dette sidste, og det var sedvanligt, om den ankomne havde et Erende til Husets Folk, da først at fremkomme 369
dermed ved Afreisen. Ingen ubehagelig Tidende vilde man skulde forstyrre Husets Glæde, medens den fremmede var der, eller gjøre dennes maaske nødtvungne Ophold for ham selv ubehageligere. En Grændse var der imidlertid i den almindelige Vedtegt sat for Misbrug af Gjestfriheden, idet man ansaa det for uanstændigt for den

reisende at sidde mere end tre Nætter over paa et og samme Sted, naar han ei dertil havde modtaget særskilt Indbydelse. At gaa den reisende uegennyttig tilhaande med Hesteskifte og andet deslige hørte med til Gjestfrihedens Fordringer. Desuden var det almindelig Skik, at Husbonden, hvis den ankomne var ham bekjendt, fulgte denne paa Vei ved Afreisen; og da var det ofte, at Gjesten først fremkom med sit Erende. Fattigfolk nød ogsaa godt af denne Gjestfrihed. De omstreifende Tiggere, der benævntes stafkarlar, göngumenn, göngukonur, fandt Modtagelse og Hjelp i Høvdingens som i Bondens Hus. I Skaalen, selv hos Kongerne fik de i de ældste Tider Indgang under Maaltidet og havde Plads i Halmen nærmest Døren, hvor de fortærede, hvad der raktes dem fra Bordene. Paa større Gaarde var ogsaa Plads for dem i den saakaldte Gjesteskaale eller Gjestehus; ellers fik de Nattely i Laden. Sagaerne mangler ikke Træk af en aldeles overdreven, man kan næsten sige naragtig Gjestfrihed. Saaledes fortælles f. Ex. om den norske Kvinde Geirrid, der fra Haalogaland drog over til Island og nedsatte sig der, at hun byggede sin Skaale tvert over den alfare Vei; hun sad selv i Døren paa en Stol og indbød alle reisende, hvis Vei faldt der forbi; inde i Skaalen stod altid et Bord, besat med Mad. Om en anden til Island udvandret Nordmand, Torbrand, heder det, at han lod bygge et Ildhus saa stort, at alle, som reiste gjennem Dalen, i hvilken han boede, kunde fare med sine kløvbelagte Heste derigjennem, og Mad stod da rede for alle og enhver.

Oldtidens Nordmænd viste sig i Venskab som i Fiendskab fulde af Alvor.

Sin Ven skal man
en Ven være,
ham og hans Ven;

men sin Vens Uven
skal ingen Mand
Venskab vise,

heder det i det gamle Haavamaal, og paa et andet Sted i samme Digt:

Kjender du en Vens Sorg,
gjør den til din egen Sorg!
og giv ei dine Fiender Fred!

Af saadan Tænkemaade udsprang hine inderlige Venskabsforbindelser, paa hvilke de gamle Sagaer fremstiller saa mange Exempler, men ogsaa hine bitre Familiefeider, hine mangfoldige Drab, fremkaldte af Hevngjerrighed, hvis Skildring ofte udgjør Hovedindholdet af de samme Sagaer. Det maa imidlertid til vore Forfædres Ære siges, at Sagaerne ogsaa fremstiller hyppige Exempler paa Høimodighed og Forsonlighed udvist mellem Fiender, ligesom den hele Indretning med Drabsbøder viser en Stræben efter, saavidt Folkets Karakter og Tidsalderens Tænkemaade tillod, at hemme Blodhevnen gjennem Lovene og hindre Familiehadets

Vedvaren i det uendelige. Thi omendskjønt den dræbtes Slegtninger i de ældre Tider ei ligefrem var pligtige til at opgive Blodhevnen, naar Drabsmanden bød Bøder, og mangen Søn lod haant om „at bære Faderhevnen i Pungen," saa holdtes det dog vistnok i den almindelige Mening for ligesaa hæderligt at modtage en rundelig Bod, helst naar anseede og agtede Mænd var Midlere, som at kræve Liv for Liv. Men at lade Frænder ligge dræbte eller selv taale Fornærmelser uden hverken at erholde Bod eller søge Hevn, det holdtes enhver ærekjær Mand uværdigt.

En Venskabsforbindelse, som støttede sig til Religionen, og som ansaaes for uopløselig, indgik man i Hedenskabets Tider ved det saakaldte Fostbrødrelag. Denne Forbindelse knyttedes oftest mellem Ynglinger, som enten havde henlevet sine Barndomsdage sammen i Enighed og Kjærlighed, eller som ved Tilfælde i Livet, f. Ex. paa Vikingetog, var stødte sammen og havde lært at kjende og agte hinandens gode Egenskaber. De religiøse Skikke, hvormed Fostbrødrelaget sluttedes, og de Forpligtelser, det medførte for Fostbrødrene, fremstilles paa flere Steder i de gamle Sagaer. De tvende eller flere, som vilde indgaa Fostbrødrelag, opskar trende Torvstrimler (jarðarmen), hvilke de hævede i Veiret ved Hjelp af et Spyd, som de satte under Strimlernes Midte, dog saaledes at begge Ender var faste ved Jorden. De 371
traadte derpaa ind under de opskaarne Torvstrimler, saarede sig selv i det indre af Haanden og lod Blodet løbe sammen i Midten under Torven. Siden knælede de og svor med sammenlagte Hænder under Paakaldelse af Guderne som Vidner, at hvis en af dem omkom paa en voldsom Maade, skulde den anden hevne ham som sin Broder. At det gjordes til en Betingelse med, at den længere levende Fostbroder skulde sidde tre Nætter i Gravhaugen hos den døde, har sikkert været en Sjeldenhed, om det ikke maa regnes rentud blandt de senere kristelige Tiders fabelagtige Udsmykninger af Hedenskabets Indretninger. Ofte endtes den hidsigste Tvekamp med et Fostbrødrelag, og at bryde dette ansaaes for det største Nidingsverk.

I Hedenskabets Tider indtraf endogsaa undertiden det Tilfælde, at den ene Ven ei vilde overleve den anden, men fulgte ham frivillig i Døden. Den berømte og ædle norske Høvding Ingemund Torsteinssøn, der havde nedsat sig i Vatsdalen paa Island, levede her i det fortroligste Venskab med tvende andre Nordmænd, Eivind Sorkve og Gaut, som boede i Nærheden af ham. Da Ingemund var dræbt, og Budskabet om hans Død kom til Eivind, lod denne sig falde paa sit eget Sverd og bød døende sin Fostersøn at underrette hans Ven Gaut om, hvad han havde gjort. Da Gaut hørte det, udbrød han: „Ingemunds Venner sømmer ei Livet," og strax fulgte han Eivinds Exempel.

Det hørte til Venskabs Fordringer, at Vennerne, naar Leilighed gaves, hyppig skulde besøge hinanden. Saaledes heder det i Haavamaal:

Har du en Ven,
som vel du tror,
far du ofte ham at finde;
thi med Ris tilgror
og med høie Græs
den Vei, som ingen vandrer.

Blev Venner saa vidt skilte fra hinanden, at gjensidige Besøg blev altfor besværlige, saa benyttede de dog given Leilighed for at sende hinanden mundtlige Budskaber — thi Brevvexling kjendte hine Tider ikke, — og saadanne Budskaber ledsagedes gjerne med Gaver (vinarorð ok vinargjöf). Var det meget magtpaaliggende Ting, hvorom den ene vilde underrette den anden, eller vilde man anbefale Budbringeren til sin Vens særdeles Beskyttelse eller Fortrolighed, saa lod man[372] ham medtage en eller anden Gjenstand, som Vennen vel kjendte, og ved hvis Gjensyn han kunde overbevise sig om, at Budbringeren virkelig kom fra den, han sagde, og nød dennes Fortrolighed. En saadan Ting benævntes da Jærtegn (jartegn, jartein) og bestod oftest i en Ring, et Vaaben eller overhovedet et Klenodie, helst et, som var blevet Budsenderen skjænket af den samme Ven, til hvilken han nu skikkede det som Jærtegn. Ofte lod man til end større Vished Budbringeren underrette den, til hvem han sendtes, om en eller anden Omstændighed, der stod i Forbindelse med Jærtegnet, og som ikkun var de tvende Venner bekjendt. Undertiden kunde det vel ogsaa hænde, at Jærtegnet ei bestod i andet end den blotte Meddelelse af en saadan Hemmelighed. Jærtegn traadte da i hine Tider, medens Skrivekunsten ei var synderlig anvendt, i Stedet for senere Tiders Brev med Segl for. Thi Runer, ristede paa Kjevle (kefli) eller paa Træplade (spjald), hvilket ogsaa stundom anvendtes, afgav ei den tilbørlige Sikkerhed mod Forfalskning, medmindre egne, indviklede Runetegn brugtes, som maatte ansees for ikkun at være saare faa bekjendte.

Undertiden indrettede man et eget Jærtegn for et vist Tilfælde, f. Ex. naar den ene Ven vilde advare den anden for en stor overhængende Fare. Saaledes fortælles om Islendingen Gisle Surssøn, at han smedede en Penge, der bestod af tvende Stykker, hvilke kunde tages fra hinanden og igjen ved Hjelp af smaa Nagler, fordelte i begge Stykker, sættes sammen saaledes, at den saa ud som ganske hel. Han overgav sin Ven Vestein det ene Stykke og beholdt selv det andet med den Aftale, at de ei skulde sende hinanden dette Jærtegn, medmindre den enes Liv svævede i Fare.

R. Keyser.

Den døende Jarl.

372

Schaldemose

Jarlen ligger paa Sotteseng;
Kjæmpe var han saa bold;
Bjørnen, den sterke, han vog som Dreng,
Fængsled som Mand paa Kampens Eng
Seiren med Glavind og Skjold.

373

Jarlen ligger i Hu saa mod,
Tænder skjærer han gram;
Tidt blandt lynende Sverd han stod,
Aldrig i Kampen dog randt hans Blod;
Valhal er lukket for ham.

Sønnen byder han for sig staa:
„Drage du, Alv, dit Sverd!
Hel hun lurer i skumle Vraa;
Ei skal den gustne Hex mig faa;
Kjæmpen er Valhal værd.“

Ynglingen blegner ved Jarlens Ord:
„Hjelpe mig Balder og Frøi!
Kjær som dig har jeg ingen paa Jord,
Gyseligt dog er Fadermord;
Fader, jeg myrder dig ei!“

Broderen byder han for sig staa:
„Drage du, Orm, dit Sverd!
Hel hun lurer i skumle Vraa;
Ei skal den gustne Hex mig faa;
Kjæmpen er Valhal værd.“

Broderen blegner ved Jarlens Ord:
„Hjelpe mig Balder og Frøi!
Kjær som dig har jeg ingen paa Jord,
Gyseligt dog er Brodermord;
Broder, jeg myrder dig ei!“

Jarlen fortvivlet Hænderne vred;
Døren fløi op, saa det klang;
Ind i Salen en Kjæmpe skred;
Kaaben var blaa og Hatten bred,
Enøiet var han og lang.

Frem han træder for Jarlen hvid:
„Merke du, Jarl, mit Ord!
Mine Frænder du slog i Strid;
Kommen er Hevnens blodige Tid;
Mord kun sones ved Mord!“

Glad fra Leiet Jarlen opsprang,
Let som i Ungdommens Tid;
Sverdet med øvet Haand han svang,
Vældig igjennem Salen klang
Braget af Heltenes Strid.

Solen daled, og Solen steg; 374
Faste som Fjelde de stod;
Men da tredie Dagen veg,
Lakked ad Ende den grusomme Leg,
Strømmede Jarlens Blod.

Og den fremmede talte saa:
„Gjemme du, Jarl, dit Sverd!
Jeg er Odin, — din Nød jeg saa;
Ei skal den gustne Hex dig faa!
Kjæmpen er Valhal værd!“

F. Schaldemose.

Et gammelnorsk Herresæde. 374

Wergeland

I Hordaland i en snever Dal
Monne lig Berserk, trængt af Skjolde,
Engang i Old en Furuhal
Sin skumle Længde udfolde.

Mod Kvelden vilde et fremmed Blik
Tro at skimte Klipper sorte.
Hallen var lav, ei Guldspir fik
De mørke, tjærede Porte.

Ei staalblaa Svendeflok udenfor
Vogter der en søvnig Herre.
Klippen, som steil ved Stranden staar,
Maa skjolddækt Nattevagt være.

Men Arnerøgen som Aand af Grav
Stiger sort fra Hallens Tinde.
Være den Vandrerens Ledestav
For skjulte Sti at finde!

Naar Døren aabnes, en Hundeflok
Bister frem fra Gruen springer.
Kommer der Fiender, ved den nok
At finde Mændenes Bringer.

I Krogen graaner et fugtigt Seil.
Biler Tand i Bjelken holde.
Ilden sig ofte ser i Speil
I Loftets bugede Skjolde.

Og Buer breder fra høien Knag
Ud de snoede staalblaa Arme.
Bundter af Pile hænger bag
Og Bjørnesener og Tarme.

Frem tvende Guder bag Egebord,
Hvergang Ilden blusser, træde:
Odin det er og Aasa-Tor,
Som staar ved Husbonds Høisæde.

Fra Odins Hoved en gylden Knap
— Solens Billed — Mørket bryder,
Aasa-Tors Hjelm med staalblank Tap
Af Mulmet neppe sig skyder.

De Stjerner blinker som i en Brønd
Ned i Hallen gjennem Ljaaren.
Fjeldtinden hilser med Birken grøn
Der nedigjennem om Vaaren.

Paa Bordet ligger et Horn af Guld.
Sød paa Randen perler Mjøden.
Natten forgjæves ud sin Muld
Har rystet over dets Gløden.

Lig blanke Stjerner om Fjeldsky rød,
Mange dyre Stene ringer
Sig om det Guldhorns hule Skjød,
Hvor sære Runeord klinger.

I Krogen slumrer paa Bjørneskind
Gamle Husbond. Haaret svømmer
Graat, lig en Fos, paa furet Kind,
Og nedad Bringen det strømmer.

Den vakre Gubbe forvist i Kveld
Kyssed Hornets fagre Kinder.
Mjøden isøvne til hans Sjæl
Nu klæber Ungdommens Minder.

Mon hjalp han Harald i Hafrsfjord
Tretti Kroner rask med Sverdet
Hamre til gylden Ring om Nord,
I Kongers Blodflammer hærdet?

Mon negted han, som saa mangen Helt,
Arvet Guld til Ringen lade,
Valgte det flyvende Seil til Telt
Og Bølgen til Odelstade? —

Ingen ved det; thi Slembedegn
Brændte Hallen og Ættens sidste.
Bauten paa Høien har intet Tegn,
Og Saga har glemt, hvad hun vidste.

H. Wergeland.

376

Koll med Bilen.

Welhaven

En Hal med Mos paa Vægge
Staar høit paa Gyrisvold.
Derinde sidder Kjæmpen,
Den alderstegne Koll.
Og trindtom hviler Egnen
Saa stille, saa forladt,
Som under Falkens Rede
Det lydløse Krat.

Thi Gamlingen i Hallen
Er en Ildgjerningsmand;
Fra Koll den grumme spredes
En Rædsel vidt om Land.
Ja selv den røde Kløver,
Der paa hans Tune gror,
Er vendt til Gru i Sagnet
Om hans blodsvangre Jord.

I sine unge Dage
Han laa i Østenskov
Og lurede i Skyggen
Som et Udyr paa Rov.
Det rige Kræmmerfølge
Gav Skat med Gods og Liv,
Hvor Koll med sine Svende
Svingede Spyd og Kniv.

Og siden, da han fæsted
Sit Bo paa Gyrisvold,
Han bar mod alle Grander
Sit haarde Avindskjold.
Til Tinge og til Gilde,
I Kamp og Nidingsverk
Han var blandt vilde Kjæmper
Den grummeste Berserk.

Hans Vaaben var en Bile
Med blodbegjærlig Eg.
Naar Manddrab skulde øves,
Da klang den paa hans Væg,
Og efter stakket Hvile
Den kræved Blod igjen
Og skilte mange Fylker
Ved de gjæveste Mænd.

Men nu er Kjæmpen gammel
Og hans Kamptid forbi;
Nu hviler han som Bjørnen,
Der er i Vinterhi.
Med skummel, furet Pande,
Ludrygget, herdebred,
Paa Kubbestolen sidder
Han i sin Ensomhed.

Hans Hal er reist paa Bakken
Med brede Bjelkelag,
Med Arnested paa Gulvet
Og med Røghul i Tag.
Tohundred lange Vintre
Paa Bakken alt den stod,
Og nu er Sperreloftet
Skinnende sort af Sod.

Hvor Bjelkevæggen støder
Til dette sorte Loft,
En graalig Bord om Hallen
Er malet bredt og grovt.
Der slynger Midgardsormen
I Bugt og Ring sin Krop,
Og af dens Knuder strækker
Sig Fenrisulven op.

Ved Høisædet hænger
Det tunge Vaabenskrud,
Paa Langbænken ligger
Den sorte Bjørnehud,
Og over dette Leie
Er stillet som paa Vagt
Den brede Kjæmpebile,
Med Rust og Støv belagt.

Et skummelt Øde ruger
I denne Bjelkehal,
Hvori Berserken ældes
Og luder mod sit Fald.
Som Gubben selv staar Hallen
Paa Bakken aldersgraa,
Og Koll den grummes indre
Er mørkt som Hallens Vraa.

Thi med hans vilde Styrke 377
Er Modet veget nu,
Og fra hans Kamptid stiger
En Rædsel i hans Hu.
Han tæller alle Kjæmper,
Som Bilen hugged ned,
Og dvæler længst ved Olve,
Der søgte Ly og Fred.

Han mindes Birkeskoven,
Hvor Tingkredsen staar,
Og hvor den gamle Olve
Ved Nat fik Banesaar;
Han mindes Kjæmpens Varsel,
Da han i Kredsen faldt:
„Min Hevner kommer sikkert
I Storm fra Vestersalt.“

Og derfor Koll maa bæve,
Naar Blæst gaar over Vang,
Og lytte efter Bilen,
Om den vil give Klang.
Da skotter han til Staalet
Og gruer for dets Kraft
Og vover ei at lægge
Sin Haand paa Bilens Skaft.

Ved Nat, naar Væggen knager,
Da vaagner han paa Stand
Og holder op mod Bilen
Den røde Tyribrand
Og griber saa til Hornet
Og drikker Øl og Mjød
Og støder vildt med Spydet
I Arnens dunkle Glød.

Og i sin Rus han stirrer
Med Blikket tomt og slukt
Paa Fenrisulvens Kjæve
Og paa Midgardsormens Bugt,
Indtil han atter synker,
Mens Arnens Ild gaar ud,
I fæle Morgendrømme
Paa den sorte Bjørnehud.

Saa sidder Koll den grumme,
Fastmanet i sin Hal,
Og ældes og fortæres
Og luder mod sit Fald.
Ved Dag og Nat paa Bilen
Med Angst han giver Agt;
Men Bilen hænger stille,
Med Rust og Støv belagt.

Nu er det Høst, og Stormen
Gaar i den dunkle Kveld
Henover Gyrisvolden
Med Kast fra Skov og Fjeld.
I Hallen sidder Kjæmpen
Og lytter frygtbespændt,
Og atter er hans Øie
Mod Bilebladet vendt.

Og hør, da klinger Staalet
Igjen paa gammel Vis
Og hugger løs fra Væggen
Den brune Furuflis.
Da farer gjennem Kjæmpen
En Gnist af fordums Mod;
Han griber atter Bilen,
Der tørster efter Blod.

Da buldrer det paa Døren,
Men ei med Stormens Drøn.
En Viking staar derude:
Det er Alv Olvessøn.
Han bryder ind i Hallen,
En vældig, mørk Gestalt —
Den sene Hevn er kommen
I Storm fra Vestersalt.

Før Koll kan løfte Bilen,
Har Hevnen grebet den,
Og susende den svinges
Af Alv til Hug igjen.
Mod Gubbens Nakke prøves
Hans eget haarde Staal;
Hans vilde Hoved ruller
I Arnestedets Baal.

Saa stiller Alv ved Væggen
Brande og Blus i Rad,
Og snart er alt i Lue,
Hvor Kjæmpegubben sad.
Vidt over Bygden falder
Et Skjær fra Gyrisvold,
Og som det sidste Gjenskin
Er Dalens Sagn om Koll.

J. S. Welhaven.

Olav Tryggvessøns Kristendoms-Indførelse.

378

Keyser

Alle Norges Kystfylker, som udgjorde den største og vigtigste Del af Landet, havde i Løbet af 3 Aar bøiet sig for Olavs Magtsprog og bekjendte Kristendommen. Det var endnu vistnok for det meste en Kristendom i Navnet. Landet var saare vidtløftigt, Bygderne paa de fleste Steder vidt spredte og Kongens Overfærd hurtig. Antallet af Kristenlærere kan desuden umuligen have været tilstrækkeligt for Folkets Undervisning, om de end alle antages at have været Folkets Sprog fuldkommen mægtige. Under saadanne Omstændigheder maa Daabens Meddelelse have været Hovedsagen; og i Olavs Øine var vist ogsaa Daaben det vigtigste, da han neppe et Øieblik tvivlede om dens umiddelbare Virksomhed til Omvendelse, om dens Kraft til at rive selv den, der iblinde og tvungen modtog den, ud af Æsernes eller, hvad der for ham var det samme, Djævlenes Herredømme. Mangen Hedning, som paa den Maade blev døbt, saa sikkerligen ogsaa Sagen fra et lignende Synspunkt, betragtede sig ved den paatvungne Daab ligesom hærtagen af Kristus, med Vold løsreven fra Æsernes Styrelse og Beskyttelse uden Haab om igjen derunder at kunne vende tilbage. Men om end Mængden af de nødtvungent og uden forudgaaende Undervisning døbte for den Sags Skyld var i Hjertet ligesaa hedenske efter som før, saa var der dog andre Ting, som udenfor den blotte Daabshandling maatte virke dybt paa dem. Hovene blev ødelagte og Gudebillederne omstyrtede og opbrændte, — det saa Folket; og dog saa det ikke Æserne selv træde i Kamp mod sine Fiender for at forsvare sine Helligdomme, hvad de ivrige Aasadyrkere dog havde ventet og lovet. Denne Kjendsgjerning virkede visseligen ved en roligere Eftertanke ligesaa godt som Undervisning. Man kunde vedblive at tænke sig Æserne som tilværende, — det negtede ikke engang de kristelige Lærere, idet de fremstillede dem som onde Aander, som Djævle; — men man saa tillige de haandgribeligste Tegn paa Æsernes

Afmagt i Sammenligning med de kristnes Gud. Om end mange vedblev hemmeligen at elske Æserne, saa maatte de dog frygte Kristus som hines Overmand. Naar det 379
fortaltes og troedes, at Olav havde trukket Krog med et ved kraftigt Blot belivet Torsbillede og kastet det i Ilden, — at baade Odin og Tor ved forskjellige Leiligheder havde aabenbaret sig for Olav i legemlig Skikkelse for at besnære eller skade ham, men uden at magte noget mod hans levende Tro paa Kristus, — at Troldeveir, der vaktes mod hans Flaade, lagde sig, da Biskop Sigurd i Messeskrud med Korset i sin Haand optraadte i Kongeskibets Forstavn, — at Troldegang ophørte og Uvætter forsvandt, naar Biskopen besprængte Fjeldene, hvor de husede, med Vievand og læste over dem sine kristelige Besvergelser og Bønner, — saa var alt dette for Mængden af Folket slaaende Beviser paa Kristi Kraft og Æsernes Svaghed. Naar Olav, pegende paa de knuste Gudebilleder og paa den ivrige Blotmand dræbt i Hovets Helligdom, med Overbevisningens Djervhed forkyndte den Kristus, ved hvis Hjelp han havde knust Afguderne og dræbt deres Yndling, hvorledes skulde da den omgivende Mængde, hvor overtallig den end kunde være, med Fortrøstning til sine faldne Guder vove at byde Seierherren Trods? Olavs tilsyneladende Dumdristighed var her hans bedste Vern. Aasadyrkernes Indvendinger mod Kristendommen nedsloges ogsaa af dennes Lærere med Grunde svarende til hine Kjendsgjerninger. Den hedenske Kvinde Steinvor — fortælles der — gik Kristenpresten Tangbrand imøde og forkyndte ham Aasalæren med mange Ord. Tangbrand tilbageviste alt, hvad hun sagde, som Vildfarelse. „Har du da ikke hørt," sagde Steinvor omsider, „at Tor bød Kristus til Holmgang, men han turde ikke vove en Dyst med Tor?" „Jeg har hørt," svarede Tangbrand, „at Tor var intet uden Muld og Aske, hvis Gud ikke vilde, at han levede." — En Nordmand, Finn — berettes der — vaklede i sin Tro paa Æserne og søgte hos en Biskop Oplysning om Kristus, hvis Magt han hørte prise. Han gjorde Indvendinger mod Biskopens Lære; men omsider følte han sig overbevist af hans Grunde og udbrød: „Dette er noget ganske andet, end hvad jeg før har hørt, at ingen Guder var saa mægtige som Tor og Odin. Nu skjønner jeg af, hvad du siger om den Krist, du forkynder, at medens han var her i Verden, kunde hver Mand noget nær gjøre med ham, hvad han vilde; men efter Døden blev han saa mægtig, at han 380
herjede i Helvede og bandt Tor, Gudernes Høvding; og siden kan intet modstaa ham." Finns Ord viser klart nok Beskaffenheden af Biskopens Grunde. De flere Omvendelsestaler, som de udførligere Sagaer lægger Olav Tryggvessøn i Munden, fremstiller ogsaa, om de end ikke er holdne ganske med samme Ord, vist nok i det hele med Troskab de Grunde, ved hvilke de første Kristenlærere i sine Taler stræbte at virke og kraftigen virkede paa de hedenske Nordmænd til deres Omvendelse; og disse Grunde var visselig heller ikke hyklersk Mundsveir fra deres Side, som fremsatte dem, men hentede fra deres egen faste Overbevisning.

Kristendommen fremtraadte paa denne Tid ikke længer i sin oprindelige Renhed. Et Hylle af menneskelige Tilsætninger, Overtro og Vildfarelser havde lagt sig om dens guddommelige Kjerne. Men dette Hylle var i mange Maader glimrende, lokkende for Sanserne og gribende for Følelsen. Kristendommen var maaske, som den da fremstillede sig, mere egnet til at finde Indgang hos et Folk paa Nordmændenes Standpunkt af aandelig Udvikling, end om den var bleven forkyndt i en renere Form. Gudstjenestens mange Ceremonier, Klokkelyden, Kirkesangen, de brændende Voxkjerter, Røgelseduften, de forrettende geistliges eiendommelige og tildels pragtfulde Dragt — alt dette virkede opløftende paa det sanselige, men fantasirige Menneskes Aand. Det var noget usedvanligt for Mængden af de hedenske Nordmænd og gjorde i Almindelighed et godt Indtryk paa dem. Den Renhed og Skjønhed, der udbredte sig over den kristne Gudstjeneste, siges at have indgydt en uvilkaarlig Ærefrygt selv hos dem, som forøvrigt fandt den nye Tro svag og umandig i Sammenligning med den ældre. Billeder savnedes ei i den kristelige Gudstjeneste, hvilke paa en Maade kunde træde i Stedet for Afgudsbillederne i den hedenske. Det var let at finde en Helgen, der med Hensyn til den Virkekreds, som nærmest tillagdes ham, kunde indtage hver enkelt af de gamle Æsers Sted i Folketroen. Saaledes traadte Dragebetvingeren, Erkeengelen St. Michael og senere St. Olav i Stedet for Tor, hvis røde Skjeg endog i Folkesagnet blev et Særkjende for 381
denne sidste Helgen. Fylgje-Engle afløste de hedenske Diser som enkelte Menneskers og hele Ætters Skytsaander. De første kristelige Lærere lempede sig villigen efter Hedningernes Forestillinger i denne Henseende, saameget mere som det var deres egen oprigtige Overbevisning, at de nyomvendte maatte stilles under gode Aanders Vern efter at være udrevne af de ondes Magt. De lempede sig ogsaa i andre Henseender efter Folkets ældre Anskuelser og Sedvaner, — ganske i den Aand, som havde raadet hos Pave Gregorius den store og hos Augustinus, Kristendommens første Forkynder i England, og som var saa at sige nedarvet paa den engelske Kirkes Lærere. Gjestebud blev saaledes forbundne — endogsaa ifølge Lovbud — med de store kristelige Fester, ligesom før havde været Tilfælde ved de hedenske Offerhøitider. Tiden for deres Afholdelse blev kun ubetydelig forrykket. Den kristne Jul faldt næsten ind paa samme Tid som Hedningernes Jul eller Midtvinters-Blot. Paasken traadte i Stedet for Blotet mod Sommeren, ved dennes Begyndelse i Midten af April, og Michaels- eller Martins-Messe for Høst-Blotet eller Blotet mod Vinteren ved Vinternatstid i Midten af Oktober. I de store Forsamlinger ved saaadanne Leiligheder drak man nu Krists, Marias og Helgenernes Minde, istedenfor man før drak Æsernes. Disse Gjestebud tjente saaledes til at holde den nye Tro i friskt Minde, medens de tillige paa den anden Side efterhaanden gjorde den yndet, som den der tillod og gav Anledning til ligesaa megen selskabelig Munterhed som den gamle ved sine store Høitider. Skikken tjente maaske ogsaa til nogenlunde

at forlige Folkets Sind med den byrdefulde kristelige Faste, som gik forud for de store Kristenfester. Endelig finder man tydelig Spor til, at i Norge, ligesom fordum i England ved Kristendommens Indførelse der, Kirker reistes netop paa de Steder, hvor i Hedendommen større Hov havde været (f. Ex. paa Mæren, Lade og mange andre Steder, hvor endnu Stedsnavnet Hov bærer Vidne om det hedenske Tempels Tilværelse før Kirken). Alt dette virkede efterhaanden forsonende paa Sindet hos de ved Tvang døbte og banede Veien for oprigtigere og renere Følelser hos den opvoxende Slegt.

Ved Siden af de nu fremhævede Træk i Olavs og hans geistlige Medhjelperes 382
Omvendelsesfærd — Træk, hvori det indre Aandens Kald gjorde sig gjældende uden klar Bevidsthed hos de handlende, — maa ogsaa merkes de, hvori en mere beregnende Klogskab hos Olav lader sig til Syne. Her frembyder sig først den Forsigtighed, hvormed han vidste at dæmpe sin Iver, indtil han havde sikret sig Kongedømmet i hele Norge. Dernæst hans Omtanke i at begynde sit Omvendelsesverk i den Del af Landet, hvor Folket var mest forberedt, og hvor han kunde vente mindst Modstand; medens han først angreb Hedendommen i selve dens Hovedsæde, efterat han saa at sige havde skaffet sig Rygstød i det hele Kystland lige nord til Trondhjemsfjorden. Endelig, og det vistnok allermest, viser sig en beregnende Klogskab i den Sluhed, hvormed han vidste foreløbig at sikre sig Høvdingerne i hver Landsdel eller gjøre sig dem uskadelige, idet han dels knyttede dem til sig ved Egennyttens Baand, dels ved List og Overraskelse lammede deres Modstandskraft, dels, naar ikke andre Midler hjalp, ryddede dem af Veien. Han indsaa klart, at som Norges Samfundsforhold var, gjaldt Almuens Modstand lidet, naar den ikke lededes af Høvdingerne. Disse var nemlig paa en Gang Rettergangens og Religionens Forstandere, verdslige Formænd og Prester og øvede i begge Egenskaber en patriarkalsk Indflydelse paa Bønderne, der viste sig afgjørende i alle vigtige Anliggender. I den verdslige Høvding var ogsaa Goden eller Aasa-Presten vunden, og naar Presten lod Aasatroen i Stikken, hvo skulde da opretholde den? Dette saa Olav, og derefter indrettede han sin Handlemaade; og Udfaldet viste, at det var klogt.

De her fremhævede Forhold i sin Almindelighed gjelder forøvrigt ikke Olav Tryggvessøns Tid alene, men ogsaa den næst paafølgende; — de gjelder hele den Tid, Kristendommen og Aasatroen kjæmpede med hinanden i Norge. Stiller man sig disse Forhold i deres Sammenhæng klart for Øie, vil man vistnok finde, at Olav Tryggvessøns Omvendelsesvirksomhed har en større Betydning end ved første Øiekast kunde synes. Olavs Djervhed i at knuse Gudebillederne, hans Ilsomhed i at paatvinge Folket en uforberedt Daab, hans Grumhed mod de gjenstridige — og paa den 383
anden Side hans Klogskab i at vinde Høvdingerne og hans og hans geistliges Tillempning af Kristendommens Lære og Skikke efter Folkets hedenske Anskuelser

— alt dette staar da i sit rette Lys, alt har sin dybe Betydning. Det samvirkede alt som det kraftigste Middel i Forsynets Haand til at skaffe Kristendommen først en hastig Indgang og senere et sikkert Grundfæste hos et Folk som den Tids Nordmænd, — et Folk, hvis Sind var haardt og stridigt, men hvis Forstand af Naturen var skarp, og hvis Øie en modnere Eftertanke let aabnede ligesaavel for Sandheden som for Nytten. Olav Tryggvessøn var ogsaa den værdigste Fortrædesmand for sin Tids Nordmænd, hvis Dyder og Lyder i ham klart afspeilede sig. Han var den, som med Haardhed, Kraft og Stivsind skulde møde de samme Egenskaber hos sine Landsmænd og dog ved sine glimrende Aandens og Legemets Gaver forsone dem med sin Færd; — han var den, som kunde møde List med List uden at fornedre sig i sine Landsmænds Øine, som kunde tæmme sin Heftighed, naar Omstændighederne fordrede det, for at lade den fri Fart, naar det beleilige Øieblik kom; — han var just Manden, som raskt skulde lægge den skarpe Øxe til Hedendommens Bul og gjøre det første vældige Hug ind i dens Marv; Folkets egen vaagnende Eftertanke skulde, i sin Beundring af hans i Almuens Øine overnaturlige Kraft, godkjende det begyndte Verk; og hans senere Navne, hvis Aand var mere dyb i sine Beregninger og ordnende i sin Virksomhed, skulde fuldføre Verket, skulde ikke alene fælde Aasatroen til Jorden og oprykke dens Rod af Norges Bund, men ogsaa bygge Kristi Kirke i Landet paa Samfundsordenens og Lovens faste Grundvold,

R. Keyser.

Klostrene og Havedyrkningen.

383

Lange

Den stadige Forbindelse, hvori de norske Munke stod med de mere kultiverede sydlige Lande, havde vel i visse Henseender sine skadelige Følger for Norge; men med Hensyn til Næringsveienes Opkomst var Reiserne til Generalkapitler og Høiskoler 384
i Udlandet sikkert gavnlige, idet de gjorde Nordmændene hurtigere, end ellers vilde skeet, bekjendte med og bragte dem Frugterne af den stigende Civilisation. Munkene var paa en vis Maade Bier, der paa sine Udflugter til Europas Have indsamlede Kulturens Blomsterstøv, som de efter Hjemkomsten til Kuben med mere eller mindre Travlhed bearbeidede; ja selv ved den lade og døsige Munk blev dog altid fra hans Besøg i Syden noget hængende, som forplantet paa norsk Grund bar god Frugt. Selv den Kjendsgjerning, at der i Middelalderen fandtes Klostre i et saa nordligt og udyrket Land som Norge, er et Vidnesbyrd om de første Munkes kristelige Iver; thi hvilketsomhelst Sted i Norge, som Stifteren anviste Englenderne eller andre Udlendinger til Byggeplads, maatte sammenligningsvis for dem være et afsides, mindre behageligt Opholdssted, hvormed de kun igjennem stadig Beskjæftigelse og

omhyggelig Jorddyrkning m. v. kunde forsones. Man bør i det hele ikke dadle Munkene, fordi de ikke i Norge som i Syden tyede til Vildmarker med sine første Anlæg; dels var det naturligt og stemmende med alles Fordel, at de bosatte sig noget nær i Midten af sit oprindelige Gods, dels og hovedsagelig var det fra først af den norske Munks væsentligste Formaal at virke for Kristendommens Grundfæstning i Landet, og da maatte han ikke bo for afsides. Den Tid var desuden forlængst forbi, da Munk og Eneboer var ensbetydende Navne.

Men hvad enten nu Munkene af Magelighed og Lyst til Verden eller af ædlere Bevæggrunde slog sit Bo i eller nær ved dyrkede og velbebyggede Egne, saa er det vist, at denne Omstændighed var fordelagtig for Landet ved det Exempel paa en bedre Benyttelse af Jorden, som de i det hele gav. Vel har Agerbruget stedse staaet paa et lavt Trin i Norge, og vi kan ikke anføre noget afgjørende Vidnesbyrd om, at Munkene har bragt det væsentlig fremad; men det kan dog neppe være tvivlsomt, at de fra Udlandet har medbragt Kjendskab til bedre Redskaber og en forstandigere Brugsmaade og indførte samme paa Klostrenes Bugaarde. Jorden havde i det hele for Nordmanden i Middelalderen et uforholdsmæssig lidet Værd, der hovedsagelig bedømtes efter Havnegangenes Udstrækning, og vi tør ikke tillægge Munkene nogen 385
væsentlig Indflydelse paa Agerbrugets Forbedring, da de især havde bosat sig i Egne, hvor Fædrift og Fiskeri var Hovednæringer, medens det for Kornavl skikkede søndenfjeldske Opland saagodtsom ganske manglede Klostre. Det samme er Tilfældet med Skovene, førend Trælastudskibningen ret kom i Gang ved Midten af 16de Aarhundrede, og man finder ikke, at Munkene for disses Bevaring og hensigtsmæssige Tilsyn har gjort andet og mere, end at de sørgede for, at Leilendingen ikke misbrugte Skoven.

Med større Bestemthed lader derimod deres Indflydelse paa Havedyrkningen sig paavise. Man er enig om at tilskrive de første Munke, som kom herover, Udbredelsen af denne ligesaa lønnende som behagelige og forædlende Næringsgren, om hvis Værd de raa Hedninger ikke engang gjorde sig noget Begreb*). Ligesaa vist er det uden Tvivl, at Havedyrkningen paa Landet i Norge i Katholicismens Dage i mange Egne har staaet paa et ligesaa høit Trin, hvad Frugttræavlen angaar, som nu, da Brændevinet saagodtsom ganske har fortrængt Tillavningen af Mostvin, der før var saa almindelig, og som først i de sidste Aar atter har begyndt at vinde Indgang. For alle Munkeordener var Havedyrkning en fastsat Hovedsyssel, og ved alle Klostre fandtes der mindst en Have, ofte flere, som dyrkedes med stor Flid. Munkene hjembragte fra Udlandet Frugttrær, Rødder, Urter og Blomster for at forsøge dem i norsk Jordbund, og endnu den Dag idag findes de vidtløftigste og med de bedste Frugter forsynede Haver paa Landet i Almindelighed ved Klostrene. Lysekloster, Halsnøens, Utsteins, Gimsø, Værne og Dragsmarks Haver er endnu til og i Anseelse. 386
Paa Opedal i Ullensvangs Sogn i Hardanger, der hørte under Lysekloster, findes

endnu den vidtløftigste, mellem en Mængde Opsiddere afdelte Frugthave i Norge, hvis Æbler og Kirsebær udgjør Gaardens største Herlighed og en vigtig Udførselsvare. At denne Have skyldes Lysekloster, er ikke Tvivl underkastet, ligesaalidet at det er Munkene i dette Kloster og Halsnø, hvis 3 vidtstrakte Haver ofte omtales, som Hardanger har at takke for denne vigtige Næringsgren. Ved de to andre Cistercienserklostre, Hovedøens og Tuterøens, er vel Haverne nu forsvundne; men paa begge findes endnu vildtvoxende en Mængde Urter og Blomster, som ellers kun trives i Haverne, ligesom efter sagkyndiges Erklæring Hovedøens Flora skal være usedvanlig rig. Blandt Klosterhaverne i Bergens By, hvor nu kun Lungegaardens og maaske Munkelivs er tilbage, har især Minoritternes udmerket sig og havde paa Reformationstiden og senere ei sin lige i Egnen. Under Biskop Geble, hvem Klostret og Kirken overdroges til Bispegaard og Domkirke, blev i denne Have af Gartneren Adrian fra Flandern fremdrevet Æbler, Pærer, Kirsebær og Druer, i senere Tid omtales endog dens Kastanier, Korender, Figener og Laurbær; men nu er den ganske forsvunden. Selv ved det ellers ukjendte og uden Tvivl ubetydelige St. Olavs Kloster i Hamar omtales dets Æble-, Kirsebær- og Humlehaver. Ligesaa nævnes Biskoppens og Borgernes Podemestere og Mostpersere i Hamar, som tilberedte Most, Pære- og Kirsebærdrank. Humlehaver, som nu er mindre almindelige, var i ældre Tider, da Øldrikken var saa stor, nødvendigere og fandtes næsten paa hver Gaard. At Munkene saaledes forstod at give Nordmændene Smag for den fredelige, aandsdannende Havesyssel, er maaske den største Fortjeneste, de har af Landets Kultur. — Ogsaa Biavl dreves i Klostrene, som i Norge i det hele, forholdsvis almindeligere end nu. Honningen anvendtes til Mjøden og Voxet til Kirkelys, hvoraf dengang saa mange forbrugtes paa Altrene og ved de kirkelige Optog. Imidlertid var Avlen ikke tilstrækkelig til Landets Forbrug; thi Mjød, Honning og Vox var i Middelalderen stadige Indførselsvarer fra Flandern, England og tildels fra Hansestæderne.

Chr. Lange.

*) I de ældste Love omtales grasgarðr (Urtehave, egentlig kun en indhegnet Græsmark), laukgarðr (Løghave, i hvilken altsaa foruden Græsset Løgarter var den merkeligste Urt) og hvanngarðr (hvann, Angelica); men i Magnus Lagabøters Landslov nævnes foruden disse tillige eplagarðr (Æblehave), næpa, ertra- ok bauna-reitr (Næpe-, Erte- og Bønne-Seng), hvoraf man ser, at Havedyrkningen i Mellemtiden havde faaet en større Udstrækning og Betydning. Før Kristendommen maa man antage, at Løg og Hvan var de eneste Urter, der dyrkedes hjemme ved Husene, og at man iøvrigt holdt sig til Markens Rigdom paa Bær.

Kirkevielsen i Nesland *).

387

Landstad

Det var Biskop Herr Peder,
Han stander i Hamar Gaard;
Taler han til de Kanniker tolv,
Som ginge til Bispens Bord.
Men Klokken hun ringer i
Taarnet.

„Idag før de Ottesange
Jeg haver med Herren talt,
Jeg haver en Reise fore,
Og den er hannem befalt.

Jeg haver en Reise fore
Langt vester til Telemork,
Der bygger de Kirker af Furumalm
Og æder den Lindebork.

Der er de Kjæmper fuld sterke,
Og haver jeg spurgt for vist,
Nu har de vendt sig fra Aasa-Tor
Og beder til hviden Krist.

Jeg reiser at vie Kirker
Til Herrens Ære og Lov
Alt over de høie Fjelde
Og gjennem den mørke Skov.

Thi Guds barmhjertige Finger
Har aabnet den haarde Port,
Over os skinner den lyse Dag,
Og Natten hun lider nu fort!

Over os skinner den lyse Dag,
Og vi er Jordens Salt: —
Stander I op i Herrens Navn,
Timen er kommen alt!

Saa giver vi Hamar, den fagre By,
Imedens i Herrens Vold;
Med Guds Hjelp sjunge vi atter her
Korsmessen i godt Behold.

Nu gange vi trøst den lange Leid
At signe de hellige Hus,
Hvo ved, om de ikke stande den Dag
Hamar er lagt i Grus?“ —

De Riddere, Klerke og Svende
De var fuld ganske snare,
Det var Herr Peder fra Hamar,
Ham fulgte saa fager en Skare.

Det var Herr Peder af Hamar,
Ham fulgte de Kanniker tolv,
Ganger han over den bløde Myr
Som paa det skantede Gulv.

Over de vildene Vidder
Og over den stride Strøm,
Borken han finder den beneste Vei
Foruden Bidsel og Tøm.

Ganger han op den bratte Lid
Og ned i den dybe Dal,
Som ædelig Jomfru hun triner til Dans
Alt udi Høienloftssal.

Kom han sig paa Stavlidheien,
Det var saa farlig en Færd;
Han tvang de Tusser og Trolde,
De kom aldrig mere der.

Det var Biskop Herr Peder,
Han rider den mørke Nat;
Da Solen skinner paa Kirkens
Fløi,
Han løfter sin Bispehat.

Solen skinner paa forgyldte Fløi 388
For norden det Ravnegjuv:
„Nu lovet være den Herre Krist
Fra Kor og til Kirkeskruv!“
Mens Klokken hun ringer i
Taarnet.

Det var Biskop Herr Peder,
Ærværdig og from i Sind,
Aarle om den Søndags Morgen
Da axler han sit Skind.
Men Klokken hun ringer i
Taarnet.

Det sang saa vænt udi Skoge! —
Op stod Kvinder og Mænd,
De Bønder af Aabø og Nesland,
Af Gjøitill og Mannaas-Grænd.

I Kufter saa var de klædte,
Og saumet den røde Vest,
Beltet var alt med Sølv beslaget
Og Øxen derunder fæst'.

Frem tren Biskop Herr Peder,
Han var fuld gammel og graa,
Han havde sin Bispehue
Og røde Guldkaabe paa.

Da tog de fromme Klerke
Kirkenøgelen sterk,
Bar de Kalk og Sølverfad
Og klædte i Messeserk.

Foran bares de store Voxljus
Og Korset af pureste Guld;
Det var Biskop Herr Peder,
Han ganger saa tankefuld.

Fremst i den Folkeskare
Han knæler ved Kirkeport,
Beder han for sine Synder,
For hver, som har ilde gjort.

Beder han for de Bønders Brøst
Og for det Kirkehegn;
Solen den skinner paa hans
Pande
Alt som et Naadens Tegn.

Det var saa lysteligt høre!
De Kanniker sjunge fro;
Messer den ærværdige Herre
For Alter den kristelige Tro.
Mens Klokken hun tystner i
Taarnet.

Monne de „Gloria“ sjunge
Og „Kyrie“ ligervis,
Smaafuglen oppe i Lundaraas
Han svarede med Guds Pris.

Da fulde de Bønder til Fode
Og bøied til Gud sit Sind,
Det vil jeg for Sanden sige,
Dem runde Taarer paa Kind.

Mælte det Biskop Herr Peder,
Han stod i gyldent Skrud:
„Naade være med eder og Fred!
Saa hilser jeg eder i Gud!

Hilsæl! I Mænd og I Kvinder
Og saa eders Børn smaa,
Vi beder idag den høieste Gud,
Han vilde til os indgaa!

Her har I bygget hannem et Hus
Og eder til Hjertens Trøst;
Mine kjære Børn, I komme nu hid
At høre paa Herrens Røst!

Bonden han ganger hos Plogen,
Træler han Ugen ud,
Først da skal han holde Sabbat
Og love den Herre Gud.

Kvinden hun bær Guds Gaver
Og sætter paa Bondens Bord,
En bedre Gave for sandt jeg ved:
Det evige Livsens Ord.

For Guds Skyld, Bomænd og Bønder,
I stille nu eders Sverd!
Kristus, Guds Søn af Himmerig,
Han taaler ei blodig Færd.

Hvorhelst I monne bygge og bo 389
Paa Fjeld og i dyben Dal,
Fred er hans Bud til eder
Og Frelse fra Dødsens Kval.

O lader os vandre en ærlig Vei
Alt efter de kristnes Tro,
Saa skal vi komme til Paradis
Og finde i Graven Ro.

Brødre! vi skal jo alle dø
Og lægges i Jordens Skjød,
Saa gjemmes vi bort til Dommedag,
— Det har fuld ingen Nød.

Kristus eier en Himmelsal,
Der alle Guds Helgen staa,
Der sidder St. Olav og venter
Paa eder, store og smaa.“ —

Han vied det hellige Alter
Og saa den Døbefunt,
Og hver den Ting, i Kirken var,
Den korsed han samme Stund.

Lagde han Lok af St. Olavs Haar
Udi det Kisterum,
Jomfru Maria og Jesubarn
Stander derhos saa from.

End bar de Kanniker Vievand
Og stænked paa hver den Sted:
„Fra nu af og indtil evig Tid
Saa lyser vi her Guds Fred!“

„Velsignet være nu dette Hus
Hver Søndag og Samlings Stund,
Velsignet det Ord, som her
udgaar
Af viede Presters Mund!“

Stander den ærværdige Herre
Med Kaabe og Sølverskjeg,
Rister han med sit gode Sverd
Runer paa Kirkens Væg:

„Til Korsets og St. Olavs Ære
Er viet det hellige Hus.“
Hvo ved, om det ikke stander
den Dag
Hamar er lagt i Grus?

Riddere har jeg fuld mange,
Som drager i Ledingsfærd,
Færre da har jeg Prester,
Som strider med Aandens Sverd.

Sandhedens Belte og Brynje
Haver ei Guldets Prunk, —
Tog han og satte til Vinje Prest
Den gamle skaldede Munk.

„Broder, du vogte mig varlig
Den Hjord og de spæde Lam!
Monne du være en Leiesvend,
Da fanger du Last og Skam."

Mælte det Øistein Sanddok
Og Olav paa Hjellhus staut:
Give vi af hver Gaard og Grænd
Idag til Kirken et Naut!

Det da var han Bjørn Bringsverd,
Han frem for Herr Peder stod,
Gav han for sig og Signelille
Svalestuen til Sjælebod.

Giver han Øistein Sanddok
Til Guds Ære og Pris
De bedste Ækrer, ved Kirken laa,
Dem kaldte de Paradis.
Men nu ringer Klokken i Taarnet.

M. B. Landstad.

*) Nesland er en liden Bygd i Vinje i øvre Telemarken. Dens Kirke var saa liden, at der gik et Sagn om, at den først blev bygget og opsat i Mannaas-Grænd, men at en „Hjuringgjente" (Gjætergjente) bar den i sit Forklæde til Nesland og satte den der, hvor den stod, indtil den i 1847 blev nedreven. I Kirken fandtes en latinsk Indskrift, der oversat lyder: „I Herrens Aar 1242, d. 8 August, er denne Kirke indviet af Biskop Herr Peder fra Hamar til det hellige Korses og den salige Olavs Ære."

Gravhauger.

389

Nicolaysen

Gravhaugerne kaldes ofte Kjæmpe- eller Risehauger; men disse Navne grunder sig paa den urigtige Tro, at Menneskerne dengang var meget større end nu, eller paa den Vildfarelse, at det kun er Kjæmper og Vikinger, som ligger begravne der. 390 Gravhaugerne er enten runde, aflange eller trekantede. Ofte har de ved Foden en omgivende Rand af liggende Stene og undertiden ovenpaa en eller flere opreiste Stene, de saakaldte Bautastene eller Mindestene over den afdøde. Disse Stene er almindelig fra 3 til 6 Alen høie, men ofte høiere, endog indtil 12 Alen. Haugerne er sammensatte af Sten eller Sand eller begge i Forening. Ikke sjelden er de omgivne med en Grøft, hvis Hensigt maa have været at fri de nedlagte Sager fra Væde; denne Omhu viser sig endnu større, naar der, som af og til træffes, er Hulrender fra Haugens indre til dens Yderkanter. Som oftest ligger Haugerne enkeltvis eller kun færre sammen; undertiden er der større Samlinger deraf paa et Sted, endog indtil flere hundrede. Paa saadanne Steder har der formodentlig været fælles Begravelsesplads for hele Bygden.

Deres Størrelse er meget forskjellig; de runde fra ½ Alens Høide med 3—4 Alens Omkreds indtil 12 Alens Høide med en Omkreds af 100—200 Alen. De aflange og trekantede Hauger er altid lavere, sjelden over et Par Alens Høide; men de første har ofte en Længde af 40—50 Alen med en forholdsvis ringe Bredde.

De runde Hauger findes paa alle Kanter af Landet, Langhaugerne mestendels nordenfor Dovre og vestenfor Langfjeldene, de trekantede Hauger næsten kun i Trøndelagen, paa Jæderen og i Ryfylke.

Det er kun yderst sjelden, at man af Sagaerne eller af andre ældre Optegnelser kan slutte sig til, hvem der ligger begraven i Haugerne. Nogle Exempler herpaa kan nævnes. Saaledes maa den allerede før 1230 udkastede Grav, hvoraf tilforn saaes Spor i Nordvest for den gamle Gar-Kirkes Tomt ved Haugesund, have været den samme, hvori Harald haarfagre blev lagt; ligeledes er det sandsynligt, at den saakaldte Kongshaug paa Sæim i Nordhordland maa være den, som blev opkastet over Haakon Adelstensfostre; og flere af de store Gravhauger, som findes i Borre Sogn i Jarlsberg, dels paa Prestegaardens, dels paa Nabogaarden Volls Grund, indeholder rimeligvis Levninger af Ynglinge-Kongernes ældste norske Stamfædre.

Hvad Gravhaugernes indre angaar, har de paa Bunden ofte et Rum af forskjellig 391 Størrelse, fra 1 til 6 Alen langt og fra 1 til 2 Alen bredt. Dette Rum indesluttes af flade Heller eller paa de fire Sider af mindre Stene, som er lagte paa hinanden med en flad Overligger. Hvor der intet saadant Gravkammer findes, har i mange Tilfælde den afdøde været lagt i en Baad eller et Skib. Herfra hidrører de Klinknagler og Baadsøm, som ofte træffes ved Udgravninger. Undertiden er endog mindre Dele af

Fartøiet med vedhængende tjæret Drev bevarede; derimod har man endnu ikke fundet større Dele eller endog et helt Fartøi *).

Mangfoldige Gravfund har styrket Snorres Udsagn, at man her i Landet meget længe vedblev den gamle Skik at brænde de døde. Ja, det synes endog, at denne Skik maa have været almindeligst, og at den holdt sig næsten ligetil Kristendommens Indførelse. Efterat Liget var brændt, nedlagdes da Benstumperne og Asken i Kar af forskjellig Slags: Potter af brændt Ler eller af Grøt- eller Klæbersten, Skaaler af samme Sten eller Messing, Kjedler af sammenklinkede Jernplader eller af Messing, og smaa Bøtter eller Spand af Træstaver, enten helt omgivne af Messingblik eller kun med Gjorder af Messing. Ved Siden af Karrene nedlagdes Redskaber og Prydelser, som den døde havde brugt. Sjelden træffes Prydelser af Guld eller Sølv, mest kun smaa Fingerringe eller tynde snoede Guld- og Sølvstænger. De sidste er de saakaldte Betalingsringe, hvoraf man hug Stykker og betalte dermed efter Vegt istedenfor Mynt. De fleste Prydelser, som træffes, er enten smaa Halsperler af Glas og brændt Ler eller forgyldte Messingspænder af forskjellig Form og Rigdom. Eiendommelige for Jernalderens sidste Tid er de aflange skaalformede Spænder, omtrent 4 Tommer lange og 2 Tommer brede, med mange ophøiede og gjennembrudte Forsiringer. Af andre Sager findes mest forskjellige Slags Vaaben, saasom Sverd, Spyd, Pilodder, Øxer, Knive, Dolke, Skjoldbuler, sjeldnere derimod Ringbrynjer og Hjelme. Sverdene er især eiendommelige og aldeles forskjellige fra Bronsealderens. Klingen er indtil 30 Tommer lang, enten enegget eller tveegget; 392
Heftet udmerker sig ved sin bene Parerstang og en trekantet Knap øverst oppe; begge er ofte prydede med indlagte Forsiringer af Guld, Sølv eller forgyldt Messing; selve Haandtaget er kun til en Haand og almindelig ikke meget over 3 til 4 Tommer langt, saa at de, som brugte det, ikke kan have havt store Hænder. Undertiden træffes i Forbindelse med Sverd ogsaa Levninger af rigt forsirede Skeder og Belter. Af andre Ting, som findes i Gravhaugerne, kan merkes: Ambolter, Hammere og Tænger; Paalstaver, Ljaaer, Sigder og Plogjern (Ard); Pander til at stege Brød paa, Hekler til Lin eller Hamp, Saxe som de nuværende Saudesaxe, Stene (Kljaastene) til at hænge i Enden paa Traadene i de dengang brugelige opretstaaende Vævstole (Opstadgogn), Skaalevegter og Lodder, Nøgler og Benkamme; Drikkekar af Dyrehorn, sjeldnere af Glas, Terninger og Bendupper til et eget Slags Brætspil; i et enkelt Tilfælde blev paa Hedemarken fundet et helt Skakspil. Ikke sjelden indeholder Gravhaugerne ogsaa Ben af Dyr, især af Heste, endog af flere i samme Grav. I Forbindelse dermed træffes Mundbid af Bidsler, Stigbøiler, Levninger af Sadeltøi. Iblandt de sidste maa fremhæves nogle rigt forsirede Sadelknapper af forgyldt Messing og med to gjennemgaaende Huller, hvori der har været indsat Stene (Glasflus) af forskjellig Farve.

N. Nicolaysen.

*) Efterat ovenstaaende var skrevet, blev i 1867 Skroget af et Fartøi opgravet af en Haug i Tune Prestegjeld i Smaalenene. Det opbevares nu ved Universitetet i Kristiania.

Gamle Stenbygninger.

392

Nicolaysen

Af vore Klosterbygninger er omtrent Halvdelen forsvunden; af den anden Halvdel staar endnu større eller mindre tagløse Dele paa Hovedøen ved Kristiania, Lysekloster i Søndhordland, Selje i Nordfjord, Rein og Tuterø ved Trondhjemsfjorden. Levningerne af Klosteret paa Nidarholm eller nu Munkholmen i Trondhjemsfjorden har vel Tag over sig, men er meget forandrede og indbyggede i en nyere Bygning; dog sees det, at Hovedformen har været rund, en Form, som ellers ikke er truffen i Norge. Et Par mindre Rum af Nonneseter Kloster i Oslo har endnu sine Hvælvinger og findes i den derværende Bispegaard; ligeledes er et Par lignende 393
Rum dels af Nonneseter Kloster paa Lungegaarden i Bergen og dels af Jonsklosteret i samme By endnu bevarede i derværende private Huse. Kun af to Klostre bruges endnu større Dele til kirkeligt Brug, nemlig Domkirken i Bergen og Utsteins Klosters Kirke i Ryfylke. Begge er i spidsbuet Stil og har rige Forsiringer omkring Døre og Vinduer.

Af Biskopsgaarde er der kun levnet en, nemlig den saakaldte Kongsgaard eller Artillerigaarden i Trondhjem; ved Stavangers lærde Skole staar der et meget vakkert Kapel, som engang hørte til den nedrevne Biskopsgaard, og ved Grans Prestegjeld paa Hadeland er der en liden simpel Stenbygning paa 3 Stokverk, hvori Biskoppen af Hamar holdt til, naar han var paa de Kanter.

Ogsaa de kongelige Borge eller Kasteller er mestendels forsvundne; dog er der endnu nogle Mure tilbage af det saakaldte Mjøskastel, som Haakon Haakonssøn reiste paa en liden Holme ligeud for Gaarden Sten paa Hedemarken; og af det ene af de Kasteller, som han byggede paa det nuværende Bergenhus, findes enkelte Levninger i det derværende store Taarn. Dette blev for største Delen opført i Aarene omkring 1563 af Lensherren Erik Rosenkrands, men har nu faaet det urigtige Navn Valkendorfs Taarn. Kun en eneste verdslig Stenbygning er for største Del endnu levnet, nemlig Hallen paa Bergenhus. Den er opført i spidsbuet Stil af Haakon Haakonssøn mellem Aarene 1247 og 1263 og var fra først af bestemt til en kongelig Gjestebudssal; hertil blev den rimeligvis ogsaa brugt endnu omkring 1350. Men fra Slutningen af det 17de Aarhundrede har den været Kornmagasin og er derfor nu i en sørgelig Stand; dog tør man vel haabe, at der kommer en Tid, da Regjering og Storting vil gjøre sit til, at den kan faa et værdigere Brug. Bygningen var fra først af delt i tre Stokverk. Det nederste, hvori tre Kjeldere, havde ingen Lysaabninger og

var dækket med et fladt Træloft; det mellemste havde ligeledes tre Rum, syv smaa Vinduer og fire Piller, som bar Hvælvingerne. I det øverste Stokverk eller den egentlige Festsal var der paa Langsiden syv store Vinduer og i Endevæggen et meget bredt Vindu med saadan Høide, at det gik et Stykke op i Gavlen, og under dette 394
Vindu stod rimeligvis den kongelige Throne; Rummet var ikke dækket med fladt Loft, hvorimod dette var aabent, saa at man kunde se op i Sperreverket, som formodentlig var prydet med Udskjæringer. Bygningens Form, navnlig i det øverste Rum, er den samme, som træffes i engelske og nordmandiske Haller. Salen er endnu den største her i Landet; den er 52 Alen lang, 21 Alen bred og 12 Alen høi i Murene eller dertil, hvor Sperreverket begyndte.

N. Nicolaysen.

Kong Haakons Gildehal. 394

Ibsen

Du gamle Hal med de Mure graa,
Hvor Uglen bygger sit Rede;
Saa tidt jeg dig ser, maa jeg tænke paa
Kong Lear paa den vilde Hede!

Han gav sine Døtre Kronens Skat,
Han gav dem sit dyreste Eie, —
De jog ham ud i den sorte Nat
At færdes paa vildsomme Veie.

Du Hal, som tynges af Tidens Vegt,
Du maatte det samme friste, —
Du gav en utaksom Efterslegt
Den dyreste Skat, du vidste.

Du gav os Erindringens gyldne Høst,
En Saga med Billeder rige;
Men spored du vel i noget Bryst
En taksom Tanke at stige?

Der maatte du stande som Albions Drot
Til Leg for de kaade Vinde;
I Sekler peb Stormen med Haan og Spot
Omkring din graanende Tinde.

Nu snakkes jo lydt om, at Folket er „vakt;“
Det prøver vel Feilen at rette;
Saa flikkes med Pjalter din Kongedragt, —
Du har alt en Narrehætte!

Og derfor, du Hal med de Mure graa,
Hvor Uglen bygger sit Rede!
Saa tidt jeg dig ser, maa jeg tænke paa
Kong Lear paa den vilde Hede.

Henr. Ibsen.

Hamars Ruiner.

395

A. Munch

Der raader en besynderlig Skjæbne over Norges ældste og stolteste Byer. De forsvinder af Jorden uden at efterlade det mindste Spor; selv i Folkets Munde og Hjerter lever de knapt længer, og kun en enkelt Historiegransker efterforsker deres udslettede Grændseskjel og Navne i gamle Membraner. Og dog er ikke saa mange Menneskealdre gaaet hen, siden Oslo, Sarpsborg, Hamar endnu blomstrede i fuldt Liv, og deres Slotstaarne og Kirkespir var Merker for det hele Land. De er alle ikke mere, de kunde ikke længe overleve Norges Uafhængighed — deri er deres Skjæbne lige; men de har nu hver for sig sit forskjellige Eftermæle. Af Oslo er ikke Sten paa Sten tilbage. Den prægtige St. Halvards Kirke, Mariæ Kloster og alle de massive Bygninger er som bortblæste; — men Liv er født af Død, og Norges første Stad ligger dog endnu altid ved Bunden af Fjorden, om end ikke ved Foden af Ekeberg. I Sarpsborg er ligesaalidet en Levning at finde; men den nye Tid har nu fæstet Fod paa den gamle Bymark og har lovet at gjenoprette det forsvundne. Ogsaa Hamar, Oplandenes engang saa rige Dronning, var længe aldeles øde og forladt. Nu er vel ogsaa der en ny Kjøbstad anlagt med samme Navn som den gamle, dog ikke ganske paa samme Sted. Men hvis ogsaa Menneskerne og Efterslegten har forsømt Hamar, saa har Mindets Poesi som til en Erstatning bredet sin rigeste Maaneskinsglans ud derover, og bag dette mystiske Forhæng dæmrer dens Billede dobbelt prægtigt. Og til en Trøst i sin Ensomhed, til et uimodsigeligt Vidne om fordums Storhed besidder Hamar endnu en ganske anseelig Ruin, medens dens Søstre i Ødelæggelsen kun har moderne Huse og Brændevinsbrænderier at opvise.

Paa Dampskibet Jernbarden nærmede jeg mig i Sommeren 1841 Hamar. Det var en klar, deilig Solskinsdag, saa sjelden i hin regnfulde Sommer. Allerede seilede vi ud af den mørke Kløft ved Skreibergene og over til Stange. Her udvider Mjøsen sig

pludselig, og den hilste os i hele sin majestætiske, fast uoverseelige Bredde, en Mil fra Kyst til Kyst, i Midten den romantiske Helgø. Disse skraanende, blaalige Bredder, 396
som jeg i Førstningen tog for de almindelige norske Aaser, viste sig, da jeg kom nærmere, som opdyrket grønt Land fra Høiden af ned til Vandskorpen, med Gaard ved Gaard, hvide Kirker og yppig Løvskov. Og fra Baggrunden, i Middelpunktet af det Hele, traadte nærmere og nærmere en rødliggraa, buet Stenmasse, det var Hamars Ruiner! Ja, her og intet andet Sted maatte Byen ligge, her fordrede Naturen selv et bankende Hjerte for den rige Omegn, her maatte Taarne og Mure saa prægtig slutte det vidunderlige Prospekt. Og alt dette forstod de gamle saa godt.

Ikke langt fra Hamar Gaard og henhørende under den ligger en Plads, kaldet Aftensangen. Det er et yndigt og skjult Sted. En lys, sitrende Birkeskov, kun hist og her mørkere beskygget af enkelte Naaletræer, indeslutter fast fra alle Sider det graa Bjelkehus, som en Tilbygning ovenpaa med en Svalgang giver et noget anseeligere Udvortes end vore almindelige Husmandsstuer. Der havde vi valgt vort Standkvarter, den Dag vi opholdt os ved Hamar. Vi havde hørt, at man der modtog reisende, og vi begav os derfor did fra Gammelhuset, hvor Dampskibet stoppede. Da vi ankom og bad om Herberge, var alle Pladsens Beboere sysselsatte med Høaannen og gik stille og besindige ved sit duftende Arbeide paa den trange grønne Mark under de hvidstammede Birketrær. En liden Gut skulde være vor Fører hen til Gaarden, som omtrent kan ligge i en halv Fjerdingsveis Afstand, men ikke kan sees, før man kommer ud af den tætte Skov, der omgiver Aftensangen. „I skal vel hen og se Murene," sagde Drengen, idet han aabnede for os Ledet, der fører ind til Skovveien. Paa vort Spørgsmaal, om han vidste, hvad disse Mure har at betyde, svarede han kun let hen: „Aa, de siger, at der engang skal have staaet en By." Ak, i disse Guttens faa Ord er indbefattet alt, hvad Omegnens Bønder ved at sige om Hamar! Ingen speciellere Kundskab, ingen bedre Traditioner har vedligeholdt sig hos selve Stedets Slegt om det bevægede, rige Liv, som her for ikke saa længe siden har rørt sig. Og dog skulde man tro, at Hamars sidste Indvaanere, da Byen blev ødelagt af de svenske Aar 1567, maatte være blevne adspredte over Landsbygden omkring, og 397
saaledes, selv lidt efter lidt forvandlede til Bønder, kunde have meddelt sine Efterkommere levende Sagn om det forstyrrede Hjem. Men vist er det, at har de fortalt sine Slegters og sin Bys Historie til nogen, saa er det nu aldeles glemt; og dersom Vangs Bønder ved lidt om Hamar, da skylder de dette mere til fremmede og til Bøger end til egne Traditioner. — Vi gik nu fremad gjennem den kjølige Skov, en deilig Gang i Middagsheden. Det havde regnet om Morgenen, og endnu hang de klare Draaber ved hver Naalespids paa Grantræerne og glimrede i Solen. Paa enkelte Steder aabnede Skoven sig til smaa grønne Enge, hvorpaa som oftest to til tre majestætiske Hængebirker strakte sine vaiende Kranse mod Jorden. Her tænkte vi os, at der havde staaet et Kapel i fordums Dage, tæt udenfor Byen. Nu lyste det

pludselig klart gjennem de sidste Trær, vi traadte ud paa den aabne Slette, og den hele Jordtange, hvorpaa Byen har staaet, og hvoraf Hamar Gaard danner Spidsen, laa for vore Øine, omgiven af Mjøsens middagsblinkende Speil som af en Glorie. Hvert af vore Trin berørte nu hellig Grund; vi lod de gamle Gader opstaa for vort indre Øie, medens vi gik hen over de Sletter, hvor de har staaet, og hvor deres Beboere har levet og lidt, men hvor nu det friske Hø laa slaaet i Rader, og Kornet bølgede henover deres Gravsteder. Vi gik nu tvers gjennem Hamar Gaards Ladebygninger, som alle er byggede af deilige, tilhugne Stene; ak, man kan nok gjette hvorfra! Vi lod Hovedbygningen, en stor gammel Trækasse, ligge tilvenstre og bøiede om en liden Høi og opad en Bakke. Nu stod vi midt i Hamar Domkirkes Ruiner.

Hvad der staar igjen af Hamar Domkirke eller Hellig Trefoldigheds Kirke, opbygget i det 12te og 13de Aarhundrede i byzantinsk Stil, er nu kun tre uhyre Piller, forbundne med sine Buer, og mod Østen i Flugt dermed en mindre Bue, alt af de skjønneste tilhugne graablaa Kalkstene. Ovenover de midterste Buer staar endnu i en stor Høide en Del af den øvre Kirkevæg med Spor af dybt ind i Muren gaaende firkantede Vinduer. Man kan gjøre sig en Ide om det heles Størrelse, naar man hører, at enhver af de større Piller næppe kan favnes af tre voxne Mænd, og dog bærer de alligevel sine tilsvarende Buer saa let og dristig, at deres uhyre Omfang knapt 398
paafalder. De staar frit og aabent mod Vandsiden; men mod det indre bemerkes endnu Soklerne til de modstaaende Piller og danner det midterste Kirkeskib. Uden om dette igjen er et rundt Bjerg, bevoxet med Græs og Trær, opstaaet, som man tydelig kan se, af Kirkens sammenstyrtede Mure. Den daværende Eier af Hamar har ladet den nordlige Ende af denne Høi gjennemgrave og derved blottet to hvælvede Indgange til Kirken. Naar man staar inde i Ruinerne og ser ud gjennem disse over Mjøsen, har man et yderst pittoresk Syn. Forgrunden dannes af store, vildt omkastede Stenblokke; noget længere borte har man den mægtige Søilerad, som Tiden har skatteret fra lyseblaat til dunkelrødt og behængt med grønne Urter og Vexter; og endelig, bag enhver af de kolossale Buer og indfattet af disse som af en Ramme, aander et herligt Landskab af Sø, grønne Kyster og fjerne Bjerge. Min Medpillegrim, en Maler, satte sig strax fast her med sin Malerkasse og sine Redskaber for at udkaste en Skitse af det sjeldne Prospekt, medens den lille Gut, der havde fulgt os hid, stillede sig bag ham med opspilede Øine og aaben Mund. Hvad mig angaar, da kunde jeg endnu ingen rigtig Hvile og Betragtning finde, — Fortiden traadte mig saa nær og haandgribelig imøde fra enhver af disse Stene og stirrede paa mig med levende og hemmelighedsfulde Øine. Thi det har en ganske anden Art og Kraft, naar man saaledes opmaner Forfædrene paa de Steder selv, som deres Fod har betraadt, og omgivet af deres Øienvidner, end naar man i sit eget Kammer prøver paa at sætte sig tilbage til dem igjennem de døde Bogstaver. Det store Fortidsbillede

dæmrede for mig som en Morgendrøm, bag det graa Slør glimtede Staalkyradser og Monstranser, raslede Bispekaaber og Silkeklæder, vaiede Faner og lød fjern Sang og underlige Stemmer. Men vilde jeg trænge derind, forsvandt det alt for atter at gjække mig længer borte. Det drev mig fra Sten til Sten, fra Grotte til Grotte i disse Ruiner, og jeg bankede paa overalt, men blev ikke indladt. Da flygtede jeg ud af denne Tryllekreds, ud paa den store vide Slette, hvor der vel ogsaa har staaet Kirker og Gader og Slotte, men hvor ingen Spøgelser af disse endnu staar tilbage. Paa det 399
saakaldte Bispeberg, den yderste Pynt af Halvøen, hvorfra man har den videste Horisont til alle Sider, fandt jeg atter Klarhed. Herfra bør man egentlig betragte Ruinerne, der inde er man deres Strenghed for nær. Herfra smelter de først rigtig sammen med Landskabet og giver det dets rette Præg og tegner sig klart og smukt mod Søen og Himlen. Man smile ikke over dette meget Væsen med de stakkels tre ensomme Piller — vi har her i Norge saa faa Levninger af den Slags, at man ikke ofte er udsat for at komme i lignende Extase. Desuden skylder vi den triste Rest af Hamar Domkirke al vor Kjærlighed og Omhyggelighed — vi har i lang Tid faret saa ilde med den. Thi det er ikke saameget Tiden som Menneskenes Vandalisme, der har nedbragt denne i Slutningen af det syttende Aarhundrede endnu saa prægtige Ruin til, hvad vi nu ser. Da stod endnu den hele vestlige Gavl med sine herlige, tredobbelte Vinduer og kunstig udhugne Døre foruden mange andre Kapeller og Buer. Men man har ført Stenen derfra til Bygningen af Vangs, Stange og Nes Kirker foruden til flere verdslige Bygninger paa Hedemarken. Føier man nu hertil Tidens langsomme Opløsen, da maa man forundre sig over, at der endnu er saa meget tilbage. Dette bliver dog vel nu fredet og sikret, efterat Foreningen til Oldtidsminders Bevaring er kommen istand. Hvad der er blevet af de øvrige Kirker og Stenhuse i Hamar, er ubekjendt. Korskirken, Hamar Slot, St. Olavs Kloster, Skolen, Raadhuset — alt er forsvundet uden Spor, naar man undtager en massiv og uformelig Graastensbygning, som skal have hørt til Klostret og nu er indlemmet under Gaardens Udhuse. Af Byens tre Hovedgader, Klosterstrædet, Grønnegaden og Bispestrædet er ikke en eneste synlig Tomt eller Levning. Det er altsaa kun Domkirkens tre Piller, som endnu vaager over de øde Gravsteder, ligesom dens tre Taarne fordum vaagede over den levende og blomstrende Bys lavere Tage.

Imidlertid var Dagen rykket frem, og Sommeraftenens bløde og rige Farvetoner begyndte allerede lidt efter lidt at brede sig ud over det deilige Panorama, som jeg oversaa fra Bispeberget. Denne usikre og dog saa varme Belysning er den bedste for en 400
saadan Egn; thi Mindets Glans er beslegtet med Aftenens. Men denne Aften var ogsaa blid og skjøn. Det nyslaaede Hø og Trærne og de friske Vande udsendte en liflig Duft til Kirken som for at trøste den over dens tabte Virakskyer; endnu kan den gamle Krønikes Ord gjelde for Hamar, skjønt det har mistet sine berømte Frugthaver: „Og var det ganske saare lystigt om Sommeren, naar man roede om

Hamars By, og alle Urter og Trær de gav slig herlig Lugt fra sig.“ — Jeg lod mit Blik vandre fra Ruinerne over til Helgø, der ligesom hævede sig fra Vandskorpen i den magiske Belysning; midt i det smale Sund mellem denne Ø og Nes Sogn steg den hvide Nes Kirke umiddelbart op af Bølgerne med det blaa Totenland til Baggrund. Og ligeoverfor mig, paa Neslandet, strakte sig vidt ud de grønne Sletter af Gaarden Grefseng, hvor Bisp Karl Segerssøn af Hamar var født, og som engang eiedes af Jomfru Karine Alvsdatter, en Søster til Frihedsmartyren, Ridder Knut Alvssøn til Giske. Fortidens Aander omgav mig paa alle Sider, men i den dybeste Taushed. Jeg tørstede ganske efter en Klokkes Slag, efter en fjern Sang som et Udtryk for Aftenlandskabets Sjæl. Men alt forblev dødstille. De Dage var forbi, da det efter hin Krønikes Ord var Skik i Hamar, „at der skulde først ringes udi Domkirken, dernæst i Klostret, dernæst i Korskirken og allersidst i St. Jørgens Kirke, siden derefter skulde de ringe og kime, som de mest kunde. Item, naar som det var blidt og stille Veir, da kunde man høre det langt borte, naar som at Presten og Degnene sjunge i Kirken, og Orgelverkernes Lyd hørtes, at den, som ikke havde et Stenhjerte, maatte græde af Glæde for Guds usigelige Naade mod Menneskerne og Guds hellige Ord og de deilige Salmer, som de hørte sjunge der.“

A. Munch.

Norske Hirdskikke i Middelalderen. 400

Eft. Kongespeilet

Af stor Interesse er det at læse de Regler, som „Kongespeilet“*) opstiller for høvisk og beleven Adfærd ved Hoffet eller i Kongens Tjeneste. Sønnen beder om 401
Faderens Veiledning med Hensyn til Maaden, hvorpaa man bedst skal søge at komme i Kongens Tjeneste, de Manerer, den Klædedragt og den Tale, man da skal tilegne sig og anvende. Her giver Faderen ham for det første det Raad, naar han kommer til det Sted, hvor Kongen opholder sig, først at opspørge og gjøre sig til Vens med de Mænd, der formaar mest hos ham, samt derpaa bede dem tale hans Sag og angive den bedste Tid og Anledning til at fremstille sig for Kongen selv. Er det paa den Tid, da Kongen sidder til Bords, bør man først forvisse sig om, at han er i godt Lune eller ikke har altfor travlt med vigtige Sager, i hvilket Tilfælde man heller bør vænte til en anden Gang. „Men,“ heder det, „er Kongen i blid Stemning og har ingen paatrængende Forretninger den Dag, saa vænt, indtil han paa det nærmeste er mæt, og lad dig da forestille for ham. Da bør du være iført dine bedste Klæder, Hoser og Sko, Kjortel og Kappe. Vælg dig til Hoser helst brunligt Klæde; sort Skind gaar ogsaa an, men intet andet Slags Klæde uden Skarlagen. Din Kjortel bør og være brunagtig eller grøn eller rød, af godt og smukt Klæde. Dine Linklæder skal du gjøre

af godt Lærred, men ikke af store Stykker. Dit Skjeg og Haar skal du lade net opsætte efter den da brugelige Skik ved Hirden, førend du træder frem for Kongen. Da jeg var inden Hirden, var Moden i Hirden den, at Haaret klippedes kortere end Ørebladene og kjæmmedes omkring, saaledes som hvert Haar bedst vilde falde; men over Panden var der klippet en kort Top. Skjegget pleiede man da at bære kort og liden Knebelsbart. Siden blev det Mode at bære en Kant af Skjeg rundt om hele Hagen paa tydsk Vis, og jeg tror neppe, at der kommer nogen smukkere eller for Krigsmænd mere passende Mode."

„Anser du dig nu fuldstændig beredt til at træde for Kongen saavel med Hensyn til Klæder som andet, og kommer du i beleilig Tid samt faar Tilladelse af Dørvogterne til at komme ind, saa maa du altid have en anstændig Tjener til at følge dig; dog maa du, om det end tilstedes eder begge at komme ind, ei lade ham følge dig længer end indenfor Døren eller i det længste til Stallare-Stolen. Der skal du give ham 402
din Kappe at passe paa; men selv gaa uden Kappe ind for Kongen *), efterat du først har kjæmmet dit Haar glat og strøget dit Skjeg godt. Du skal heller ikke have Hat, Hue eller „Kveiv" paa Hovedet; men med utildækket Haar og bare Hænder, med blidt Aasyn og renset Legeme og Lemmer træde frem for fyrstelige Personer. Ogsaa skal du da have de Mænd med dig, der kan understøtte din Begjæring. Væn dig til at bære dit Hoved stødt og dit Legeme rankt, naar du gaar, saavelsom til en smuk Gang uden dog at gaa for langsomt. Naar du kommer for Kongen, da bøi dig ydmygt for ham og hils ham med disse Ord: „Gud give eder en god Dag, Herre Konge!" Sidder han til Bords, da vær ikke saa ubehøvlet, som mange er, nemlig at støtte dig til Kongens Bord eller lægge Hænderne paa Bordet; stil dig saa langt fra dette, at der er Plads nok til al den Opvartning, der tilhører Kongens Bord. Staar der intet Bord foran Kongen, da stil dig ikke nærmere, end at der er Rum til al Opvartning mellem dig og Fodskamlerne foran Kongens Sæde. Dine Arme skal du lade hvile saaledes, at den høire Haand griber om det venstre Haandled, og lad dem saa synke ned, som det kan falde. Naar du har fremført din Hilsen, skal de dertil valgte Mænd fremføre dit Erende. Er du da saa heldig at opnaa, hvad du ønsker, skal du gaa Kongen tilhaande og derpaa i Lag med Hirden, saaledes som dine Talsmænd anviser dig. Giver Kongen dig et Løfte og bestemmer Tiden, naar det skal opfyldes, saa vænt indtil da; men udsætter han Sagen paa ubestemt Tid, hvilket ogsaa let kan hænde, idet han erklærer ikke at kjende dig tilstrækkelig enten af Person eller Rygte og derfor ikke kan give dig noget Svar, førend han har erfaret, hvorledes din Opførsel og dit øvrige Forhold er, da er der ikke mere herom for denne Sinde at tale, og du kan da, om du vil, 403
se Tiden an, om du senere kan træffe et eller andet beleiligt Øieblik til at faa dit Ønske frem. Men i den Tid, du saaledes gjør dig Umag for at komme i Kongens Tjeneste, trænger du høilig til at blive kjendt med de bedste og forstandigste Mænd og til at holde dig saa meget som muligt i Nærheden af dem, der er Kongen kjærest;

dog saaledes, at du i denne Prøvetid selv bekoster dit Ophold, undtagen naar det en eller anden Gang kan træffe, at du indbydes af Kongen til hans Bord. Men lad det dog ikke hænde dig, hvad der hænder saa mangen ukyndig Mand, at du faar saa meget større Lyst til at leve paa andres Bekostning, som du bliver oftere buden; thi derved udsætter du dig for, at strengere Folk anser dig for karrig og paatrængende, og at de, som før var dine Kammerater og Venner, bliver dine Uvenner."

„Du maa og, naar du staar for Kongen, passe paa, ikke tillige at tale med andre, saa at din Opmærksomhed unddrages fra, hvad Kongen siger, ja, at du maaske endog nødes til at spørge op igjen; thi det lader altid ilde at være saa uopmerksom, at man maa gjentage hvert Ord for en, og dobbelt ilde i Samtaler med Fyrster. Det kan ofte hænde, naar man staar for en Fyrste, at andre imidlertid kommer til at spørge om mangt og meget, dels af Mangel paa Levemaade, dels fordi de virkelig gjerne saa, at vedkommende begik et Anstød. I slige Tilfælde bør du affærdige den ubetimelige Spørger med saadanne Ord som: „Vænt lidt, gode Mand, saa længe jeg hører paa Kongens Tale; siden er jeg ganske til din Tjeneste." Taler han da fremdeles til dig, saa svar ham ikke, førend Kongen har endt sin Samtale med dig. Pas nøie paa at tiltale Kongen i Flertal, men altid at omtale dig selv i Enkelttal. Hvis det skulde hænde, at Kongen siger noget, som du ei forstaar, saa at du nødes til at spørge op igjen, maa du hverken sige „haa?" eller „hvad?" men kun „Herre!" eller om du vil bruge flere Ord: „Herre, lad det eder ei fortryde at gjentage, hvad I sagde til mig; thi jeg forstod det ikke tydelig." Men lad det dog hænde sig saa sjelden som muligt, at Kongen skal behøve at sige dig en Ting mere end en Gang."

Siden tales der om, hvorledes de, der er optagne i den kongelige Tjeneste, skal 404
opføre sig. „Først og fremst," heder det, „er det at merke, at du aldrig lader din Hu være uden Gudsfrygt og elsk ham fremfor alt; dernæst god Opførsel. Stræb at være billig, retfærdig og beskeden i alle Dele. Erindre dig altid dit Endeligt og vogt dig paa det omhyggeligste for alle Laster. Husk paa, at mangen en lever kun en kort Stund; men hans Ry lever dog længe efter ham, og det kommer meget an paa, hvorledes ens Eftermæle er. Nogle bliver navnkundige af gode Gjerninger, og disse samt deres Hæder lever efter dem, om de endog selv dør. Andre derimod bliver navnkundige af onde Gjerninger, og de bærer sin Skam allerede i levende Live saavelsom efter Døden. De fleste hører dog til den store Hob, der falder af som Kvæget, uden at man hverken hører ondt eller godt om dem; men vær overbevist om, at dette ikke er Menneskets Bestemmelse. Enhver skulde derfor, saa længe han lever, se til at efterlade Bedrifter, der bevirkede, at han, naar han var død, altid blev omtalt med Ros, og allermest paahviler dette Konger og andre Storhøvdinger saavelsom alle dem, der slutter sig til dem og træder i deres Tjeneste. Vogt dig vel for at bære Kappen paa begge Skuldre i dit Venskab mellem tvende Høvdinger; det gjør kun karakterløse Mænd. Elsk din Høvding uden al Svig, saa længe du tjener ham, og slut

ingen Forbindelse eller Samraad med hans Uvenner, hvis du vil ansees som en Hædersmand. Gud alene skal du elske over din Herre, ingen anden. Fremdeles maa du omhyggelig vogte dig for følgende Ting, at du ei kommer i Ord for dem: Mened og falske Vidnesbyrd, Drikkelag, undtagen i Kongens Hus eller anstændige Gilder, Terningekast om Penge, Modtagelse af Stikpenge eller anden Slags Pengegriskhed. Thi alt dette er hver Kongsmand til stor Skam herneden og til hans Sjæls Fortabelse hisset. Hvor du end er, da vogt dig ogsaa for at blive drukken; thi det kan hvert Øieblik træffe, at du bliver kaldet til at modtage Sold eller til Eftersyn eller til andre vigtige Sager."

„Du bør saa ofte som muligt lade dig se i din Herres Nærhed. Tidlig om Morgenen skal du følge ham til Kirken og opmerksomt lytte til Messerne, medens du er 405
i Kirken, og bede Gud om hans Miskund. Naar Kongen gaar fra Kirken, da følg ham strax og vær ham saa nær, at du kan se paa hans Miner, om han ønsker at kalde dig til sig, uden dog at gaa ham saa nær ind paa Livet, at han finder sig belemret ved dig, om han maaske vil tale med en eller anden eller overhoved afhandle noget, andre ikke maa høre. Ser du, at din Høvding holder noget hemmeligt, da vær ikke nysgjerrig efter at vide det; men betror han dig noget, da bevar Hemmeligheden trofast. Tidlig om Morgenen, førend Kongen staar op, da begiv dig, toet og vasket og fuldt paaklædt, til hans Sovekammer for at vænte, til han staar op; dog maa du ikke gaa ind, uden at han kalder paa dig. Hvorsomhelst Kongen lader dig kalde til sig, da gaa ind uden Kappe. Er det saa tidligt om Morgenen, at du ikke før har været hos ham den Dag, da byd ham god Dag med de Ord, jeg nys har sagt dig. Gaa ham ikke nærmere, end at han har Plads nok til at tale med dem, der er ham nærmest. Kalder han dig nærmere for at tale hemmelig med dig, da støt dig paa dit ene Knæ for ham, saa nær, at du godt kan høre, hvad han siger, fremdeles uden Kappe. Beder han dig derimod sidde ned, kan du lægge din Kappe over dig, om du vil. Nu kan det træffe sig, at Kongen gaar ud for at fornøie sig, enten det er i Byen eller paa Landet, og du og dine Kammerater følger ham, da er det, enten I bærer Vaaben eller ei, rettest, at I gaar lige mange paa hver Side af ham, dog ikke paa nogen af Siderne i en rund Hob; I bør mage det saaledes, at han er omtrent i Midten af eders hele Følge, lige mange saavel foran og bagtil som til Siderne, og aldrig nærmere, end at han har Plads til at tale med dem, han ønsker, høit eller hemmelig. — Paa samme Maade skal I og passe det, naar Kongen og I alle er til Hest; I maa da holde eder saa langt borte, at der ikke stænkes Smuds fra eders Heste paa Kongen, om I rider nok saa hurtig."

„Kalder Kongen paa dig ved Navn, da vogt dig vel for at svare „haa!" eller „hvad!" men sig heller: „Ja, Herre, jeg hører gjerne." Løb ikke tidlig om Morgenen
til Spise eller Drikke som Tølpere; men vænt med Sømmelighed paa Kongens Maaltid 406
og gaa til Bords med Kongen, hver Gang du er inden Hirden. Naar Kongen gaar til Bords med sin Hird, skal alle hans Hirdmænd holde god Skik og smuk Orden, saa at

de ikke stormer frem foran hverandre; enhver bør vide sin rette Plads og Sidemand og iagttage den samme Orden i at gaa som siden i at sætte sig. Naar der rækkes Vand til Haandvask, det være sig udenfor eller indenfor Hallen, bør to og to Sidekammerater ad Gangen gaa derhen og siden til Bords, hver til sin bestemte Plads. Hver Hirdmand bør, medens han sidder til Bords, tale saa sagte med sin Sidemand, at de, som sidder paa begge Sider af dem igjen, ikke kan høre det; naar ingen samtaler høiere, da er der god Stilhed og god Skik i Kongens Hus. Men det skader ikke, at man spiser godt og hurtig, saa og at man drikker efter Nødtørft, kun vogte man sig for at blive drukken. Idelig bør du have Øiet henvendt paa Kongens Plads for at se, hvorledes hans Opvartning besørges; og pas altid vel paa, naar Kongen sætter Drikken til Munden, at du saa længe ikke spiser, ligesom du og, om du har Bægeret i Haanden, maa sætte det ned, indtil han har drukket. Samme Opmerksomhed, jeg her har sagt, at du skal vise Kongen, skal du og vise Dronningen; ligesaa, hvis Kongen har en Gjest ved sit Bord, hvem fyrstelig Æresbevisning tilkommer, enten en Konge eller Jarl eller Erkebiskop eller Lydbiskop, da skal du iagttage det samme. Men er der en Mængde fornemme Mænd til Bords med Kongen, er det ikke nødvendigt at vise andre denne Ære end Kongen eller Dronningen eller nogen anden Konge, han muligvis kunde have hos sig."

„Sidder Kongens Hird i Kongens Herberge, uden at der er Bord fremme, og kommer de Høvdinger ind, som Kongen selv vil vise fyrstelig Ære, skal alle Mænd reise sig op ligesaavel for dem som for deres egen Herre og hilse dem venlig. Kammerateme skal selv indbyrdes vise hinanden den Høflighed, at naar en af dem, der har været ude, kommer ind og gaar hen til sin rette Plads, reiser de to nærmeste, mellem hvilke han skal sidde, sig op, hilser ham venlig og byder ham velkommen. Kongsmændene skal, hvad enten de sidder sammen eller er i Følge med Kongen, eller alle i et Følge gaar ud for at fornøie sig, være stilfærdige, anstændige i Lader, 407
tale fagert og vogte sig for alt uanstændigt Snak; thi paa dem hviler alles Øine."

Efter Kongespeilet, ved P. A. Munch.

*) I dette merkelige Skrift gives Leveregler og mangehaande Forskrifter i Form af en Samtale mellem en ældre, erfaren Mand og hans Søn.

*) Som Grund hertil anføres siden, dels at man ved at vise sig uden Kappe ligesom antyder, at man er beredt til at gjøre Opvartning, dels ogsaa, at man har havt mange Exempler paa, at Folk, der har efterstræbt en Konges Liv, har skjult Vaaben under Kappen, hvorfor den her omtalte Skik var et overmaade godt Paafund, baade fordi man derved virkelig hindrede megen Svig, og fordi man derved sparede sig al ubehagelig Undersøgelse.

Snorre Sturlassøn.

Blicher

Høit oppe mod Norden der ligger et Land,
Ombeltet af brusende Bølger,
Med Bjerge bekranset; — den skovløse Strand
Bag Is og bag Sne sig fordølger.

Saa skaldet og bleg er den ensomme Ø,
En Olding blandt Jordklodens Riger; —
Saa kold og saa taus af den larmende Sø
Den isklædte Fjeldmark opstiger.

Men under det Dække af Is og af Sne
Der ulmer den mægtigste Flamme;
Den lønlige Ild du hel ofte vil se
At bryde den stenhaarde Ramme.

Det sneklædte Hekla vil spalte sin Top
Og rødme af Ilden hin varme;
Og Krabla vil ryste sin islagte Krop
Og vildt op af Afgrunden larme;

Og Geiser udsende sit sydende Væld
Og sprudle — et nordisk Kastale! —
Opvarme Isbræen af skyhøie Fjeld
Og smelte de snetakte Dale.

Hil være dig, Island! — Hil være især
Dig første blandt Islandets Skalde!
Som — skjønt selv omgjordet med Forfædres Sverd —
Dog ei lod dig Harpen undfalde.

Dens Klang lyder sødt gjennem Bulder og Larm
Af Tidens og Nordhavets Bølger,
Naar, selv du en Kjæmpe, med Skjold paa din Arm
De Kjæmper i Sagerne følger.

Saalænge som Geiser udsender sit Væld
Og Hekla sin vældige Lue,
Saalænge vi Sneen paa Raudafjords-Fjeld
Og Isen paa Vestjøkel skue:

O Snorre, dit Sagn og din herlige Sang 408
Blandt Norriges Bjerge gjenlyde!
I Svitjods Dale, paa Daniens Vang
Det nordiske Hjerte du fryde!

St. St. Blicher.

Uranienborg *). 408

Heiberg

Du Vandringsmand ved Søen,
O, stans din raske Gang!
Vend hisset dig mod Øen
Og hør min Mindesang!
Vend derhen dine Tanker,
Din Længsel og din Sorg!
Paa hine gule Banker
Stod før en Ridderborg.

I længst forsvundne Dage
Var den i Glans og Magt;
Nu er der knapt tilbage
Ruiner af dens Pragt.
Men i de gamle Tider,
Da var den høi og stor
Og saaes til alle Sider
Og kneisede fra Jord.

Den ikke monne være
For nogen Viking bygt;
Urania til Ære
Den reiste sig saa trygt.
Fra Menneskernes Vrimlen
Ved Havet skilt den laa
Og hæved sig mod Himlen
Og mod de Stjerner smaa.

I Volden var befæstet
Mod Øst en Port saa stor,
En anden imod Vester,
Og Spir i Syd og Nord.
Høit kneiste Borgetinden,
Dens ranke Spir derhos,
Der dreied sig for Vinden
En gylden Pegasus.

Forunderlige Taarne
I Nord og Syd man saa,
Af sterke Piller baarne
Og med Altaner paa.
Der man til alle Kanter,
Ihvor man og mon gaa,
De mægtige Kvadranter
Og store Sfærer saa.

Fra Borgen se man kunde
Saa vide over Ø,
Saa mange grønne Lunde,
Den store salte Sø.
De Sale monne prange
Med skjønne Farveskjær;
Af Haver var der mange
Med Blomster og med Trær.

Men sluktes Dagens Lue,
Og Nattetid faldt paa,
Man Stjerner fik at skue
Paa hele Himlens Blaa.
Alt fjernt man høre kunde,
Naar derpaa man gav Agt,
De fire store Hunde,
Som holdt om Natten Vagt.

Den fromme Ridder trængte
Sig ei i Ledingsfærd,
Paa Væggen bort han hængte
Sit Harnisk og sit Sverd.
Fra Jorden og dens Jammer
Han gjerne flygte gad,
Naar i sit stille Kammer
Ved Midnatstund han sad.

Da hæved han sit Øie 409
Alt i den Nat saa lang
Og spored i det høie
De lyse Stjerners Gang.
Og Stjernerne hans Rygte
Bar over Land og Sø,
Saa Konger selv besøgte
Ham paa den lille Ø.

Men Stjernerne de blinked
Til andre Lande hen,
Hans Skjæbne bort ham vinked,
Han kom ei mer igjen.
Alt længst de stolte Mure
Er sjunkne hen i Grus,
Og Plogen monne fure,
Urania! dit Hus.

Men hvergang Solen daler,
Ser den til Hveen huld,
Hvor Aftenrøden maler
Sig end erindringsfuld.
Vemodig Maanen iler
Forbi sin elskte Kyst,
Og Frøias Stjerne smiler
Med hellig Elskovs Lyst.

Da røres det og tindrer
I Borgens dybe Grund:
Den tror, at den erindrer
En gammel Aftenstund;
For nogle Øieblikke
Den gjerne frem sig skjød,
Men ak, det kan den ikke,
Den synker i sin Død.

J. L. Heiberg.

*) Den berømte danske Astronom Tyge Brahe fik af Fredrik II Øen Hveen, hvor han byggede Slottet Uranienborg og Observatoriet Stjerneborg. Træt af sine Uvenners og Misunderes Forfølgelser forlod han siden Danmark og døde 1601 ved den tydske Keisers Hof.

Om Ludvig Holberg.

409

M. Hammerich

Under alle Forandringer i udvortes Kaar var Holbergs Levevis og personlige Egenheder saa temmelig uforandrede fra Ungdom til Alderdom. Han maatte tidlig vænne sig til saa mange Afsavn, at Tarvelighed blev ham en Vane, og med sin svagelige Helbred befandt han sig ogsaa bedst ved den strengeste Afholdenhed. Knap og simpel Kost, flittigt Arbeide, daglig Bevægelse tilfods var saa at sige hans Diæt. Han gjorde jevnlig Fodture, herhjemme som i Udlandet; trods Modens Forskrifter gik han tilfods endog til Selskaber istedenfor at lade sig bære. Saa lidet han yndede det ceremonielle Selskabsliv, især efterat han med Aarene var bleven mere sær og pirrelig, kom han ellers gjerne mellem Folk; han kunde tale med de forskjelligste Mennesker, men holdt ikke af at gjøre sig personlig bemerket og taalte heller ingen Paatrængenhed. Med al Ligefremhed var der i hans Væsen noget

tilbageholdent, selv imod gode Venner. Men han tog sig i Stilhed af deres Sager, naar han kunde gjøre noget for dem, han besøgte dem flittig og saa dem ogsaa gjerne hos sig, helst udenfor Arbeidstimerne; kun klager en af dem over, at han aldrig bevertede dem.

Selv kjendte han ingen anden Nydelse end Kaffe; Vin skyede han „værre end 410
Forgift." Det manglede, endnu i hans Alderdom, aldrig paa gode Raad og Formaninger til ikke at svække sig ved en overdreven Tarvelighed; men han beraabte sig paa sin mangeaarige Erfaring. „For 40 Aar siden var mine Kræfter saa svage, at mine Venner spaaede, jeg ikke levede længe, hvis jeg ikke vilde æde og drikke bedre; men de fleste af disse Prædikantere, som pleiede sine Legemer godt, er for længe siden baade døde og begravne. Jeg derimod, som holder ved det gamle og lever afholden, lever endnu." En Tidlang gik han saa vidt, at han (efter den 104-aarige Cornaros Sundhedslære) lod sin Mad veie og spiste og drak efter Vegten; men denne „mathematiske Levemaade" befandt han sig ikke saa vel ved og opgav den snart. Saa strengt han imidlertid afholdt sig fra al Slags Overdaadighed, følte han sig dog næsten aldrig frisk.

Hans Svagheder var de samme, han allerede havde lidt af i sin Opvext, og han ansaa dem for arvelige („morbus, quo laboro, patrius mihi est"). Hans Bryst var ikke stærkt; han kunde aldeles ikke taale Kulde og led dog meget af indvortes Hede. Især var han plaget af Hovedpine, til sine Tider saa vedholdende, at han engang i to hele Aar ikke kunde meditere og maatte leve af Aviser og historiske Bøger. „Da efter de to Aars Forløb Sygdommen forflyttede sig andensteds, fornøiede han sig mest med filosofiske Betragtninger og Poesi, og i den Tid skrev han Peder Paars tilligemed Satirerne og Komedierne." Men selv dengang var Sygdommen ikke anderledes flyttet, end at, naar han skrev Vers, „moxen hvert Blad kostede ham en dygtig Hovedpine og tolv Skilling udi Kaffe at jage den paa Dør med." Sygdom, Luner, literære Stemninger gik besynderlig imellem hverandre. „De Affekter," siger han, „som vexelvis regjerer hos mig, er: Glæde, Bedrøvelse, Frygt, Mod, Mathed, Hurtighed, Hidsighed, Koldsindighed, ligesom de onde Vædsker sætter sig nu i en Del, nu i en anden Del af Legemet; saa at, naar de sætter sig om Hjertet, faar jeg Lyst til at reformere og sætte mig op imod hele Verden. Strax efter, naar disse onde Vædsker forflytter sig andensteds hen, kan ingen være mere mild og føielig, end jeg 411
er." Men „hvad jeg har i Hjertet, maa herud, og enten jeg er glad eller bedrøvet, vred eller blid, saa kan man altid læse det af mit Ansigt." Særlig klager han over sin Pirrelighed: „en Hund, som gjør, en Dør, som tils laaes, kan bringe mig af Skik." Men naar han i et saadant Lune havde været hidsig og nærgaaende, søgte han gjerne Leilighed til at gjøre det godt igjen. Hans Luner gik i det hele langt mindre ud over andre end over ham selv. Selv led han ikke lidet af Griller og Ængstelser eller af Lede ved alle Ting, og blandt de mangeslags Svagheder, der hjemsøgte ham, regner

han sin Hypokondri for den ulideligste: „Svagheden er vel lærd og fornemme; men det er og alt, hvad man kan sige til dens Berømmelse.“ Tillykke var netop Virkningen den, at han „ofte haver skrevet de lystigste Ting, naar Sindet haver været mest nedslagen. Saa ofte jeg henfalder til Tungsindighed, søger jeg at opmuntre Sindet enten ved at læse lystige Skrifter eller ved selv at skrive Skjemt; og befinder jeg mig bedre derved end af alle de Hjerte-Styrknings Draaber og Pulver, som Waisenhusets Apothek kan forsyne mig med.“

At Holberg i de lystige Skrifter, hvormed han fordrev sit onde Lune, skulde have rettet Satiren ikke blot mod det menneskelige Kjøn i Almindelighed, men mod enkelte Personer, er en Beskyldning, han med Bestemthed afviser, uden forsaavidt han (navnlig i 4de Bog af Peder Paars) havde som Nødverge og altsaa „efter Krigsret“ skjemtet med sin Eftertrykker og nogle andre, som havde „uddelt smaa trykte Pasqviller imod ham;“ forresten har han opofret mangt et Indfald, ja ladet hele Ark omsætte, blot fordi det kunde udlægges som personligt. „Den eneste, jeg forsætlig skjemter med,“ siger han, „er mig selv, hvilket ingen kan fortryde paa uden jeg selv. Jeg finder hos mig selv mange Feil, og de Dyder, man tillægger mig, lidet solide; jeg lever indgetogen og regulier, fordi jeg kan ikke leve vellystig, ligesom den, der aldrig spillede, fordi han aldrig havde Penge; jeg drikker ikkun Vand, fordi jeg taaler ikke at drikke Vin. Jeg filosoferer, naar jeg haver liden Helbred; er kjed af
Verden, naar hun er kjed af mig; saa at min Filosofi og mine Dyder ingensteds haver 412
hjemme. Jeg finder derimod hos mig adskillige solide Feil, som man kunde gjøre smukke Komedier over, omendskjønt, hvis jeg havde været mere doven og gravet mit Pund i Jorden, man maaske havde citeret mig blandt de skikkelige Folk her i Staden.“ Hermed er nu vistnok ikke sagt, at Holberg vilde have tilladt andre at gjøre de omtalte smukke Komedier over hans Feil; men han siger tydelig nok og gjentager andensteds, at heller ikke han har gjort Komedier over andre. Imidlertid var det ikke at undgaa, at han kom til at „træffe ens Karakter mer end en andens, hvilket gav adskillige Folk Anledning til at tænke: mon han ikke mener mig? mon han ikke sigter paa dig?“ De var ogsaa strax ved Haanden med Nøgler til Peder Paars, til Nils Klim osv., som cirkulerede i Afskrifter. Holberg giver skjemtevis en Prøve paa den Slags Fortolkningskunst (i Ep. 207); han vil „forbinde sig til at trække samme Applikationer af Plauti og Aristophanis Komedier som af Peder Paars, omendskjønt de er skrevne for nogle 1,000 Aar siden og derfor ikke haver kunnet sigte paa nogen Borger i Kjøbenhavn.“

Saameget Holberg altid skyede at slaa ind paa det personlige, end sige at blande sig i andres private Forhold, og saameget han for sit vedkommende ønskede, at Folk
vilde lade ham skjøtte sig selv *), kunde han, især i sin Æres og Velmagts Dage, ikke 413
undgaa at være en stadig Gjenstand for deres Bemerkninger, som om han sad paa Forundringsstolen. Han havde kun ringe Tilbøielighed til at gjøre sig afhængig af

andre Folks Mening, helst da han mer eller mindre oversaa dem; men han har dog lagt temmelig nøie Merke til deres Snak og oftere, end han maaske ellers vilde have gjort, taget Anledning til at oplyse sit Privatliv. De Domme, der hørtes om ham, var temmelig modsigende, og han følte en vis Tilfredsstillelse ved at sætte dem stik imod hverandre. Nogle „holdt ham for en overmaade lystig Mand, andre derimod tillagde ham en særdeles Austeritet." Nogle lastede hans Efterladenhed, fordi han forsømte visse akademiske Øvelser og lod „Komplimentsbreve" ubesvarede; til samme Tid var der andre, som formanede ham til at dæmpe sin overstadige Arbeidsiver. Nogle lastede hans altfor store Lyst til Fruentimmer-Selskab, andre derimod bebreidede ham Koldsindighed mod samme Kjøn; da hændelsesvis det første Rygte var udspredt paa den ene af hans Hovedgaarde, blev der altid Kvinderne „skikkede udi Ambassader," naar der var noget at anholde om, medens paa det andet Gods, hvor han holdtes for en Fruentimmerhader, „Mændene selv agerede Ambassadeurs." Nogle antog ham for lunken i Religionssager, fordi han i Kjøbenhavn ikke gik i Kirke for Vinterkulden; andre dømte anderledes, fordi han om Sommeren paa Landet var en flittig Kirkegjænger. I en Gade hed det: „Se, der gaar den Gnier, som gjør ingen Mand godt; men udi en anden: Gud lade den Mand leve, som er saa god imod fattige!" „Begge har Ret," tilføier han. „Jeg viser gemenligen de Folk bort, som dagligen besøger mig med Bettelbreve, og derimod leder efter andre, som aldrig har bedet mig om noget, men som jeg har udforsket at kunne have mest Aarsag dertil."

Af alle Beskyldninger mod Holberg hørtes ingen saa enstemmig og vedholdende som denne, at han var karrig, og i sig selv er det rimeligt nok, at han efter i saamange Aar at have levet sig ind i knappe Omstændigheder ikke ret har vidst at forandre sig, da han kom i Velstand. Han skjemter selv med en gammel Gnier og sammenligner ham med den Mand, „der med stor Omhyggelighed satte sit Haar udi 414
Bukler om Aftenen, da han var dømt til at miste Hovedet om Morgenen." Dette finder han latterligt, men menneskeligt tillige, og om sig selv tilføier han strax efter: „Saa ofte nogen censurerer min Omhyggelighed og spørger mig, til hvad Ende jeg med Arbeide og Bekymring søger at formere min Bo, giver jeg og ingen anden Aarsag dertil end denne, at jeg er et Menneske, det er paa anden Dansk: en Nar, og er forvisset om, at min Herr Censor vil blive den samme, saasnart han som jeg begynder at lægge Grundvold til en staaende Kapital." Imidlertid tog han sig ikke altid Beskyldningen saa let; han kommer jevnlig tilbage til den og beraaber sig med god Grund paa, at han selv kun havde Uleiligheden, medens Publikum som hans Arving skulde høste Frugten deraf, og at han levede saaledes, som han helst ønskede og befandt sig bedst ved. „Hvis megen og lekker Spise kunde kontribuere til min Helbred, tog jeg ikke i Betænkning at give en Dukat for hvert Maaltid. Og hvis jeg merkede, at mine Sager og Forretninger kunde befordres ved mange Domestiker og Opvartere, tog jeg ei i Betænkning at tillægge mig de samme; men som jeg ser, at

ligesom de Insekter, der haver mange Fødder, gaar langsomt, og de, hvis Huse vrimler af Domestiker, heller gaar tilbage end frem, saa retter jeg mig herudi ikke efter andres Exempler. Jeg gaar gemenligen tilfods, efterdi min Sundhed bestaar udi idelig Bevægelse. Naar nogen gjør mig Uret for en Skilling, stiller jeg mig vred an, saasom det er langt større Forlis at tabe en Skilling ved Forsømmelse end at skille mig ved en Daler ved en Gave. Naar du dette overveier og konfererer min Levemaade med sunde økonomiske Regler, naar du merker, at jeg æder og drikker lidet for at bevæbne mig mod Feber, og at jeg gaar tilfods, efterdi jeg er ingen Elsker af Skjørbug, maa du slutte, at jeg sparer ikke for at spare paa Pengene, men for at spare paa Legemet.“ I dette som i meget andet var Holbergs Exempel heller ikke uden Virkning. „Naar nogen spørger mig, hvi jeg gaar alene, uden Tjener, svarer jeg, at Tjeneren er ude med mine yngste Døtre for at se til, at de ikke falder paa Gaden. Virkningen deraf er, at naar jeg møder en ung Borgersøn paa Gaden med en 415
buntet Lakei udi Hælene, tænker han: mon du ogsaa ikke kunde gaa uden Konvoi? Og ved jeg ikke rettere, end at jeg jo med mit Exempel har konverteret adskillige. Thi for nogle Aar siden var det kommet saa vidt, at alle, indtil fattige Studenter, undsaa sig ved at gaa alene paa Gaden, men ginge med afpassede Skridt, ligesom de skulde følge Lig. Saadant kom mig efter min Hjemkomst fra udenlandske Steder des viderligere for, efterdi jeg udi Amsterdam, London og Paris havde været vant til at se Prinser, Parlaments-Herrer og andre høie Standspersoner at gaa uden Følge paa Gaderne.“

Beskyldningen for Karrighed gjorde, at han lagde saameget mere Vind paa at have skjønne Værelser, kjøbte idelig Bøger og klædte sig til Stads i Fløiel og Silke, „efterdi en kostbar Klædning kan være ligesaa let at bære som en ringe.“ Allerede i sin Fattigdoms Periode var han altid net og omhyggelig klædt, ligesom han for ikke at gjøre Opsigt gik paa Gaden med opsat Paryk og sin Hat under Armen, en Mode, han ellers tidt nok gjør sig lystig over, og som ogsaa blev afskaffet i hans Tid. Han havde, som hans Portræt viser, et fint Ansigt, hvis tørre, alvorlige Miner forhøiede Indtrykket af hans satiriske Skjemt. Forresten saa han endnu i modnere Aar saa ung og spinkel ud, at han paa sin Reise i Frankrig som Professor extraordinarius hørte sin Alder anslaa med de Ord: „c'est un garçon de dix-huit ans.“ Hvad Selskabslivet angaar, var han vel ingen stor Ven af dets sædvanlige Forlystelser, men undlod ikke at tage dem i Forsvar mod Pietisternes Fordomme; om Maskerader bemærker han, at de igrunden bringer os nærmere til Naturstanden, „efterdi Regjering, Moder og Sædvaner paalægger os Masker, hvilke vi ved saadan Leg ligesom nedlægger, og at vi egentlig ikke er ret maskerede, uden naar vi gaar med blotte Ansigter.“ Fremfor alle andre selskabelige Kunster elskede han Musiken og havde i denne Kunst Følelse baade for det milde, opløftende og lidenskabelige Udtryk; den eneste Leilighed, hvor man har hørt om Holberg, at han græd, var ved Opførelsen af en høitidelig

Kirkemusik. Paa sine Udenlandsreiser havde han lært den franske og italienske Stil at 416
kjende og været en flittig Tilhører saavel i Kirker som i Musikforeninger. Selv spillede han flere Instrumenter, i yngre Aar Fløite (flûte-douce), siden Violin; han var med at stifte et harmonisk Selskab i Kjøbenhavn, og det var ham meget magtpaaliggende, at Modesmagen for Mislyd og Vanskeligheder ikke skulde „borttage den naturlig Sødhed af Musiken."

Naar han siger i sit Levnet, at „Studeringer og Musik var hans eneste Fornøielser," saa stemmer dette Udsagn med alt, hvad vi leilighedsvis erfarer om ham. Hvorledes han, selv med sine Forretninger som Universitetets Rentemester, endnu kunde faa saameget læst og tænkt og skrevet, var mange en Gaade. Thi han fulgte trolig den Grundsætning, at „ingen Studeringer er saa vigtige, at man for deres Skyld skulde forsømme sit Embede." Hemmeligheden laa i, at Holberg foruden sin øvrige Økonomi især forstod at spare paa Tiden. „Jeg tager mig vare for Breve-Vexlinger," siger han, „helst saadanne, som bestaar udi Komplimenter, saa at alle mine Breve indeholder intet andet end Gjensvar paa Begjæring og Spørgsmaal; ja alting indtil Skjøder, Fæstebreve og Obligationer er uden sedvanlige Præludier. Jeg erindrer mig, at en Mand skikkede mig engang et Fæstebrev tilbage, efterdi det var kun forfattet udi 6 Linier; men jeg lod ham igjen vide, at hvis jeg skulde nødes til at omskrive det, skulde jeg gjøre det end en Linie kortere. Mit Middagsmaaltid, som begynder præcise Kl. 12, varer kun et Kvarter" osv. „Et Aar bestaar af 365 Dage og hver Dag af 12 til 14 brugelige Timer, og kan i saa Maade meget i den Tid forrettes." Som sit Valgsprog nævner Holberg de Ord af en gammel Filosof: „Jeg planter Trær, som andre skal nyde Frugt af." „Mit hele Levnets Løb viser, at dette kan være mit Symbolum, eftersom jeg aldrig har havt det nærværende gode for Øine og ikke efter Haandverksfolks Exempel har arbeidet de fleste Dage i Ugen for at have en fri Mandag."

M. Hammerich.

*) Hans Lyst til at være personlig ubemerket ytrer sig blandt andet som Lyst til at gaa under laante Navne. I Oxford troede Folk længe, at han hed „Myn Heer," som han kaldtes af sin Barber, der ansaa ham for tydsk og vilde vise, at han selv forstod Sproget. „Siden der var intet ondt deri, kjerte han sig heller ikke efter at rette dem," og hans rigtige Navn var neppe blevet bekjendt, hvis han ikke hændelsesvis havde truffet paa en Student Holber, som han indlod sig med som sin Navne og siden havde til Omgangsven; han skjemtede tidt med, at de maaske var i Familie sammen gjennem en af Forfædrene, der var taget til England med Knut den store. I Italien reiste Holberg under Navnet Michael Recco eller Mikkel Røg. Han udgav satiriske Skrifter som Povel Rytter, Hans Mikkelsen og Just Justesen, Nils Klim osv. og vedblev dermed, selv da enhver godt vidste, hvem der var Forfatter. Et Udfald mod vor Literatur af den hollandske lærde Burmannus besvarede han (paa Latin) i „Holger danskes Brev til Burman."

Ludvig Holberg.

Wilster

Før var der knapt skrevet paa Dansk en Bog,
Som ret kunde Hjerterne hue,
Kun Eventyr, brugbart i Kakkelovnskrog,
Kun Vise til Spinderskens Stue.

Hver Mand, som med Kløgt gik i Lærdom til Bund,
Latin paa Papiret kun malte,
Med Fruerne Fransk og Tydsk med sin Hund
Og Dansk med sin Tjener han talte.

Da seiled et Skib fra Bergens Fjord,
En kostelig ladet Snekke;
Thi Ludvig Holberg var der ombord;
Han stirred saa vide fra Dække.

Og Øiet opdager ved Øresunds Kyst
De Taarne, som kneiser mod Himmel;
Da banker hans Hjerte af salig Lyst
At skue Axelstads Vrimmel.

Og snildt han ser paa det brogede Spil,
Smil funkler i Øinenes Lue:
„Nu, der skal en dygtig Lugekniv til
Det Ukrud i Vexten at kue!

Von Tyboe kneiser saa strunk som et Siv;
Hvad om han bøied sig noget?
Magistren om Pavens Skjeg ypper Kiv
Og er baade skimlet og kroget.

Sieur Herman pudser paa Folk og Land;
Hvad om han polered sin Kande?
Og hvad om Hans Fransen fik hjemme Forstand
Og skaante de fremmede Lande?“

Og Holberg sin mandige Røst oplod
Om Daarernes Lader og Fagter,
Saa levende, som de gik og stod
Med Ansigt, med Tale og Dragter.

Som rensende Stormvind hans Tale klang
Til Solskin i kommende Dage;
Indsmuglede Noder som Græshopper sprang
Den Vei, de var komne, tilbage.

Vel føres fra fremmede Lande herhid
Ret meget, hvorved vi oplives;
Men Latter, saa sund som ved Holbergs Vid,
Kan ikke med Posten forskrives.

Han lærte de danske, at Dansken er fød 418
At tale med Fædrenes Tunge;
Thi hjemmebrygt var jo den herlige Mjød,
Som styrkede Hjerte og Lunge.

Og Tanken fløi fra sit taagede Skjul,
Behøved om Ord ei at lede,
Ret som naar til Sang opvaagner en Fugl,
Naar Morgensol hilser dens Rede.

Saa længe som derfor med Liv og med Aand
Den danske kan synge i Lunden,
Saa længe som ikke hans Smilebaand
Af Moden i Knuder er bunden,

Saa længe en Draabe gammeldags Blod
Kan Vei gjennem Hjerterne finde,
Saalænge som Bøgen ved Sorø slaar Rod,
Skal leve vor Holbergs Minde.

Chr. Wilster.

418

Johan Nordal Brun.

Schwach

Hvis er den brede Kjæmpegrav,
Omhvalt af høie Fjelde,
Hvor til ærværdig Bispestav
En Harpe op sig helder,
Hvor Mænd og Kvinder samler sig
Og sukker dybt og inderlig
Og græder hede Taarer?

Der slumrer Norges gamle Skald,
Der hviler Troens Kjæmpe,
Hvis Kraft og Ild i helligt Kald
Ei Alder kunde dæmpe;
Der sluttes fast i Moderarm
Den Søn saa gjæv, saa tro og varm,
Af Fødeland for Kjæmper.

Ja Gubbe, du din Gang har endt
Og nedlagt Bispestaven;
Den staar, et herligt Monument,
En Bautasten paa Graven;
Mens Kraften af dit Lærerord
I mange Hjerter frodig gror,
En Sæd for Evigheden.

Ei sjunger mer med høien Sans
Du her til Harpens Tone;
Du byttet har din Laurbærkrans
Med Salighedens Krone.
O, men fra Harpen paa din Grav
Skal mangt et Kvad, som du os gav,
Til fjerne Slegter runge.

Ja fast dit Minde stande skal,
Du Norges gamle Barde,
Og lyse over Høi og Dal
Som Fjeldets stolte Varde
Og gyde Ild i Nordmænds Hu,
At vandre fromt og gjævt som
du,
Som du at elske Norge.

C. N. Schwach.

Til Adam Oehlenschläger.

(Tilegnelse af Homers Odyssé i dansk Oversættelse).

Wilster

Tidlig, du herlige Skald! de Kvad at elske jeg lærte,
Som du saa tryllende sang i det nye Aarhundredes Morgen
Hjerter i Norden til Fryd og Danmark til Hæder og Stolthed.
End var jeg Barn den Tid, da du først forbausede Norden,
Enten med Alvor og Skjemt du sang om den muntre St. Hansdag,
Eller du tryllede frem et evigt Palads for Aladdin,
Straalende, rigt og bygget saa let som af Aandernes Hænder,
Eller du manede Haakon af Grav med din fyldige Malmrøst;
Snart for mit barnlige Øre dog kom de herlige Sange,
Og jeg fornam en Fryd, saa ren og inderlig hartad,
Som naar om Julen der blussede Lys paa det duftende Grantræ.
Høit da banked mit Hjerte, det blev saa lyst i mit indre,
Aanden sig hæved fra Jord, og baaren af magiske Vinger
Fløi den sværmende glad under Klang af de lifligste Toner;
Og i mit barnlige Sind jeg fromt velsignede Skalden,
Bad til Gud for hans Vel og bad baade Morgen og Aften,
Det var jo al den Tak, jeg den herlige mægted at yde,
Der havde kvæget min Sjæl og lært mine Tanker at flyve
Og med en Fryd saa salig mig fyldt, at aldrig jeg siden
Mage til Glæde ved Digte har følt, selv ei ved de bedste,
Som over Jorderig vide har lydt til Slegternes Gammen.
Skjønne, fortryllende fandt jeg dem nok, dog noget jeg savned,
Det var dog aldrig de hjemlige Kvad, som havde saa sælsomt
Grebet de fineste Strenge, der klang i det barnlige Hjerte,
Naar i din Bog fordybet jeg glemte min Stil og min Lexe,
Medens man troede mig flittig, fordi jeg læste saa ivrig.

Det, som jeg elskede først, det elsker jeg renest og varmest,
Og hvad jeg nemmed som Barn, jeg aldrig forglemte som ældre;
Thi jeg er ikke paa Moden, ei skifter jeg Sind efter Veiret;
Skalden, der først henrev og begeistred mit barnlige Hjerte,
Han var en Fader, som fostred min Aand, ham elsker jeg sønlig,
Ham jeg skylder saa meget, ham takke jeg vil efter Evne;
Thi vil jeg give det bedste, — den modneste Frugt vil jeg give,
Som jeg i Musernes Lund har end opelsket og høstet.

Tag da, elskede Skald! som en Skjerv af den Tak, jeg dig skylder,
Gamle Homers navnkundige Digt om Konning Odysseus,
Som jeg paa Mødrenemaal har her omhyggelig udsat,
Ei saa godt som jeg ønsked, men vist saa godt som jeg evned!
Tag med faderlig Hu den sønlige Gave, jeg rækker,
Medens jeg beder en Bøn, saa fromt som jeg bad i min Barndom:
Gud velsigne dig, Skald! for de mange, de herlige Sange!
Signe dit Hus, bevare dit Liv og glæde dit Hjerte
Høit med den skjønneste Løn, en Digter fortjener og haaber:
Kjærlighed vidt og bredt i det Land, hvor hans Harpe har tonet,
Kjærlighed dybt i de Hjerter, hans Kvad har glædet og henrykt!

Chr. Wilster.

Jakob Aall.

J. Moe

Himlen spænder ud sit silkelette
Telt omkring den grønne, lune Dal,
Og de rige Trær sit Løvhang flette
Sammen til en sørgende Portal.
Engen i sin sommerfriske Ynde
Breder ud det bløde Fløielshynde —
Al Naturen kjærlig vil forkynde:
Nu den gamle bæres fra sin Sal.

Vuggeblødt som hans er aldrig Baaren
Løftet til den sidste Hvile hen;
Tung og hed som her har neppe Taaren
Dryppet over nogen Kiste end.
Laaget bærer Kors og Diamanter,
Mere glinsende og dyre Panter
Falder dog paa Kistens sorte Kanter —
Han var Egnens Fader og dens Ven.

— Nu skal Jorden dække disse Fjæle;
Men hans Liv er ei tilendebragt:
I den bløde Skrift hans Aand skal dvæle
Med alt ædelt hos sit Folk i Pagt.
Hver en Helt i Snorres Kongerækker
Skjoldet med de blanke Merker strækker
Over Graven og hans Minde dækker
Med dets Glans mod Glemsels dunkle Magt.

Men for alle dem, som stode nære
Om ham i hans foraarsfriske Høst,
Er hans Hjerteliv en hellig Lære
Med Forsonings og med Ømheds Røst.
Hvo der hørte denne lette, fine
Milde Skjemt og saa hans rige Mine,
Naar han Blikket heftede paa sine,
Gjemmer ham for stedse i sit Bryst.

Jørgen Moe.

Ved Rudolf Keysers Grav.

A. Munch

Her vi dig bringe ville,
O elskte Fosterjord!
En trofast Søn, som stille
Dig dyrked med sit Ord.
Han løfted, hvad du gjemmer
Af gamle Tiders Guld, —
Gjem nu hans trætte Lemmer
Blødt i dit dyre Muld!

Han trængte alt saa saare
Til Hvile i dit Skjød;
Thi er nu mild vor Taare,
Vor Sorg en Vemod sød.
Den, som har Kraften givet,
Kan tage den igjen; —
Men her kun Aandelivet
Kan synes svinde hen.

Vi tror, hans Aand har fundet
Sin Klarhed atter hist,
Hvor hver en Sky er svundet
For Lys fra Jesus Krist.
Den Herre vil nok tage
Ham i sin Naadefavn; —
Thi vil vi ikke klage,
Han naaet har sin Havn.

Fra Gravens Fred vi stevner
Tilbage til vort Savn;
Men ei blandt Grave levner
Vi Rudolf Keysers Navn.
Paa Norges Mindebue
Med Langes, Munchs det vil
Som Stjernebilled lue
I klar og stille Ild.

A. Munch.

Peter Andreas Munch.

421

Peter Andreas Munch fødtes i Kristiania den 15de December 1810 og var ældste Søn af daværende Lærer ved Krigsskolen, siden Sogneprest til Gjerpen og omsider Stiftsprovst i Kristiania Edvard Munch, en fint dannet og kundskabsrig Mand, der selv gav sin Søn hans første Undervisning og senere paa en skjønsom Maade fremmede hans Udvikling. I 1823 optoges Munch i Skiens lærde Skole, som just samme Aar var bleven stiftet, og som dengang bestyredes af Knud Ramshart Ørn, en af de aandrigste og dueligste Rektorer, som den norske Skolehistorie kjender. Af denne Mand dimitteredes han i sit attende Aar til Universitetet. Allerede i Skoledagene havde historisk Læsning været Munchs kjæreste Syssel, ja han havde endog paa egen Haand arbeidet sig igjennem flere af vore Sagaer trods de faa og ufuldkomne Hjelpemidler, som dengang gaves, og i Kristiania fik snart de grundige og vækkende Forelæsninger, som Rudolf Keyser dengang holdt over vor gamle Historie og det oldnorske Sprog, en afgjørende Indflydelse paa hans senere Retning. Efter at have taget juridisk Embedsexamen 1834 blev han 1837 Lektor og 1841 422
Professor i Historie ved vort Universitet. Den 25de Mai 1863 døde han i Rom.

Munch var ubestridelig ikke alene Norges, men endog hele Nordens lærdeste og frugtbareste Historiker paa sin Tid. Sin Lærer og senere Kollega Keyser overgik han langt som Forsker og Gransker; men en Historieskriver som denne blev han dog ikke. Hans Stil var jevn og klar, men kun undtagelsesvis fyndig eller elegant, hans Fremstilling var tydelig og ligefrem, men uden Præg af kunstnerisk Bevidsthed. — Men i desto større Maal besad han de Evner, som danner den historiske Gransker. I denne Henseende er det vistnok vanskeligt at opvise hans Overmand. Hans Arbeidskraft, Hukommelse og Sprogtalent var forbausende og satte ham istand til at samle en Sum af Lærdom, som for almindelige Mennesker var næsten ufattelig. Denne hans Begavelses mest glimrende Side var hans Skarpsindighed og Evne til at kombinere Kjendsgjerninger. Det var, som om intet, der kunde tjene til Bevis for en Mening, formaaede at skjule sig for ham, og med hvilken Gjenstand han end beskjæftigede sig, forstod han altid at bringe Sammenhæng tilveie og at sammenstille Enkeltheder paa den mest overraskende Maade. I fuld Følelse af denne Overlegenhed satte han sig som sin Hovedopgave at gjennemgaa og indtil yderste Detail kritisk at bearbeide alle Beretninger og Bidrag til vort Fædrelands Historie, og det saaledes, at han overensstemmende med sit Motto fremstillede „ikke de nøgne Resultater, der blot afstedkommer blinde Meninger, men hele Undersøgelsen selv i dens hele Omfang.“ Munch har ikke alene gjennemforsket alle vore egne Oldskrifter og Diplomer med den yderste Omhyggelighed, men ogsaa gjennemgaaet enhver engelsk, fransk, tydsk, byzantinsk eller russisk Krønike, hvor der kunde være Haab om at finde noget til Oplysning om Norge eller Nordmænd. Udbyttet af hele dette

Apparat meddeler han i stor Udførlighed, sammenstillet paa den sindrigste Maade. Saaledes udgjør Summen af Munchs Arbeide den største Skat, nogen nordisk Historiker har efterladt sig, selv om enkelte af hans Meninger neppe kan siges at være fuldstændig begrundede og saaledes vel heller ikke i Længden vil holde sig.

Munchs Hovedværk var „Det norske Folks Historie," 8 store Oktavbind. Det 423
havde engang været hans Plan at føre sin Fremstilling lige ned til 1814, og selv haabede han vistnok stedse, at han i det mindste skulde naa frem til 1536. Døden overraskede ham imidlertid, just som han havde fuldendt det Bind, der ender med 1397. Mellem Munchs øvrige Skrifter kan her nævnes hans norske Mythologi, hans oldnorske Grammatik, hans Beskrivelse af Norge i Middelalderen, hans „underholdende Tildragelser af Norges Historie," hvori ogsaa Stil og Fremstilling er mønstergyldig. Han har tegnet det bedste eller rettere sagt det første og hidtil eneste gode Kart over Norge. Han har havt væsentlig Del i Udgivelsen baade af Norges gamle Love og af adskillige Sagaer, ligesom han ogsaa har oversat Snorre Sturlassøns Kongesagaer. Hvad han har skrevet i Tidsskrifter, lærde og populære (selv udgav han i sine senere Aar et meget udbredt „Norsk Maanedskrift"), saavelsom i Aviser, lader sig her ikke opregne, skjønt der imellem disse hans mindre Arbeider findes meget af det allerstørste Værd og vistnok kun saare lidet, der ikke endnu i en eller anden Henseende turde have sin Interesse.

Uden nogen Sammenligning er saaledes Munch Norges frugtbareste Forfatter; hans Skrifter overgaar i Omfang endog Holbergs, Henr. Wergelands og Maurits Hansens og nærmer sig vel endog til de uhyre Masser, som Dansken Molbech har efterladt sig paa Tryk. Et saa udstrakt Forfatterskab af en Mand, der ved sin Død kun var 53 Aar gammel, kunde alene muliggjøres derved, at Munch ei alene havde en næsten utrolig Hukommelse (han kunde hyppig med Sikkerhed citere lange Steder udenad af Bøger, som han ikke havde seet i mange Aar), men dermed ogsaa forbandt en mageløs Lethed i Opfatning og Tilegnelse, selv hvor det gjaldt Fag og Studier, som før havde ligget ham fjernt, og tillige besad en ligesaa ualmindelig Helbred og bestandig kunde glæde sig ved et let og fornøiet Sind. Han arbeidede lige freidig ved Nat som ved Dag, i en Jernbanevogn som i et Studerekammer eller i et Bibliothek. Hertil kom, at hans vindende Personlighed, hans Færdighed i de vigtigste europæiske Sprog og fine, elegante Væsen satte ham istand til at omgaaes med alle 424
Mennesker, uanseet Nationalitet, Trosbekjendelse eller lignende Hensyn. Denne sidste Egenskab kom ham navnlig i fortrinlig Grad til Nytte i Rom, hvis rige Arkiver vistnok aldrig før i den Udstrækning har aabnet sig for nogen Protestant.

Munchs Lærdom og Skarpsindighed havde givet ham et europæisk Navn. Af sine egne Landsmænd omfattedes han med en Kjærlighed som maaske ingen anden norsk Videnskabsmand. Gjentagne Gange lagde Stortinget disse Følelser for Dagen gjennem rigelige Bevilgninger til den berømte Historiker, navnlig dengang det med

stor Rundhaandethed tilstod ham Midlerne til hans fleraarige Ophold i Rom. Tydeligst viste sig maaske Folkets Kjærlighed til Munch ved den almindelige Sorg, da Budskabet om hans Død naaede Fædrelandet; over hans Grav i Rom har hans Landsmænd reist et smukt Monument.

VIII. BLANDEDE STYKKER.

Guds Fred.

Ingemann

Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred! 424
Dog ingen kjender Dagen, før Solen gaar ned.

Godmorgen! Godmorgen! sang Fuglen paa Kvist;
Tidt saa den Aftensolen bag Fængselets Rist.

Tidt dufted, tidt nikked Smaablomsten ved Gry;
Før Aften laa den knust under Hagelveirets Sky.

Tidt leged Smaabarnet i Morgensol rød;
Ved Kveld det laa paa Leiet saa stille og død.

Paa Jorden ei lever saa salig en Sjæl,
Jo Lykken kan omskiftes fra Morgen til Kveld.

Lyksalig dog Sjælen, som kjender Guds Fred,
Skjønt ingen kjender Dagen, før Solen gaar ned!

Godmorgen! vi sjunger med Fuglen helt fro,
Skal selv i mørke Fængsel til Natten vi bo.

Guds Børn kan sig glæde som Blomsten ved Gry,
Skal selv de ligge knust under Aftenens Sky.

Som Barn kan jeg frydes i Morgensol rød, 425
Om ogsaa jeg før Aften er stille og død.

Guds Fred og Godaften! vi sjunger ved Kveld;
Vorherre selv bevare hver flygtende Sjæl!

Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred!
Guds Fred er Sjælesolen, som aldrig gaar ned.

B. S. Ingemann.

De hellige tre Konger.

425

Grundtvig

Deilig er den Himmel blaa;
Lyst det er at se derpaa,
Hvor de gyldne Stjerner blinker,
Hvor de smiler, hvor de vinker
Os fra Jorden op til sig.

Kommer, smaa, og hører til!
Jeg for eder sjunge vil
Om saa lys og mild en Stjerne;
Jeg det ved, I hører gjerne:
Himlen hører eder til.

Det var midt i Julenat;
Hver en Stjerne glimted mat;
Men med et der blev at skue
En saa klar paa Himlens Bue
Som en liden Stjernesol.

Langt herfra, i Østerland,
Stod en gammel Stjernemand,
Saa fra Taarnet vist paa Himlen,
Saa det Lys i Stjernevrimlen,
Blev i Sind saa barneglad.

Naar den Stjerne, lys og blid,
Lod sig se ved Midnatstid,
Var det Sagn fra gamle Dage,
At en Konge uden Mage
Skulde fødes paa vor Jord.

Derfor blev i Østerland
Nu saa glad den gamle Mand;
Thi han vilde dog saa gjerne
Se den lyse Kongestjerne,
Før han lagdes i sin Grav.

Han gik til sin Konges Slot;
Kongen kjendte ham saa godt,
Hørte og med Hjertensglæde,
At det Lys var nu tilstede,
Hvorom gamle Spaadom lød.

Han med Søn og Stjernemand
Strax uddrog af Østerland
For den Konge at oplede,
For den Konge at tilbede,
Som var født i samme Stund.

Klare Stjerne ledte dem
Lige til Jerusalem.
Kongens Slot de gik at finde;
Der var vel en Konge inde,
Men ei den, de ledte om.

Klare Stjerne hasted frem,
Ledte dem til Bethlehem;
Over Hytten lav og lille
Stod saa pludselig den stille,
Straalede saa lyst og mildt.

Glade udi Sjæl og Sind
Ginge de i Hytten ind.
Der var ingen Kongethrone,
Der kun sad en fattig Kone,
Vugged Barnet i sit Skjød.

Østerlands de vise Mænd
Fandt dog Stjernen der igjen,
Som de skued i det høie;
Thi i Barnets milde Øie
Funklende og klar den sad.

Den var dem et Tegn saa vist,
At de saa den sande Krist;
Derfor neied de sig glade,
Ofrede paa gyldne Fade
Røgelse med søden Lugt.

Vil I smaa ei ogsaa gjerne
Se den lyse, milde Stjerne?
For den Konge dybt jer neie,
Som Guds Rige har i Eie
Og vil lukke jer derind?

Ser I til den Himmel blaa
Med de gyldne Stjerner paa,
Der den Stjerne ei I finde;
Men den er dog vist derinde
Over Jesu Kongestol!

Thi det Barn, som var paa Jord, 426
Blevet er en Konge stor,
Og han sidder nu deroppe
Over alle Stjernetoppe
Ved Gud Faders høire Haand.

Neier eder kun, I smaa!
Han fra Himlen ser derpaa;
Sender ham med Hjertensglæde
Lov og Pris til høie Sæde!
Det er Røgelse for ham.

Stjernen ledte vise Mænd
Til nyfødte Konge hen;
I har og en saadan Stjerne,
Og naar den I følger gjerne,
Kommer I til Jesus vist.

Denne Stjerne lys og mild,
Som kan aldrig lede vild,
Er hans Guddomsord, det klare,
Som han lod os aabenbare
Til at lyse for vor Fod.

N. F. S. Grundtvig.

Livets Seilads.

426

Stub

Hvad vindes paa Verdens det vildsomme Hav?
Ak, tusende Farer i skummende Trav!
Man ved kun to Havne,
Bekjendte af Navne:
Den ene vor Vugge, den anden vor Grav.

Fra Vuggen til Graven maa krydses omkring
Blandt Haabets og Frygtens de stridige Ting;
Snart vipper vi oppe
Paa Bølgernes Toppe,
Snart nærmes vi Grunden i flyvende Spring.

Her fristes Ustadigheds Ebbe og Flod,
En Vagt er saa ond, som en anden er god;
Hver Time i Glasset,
Hver Streg paa Kompasset
Forandrer, forhøier, fornedrer vort Mod.

Dit Forsyn, o Fader, det fører os hjem,
Det styrer saa sikkert, hvor Søen er slem.
Vor Gisning kan feile;
Hvor vi end vil seile,
Selv stevner vi mere tilbage end frem.

Ambrosius Stub.

Gud hører Hjertets Raab.

426

Wexels

Saa vide om Land, som Sol mon gaa,
Ei Menneskesjæl er at finde,
Som Herrens Naade ei ved at naa,
Naar Hjertet ham gjerne vil vinde.

Han ser hver Længsel i Sjælens Grund,
Som efter det evige higer,
Han hører hvert Suk, som i Nattens Stund
Fra Dybet til Himmelen stiger.

Han tænder sit Lys paa den vildsomme Vei,
Hans Stjerne for Aanden oprinder,
Den straaler og vinker og standser ei,
Før Hjertet sin Frelsermand finder.
Og var du end skjult i den mørkeste Vraa, 427
Og kjendte dig ingen paa Jorden,
Og var du blandt alle, som sorgfulde gaa,
Den allerelendigste vorden,

Ja, taarned sig Synder som Bjerge i Sky,
Og sortnede alt for dit Øie,
Og blev hvert Minde dig tungt som Bly,
Og saa du kun Lyn i det høie:

O, higer din Sjæl mod Sandheds Gud,
Og kalder paa ham du derinde,
Han ved dog Vei for sit Naadesbud,
Din Frelser du dog skal finde.

Og finder du ham, da finder du alt,
Hvad Hjertet kan evig begjære;
Da reiser sig flux hvert Haab, som faldt,
Og blegner saa aldrig mere.

W. A. Wexels.

Ved Dødens Komme.

427

Ewald

Udrust dig, Helt fra Golgatha!
Løft høit dit røde Skjold!
Thi Synd og Skræk, du ser det ja,
Angriber mig med Vold.

Løft høit dit Glavind i din Harm
Mod dem, som trodser dig!
Nedstyrt dem med en vældig Arm
Fra Lyset og fra mig!

Da skal jeg, sikker ved din Haand,
Ei frygte Døden mer;
Og glad ser da min frelste Aand
Paa sit nedbrudte Ler!

J. Ewald.

Fattigmands Suk om Vinteren.

427

Landstad

Til Himlen er det godt at se,
Naar Skov og Mark er klædt i Sne
Og alle Blomster døde.
Den Vinter er saa kold og lang,
Saa mangehaande er vor Trang,
Og Marken er saa øde.

Hvorfra skal alt vel komme nu?
O kjære Sjæl, kom dog ihu,
At Herren er den samme.
Han føder Spurv om Vaar og Høst,
Han hører Ravneungers Røst
Og ved dit Vel at ramme.

Til Himlen er det godt at se, 428
Naar ned til Jordens kolde Sne
De blanke Stjerner smile.
De viser os Gud Faders Hjem;
Der gaar en Klarhed ud af dem,
Som giver Sjælen Hvile.

Ja, kjære Gud, kom os ihu,
Som sidder her i Vintrens Gru
Forhungrede og fryse!
Gjør Hjertet varmt af Haab og Tro,
Lad Kjærlighed i denne Bo
Det mørke Sted oplyse!

M. B. Landstad.

Verdens deiligste Rose.

428

Andersen

Der var en mægtig Dronning, i hvis Have fandtes de deiligste Blomster for enhver af Aarets Tider og fra alle Verdens Lande; men især var det Roserne, som hun elskede, og derfor havde hun af disse de mest forskjellige Arter ligefra den vilde Hæk

med de æbleduftende grønne Blade til Provences skjønneste Rose, og de voxte opad Slottets Mure, slyngede sig om Søilerne og Vindueskarmene, ind i Gangene og henad Loftet i alle Sale; og Roserne vexlede i Duft, Form og Farve.

Men Sorg og Bedrøvelse boede herinde: Dronningen laa paa sin Sotteseng, og Lægerne forkyndte, at hun maatte dø.

„Der er dog en Frelse for hende!“ sagde den viseste iblandt dem. „Bring hende Verdens deiligste Rose, den der er Udtrykket af den høieste og reneste Kjærlighed; kommer den for hendes Øine, før de brister, da dør hun ikke.“

Og unge og gamle kom rundt om fra med Roser, de deiligste der blomstrede i hver Have; men de Roser var det ikke; fra Kjærlighedens Urtegaard maatte Blomsten hentes; men hvilken Rose der var Udtrykket af den høieste, den reneste Kjærlighed?

Og Skaldene sang om Verdens deiligste Rose, hver nævnede sin. Og der gik Bud vidt om Land til hvert Hjerte, der slog i Kjærlighed, der gik Bud til hver Stand og hver Alder.

„Ingen har endnu nævnet Blomsten!“ sagde den vise. „Ingen har peget hen paa det Sted, hvor den fremsprang i sin Herlighed. Ikke er det Roserne fra Romeo og Julies[429] Kiste eller fra Valborgs Grav, skjønt de Roser vil altid dufte gjennem Sagn og Sange; det er ei Roserne, som skyder frem fra Winkelrieds blodige Lanser, fra Blodet, der helligt vælder ud fra Heltens Bryst i Døden for Fædrelandet, skjønt ingen Død er mere sød, ingen Rose rødere end dette Blod, der da flyder. Ei heller er det hin Underblomst, for hvis Pleie Manden i Aar og Dage, i lange søvnløse Nætter i den ensomme Stue hengiver sit friske Liv, Videnskabens magiske Rose!“

„Jeg ved, hvor den blomstrer,“ sagde en lyksalig Moder, der med sit spæde Barn kom til Dronningens Leie. „Jeg ved, hvor Verdens deiligste Rose findes! den Rose, der er Udtrykket af den høieste og reneste Kjærlighed. Den blomstrer paa de blussende Kinder af mit søde Barn, naar det styrket af Søvnen slaar Øinene op og ler imod mig med hele sin Kjærlighed!“

„Deilig er den Rose; men en deiligere findes der!“ sagde den vise.

„Ja langt skjønnere!“ sagde en af Kvinderne. „Jeg har seet den; en mere ophøiet hellig Rose blomstrer der ikke; men den var bleg som The-Rosens Blade; paa Dronningens Kinder saa jeg den; hun havde lagt sin kongelige Krone og gik selv i den lange, sorgfyldte Nat med sit syge Barn, græd over det, kyssede det og bad til Gud en Bøn for det, som en Moder beder i Angestens Time!“

„Hellig og vidunderlig i sin Magt er Sorgens hvide Rose; men dog er det ikke den!“

„Nei, Verdens deiligste Rose saa jeg foran Herrens Alter!“ sagde den fromme, gamle Biskop. „Jeg saa den lyse, som en Engels Aasyn viste sig. De unge Piger gik til Nadverens Bord, fornyede sin Daabs Pagt, og der blussede Roser, og der blegnede Roser paa de friske Kinder; en ung Pige stod der; hun saa med hele Sjælens fulde

Renhed og Kjærlighed op mod sin Gud; det var Udtrykket af den reneste og den høieste Kjærlighed!“

„Velsignet være den!“ sagde den vise; „dog ingen af eder har endnu nævnet Verdens deiligste Rose.“

Da traadte ind i Stuen et Barn, Dronningens lille Søn; Taarerne stod i hans Øine 430
og paa hans Kinder; han bar en stor opslagen Bog, dens Bind var af Fløiel og med store Sølvhægter.

„Moder!“ sagde den lille, „o hør dog, hvad jeg har læst!“ og Barnet satte sig ved Sengen og læste af Bogen om ham, der hengav sig selv til Korsets Død for at frelse Menneskerne, selv de ufødte Slegter. „„Større Kjærlighed gives der ikke!““

Og der gik et Rosenskjær over Dronningens Kinder, hendes Øine blev saa store, saa klare; thi hun saa fra Bogens Blade løfte sig Verdens deiligste Rose, Billedet af den, som fremsprang fra Kristi Blod paa Korsets Træ.

„Jeg ser den!“ sagde hun. „Aldrig dør den, som ser den Rose, den deiligste paa Jorden!“

H. C. Andersen.

Elsker hverandre! 430

Jensen

Hvil ud, min Sjæl, ved Kjærlighedens Bryst,
Der er saa saligt ved din Frelsers Hjerte!
Lyt, mens du kan, til Jesu Kristi Røst,
Hans Ord er Lægedom mod Synd og Smerte!
Ak, hvo der kunde drikke af den Brønd,
Som Naaden os har aabnet i Guds Søn!

Han bar vor Synd taalmodig som et Lam,
Han led vor Straf, ja led den indtil Døden;
Er det for meget da forlangt af ham,
At vi skal have Sind for Brodernøden?
At vi til Gjengjeld for hans Kjærlighed
Skal elske dem, for hvem saa saart han led?

O lad os elske, som han elskte først!
O lad os dømme mildt, som han os dømte!
Giv Hungren Brød og sluk den armes Tørst!
Væk den af Syndens Søvn, som tryg sig drømte!
Husk: hvad du her har gjort for Herrens smaa,
Det skal du hist igjen med Renter faa!

O dæk med Kjærlighedens Klædebon
Din Broders Brøst, som Herren dækked dine!
Rør ved hans Vunder med en varlig Haand
Og bring ham Balsom for hans Sjælepine!
Ve den, som selv med Hjertet fuldt af Men
Til Broderbyrden lægger Sten paa Sten!

Ja, hvil dig ud, min Sjæl, i Herrens Favn, — 431
Du kunde det saa tidt, du selv det vilde!
Han ved sit dyrebare Frelsernavn
Er bleven os al Kjærlighedens Kilde.
Skjænk mig, o Gud, det saligste, jeg ved:
Et Hjerte, fuldt af Kristi Kjærlighed!

P. A. Jensen.

Den blide Tanke. 431

Wexels

Tænk, naar engang den Taage er forsvunden,
Som her sig sænker over Livet ned,
Naar Dagen, evig klar, er hist oprunden,
Og Lys omstraaler hvert af mine Fjed!

Tænk, naar engang er løst hver jordisk Gaade,
Besvaret hvert „Hvorfor?“ jeg grunded paa
Men kunde ei med al min Grublen raade,
Tænk, naar jeg Herrens Vei skal klart forstaa!

Tænk, naar engang hver Hjertesorg er slukket,
Hver Vunde lægt, og stillet hvert et Savn,
Hver Smertes-Taare visket af, og Sukket,
Det dybe, kvalt i Kjærlighedens Favn!

Tænk, naar engang med utildækket Øie
Jeg ham skal se, hvem her jeg troede paa!
Tænk, naar jeg hist mit Knæ skal for ham bøie,
Naar jeg med Tak skal for hans Aasyn staa!

Tænk, naar engang jeg uden Synd skal leve,
Hver Tanke ren, hver Gjerning uden Brøst,
Naar aldrig jeg behøver mer at bæve
For Muligheden af en syndig Lyst!

Tænk, naar engang hvert Hjertebaand, som knytted
Til Mennesker mig her i Støvets Land,
Har Jordens Kaar med Himmerigs ombyttet,
Og intet Sjælene adskille kan!

Tænk, naar engang i Himlens gyldne Sale
Jeg med den Ven, jeg her paa Jorden fandt,
I Lyset om et evigt Liv skal tale
Og — om det Liv, der som en Drøm forsvandt!

Du blide Tanke! tal du i mit Hjerte,
Hvergang mig Veien tykkes lang og slem!
Du sødt skal dæmpe hver en bitter Smerte
Og lokke Smilet gjennem Taaren frem.

W. A. Wexels.

Pilgrimssang. 432

Ingemann

Deilig er Jorden, prægtig er Guds Himmel,
Skjøn er Sjælenes Pilgrimsgang!
Gjennem de fagre Riger paa Jorden
Gaar vi til Paradis med Sang!

Tider skal komme, Tider skal henrulle,
Slegt skal følge Slegters Gang;
Aldrig forstummer Tonen fra Himlen
I Sjælens glade Pilgrimssang!

Englene sang den først for Markens Hyrder,
Skjønt fra Sjæl til Sjæl det lød:
Fred over Jorden! Menneske, fryd dig,
Os er en evig Frelser fød!

B. S. Ingemann.

Luther i Worms.

Clausen

I Worms sad Keiseren paa sin Throne med Broderen, Erkehertug Ferdinand, ved sin Side, omgiven af sex Kurfyrster, 28 Hertuger, mange Fyrster og Grever — iblandt hvilke Danmarks tilkommende Kristian den tredje, der som Prins befandt sig paa Reiser i Tydskland med Johan Ranzau, — de tvende pavelige Legater, Erkebiskoper, Biskoper, Prælater og Abbeder, Afsendinger fra næsten alle Europas Riger, henimod 200 i Tallet. For en saadan Forsamling af de fornemste Mænd i Stat og Kirke stevnedes en Mand til Møde, som for faa Aar siden var bleven kaldt ud i Verden fra den klosterlige Ensomhed. Luther forlod sit Wittenberg med mørke Anelser: „Dersom jeg ikke kommer tilbage," sagde han til Melanchton ved Afskeden, „og mine Fiender bringer mig af Dage, saa besverger jeg dig, kjære Broder! lad ikke af at lære og holde fast ved Sandheden! — Ved mig er der ikke meget tabt, naar kun du bliver tilbage; i dig har Herren en endnu lærdere Stridsmand." Ledsaget af en af sine Brødre og af sine Venner Justus Jonas, Provst i Wittenberg, Nik. Amsdorff, Domsherre sammesteds, og den lovkyndige Hieronymus Schurff, hans Sagfører paa Rigsdagen, drog han igjennem Lande og Stæder, hilset med Jubel og Begeistring af mange, men ogsaa mistrøstet af andre, der stillede ham Huss's Baal for Øinene. Under disse Forvarsler og dertil under en nedtrykkende Følelse af legemlig Svaghed skrev han til Spalatin fra Frankfurt: „Jeg drager til Worms til Trods for Helvedes Porte og de dæmoniske Magter; thi Kristus lever: jeg har foresat mig at trodse og foragte Djævelen. Om der end er saamange Djævle i Worms," blev han ved, „som Teglstene paa Tagene, alligevel vil jeg derind." Det er Mandemod i profetisk og apostolisk Stil, hvis Billede er værd at holde fast. For Luther selv beholdt Erindringen derom sit Værd indtil Livets Ende; der berettes, at han i en af sine sidste Dage, ved at fortælle om dette Vendepunkt i sit Liv, føiede til: „Jeg var

uforfærdet og frygtede intet; Gud kan vel give en saameget Mod. Jeg ved ikke, om jeg nu vilde være saa glad derved."

Den 16de April 1521 ankom han til Worms. Stevnet til at møde den næste Dags Eftermiddag i Rigsraadet, maatte han arbeide sig frem igjennem en uoverskuelig Mængde af Mennesker: nysgjerrige og deltagende, Venner og Fiender. Det var her, at en gammel Feltherre — Georg Freundsberg var hans Navn — slog ham paa Skulderen med de Ord: „Munk! Munk! du gaar der en Dyst imøde, som jeg og mangen Krigsøverste ikke har udholdt i det haardeste Slag; men er din Mening ret, og er du vis i din Sag, saa gaa din Gang i Guds Navn og vær trøstig! Gud vil ikke forlade dig." — I den glimrende Forsamling var Luthers Bøger fremlagte; han blev adspurgt, om han vedkjendte sig dem, og om han vilde kalde deres Indhold tilbage. Det første Spørgsmaal besvarede han med ja; til det andet udbad han sig Betænkningstid; den blev tilstaaet ham til næste Dag. Hans Svar gik da ud paa, at han bønfaldt enhver, som var istand dertil, om af profetiske og apostoliske Skrifter at overbevise ham om, at han havde faret vild; han vilde da være villig og beredt til at kalde enhver Vildfarelse tilbage og være den første til at kaste Bøgerne paa Ilden. Ikke nøiet hermed forlangte man et kort og bestemt Svar: om han vilde tilbagekalde eller ikke. Dette Svar gav han med med de Ord: „Naar jeg ikke bliver overvunden og overbevist ved Vidnesbyrd af den hellige Skrift eller ved aabenlyse, klare og rene Grunde, (thi Pave og Kirkeforsamlinger alene tror jeg ikke, eftersom det er vitterligt for Hvermand, at de tidt og mange Gange har taget feil og talt sig selv imod), og jeg 434
saaledes bliver overtydet ved Sprog, som jeg selv har anført og brugt, og min Samvittighed bliver fangen i Guds Ord: saa kan og vil jeg intet kalde tilbage; thi at handle mod sin Samvittighed er ikke sikkert og raadeligt. Her staar jeg, jeg kan ikke andet. Gud hjelpe mig! Amen."

Luther har selv givet en udførlig Beretning om disse Dages Begivenheder. Og det Vidnesbyrd, han her aflagde, blev ikke uden Virkning. Spalatin fortæller om al den Ære, Gud lod blive Dr. Martin til Del, saa at han havde langt flere Tilskuere og Betragtere end alle Fyrster og Herrer, og hans Herberg Dag ud og Dag ind var opfyldt af Folk, deriblandt Hertuger og Fyrster. Hertug Erik af Brunsvig sendte ham en Læskedrik, og Luther modtog den med de Ord: „Som Hertug Erik idag kommer mig ihu, saaledes komme vor Herre Kristus ham ihu i hans sidste Strid!" Hertugen skal endnu paa sit yderste have gjenkaldt sig disse Ord. Ogsaa den unge Landgreve Filip den høimodige, Reformationens ridderlige Forkjæmper, møder vi her første Gang; han opsøgte Luther i hans Herberg, og ved sin Bortgang trykkede han hans Haand med de Ord: „Har I Ret, Herr Doktor! saa hjelpe eder Gud!"

Efter otte Dages Forløb, i hvilke forskjellige frugtesløse Forsøg var gjorte paa at bevæge Luther til at kalde tilbage, medens der fra andre Sider med ligesaa lidet Held blev arbeidet paa at bevæge Keiseren til at bryde Tilsagnet om det frie Leide og

holde Luther tilbage i Fangenskab, blev der meddelt Luther Afsked. Han forlod Worms den 26de April med Befaling til ikke at prædike underveis, en Befaling, mod hvilken han gjorde Indsigelse, og som han heller ikke holdt sig efterrettelig. Efter de pavelige Legaters Tilskyndelse udstedtes en Maaned derefter det keiserlige Edikt, der erklærede Luther og enhver, som ydede ham Beskyttelse, i Rigets Akt eller for fredløse. Man bluedes ikke ved her under Keiserens Navn at betegne Luther som den, „der ikke skriver andet, end hvad der tjener og fører til Oprør, Splid, Krig, Myrden, Skjænden og Brænden og til fuldstændigt Affald fra den kristelige Tro; thi han lærer et frit, ubundet, ganske dyrisk Liv, der staar udenfor alle Love; denne ene 435
Mand, der ikke saameget er Menneske som snarere Djævelen selv i et Menneskes Skikkelse, der til Menneskernes Fordærvelse har iført sig en Munkekappe, har samlet mange Kjetteres i høieste Maal fordømte, allerede for længe siden begravne Kjetterier i en Pøl og selv udtænkt adskillige nye for at omstøde og udrydde al evangelisk Fred og Kjærlighed og al god Tingenes Orden“ osv.

Luther var imidlertid — uden Tvivl efter Kurfyrstens hemmelige Foranstaltning — sikret imod den nærmeste Fare, som dette Edikt bragte over hans Hoved. Paa Tilbagereisen fra Worms var han en Aftenstund bleven anholdt af nogle forklædte Ryttere i Nærheden af Altenstein i Thüringen — Stedet vises endnu — og ført til Bjergslottet Wartburg ved Eisenach, det gamle Sæde for de thüringske Landgrever. Saaledes paa engang forsvunden fra den store Skueplads som et Meteor fra Himmelen, blev han allerede anseet som Martyr for de paveliges Efterstræbelser, og Albrecht Dürer, den store Kunstner i Nürnberg, opfordrede alle fromme Kristenmennesker til flittig at begræde denne af Guds Aand besjælede Mand og anraabe Gud om at sende en anden oplyst Mand i hans Sted. Paa Wartburg opholdt Luther sig i Ridderdragt og under Navn af Ridder Jørgen i omtrent 10 Maaneder. En sterkere Modsætning kan neppe tænkes end imellem den fuldkomne Ensomhed, hvori han saa sig hensat paa den gamle, af Bjerge og Skove trindt omgivne Klippeborg, og det stormende Liv, som han havde forladt. Men hvilken indre Uro maatte ikke følge ham! Indtrykkene af alt det, der allerede var gjennemgaaet, og Udsigten til det, Fremtiden endnu skulde bringe, Kampen imellem Samvittighedens Fordringer og de ængstende Tvivl, som maatte forsterkes ved de Rygter, der naaede op til hans Celle, om urolige Bevægelser, som ytrede sig paa flere Steder ved Forhandlingerne om Presternes Egteskab, om Afskaffelse af Messe og Klostere osv. — alt dette maatte just i det ensomme Liv, hvor han var overladt til sine egne Betragtninger og Grublerier, gribe hans Sjæl med fordoblet Magt. De Breve, han skrev til sine Venner fra Wartburg — eller som han kaldte det: „sit Patmos,“ „sin Ørk,“ ogsaa „Luftens og Fuglenes Rige“ — vidnede om den indre Gjæring og 436
Sjælekamp, der maatte gjennemstrides, førend han kunde naa den Overbevisningens Kjækhed og Fasthed, som siden gjorde ham uovervindelig. De Anfægtelser af

Djævelen, hvorom Sagnet har vedligeholdt sig indtil vore Dage, lader sig saaledes let forklare. Sit Lægemiddel imod de Sjælens og Legemets Onder, der plagede ham, søgte han dels i Bevægelse — han beskriver selv i Breve sine Streiftog og Jagtpartier — dels i Arbeide. Det var her, at han fattede Planen og gjorde Begyndelsen til det store Arbeide, hvormed han lagde den faste Grundvold til Kirkens Forbedring: sin Oversættelse af Bibelen. Han benyttede de wartburgske Maaneder til Forberedelse hertil ved flittigt Studium af det hebraiske og græske Sprog og oversatte de fem Mosebøger; tretten Aar gik imidlertid hen, inden Oversættelsen af den hele Bibel blev fuldendt. —

H. N. Clausen.

Luthers Minde.

436

Grundtvig

I Wittenberg i Saksenland
Der er en Grav tilskue,
Der hviler sig en from Guds Mand
Alt under Kirkebue;
Hvad her han hed, det ved enhver,
Som har sin Gud og Bibel kjær;
Men hvad han heder nu hos Gud,
Skal Engle for os sjunge ud,
Naar vi med ham forsamles.

Han lukked op den Bibelbog,
Som var saa fast forseglet;
Han saa, paa Herrens Syner klog,
Guds Herlighed i Speilet;
Han laante Biblen Folkets Maal,
Han trodsed Ban og Staal og Baal,
Og hvad der stred mod Herrens Ord,
Det sank paa Baal, det sank i Jord;
Thi Herrens Ord har Kræfter.

Trods List og Vold, trods Ban og Baal
Gik Ordet vidt om Lande;
Det talte Folkets Tungemaal
Alt op til Nørre-Strande,
Det lød ved Donaus Kildevæld,
Det høit gjenlød fra Dovrefjeld;
Ved Bloksbjerg og ved Hekla klang
Det liflig sødt i Kirkesang;
Da var det Lyst at leve.
Der han gik hjem, den fromme Mand, 437
Til Fader i det høie,
Da sørged kristne vidt om Land
Med Suk, med Graad i Øie.
Han fulgtes til sit Hvilested
Af læge og af lærde med;
Ja mangen Ridder, gjæv og bold,
Med Taarer salvede sit Skjold;
Men Herrens Ord dem trøsted.

N. F. S. Grundtvig.

Veien til Velstand. 437

Eft. Franklin

Forleden Dag traf det sig, at jeg red forbi en Mængde Mennesker, som havde samlet sig til en Auktion over Kjøbmandsvarer. Jeg red hen til dem og holdt Hesten an. Auktionen var endnu ikke begyndt, og Folk stod og talede sammen. Talen var om de onde Tider. — „Hør, Fader Abraham," sagde en af Mængden til en simpel, men net gammel Mand med hvide Haar, „sig os engang, gamle Fader! hvad tænker I om Tiderne? Tror I ikke, at disse svære Skatter rent vil ødelægge Landet? Hvad vilde I raade os til at gjøre?" — — Ved disse Ord reiste Fader Abraham sig op fra sit Sæde og svarede: „Ønsker I mit Raad, skal I faa det kort og godt; thi klog Mand forstaar halvkvæden Vise." — Nu begyndte alle at bede ham om, dog at sige dem sine Tanker; de slog en Kreds om ham, og han vedblev som følger:

„I har dog Ret, kjære Venner! Skatterne er meget svære, og dog, dersom vi ikke havde andre end dem, vi betaler Kongen; saa kunde vi endda komme ud af det; men vi har desværre andre Skatter, som trykker mange af os langt haardere. Vor Dovenskab tager dobbelt Skat af os, vor Forfængelighed tredobbelt, vor Taabelighed

firedobbelt; og disse Skatter kan Øvrigheden ikke nedsætte eller befri os fra. Dog! lad os høre gode Raad! Noget lader sig vel gjøre ved den Sag. Gud hjelper den, som hjelper sig selv.“

„Vilde I ikke kalde den Konge haard, som tog Tiendeparten af sine Undersaatters Tid til sit Arbeide? — Men Dovenskab lægger Beslag paa langt mere af vor Tid; Ladhed forkorter Livet; thi den bringer os Sygdom paa Halsen. Ladhed er en Rust, der 438
æder hastigere, end Arbeid slider. Men en brugt Nøgel er altid blank. Elsker du Livet, saa ød ikke Tiden! thi Tiden er den Traad, hvoraf Livet er spundet. Hvor megen Tid øder vi ikke blot med at sove mere end nødvendigt er, uden at tænke paa, at den Ræv, som sover, fanger ingen Gjæs. Der er Tid nok til at sove i Graven.“

„Er Tiden nu det kostbareste af alt, saa er Øden med Tid den største Ødselhed; thi tabt Tid finder du ikke igjen, og hvad vi kalder Tid nok, er altid lidet nok. Op da! og gjør noget og gjør noget nyttigt! Rask til Gjerning! saa faar du meget gjort uden at forhaste dig. Træghed gjør alting svært, Flid gjør alting let. Staar du sent op, har du kort Dag, og før du kommer ret i Arbeide, lakker det ad Aften. Ladhed gaar saa langsomt, at Arbeid snart henter den ind. Skynd paa din Forretning, at den ikke skal skynde paa dig! Morgenstund har Guld i Mund, og tidlig tilsengs og tidlig op! det gjør dig sterk i Sjæl og Krop.“

„Vi ønsker og haaber, at bedre Tider skal komme. Men hvad hjelper det? Nei! lad os selv gjøre bedre Tider! den Kunst er ei saa vanskelig, naar vi kun tager fat og bruger Kræfterne. Driftighed behøver ei at ønske, og den, som vil leve af Haab, maa dø fastende. For intet faar man intet. Jeg bruger mine Hænder; thi jeg har ingen Jord, og har jeg nogen, saa skal der Skatter af. Den, som kan et Haandverk, har en Kapital, og den, som sidder i en Næringsvei, har et indbringende og ærefuldt Embede. Men Haandverket behøver arbeidsomme Hænder og Næringsveien opmerksomme Tanker, ellers vil hverken Kapital eller Embede kunne forslaa til at betale vore Skatter. Er du flittig i dit Kald, vil du ikke dø af Sult; thi hos den flittige Mand kiger Sulten ind ad Vinduet; men den kommer aldrig indenfor Døren. Men heller ikke Rettens Betjente kommer indenfor hans Døre; thi at være om sig betaler Gjæld; men at hænge med Nebbet gjør den større. — Var du ikke saa lykkelig at finde dig en Skat, og fik du ingen Part i din Morbroders Testament, nu velan! saa husk paa, at Flittighed er Moder til Lykken. Den, som staar paa Pinde, kan meget vinde. Gud giver den flittige alt. Pløi langt og dybt, mens Søvnig-Per sover, saa har du 439
Korn til at sælge og gjemme. Arbeid, medens det heder idag; du ved ikke, hvad der er iveien for imorgen. Et idag er bedre end to imorgen, og gjem ikke til imorgen, hvad du kan gjøre idag. — Dersom du tjente hos en brav Husbond, vilde du da ikke skamme dig, om han traf dig siddende med Hænderne i Skjødet? men nu er du din egen Husbond; skam dig da, om du selv skulde træffe dig doven og ørkesløs, da der dog er saa meget at gjøre for dig selv, din Familie, din Konge og dit Fædreland!

Haandter dit Verktøi uden at tage Vanter paa! Kat med Handsker paa fanger ingen Mus. Sandt nok! der er meget at gjøre i Verden, og kanske har du Verk i Hænderne, men bliv kun ved at pille ved det, og forinden du ser dig om, er der meget gjort. Thi Dryp paa Dryp borer Hul i Stenen, og lidt efter lidt bed Musen Rebet over. Smaa Hug fælder stort Træ."

„Jeg synes at høre nogen af jer sige: Skal vi da aldrig tage os det lidt magelig? aldrig unde os en god Stund? Aa jo! svarer jeg; men hør, min Ven! Vil du have Mag, saa brug vel din Dag! og kast ingen Time væk, saalænge du ikke er sikker paa et Minut! God Mag er den Tid, man kan gjøre noget nyttigt. Flittig Mand finder altid god Mag; men Søvnig-Per finder den aldrig; thi et Liv fuldt af god Mag og et mageligt Liv er to forskjellige Ting. Mange tænkte uden Umag at leve af sit Vid; men Kapitalen gik op, og Manden gik under. — Flid derimod skaffer Bekvemmelighed og Overflod og Anseelse. Fly Fornøielsen! og du vil se, hvor den løber efter dig. Den flittige Edderkop har en stor Væv, og nu, jeg har faaet mig et Faar og en Ko, siger Hvermand god Morgen til mig."

„Dog, kjære Venner! det er ikke nok, at vi er flittige, vi maa ogsaa være stadige, vedhængende og paapasselige, vi maa se vore Sager med egne Øine og ikke stole for meget paa andre. En Familie, der ofte flytter, og et Træ, der ofte flyttes, saa jeg sjelden trives. Tre Gange flytte er som en Gang Ildebrand. Bliv du ved dit Arbeide, saa vil Arbeidet blive hos dig! Vil du have din Forretning vel besørget, saa gaa selv; hvis ikke, saa send en anden! Vil du pløie dig Penge til, saa driv selv paa Plogen! 440
Mesterens Øie gjør mere end begge hans Hænder. Ikke passe paa, er værre end ikke forstaa. Selv at se efter sine Ting lønner sig altid. Ønsker du en tro Tjener, som du kan lide paa, saa tjen dig selv. Liden Mangel gjør tidt stor Skade. Af Mangel paa Sømmet gik Skoen forloren, af Mangel paa Skoen gik Hesten forloren, af Mangel paa Hesten gik Rytteren forloren; hans Fiende kom over ham og slog ham. Altsammen, fordi han ikke passede paa et Søm i en Hesteko."

„Dette være nu nok, kjære Venner, om den Flid og Paapassenhed, vi maa vise i vore Forretninger; men foruden dette maa vi lægge Vind paa Tarvelighed, om vi ellers vil, at vor Flid skal være sikker paa at frugte noget. Den, som ikke ved at holde paa, hvad han fortjener, kan slæbe som en Møllehest hele sit Liv igjennem og dog dø som en Prakker. Et fedt Kjøkken gjør et magert Testament. Mangen gik fra Gaard og Gods, siden Konen ved Kaffebordet glemte at spinde og væve, og Manden ved Flasken glemte at pløie og skove. Vil du eie Penge, saa tænk paa at spare saavelsom paa at sanke. Hvo ikke gjemmer en Penning, faar aldrig to at eie. Indien gjorde ikke Spanien rig; for der gik mere ud, end der kom ind."

„Bort da, Venner, med disse taabelige Udgifter! saa vil I ikke faa Grund til at klage saa meget over de besværlige Tider, de tunge Skatter og den kostbare Husholdning."

„Du mener kanske, at lidt The, lidt Punsch nu og da, lidt bedre Mad, lidt finere Klæder, lidt Selskab engang imellem, alt dette er kun Smaating, som gjør hverken til eller fra; men husk paa, at mange Bække smaa gjør en stor Aa. Tag dig iagt for de smaa Udgifter! en liden Læk sænker et stort Skib, og Kræsenhed leder efter Betlerstaven. Daaren gjør Gilde, og klog Mand er Gjest.“

„I er nu, mine Venner! komne hid til denne Auktion, hvor I ser der sælges meget Nipsnaps, Flitterstads og Galanterivarer. I kalder dem gode Ting; men tag jer iagt, at de ikke bliver jer onde Ting. I tænker at faa dem for billig Pris, og maaske bliver Prisen endog mindre, end de er værd; men har I dem ikke nødig, er de jer dog for dyre. Dersom du kjøber, hvad du ikke behøver, kommer du til at sælge, hvad du 441
trænger til. Godtkjøb skal du altid betænke dig paa. Godtkjøb lægger mangen Mand øde; og det er dumt at kjøbe, naar man skal betale baade med Penge og med Ærgrelse. Alligevel gjør Folk denne Daarskab hver Dag ved Auktioner. For at faa Silke paa Ryggen gaar man med en sulten Mave, og Kone og Børn har ikke Brød i Huset. Silke og Fløiel slukker Ilden paa Skorstenen. Slige Ting hører ikke til Livets Fornødenheder, ikke engang til dets Bekvemmelighed, og dog gjør mange sig Livet saa surt for at faa dem, blot fordi de stikker i Øinene. Ved saadanne Daarskaber blev rige Folk fattige og nødt til at laane af dem, de engang foragtede, men som ved Tarvelighed og Flid holdt sig i Veiret. Hvor meget er at tage af, tænker mange, gjør lidt hverken fra eller til. Men tager du stedse Mel af Tønden og fylder aldrig noget i igjen, saa vil du snart faa Bunden at se. Og naar Tønden er tom, faar du at vide, hvad Melet er værd. Vil du vide, hvad Penge betyder, saa gaa hen og laan dem; thi Borg giver Sorg. En anden god Lærdom er denne: Hvo høit vil flyve, falder let i Skarnet; spørg din Lomme om Raad, før du spørger din Grille. Forfængelighed er ligesaa høirøstet en Tigger som Armod, og dertil en god Del mere uforskammet. Har du skaffet dig en smuk Ting, maa du have dig ti endnu, forat det ene kan svare til det andet. Det er lettere at kue den første Lyst end at føie de andre, som følger efter. Naar den fattige vil abe den rige efter, er han ligesaa taabelig som Frøen, der blæste sig op for at ligne Koen. Store Skibe tør vove sig ud paa Dybet; men smaa Baade maa holde sig ved Land. Denne Daarskab faar dog snart sin Løn. Den, som spiser Forfængelighed til Middag, maa tage tiltakke med Foragt om Aftenen. Forfængelighed spiste Frokost med Overflødighed, til Middag med Fattigdom og til Aften med Skjændsel. Og naar alt kommer til alt, hvad nytter denne Pralen med at synes, hvorfor man vover og lider saa meget? Den hverken formerer din Sundhed eller formindsker din Sygdom; den skaffer dig ingen Fortjeneste, men megen Misundelse; den kalder paa Ulykken, at den skal komme snart.“

„Se dette, mine Venner, er, hvad Fornuft og Erfarenhed lærer. Men naar alt 442
kommer til alt, saa stoler dog ikke for meget paa jer egen Stræbsomhed, Tarvelighed og Klogskab. Alt dette er meget godt; men uden Himlens Velsignelse kan det dog

slaa feil. Beder derfor med ydmygt Sind Gud om denne Velsignelse og værer ikke haarde mod dem, som for Øieblikket synes at savne den; trøster dem hellere og hjelper dem! Mindes vel, at Job led meget ondt; men siden gav Gud ham Lykke igjen.“

„Og nu til Slutning! Erfaringens Skole er dyr at gaa i; men der er ingen anden, hvor Taaben kan lære noget. Men heller ikke den gjør alting godt; thi gode Raad kan man nok give, men ikke god Gjerning. Husker derfor paa, at hvo ei staar til at raade, staar ei til at hjelpe. Vil du ikke høre, maa du føle.“

Saaledes endte den gamle Mand sin Tale. Folket hørte opmerksomt derpaa og syntes vel om, hvad han sagde. Imidlertid besluttede jeg at føre mig til Nytte, hvad jeg havde hørt. Jeg havde først tænkt paa at kjøbe mig Tøi til en ny Kjole; men nu red jeg bort med den faste Beslutning at gaa med den gamle nogen Tid endnu. Læser! Dersom du vil gjøre det samme, saa vil din Profit være lige saa stor som min.

Efter B. Franklin.

Hvad man kan blive.

442

Frimann

Den klogeste kan blive Gjæk,
En Gjæk kan blive klog;
Den feigeste kan blive kjæk,
Den kjækkeste et Drog.

En gammelMand kan blive Barn,
Et Barn kan blive Mand;
En Helgen blive kan et Skarn,
Et Skarn omvendes kan.

Den Mand udi det høie Hus
Kan styrtes dybt i Nød;
Opbæres kan en Lazarus
I Lykkens høie Skjød.

Thi bryst dig kun saa maadelig;
Ei mindste Orm foragt!
Selv denne hersker over dig,
Naar du i Muld er lagt.

C. Frimann.

Oldtidens Berømmelse.

442

Tode

Oldtiden havde en god Skik:
Arbeide maatte krydre Maden;
Fyrsterne selv bag Plogen gik,
Pakkede Kornet selv i Laden.
Smaaherrer! kjender I Le eller Lo? 443
Kunde I tærske for Føden? jo! jo!
Sulte I maatte, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik.

Oldtiden havde nok en god Skik:
Huslighed klædte en Fyrstinde.
Til al den Stads, hvori hun gik,
Selv hendes Høihed maatte spinde!
Smaapiger bruger nu Fødderne nok;
Mon de kan dreie den snurrende Rok?
Serkeløs blev de, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik.

Mage dertil var denne Skik:
Frøkener gjorde Huset Nytte,
Melkede selv en Læskedrik,
Satte den frem i en renlig Bøtte.
Bøtter og Melk er for Bønder og Fæ;
Frøken og Junker er skaaren af Træ.
Kjæmper vi havde, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik.

Hører, Børnlille! nok en Skik:
Stadighed var i Smag og Seder!
Datteren glad til Høitid gik
I sin Morlilles Brudeklæder.
Nu dreier Moden som Hjul os omkring,
Aarsgammel Stads er en gyselig Ting.
O hvilken Vinding, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik!

Dette var og en kostelig Skik:
Gjestefri Velkomst løste Tungen,
Hjertet blev varmt ved Fædres Drik,
Latter og Omkvæd renste Lungen.
Nu har man glimrende kold Assemble,
Ligesom Maaneskin spiller paa Sne.
O hvor langt bedre, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik!

End ydermere var det og Skik:
Fjas hedte Fjas og ei Fadæse;
Ingen da Navn af Autor fik,
Førend han havde lært at læse.
Nu skriver hver, som kan tygge en Pen,
Piner sin Muse og kjeder sin Ven.
Vel vore Øren, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik!

Endelig var det og Oldtidens Skik:
Døtrene maatte lave Maden,
Blev fra Parnas og Pikenik,
Søndagen saaes de kun paa Gaden.
Nu har de Følelser, Læsning og Vid,
Kan ikke sætte en Gaas paa et Spid.
Ve vore Piger, om det gik
Efter hin gamle, gode Skik!

J. C. Tode.

Det er ganske vist!

444

„Det er en frygtelig Historie!“ sagde en Høne, og det henne i den Kant af Byen, hvor Historien ikke var passeret. „Det er en frygtelig Historie i Hønsehuset! jeg tør ikke sove alene inat! det er godt, at vi er mange sammen paa Hjallen!“ — Og saa fortalte hun, saa at Fjedrene reiste sig paa de andre Høns, og Hanen lod Kammen falde. Det er ganske vist!

Men vi vil begynde med Begyndelsen, og den var i den anden Kant af Byen i et Hønsehus. Solen gik ned, og Hønsene fløi op; en af dem, hun var hvidfjedret og lavbenet, lagde sine reglementerede Eg og var som Høne respektabel i alle Maader;

idet hun kom til Hjalls, pillede hun sig med Nebbet, og saa faldt der en liden Fjeder af hende.

„Der gik den!“ sagde hun, „jo mere jeg piller mig, des deiligere bliver jeg nok!“ Og det var nu sagt i Munterhed, for hun var det muntre Sind mellem de Høns, iøvrigt, som sagt, meget respektabel; og saa sov hun.

Mørkt var det rundtom, Høne sad ved Høne, og den, som sad hende nærmest, sov ikke; hun hørte, og hun ikke hørte, som man jo skal i denne Verden for at leve i sin gode Rolighed; men sin anden Naboerske maatte hun dog sige det: „Hørte du, hvad her blev sagt? Jeg nævner ingen; men der er en Høne, som vil plukke sig for at se godt ud! var jeg Hane, jeg vilde foragte hende!“

Og lige ovenover Hønsene sad Uglen med Ugle-Mand og Ugle-Børn; de har skarpe Ører i den Familie, de hørte hvert Ord, som Nabohønen sagde, og de rullede med Øinene, og Ugle-Mo'r viftede sig med Vingerne: „Hør bare ikke efter! men I hørte sagtens, hvad der blev sagt? Jeg hørte det med mine egne Ører, og man skal høre meget, før de falder af! Der er en af Hønsene, som i den Grad har glemt, hvad der skikker sig en Høne, at hun sidder og piller alle Fjedrene af sig og lader Hanen se paa det!“

„Prenez garde aux enfants!“ sagde Ugle-Fader, „det er ikke noget for Børnene!“

„Jeg vil dog fortælle Gjenbo-Ugle det! det er saadan en agtværdig Ugle i Omgang!“ og saa fløi Mutter.

„Hu-hu! uhuh!“ tudede de begge to og det lige ned i Gjenboens Dueslag til 445
Duerne. „Har I hørt det! har I hørt det! uhuh! der er en Høne, som har plukket alle Fjedrene af sig for Hanens Skyld! hun fryser ihjel, om hun ikke er det, uhuh!“

„Hvor? Hvor?“ kurrede Duerne.

„I Gjenboens Gaard! jeg har saa godt som selv seet det! det er næsten en upassende Historie at fortælle! men det er ganske vist!“

„Tror, tror hvert evige Ord!“ sagde Duerne og kurrede ned til Hønsegaarden: „Der er en Høne, ja der er somme, der siger, at der er to, som har plukket alle Fjedrene af sig for ikke at se ud som de andre og saaledes vække Hanens Opmerksomhed. Det er et voveligt Spil, man kan forkjøle sig og dø af Feber, og de er døde begge to!“

„Vaagn op! vaagn op!“ galede Hanen og fløi op paa Plankeverket, Søvnen sad ham endnu i Øinene; men han galede alligevel: „Der er tre Høns døde af ulykkelig Kjærlighed til en Hane! de havde plukket alle Fjedrene af sig! det er en fæl Historie, jeg vil ikke beholde den, lad gaa videre!“

„Lad gaa videre!“ peb Flagermusene, og Hønsene klukkede, og Hanerne galede: „Lad gaa videre! lad gaa videre!“ og saa for Historien fra Hønsehus til Hønsehus og tilsidst tilbage til Stedet, hvorfra den egentlig var gaaet ud.

„Der er fem Høns," hed det, „som alle har plukket Fjedrene af sig for at vise, hvem af dem der var bleven magrest af Kjærestesorg til Hanen, og saa hakkede de hinanden tilblods og faldt døde ned — til Skam og Skjændsel for sin Familie og til stort Tab for Eieren!"

Og Hønen, som havde mistet den løse, lille Fjeder, kjendte naturligvis ikke sin egen Historie igjen, og da hun var en respektabel Høne, saa sagde hun: „Jeg foragter de Høns! men der er flere af den Slags! Sligt skal man ikke fortie, og jeg vil gjøre mit til, at den Historie kan komme i Avisen, saa gaar den Landet over; det har de Høns fortjent og Familien med!"

Og det kom i Avisen, og det blev trykt, og det er ganske vist: en liden Fjeder kan nok blive til fem Høns!

H. C. Andersen.

Ved Skoleaarets Slutning.

446

Jensen

Lyse Lier! dunkle Lunde! Duft fra nyslaat Kløvereng!
Altfor sterkt og altfor længe lokked I den vævre Dreng.
Overalt, imens vi læste, steg fra Bogens Blade frem
Alle velbekjendte Minder fra det fagre Sommerhjem.

Hvor et lifligt Digt os mødte, tænkte vi paa Lærkesang;
Hellas blomsterrige Marker blev til Norges Sommervang;
Templet hist i Myrtelunden med sit hvælvede Portal
Kom ei op mod Stavekirken i den stille Hjemmets Dal.

Lyse Lier! dunkle Lunde! ak, I længes vist som vi;
Vænt, o vænt! ret snart vi kommer, — Arbeidstiden er forbi.
Bogen bytter vi med Riflen, Griflen med en Medestang;
Dyrebare Sommerglæder! eder hilser vi med Sang.

Tag os nu i Favn, I milde! styrk os med det friske Bad,
Som i Blomsten lægger Duften, Saften i det grønne Blad!
Kommer vi saa hid tilbage til det Arbeid, vi forlod,
Er vort Øie mere klaret, mere skjærpet Tankens Mod.

Lev saa vel da, Venner alle! Tak for Arbeid og for Leg.
Nu vi spreder os, som Bier sværmende paa Blomst og Neg,
Samler Forraad nu for Tanken, overalt det spirer frem;
Priset den, som kommer rigest til det lune Vinterhjem!

P. A. Jensen.

Brodne Kar i alle Lande.

446

Wessel

Brodne Kar i alle Lande,
Roser sig med Torne blande
Andensteds saavelsom her.
Landsmand! Roserne du tage,
Og af dem du Honning drage!
Men for alting agtsom vær,
Kom ei Tornene for nær!

Naar en Tydsker dig vil lære
Ærlig, grundig, kjæk at være,
Du lærvillig følge ham!
Men naar en dig stort fortæller
Om Daraussens Bagateller,
Var det sandelig en Skam,
Om du blindt hen troede ham.

Naar en Franskmand dig vil lære
Altid glad og munter være,
Bed til Gud, du ligner ham!
Men adlyde ham som Kongen
For hver Mode og for Tongen,
Det var sandelig en Skam,
Vi bør ikke hylde ham.

Som en Britter lad dig være
Patriotens Pligter kjære!
Elske Frihed lær af ham!
Men hvis du ser en og anden
Overmodig, vild som Fanden,
Det var fælt at ligne ham;
Bukke for ham var en Skam.

Paa Spanjolens Vin og Pjaster
Jeg Foragt ei daarlig kaster,
Gjerne deler dem med ham;
Men saa længe jeg kan læse
Uden Briller paa min Næse,
Jeg den Stads vil unde ham;
Kunne se gjør mig ei Skam.

Han, som bor lidt under Havet
Og med Guld er sterkt begavet,
Spare er en Dyd hos ham;
Men naar han, tung af Dukater,
Spiser evige Salater,
Saa gid jeg faa Last og Skam,
Om jeg spise vil med ham!

Du, som dine Aner glemmer 447
Og al Pragt bag Plogen
gjemmer,
Du ei nok beundres kan;
Polak! du skal Verden lære,
Om lærvillig den vil være:
Det er under ingens Stand,
At han pløier eget Land.

Men at du din Dont forlader
Og med Glavind dig omlader,
Naar du ser en Vandringsmand,
Snorrigt synes dem, som mene,—
Thi jeg mener ei alene —
At man gjerne sige kan
Uden Sverd: god Dag, min Mand!

Du, en Skræk for Tyrkens Rige!
Al din Adfærd kan os sige:
Stor var Ruslands første Zar.
At dig Finkel-Jokum smager
Og dig hver Kopek fradrager,
Derom man vel mumlet har;
Herre Gud! om nu saa var!

Svensken jeg slet intet ænser;
Han for nær er vore Grændser,
Og det kunde stikke ham,
Hvis jeg gav ham mindste Lyde,
At han Freden vilde bryde;
Fik da Landet Krig med ham,
Hvis var Skammen? Autors
Skam.

Jeg den elskte Danske priser,
At Beskedenhed han viser; —
Sjelden Dyd i fremmed Land! —
Men naar han for vidt den driver
Og alt fremmed Fortrin giver,
Den en Dyd ei nævnes kan
Og fornedrer danske Mand.

Jeg hos kjække Nordmand priser,
At han stedse ivrig viser,
Han sit Fødeland har kjær;
Men jeg tror, han gjorde ilde,
Om han vilde sig indbilde,
At der fødes Mennesker
Kun i Engeland og der.

Hædre alle Nationer,
Hade Feil, men ei Personer,
Er vort Selskabs Lov og Lyst;
Hellig Pligt og største Ære
Er: vor Konge tro at være;
Norges Hæder er vor Lyst,
Frihed bo i Nordmænds Bryst!

J. H. Wessel.

Daarernes Selvtilfredshed.

447

Holberg

Der er utallige Ting, som plager vise Mænd, alene fordi de er vise. Thi eftersom de kjender sig selv, saa ser de, hvad de formaar og ikke formaar, saa ser de sine egne Feil saavelsom sine Dyder, sin Svaghed saavelsom sin Styrke; saa ser de ogsaa, hvad de besidder, og hvad dem fattes. Forbigangne, nærværende og tilkommende Ting staar dem idelig for Øine. De ser Feilene, som de har begaaet, og frygter for at begaa andre paany. Heraf kommer det, at de idelig svæver i Bekymring eller Fortrydelse, hvorved den Lykke, der bestaar i Sindets Ro og Hvile, ligesom formørkes eller forstyrres hos dem. Saa ofte de handler uforsigtig, bebreider de sig selv sin Uforsigtighed, hvilket ei kan ske, uden at Sindet foruroliges. Gjør de noget med heldig Fremgang, saa er de dog aldrig ganske fornøiede dermed, saasom de i de mest fuldkomne Ting dog kun indser en eller anden Ufuldkommenhed, skjønner, at Tingen 448 kunde have været bedre udført, og frygter for andres Kritik derover; saaledes at deres Forstand og Skjønsomhed selv foraarsager, at de ingen fuldkommen Fornøielse har af sine egne Idrætter.

Fra deslige Bekymringer er Narrene befriede. Naar de gjør noget galt, skyder de Skylden paa sit Uheld; naar de begaar en Feil, er det langt fra dem at tilstaa sin Forseelse; og naar andre beler dem, roser de sig selv. Dadler nogen deres Ord eller Gjerninger, saa henregner de dette enten til Bagtalelse eller til Folks slette og fordærvede Smag. Den megen Latter, som gjerne findes hos Tosser, og hvormed de ledsager sin Tale, giver tilkjende, at de beundrer sig selv, og viser, at de er hjertelig fornøiede med sine egne Ord. Dersom andre ikke ler med dem, saa holder de for, at det er, fordi man ikke ret har fattet, hvor klog eller vittig deres Tale var; de anser enhver, der kan være saa ligegyldig ved at høre den, for et tykhovedet Menneske, beklager ham og bestyrkes i den Tanke, at de selv alene er kloge.

Saaledes opfylder den Egenkjærlighed, som findes hos Daaren, hans Hjerte med en bestandig Glæde og Fornøielse. Besidder han ingen Dyder, saa tror han dog, at han har dem alle; og denne Tro eller Indbildning er ligesom et Slags Besiddelse. Man kan ligne en saadan Nar med den syge Mand, hvem det forekom, at han bestandig hørte en uforlignelig deilig og himmelsk Musik for sine Øren, og som derfor negtede at give den Læge Betaling, der kurerede ham for denne Indbildning eller Feil paa Hørelsen, fordi han ansaa Lægen som en, der havde berøvet ham en stor Fornøielse. Eller man kan ligne Narren ved den Athenienser, som glædede sig over ethvert Skib, der seilede ind i Havnen, fordi han indbildte sig, at de alle hørte ham til: Saaledes

glæder Narren sig over alt det, han finder hos sig selv, om det endog kun er til i hans Indbildning. Han betragter sig fra Hoved til Fod og ser intet uden Skjønhed og Sirlighed; thi endog hans Lyder kommer ham for at være ligesaa mange Fuldkommenheder. — Da saaledes Narrene allevegne tager Skyggen for Legemet, saa løber de ogsaa efter forfængelige Titler og anden slig Dukkestads, hvilket de anser 449
for solide Herligheder; og efterdi de uden stor Møie kan erholde saadant, har de let ved at finde noget, der kan fornøie deres Sind. Men naar de ser sig ringeagtede og udelukkede fra Embeder, da mener de, at dette sker af bare Misundelse, og beklager ikke sig selv, men Staten, som undertrykker Fortjenester og ikke ved at paaskjønne. dens dygtigste og dueligste Borgere. — Saaledes ser man, at Daarerne er nok saa godt bevæbnede mod alle Slags Anstød i Livet som de vise, og at hvis de ikke er lykkelige i andres Øine, saa er de det dog i sine egne Tanker.

Ludv. Holberg.

Lad-Hans. 449

Wergeland

Det Guld er tilvisse ei meget at rose,
Som drypper ei Kobber i Armodens Pose.

Men, Lad-Hans! idag faar du ikke en Skilling;
Thi Lediggang, ser jeg, er al din Bestilling.

Og Dovenskabs Tiggen i Gavmildheds Hæle
Vil ei den alene, men Nøden bestjæle.

Men hør, hvad jeg siger! det gavner tilvisse
Dig mere, min Gut, end en Dalers Almisse.

Dog merke du først, at du Hjelpen forsager,
Hvis Raadet du kun gjennem Ørerne jager.

Den Sult maa arbeide, som lyster at æde.
Den Armod maa spinde, som vil sig beklæde.

Det Brød, jeg vil spise, det maa jeg vel hente;
Thi førend det flyver til mig, maa jeg vænte.

Gud giver hver Fugl nok dens Frø til at æde;
Men ikke han kaster det hen i dens Rede.

Og det er en Regel, du vel bør at vide:
Hvo Kjernen vil spise, maa Nødden først bide.

Og glem ei, at hviler en Fattigmands Hænder,
Da hviler medrette vel ogsaa hans Tænder.

Hvor griner du, Lad-Hans, som Arbeide hader!
Men Flittighed ler, som i Sveden sig bader.

Og den, som vil dovne sig Ugen tilende,
Vil Gud ingen Sabbat derovenpaa sende.

„Godvilje," den Smaagut, har, sig til en Ære, 450
Optrukket det Vognlas, „Drog-Rise" lod være.

Den Rise var „Doven Drog," Tosken, som undred
Sig over, om Fjedren ei veied et hundred.

Tag fat paa dit Verktøi, min Gut, uden Votter!
Med Handsker paa Lab fanger Katten ei Rotter.

Den flittige faar vel et Hus af en Hytte.
God Spinderske ofte sit Linned kan bytte.

Men let vil det Barn, som ei lærer at virke,
Først stjæle i Naalehus, siden i Kirke.

Sin Løn maa paa Haanden Arbeideren have.
Tag glad imod Løn, men saa glad ei mod Gave!

Et Haandverk, om end det er sodet om Munden,
Af skinnende Guld har sin Hjerterod tvunden.

Rent fattig er ingen; thi Tiden er Penge;
Men ikke som disse den gjemmes kan længe.

Og det er en Sandhed, vel bedre end Penge:
„Hvo hjelper sig selv, hjelper Herren, den strenge."

Og trykker dig Armods Elendighed svare,
Da laan af dig selv ved at virke og spare!

Et Fattigmandsbarn, som gjør Træskeer, kanhænde
Ei, før det til Gjest be'r al Bygden, vil ende.

Thi Flid, som sig gifter med Tiden, til Smykke
Har Glæde, og Barnet, de faar sig, er Lykke.

H. Wergeland.

Gnieren og Drankeren.

Wergeland

Vor gamle Ven Ole Andersen kunde ikke gjøre mange Skridt udenfor Huset, uden at det Slags Eventyr mødte ham, at Livet opviste ham en eller anden Side, skarp nok til at fængsle hans opmerksomme Øie og til at hefte en eller anden Bemerkning ved, eller om man saa vil, han kunde ikke gjøre mange Skridt udenfor sin Dør uden at støde paa Anledning til Eftertanke for sig selv og Lærdom for andre. Som oftest var det Daarskaber, han traf paa. Han maatte gaa forsigtig for ikke at træffe paa dem, som om han havde uredt Garn at vogte sig for ved hvert Skridt at sætte Foden i. Men hvad nyttede Forsigtighed her til? Daarskaberne rangler og støder ind paa Folk som drukne, og naar man har Øie til at opdage dem, kan man ikke undgaa at se dem. Man blev selv en Daare, om man enten vilde lukke det eller vende det mod Skyerne istedenfor paa de Mennesker, man lever imellem, og paa deres Færd. Men, som sagt, undertiden tvinger de sig ind paa en, og saa gik det bogstaveligen Ole nu Nytaarsdag.

Han havde seet saamange Daarskaber i det gamle Aar, at han nu Nytaarsdags Eftermiddag gik ud med det Ønske at træffe paa færre iaar. Men hvad hænder? Han var ikke kommen langt, før han ligger der paa Holken med Benene iveiret. Men ikke for Holkens Skyld. Et Menneske, for hvem Veien var for smal for alle de latinske S'er, han gik i, var slingret ind paa ham, just som han skulde gjøre den sidste Sving paa en af dem, og der laa de da begge to, hver paa sin Side af Veien eller rettere sagt hver i sin Grøft; thi der var længe kun to Hatte synlige, før de fik „altereret sig."

„Om Forlatels' — hikkede en Stemme i den ene Grøft — „Nu bli'r Væra (Verden) saa morosam saa."

Ole forstod, at det var en drukken Mand, reiste sig med en liden Brummen og vilde gaa sin Vei.

„Hei, hvem I saa er, saa skal I drikke en Dokter med mig, for nu bli'r Væra saa morosam saa . . ." — lød det atter fra Grøften, men umiddelbart derpaa afbrudt af en voldsom Hulken, hvorunder Ole kun hørte en Mængde Eder og de samme Ord: „for nu bli'r Væra saa morosam saa. . ."

Det maatte være et Menneske, som følte sig ulykkeligt og brugte disse Ord med et Slags bitter Spot. Han gik derfor tilbage for at hjelpe ham op og gjenkjendte da Auktions-Knut, en Fant af en fordrukken Skomager, som havde faaet sit Øgenavn, fordi han altid var at se paa Auktioner, men følgelig, da der desværre er nok af dem, des sjeldnere paa sit Verksted.

Jeg vil springe over de Ord, hvormed Ole endelig efter en halv Times Røl, hvorunder han havde maattet holde Auktions-Knut i Kraven, fik at vide, at den Ulykke var hændt denne, at en Aagerkarl, som i afvigte Aar havde laant ham nogle Daler paa den Betingelse, at de skulde betales inden dets Udløb, havde nu Nytaarsdag, 452
da han kom tilbage fra Kirken, negtet at tage imod et ganske klækkeligt Afdrag, medmindre Knut vilde føre nogle Mark til paa Papiret, og saa havde da Knut, som ikke vilde dette, fundet „Væra saa morosam," at han havde drukket op en god Klat af de afviste Penge i Doktere, siden det var Jul endnu, og saa tilbragt Eftermiddagen med at gaa og hyte og true udenfor Aagerkarlens Vinduer. Det var nu atter et af disse Oles Eventyr, som pleiede at ende med en Præken, og denne Gang fandt han, at der for Tilhørerens Skyld var Materie til en Sammenligning imellem den gjerrige og Drankeren.

„Ja hvem tror I nu, Knut, er den skadeligste for det almindelige: den gjerrige eller Drankeren?"

Knut svarede blot med at hyte mod den Kant, hvor Aagerkarlens Hus laa, ledsagende sin Armbevægelse med et udtryksfuldt „Hu! Hu!" Det betød saameget som: havde jeg ham bare her! Og det betød igjen: da skulde jeg nok svare paa Spørgsmaalet ved at befri det almindelige for den, jeg holder for den skadeligste.

Her faldt den Bemerkning Ole ind, den gamle Skjelm, at der ikke gives en mere vredladen og frygtelig Skabning til i hele Naturen end en næringsløs Skomager, denne Slegt med den stillestaaende Galde og de mørke Øine. Men dette kom nu ikke synderligen Knut ved, da han befattede sig mindst af alt med at være Skomager; Drikken gjorde ogsaa hos denne Karakter Vreden mere støiende end farlig og altid afvexlende med Udbrud af Graad og Latter.

Ole fik da svare selv paa sit Spørgsmaal, og Indholdet af, hvad han gav Knut at tænke paa paa Hjemveien (om han kunde samle eller hugse noget) var omtrent følgende:

„Saa afskyelig og uværdig for det menneskelige Selskab den gjerrige end er, og saa stor en Synd han end begaar ved at unddrage den trængende sin Hjelp, ved sin Haardhed og ved at gjøre Forøgelsen af sit, for ham selv ufrugtbare, Mammon til sit Livs udelukkende Formaal, som om han stedse maatte holde sig for den fattigste, er
han dog for det almindelige ikke saa skadelig som Drankeren. Og endnu mindre er han 453
det for sine nærmeste. Den gjerrige dræber sin egen Lykke. Drankeren er en Morder for deres, som han dog maaske elsker. („Tænk paa Kone og Barn hjemme, Knut!"

Og her begyndte Knut igjen at storgraate). Den gjerrige samler, Drankeren adspreder og ødelægger. Det Land, som kunde ernære mange arbeidsomme og ædruelige Folk, kan kun underholde faa Drankere. Den gjerrige kan man ikke sige fortærer meget eller gjør Levnetsmidler dyrere; men i Drankerens Pægel er der mere Korn, end en Stakkel kunde spise sig mæt paa. Den gjerrige, der skraber sammen for sig selv, samler dog ofte uvitterlig til den goddædige eller til velgjørende Indretninger, saa at Salomons Sigende ofte opfyldes, at „hvo som formerer sit Gods med Aager og Overgivt, samler det til at skjænkes de fattige.“ Men efter Drankeren — („og Fraadseren ogsaa, Knut, forat I ikke skal tro, at I er alene om det“) — hvad findes der vel efter ham? Den gjerrige ligner i denne Henseende dog de Dyr, som er til Nytte tilslut ved sin Død, skjønt man ingen Gavn har af dem, medens de lever og gjødes; men Drankeren ligner Mark og Larver, hvorefter der kun findes Støv istedenfor det Mel eller anden Mad, hvori de har levet.“

Her gjentog Ole: „Tænk paa Kone og Barn, Knut, om I skulde falde fra ved denne Levemaade!“

„Ja da vilde man finde Auktionsregninger nok og en halvgjort Støvle,“ hulkede Knut.

„Som I begyndte paa ifjor Høst,“ lagde Ole til, og da Knut saa sig om, bemærkede han, at Ole havde havt den Godhed at følge ham hjem.

„Saa gaa nu ind og læg jer og begynd paa Støvlen igjen imorgen tidlig.“

H. Wergeland.

En Frierhistorie.

453

J. Moe

Der var engang en Gut, som skulde ud at fri. Blandt andre Steder kom han ogsaa til en Gaard, hvor Folkene var i ren Fattigdom og Armod; men da Frieren kom, vilde de sagtens synes velstaaende, det kan en nok vide. Manden havde faat et nyt Ærme i 454
Trøien sin. „Sid ned!“ sagde han til Frieren — „men her er da saa støvet allesteds!“ og saa gik han og gned og viskede paa Bænke og Borde med sit nye Trøieærme; den anden Arm holdt han paa Ryggen. Konen havde faaet en ny Sko; med den gik hun og spændte og sparkede paa alting, Krakker og Stole; „her ligger saameget iveien, her er saa uryddigt!“ sagde hun. Saa raabte de paa Datteren, at hun skulde komme og rydde op. Hun havde faaet ny Hue; derfor satte hun Hovedet ind gjennem Døren og nikkede hid og did. „Jeg kan da ikke være allesteds, jeg heller!“ sagde hun. Aa jo, det var Velstands-Folk, Frieren var kommen til der.

Jørgen Moe.

Fregatten Ørnens Brand.

454

Hertz

Med svag, men gunstig Vind for fulde Seil
Gled paa Atlanterhavets Speil
Fregatten Ørnen henad Bølgeskummet.
Mens brusende dens Kjøl i Søen skar,
Og Luften Seilene som Vinger bar,
Den svæved majestætisk gjennem Rummet.

Det var om Natten. Havet dæmred tyst,
De lette Bølger slumred paa dets Bryst,
Og Seilet fyldtes svagt af Luftens Aande.
Nær Skibet saaes et hvidt og glansfuldt Skum;
Langt ude lød et sælsomt Brum,
Et Hvin, som jamred Havet sig i Vaande!

Paa Dækket var det stille. Af og til
Man hørte Rattets Knagen, Linens Spil
Og Trin af Vagterne paa Batteriet, —
Da en af Skibets Mandskab steg
Fra Lasten op med Angst og Hast og skreg:
„Brand! der er Ild i Archeliet!“

Og bag ham, hastig som han selv,
Sig velted Røgen, voldsom, lig en Elv
I tykke Strømninger og fyldte Dækket;
Og ud af Røgen Luerne sig rev
Som smaa og korte Lyn, hvis Bytte blev
Raaseilene, der nederst rækked.

Fra Banjerdækkets Porte Flammer skjød,
Der over Røstet hvislende sig brød
Og snoede sig langs med Skibets Vanter.
Det brede Mersseil og Fregattens Fok
Gik op i Luer som et flygtigt Fnok,
Og Ilden greb de høie Bramseils Kanter.
Det var et rædsomt Syn. Blandt Damp og Kvalm
Faldt lange Ræer ned som knækket Halm,
Og Ilden spilled op ad Taug og Line;
Og midt i Røgens tætte, hvide Svøb
Man øined dunkle Skikkelser, der løb
Med mørke Blik og med fortvivlet Mine.

Blandt Luers Knitren hørtes hæse Raab
Og Skrig om Vand, skjønt synlig uden Haab;
Og ærlig stræbte Skibets flinke Drenge.
Forgjeves kun! I Nattens Skjød
Fregatten havde baaret paa sin Død
Og Ilden dybt i Lasten ulmet længe.

„Giv op Mesanen, Manna! Agter ud!“
Saaledes klang det — frugtesløse Bud
For sent mod de fordærvelige Magter;
Thi fra den hele Reisning styrted ned
De brændte Seil og Taugverk, og en hed,
Usalig Damp bedækked Skibet agter.

Da merked alle, nu var Nøden stor;
Fregatten lystrer ikke mer sit Ror;
Den svaier af og dukker ned og hæves.
Og pludselig forkynder en med Skræk:
„Vi synker! Skibet har en Læk!
Barkassen ud!“ — Men ak! det var forgjeves.

Thi mens Fregatten, Undergangen nær,
Langt over Havet kasted lyst et Skjær,
Lig Ætnasvælgets høie Fakkel;
Mens hist og her og af sig selv en ladt
Kanon gik af og drøned mat
Som Nødskud fra den brændende Fregat,
Sank Skroget langsomt ned med Taug og Takkel.

Da blev det stille. Paa den klare Brand
Det dybe Mørke fulgte. Skum og Vand
Slog op omkring den stolte Orlogsmand,
Og Søen brusede med vilde Toner.
Kun Vimplen, Skibet trofast til dets Grav,
En Kjende svæved paa det øde Hav
Og sank, mens fjerne Kyst et Gjenlyd gav
Af Drønet af de synkende Kanoner.

— Af Ørnens Mandskab kom kun trende Mand
Og af det stolte Skib en Baad iland
Og Levninger af svedne, slukte Brande;
Men Røgen høit paa Nattehimlens Blaa,
I dunkle Grupper sanket, længe saa
Lig melankolske Skyer paa
Fregattens Grav, de tause, mørke Vande.

H. Hertz.

Da jeg var lille.

456

Baggesen

Der var en Tid, da jeg var meget lille,
Min hele Krop var kun en Alen lang;
Sødt, naar jeg denne tænker, Taarer trille,
Og derfor tænker jeg den mangen Gang.

Jeg spøged i min ømme Moders Arme
Og sad til Hest paa bedste Faders Knæ
Og kjendte Mismod, Uro, Grublen, Harme
Saa lidt som Penge, Græsk og Galathe.

Da syntes mig vor Jord var meget mindre,
Men og tillige meget mindre slem;
Da saa jeg Stjernerne som Prikker tindre
Og ønskte Vinger for at fange dem.

Da saa jeg Maanen ned bag Høien glide
Og tænkte: gid jeg var paa Høien der!
Saa kunde jeg dog rigtig faa at vide,
Hvoraf, hvor stor, hvor rund, hvor skjøn den er!

Da saa jeg undrende Guds Sol at dale
Mod Vesten ned i Havets gyldne Skjød
Og dog om Morgnen tidlig atter male
Den hele Himmelegn i Østen rød.

Og tænkte paa den naadige Gud Fader,
Som skabte mig og denne smukke Sol
Og alle disse Himlens Perlerader,
Som kranser Himmelbuen Pol til Pol.

Med barnlig Andagt bad min unge Læbe
Den Bøn, min fromme Moder lærte mig:
O gode Gud! o lad mig altid stræbe
At blive vis og god og lyde dig!

Saa bad jeg for min Fader, for min Moder
Og for min Søster og den hele By
Og for ukjendte Konge og den Stodder,
Som gik mig krum og sukkende forbi.

De svandt, de svandt, de blide Barndoms Dage!
Min Rolighed, min Fryd med dem svandt hen;
Jeg kun Erindringen har nu tilbage:
Gud, lad mig aldrig, aldrig tabe den!

J. Baggesen.

Den krøllede Frits.

Møller

Ingen af eder kjender den krøllede Frits saa godt som jeg. Vi har fulgt med hinanden som Brødre lige fra vor første Barndom til vore Universitetsaar. Derfor kunde jeg fortælle tusende snurrige Scener, vi som Drenge har oplevet sammen; men jeg anfører blot et Par Træk fra hans Drengeaar, som vil give dem, der intet kjender til ham, et Slags Begreb om hans Karakter. Han er opdragen hos sin Onkel i Jylland paa et gammelt Herresæde ved Limfjorden. Da Onkelen selv ikke havde Børn, besluttede han at anvende al Tid og Flid paa at skaffe Brodersønnen den mest fuldendte Dannelse. Til den Ende forskrev han med store Omkostninger de dueligste Lærere i alle Videnskaber og Kunster. Men ved hans Opdragelsesplan var det en stor Feil, at den opvakte Dreng fra Morgen til Aften saaledes var plaget med Sproglærere, Tegnemester, Fegtemester osv., at han havde Dagens Timer besatte fra Morgen til Aften. Denne Tvang kunde Frits ikke taale. Han sagde derfor til den gamle Herremand Aftenen efter en saadan møisom Dag: „Onkel! Jeg kan ikke læse saameget om Dagen.“ — „Snak, Dreng,“ sagde Onkelen; „man kan alt, hvad man vil.“ — „Ja saa vil jeg ikke,“ svarede Frits. — „Ih,“ blev Onkelen ved, „naar der ikke er andet i Veien, skal vi nok komme din Vilje til Hjelp.“ — „Hvorledes vil du gjøre det?“ spurgte Frits. — „Det finder jeg vel sagtens paa,“ sagde Herremanden. „Jeg kunde jo f. Ex. lade dig sulte, til du lærte dine Lexer.“ — „Dermed skal du ikke kunne tvinge mig; thi jeg ved meget godt, at du ikke tør lade mig sulte ihjel; du vilde da selv blive dræbt af Bøddelen.“ — „Jeg har flere Midler endnu,“ blev den gamle ved. „Jeg kan jo indesperre dig i et ensligt Kammer, til du giver Kjøb.“ — „Det har du ikke Lov til; man kan indesperre Folk for Tyveri; men ingen har Ret til at berøve mig min Frihed, fordi jeg ikke vil lære Latin, Fransk og andre unyttige Ting.“ — Herremanden svarede: „Du er kun tretten Aar og forstaar dig kun lidet paa, hvad Lærdom er nyttig til. For det første maa du i den Henseende blindt rette dig efter min Vilje.“ — „Vil du da ikke fritage mig for nogle af de mange Læretimer?“ spurgte Drengen. — „Nei,“ svarede Onkelen bestemt, „ikke for en eneste.“

Efter en Pause begyndte Frits igjen: „Onkel, det gjør mig ondt, at jeg maa bedrøve dig. Jeg har altid holdt meget af dig og ved, at du holder meget af mig. Men i den senere Tid er du bleven saa urimelig, at jeg ikke længer vil blive hos dig.“ — „Naar agter du da at tiltræde din Reise?“ spurgte Onkelen. — „Strax!“ var Svaret. — Herremanden ringede og raabte til den indtrædende Tjener: „Luk Porten vel i Laas og sæt den store Jernstang for!“ Derpaa vendte han sig atter til Drengen med de Ord: „Da jeg nu er sikker for, at din Udenlandsreise just ikke sker saa strax, som du mener, vil jeg sige dig god Nat. Imorgen tales vi nærmere ved om den Sag.“

Da Herregaardens Klokke slog tolv, sprang Frits op af sine Madratser. Hans Tante havde ved Fødselsdage og andre Familiefester skjænket ham nogle Kroner, Dukater og andre Myntsorter af den Slags, som gamle Koner kalder hele Penge. Disse stak han i Lommen og tog i Haanden en liden Jagtflint. Derpaa listede han sig ganske sagte ind i Tantens Soveværelse, drog Omhænget tilside og hviskede: „Tante! Tante!“ — „Ja,“ svarede hun halvt i Søvne. — „Farvel, gode Tante!“ sagde han og kyssede rørt hendes Haand. „Farvel og tusend Tak for al den Kjærlighed, du har vist imod mig.“

Konen, som imidlertid var vaagnet rigtig op, spurgte ganske forundret: „Hvad skal dette betyde, Frits? hvor agter du dig hen i Bælmørke midt om Natten?“

„Jeg har ikke Stunder til at fortælle dig det nu,“ svarede Frits; „jeg er nødsaget til at reise bort over Hals og Hoved. Hils Onkel imorgen fra mig og tak ham for alt det gode, jeg har nydt i hans Hus. Han vil ogsaa kunne fortælle dig Anledningen til min Reise. Jeg har alt iaftes sagt ham Besked derom.“

Den gamle Frue greb ivrig til Klokken. Da Frits blev det var, sagde han til hende: „Bliv ikke vred, gode Tante! jeg har for en Sikkerheds Skyld seet mig nødsaget til at overskjære din Klokkestreng.“

Da han havde sagt dette, gik han ud af Døren. Hans Tante sprang op af sin Seng og tog fat i Dørens Haandgreb for at skynde sig efter ham.

„Jeg har skudt Slaaen for,“ sagde Frits paa den anden Side. „Læg dig endelig ufortøvet tilsengs igjen, ellers ved du selv, du bliver forkjølet og faar din slemme Tandpine paany. Det er dig en ren Umulighed at komme fra dit Kammer førend 459
imorgen tidlig, naar Stine bringer din Kaffe.“

Gaarden var omringet af en høi Teglstens-Mur, der var besat med spidse Jernpigge. Derfor havde Frits medtaget en Rebstige, ved Hjelp af hvilken han steg over Muren, skjønt ei uden stor Fare for at blive spiddet eller brække sin Hals. Den næste Dags Middag ankom han ganske mødig og forpustet til en Landsbykro, der laa flere Mil fra hans Onkels Gods. Han kastede nogle nyskudte Krager og Spurve paa Bordet og bad Krokonen deraf at tilberede ham et Maaltid. Imidlertid havde den gamle Herremand bragt sin Gaards hele Besætning tilhest for at eftersætte sin bortrømte Brodersøn. Uheldigvis kom han just i egen Person til den samme Kro, hvor Frits sad ved Bordet og snakkede med de drukne Bønder, mens man i Kjøkkenet plukkede hans Fuglevildt. Saasnart han saa sin Onkel træde ind i Skjænkestuen, sprang han igjennem et aabent Vindue ud paa Marken. Inden Onkelen var kommen paa sin Hest igjen, havde Frits allerede faaet et saa betydeligt Forspring, at han ikke mer stod til at indhente. Han fortsatte sin Flugt tvers over Grøfter og Gjerder, indtil han kom til en stor Bøgeskov, hvor han let kunde forstikke sig. Herremanden havde fra sin høie Hest holdt Øie med Flygtningen og gik nu paa Raad med Bønderne, hvorledes man bedst skulde fange Drengen, som ufeilbarlig for

det første vilde søge sig et Skjulested i Skoven. Man fandt det raadeligt at samle Byens Bønder, omringe Skoven paa alle Kanter og anstille en formelig Klapjagt efter ham.

Da nu den store Kreds af Klappere ret forsigtig var dragen omkring Skoven, saaledes at intet levende syntes at kunne slippe bort imellem dem, befalede Herremanden dem at rykke langsomt frem og vel at ransage hver Busk, som de mødte paa sin Vei. Selv red han tvers igjennem Skoven, ledsaget af sin Gaardsdreng Jokum, der bar en Favn Reb, hvormed den opbragte Herremand vilde binde sin forlorne Fostersøn, naar han atter fik ham i sin Vold. Omtrent midt i Skoven standsede han sin Hest og saa med Tilfredshed de befippede Harer og Hjorte springe for sig; thi disse Dyrs Trængsel var ham et Pant paa, hvor nøiagtig Kredsen var 460
sluttet.

„Hold nu dit Reb i Beredskab, Jokum," sagde han, „om en halv Times Tid har vi sikkert Fingre paa den balstyrige Krabat."

Da hørte han en Røst fra Luften, som raabte: „God Dag, Onkel!" — Han saa sig i Veiret og opdagede sin Brodersøn i den øverste Top af et anseeligt Bøgetræ.

Frits vedblev: „Du ser, det havde været mig en let Sag her imellem det tætte Løv at undgaa din Eftersøgning; men jeg vilde nødig, du skulde blive til Nar for en fremmed By, naar du istedenfor din Brodersøn kuns fik et Dusin Grævlinger og Ræve. Derfor vil jeg strax komme ned og give mig i dine Hænder, hvis du lover mig i Fremtiden at holde mig under mindre Tvang end hidtil er skeet."

„Nei, Brorlil," sagde Herremanden, „du skal smukt overgive dig paa Naade og Unaade. Siden jeg nu engang har dig saa vel fat, maa du slet ikke vænte, jeg lader mig foreskrive Vilkaar af dig."

„O," svarede Frits, „du skal just ikke rose dig af, at du har mig fat endnu. Hvorledes vil du faa mig ned af dette Træ? Der gives ikke paa denne Kvadratmil nogen levende Sjæl, der tør driste sig herop paa disse tynde Grene."

„Fald blot ikke ned og bræk din Hals, Knegt," sagde Onkelen, „saa skal Resten nok give sig. Jeg savner ikke Midler til at bringe dig ned paa Jorden. Jeg vil ei engang gribe til det simple Husraad at lade Træet fælde; men jeg stiller blot en Vagt ved det, som i al Mag kan modtage dig, naar Lysten til en Bid Brød tager Overhaand hos dig. En dygtig Brandstige kan vel ogsaa række derop til dit Fristed. Nu gaar jeg bort et Øieblik for at træffe de nødvendige Foranstaltninger. Du skal snart se mig her igjen. — Hold du imidlertid min Hest, Jokum, og pas vel paa Knegten i Træet. Kan du bringe mig ham bunden, naar jeg kommer igjen, da giver jeg dig en af mine gamle Kroner."

Da den gamle var vel borte, steg Frits i en Hast ned af Træet og tiltalte Gaarsdrengen paa følgende Maade: „Sig mig, Jokum, hvem af os to du vel anser for den sterkeste." — „Det maa vel jeg være," svarede Drengen, „da jeg er en god Del 461

ældre; men jeg vil for den Sags Skyld gjerne lade det komme an paa en Prøve.“ — Med disse Ord gik han i Fortrøstning til sin Kraft ind paa Livet af Frits og var i sit Hjerte forvisset om, at han let skulde fortjene den belovede Krone.

Frits veg et Par Skridt tilbage, mens han vedblev: „Tag dig i Agt, Jokum. Du er kanske mig overlegen i Styrke; men du forstaar neppe saa godt som jeg at bruge dine Kræfter.“ — Idet han gjorde denne Bemerkning, kastede han Jokum ved en uventet Vending baglængs omkuld i Græsset. Medens denne meget overrasket atter reiste sig langsomt i Veiret, begyndte Frits anden Gang paa den afbrudte Fredsunderhandling.

„Ser du nu,“ sagde han, „at det er saare tvivlsomt, hvo af os to der gaar af med Seiren? Dersom du vedbliver dit Forsæt at bruge Magt imod mig, er du jo fuldkommen vis paa Næsestyvere, Ribbenstød og andre ubehagelige Følger af Slagsmaal; derimod er det høist rimeligt, at du endda nødes til at lade mig gaa. Hvis du derimod finder dig i Billighed, giver jeg dig en Dukat.“

Synet af Dukaten var særdeles fristende for Jokums ringe Grad af Dyd, og han stod et Øieblik ganske raadvild. Da tog Frits en Lommepuffert frem og sagde: „Hvis du nu ikke strax gjør, som jeg befaler, skyder jeg dig paa Stedet ihjel.“

„Lad mig da se, om han har Dukaten,“ sagde Jokum, som just ikke frygtede meget for Iverksættelsen af denne Trusel, men som dog heri fandt en antagelig Undskyldning at forsvare sig med for sin Husbond. Frits bad ham nu i største Skynding vexle Klæder med sig, bandt Drengens Hænder paa Ryggen og forbød ham under Dødsstraf at oplade sin Mund. Selv besteg han Hesten og førte sin Fange med Rebet igjennem Skoven. Da de nærmede sig til Klappernes Linje, raabte Frits: „Hurra, her har vi Skjelmen; nu gjøres der ingen videre Jagt behov; min Husbond giver jer Lov til at gaa hen i Kroen og drikke jer en dygtig Rus paa hans Regning.“

Klapperne gjorde strax Plads for Rytteren, og denne saa sig sig snart i Sikkerhed paa den aabne Landevei. Her saa han sin Onkel komme imod sig med to Mænd, der bar [462] en Brandstige. Saasnart Herremanden saa Toget, tvivlede han slet ikke paa, det var hans Gaardsdreng, der i Vadmelsjakken og med den bredskyggede Hat sad som Seierherre paa den blissede Hingst.

„Bravo, Jokum!“ raabte han derfor, „det var mer, end jeg havde troet om dig. Du har som en ærlig Karl fortjent din Krone. Træk nu Synderen hen i Kroen og gjem ham under Laas og Lukke, til jeg har afgjort min Regning med Byfolkene.“

Strax efter dette Tilraab slap Frits Rebet og red i Galop forbi sin forbausede Farbroder. Idet de krydsede hinanden paa Veien, sagde Frits: „Jeg rider blot nogle faa Mil med din Hest. Imorgen skal den i forsvarlig Stand blive bragt til denne Kro.“

—

P. M. Möller.

462

Paaske-Indbydelse.

Baggesen

(Rimbrev til Doktor Winsløv.)
Jeg har Klokken henimod syv i min Stue
Den yndigste, deiligste, vakreste Frue,
Som nogentid Engeland bar.
De elsker dog England, Skjønhed og Ynde —
Kom, kjæreste Winsløv, det Blod at fortynde,
Hver af os i Hovedet har!
Jeg ved, at De kommer kun for at helbrede —
Tre Patientinder hos mig ere rede
At modtage Helbred af Dem:
Min Kone har Hoste — min Søster har Krampe —
Min Stuepige ligger i Feberens Dampe —
Min Søn og jeg selv — det gjør fem.
Men det Hospital er kun lidt — mod den sjette,
Den omtalte Frue, hvis Hoved at lette
Jeg egentlig bønfalder om.
De finder desuden vor Schulz og hans Mage:
Og kan Dem en Steg af et Paaskelam smage,
Og vil De tiltakke med Torskene tage
I nysmeldte Selskab, saa kom!

J. Baggesen.

Island.

462

A. Munch

Yderst mod Norden lyser en Ø
Klart gjennem Islag og Taage.
Der ved en Bjergild, som aldrig kan dø,
Oldtidens Billeder vaage —
Derfra gaar Sagnet vidt over Sø
Som en Maage.

Op til det sælsomme Eiland drog 453
Først vore herlige Fædre.
Med sig fra Norge de Høisædet tog
For at opreise det bedre.
Norrøna-Maal de i ensomme Krog
Skulde hædre.

Medens det synkende Nordens Magt
Deltes og maatte forsage,
Blev der paa Island bevaret og lagt
Livssæd for kommende Dage.
Der nu et Tegn paa Stammernes Pagt
Staar tilbage.

Skjønt vore Frænder bag isdækte Mur
Lyde maa fremmede Love,
Kan de dog sende til Norges Natur
Længselens Kvad over Vove.
Hjemligt det naar til os som en Lur
Dybt fra Skove.

A. Munch.

Gadefeieren i London. 453

Foss

Det er forunderligt, hvor Folk er mere opfindsomme paa større Steder end paa smaa. Hvem vilde nogensinde i en liden By falde paa at avertere paa en Mands Ryg eller at give ham en Transparent-Hat, oplyst med en Lampe? Hvem vilde vel paa et lidet Sted forstaa at gjøre sine udvortes Skrøbeligheder til Kunststykker, eller hvilken Lirendreier vilde der faa den Ide at overvinde sine Konkurrenter ved et Positiv uden Lyd eller Tone? Hvad er vel Grunden til alt dette. Det er Konkurrencen. I samme Forhold som Adgangen til at erhverve Underhold er vanskelig, i samme Forhold faar Opfindsomheden Spillerum.

Ingen Begivenhed finder Sted i London, før Tusender af Spekulanter gjør sig den indbringende, fra „Times“, der behandler den i sine Spalter, til Gadedrengen, der sælger den i Viseform. I talløse Udgaver gjenfinder vi den samme Gjenstand, altid ny og altid frugtbringende, eftersom den i disse mange Skikkelser gaar fra Haand til

Haand. Alting er Gjenstand for Spekulation, private Forhold, Liv og Død, enhver tænkelig Ting i Naturen fra Geniets sublimeste Verk til Skarnet under vore Fødder.

Der er i London en særskilt Industrigren, som i høi Grad vakte min Interesse, ikke fordi den forekom mig saa særdeles opfinderisk eller i Virkeligheden er 464
karakteristisk for London alene, men fordi de Individer, som her driver den, er Karakterer og danner Typer for en egen Race. Det er den Industri, som drives af Gadefeierne. Jeg skal fremstille for mine Læsere en speciel bekjendt af mig, stationeret paa et bestemt Sted ved Overskjæringen af to Gader. Man tænke sig et overordentlig smudsigt og befaret Strøg; under Skarnet findes en smal Brolægning, der naar den var ren, vilde tillade Fodgjængeren at passere tørskoet over. Men hvorledes kunde den vel være ren paa et Sted, hvor Tusender af Mennesker og Heste passerer i Timen, hvis det ikke var for min Ven Dick, der har paataget sig dette Herkules-Arbeide?

Dick har et opvakt, rødmosset Ansigt; han er kort og velnæret, men af et meget cynisk Naturel. I Følelsen af sin Vigtighed i Samfundet har han Lov til at vise dyb Foragt for al Etikette; hans Benklæder, der kun rækker ham til lidt nedenfor Knæet, mangler fuldstændig de bagre Dele, der forøvrigt ikke gjøres nødvendige, saasom Dick aldrig sidder, men stadig bevæger sig paa sit rentfeiede Felt. Dick er altid iført Trøie og ved visse Leiligheder tillige Vest. Han bærer derhos en Hue, hvortil han tusende Gange om Dagen fører Haanden, naar der passerer en velklædt Person, af hvem han kan vænte en Halvpenny for sin Møie.

Dick var den ældste af sex Søskende. Hans Fader havde fanget Rotter og opdrættet Rottehunde, men blev en Dag selv fangen af en Gentleman i Regent Street, der i en liden gul Terrier med korte Forben og lange Øren, som vor Dicks Fader bød ham til Salg, troede at finde en besynderlig Lighed med sin egen bortkomne, lodne Ledsager. Han befandt sig for nærværende paa en Reise til Van Diemens Land. Dicks Moder var en meget respektabel Kone, der ernærede sig ved Vask og Arbeide i Husene. De fire yngre Søskende gik til Haande hjemme; rigtignok kunde lille Joe, der kom næst efter Dick, ogsaa gjøre sin Nytte ude med at skjære Ansigter og jamre sig for de forbigaaende, hvortil hans Udseende og Stemme røbede meget Anlæg, hvisaarsag han ofte benyttedes af Dick som Medhjelper; men den 465
egentlige Byrde og Ansvaret af selve Feiningen turde Dick endnu ikke overlade ham, saa der endnu mindre kunde være Tale om, at Joe etablerede en anden Branche af Forretningen noget andet Sted. Som Sagerne nu stod, gav Forretningerne en gjennemsnitlig Indtægt af ½ Krone pr. Dag. Det indkomne bestod hovedsagelig i Halvpence. Dette var det almindelige Udbytte fra City-Folk, ældre Gentlemen og andre faste Kunder, af hvem der paaregnes en Shilling om Dagen; ni og halvfems af hundrede erlagde intet; men gamle Damer, der førte Skjødehunde, som gjorde Extrabefordring nødvendig, kunde betale indtil et Fire-Pence-Stykke. Dertil kom

enkelte Biindtægter, som at holde Gentlemens Heste, vise Vei for fremmede i Nabolaget og deslige, saa det hele omtrentlig kunde bære sig, skjønt det fordrede megen Aktivitet, og man stadig maatte have et Øie paa hver Finger. Alt dette fik jeg at vide af Dick selv, som jeg tidt benyttede i smaa Erender, da jeg trygt kunde stole paa hans Ærlighed og Diskretion. Han kom punktlig til mig for at forhøre sig, om jeg havde en Job for ham, og jeg greb da Leiligheden til at slaa af en Passiar med den kvikke Dreng, der paa sin Side syntes at have Interesse for mig.

Jeg har kjendt mange Drenge og specielt studeret Drenge; men aldrig saa jeg, udenfor hans egen Race, en Dreng, Magen til Dick. Uagtet neppe mere end tolv eller tretten Aar gammel havde han en voxen Mands Erfaring i alt, hvad der angaar Londonnerlivet; Bevidstheden om at maatte stole paa sig selv og den stadige Berørelse med det store Publikum havde været ham en Skole, der havde skjærpet hans Vid og hurtig udviklet hans Evner, der for de Drenge, som har at gjennemgaa en almindelig Opdragelse, efterhaanden afsløres, ligetil de bliver Mænd. Han var med et Ord, hvad en Engelskmand vilde kalde en meget sharp boy.

Jeg fandt en Morgen ved Frokostbordet iblandt mine Breve en Billet, skreven med en lidt utydelig, skjønt forstaaelig Fruentimmerhaand. Jeg aabnede den med nogen Nysgjerrighed, da jeg strax saa, at Skriften ikke tilhørte nogen af mine kvindelige 466
Korrespondenter, og blev ikke lidet forundret ved at læse følgende Linjer:

„Mrs. John Stephens sender sin ærbødige Hilsen til Mr. Dehn og vil være Mr. D. forbunden, om han imorgen Aften Kl. 6 vil tage tiltakke hos hende med en Kop The. Ingen Gjester vil være tilstede uden Mr. D. og en meget intim Ven af Familien.

8, Park Lane, Highbury Vale, Febr. 28."

Hvem var Mrs. Stephens? tænkte jeg. Forgjeves gjennemgik jeg i Tanken mine Bekjendtskaber, jeg erindrede ingen af Navnet Stephens. Jeg opgav endelig ethvert Forsøg paa at opklare Gaaden, bestemte mig i mit stille Sind til at lade Billetten ubesvaret og tog fat paa Aviserne. Men ved at løbe igjennem Retsspalterne faldt det mig pludselig ind: sagde ikke Dick, at hans Fader, der var dømt for Hundetyveriet, hed John Stephens, og bar ikke Dick selv det samme Tilnavn? Alt blev mig nu klart: Dick havde fortalt sin Moder om den fremmede Mand, der havde vist saadan Interesse for ham, og de vilde nu give mig Leilighed til at se Gadefeierens huslige Forhold i hans eget Hjem.

Til bestemt Tid var jeg udenfor Nr. 8, Park Lane, Highbury Vale.

Jeg havde ventet at finde en elendig Rønne og var vis paa, at jeg maatte have taget feil af Stedet. Thi det Hus, for hvilket jeg nu stod, var af et meget ordentligt Udseende og saa venligt og hyggeligt ud. Det var en liden Bygning af sortbrune Mursten, bestod af to Etager og havde kun to meget brede Vinduer, et i hver Etage og omfattede af grønne Rammer, medens Gadedøren, der for Symmetriens Skyld befandt sig paa den ene Side i nederste Etage, svarede til Vinduet. Men over

Gadedøren var intet korresponderende Vindu, kun en liden halvrund Glugge, saadan som vi hos os ofte ser i moderne Stalde. Vinduerne, der var fuldkommen glinsende og pudsede, var forsynede med nette Gardiner og grønne Jalousier. Udenfor Huset var en liden Have med høie Trær, der skyggede for Vinduerne og gav Stedet et venligt Udseende. Sikkerlig havde jeg taget feil. Dette var ikke en Gadefeiers Bolig. Jeg vilde gaa bort for at faa nærmere Underretning, da Døren blev aabnet, og en Dreng 467
kom ud til mig. „Velkommen, Mr. Dehn! Behag at træde ind!“

Var det et optisk Bedrag, eller kunde den smukke Dreng i pent Antræk, med blendende hvidt Linned, være min Ven Dick? Og kunde den unge Kone bag ham, med det respektable Udseende og den kokette Enkekappe, være Moder til den lasede Gadefeier? Men saa var det! Under mange venlige Tegn paa Gjestfrihed blev jeg af mine usedvanlige Verter ført ind i et pent Værelse i underste Etage. Vil De tro det, Læser? Paa Gulvet var et smukt Teppe, Møblerne var komfortable, en lystig Ild brasede paa Kaminen, og midt paa Gulvet foran en velstoppet Sofa stod et Thebord med hvid Dug, Porcellæns Kopper og en blank poleret Maskine. Der var lille Joe med rene Klæder og vaskede Hænder og de fire yngre Søskende, som undselige stod i en Klynge henne i et Hjørne. Der var ogsaa en ældre Mand med et Øie og et stivt Ben, forøvrigt af et meget respektabelt Udseende.

„Tillad mig at forestille Dem en intim Ven af Familien. Mr. Dehn, Mr. Jenkins! Mr. Jenkins, Mr. Dehn!“

— „Haaber De er vel, Sir! Glæder mig at se Dem, Mr. Dehn!“

— „Hvordan lever De, Mr. Jenkins? Smukt Veir for en Spadseretur.“

Med denne staaende Formel for en Introduktion næsten i enhver Stand i England kom jeg strax komfortabelt til Sæde i den stoppede Sofa. Theen med ristet Brød og fuldt op af Smør og Karse blev serveret, og Samtalen begyndte at blive meget gemytlig.

„Jeg tør sige, det undrer Dem,“ udbrød Mr. Jenkins, „at se, hvorledes vor Ven Dick tager sig ud uden sin Kost.“

„Det har i Sandhed forbauset mig, Mr. Jenkins! Men jeg har oplevet saa meget forbausende her i London, at jeg snart kan begynde at tage ethvert Særsyn som en dagligdags Ting.“

„Vi Londonnere kjender intet Særsyn. Ingenting forbauser os. Vi gaar forbi Prinsen af Oude og hans turbanklædte Ledsager uden saameget som at vende vort Hoved. Alt nyt i Naturen er repræsenteret i London, der først ser udstillet en Prøve.“ 468

„Hvad der synes mig paafaldende, er, at Mrs. Stephens vil lade Dick drive en Haandtering, der er under hendes Stand.“

„Maaske under hendes, Sir! men ikke under hans. Lad ham selv erhverve sig den Stilling, han agter at indtage. Jeg har havt mangen varm Disput med hende om dette

Emne, kan De tro; men jeg smigrer mig med, at det er paa mit Raad, De har ladet Dick blive den Dreng, han er, Mrs. Stephens!“

„Det er altsammen godt, Mr. Jenkins! saalænge han har Helsen; men De kan tro, Sir!“ henvendte hun til mig, „det er surt Liv for den stakkels Dreng at staa paa det Hjørne baade sent og tidlig, i vaadt og tørt. Og saadant Bryderi, som det volder at faa af ham al den Smuds!“

„Bryd dig aldrig om det, Moder!“ faldt Dick ind. „Mangen fin Gentleman ernærer sig paa en smudsigere Maade end som saa.“

„Det er sandt, Dick,“ udbrød Mr. Jenkins. „Der er Kløgt i det Hoved, Sir!“ Og Mr. Jenkins ledsagede denne for Dick smigrende Erklæring med et talende Vink med sit ene Øie.

„Der skal ikke stor Kløgt til at opdage det,“ indvendte Dick. „Jeg har Anledning til at se mangt og meget, Sir! Ikke længere siden end igaar kom der en Gentleman forbi min Plads. Han red paa et deiligt Dyr og sad som en Berider. Folk vendte sig for at se paa den fine Herre. Jeg satte strax min Kost i Bevægelse og løb et Stykke foran hans Hest og feiede, indtil han var nødt til at tilkaste mig en Sexpence, at Hesten ikke skulde blive sky. Men jeg kjendte Fyren, skjønt han nok ikke erindrede mig. For et halvt Aar siden stod han for en Magistrat i Clerkenwell, tiltalt for at have taget en Pung fra en ung Dames Lomme; men han slap fri, fordi jeg var det eneste Vidne. Han var en swell mob, Sir! men havde nu vel udvidet Haandteringen i stor Stil.“

„Ja her er Liv, Sir!“ sagde Mr. Jenkins, „her er Anledning til at studere Mennesker og Ting, især for Folk af vor Stilling i Samfundet.“

„De vil da vel ikke sige, at De ogsaa er Gadefeier, Mr. Jenkins!“ 469

„Jeg har været det i de sidste tyve Aar, Sir!“

„De har vist ofte seet ham,“ sagde Dick leende; „det er den vanføre Mand med en Arm, der er posteret udenfor Deres Dør.“

„Jeg har den Ære at se Dem daglig, Mr. Dehn! Jeg ved, naar De flyttede ind i deres nuværende Bolig, jeg ser, naar De gaar ud, og hvad Tid De kommer hjem, og har for længe siden af deres Vaner sluttet mig til det Liv, De fører. Ingen Politikonstabel har bedre Oplysning om Beboerne i det Kvarter, hvor han patruljerer, end vi Gadefeiere. Vi lever af Observation og maa tage vore Kunder efter det Indtryk, de bibringer os. Jeg fører imidlertid et meget komfortabelt Liv, Sir! For mange Aar siden har jeg taget min Bolig i en anstændig Gade, hvor ingen, ikke engang min egen Vertinde, aner min egentlige Bestilling. Jeg har min egen Omgangskreds, ser ofte Venner hos mig og tilbringer jevnlig Aftenerne hos dem. Jeg kunde have været gift; thi mine bekjendte ved, at jeg er en holden Mand, skjønt ingen spørger, hvorledes jeg har erhvervet min Formue, og ingen Dame af min Omgang vilde falde paa, at hun ved at gifte sig med mig havde indgaaet en Forbindelse under

sin Stand. Naar jeg om Morgenen har spist Frokost og læst Aviserne, tager jeg afsted med en Omnibus, der sætter mig af ved Charing Cross; derfra gaar jeg til mit Aftrædelsesværelse i St. Giles, hvor jeg skifter Klæder, og begiver mig saa til mit daglige Verk.“

Fr. Foss.

Karl den store.

469

Ingemann

Saa venlig en Drot jeg aldrig saa
Som Keiser Karl med de Øine blaa!
Men saa jeg Karolus i Harm opgløde,
Jeg før vilde Libyens Parder møde.

Karolus var stor, dog tilmaade lang;
Om Panden de nødbrune Lokker hang.
Hans Hoved var rundt, hans Øine store;
Paa Ørnevinger hans Tanker fore.

Hans Kind var skarp, mer brun end rød;
I Spøg han Gangerens Hovsko brød.
I Kraftleg stod han paa høiest Stade 470
Og løfted en Ridder i Staal og Plade.

I Fyrsternes Raad var Keiseren størst;
Hvad stort han saa, ophøied han først.
Han sad blandt Skalde, Vismænd og Prester
Og æred hver Tankens og Ordets Mester.

I Dyst var Karl en luende Brand:
Hans Lanse nedlyned Hest og Mand;
Sit Sverd han svinged med Seiersglæde,
Og Sverdet gjennemskar Staal som Klæde.

Jeg mange kronede Hoveder saa;
Men alle de var mod Karolus smaa.
Dog Keiserens Krone jeg agted føie
Mod Aanden, jeg saa i den stores Øie.

B. S. Ingemann.

Gaffelen.

470

Wessel

Engang Merkurius og Jupiter faldt paa
For en Forandrings Skyld og Tanker at forslaa
At foretage sig en Lysttur ned til Jorden,
Hvor Majestæterne fandt alting saa i Orden,
At Jupiter tilsidst brød ud i disse Ord:
„Herr Pope har sagt sandt: det er den bedste Jord."
Han sagde vistnok mer; men til den største Skade
For Læseren, for mig, for Jordens Overflade
Er denne liden Stump deraf kun bleven gjemt,
Og det fornemste var maaske, hvad man har glemt.
Men jeg ei glemme maa, hvad jeg har mer at sige.
„Hør," sagde Jupiter, „jeg gider ikke stige
Strax til Olymp igjen; vil du, Merkurius!
(Thi alle Guderne er for det meste Dus)
Vil du, saa gaar vi ind i næste Bondehytte,
Men forud vor Gestalt med Menneskers ombytte.
Hvem ved? vi der maaske kan gode Løier faa."
Merkurius, som godt al Galskab lide maa,
Paa Øieblikket sig forsvor fra Gud til Fanden,
(Han aldrig lade kan den skrækkelige Banden)
At dette Indfald var mer end guddommeligt.
De ind i Hytten kom, fandt alting tarveligt;
De Mand og Kone saa med Elleskeer spise
Og bade, at de dem den Godhed vilde vise
At give dem omsonst en Skefuld Søbekaal.
„Ja, sætter jer, godt Folk! og langer til vor Skaal!"
Merkurius, som var til bedre Føde vant,
Slet ingen Appetit til Søbekaalen fandt.
Thi ytred han paa Fransk, som Husets Folk ei kunde,
Til Jupiter derom sin Mening dennelunde:
Ces choux-là sont d'un goût à me faire vomir,
Et je ne conçois pas, qu'on s'en puisse nourrir.
Oui, sagde Jupiter, auprès de l'Ambroisie
Ces choux sont bien mauvais; pour la cérémonie
Il faut pourtant, mon fils, en manger quelque peu.
Mais à propos, comment récompenser en Dieu
De ces honnêtes gens la douce bienveillance,
Si ces donneurs de choux meritent récompense? 471
Saa svarede Merkur: que leur propres souhaits

Déterminent d'abord tes généreux bienfaits!
Merkuriusses Raad behagede hans Fader,
Thi blev han sidan ved: „Ved I vel, hvem I mader?"
„Nei," svarte Konen ham: „desuden" sagde hun,
„Saa mader vi jer ei, vi jer bespiser kun.
I skulde ikke nys saameget talt det franske,
Saa havde I maaske nu bedre vidst det danske."
Thi mens de talte Fransk, faldt Tiden Konen lang,
Og Vreden gjorde nu, hun Tungen fik paa Gang.
Da Jupiter fornam, hun havde Ret i noget,
Og at han virkelig begik en Feil mod Sproget,
Saa blev han ikke vred, men svarte med et Smil:
„Min Putte! tal mig til i mere høflig Stil!
I altsaa vide maa, I har bespist, Madame!
Bespist og madet, er dog mestendels det samme, —
I har bespist en Gud i ham og en i mig.
Og til Bevis derpaa led i min Kjortelflig,
Der kan I, om I vil, en Tordenkile hitte;
Thi jeg er Jupiter, og denne lille bitte,
Ifald han havde ei sin Guddom skjult saavel,
I skulde seet paa ham to Vinger for hver Hæl;
Han er Merkurius. Nu ved I, hvem vi ere;
I ogsaa vide maa, vi Godhed for jer bære.
For jer Velvillighed mod mig og mod min Søn,
For jeres Søbekaal bestemmer selv jer Løn!
Hvorom I vil, I nu kan trende Ønsker gjøre,
Og Jupiter vil strax hvert Ønske fyldestgjøre."
„O!" sagde Konen da, „gid vi maa Gaffel faa
„Til vor umage Kniv!" — der strax en Gaffel laa,
Og Kniven Mage fik. „Hvad? er du rent forbandet,
Og naar du Valget har, dig ønsker intet andet?"
Var Mandens Ord; „saa gid, at Gaffelen dig sad,
„Din Tosse, i dit Liv!" — Det skede, som han bad.
Der stod da baade Mand og Kone i en Maade;
De sig udbede maa den — ak den sidste Naade!
At Gaffelen igjen tilbage maatte gaa.
Den gik; og Guderne, de gjorde ligesaa.

J. H. Wessel.

Hundemordet.

471

Wessel

Der var engang en Tømmersvend;
Mod ham en Slagterhund sig viste ei som Ven,
Han vilde bide ham, og som nu let kan vides,
En Tømmersvend ei mer end du og jeg vil bides.
Han derfor hævede sin Øxe rask
Og kløvede sin Uvens Pandebrask.
Nu skulde det til Uheld træffe,
At Hundens Eier kom
I Øieblikket, som
Hans Hund var ud' af Stand at bjeffe:
Han bjeffede for ham.
Jeg holder det for Skam
For Læseren at repetere,
Hvad Skjeldsord, Trusler, Ed han bjeffede med mere.
Omsonst den kjære Mand, som havde Panden delt, 472
Ham vilde forestille:
To halve Hoveder udgjør et helt;
Den anden mod Ræson ei tage vilde;
Og skjønt han fandt sig noget slagen
Ved et saa fyndigt Argument,
Han foranstaltede dog næste Dagen
Den Tømmersvend en Stevning sendt.
Ei denne lod sig forelægge;
For Dommeren de mødte begge.
Citanten mælede da først:
„Han kunde jaget bort min Hund med nogle Børst,
Jeg selv da skulde sagt, han gjorde vel;
Men slaa mig Hunden rent ihjel
Og med sin Øxe Panden paa ham kløve
Og mig min bedste Skat berøve, —
Det tror jeg vist, Herr Dommer! straffes bør."
Herr Dommer tog tilords: „Svar mig paa, hvad jeg spør:
Du Tømmersvend! hvorfor ei Skaftet tage
Og dermed Hunden fra dig jage?"
Han svarede (først rømmende) med Tugt:
„Ifald han havde mig med Halen bidt,
Jeg Skaftet ei engang imod ham havde bragt,
Men jaget ham med bare Hænder;
Men Bestet faldt mig an med skarpe Tænder."

Da kjendte Dommeren, saasnart han hørte det:
„Skarpt imod skarpt! den Tømmersvend har Ret.
Du Slagter, som har yppet Trætten,
To Mark erlægger her i Retten.“

Moralen her skal kort, dog noget fyndig gives:
Man ei om Bagatel maa med sin Næste kives.

J. H. Wessel.

Smeden og Bageren.

Wessel

Der var en liden By, i Byen var en Smed,
Som farlig var, naar han blev vred.
Han sig en Fiende fik; dem kan man altid faa;
(Jeg ingen har; det gaa
Min Læser ligesaa!).
Til Uheld for dem begge to
De træffes i en Kro.
De drak; (jeg selv i Kro vil drikke;
For andet kommer jeg der ikke.
Anmerk dog, Læser, dette:
Jeg immer gaar paa de honette).
Som sagt, de drak,
Og efter mange Skjældsord, hidsig Snak
Slaar Smeden Fienden paa Planeten.
Saa sterkt var dette Slag,
At han saa ikke Dag
Og har ei siden seet'en.

Strax i Arrest blev Smeden sat.
En Feltskjær faar den døde fat
Og om en voldsom Død Attest hensender.
Den Mordere forhøres og bekjender:
Hans Haab var, at han skulde hisset gaa
Og der Forladelse af sin Modstander faa.

Men hør nu Løier!
Før Dom skal gaa i Sagen,
Fremtriner fire Borgere
For Dommeren. Den mest veltalende
Ham saa tiltalede:

„Velviseste!
Vi ved, paa Byens Vel De altid ser;
Men Byens Vel beror derpaa,
At vi vor Smed igjen maa faa.
Hans Død opvækker jo dog ei den døde?
Vi aldrig faar igjen saa duelig en Mand.
For hans Forbrydelse vi altfor grusomt bøde,
Om han ei hjælpes kan.“ —
„Betænk dog, kjære Ven! der Liv for Liv maa bødes.“ —
„Her bor en arm, udlevet Bager,
Som Pokker snart desuden tager.
Vi har jo to; om man den ældste tog af dem,
Saa blev jo Liv for Liv betalt.“ —

„Ja,“ sagde Dommeren, „det Indfald var ei galt.
Jeg Sagen at opsætte nødes;
Thi i saa vigtigt Fald man maa sig vel betænke.
Gid vores Smed jeg Livet kunde skjænke!
Farvel, godt Folk! jeg gjør alt, hvad jeg kan.“ —
„Farvel, velvise Mand!“ —

Han blader i sin Lov omhyggelig,
Men finder intet der for sig,
Hvorved forbudet er for Smed at rette Bager;
Han sin Beslutning tager
Og saa afsiger denne Dom:
(Hvem, som vil høre den, han kom!)
„Vel er Grovsmeden Jens
For al Undskyldning læns
Og her for Retten selv bekjendte,
Han Anders Pedersen til Evigheden sendte;
Men da i vores By en Smed vi ikkun have,
Jeg maatte være rent af Lave,
Ifald jeg vilde se ham død.
Men her er to, som bager Brød.

Thi kjender jeg for Ret:
Den ældste Bager skal undgjelde det
Og for det skete Mord med Liv for Liv bør bøde
Til velfortjente Straf for sig
Og ligesindede til Afsky og til Skræk.“

Den Bager græd gudsjammerlig,
Da man ham førte væk.

Moral:

Beredt til Døden altid vær!
Den kommer, naar du mindst den tænker nær.

J. H. Wessel.

I Totens Kirke.

474

J. L

Det var en Pinsedag for et halvt Snes Aar siden eller maaske lidt mere. I Selskab med en Veninde gik jeg til Kirken, hvor vi dog strax merkede, at vi havde været altfor tidlig ude; det deilige Veir, den nye Vaar med sin vakre Løvspræt havde lokket os.

Det varede dog ikke længe, før Klokkeren kom og lukkede Dørene op, maaske forat den varme Luft skulde trænge lidt ind i den kolde Stenkirke, før Prest og

Menighed kom. Min Veninde var fremmed her paa Bygden, vi greb derfor Leiligheden til ret grundig at tage i Øiesyn den lange Række Billeder af Totensprester, som der er ophængt Væggene rundt. Det er vel saa, at en stor Del — den ældste — af disse Billeder slet ikke er Portræter, men Fantasibilleder, og at de virkelige Portræter ingenlunde alle er udførte af Mesterhaand. Men en Krønike ligger dog bortgjemt i disse Skikkelser med sine korte Underskrifter; et Spørgsmaal vækkes, medens man staar foran dem og ser tilbage til de gamle Tider. Et Spørgsmaal? — nei mange! det andet dukker op bag det første og trækker det tredje med sig.

Jeg var altsaa vel tilfreds med at følge min Veninde fra den lyse, varme og friske Natur til Presterækken i den kolde Kirke.

Der er nu først en Række af Pavekirkens Tjenere i brogede Kjortler, en udenpaa den anden, stundom med smaa Klokker i Kanten af den øverste og korteste. De er alle meget prægtige paa den første nær, Sira Guttorm Aslakssøn, som blev Sogneprest til Toten Anno 1401; han er fremstillet i en simpel hvid Messeskjorte. I den Række er ellers at merke: Biskop Karl af Hamar, hvis Underskrift brammende melder, at han „fik Toten af Kong Hans med alt kongeligt og presteligt Regimente.“ Nu, det var Prestevældets Tid, og Kong Hans yndede jo særligen denne Mand; derfor — til vi bliver bedre oplyste — giver vi Udsagnet vor Tiltro og mener, at Totningerne var dengang mere Bispens Undersaatter end Kongens, især da samme Underskrift gjør den ridderlige Prælat til Slotsherre paa Akershus. 475

En af hans Formænd eller rettere dennes Afskildrer fortæller os om Kirkens Brand paa hans Tid — Anno 1441—1457 — under et Opløb mod Kongen. Magt og Vælde maa have noget særeget tiltrækkende for os Mennesker, selv om den ikke altid er af det gode eller til det gode. Det var ikke frit for, at vore ungdommelige Hjerter slog lidt sterkere end sedvanligt, og at vi med en vis Beundring saa op til disse Mænd, som havde havt saameget at betyde, skjønt det virkelig beundringsværdige, som muligens fandtes hos dem, var fortiet, lod sig maaske ikke engang nedtegne med Pen og Pensel.

Dog en anden, en større Magt randt os i Hu, da vi vendte os til „Torbjørn Olssøn*), en Riddermands Mand, som blev første evangeliske Prest paa Toten Anno 1537.“ Naar vi saa op paa det ærværdige, milde Aasyn, vilde vi saa gjerne tro, ikke blot, at her maatte dog vist de virkelige Portræter begynde, men og at Valgsproget: „Jeg skammer mig ikke ved Evangeliet,“ ei var sat til af fremmed Haand, fordi det var fundet passende, men var virkelig hans eget, var Udtrykket for hans Hjertes Tro og Kjærlighed.

Videre gik vi forbi den lange Række af tiltrækkende eller frastødende Ansigter — der findes virkelig begge Slags — til Herr Knut Sevaldssøn, som blev Sogneprest til Toten Aar 1662, en alvorlig Mand med langt nedrullende Haar og hvidt kortstudset

Skjeg; han har Valgsproget: „Den, som forlader sig paa Gud, bliver aldrig tilskamme!“ *) — til Herr Ole Hannibal Hof, den nidkjære Prest, hvis Minde vel nu er blegnet heroppe, men som for ikke saa lange Tider siden erindredes med Ærefrygt: „Det skulde Ole Hannibal have seet!“ sukkede de gamle, naar det gik ilde til, og de tyktes, at Sederne forværredes med den opvoxende Slegt. Han frygtede Gud, men ikke Menneskers Domme og har som Valgsprog: „Dersom jeg endnu tækkedes Menneskerne, da var jeg ikke Kristi Tjener!“

Nu, Læserne finder maaske, at dette bliver en lang Indledning til en kort Historie; 476
det gaar mig nu som sædvanligt: jeg har vanskeligt ved at komme bort fra de gamle Prester. Hin Pinsedag var jeg vel med min Veninde kommen til at fordybe mig endnu længere i Beskuelsen af dem, hvis vi ikke pludselig var blevne forstyrrede.

Bedst som vi stod, kom en liden, daarlig klædt Gut springende ind i Kirken; han saa sig om til alle Sider, og saa spurgte han livlig: „Er de Provster, alle disse her? de er saa gilde!“ — „Aa, her er baade Provster, Prester og Bisper,“ svarede vi smilende, „kom bare, saa skal du faa se paa dem!“

Gutten, som saa ud til at være omtrent 7 Aar gammel, blev dog snart kjed af at se paa „Provsterne“, især da vi kom forbi den brogede katholske Række; han kastede atter Blikket hurtig omkring sig, saa sagde han: „Ja, her er nok vakkert; men Kirken vor er vakrere endda!“

Hvor „Kirken vor“ var at finde, kunde vi ikke faa nogen riglig Greie paa; men hvorledes den saa ud, det fik vi vide.

„Jeg skal sige dig,“ sagde han, „der er Johannes den Døber; men han er nok ikke her; ogsaa er der Kristus paa Korset, han hænger med udbredte Arme: saaledes! og Blodsdraaberne triller ned paa begge Sider af Ansigtet hans, for han har en Tornekrone paa.“

Vi stod forbausede og saa paa Gutten, medens han med livligt Minespil og med de klare Taarer i Øinene skildrede os vor lidende Frelsers Billede. „Hvem har fortalt dig om Jesus og Johannes den Døber?“ spurgte jeg. — „Mo'r og Bedstefa'r fortæller mig,“ sagde han.

Men saa fik han se Døbefunten, der her bæres af en Barneskikkelse med Slangen under sine Fødder.

„Der er jo Johannes den Døber!“ raabte han glad, — „saa er han jo her ogsaa!“ og han sprang hen til Funten. „Der kryber den gamle Slange!“ sagde han alvorlig. Saa fik han pludselig en Tanke: „Mon han ikke fryser her i Kirken? jeg synes, her er saa koldt, jeg! — end om Vintren da!“

Han lagde sig ned paa Knæ og tæt ind til Barnet for at varme det. Med et for han 477
op med glædestraalende Øine: „Han smilte til mig! saa du det? han smilte!“

Vi blev ganske underlig tilmode; det kunde man kalde Indbildningskraft! og det blev sagt med en barnlig Enfold, som greb os i Hjertet.

Som han kjærtegnende vilde bøie sig ned til Barneskikkelsen igjen, begyndte Klokkerne at tone.

„Aa, nu maa jeg gaa!“ sagde han sørgmodig. — „Hvorfor det?“ — „Jeg er saa styg!“ og han saa paa sine fillede Klæder. — „Nei, du kan nok blive for Klædernes Skyld, naar du bare sidder vakkert stille!“ — „Mener du, jeg kan blive og høre, hvad Præsten siger?“ spurgte han livlig; „ja, saa vil jeg springe ud nu; men naar Præsten og alt Folket gaar ind, da kommer jeg og ind igjen!“

Han løb ud. Jeg tænkte: det er vel uvist, om du kommer ind igjen! thi livlig som han var, forekom det mig, at han ikke længe holdt en Tanke fast.

Præsten kom, Menigheden strømmede ind; Kirken blev — som sedvanligt paa de store Høitidsdage — overfyldt. Jeg lod Blikket streife hen over Forsamlingen, om jeg skulde faa Øie paa vor lille Ven. Under Indgangssalmen fik jeg med et se ham; han sad lige foran mig, lagde de foldede Hænder paa Bænkens Karm og sang med af Hjertens Lyst.

Da vi gik ud, var det mig umuligt at faa Øie paa ham i Folkestimmelen.

Naar jeg staar foran den lange Billedrække i vor Kirke, ser paa disse Navne, af hvilke kun et Par er optegnede i Historiens Blade, og naar saa Spørgsmaalet opstiger: hvem af eder virkede bedst til Guds Riges Fremme? ved hvem af eder fik Vorherre sin Ære mest udelt? og jeg saa svarer mig selv: maaske ved de mest forglemte af eder alle! — da staar atter Gutten, som spurgte saa raskt, om de alle var Provster, saa levende for mig, og jeg tænker: skal du og din Gjerning blive aabenbar eller du og den forblive i Stilhed og Løndom? — Alt vel! kun at du altid maa vedblive at tro med Barnehjertet og se med Barneøiet og saaledes fremme din Herres Ære, da bliver dine Gaver til Velsignelse!

J. L.

---

*) Af den norske Adels-Æt Skaktavl.

**) „Deo confisus nunqvam confusus.“

478

Norsk Nationalsang.

Bjerregaard

Sønner af Norge, det ældgamle Rige,
Sjunger til Harpens den festlige Klang!
Mandig og høitidsfuldt Tonen lad stige!
Fædrenelandet indvies vor Sang.
Fædreneminder
Herlig oprinder,
Hvergang vi nævner vor Fædrenestavn.
Svulmende Hjerter og glødende Kinder
Hylder det elskte, det hellige Navn.

Flyver vor Aand til de hensvundne Tider,
Herlig den skuer vort Fædrelands Glans,
Kjæmpere ganger om Dovrefjelds Sider,
Vandrer til Ledingefærd som til Dans.
Mandige Skarer
Bølgen befarer,
Norriges Ros bær til fjerneste Kyst;
Hjemme er Kjæmpere nok, som forsvarer
Arvede Frihed med modige Bryst.

Medens de staalklædte prøver sin Styrke,
Medens de stander i kjæmpende Rad,
Skalde og Sagamænd Kunsterne dyrke,
Rister i Runer de herligste Kvad.
Konninger bolde
Scepteret holde,
Røgter med Visdom det hellige Kald;
Gjennem Aarhundreders Nat deres Skjolde
Gjenstraaler klart i Erindringens Hal.

Oldtid! du svandt; men din hellige Flamme
Blusser i Nordmandens Hjerte endnu;
End er af Æt og af Kraft han den samme,
End staar til Frihed og Ære hans Hu;
Og naar han kvæder
Norriges Hæder,
Svulmer hans Hjerte af Stolthed og Lyst:
Ham er selv Sydens de yndigste Steder
Intet mod Norriges snedækte Kyst.

Frihedens Tempel i Nordmandens Dale
Stander saa herligt i Ly af hans Fjeld;
Frit tør han tænke og frit tør han tale,
Frit tør han virke, til Norriges Held.
Fuglen i Skove,
Nordhavets Vove
Friere er ei end Norriges Mand;
Villig dog lyder han selvgivne Love,
Trofast mod Konning og Fædreneland.

Elskede Land med de skyhøie Bjerge,
Frugtbare Dale og fiskrige Kyst!
Troskab og Kjærlighed fro vi dig sverge;
Kalder du, bløder vi for dig med Lyst.
Evig du stande, 479
Elskte blandt Lande,
Frit som den Storm, der omsuser dit Fjeld!
Og medens Bølgen omsnor dine Strande,
Stedse du voxe i Hæder og Held!

H. A. Bjerregaard.

Gamle Norge.

Björnson

Der ligger et Land mod den evige Sne,
I Revnerne kun er der Vaarliv at se.
Men Havet gaar til med Historie-Døn,
Og elsket er Landet som Mo'r af Søn.

Hun tog os i Fanget, dengang vi var smaa,
Og gav os sin Saga med Billeder paa.
Vi læste, saa Øiet blev stort og vaadt;
Da smilte den gamle og nikked blot.

Vi sprang ned til Fjorden, vi stirrede mod
Den askegraa Bautasten, gammel den stod;
Hun stod der end ældre, sa' Ingenting;
Men stensatte Hauger laa rundt i Ring.

Hun tog os ved Haanden, og Følge hun gav
Bort derfra til Kirken saa stille og lav,
Hvor Fædrene ydmygt har bøiet Knæ,
Og mild'lig hun sagde: Gjør I som de!

Hun strøede sin Sne over fjeldbratte Li,
Bød saa sine Gutter at staa den paa Ski.
Hun knuste med Stormhaand det Nordhavs Speil,
Bød saa sine Gutter at heise Seil.

Hun satte de vakreste Gjenter i Rad
At følge vor Idræt med Smil og med Kvad,
Og selv sad hun høit i sin Sagastol
Og Maaneskinskaaben opunder Pol.

Da løsned Begeistringens rullende Faann,
Da døbtes vi af hendes mægtige Aand,
Da stod over Fjeldet et Syn i Glød,
Som siden os maner indtil vor Død.

Björnstjerne Björnson.

Fædrelandssang.

479

Björnson

Ja vi elsker dette Landet,
Som det stiger frem
Furet, veirbidt over Vandet
Med de tusend Hjem,
Elsker, elsker det og tænker
Paa vor Fa'r og Mo'r
Og den Saganat, som sænker
Drømme paa vor Jord.

Dette Land har Harald bjerget
Med sin Kjæmperad,
Dette Land har Haakon verget,
Medens Øivind kvad;
Paa det Land har Olav malet
Korset med sit Blod,
Fra dets Høie Sverre talet
Roma midt imod.

Bønder sine Øxer brynte, 480
Hvor en Hær drog frem;
Tordenskjold langs Kysten
lynte,
Saa den lystes hjem.
Kvinder selv stod op og strede,
Som de vare Mænd.
Andre kunde bare græde;
Men det kom igjen.

Haarde Tider har vi døiet,
Blev tilsidst forstødt;
Men i værste Nød blaaøiet
Frihed blev os født.
Det gav Faderkraft at bære
Hungersnød og Krig,
Det gav Døden selv sin Ære —
Og det gav Forlig!

Fienden sit Vaaben kasted,
Op Vesiret for,
Vi med Undren mod ham hasted;
Thi han var vor Bro'r.
Drevne frem paastand af Skammen
Gik vi sønderpaa;
Nu vi staa tre Brødre sammen
Og skal saadan staa!

Norske Mand i Hus og Hytte,
Tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
Skjønt det mørkt saa ud.
Alt hvad Fædrene har kjæmpet,
Mødrene har grædt,
Har den Herre stille lempet,
Saa vi vandt vor Ret!

Ja, vi elsker dette Landet,
Som det stiger frem
Furet, veirbidt over Vandet
Med de tusend Hjem.
Og som Fædres Kamp har hævet
Det af Nød til Sei'r,
Ogsaa vi, naar det blir krævet,
For dets Fred slaar Leir!

Bjørnstjerne Bjørnson.

De tre høie Ord.

I. S. Munch

Naar Harpen tier ved breden Bord,
Da trives ei Samfundets Glæde;
Thi hører, Brødre, tre høie Ord,
Som Skalden til Harpen vil kvæde!
Og, Nordmænd, haver I Norge kjær,
Af Hjertets Fylde da istemmer her!

Se Granen hisset saa stolt og skjøn
Paa Fjeldets den høieste Tinde!
Hvor modig kneiser dens Krone grøn
Og ler ad de stormende Vinde! —
Saa stande hver Nordmand med roligt Mod,
Om Norge end kræver hans Liv og Blod!

Se, Sarpen skrider med kraftig Fod
Og taaler ei Baand eller Lænke;
Som Yngling blusser den Gubbe god;
Hans Kraft ei Aarhundreder krænke. —
I Kraft saa lue hver Norges Mand
For Fædres elskte og hellige Land!

Se, Havet fraader mod Norges Kyst;
De Klipper det agter at fælde;
Men Klipperne stander Bryst ved Bryst
Og enige trodser dets Vælde; —
Saa Enighed knytte til Norges Sag
Hver Nordmand til Norges den sidste Dag!

J. S. Munch.

Norsk Flagsang. 481

Schwach

Mens Nordhavet bruser mod fjeldbygt Strand
Og stolte Erindringer vækker
Om Fædrenes Ry, som til fjerne Land
Det bar paa de nordiske Snekker, —
Op, Nordmænd, sjunger til Harpens Slag
En Skaal for Norriges unge Flag!

Du Blomster af Palmen paa Friheds Grund!
Skjøn er du at skue trefarvet;
Det hvidene Kors i den røde Bund,
Det har du af Dannebrog arvet;
Men Hjertebladet, det mørkeblaa,
Af Frihedens Marv maatte først udgaa.

Fra Himlen faldt Dannebrogsfanen ned,
Blev Tvillinglands-Snekkernes Smykke
Og stod gjennem Sekler i Krig og Fred,
Omstraalet af Hæder og Lykke.
O Flag for Norrig, stand evig saa!
Mist aldrig dit Hjerteblads høie Blaa!

C. N. Schwach.

Dansk Hilsen til Norge.

481

Grundtvig

O hil dig, Norge,
Med Dal og Fjeld!
Jo færre Borge,
Desmere Held!
Paa dine Gaarde
Blandt Klipper haarde
Er Byrden let,
Der Grander trygge
Til Bonde-Lykke
Har Odelsret!

Dig selv du ligne,
Da faar du Pris!
Dig Gud velsigne,
Da blir du vis!
Lad Tro og Tale
I alle Dale
Sig røre frit!
Da Friheds Smykke,
Da Liv og Lykke
Og Lys er dit!

N. F. S. Grundtvig.

Om Drømme.

481

Monrad

(Brudstykke af et Foredrag).

Der er forsjellige ligesom Grader i Drøm, eller Drømmen kan faa større eller mindre Kraft, større eller mindre Lighed med den vaagne Tilstand. Den svageste Drøm er endnu meget løs og usammenhængende; vor Sjæl er næsten ganske nedsunken i Uvirksomhed, og det er kun enkelte, løsrevne Forestillinger, der rører sig i os, der ligesom dukker op og kruser Overfladen af det Søvnens Hav, hvori al Tanke er druknet. Naar vi vaagner, ved vi næsten kun, at vi har drømt, uden at vi 482
kommer ihu, hvad; der staar kun for os et Virvar af Billeder eller rettere kun Brudstykker af Billeder, der har tumlet sig i vor Sjæl, men ikke har kunnet samle sig i noget helt eller klart. Dette er egentlig den uskadeligste Art af Drøm; den har ikke anstrengt eller angrebet os; der var intet, der i mindste Maade kunde fængsle Erindringen: i det Øieblik, vi vaagner, er den sporløst bortdunstet. Saadanne er Børns og sunde Menneskers saa at sige Hverdags-Drømme. Men undertiden kan Drømmen faa mere ligesom Kraft og Liv; Forestillingerne bliver klarere og mere sammenhængende; der bliver et Slags Orden og Rimelighed deri, som mere og mere ligner den, der hersker i den vaagnes Tanker og Fornemmelser. Det er denne, som man kalder den livagtige eller, som Almuen træffende siger: skillige Drøm, naar vi nemlig tydelig kan skjelne, hvad vi drømmer. Dette er nu aabenbart Indbildningskraftens Verk, der her er i fuld Virksomhed, medens fremdeles Sanserne er lukkede. Ogsaa naar vi er vaagne, kan vi jo ved Indbildningskraftens Hjelp forestille os mange Ting, som enten slet ikke er virkelige eller ialfald for Øieblikket ikke er tilstede; vi gjenkalder ligesom for et indre Øie Syner, som vi engang har havt,

eller kan endog ved at tage disse ligesom fra hinanden og igjen efter Godttykke sammensætte dem, danne os Billeder, som aldrig nogen har seet, og som ikke har noget tilsvarende i den virkelige Verden. Se, dette er jo noget, som enhver ved, han kan gjøre, hvad Øieblik han vil, og der forekommer os ogsaa om Dagen, uden at vi just udtrykkelig vil det, mangen Forestilling om fraværende eller endog blot indbildte Ting, idet Tankerne blot gaar sin egen Gang uden bestemt Øiemed. Kun ved vi da meget godt, at det kun er Forestilling, kun Indbildning, og vi kan, hvad Øieblik vi vil, forjage den. Isøvne driver nu Indbildningen det samme Spil, ja meget mere uhindret, og vel at merke, uden at vi da er os bevidste, at det er Indbildning. Meget mere forekommer det os da altsammen som virkeligt; vi mener virkeligen at være i den Tilstand, virkeligen at se og høre de Ting, som kun er i vor Indbildning. Hvoraf kommer nu dette, vil man sige, at Indbildningens Fostre da ser ud som virkelige? 483
Væsentligen deraf, kan vi svare, at man da ikke har den sande Virkelighed at sammenligne eller ligesom at maale dem med, hvilket igjen for en stor Del har sin Grund i, at Sansernes Porte, som sagt, er lukkede. Thi derved er for os Forbindelsen afskaaren med den virkelige Verden, hvoraf vi er omgivne, og vor Sjæl er ligesom indestængt i sig selv, kun overladt til sine egne Forestillinger. De virkelige Ting, der omgiver os, og som i vaagen Tilstand i hvert Øieblik falder i vore Sanser, virker da paa os med en Kraft og Tydelighed, ved Siden af hvilken de blotte Forestillinger nødvendig maa staa tilbage og vise sig som, hvad de i Sandhed er, nemlig blotte Forestillinger uden Virkelighed. Naar Solen er oppe, ser man ikke Maanen og Stjernerne, eller om Maanen ogsaa kan skimtes, saa bliver dog dens laante Lys saare blegt og mat. Men naar Solen er gaaet ned, da fremglimter alle de mindre Lys, og Maanen skinner blank, som om den var selvlysende. Saaledes vil ogsaa Indbildningskraftens Billeder vise sig i klart Lys og se ud som selvstændige Skikkelser, naar de ikke fortrænges eller fordunkles af det Virkelighedens Lys, der falder i den vaagne Sans.

Jeg kan, om jeg vil, i dette Øieblik forestille mig f. Ex. en Ørn, der flyver her i Salen over Deres Hoveder, eller endog tænke mig et Fabeldyr, der er „Løve foran, i Midten en Gjed og bagtil en Slange," derhenne ved Døren. Jeg kan videre tænke mig, at Ørnen skriger efter Bytte, eller at Uhyret efter Behag brøler, mekrer eller hvisler. Men paa samme Tid giver mine Sanser mig et tydeligt Vidnesbyrd om, hvor jeg er, og hvad her er; jeg overser med Klarhed Rummet og ser godt, at der er ingen Ørn og intet Uhyre; jeg hører min egen Røst og forresten kun en — mig meget behagelig — Stilhed; det kan saaledes ikke et Øieblik falde mig ind at tvivle paa, at jo hine Billeder kun var dannede af min egen Indbildningskraft. Men sæt, at isteden derfor mine Øine var lukkede, saa at intet virkeligt Syn kunde naa mig, at jeg ikke engang vidste, de var lukkede, og heller ikke havde Evne til at aabne dem, naar jeg vilde; sæt, at heller ingen Lyd udenfra enten naaede eller kunde naa mig igjennem 484

Øret: ingen Tvivl om, at hvis hine eller hvilkesomhelst andre Billeder uvilkaarlig opstod for mit indre Øie eller Øre, uden at de altsaa havde nogen Modvægt eller stod ligesom under Opsigt af de ydre Fornemmelser, da vilde de uden videre forekomme mig som virkelige. Thi jeg havde da ikke Syn eller Sans for nogen anden Virkelighed.

Der har vi da i kort Begreb, hvad Drømme egentlig efter sit Væsen er, nemlig Forestillinger eller Indbildninger i Sjælen, der sætter sig i Virkelighedens Sted og tager sig ud som virkelige Ting, fordi den sande Virkelighed i Søvnen er bleven borte for os. Det forbigangne og det fraværende synes at være os nær, fordi det, der i Virkeligheden er os nær, ikke fornemmes, saa at sige: ikke er for os. Selv det rent opdigtede har det samme Sandhedens Præg, fordi jeg i det hele kun lever i en Opdigtelsens Verden, og fordi jeg ikke erfarer noget af disse klare og sterke Indtryk fra Virkeligheden, der kunde vise hine tilbage inden deres Grændser.

Hvor livagtig end Drømmen kan være, og hvormegen indre Sammenhæng der end for en Stund kan synes at være deri, saa kan den dog paa ingen Maade taale Sammenligning med den faste Regelmæssighed, der hersker i den for den vaagne Sans tilgjængelige virkelige Verden. Her bestaar alle Ting og er knyttede til hinanden ifølge uforanderlige Love; intet kan enten fremkomme eller forsvinde eller overhoved forandres uden tilstrækkelige Aarsager, der igjen har sin bestemte Plads i Tingenes almindelige Orden. Naar Væggen derhenne er af Mur, saa kan den ikke uden videre forvandles til en Tømmervæg; man maatte ialfald tage Muren bort og bygge af Tømmer isteden, og Tømmeret vilde ikke komme af sig selv, men maatte skaffes tilveie derfra, hvor det virkelig er, og ved de dertil nødvendige Midler. Men intet er i Veien for, at jeg kunde forestille mig, at Væggen var af Træ og i næste Øieblik gjerne af Sølv; og naar man i Drømme blot forestiller sig noget, saa staar det der; Indbildningskraften behøver ikke at umage sig med at skaffe Træet bort og Sølvet frem, den blot slipper eller glemmer det ene og tager det andet isteden. Om 485
Drømmen derfor end en god Stund gaar nogenlunde regelmæssig frem og holder sig i et engang betraadt Spor, er man dog ikke sikker for, at den i et Øieblik kan omskiftes, saa at en Hest, inden man ser sig om, er bleven til en Hane, en Lerhytte til et Marmorslot eller omvendt. Især har den ene Drøm i Regelen ingen Sammenhæng med den anden, og medens i det vaagne Liv den ene Dag fortsætter den anden, saa at Morgenen begynder, hvor Aftenen slap, saa har hver Nat sine Drømme for sig, der ikke har noget at gjøre med den foregaaendes eller den efterfølgendes. Og det er saare godt; thi det er netop ved den faste Sammenhæng, at det vaagne Liv hævder sin Overmagt over Drømmenes flygtige Skikkelser. Dersom den ene Nats Syner fulgte efter den andens med samme Regelmæssighed, som Dag følger efter Dag, kunde Mennesket let komme i Vildrede med, hvad der var sandt, og hvad der var Indbildning, og den sørgeligste Aandsforvirring kunde blive Følgen.

Jeg har hørt fortælle om et ungt Menneske, en Krambodsvend i en af Norges Smaabyer, der var i dette ulykkelige Tilfælde. Hans Dage gik meget ensformig og tildels surt med at staa i Høker-Boden og sælge Sild, Brændevin osv.; dertil fik han smal Kost og ofte Knubord af en vranten Husbonde. Men om Natten tog han sin Mon igjen; da var han selv Husbonde og en rig Kakse, der boede i et Slot og levede i alslags Herlighed og Glæde. Og disse Drømme antog efterhaanden en saadan Fasthed, at han, naar han lagde sig om Aftenen, kunde være omtrent ligesaa vis paa Slaraffenlivet i Slottet, som paa at han næste Morgen skulde staa i Høker-Boden og faa Sild og Velling til Middag. Hans Liv faldt saaledes ligesom fra hinanden i to modsatte Vilkaar, der syntes at have lige meget at betyde; han var selv saa at sige to Personer og vidste efterhaanden ikke ret, hvem eller hvad han egentlig var. Den naturlige Følge var, at han gik fra Forstanden og endte sine Dage paa et Galehus.

Til al Lykke er saadanne Tilfælde i ethvert Fald yderlig sjeldne Undtagelser, medens Regelen er, at Drømmen med al sin Livagtighed dog beholder sin flygtige, foranderlige Art. Kun Dagens Liv er, som Sandheden, et med sig selv 486
overensstemmende, i stadig Følge fortløbende, medens Nattens Drømmeliv, som Løgnen og Indbildningen, splitter sig i tusende forskjellige og hinanden modsigende Skikkelser. Dertil kommer, at den Verden, der viser sig for os i vaagen Tilstand, er fælles for os alle, de Ting, vi fornemmer, fornemmes væsentlig paa samme Maade af andre Mennesker, hvorimod den drømmendes Verden udelukkende er for ham; han er i Drømmen, som vi nylig udtrykte det, indestængt i sig selv og aander ikke af den almindelige Fornuftens og Sandhedens Livsluft, der omfatter den hele Menneskehed, og hvoraf ogsaa hver enkelt nærer sin sande aandelige Tilværelse.

Vi har hidtil for det meste søgt at besvare os det Spørgsmaal, hvad det er at drømme, og hvorledes man overhoved drømmer; det ligger nu nær ogsaa at spørge, hvad man da i Almindelighed drømmer, eller hvorfra Drømmen faar sit Indhold. Naturligvis er det vort vaagne Liv, de Ting og de Tanker, der om Dagen sysselsætter os, der ogsaa paa en eller anden Maade kommer igjen i Drømme. Drømme er jo, som vi har seet, Forestillinger; men alle Forestillinger stammer fra, hvad vi har seet, hørt eller overhoved fornummet. Den, der intet havde erfaret, vilde saaledes heller ikke kunne have nogen Drøm. Allersædvanligst er det da simpelthen Levninger af Dagens nærmeste Indtryk, der bliver tilbage i Sjælen, og hvoraf Drømmen ligesom laver en forvirret Lapskaus. Fiskeren drømmer saaledes vel mest om sine Fiske, sine Garn, sin Baad eller om Søens Hændelser, Landmanden om sine Agre, sine Lader, sine Heste, om Regn og Solskin, Fæhyrden om sine Kjør og Faar, sit Smør og sin Ost osv. Den nærmere Beskaffenhed af de enkelte Drømme, det uvilkaarlige Valg, der gjøres mellem forskjellige Billeder, der kunde ligge lige nær, og disses mørke eller lyse Farve afhænger i Almindelighed af den Sindsstemning, i hvilken man sovnede ind, eller af Legemets Befindende under Søvnen. Trykkes jeg f.

Ex. af et eller andet ubevidst Ildebefindende, da vil mine Drømme i Almindelighed antage et ubehageligt Grundpræg; de kan iøvrigt være meget forskjellige, men vil alle have det tilfælles, at jeg synes at være i en eller anden Forlegenhed, Ængstelse o. 487
desl. Sedvanlig har den drømmende Sjæl ogsaa en dunkel Følelse af, hvad Tiden lider, af Veirligets Beskaffenhed osv., og denne Følelse har da ogsaa sin Indflydelse paa Drømmen. Ogsaa kan enkelte dunkle og forvirrede Fornemmelser trænge ind gjennem de ellers lukkede Sanser og bidrage sit til at bestemme Drømmens Retning eller udmale et og andet Træk. En Husmoder paa Landet drømte en Morgenstund, at hun var oppe for at bage Fladbrød, og at hendes Mand hug Bagsteved til hende i det nærliggende Vedskjul. Men Huggene blev bestandig sterkere, indtil hun endelig vaagnede og erfarede, at en fremmed stod udenfor Døren og bankede paa Døren for at indlades. Naturligvis var det disse gjentagne Slag paa Døren, der dunkelt havde gjort et Indtryk paa hendes Hørelse, og som da enten havde passet sig ind i den begyndte Drøm om Bagningen eller maaske endog fra først af havde vakt Forestillingen om Hugning af Bagsteved og derigjennem bragt Konen til at indbilde sig, at hun skulde bage.

Mangengang synes alligevel vore Drømme at ligge temmelig langt afveien for vore daglige Sysler og Tanker, og vi kan ofte med Forundring spørge os selv, „hvorledes vi dog kunde komme til at drømme om saadant?“ Men dertil kan være forskjellige Grunde. Drømmen viser ialfald, at der er mere i et Menneskes Tanke, end han altid selv ved af. Mange Ting, som vi engang har erfaret, eller som engang har gjort Indtryk paa os, har efterladt Spor i vor Sjæl, der ikke er aldeles udslettede, om de end i lang Tid har været ligesom trængte i Baggrunden af andre Tanker, der har optaget os. Men netop under Søvnen, naar vor daglige Syssel og det, der ellers holder vort Sind i Spænding, hviler, har hine halvglemte Erindringer allerlettest for at dukke op i Sjælen. Længst forsvundne Tilstande og Personer, som vi fordum har kjendt, men som enten er døde eller fraværende, og som vi under Dagens Travlhed kun har liden Tid til at tænke paa, svæver i Drømme let for vor Tanke og synes da naturligvis nærværende. Især er det Barndommens og Ungdommens sterkt rodfæstede Indtryk, der ellers med Magt holdes ligesom nedtrykte af det senere Livs 488
Sysler og Bekymringer, men som ofte ligesom kun venter paa, at dette Tryk under Søvnens Ro skal ophøre, forat de paany kan trænge sig frem i Sjælen. Idet nu disse gamle Minder ogsaa kan blande sig med Forestillinger, der er laante fra den senere Tids Forhold, fremkommer ofte helt sælsomme Billeder. En ældre Mand kan saaledes godt drømme sig som Barn i sine Forældres Hus, og at han f. Ex. faar Stryg af sin Fader, medens han paa samme Tid ser sig omgiven af voxne Børn osv.

Ofte kan vi have modtaget Indtryk, der var saa svage, eller som vi har lagt saa lidet Mærke til, at vi i vaagen Tilstand ikke engang formaar at kjende dem igjen; alligevel kan et Spor være blevet hængende i vor Sjæl, hvilket i Drømme kan komme

for os; vi mener da at have drømt noget ganske nyt, om en ganske ubekjendt Egn eller ganske fremmede Personer, medens det dog igrunden har været en Erindring, der har sysselsat vor Sjæl. Der fortælles om en gammel Professor i Kjøbenhavn, at han en Nat drømte, at en bekjendt kom til ham og opfordrede ham til at gaa med ud i den botaniske Have for at se en sjelden Plante, der netop stod i Blomst. Vennen nævnte derhos Plantens latinske Navn, et Navn, som Professoren endnu huskede om Morgenen, men som var ham fuldkommen ubekjendt. Imidlertid fik han, ved at spørge sig for, at vide, at der virkelig var en Plante, der hedte saa, og at denne netop da stod i Blomst. Sagen forekom ham underlig; thi det var jo ikke at tænke paa, at hans Indbildningskraft kunde have opdigtet et Navn, som virkelig fandtes. Han søgte da nøie efter, hvor han nogentid kunde have hørt eller læst dette Navn, og fandt det endelig i en Bog, som han havde læst for tredive Aar siden. Han havde saaledes upaatvivlelig seet dette Navn i forbigaaende; men da han ei var plantekyndig, havde han ikke lagt synderlig Mærke dertil og var sig nu slet ikke bevidst, at han kjendte det. Men alligevel var Navnet blevet siddende ligesom slumrende i hans Sjæl og var nu efter saa mange Aars Forløb igjen pludselig opvaagnet.

M. J. Monrad.

Tordenveir.

489

Ørsted

De fleste forskrækkes i Tordenveir mere over Skraldet end over Lynilden, uagtet det er denne, som gjør Skaden. Lynilden kommer altid foran Tordenen, ligesom Glimtet af en affyret Kanon foran Knaldet. Naar der skydes med en Kanon om Natten, og man staar noget langt borte, merker man dette ret tydelig. Jo længere man er fra Kanonen, desto længere varer det, fra man har seet Glimtet, til man hører Knaldet. Naar man ved ret nøie, hvor langt en Kanon, som affyres, er borte, og man har et Ur, der viser Sekunder, i Haanden, behøver man ikkun at se efter, hvor lang Tid der gaar hen imellem Glimt og Knald, for at vide, hvormange Sekunder Lyden har været underveis, og deraf udregne, hvor langt den gaar i et Sekund.

Et Sekund er den Tid, som Perpendikelen i de sedvanlige store Stueure behøver for at gjøre en Sving fra en Side til en anden. Naar man ophænger en liden Nøgel ved en fin Traad, der er 38 Tommer lang, og lader den svinge sagte frem og tilbage, bruger den omtrent et Sekund til at gjøre en Sving.

Man har fundet, at Lyden behøver omtrent 33 Sekunder for at gaa en Mil, lidt mere eller mindre, alt eftersom det er koldere eller varmere, Vinden med eller imod. Den gaar da en halv Mil i 16½ Sekunder, en Fjerding i 8¼ Sekund, og i et enkelt Sekund gaar Lyden 545 Alen. Naar man ved dette, kan man ved ethvert Tordenveir

udregne, hvor langt Tordenskyen er borte. Hengaar der 66 Sekunder imellem Glimt og Skrald, saa er den 2 Mil borte, hengaar der 33 Sekunder, er den 1 Mil borte o. s. v. Passer man ret paa, kan man ogsaa snart merke, hvor hastig Tordenskyen nærmer sig; dog kan man her let forregne sig, naar der trækker Tordenskyer op fra flere Sider. Naar man merker, at Tordenveiret nærmer sig hurtig, bør man iagttage de Forsigtighedsregler, hvorom jeg snart skal tale.

Det er lykkedes Naturgranskerne at komme efter Lynildens Natur, saa at de kan eftergjøre den i det smaa. Rigtignok er den Lynild, vi ved Kunst kan frembringe, ikkun meget svag og ligner kun den, der kommer fra Skyerne, som et svagt Pistolskud 490
kan ligne Skuddet af den største Kanon; men til vor Oplysning er det nok, at der dog er en saadan Lighed. Man har kaldt den hemmelighedsfulde Kraft, hvorved Lynilden frembringes, Elektricitet. Denne store Naturkraft kan med en forunderlig Hurtighed løbe igjennem Guld, Sølv, Kobber, Tin, Jern, Bly og andre Metaller; ogsaa igjennem Vand gaar den meget let; men derimod gaar den kun med megen Vanskelighed igjennem Sten, Glas, tørt Træ, Silke og Uld. Man kalder de Legemer, hvorigjennem den gaar meget hurtig, gode Ledere for Elektriciteten, men dem, der kun meget vanskelig lader den komme igjennem, slette Ledere. Hvor Lynilden træffer tilstrækkelig Gjennemgang gjennem gode Ledere, kan den gjennemløbe dem uden at gjøre Skade, ja uden engang at varme Lederen; men er Gjennemgangen den for snever, saasom i en Jerntraad, saa bliver Lederen glødende hed og kan enten smelte eller endog forvandles til en Damp. Slette Ledere splitter Lynilden, naar den i Mængde kan trænge ind. Lynilden søger altid helst de gode Ledere, hvor den kan træffe dem. Et Træ, der staar paa sin Rod og altid indeholder megen Fugtighed, er en temmelig god Leder; derfor søger Lynilden hellere sin Vei igjennem et Træ ned i Jorden end igjennem Luften. Alle Mennesker og Dyr er bedre Ledere end Træet; derfor søger ogsaa Lynilden hellere sin Vei igjennem dem end igjennem Træet. Heraf læres, at man ikke skal søge Ly under et Træ, naar et Tordenveir svæver over Hovedet; thi først søger Lynilden lettere sin Vei gjennem det høiere Træ end igjennem den blotte Luft; men er den først i Træet, og et Menneske eller Dyr staar nær derved, saa springer den let over derpaa fra Træet. Da Hø eller Halm næsten altid har lidt Fugtighed, er Stakke og Hesjer ligeledes farlige Tilflugtssteder. Efterdi en Mand tilhest er høiere end en Mand tilfods, er han ogsaa udsat for større Fare. Er man paa fri Mark i et Øieblik, hvor Tordenen svæver over Hovedet, kan man ikke sikre sig bedre end ved at lægge sig ned. Man vil iøvrigt selv i paakommende Tilfælde lettest finde paa de bedste Midler, naar man betænker, at Lynilden stedse søger den høieste Leder af lige gode og den bedste af dem, der nogenlunde er lige høie, 491
og at den paa sin Vei lettelig springer over fra en slettere til en bedre Leder. Befinder man sig ganske nær ved et Hus under et Tordenveir, maa man vogte sig for at staa tæt ved et Tagdryp eller lige i en Dør; thi Lynilden søger let det ned ad Taget

strømmende Vand og de fugtige Vægge, men springer atter let derfra til Menneskelegemet, der leder meget bedre. Hvor der er Tagrender eller mange Jernbolte eller andre metalliske Dele, maa man holde sig vel derfra. Inde i Huset maa man ikke holde sig for nær til Skorstene eller Kakkelovne; thi Røg er en god Leder, Sod ogsaa, Jernovne og Jernrør endnu langt mere. Det er ogsaa klogest at holde sig noget fra Vægge og Vinduer. Da Røgen er en god Leder, gjør man ikke ilde i at slukke Ilden paa Skorstenen, naar et Tordenveir kommer meget nær; kun maa man ikke slukke med Vand, hvis Dampe kan tiltrække Lynilden stærkere end Røgen. Paa Steder, hvor mange Huse med rygende Skorstene staar nær ved hinanden, lader man hellere Ilden brænde, da de mange tiltrækkende Punkter kan bidrage til at svække den Elektricitet, som frembringer Lynilden. Er man tilsøs, paa et Skib eller i en Seilbaad, bør man ikke, uden at Skibsarbeidet fordrer det, holde sig for nær til Masten eller det Strøg, hvor Lynilden kunde søge den letteste Vei fra Masten til Vandet. Er man i en Baad, hvis Mast kan lægges ned, bør man benytte dette, dersom Omstændighederne ellers tillader det.

Man lægge vel Mærke til, at disse Forsigtighedsregler ikke behøves, uden naar Tordenveiret er nærved, og endda bør man ikke ængste sig, om man hindres fra at iagttage disse Regler; thi Tusender af Tordenveir kan trække hen over et Sted, uden at et Menneske træffes af Lynilden. At bruge Forsigtighed, hvor man kan, er fornuftigt; utidig Ængstelighed strider ligemeget imod Religion og Fornuft.

Man ved nu, at man kan sikre enhver Bygning imod Lynild ved de saakaldte Tordenledere eller rettere Lynafledere. Man opstiller da en høi Jernstang paa Taget af Huset og anlægger en Ledning af Jernstænger lige ned til Jorden, eller man belægger hele Rygaasen af Huset og alle fremstaaende Dele, især Skorstene, med en 492
Strimmel Kobber eller Bly og anlægger ligeledes en Ledning af samme Metal ned til Jorden. Lynilden følger da denne og beskadiger ikke Bygningen. Man kan ligeledes sikre et Skib ved at give Masten eller, hvor der er flere Master, den høieste en Afleder, hvis nederste Ende er bøiet saaledes, at den gaar ud i Havet. Paa Dampskibe behøver man ikke at anbringe Afleder, fordi Jernskorstenen har en dygtig Jernforbindelse med Kjedelen og denne med Maskineriet, hvorfra en Jernaxel og Jernhjul gaar ud i Vandet. Kun naar Masten er meget høiere end Jernskorstenen, burde der fra Spidsen af Masten gaa en Leder ned til Skorstenen.

Det er nu omtrent 90 Aar, siden Lynafledere blev udtænkte. I Førstningen holdt mange det for et urimeligt Indfald at ville aflede Lynilden; men Aar for Aar viste Erfaringen Opfindelsens store Nytte. I Siena, en Stad i Italien, er der en Kirke, hvor Lynilden i forrige Tider ofte slog ned, som den da oftere rammer Kirker og andre høie Huse end de lave. Man gav derfor dette Taarn en Lynafleder. Folket, som paa dette Sted er katholsk og mindre oplyst end Menigmand hos os, blev derover meget forbitret, da det indbildte sig, at saadant maatte fortørne Gud. Gjerne havde de revet

den ned, dersom de havde turdet og kunnet. Men nu kom et Tordenveir; det var den 10de August 1777. Lynilden, som saa ofte havde beskadiget Kirken, slog atter ned deri; men se, den fulgte uden noget Spring Aflederen. Folket flokkede sig snart omkring den og saa med Forundring Kirken uskadt; ja der var endog nogle, som lagde Merke til, at en Edderkop havde i en Krog spundet sin Væv op til Lynaflederen, og at ikke engang denne svage Væv var bleven beskadiget af den forbifarende Lynild. Man kan let tænke sig, at den, der havde lagt Merke til dette, viste de andre det, saa at hele Byen blev overbevist om Opfindelsens Ypperlighed.

H. C. Örsted.

SMAAVERS. 493

1. Guds Væsen.

Nos, quid sit Deus, haud comprendere mente valemus.
Solo ex effectu novimus esse Deum.
Ignis sic formam nequeat cognoscere cæcus,
Scit tamen esse ignem, corpora quando fovet.

Ludv. Holberg.

Guds Væsen kan vi ei med vore Tanker gribe;
Af alt, hvad han har skabt, vi ved, at han er til.
Den blinde, ser han end af Ilden ei en Stribe,
Han føler Varmen dog og ved, at der er Ild.

(Oversat af „Jens Justesen“).

2. Gravskrift over Tordenskjold.

Conditur hac urna Borealis gloria Ponti,
Danorum plausus deliciæque breves,
Ferrea quem Lachesis raptum florentibus annis,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

Ludv. Holberg.

I denne Grav er lagt vort Nordhavs Sir og Ære,
De danskes Ros og Lyst, skjønt kort saa skulde være.
Thi Parcen rev ham bort midt i hans friske Vaar;
Hans Seire talte hun og glemte rent hans Aar.

(Oversat af „Jens Justesen“).

3. Om Tordenskjold.

Lusibus exponens vitam terraque marique,
Tandem lusoris tollitur ipse dolo.

Ludv. Holberg.

I Stridens Leg saa tidt han Døden overvandt;
I Legens Strid den Vei dog til hans Hjerte fandt.

(Oversat af „Jens Justesen“).

4. Kvinderne.

Matronæ nostræ sunt tanquam lilia campi:
Nec filant neque nent et tamen, Ole! vigent.

Ludv. Holberg.

Ved Lilien paa Mark nu lignes maa en Kvinde:
Hun ei arbeide vil, ei mere sy og spinde.

(Oversat af Ludv. Holberg).

5. Til dem, som foragter sit Modersmaal.

Quum lingvam patriæ spernis, consumere fruges
Non dedignaris, quos generare solet.

Ludvig Holberg.

Mens Fædrelandets Sprog saa lidet dig behager,
Jeg ser dets Korn og Most dog ganske godt dig smager.

(Oversat af „Jens Justesen“).

6. Under Skuespiller Londemanns Portræt.

494

Man sukker, for han er ei mer;
Man husker, hvad han var, — og ler.

J. H. Wessel.

7. Under Wessels Portræt. 494

Han syntes født til Bagateller,
Og noget stort han blev ei heller.

J. H. Wessel.

8. Gravskrift over Wessel. 494

Han aad og drak, var aldrig glad,
Hans Støvlehæle gik han skjæve;
Han ingen Ting bestille gad,
Tilsidst han gad ei heller leve.

J. H. Wessel.

9. Til Filet. 494

I Prosa, siger du, du skriver ei, Filet!
Du lyver, — dine Vers kan bedst bevise det.

C. Fasting.

10. Ved Elises Grav. 494

Dyd, Skjønhed og Forstand, alt med Elise dør,
Og Gratierne strax blev tre igjen som før.

C. Fasting.

11. Ved Wessels Død. 494

Graad smelted hen i Smil, naar Wessels Lune bød,
Og Glædens Smil forsvandt i Taarer ved hans Død.

J. Baggesen.

12. Barndommen.

494

Ak ingensteds er Roserne saa røde,
Og ingensteds er Tornerne saa smaa,
Og ingensteds er Dunene saa bløde
Som de, vor Barndoms Uskyld hvilte paa.

J. Baggesen.

13. Livsvisdom.

494

Først og fremmest: hvad du bør!
Siden: hvad dig huer!
Gjør tilgavns, ihvad du gjør!
Sky, hvad intet duer!

J. Baggesen.

14. Under Tyge Brahes Portræt.

494

Sank end Borgen, høit du bygde,
Løber Jorden rundt i Skolen, —
Sørg kun aldrig for dit Rygte,
Som staar op og gaar med Solen.

N. F. S. Grundtvig.

15. Ludvig Holberg.

495

Hil dig, du Videts Digter-Konning!
Som Bien fik du Braad, bag Braadden Honning!

H. C. Andersen.

Vulkanske Udbrud.

495

Kjerulf

Naar der under Jordrystelser, Askeregn og Udstrømning af Dampe og Gaser veltes smeltet Stenmasse, Lava, ud af Krateren eller af en anden Aabning paa det vulkanske Bjergs Side, da siger man, at Vulkanen har et Udbrud. Efter en saadan kommer da ofte en lang Tilstand af Hvile. Saaledes har Øen Volcano ved Sicilien ikke havt noget Udbrud siden 1775. Hekla har for hver Gang hvilet, engang blot i 6 Aar, flere Gange omkring 20 Aar, omkring 50 Aar, engang endog i hele 74 Aar. Man har talrige Exempler paa, at Vulkaner ganske har ophørt med Udbrud, man kalder dem da udslukkede. Midt i Frankrige ligger en hel Samling af saadanne udslukkede eller døde Vulkaner. Ofte er deres Kratere ganske tilstyrtede og fast ukjendelige, endog fyldte med Vand, som i Tidens Løb har samlet sig i Fordybningen, og saaledes forvandlede til smaa kredsrunde Søer eller Sumpe. Ved Rhinen, hvor der nu ingen Vulkan længer er i Virksomhed, er der dog mange gamle Spor. Det, der ligger os nærmest, er en ganske liden udslukket Vulkan Syd for Staden Cøln ligeoverfor „de syv Bjerge“ (Siebengebirge). Her er paa en ubetydelig Høide mellem de øvrige smaa Bjerge en gammel Krater (Rodderberg), omtrent 3000 Skridt i Omkreds. Den danner nu en grøn, kredsformig Dalfordybning, i hvis Midte der ligger en Bondegaard med Ager og Eng. Ved Randen af den gamle Krater har man endnu Lavaen paa et Sted blottet. Denne Lavas Masse ligner i det ydre meget de Slakker, som falder af ved forskjellige Smeltninger, saasom ved almindelige Masovne. Ogsaa finder man her Stykker af hvid Kisel (Kvarts), som engang har været indeltede i flydende Lava og endnu er omgivne med en ganske tynd Skorpe efter Omviklingen. Disse Kiselstykker hidrører fra de omkringliggende Fjeldlag, som blev gjennembrudte ved Vulkanen.

496

Men der mangler heller ikke Exempler paa det modsatte Tilfælde, at gamle, tilsyneladende ganske udslukkede Vulkaner atter er vaagnede, eller at Fjelde, hvorom man ikke vidste, at de var Vulkaner, pludselig har givet sin rette Natur tilkjende ved et Udbrud. Enhver ved nu, at Vesuv er en Vulkan; men der var en Tid, da de omkringboende ikke drømte derom. I Begyndelsen af vor Tidsregning havde Vesuv — saa finder vi i gamle Beskrivelser — en ganske forskjellig Form fra den nuværende. Bjerget har nu en iøinefaldende tvedelt Form. Men dengang dannede det en enkelt Kegle, som var afskaaren oventil og heroppe havde et stort Daldyb eller Svelg (sikkert kun en Krater fra en endnu fjernere Tid). Bjergets Sider var bedækkede høit op med skjønne Haver og Marker, og nedad Svelgets Vægge hang vilde Vinranker. En hel Hær af Oprørere fandt ikke meget længe før Udbrudet for nogen Tid Tilhold i dette Svelg. Men i Aaret 79 efter Kristus, under den romerske Keiser Titus, kom Udbrudet. Massen af udslynget og omstrøet fin Lavasand (Aske)

ødelagde tre blomstrende Stæder ved Foden af Bjerget. Længe efter, i vor Tid, har man begyndt at opgrave de to af disse, Pompeji og Herculanum, og derved faaet Anledning til at vandre paa en længst hensvunden Tidsalders Gader, tage dens huslige Indretninger, Redskaber og Kunstsager, selv bevarede Spiser, i Øiesyn. Vi kan i disse Gader se, at Indvaanerne i Pompeji netop maa have været beskjæftigede med at istandsætte Staden efter lidt Skade af et Jordskjælv, da dette Udbrud overraskede dem og for stedse standsede Arbeidet. Der findes paabegyndte Bygninger, der ligger halvveis fremslæbte store Stenblokke, som aldrig har naaet sin Bestemmelse.

Et andet Bjerg, som vi alle kjender, som vi lærte at kjende før end Vesuv, viste i en langt nyere Tid pludselig sin vulkanske Natur, og dette Udbrud kostede mange Liv. Det samme Bjerg Arrarat i Kaukasus, som efter Mosebog afgav det første sikre Fodfæste for Noah efter Syndfloden, aabnede i Juni Maaned 1840 paa en skrækkelig Maade sin vulkanske Afgrund. Efter gjentagne sterke Jordskjælv under Løbet af to Timer udbrød med forfærdende Kraft Dampe og Gasarter, som rev uhyre Klippemasser med sig og strøede alt, stort og smaat, omkring. Dette varede omtrent en 497
Time. Men af en hel By med 1500 Indvaanere, af et Kloster, af Haver og Marker med deri beskjæftigede Arbeidere var der da ikke mere Spor. Det var altsammen begravet under Stenregnen eller indstyrtet i Afgrunde, som atter havde lukket sig, og Noahs Bjerg, siger en reisende, er nutildags igjen ligesaa ensomt som dengang, da Syndfloden havde tilintetgjort alt Liv der. Dette Bjerg, som naar en Høide af 16000 Fod over Havet (fast det dobbelte af vore høieste Fjelde), er en Vulkan. En Naturforsker, som senere besteg det for at undersøge Aarsagen til hin skrækkelige Begivenhed, fandt det helt igjennem sammensat af lignende Masser som Vesuvs og Ætnas.

En verdensberømt Forsker, Humboldt, har sammenlignet Vulkaner med Sikkerhedsventiler paa en Dampkjedel. Forat Dampkjedelen, hvori de for en Maskine fornødne Vanddampe udvikles, ikke selv skal sprænges under altfor stærkt Tryk, er Ventilen anbragt. Ventilen er en Klappe, hvorpaa der er lagt en svær Vegt. Naar Vanddampenes Tryk bliver større end denne Vegt, løfter de selv Klappen, og den overflødige og farlige Kraft undviger. Saaledes betragtede Humboldt netop en fast uafbrudt virkende Vulkan som Vesuv i de sidste Aarhundreder som en Sikkerhedsventil for Omegnen. Kun naar Ventilens Belastning blev for stor, det er, kun naar Krateren sperredes, var der større Fare. Da Vesuv i Begyndelsen af vor Tidsregning havde hvilet saalænge, at Vulkanen var gaaet af Mands Minde, da var Udgangen tilstoppet for Dampene. Derfor var ogsaa hint første Udbrud Aar 79 saa frygteligt, før „Ventilen“ kom istand.

Af Vulkanernes Historie ser man, at det ikke er selve den udstrømmende Lava — denne „flydende Ildstrøm,“ som det heder — der ved de store Udbrud anretter den

meste Skade. Vel tildækker den Eng, forkuller Skov og har endog overflydt Huse; men det er dog hver Gang kun en eller to Strømme, som ødelægger der, hvor de flyder. I videre Omkreds virker derimod andre af Udbrudets Afsnit, Jordskjælvet og Askeregnen. Jordskjælv er det farligste og frygteligste af alt. Intet kan heller mere være istand til at forfærde os, end naar den Jord, hvorpaa vi bygger og bor, bevæger sig og ryster under vore Fødder, naar den pludselig bølger op og ned som i Søgang, 498
naar den revner, og skjulte Afgrunde aabnes, og naar i Løbet af nogle Sekunder Huse og Jordstykker kastes om hverandre, Elves gamle Løb opdæmmes, og hele Klipper sprenges. Saadanne Jordskjælv var det, som ødelagde Lissabon, Portugals Hovedstad, i Aaret 1755, som herjede over Italiens sydligste Spidse i 1783, og som omstyrtede Staden Caracas i Mellem-Amerika i 1812.

Dernæst gjør Askeregnen vel den meste Skade, uagtet den vistnok ogsaa ofte efterlader frugtbar Jord. Ved den utrolige Mængde af udkastet Aske formørkes Dagen, Luften bliver kvælende tung, det fine klæbrige Støv lægger sig paa hvert Blad, hver Kvist, hvor det falder ned, og kvæler Plantelivet, hvis det ikke i Tide bortskaffes. Ved de stride Tordenbyger bliver Asken til voldsomme, dyndede Strømme, som anretter pludselig Fordærvelse. Det var Aske, ikke Lava, som begravede hine gamle romerske Stæder ved Foden af Vesuv.

Man forestiller sig gjerne Lavaen under Billedet af en glødende Strøm; men kun sjelden vil den svare hertil. Lavaen størkner meget hurtig paa Overfladen og bedækkes med mørke, kun i Begyndelsen glødende Slakker. Denne mørke Masse bevæger sig som en langsom, dampende Strøm nedover. Indentil under Dækket er Lavaen endnu flydende og skyder sig bestandig fremad; det størknede Dække rives derved især mod Enden af Strømmen idelig itu, og paa denne Maade veltes det hele fremover under en raslende Lyd af de skarpe Slakkestykker, som stødes mod hverandre. Det ligner mest en Elv under en mægtig Isgang.

Th. Kjerulf.

For Norges Seilere. 498

Welhaven

(Tale ved Sangerfesten i Arendal 1859).

Seilerne ved, at vort Land fortoner sig høit, og paa dets Kyst har Folket en vid Udsigt over Bølgerne; men ogsaa Landets indre fornemmer Havet og paavirkes deraf som af Livsaarer. Havet strækker sig ind mellem Bjerge og Bygder og til Afkroge under Fjeldvidderne; det bærer de vidtfarne Seilere did og fører dem til Ankergrund i 499
mangen Bugt, hvor Sæterstien gaar op fra det forborgne Daldyb. Naturens Herre har sørget for, at saa stor en Del af dette Lands spredte Befolkning kunde faa et

Indtryk af Havet, og dette Indtryk afspeiler vor Historie. Ligesom Norges Land har et aabent Aasyn mod Søen, saaledes er i Folkebilledet Søbedriften et fremhævet Parti; ja, i denne Færd er Folkets bedste Egenskaber aabenbarede. Naar Sagaskriften viser os Vikingelivets Kampe og Haardførhed, da peger den tillige paa det kraftfuldt higende Sind, der over øde Havstrækninger søgte frem til ukjendte Kyster, da vidner den om dette Folks Snille, om de gode Kræfter i dets Samfundsliv, der beherskede Vildheden og kunde indplantes i de fjerne Egne, hvor vore Søkonger tog Land med Sverdet.

Sandelig, Nordmanden har paa Havet store, tiltalende Minder, fjernere og nærmere, og Folket elsker dem. Men det nye Norge kan ogsaa med Tilfredshed og voxende Haab tilegne sig denne Erindring; thi den mest lysende Side af Nordmandens Nutidsliv er hans Færd paa Havet. Her ser vi ikke en liden Stats snevre Vilkaar, — her er Udfoldelsen storladen, og med den gaar Norges Navn over den vide Verden. Jeg kan ei dvæle ved denne Bedrifts Statistik, ei ved dens Forhold til Konjunkturernes Vexelspil; og om jeg kunde det, vilde jeg det ei; thi jeg vil kun udtale, hvad der slaar an i dette Festmødes glade, livfulde Stemning. Jeg vil nævne de ædle Træk af Folkebilledet, der lyser frem i Norges Søliv: den fremstræbende Aand, der forstaar sin Dont, er Herre paa sin Bane og derved sikrer sig selv Bestræbelsens Frugter gjennem alle Omskiftelser, den aabne, paalidelige Karakter, som kjendes og skattes i de fremmede Havne, Freidigheden og Heltemodet paa Kjøbmandskibet i den farefulde Bedrift. Ja, Heltemodet! Eller skal dette kun søges ombord i de svømmende Ødelæggelses-Maskiner? Skal vi maale den norske Sømands Bravhed efter vort Kvantum af kunstig Hestekraft og knusende Ildsvelg? Nei, vi kjender Seiervindinger over Storm og Bølger, vi kjender et fredeligt Heltemod paa Havet, som ei kan fordunkles af nogen Daad under Splitflaget paa det blodige Batteri. Og hvilke Gjerninger udvikles ei tilsøs i vort Lands ypperste Manddomsskole, 500
Gjerninger af uforfærdet Kraftanspændelse og af høihjertet, opofrende Menneskekjærlighed. Aar for Aar føies friske Blade til denne Saga; altid fornyes Norges Ære ved disse Bannerførere paa de brusende Vande.

Vi staar her, festlig optagne i et Sømandshjem, som Havet har aftvunget den golde Klippestrand og tilført saa stor Velsignelse, at det nu har første Rang i Landets Søbedrift. Her merker vi overalt et lykkeligt Samfunds sunde, frodige Vext; i denne Forsamling raaber vi derfor med forhøiet Lyst: Held for Norges Seilere, leve Manddomsskolen paa Havet og alle de brave norske Søgutter!

J. S. Welhaven.

Modersmaalet.

500

Grundtvig

Moders Navn er en himmelsk Lyd,
Saa vide som Bølgen blaaner;
Moders Røst er den spædes Fryd
Og glæder, naar Issen graaner.
Sødt i Lyst og sødt i Nød,
Sødt i Liv og sødt i Død,
Sødt i Eftermælet!

Moders Røst er den Vuggesang,
Der huer os bedst af alle;
Modersmaal har en himmelsk Klang,
Naar Børnene „Moder“ lalle.

Modersmaal er de fagres Sprog,
Os tryller i Ungdomstide;
Modersmaal er de kjæres og,
Vi favner som Duer hvide.

Modersmaal var de Kongers Sprog,
Vi mindes med Fryd og hædre;
Modersmaal var de Kjæmpers og,
Vi kalder med Stolthed Fædre.

Modersmaal er det Kraftens Ord,
Som lever i Folkemunde;
Som det elskes i Syd og Nord,
Saa sjunges det sødt i Lunde.

Modersmaal er det Rosenbaand,
Som store og smaa omslynger;
I det lever kun Fædres Aand,
Og deri kun Hjertet gynger.

Modersmaal er vort Hjertesprog, 501
Kun løs er al fremmed Tale;
Det alene i Mund og Bog
Kan vække et Folk af Dvale.

Modersmaalet ved Øresund
Og trindt i de grønne Lunde
Deilig klinger i allen Stund,
Men deiligst i Pigemunde.
Sødt i Lyst og sødt i Nød,
Sødt i Liv og sødt i Død,
Sødt i Eftermælet!

N. F. S. Grundtvig.

Mindesang.

501

Ewald

Kong Kristian stod ved høien Mast
I Røg og Damp.
Hans Verge hamrede saa fast,
At Gotens Hjelm og Hjerne brast;
Da sank hvert fiendtligt Speil og Mast
I Røg og Damp.
Fly, skreg de, hver som flygte kan!
Hvo staar mod Danmarks Kristian
I Kamp?

Nils Juel gav Agt paa Stormens Brag:
Nu er det Tid!
Han heisede det røde Flag
Og slog paa Fienden Slag i Slag;
Da skreg de høit i Stormens Brag:
Nu er det Tid!
Fly, skreg de, hver som ved et Skjul!
Hvo kan bestaa mod Danmarks Juel
I Strid?

O Nordhav! Glimt af Wessel brød
Din mørke Sky!
Da tyede Kjæmper til dit Skjød!
Thi med ham lynte Skræk og Død;
Fra Valen hørtes Vraal, som brød
Den tykke Sky.
Fra Danmark lyner Tordenskjold;
Hver give sig i Himlens Vold
Og fly!

Du danskes Vei til Ros og Magt,
Sortladne Hav!
Modtag din Ven, som uforsagt
Tør møde Faren med Foragt
Saa stolt som du mod Stormens Magt,
Sortladne Hav!
Og rask igjennem Larm og Spil
Og Kamp og Seier før mig til
Min Grav!

J. Ewald.

Held for Universitetet!

502

(Af en Tale ved Kristiania Universitets Halvhundredeaars-Fest 1861).

Den 2den September er en af de aarlige Festdage i Studenternes Kreds. Hvert Aar feirer vi paa denne Dag Erindringen om Universitetets Stiftelse. Iaar paa 50-Aarsdagen, den store Merkedag, har vi henvendt os til Medborgere af alle Stænder med Anmodning om, at de denne Gang i Fællesskab med os vilde gjenkalde sig hin dyrebare Erindring. Og denne Anmodning har mødt den beredvilligste Imødekommen. Den 2den September er idag en Folkefest. Hvad er det da, som har kunnet føre Medborgere af de forskjelligste Livsinteresser sammen for at feire Universitetets Fest? Det er den levende Følelse af, at denne Fest, om den end maa ligge Studenternes Hjerter nærmest, som Universitetets egne Sønner, alligevel er en almenborgerlig Fest, i Sandhed en Nationalfest. Denne Tanke staar klar for alle, og den maatte ligge nær, selv om Universitetets Stiftelse var indtruffen i en anden Tid end den, hvori den indtraf. Men nu paatrænger den sig af sig selv enhver, da vort Universitet er fremgaaet af den samme Tids Skjød, som er Moder for vor

Selvstændighed og vor Forfatning. Det er jo altsammen fremgaaet af hin underfulde Tid i vor Histories nye Morgen, hin Tid, rig paa Trængsler og rig paa herlige Gaver for Efterslegten. Derfor staar Universitetsideen for os uadskillelig sammenknyttet med Ideerne Selvstændighed og Frihed, og derfor er det os umuligt at glemme, om det ellers kunde glemmes, at politisk Frihed og Selvstændighed er inderlig forenet med videnskabelig og aandelig Frihed og Selvstændighed. Og af hine store Goder kom Universitetet foran de andre, ligesom beredende de andre Vei. Nu er det vel saa, at Universitetet kun virkede kort, inden den politiske Frihed kom, — og det er vel ogsaa saa, at var den politiske Frihed kommen først, saa maatte Universitetet nødvendigvis ogsaa være kommet efter, om Friheden ellers skulde kunne bestaa. Men det er at merke, at saa gik det ikke; det gik ikke saa, at Universitetet ogsaa kom. Men Universitetet kom først. Dette viser os Alvoret og Sandheden i hin Tids Stræben. 503
Det, man i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede arbeidede for, var ikke Løsrivelse fra Danmark og ikke en fri Forfatning, og kun faa tænkte saadanne Tanker; men det, man arbeidede for, var at faa et eget Universitet. Hvad man vilde, det var aandelig Frihed, et rigere og fuldere aandeligt Lys. Hvad man først vilde, det var Frihedens Betingelser og Frihedens Væsen og ikke dens Former, om end disse først kan give Friheden dens fulde Udtryk. Og det var denne Vilje, som gjorde Tiden værdig til at faa mere, værdig til ogsaa at faa de Former, hvori Friheden skulde komme til fuldt Liv og Rørelse. Thi med det samme Folket havde tilkjæmpet sig Opfyldelsen af hint brændende Ønske, blev ogsaa hine andre uvurderlige Goder det tildel. Og det er da ikke underligt, at vort Storting altid har omfattet Universitetet med Kjærlighed og i Forhold til Landets Evne rigelig understøttet det: det var Følelsen af Slegtskabet, det var Erkjendelsen af begge Institutioners fælles Øiemed. Og det er ikke underligt, om Festen iaften betragtes som en Nationalfest, naar vi ser, hvorledes hin Arbeiden for et Universitets Oprettelse i sin Tid mødtes af det hele Folk, hvorledes denne Sag var et Folkeanliggende i Ordets dybeste Betydning. Fra Landets Egne videnom strømmede de rige Gaver sammen, og det fulgte med, som var lagt tilside for Nødens Stund. Ja vort Universitet bærer vel et kongeligt Navn; men det har en Oprindelse, som er større. Men Navnet viser os, at Folkeønsket havde Sandhed i sig til at blive en Magt, som den kongelige Magt maatte agte.

Med dette Tilbagesyn vil vi hæve vore Hjerter til Taknemmelighed mod det naadige Forsyn og dernæst til en erkjendtlig Erindring af hine Mænd, som i Ord og Daad kjæmpede for at løfte den store Skat for os, som her staar, baade dem, som virkede meget, og dem, som gav den tilsyneladende ringe Skjerv. Og saa vil vi udraabe et Held for Universitetet, og deri vil vi først og fremst lægge det Ønske, at Videnskaberne — alt flere og flere — altid der maa dyrkes med Iver og Flid og Troskab, idet vi vel ved, at dette er det vigtigste ogsaa for Nationaliteten, da dette 504

baade skal klare og styrke den og dæmpe de ensidige Nationalbestræbelser, — men dernæst ogsaa ønske, at det over de store almenfolkelige Magter ikke maa glemme det enkelte Folk, hvori det virker, og den Folkeeiendommelighed, som skal give hint almene hos os et særeget Udtryk, — og saa vil vi endelig ønske det til Gjengjeld, at det altid maa glæde sig ved Folkets Kjærlighed, hin første Kjærlighed, som lyser ned til os fra Universitetets Grundlæggelse. Held følge Universitetet!

J. E. Thaasen.

Lærebogen.

504

Wilster

Barnet voxer tidlig fra sin Skammel,
Bliver snart til Dukketøi for klog:
Ingen, blev han nok saa høi og gammel,
Voxer fra sin lille Lærebog.

Den er simpel, ja det maa den være;
Simpel er til Barnet Faders Røst,
Simpelt er jo Smilet til det kjære,
Spæde Barn ved kjærligt Moderbryst.

Simpel er hver Blomst, som Engen klæder,
Simpel Fuglens Sang i Mark og Lund,
Simple er jo Barnets skyldfri Glæder
Og dets fromme Drøm i Dødens Blund.

Alt, hvad Hjertet elsker ret og ærer,
Sandt og godt, ser altid simpelt ud,
Derfor samme Præg og Stempel bærer
Lærebogen og dens Ord om Gud.

Læg de Ord blot dybt i Hjertets Gjemme,
Saa har Foden Lys paa Livets Sti!
Lad det lyde gjennem Broderstemme:
Vær et Barn og sæt din Fryd deri!

Gjem saa Bogens Ord! o lad dem være
Nok saa simple, kun du elsker dem!
Store Trær, som rige Frugter bære,
Voxte af en liden Kjerne frem.

Og, som af den lille Kilde flyder
Mægtig Flod med mange Arme smaa,
Spirer alle skjønne, milde Dyder
Af et helligt Frø i Hjertets Vraa.

Chr. Wilster.

Til min Gyldenlak.

505

Wergeland

(Skrevet paa Dødsleiet).

Gyldenlak, før du din Glans har tabt,
Da er jeg det, hvoraf alt er skabt;
Ja før du mister din Krones Guld,
Da er jeg Muld.

Idet jeg raaber: med Vinduet op!
Mit sidste Blik faar din Gyldentop.
Min Sjæl dig kysser, idet forbi
Den flyver fri.

To Gange jeg kysser din søde Mund.
Dit er det første med Rettens Grund.
Det andet give du, kjære husk,
Min Rosenbusk!

Udsprungen faar jeg den ei at se;
Thi bring mig Hilsen, naar det vil ske;
Og sig, jeg ønsker, at paa min Grav
Den blomstrer af.

Ja sig, jeg ønsker, at paa mit Bryst
Den Rose laa, du fra mig har kyst;
Og, Gyldenlak, vær i Dødens Hus
Dens Brudeblus!

H. Wergeland.

I en tung Stund.

505

Björnson

Vær glad, naar Faren veier
Hver Evne, som du eier:
Jo større Sag,
Des tyngre Tag,
Men desto større Seier!
Gaar Støtterne istykker
Og Vennerne faar Nykker,
Saa sker det blot,
Fordi du godt
Kan gaa foruden Krykker, —
— Enhver,
Gud sætter ene,
Han selv er mere nær.

Bjørnstjerne Bjørnson.

„Kun dagligdags er al din Dont."

505

Wergeland

Kun dagligdags er al din Dont.
Det gjør en stolt og nærsynt ondt,
Som eget Liv ei fatter.

Hvor merkeløst dets Dage dø! 506
Som Jordan mod den stille Sjø
De hen mod Graven rinde
Foruden Daad og Minde.

Men kom til Jordans tause Bred
Ei Verdens store Frelser ned?
Sligt Nil og Frat ei hændte.
Velan! lad Jesus komme selv
Til dine Dages stille Elv!
Hvor godt, om tyst de trilled,
Naar de kun bar hans Billed!

Hver Morgen kald ham! Uden Glans
Den rinder ei i Navn som Hans.
I det begynd din Gjerning!
Da har, om uden Bram den er,
Den Storhed nok for ham, der ser
Paa Tingens Aand og indre,
Ei paa, hvor den kan tindre.

H. Wergeland.

Volmar-Slaget.

506

Ingemann

Saasnart Kong Valdemar havde samlet Hæren, lod han den rolig opstille i Slagorden udenfor Leiren, og — uden at bekymre sig om Fiendens udæskende Haanskrig og sterke Fremrykken med deres umaadelige, stedse voxende Vrimmel — bød han Hæren knæle og istemme den sedvanlige Ottesang.

Kongen steg selv af sin Hest og knælede med Erkebispen og Bisp Peder i Spidsen for Hæren. De dybe Salmetoner rungede mægtig og høitidelig mod den rødmende Morgenhimmel, og Hedninghærenes vilde, hylende Skrig forstummede.

I dette Øieblik stod Solen op.

„Nu i Guds og alle helliges Navn, frem!“ raabte Kongen og svang sig paa sin hvide, pansrede Stridshingst; og nu begyndte det store, merkelige Volmar-Slag, som for en stor Del afgjorde Estlands Skjæbne.

Efter Valdemar kan Slaget med Rette bære dette Navn, skjønt det ikke stod ved Staden Volmar, som nogle har ment. Ikke langt fra Lyndanisse og det senere byggede Reval betegner endnu de mange Høie bag det store, saakaldte Strandbjerg den merkelige Valplads.

Hedningernes Styrke var overlegen, og den gamle Westhard anførte dem med 507
udmerket Klogskab og Sindighed. Hvor den røde Hane blinkede paa hans Stridshue, maatte ofte de danske vige; men da Kongen merkede det, rykkede han selv med

Hærens Hovedstyrke mod dette Punkt, medens Grev Albert kastede de tapre russiske Hjelpetropper tilbage, og Grev Otto med de lette Ryttere havde fuldt op at skaffe med at holde den unge, dristige Kyriawan Stangen.

Kampen fortsattes med stor Tapperhed og Udholdenhed fra begge Sider til over Middag; men nu begyndte de danske at udmattes; Fienden derimod forsterkede sig idelig med friske Krigere, og deres Mængde var saa stor, at hvormange der end faldt, syntes de dog stedse talrigere. Nu indtraf der en Begivenhed, som syntes ganske at skulle bringe Seiren paa Hedningernes Side. Den kjække Kyriawan havde seet, at hvor Hærens Hovedbanner vaiede, stred de danske med den største Orden og Sikkerhed. Paa Banneret var af Dronning Dagmars fromme Haand Kongens Vaaben, de tre sølvblaa Løver og de fire og tyve gyldne Hjerter, afbildet; det var plantet paa en Høi, hvorfra det kunde sees af hele Hæren. Nærmest ved det stred Grev Otto blandt Jyderne og de raske Friser med Svend Starke og Broder Gamling i Spidsen. Ved en snild Vending vidste Kyriawan at lokke den hidsige Otto og de to frisiske Kjæmper med deres Ryttere bort fra Høien; og medens Kyriawan lod sine Ester fly for dem, for han selv med en liden udvalgt Flok Ryttere op paa Høien fra den modsatte Side og erobrede Banneret med en fast utrolig Hurtighed og Raskhed.

Da de danske nu ikke længer saa det store, kongelige Banner vaie, blev de som lynslagne af Forfærdelse, og der opstod en saadan Forvirring i Hæren, at selv Kongen og Grev Albert tabte Haabet og ansaa Slaget allerede for tabt.

Men nu raabte Bisp Peder med høi Røst: „Ser mod Himlen, Kristne! og forsager ikke! — ser I Tegnet fraoven?“

Krigerne standsede og saa mod Himlen, og i Stormen hvirvlede et stort rødt Banner med et hvidt Kors over deres Hoveder.

„Jo høiere det løftes, jo nærmere er Seiren!“ — lød, som gjennem en uhyre Raaber, en sterk og mægtig Røst, som ingen merkede, hvorfra kom, men som mange 508
troede kom fra Himlen.

„Se! det er vor himmelske Konges Banner!“ — raabte Bisp Peder — „kun ved det kan vi seire; men falder det i Fiendehaand, maa vi visselig forgaa!“

„Et Vidunder! et Vidunder!“ — raabte alle forbausede, medens Banneret fløi høit over deres Hoveder og bares af Stormen hen imod Hedningernes Hær, uden at nogen kunde naa det og gribe det.

„Frem! frem!“ — raabte Bispen — „redder det himmelske Banner!“ — og med en Iver og Kraft, som kun et guddommeligt Underverk syntes at kunne indgive, styrtede de opflammede Krigere fremad.

Idet Banneret saaledes hvirvlede hen over begge Hære, stod Absalon Bælg og Karl af Rise afvæbnede paa en Høi, der var omringet af estniske Fodfolk, og hvor de blandt en Hob andre kristne Fanger blev bevogtede for strax efter Slaget og Seiren at ofres til Afguderne. De var begge modfaldne. Absalon Bælg forbandede Karls

taabelige Mod, som var Skyld i deres Ulykke; men Karl hørte det ikke — han knælede og bad. Han og Absalon Bælg var de eneste af Fangerne, som ikke var bundne; thi den kjække Kyriawan havde af Agtelse for deres Tapperhed ladet dem befri fra Baandene den sidste Dag, de kunde vente at leve.

Da Karl nu med inderlig Bøn for Kongen og sine Landsmænd opløftede sine Øine mod Himlen, saa han det glinsende Korsbanner over sit Hoved. „Tegnet! Tegnet! — Frelse fra Himlen!“ — raabte han som afsindig af Glæde og sprang op. Banneret dalede paa Toppen af Høien; han greb det og svingede det begeistret over sit Hoved.

Solen skinnede paa det hvide Kors, og Karl af Rises høie Skikkelse var kjendelig for alle danske paa den himmelblaa, glinsende Rustning. Hjelmen var falden af hans Hoved; hans lange, gule Lokker flagrede i Stormen om hans Skuldre, og som han saaledes stod, lignede han Engelen Michaels Billede, som han undertiden forestilles med Seiersbanneret i Haanden og med de nedstyrtede Dæmoner under sine Fødder.

Ved Høiens Fod var Kamp og Tummel. „Ser! ser!“ — raabte Bisp Peder — „det 509
himmelske Banner er i kristne Hænder midt blandt Fiender!“ Med Svend Starke og Broder Gamling ved Siden hug Grev Otto allerede ind paa de estniske Fodfolk, som bevogtede Høien, og inden disse kunde forhindre sin Fanges dristige Foretagende, laa de knuste under Hestehoven, og de danske Ryttere omringede Høien.

Otto havde strax kjendt Karl af Rise i den skjønne, dristige Fanefører. Han sendte øieblikkelig ham og hans Staldbrødre Vaaben og Heste, medens han selv vedblev at adsprede Fienden. Nu for Karl paa en høi, hvid Hest med det hellige Banner opløftet i begge Hænder hen til det Sted, hvor Kongen og Grev Albert trængtes haardest. Absalon Bælg slog mandelig ved Karls Side, og en ung, rask Svend ved Navn Uffo med 34 kjække Væbnere ledsagede ham. Alles Øine var henvendte paa det vidunderlige Korsbanner, og hvor det vaiede ved Kongens Side, maatte Fienderne fly.

Imidlertid stod Erkebisp Andreas, omringet af sine Bisper og Klerke, paa Toppen af det saakaldte Strandbjerg, hvor en Mængde Blider og store Krigsmaskiner var opstillede; derfra kunde han overse begge Hæres Bevægelser, og derfra sendte han ofte Kongen vigtige Raad og Vink under Slaget. Med inderlig Bevægelse saa han den store Fare, hvori han med sit fromme og velmente Raad, som den ivrigste Opmuntrer til dette Korstog, havde styrtet Kongen og sine Landsmænd. Da han saa Kyriawan borttage det kongelige Banner, sendte han ufortøvet et Ilbud til Kongen med et vigtigt Budskab og lod strax sætte alle Krigsmaskiner i Bevægelse; men Blidernes Kraft var for svag til at naa Fienden, som nu endogsaa havde afskaaret ham al Forbindelse med Kongen og Hæren. Han saa Fiendens store Overmagt og bad knælende med brændende Andagt og hede Taarer, idet han opløftede sine Hænder mod Himlen.

Længe laa han i denne Stilling, og nu hørte han det glade Udraab blandt sine Klerker: „De danske seirer! Fienden viger!“

Han priste Gud og blev ved at bede; men da han tilsidst af Mathed lod de oprakte 510
Hænder synke, hørte han Klerkerne raabe: „Ve! de danske viger.“ Da blev den gamle Andreas pludselig helt underlig tilmode; han erindrede sig, hvorledes Moses ved sin mægtige Bøn havde nedbedet Seiren fra Himlen. „Store, forbarmende Gud!“ — udbrød han — „vilde du høre mine brændende Bønner og give dine Kjæmper Seier for dit Navns Æres Skyld, da maatte jeg vel anraabe dig til mit sidste Aandedrag!“ Og han udstrakte atter de bævende Hænder mod Himlen.

„Fienden flygter! — Kongen seirer!“ — raabte nu Bisperne og Klerkerne forbausede; og da samme besynderlige Sammentræf endnu en Gang indtraf, og de danske veg, idet den udmattede Erkebisp atter lod Armene synke — da ilede Bisperne og Klerkerne til og understøttede knælende den fromme Erkebisps Hænder. Saaledes vedblev de nu at understøtte ham i Bøn og Paakaldelse, saalænge Slaget stod, til endelig ved Solens Nedgang den hele estniske Hær tog Flugten over de mange tusende Lig og forfulgtes med Seiersraab af de danske.

„Lovet være den almægtige!“ — sagde nu Erkebispen og vilde reise sig, men faldt bleg og udmattet tilbage i Bispernes og Klerkernes Arme. Dog, da nu Kongen og alle Hærførerne med glade Seiersraab forsamlede sig om ham, reiste han sig atter med Styrke og begyndte et høitideligt „Te Deum,“ som Kongen og hele Hæren med Glæde og Andagt istemte, medens Karl af Rise svang den vidunderlige Korsfane over Kongens Hoved.

Den besynderlige Begivenhed med denne Korsfane, der siden under det berømte Navn Danebrog bevaredes som en Helligdom i Slesvigs Domkirke, forklaredes vel af nogle paa en naturlig Maade, og Fanen ansaaes siden af mange for et af Paven hidsendt Kruciat*); men Sagnet om dens Nedfalden fra Himlen bevarede sig dog hos Folket til de sildigste Tider og gav dette National-Palladium en saadan Ærværdighed og Hellighed hos Folket, at det hvide Kors i den røde Grund igjennem Aarhundreder betegnede de danske Søkrigere Veien til Ros og Magt og blev i Danebrogsordenen et 511
Hæderstegn for Fædrelandets fortjente Mænd, med den betydningsfulde Indskrift: Gud og Kongen!

B. S. Ingemann.

*) Indviet Kirkebanner.

Sarpsborg.

511

A. Munch

Sankt Olav drog op ad den rivende Flod
Og kasted sit Anker og satte sin Fod,
Hvor Sarpen i Dalene falder:
„Her vil vi reise ved Elven en Borg
Til Ære for ham, som tog Verdeners Sorg,
Til Ly for den seneste Alder.“

De Bjelker alt lægges, de Taarne opstaar,
De Klokker til Ottesang blidelig gaar
I Sarpsborg i Norriges Rige.
Kong Olav udbreder sin signende Favn:
„For Norriges Ære du vorde en Havn!
Med den skal du synke og stige.“

Og gjennem de vældige Tider den steg,
Dens gyldene Spir over Hildurs Leg
Saa blankt paa de kjæmpendes Skjolde.
De fromme Munke i Kirkerne sang,
De Ridderes Sporer i Borggaarden klang,
Og Barnet sov trygt inden Volde.

Men endelig fyldte sig Skjæbnens Dom,
Og Dorskhed over den sterke kom
Og Skjendsel over den brave;
Sankt Olav vendte sit Aasyn bort,
Og Natten lagde sig tung og sort
Paa Norges drømmende Grave.

Og Sarpsborg sørged ved Glommens Bred —
Da Frihedens Banner var sunket ned,
Da vilde den længer ei leve.
Den svandt af Jorden. Og hvor den stod,
Ei mindste Levning sig finde lod
Fra alle de Slegter gjæve.

Thi Norge eier ingen Ruin,
Ei smuldrende Taarne som hist ved Rhin
Om Oldtids Bedrifter tale.
Dog glemmes de ikke. De hviler i Luft,
De aander fra Gravens hjemlige Duft
Og i de vemodige Dale.

Men Sarpsborg blev ikke heller glemt:
Thi Fossen havde sin Harpe stemt
Og sang i de lange Nætter
Om Livet, som fordum sig rørte her,
Om Haabet, som drømmer om Morgenens Skjær,
Om Savnet, som aldrig forgjetter.

Og Krist være lovet! den Morgen opstod, 512
Dens Ottesang klinger nu fuld og god
Fra Friheds herlige Psalter; —
Lad nu Sankt Olav paa Landet se ned;
Vi have ei nødig at rødme derved —
Vi have gjenreist hans Alter.

Og Bjelkerne lægges, og Taarne opstaa,
Og Klokkerne atter skal blidelig gaa
I Sarpsborg ved Bredden af Glommen.
Sankt Olavs Stad! vær du os et Pant!
Thi Norges Ære med dig sig forbandt —
Med den er du svunden og kommen!

A. Munch.

Alexandria. 512

Asbjørnsen

Det gamle Alexandria var Oldtidens Paris. Den reisende fandt her et Folk, der med en fin ydre Dannelse forenede megen Travlhed og urolig Nyhedssyge, og dette Folk syntes her i Jordens rigeste Egne for bestandigt at have indgaaet Forbund med Rigdom og Vellevnet. Den største Del af det gamle Alexandrias Beboere var Grækere, der ofte kom hid for at søge Visdom; men endnu oftere blev de Borgere i Staden for at samle sig jordiske Goder; blandt disse boede dog ogsaa den alvorlige

Ægypter, den handlende Jøde og mangehaande fremmede og Handelsmænd fra Jordens forskjellige Egne. Men vandrer man i vore Dage efter Sporet af hin milelange Gade i Alexandria, som efter en gammel Forfatters Vidnesbyrd i storartet Pragt ikke kunde lignes med nogensomhelst Gade i nogen anden By, da ser man kun arme Arabere og ved Siden af dem den drøvtyggende Kamel, der synes at være mindre hungrig end sin Driver; istedenfor Indiens og Nubiens kostelige Varer sælges der nu Bønner og Dadler. Men ved Havnen, paa de mest besøgte Torve, i de livligste Gader og Basarer er Folkevrimlen betydelig og Færdselen livlig. Her er Mennesker af alle Nationer og Farver: driftige Europæere, der fulde af Iver og Foretagelsesaand og alskens Paafund færdes overalt; alvorlige Tyrker, som skrider frem med afmaalte Skridt, langsomme i Ord, endnu langsommere i Handling; livlige Grækere, der taler høit, anprisende sine Varer og ledsagende Talen med allehaande Fagter og Bevægelser, og smutter igjennem, hvor andre bliver siddende; nøgne Negre fra det 513
fjerne, hede, solbestraalede Indland, smukke nubiske og abyssinske Slaver eller Tjenere, stadselig pyntede med Fets eller hvide Turbaner og Klæder af gule, røde, violette og andre lysende Farver. Denne brogede Mængde bevæger sig til Fods og paa de smukke, finhaarede Æsler af den ædle ægyptiske Race, der, fri for Artens bekjendte Mangler, i sig forener alle dens Fortrin; til Hest farer kun Officerer, Franker og en eller anden Tyrk. Gjennem Frankerkvarteret og i de mange nye brede og aabne Gader, Byen saavel paa sine Udkanter som i det indre har faaet i den senere Tid, ruller elegante Gighe og Vogne med utilslørede Frankerkvinder eller levantiske og tyrkiske Damer, saa tæt indhyllede i sort og hvidt, at kun de mørke, straalende Øine glimter frem som gjennem en Maske; foran Gighen eller Vognen render en barbenet Araber eller Fellah som Løber og knalder med sin Svøbe for at bane Vei for Herskabet. Oftest viser dog disse Damer af den fornemmere Klasse sig ridende paa Æsler og ser besynderlig indpakkede og maskerede ud. Foran Ansigtet har de et Stykke hvidt eller sort Tøi, hvori der er skaaret Aabninger for Øinene som i en Papirmaske; forresten er hele Legemet indhyllet i et stort Stykke mørkt Silketøi, hvoraf kun de gule Støvler stikker frem. Almindelig holder de denne Kaabe sammen med Hænderne fortil, men breder Albuerne saa vidt ud som muligt for at blive dygtig brede; thi dette synes de er smukt og fornemt. Mig forekom det, de saa ud som en Række Kjæmpeflaggermus, der drog i Ligfærd. Fellah- eller Araberkvinderne af den fattige Klasse, der naturligvis gaar til Fods, har et saa simpelt Klædebon, at det ikke kunde være klædeligt, hvis deres Vext var mindre kraftig og skjøn. Paa Hovedet bærer de ofte Kurve med et nøgent Barn i, eller Krukker af ædle Former, hvilket forhøier den maleriske Virkning, ligesaameget som det stygge Slør eller Krepflor, der, udpyntet med Regnepenge og Messingdangel, skjuler Ansigtet og hænger ned som en sort Snabel, vanklæder dem. Disse Kvinder med sine nøgne, gustne Børn og de gulbrune, halvnøgne eller pjaltede Fellaher er Repræsentanter for Landets

talrigste Indbyggere. De fleste af dem lever i dette frugtbare Land, hvor der kun 514
behøver at vandes og rodes en Smule i Jorden, forat den i en flerdobbelt Høst skal bære de rigeste Fold og de herligste Frugter, i Armod og Elendighed; thi de Frugter, Jorden frembringer, tilhører ikke Fellahen; han har ikke beholdt nogen anden Ret end den at arbeide som Slave for utaknemlige Herrer; han lever paa en Jord, hvis Frugter ikke kommer ham tilgode, og hvis Dyrkning alene er afhængig af Paschaens uindskrænkede Vilje; han bor i en Dyndhytte, overskygget af et Par Daddelpalmer, og hans Eiendomme og Nydelser er indskrænkede til disse og til Piben, som han bestandig fører i Munden, og som hverken Sultanen eller Paschaen har kunnet berøve ham.

Til Billedet af det Liv, der rører sig i Alexandrias Gader, hører ogsaa Dromedarerne, der i Mængde benyttes som Lastdyr; de slæber omkring med uhyre Vandsække, med Matter af Ris, Bønner, Kaffe, ja med hele Plankelæs paa Ryggen, vender sine tossede Faarehoveder om, glor paa alt med milde, enfoldige Øine og udstøder af og til gjennemtrængende Skrig eller uhyggelige Brøl.

Den europæiske Del af Staden, det saakaldte Frankerkvarter, giver Indtrykket af en smuk europæisk By. Paa en stor, vid Plads ser man en Mængde store, anseelige Huse, der tildels er opførte af Ibrahim Pascha, tildels af private, og bortleies for største Delen til de forskjellige Nationers Konsuler, der bor her. En stor Mængde europæiske Handelshuse har i den senere Tid ogsaa nedsat sig i Alexandria; de har sine Kontorer og Bopæle i denne Del af Staden. Frankerkvarteret er i det hele regelmæssigt, Gaderne er brede, lyse og lige. Hvis ikke undertiden Palmer, Kameler, Æseldrivere og Springharer, som Beduinerne bringer til Salg i Knippe med Ænder, blandt hvilke man træffer kjendte Former fra Hjemmet, mindede om Ægypten, kunde man gjerne indbilde sig, man var i en eller anden sydeuropæisk Stad, hvorhen Handelen havde ført nogle Flokke Østerlendinger; thi saagodtsom overalt var man her omgiven af Europæere og europæiske Former; overalt traf man Franskmænd, Italienere, Maltesere, Englendere, Tydskere, Ungarer, og i Boliger og Kaffehuse, i Klædning, Sprog og Seder var alt her som i Europa. Allerede i de gamles Tider 515
manglede Alexandria Eiendommelighed; det havde ikke Ægyptens, men Udlandets Karakter, og saaledes viser det sig tildels endnu, idet det er en stor Planteskole for fremmede. Men forlader man Frankerkvarteret, faar alt et andet Udseende: man kommer enten ind i de smale, trange, smudsige Gader i det tyrkiske Kvarter, hvor man ikke ser andet end nøgne Mure, med et eller andet Trægitter istedenfor Vinduer, eller ind i Basarerne eller ud mellem Grushobene af det gamle Alexandria. I Basarerne, som ogsaa ligger i trange Gader, har Haandverkere og Handelsmænd sine Verksteder og Boder. Forsiden mangler i dem, og Eierne handler og arbeider for alles Øine saagodtsom paa den aabne Gade; Kunder og Kjøbere kan med et Blik overse deres hele Forraad. De handlende sidder alvorlige og stille paa sine korslagte

Ben med Piben i Munden og har ofte sine Varer saaledes ordnede i disse Dukkestueboder, at de ikke engang behøver at reise sig for at fremtage de Varer, der ønskes; men til at slutte Handel eller træffe Overenskomst om en, selv nok saa ubetydelig Bestilling kræves Tid; man kan gjerne sætte sig ned og lade hente en Pibe og Kaffe fra nærmeste Kaffehus; thi Haandverkeren eller Kjøbmanden forlanger almindelig af den fremmede det tre- eller firdobbelte af, hvad han tænker at faa, og det gaar langsomt med Prutning og Afslag.

P. Chr. Asbjörnsen.

Den døde Fugl.

515

J. Moe

Al Skabningen sukker tilsammen i Smerte, —
Hvi stunder og higer og længes dens Hjerte?

Forkrænkeligheden med Trældom den trykker;
Den higer at bryde sin Lænke i Stykker.

Forbandelsens Ord efter Menneskefaldet
Vidt hen gjennem hele Naturen har gjaldet.

Det lød over Jorden: til Dyret i Skoven,
Til Træet, til Fuglen, til Fisken i Voven.

Se, derfra er Suset i Skovtoppens Krone,
Hint dæmpede Suk, hin Forlængselens Tone.
Se, derfra den Blanding af Sorg og af Glæde, 516
Der strømmer til Øret fra Smaafugles Kvæde.

Og kunde blot Stenen i Fjeld-Uren tale,
Den skulde den samme Forlængsel os male, —

Forlængselen efter den nyskabte Morgen,
Da alt eier Liv, uden Synden og Sorgen;

Forlængselen efter den Dag, der skal lue
Med Evigheds Glans over laveste Tue;

Den Dag, da vor Herre skal løse det bundne
Og reise det faldne og sunkne og svundne, —

Da Ulven og Lammet skal græsse tilhobe
Og fredelig drikke af Livsvandets Draabe, —

Da Gudsbørn skal stande med Palmer i Hænde,
Med Sange og Jubel, der aldrig faar Ende.

Nu ligger din Fugl der med magtesløs Vinge —
Da skal den i Palmernes Toppe sig svinge.

Nu lukt er dens Øie, det blinkende, dunkle —
Da skal det som Stjernen paa Nathimlen funkle.

Nu Fjæren den gule maa smuldre i Jorden —
Da er den som Morgenens Guldsky vel vorden.

Nu bær den et Blodstænk let henover Brystet —
Et morgenrødt Drys er da over den rystet.

Nu tier dens Strube, den eier ei Sange —
Da fløiter den Toner saa søde, saa lange.

Du kjære! kanske vil den atter dig kjende
Og sidde paa Palmen, du bærer i Hænde;

Og synge dig Tak, for du kjærlig den maded,
Og mest for den Graad, hvormed sidst du den baded.

Kan hænde! Thi hvem kan vel ane, hvem sige,
Hvad times os skal i Guds Herligheds Rige?

Jørgen Moe.

IX. PRØVER AF ÆLDRE DANSK OG AF NORSK FOLKESPROG.

Fortalen til jydske Lov.

517

Swa byriæs for-talæn a iutæ logh, thær kunugh waldæmar gaf oc danæ tokæ withær.

Mæth logh scal land byggæs; æn wildæ hvær man oruæs 1) at sit eghæt, oc late men nütæ iafnæth 2), tha thürftæ 3) men ekki logh with; æn æng logh ær æm 4) goth at fullughæ sum sanænd 5); æn hwaræ sum mæn æuar 6) um sanænd, thæræ scal logh letæ hwilt 7) sannænd ær.

Waræ ey logh a landæ, tha hafthæ hin mest, thær mest matæ gripæ; thy scal logh æftær allæ men gøræs, at rætæ men oc spakæ oc sacløsæ nütæ theræ spækæ 8), oc urætæ men oc folæ 9) ræthæs thet thær i loghæn ær scriuæt, oc thor ey for thii fulkumæ theræ undscap, thær the hauæ i hughæ. Wal ær thet oc ræt, at then thær guz ræzæl oc rætæns ælscughæ 10) mughæ ey lockæ til godz, at høfthings ræzlæ oc landæns withær-logh 11) for-fangæ 12) them at gøræ illæ, oc pinæ them, at the gæræ illæ.

Logh scal wæræ ærlic oc ræt, thollich æftær landæns wanæ, quæmælich oc thürftælic oc opænbaræ, swa at allæ mæn mughæ witæ oc undærstandæ hwat loghæn sighær. Logh scal ey gøræs æth 13) scriuæs for ænnæn manz særlic wild 14), num 15) æftær allæ mænz thürft, thær i land bo. Ængæ man scal oc dømæ gen 16) thæn logh, thær kunugh giuær oc land takær withær, num æftær thæn logh scal land dømæs oc rætæs. Thæn logh, thær kunung giuær oc land takær with, then ma han oc ey skiftæ æth aftakæ utæn landzæns williæ, utæn han 17) ær opænbarlic gen guth.

518

Witæ sculæ allæ men, thær thænne bok se, at waldemar kunugh annæn waldemar sun, thær sancte knuts sun war, then timæ han hafthæ væræt kunugh ni wintær oc threthyugæ, oc at wor hærræ war fød waræ gangæn thusænd wintær oc tu hundræth wintær oc fyurthyugh wintær. i marz manæth thær næst æftær loot han scriuæ thænnæ book, oc gaf thennæ logh, thær hæræ standær scriuæn a danskæ, i

worthingburgh mæth hans siinær rath. Thær wit waræ: kunungh erich, hærtogh abel, iunchærræ kristofor, oc uffæ, thær tha war ærkibiscop i lund, oc biscop niclæs i roskæl, biscop ywar i fyun, biscop pætær i arus, biscop gunnær i ripæ, biscop gunnær i wybærgh, biscop ionæs i vændæl, oc biscop ionæs i hethæbii, oc thæræ-til allæ bæstæ menz rath thær i hans rikie waræ.

(Fra Valdemar Seiers Tid.)

1) nøies.
2) Ret og Skjel.
3) trængte til.
4) ligesaa.
5) Sandheden.
6) stræber.
7) hvilket, hvad.
8) Fredelighed.
9) Daarer.
10) Kjærlighed til Ret.
11) Straffelov.
12) forhindre.
13) eller.
14) Gunst.
15) men.
16) imod.
17) Her er Lov antaget for et Hankjønsord.

Af den kalmarske Unionsakt.

518

Først: at nw scule thisse thry Riken hafue thenne Koning som ær Konung Eric i hans lifdaghæ, oc sidhen ewinnelicæ scule thisse thry Riken en Koning hafue oc ey fler ouer alle thry Riken, suo at Riken aldre at scilias meer, om Gudh will. sidhan efter thenne Koningxens lifdaghæ scal en Koning ouer al thry Riken weliæs oc takes, oc ey flere, oc scal engte et 1) Riket en Koning takæ eller welghæ herefter, wtan met fulborlich samtykke oc endrecht allæ thrygge Rikenæ. Gifuer oc Gudh thenne Koning søn, eller them, efter hanom kommæ, en søn eller flere, tha scal en til Koning welias oc takas, ouer al thry Riken, oc ey flere: the andre brøthræ worthe met annet Herscap belente oc bethenkte i Riken; oc døtre om han them faar, tha gøre ther om, efter thy som laghen wt wiser. oc jo en aff Koningxsøner, om Gudh wil at tha noken til ær, at thisse thry Riken hanom weliæ, oc han blifue Koning, oc ey flere, som fore er sacht. —

Framdeles scal Koningen styræ oc radhæ met sit Rike i Danmarc om hws oc feste, lagh oc dom, efterthy som ther ær lagh oc ræt, oc Koning ægher oc bør at gøræ; 519
suo oc i Suerike oc i Norghe, efter theræ lagh oc ræt oc Koning ther ægher oc bør at gøræ, oc draghes engin lagh eller ræt wt aff eet Rike oc wti annet, the ther ey før hafuæ waret lagh eller ræt; wtan Koningen oc huert Riket blifue widh syn lagh oc ræt, som fore er sacht, oc huert bør at blifue.

Kan thet oc suo worthæ at a noket et aff thisse Rike orlogh eller hærscyold wpastyrter, huilket et therræ thet helzt kan worthe, tha scule the andre tw Riken, nar Koningen eller hans embitzmen wpa hans wegne them tilsigher, met macht oc al troscap thet Riket til hjelp oc werghe komme, huart them worther tilsacht entich til land eller watn, oc scal huert et Riket thet annet til hjelpe kommæ oc waræ, som ther tilbør, wtan alt arct, [1]) thoc suo at huor et Riket eller bathe tw thet enæ til hjelp komme, tha scal man i thet Riket them met spisan oc kost oc fodher af Rikesens embitzmen theræ nøthorft forese oc bæring, oc scipe [2]) at landet oc almughen ey forderuet worther; en om therræ thienisto løn, scadhe oc fenxel eller annet thet suo tilrørir, ther stonde Koningen them fore, oc ey Rikesens embitzmen eller almughe therom queliæ eller a talæ.

(1397).

1) intet enkelt.

Apostelen Johannes og Røveren. 519

C. Pederssøn

Sancte Clemend scriffuer At Sancte hanss omwende en deylig sterck vng karll til den hellighe tro Nogenstund der effter skulle han fare anderstedz sit verff Thii befol han en bescop samme vnge karl saa lenge han komme till boge igen Føye stwnd der effter gaff samme karl sig fra bispen til en hob obenbare røffuere oc bleff deriss formand oc capteyen Der Sancte Hanss kom tilbage igen kraffde han samme karl aff bispen Han swarede paa hanss sielss vegne da er han død Thii han er høffuitzmand paa det bierg og skow for de røffuere der ligge Da gred Sancte Hans oc dro sig i sit haar oc reff sine kleder sønder oc sagde A hwor ilde togst dw hannum vare Ath han siel skal bliffue saa skammelige fortabet Saa bad han skicke sig en hest oc red til 520
samme bierg oc ey reddiss for liffuis fare Der samme røffuere hannum saa spranck han paa sin hest oc vilde vnd rent for stor blyseel skyld Sancte hanss rende effter aff al sin mact oc ropte effter hannum sigendiss Kere søn hwi flyr du for mig gamble mand som hafuer huerken voben eller verge Rædiss inthet thi ieg vil gøre gud regenskaff for din siel Oc ieg er redebon at dø for dig Ligeruiss som vor herre døde for voss alle Kom igen Kom igen Kære søn thii gud sende mig effter dig Der han

dette hørde kom han till bage igen oc græd oc sørgede ganske beskelige At han sin gwd saa fortørned hagde Sancte hanss fald ned for hanss føder oc køste hanss hond Ligeruiss som han fuldkommed hagde alder strengeste plict oc bod Saa fastede Sancte Hanss oc bad for hannum til gud at han forlod hannem sine synder Siden vide han hannum til en biscop.

Christiern Pederssön († 1554).

---

[1]) Argelist.

[2]) skaffe, indrette det saa.

Et Bryllup i Bergen 1565.

A. Pederssøn

25 Augustj. Paa thenne dag vdgiick jomfru Brynnilda Benkestocks af Lauris Jonsons gaard paa Hollenderstredit och vd paa Strandt til Eriick Rosenkrantzis gaardt, ther som brølløpitt stodt. Først skiffte lagmandshustruen sucker confecht blant almuen, siden sette Erick Anderson (som hauer Jens Stillesons dotter), sin tale frem til hustrw Anne Benkestochs, Axel Gyntelberg, oc Jon Benkestock oc til alle slechtene, som tilstede wore, huorlunde att velbyrdig swen Erick Hansson hafde verit begertt til sin echte høstrw jomfrw Brynnilda, oc om the nw wilde holde det, de tilforen loffuit och tilsagt hafde. Tha swarede Axel Gyntelberg ja paa moderens och alle the andre theris wegne, med saa skell, at hand och holde igen det, som hand dem louede, att wille holde henne for sin hustrw oc trachtere henne sagtmodeligen och vel oc vere hennis moder vnderdanig oc hörig i alle gode maade. Ther med fich hand moderen, bruden oc swogerne i haand, och ginge saa aff stædt. Siden gick jomfrw Brynnilda til, oc forbad sin moder hues hun nogen tid i sine dage henne fortörnit haffuer. Da de komme til Erik Rosenkrantzis gaard, ginge de til bords oc finge madt, ther vore otte rætter, och udredde fru Anna Trons, Skottefroen [1]), henne paa Spansk, som er, at hun hafde en guldkæde kring pannen oc offuen for it halsband, full aff eddel steene, och en perlekrantz och perlefier vdi, en röd damaskis kiortell.

26 Augustj. Stod Erik Hansons bryllup. Erik Rosenkrantz, Jörgen Daa vore hans brudemend, frw Heluig och frw Kirstin Benkestochs vore brudquinder, var bruden vdi en brun flögels kiortell, och herlig vdstaffered med en krone och mange guldkæder kring halsen, skuldrene och om albugen, hafde hun guldkæder hengende ned mod jorden, och hennis haar vdslagitt.

27 Augustj. en Mandag, var ieg Absalon Pederson vdi bryllupit, ther var Erich Rosenkrantz, der nest sad Erik Hansen brudgom, Jören Daa, Nils Lauritzen til Lyse, etc. Dernest saade quinfolck, frw Helwig, jomfru Brynilda, fru Kirsten, brudens söster, frw Anne Skottes, och en heel hob hustruer. Vankede der vin oc öl nog, och

forligtis de alle vell, och hafde bruden giffuit Erick Munck, Jon Benkestoch, Michel Jude, m. Hans bardsker en yrtekrantz med gultraa om vreden, oc en gulring hengendis vdi huer kranz, med dem saade de om houedit.

Absalon Pederssön (1565).

Om Mjøsen.

521

Claussøn

Dette Vand Miøs er 14 mile langt fra Eidsvold op omkring lille Hammer mod Norden, oc er mange hundrede fafne dybt paa somme steder: Der udi ligger en stor Øe, paa huilcken haffuer i fordum tid været en Befestning oc Kongelig Sæde, oc bleff Ingi Bagle Konning slagen paa den Øe, udi Kong Hagen Suerrissøns tid. Der ere oc mangeslags Fiske i samme Vand, som til atskillige tider om Aaret, huer effter sin art oc Natur, indgaa paa Viger oc op i Elffuer oc Strømme, oc fangis: som ere 1. Giedder, 522
en part 5 eller 6 Fod lange. 2. Aabor. 3. Rørfisk. 4. Øreder. 5. Neigenøgen. 6. En Fisk kaldis Siil eller Sig, etc. oc ere mig opregnede 14 slags Fisk, som ere i det vand.

Der findis oc Christalstene i samme Vand, aff huilcke jeg haffuer hafft den som vejede 8 Cølniske Lod, oc mange findis der saa store som Hasselnøder.

Det er skrefuit aff en gammel Scribent, at skulle være en Orm i samme Vand 50 alne lang, som lader sig til siune, naar nogen merckelig forandring skal skee udi Land oc Riger: Men der aff vide Indbyggerne intet: dog haffue de den superstition oc mistancke om samme Vand, at naar de drage der ofuer, ville de icke næffne det ved sit naffn Miøs, men kalde det Fiorden.

Det er et suigfuld oc ulycksaligt Vand, oc tager mange Folck bort, oc er grumt oc forfærdeligt til at see, oc farligere at seile udi end Haffuit, for den suare Huirelvind oc Fieldkast der falder: oc fersk Vand røris altid lettere oc snarere end Salt Siøe.

Peder Claussön (1632).

---

[1]) Af den norske Adels-Æt Rostung; hun kaldes „Skottefruen“, fordi hun var gift med den bekjendte Bothwell, der havde forladt hende og senere egtede Dronning Maria Stuart.

Slaget paa Stord 1).

522

Claussøn

Oc var Kongen mest kiend i Striden, for den forgylte Hielm gaff it Skin fra sig mod Solen, huorfore der bleff oc mest vabneburd mod Kongen. Vdi den anden Hær fremginge udi lige maade haardeligen Evind Skreja oc Alff Askmand, oc hugge ned for fod. Oc der de saae huor Kongen gick i Striden, oc kiende hannem ved hans

forgylte Hielm, giorde de sig Vej met deris Suerde igienem Hærren, at de kunde komme til Kongen. Der Evind Findsøn det saa, tog hand en Hætte, oc drog den ofuer Kongens Hielm. Da raabte Evind Skreja højt oc sagde: Skiuler nu Nordmanna Konning sig, eller er hand falden, eller flydde hand aff Striden, thi nu er den forgylte Hielm blefuen borte, oc Evind oc hand oc hans Broder Alff ginge hart fram, oc hugge paa baade Hender, oc skrege, oc lode som galne eller vilde mend. Kong Hagen sagde 523
til Evind, holt fram som du stefner, om du vilt finde Nordmanna Konning. Da vilde Torjolff gaa mod Evind, men Kongen sagde, mig vilde hand finde, sielff vil jeg oc møde hannem. Da kom Evind hasteligen, oc hug til Kongen, men Torjolff skiød sin Skiold der imod, saa hart, at Evind rafuede der ved, oc hugget feilede hannem, oc Kongen greb sit Suerd Quærnbider i baade Hender, oc hug til Evind, oc kløfuede hans Hielm og Hofuet ned i Hærderne, oc Torjolff dræbte strax Evinds Broder Alff Askmand.

Snorre Sturlassön, ved Peder Claussön (1633).

1) Hermed kan sammenlignes P. A. Munchs Oversættelse af det samme Stykke foran Side 64.

Om Kristiania i gamle Dage. 523

Bang

III. Huad ville wi sige omb dend herlige oc skiøne Kaars-Kircke udi eders Stad, ved Guds naadige Hielp oc Kongelige Majestatis Mildhed nyligen opbygd monne være, Hellig Trefoldigheds Kircke kaldet, som oc medfører sine skiøne ornamenter oc Beprydelser. [1]) Iblant andre ocsaa dend ypperlige oc vunderskiøne Alter-Tafle, som førrige Herr Statholder Ærlige oc Velbyrdige Mand oc Strenge Ridder, Herr Christopher Vrne frommeligen der til hafuer gifuet. Oc dend velstafferede Prædickestoel, aff dend Tiids Borgemester S. Lauritz Rus [2]) er bleffuen bekostet. Saa vel som ocsaa er ded stor Berømmelse værd, ad vor Naadigste Herre oc Konge Christianus IV. med Christmilde Ihukommelse, aff stor Nidkierhed for Guds Ære oc Vngdommens Christelige Optuctelse haffuer nu nyligen funderit oc stifftet et Gymnasium oc Høy-Schole udi denne eders By, udi huilcken dend studerende Vngdomb flitteligen opdragis udi boglige Konster, aff der til forordnede Professorer oc høylærde Mænd: Mange ocsaa iblant Scholares aff Kongelige Mildhed hafuer deris 524
fri Kost, oc nyder Scholens beneficiis. Chor-Sang holdis ved lige huer Morgen oc Afften med gudelige Bøner oc Bibelske Læsning ded gandske Aar ombkring, saa der siungis Te Deum laudamus, oc andre gudelige Psalmer, baade aarle oc silde (i dend sted udi de Papistiske Kircker brugis latinske Sang oc Lectier, som dend gemeene Mand icke kand forstaa, oc ded foruden ald gudelige Andact:) Oc maa fordi vel kaldis

et Christeligt oc Gud velbehageligt Huus, ja een aandelige Zion, oc een Figur oc Affmalning til ded himmelske Regentze oc aandelige Jerusalem som er her ofuen til i Guds Rige. Saadan Høyhed oc Helligdomb slaer feil udi de andre forneffnte Stæder, ihuor mæctige oc præctige de end monne være udvortis for Verden ad ansee.

V. Eftersom denne Stad Christiania eractis Metropolis oc Hofuet-Stad i Norge: Saa hafuer hun oc nu besynderligen et fornemme Hofuet, Herre oc Regentere, som med Kongelige Authoritet oc Myndighed commanderer, biuder oc befaler, icke aleeniste ofuer Staden og Slottet, med underliggende Lehne oc Provincier, men endocsaa, saasom een General oc Statholder ofuer dette gandske Kongerige: Nemblig Hannibal; Dog icke dend Hannibal Carthaginensis, som vaar terror Romanorum, ded er, de Romeris Forskreckelse, oc een tapper Helt. Omb huileken Plutarchus iblant andet refererer: Ad der hand een gang bleff tilspurt, naar dend Krig oc Weenighed skulle ophøre, som vaar opreist imellem de 2 mæctige Stæder Rom og Carthaginem, rørde hand Støfuen paa Jorden med sine Skoe, og sagde: Da skal denne Krig ophøre, naar een af disse Stæder blifuer til saadan Støff oc Aske, etc. Men denne, som her ombtalis, er Hannibal Christianiensis, qui Norvegianorum splendor est, ded er, de Norskis Lius oc Prydelse: Nemblig, dend Høy-Edle oc Velbyrdige Herre og Strenge Ridder, H. Hannibal Sehested til Nøraggergaard, Danmarckis Rigis Raad, Statholder i Norge, oc Høfuitzmand paa Aggershuus. Huilcken samme voris høygunstige Øfrighed med ald Gudfryctighed, Frombhed oc Retferdighed præsiderer oc befaler, saa oc faaregaar sine Vndersaatter, som ded een Christen Øfrigheds Mand sømmer, oc i alle maader vel anstaar. Huorfaare wi icke 525
nocksom kunde fuldtacke dend Aldmæctigste Gud: Med hiertelige Ynsk der hos, ad hans høy-edle Velbyrdige Excellentzie maatte længe lefue, og udi saadan høy Eminentz stedse forblifue, sit Guddommelige Naffn til Loff oc Ære, Landsens Indbyggere til Trøst oc Gode, oc hannem selff til timelige oc evige Velfart. Wi ville oc hierteligen ynske, ad ligerviis som dend naffnkundige Hannibal Carthaginensis vaar de Romeris svorne Fiende i fordumb Dage, mueligt, een Deel ocsaa for deris falske Tro oc Religion skyld: Ad voris Christianiensis, ja meget mere verè Christianus Hannibal vilde ocsaa nu paa disse Tider være de Romeris, ja allermest dend Romerske Antichrist oc hans Antichristiske Lærdomb fiendsk oc modstridig, sambt alle dem som samme Religion under hans Excellentzis Jurisdiction oc høytbetroede Commando ere anhængige. Ded wi dog ingenlunde paatuifler.

VI. Henhør ded ocsaa til Christianiæ Stads Berømmelse: Ad der holdis udi hende Kongelige Hyldinger, naar saadant giøris fornøden, med største Triumph, Fryd oc Glæde aff alle Stænder. Itim, her holdis ocsaa andre adskillige Conventer oc Herremøder. Itim, her residerer ocsaa Rigens Commissarier til Landsens assistentz oc Raadføring. Itim General Berg-Hauptmann: General Told-Forvalter, Contribution-Forvalter, etc. Ad jeg nu intet skal tale omb flere denne Stads

ornamenter, saasom Bogtryckeri, Mynteri, General Postmester, oc saadant mere: Itim, dend meget skiøne Vand-Post, som nu er i Verck oc aff Byen bekostis, er icke ringere Berømmelse værd.

VII. Holdis ocsaa i Christiania dend høyeste Rættergang i Norrige, baade i geistlige oc verdslige Sager, som ingen maa forskiude sig fra, uden for Majesteten selff. In Summa: Alting i denne Stad er gandske vel anordnet. Saa ded retteligen kunde sigis omb denne Stad, som Archidanus suarede i gamble Dage een, som spurde hannem ad, huad for Fogeder oc Befalningsmænd de hafde til Sparta? Wi hafue (sagde hand) Low oc Ræt. Eja, huad er ded een ypperlige Ting oc een stor Lycksalighed udi een Stad oc Meenighed, naarsomheldst Low og Ræt holdis ved lige, saa vel for dend Fattige, som for dend Rige, foruden ald Misgunst, Suogerskab, 526
Venskab eller Persons Anseelse.

VIII. Er ded ey heller ad fortie, men een aff de fornembste Ornamenter, som Christianiæ Stad kand oc bør med rette ad commenderis aff: Ad foruden ded, dend med stercke Volde oc Skantzer, itim Vand oc dybe Grafuer for fiendtlige Anløb er velbevaret: Da hafuer hun ocsaa udi Feyde oc Nøds Tiid siin mæctige Vern og Beskærmelse aff ded Kongelige Slot oc Befestning Aggershus, som ligger strax hos Byen, huilcken er een med de ældste, sterckiste oc nafnkundigste Befestninger, som findis her i Riget. Ombkring huilcket Slot er saadan tyck oc fast Muur, itim Volde oc Skantzer med Stycker og Kartoffuer paa alle Sider, som ey lætteligen staar til ad beskrifue. Paa huilcket Slot oc Festning aarligen opholdis et heelt Compagnie velafrettet Soldater med deris Major, Capitein, Lutenant, Fendrick, Sergiant, Archelimester, Vactmester oc andre Vnder-Officerer, som stedse ligger til Varstyr oc hafuer deris Gewehr, Lod oc Krud, Lunter oc Petard udi god Beredskab, omb paatrenger.

Christen Staphensön Bang (1651).

---

[1]) Kirken, der nedbrandt allerede 1686, stod paa „Prinsestaldens“ Tomt i Raadhusgaden. Af dens „Ornamenter“ har endnu Vor Frelsers Kirke Lysekronerne, Døbefadet og Sølvkalken.

[2]) Efter ham har Ruseløk-Bakken Navn. Uvenskab med R. havde bevæget Kjeld Stub til at ombytte hell. Trefoldigheds Menighed med Ullensakers.

Prestereiser i Nordlandene.

526

Dass

Vort Nordland saaledes beliggendes er:
Guds Lov maae forkyndes blant Øer og Skiær
Uagtet all Fare og Møye;
Thi skeer det og tit at en talendes Mund
Maae søege sin Grav i den dybeste Grund
Og lukke blant Fiske sit Øye;
Dog bør vi vort Embed forrette med Lyst,
Betænke, det er vor Samvittigheds Trøst,
Om GUd os paa Vandet vil kalde,
Og døer vi paa Reisen til Kirker og Sogn,
Da føres vi heden paa Israels Vogn
Og for vores HErre maae falde.
Hvad vil en Guds Tiener bekymre sig ved,
At ham er udvalt et Begravelses Sted,
Som Mennisken ikke kand finde?
Om han ikke bæres af Venner her ud,
Han kand dog med Mose begraves af GUd,
Og lukkes saa roelig derinde.
Vi bør ey med Jona forandre vor Kaas, 527
Men reise saa længe, til GUd setter Laas
For al vore Veye og Vandring,
Er HErren da kommen i Væjret og Vind,
Vi vil med Elia slaae Kaaben om Kind
Og vente vor sidste Forandring,
Og sige med sidste Beslutning til GUd,
Velkommen o! Brudgom at hente din Brud
Og hende fra Fengsel udføre:
Jeg hidtil har været en reisende Mand,
Nu vil jeg dig følge, det snarest jeg kand
Og lukke de yderste Dørre.

Peder Dass († 1708; trykt 1762).

Vindene i Nordland.

527

Dass

Om Vinter, naar Klippene ligge betakt,
Da puster her ud en af Øster med Magt,
Som bide kand digt udi Næse;
Da kand man med hast blive graae udi Skieg,
Da vanker her Hagel-Bræst, Smell udi Veg
Tandgnissel og Pust udi Næve:
Hvo som imod Vejret da sidde vil vendt,
Han vogte sig, Ansigtet bliver ey skiendt
Af Riimen som da monne sveve!
Hvad høres da andet paa Fiorder og Sund
End brølende Brusen hver biende Stund?
Hver Bølge fra Grunden sig løfter,
Den seilende Bonde, som farer derpaa,
Er glad, han med hastige Hænder paa Raae
Sit Kannifads Seyel indsøfter.
Den Vind, som saa byder de Seylende Trods,
Land-Sønning og Skottung den kaldes hos os,
Han byder: tag vare paa Skiødet:
Øes-Karret i Næven og Øyet i Vind,
Set Halsen til Riben 1) vær knap og gesvind,
Saa maa man fortiene sig Brødet!
Naar Korsmiss' er leden, strax fanger her an
En anden slags Vind blant den greenfulde Gran,
Hav-Gule 2) paa Norsk til at sige;
Saa sterk, som Land-Sønningen puster her ud,
Saa sterk giver Hav-Gule bør udi Klud
Alt ind ad Riverer og Viige.
Med Sommer hun kommer med Sommer forgaaer, 528
Florerer, mens Flora beblomstrendes staaer,
Forsvinder, naar Flora forsvinder;
Begynder om Morgenen temmelig sagt,
Jo længer paa Dagen, jo sterkere Magt,
Dets Sandhed Field-Byggen befinder.

Peder Dass († 1708; trykt 1763).

1) Halsen er Skjødet af Seilet; Rib (læs: Riip) er den øverste Kant paa Siden af en Baad.
2) Vind fra Havet (Vestenvind).

Bergen og Bergenserne.

528

Holberg

Naar man betragter Bergens Situation, saa kand man sige, at den er ikke mindre fornøyelig, end beqvem; thi den ligger omkring en dyb Bugt udi Form af en halv Circul eller rettere en Hæste-Skoe, saa at, saa snart man kommer ind paa samme Bugt, seer man den heele Stad med dens Fæstninger paa begge Sider at stille sig for Øyene. Bugten er undertiiden saa fuld af Skibe og Baader, saa at man med Møye kand komme der igiennem, og erindrer jeg mig ikke at have seet saadan Vrimmel af Fartøy udi nogen Havn, uden i Rotterdam, endskiønt Skibenes Tal meget har formindsket sig siden min Barndom. Og haver jeg tilforn viiset, at i Henseende til de Søe-Boder, som ere udlagde ved Huusene paa Bol-Verke, de største og dybeststikkende Skibe kand lægge sig ligesom for hver Kiøbmands Stue-Dør. Den store og behagelige Vrimmel af Fartøy, som findes paa Vaagen, foraarsages saa vel af Stadens egne og fremmede Skibe, som af en stor Mængde Baade, der ideligen ligge og forvente paa Fragt; thi det er her fast ligesom udi Venedig, at de fleeste Visiter saa vel af Mand-Folk, som Qvinder, giøres til Baads, saasom man meget hastigere over Vandet kand komme fra den eene Side af Byen til den anden; og bekymrer man sig ikke om videre, end, naar man har klædet og pyntet sig, at gaae ned paa Broen fra sit Huus, og raabe: Fløtt. Thi saa snart det er skeed, seer man de Bergenske Gondoliers eller Fløtmænd at kaproe med hinanden for at komme først, og nyder den, der ligger nærmest ved Haanden eller stærkest kand roe, Fragten, som gemeenligen er 2 Sk. De som intet Ærende have paa den anden Side eller langt ind udi Byen, gaae til Fods, og det heel beqvemmeligen, saasom den heele Strand-Gade er belagt med store 529
flade Steene, saa at man ogsaa udi vaadt og fugtigt Veyer kand gaae tørskoed, hvilket jeg udi faae Stæder har fundet. Man er ey heller bange for at blive overstænked, saasom der holdes kun gandske faa Carosser og ingen Arbeyds-Vogne med Hiul; thi Arbeyds- og Brygger-Vogne, som i sig selv ere kun faa, have Sledder i Steden for Hiul, og det meste Fløtte-Gods bortføres fra et Sted til et andet ved Bærere eller Dragere, saa at det er med dislige Folk Staden er opfyldt, og de fleeste Sager blive bortførte, som ey føres til Baads.

Omendskiønt Staden ligger omringed af høye Bierge, er dog alt det yderste deraf, som ligger omkring Vaagen, paa en gandske slet Plan, men, naar man vil videre op i Staden, maa man op ad Bakken; saa at den halve Deel af Stadens Almændinger er temmeligen bradte. Disse Almændinger, hvorved Staden er deelt udi mange Parter

og Qvarteerer, ere anlagde for at standse Ildens Magt. De tiene ellers Ungdommen om Vinteren til Divertissement, naar de ere belagde med Iis og Snee, og seer man da Børn og halfvoxne Drenge, ja undertiiden gamle Karle, een Deel udi Sledder, een Deel paa deres Fødder med Kieppe imellem Beenene at glide sig ned, og det med saadan Fart, at man maae forundre sig derover. Fiske-Torved er meget levende i Henseende til den store Vrimmel af Folk, som der findes, eftersom Fiskerne med deres Fiske-Baade lægge dertil; og er den idelige Skrigen og Raaben, som der høres, saa stor, at den eene ikke kand høre, hvad den anden siger. —

Saasom Bergens Indbyggere er en Samling af alle Slags Nationer, saa seer man dem meget udi Tale-Maader, Skik og Sæder at differere fra andre Norske; Og er der ingen Nation som de meere have udcopieret udi Sprog, Tarvelighed og Arbeydsomhed, end den Hollandske. Borger-Folk havde for 30. Aar siden deres egen Dragt, hvilken de bestandigen holdt ved lige, uden at rette sig efter fremmede Moder, saa at man paa Klæderne strax kunde kiende en Borger-Kone eller Dotter fra Folk af anden Stand; thi Magistrats Personer, Geistlige og Folk af Militaire Stand fuldte de almindelige Lande-Moder og alle de Forandringer, som de ere underkastede, saa at man derfore kunde ansee heele Ny-Kirke-Sogns Folk og det 530
øvrige af Stranden i visse Maader, som en anden Nation, og Staden bestaaende af tvende Partier, hvoraf det eene gjorde Commentarier og Gloser over det andets saa vel Klæde-Dragt og Sæder, som Tale-Maader. Saaledes bleve i min Ungdom Borger-Folk af de andre Spottviis kaldne Peter af det Hollandske Ord Petie eller Faster, efterdi de kaldte deres Faders Søstere og Morbrødre Peter og Ohmer. Borger-Folk forsømmede sig ikke paa deres Side ogsaa at giøre Critiqver over de andre saa kaldne fornemme Folk, hvilke de ansaae som fattige og hoffærdige, og til Vederlag kaldte dem Top-høner, efterdi de bare Sætte og Fontanger, som var en contrabande Klæde-Dragt paa Stranden, hvor Borger-Koner, samt Piger og Døttre bare Huer eller rættere Hætter af en særdeles Facon, hartad giorte som de Straa-Hætter Fruen-Timmeret bruger om Sommeren paa Landet. De samme kaldtes gemeenligen Skur, og bestode af fiint Lærret. Mand-Folkenes Dragt var og heel simpel, saa at de fleeste Borgere saae ud som Skippere, bærende Kioler uden Haand-Klapper.

Intet Folk er meere arbeydsomme og duelige end Bergens Indbyggere, og det saa vel Mand som Qvindes Personer; thi man seer der Borger-Koner undertiiden den heele Dag at staae i deres Kram-Boder, og der at giøre samme Tieneste, som Krambod-Svenne paa andre Stæder. Ja adskillige af dem ere saadanne drevne udi Handel, at de intet give de største Kiøbmænd derudi noget efter. Mændene paa deres Side ere ogsaa ideligen occuperede, indtil at paatage sig Tieneres og Arbeyds-Folks Skikkelse, saa at det er ikke rart at see fornemme Borgere selv at rulle deres Tønder paa Bryggerne, og hidse deres Varer op paa Pak-Huusene. Man maatte derfore ikke regne det saa nøye, om man hilsede en Borger paa Gaden, og ingen Hilsen fik igien,

saasom saadant ikke skeede af Grovhed eller Storagtighed, men efterdi de gemeenligen vare udi hastige og vigtige Ærender, og derfore ikke havde Stunder til at giøre mange Complimenter, eller rettere ikke gave Agt paa de forbigaaende. Een af de dueligste Borgere i min Barndom var en ved Navn Jacob Andersen, hvilken var saadan Hader af Ørkeløshed, at han ikke kunde lide at see nogen ørkeløs ung Karl paa 531
Gaden, men snappede dem op, og strax flydde dem noget at bestille hos sig selv om de intet andet havde at forrette, saa at hans Aasiun var ligesaa forfærdelig for dovne Arbeyds-Karle, som en Hververs er for Bønder og Løsgiengere.

Jeg har tilforn viiset, at Bergens Indbyggere ingen Nation meer have efterfuldt udi Skik og Leve-Maader, end den Hollandske, saa at end ogsaa de fleeste Spil og Leeg blant Ungdommen ere Hollandske, som at svemme, og dukke under Vandet, at lade flyve Drager i Luften, og at rende paa Skøytter, og det med saadan Behændighed og Konst, at jeg aldrig paa nogen Sted har seet slige Exercitier udi større Fuldkommenhed. Med de gode Hollandske Sæder ere ogsaa indbragte adskillige onde, saa at unge Personer øve visse Licencer, som ere alt for meget Republicanske. I min Skole-Gang var det ikke rart at see et Kirke-Sogns Ungdom at føre Kriig med et andet, iligemaade at den heele latin Skole har bevæbned sig nu mod Garpe-Geseller og Junger paa Bryggen, nu mod Styrmands Skolen. Saaledes var det sidste Aar, jeg gik udi Skolen, den heele Stad bragt udi Allarm formedelst en Tvistighed, som var reiset imellem latin Skolen og Garperne, saa at det kom til en Slags Bataille, som jeg selv bivaanede. Og formerede da Styrmands Skolen det tredie Corps for at give Agt paa Kriigens Udfald. Saasom saadanne Kriige gemeenligen afgiordes med tørre Hugg, saa bekymrede Øvrigheden sig ikke om dem at dæmpe; Tværtimod mange Borgere vare selv Spectateurs deraf og undertiiden gave Lectioner for deres Sønner, hvorledes de beqvemmeligen kunde forraske deres Fiender. Den største Excess jeg derudi haver seet, var at Ungdommen en gang paa Torvet oppassede Politiemester Peder Glad, og bombarderede ham med Steene, da han steeg udi Baaden. Men disse licentieuse Exercitier ere ogsaa temmeligen komne af Brug.

Blant Ungdommens uskyldige Spil og Exercitier ere adskillige, som jeg ikke har seet nogen andensteds; thi en Deel ere saadanne, som sætte den heele Stad eller i det ringeste en heel Gade udi Bevægelse, saasom udi en Leeg, som man kalder at spille Vink, hvorudi en heel Gades Ungdom deeler sig i visse Bander, og posterer sig paa 532
visse Steder over alt udi Byen; item de Processioner, som skeer ved Mortens Tiider, hvor en Dreng gaaer først ud med en Gaas paa en Stang, syngende en Viise om Mortens Gaas, og paa Veyen faaer Tilløb af andre Drenge, hvilke intonere samme Viise med ham, saa at inden han kommer til Bye-Enden, er han geleidet af den heele Ungdom, og all Staden er udi Sang. At ellers Ungdommen her er saa levende, foraarsages deraf, at mange halvvoxne Drænge have været paa fremmede Stæder,

sær udi Engeland og Holland, hvor de frie Leve-Maader ere. Hvad Bergens Indbyggere i det øvrige udi Sæder og Leve-Maade have tilfælles med andre Norske, vil jeg her intet tale om.

Ludv. Holberg (1737).

Utidig Sparsomhed.

532

Holberg

(Epistel til **).

Du forundrer dig over hvi den afdøde L. S. haver kundet efterlade sig gode Midler, da han var en Mand, som sparede intet udi Mad og Klæder, og nægtede sig ingen Slags Vellyst, hvad den end skulde koste: da der imod hans Broder, som arvede Midler, og stedse haver haft samme Indkomster, er stedse Penge-løs, da han dog opfører sig saa simpel og tarvelig, som den ringeste Haandverksmand. Disse tvende Mænd ere ikke de eeneste, som vise Exempler herpaa. Dette synes vanskeligt at begribe, men bliver dog ey saa vanskeligt, naar man nøye efterforsker Folkets Levemaade. De fleste blive fattige ved Pragt og Ødselhed; Mange blive ogsaa forarmede ved utidig Sparsomhed: Thi det er om de sidste, som man siger, at de gnie paa Skillingen for at sette Daleren til. Jeg haver kiendt dem, som for at spare paa Ildebrand om Vinteren, ere af Frost faldne udi Sygdomme, som haver kostet dem heele Skibs-Ladninger af Brænde. Jeg haver kiendt andre, som for at spare paa Saltet, have haft deres Smør og Kiød fordærvet: Andre, for at spare paa Post-Penge, have forsømt at skrive om vigtige og magtpaaliggende Sager: Andre, for ikke at betale 100 Rigsdaler, have udstaaet Processer, som have kostet dem 1000. Hvor mange Obligationer og Haandskrifter ere ikke blevne casserede, efterdi man haver 533
villet spare paa stemplet Papier, og hvor mange Vahrer ere ikke blevne confisqverede, efterdi man haver villet indsnige dem uden Tolds Afleggelse? Mange maa jo med stor Bekostning bygge heele Huuse af Grunden op, efterdi de ikke have repareret dem i Tide. At give Pengene ud i rette Tiid, er det samme, som at sette dem ud paa Rente, og at lade see Prøve paa Oeconomisk Viisdom. En Gnier maa ofte betale en Ting 10 dobbelt, efterdi han holder forlænge paa Skillingen. Hvad som ellers foruden utidig Paaholdenhed forarmer en Familie, er en skiødesløs Huusholdning. Thi det er derved, at de fleeste Mennesker, som have haft meest Anseelse af Tarvelighed, ere bragte til Bettelstaven: En prægtig og derhos ordentlig Oeconomie giør ikke nær saadant Skaar udi Pungen, som en tarvelig, men derhos u-ordentlig Huusholdning. Naar man alt dette eftertænker, fatter man let Aarsagen til Gnieres Armod.

Ludv. Holberg (1748).

Krigsrustninger paa Anholt.

533

Holberg

(Den kallundborgske Kræmmer Peder Paars havde med sin Skriver Peder Rus foretaget en Reise for at besøge sin Fæstemø i Aars, men strandede paa Anholt. Beboerne af denne Ø antog ham for en Erobrer og rustede sig til Krig).

Nu blev raadslaget om en General at tage.
Man foreslog Jens Block; man vidste ey hans Mage.
Man Doctor kaldte ham, skiønt han kun var Balbeer.
Han dræbte tolvte Deel af Øens Folk, ja meer,
Med Piller hver et Aar; En Doctor ingenlunde
Han deri eftergav, skiønt han Latin ey kunde.
Han syntes best beqvem at føre an en Hær,
Som han var modig, sterk, og vant var til i sær
At skille Folk ved Liv ved Draaber og ved Piller;
Thi skiønt man vidste vel, han havde egne Griller,
Som Læger gierne har, saa holdt man ingen dog
Beqvemmere end han til saadan vigtig Tog.
Hvor vel besluttet blev, ham saadan Post at byde,
Saa fandt man dog for got, han altid skulde lyde
De Raad, som Christen Storck ham udi Felten gav;
Thi han saa vittig var, som Block var kiek og brav.

534

Strax saadant kundbar blev, man hørte raisonere
Blant den gemeene Mand: Skal han nu commandere?
Skal han os føre an? Han saadant ey forstaaer 1);
Han aldrig var i Krig, han aldrig fik et Saar.
Den gode Christen Storck, som hannem Raad skal give,
Ey bedre er end han. Hvad vil der med os blive?

Om Fogden den Tid sig i dette Val forsaae,
Det vil jeg ved sit Værd for alle lade staae;
Jeg er hans Dommer ey. Det veed jeg og kand sige,
At man en Øvrighed i Kaartet ey maa kige.
Men hvad er meer gemeent end saadan Snak hver Dag?
Den dømmer aldrig ret om saadan vigtig Sag,
Der intet selv forstaaer. Enhver vil Statsmand være,
Hver Bonde, Handverksmand en General kand lære.
Man tit og ofte har med stor Forundring hørt,
At Bønder saadan Snak om Staten haver ført.
Der er fast intet Skrid, en General kand giøre,
En Handverksmand jo veed det bedre at udføre. — —

Nu maa jeg lidt igien til Fogden mig begive,
Og see hvad meere værd jeg finder at beskrive.
Skiønt han ey tapper var, men skrøbelig og lad,
Saa var ham dog mod Paars indprentet saadan Had,
At han Krigshæren selv Personlig vilde følge.
Det anstod ey Jens Block; han kunde ikke dølge
Sin Misfornøyelse, men sagde: Herre hør!
En Øvrigheds Person sig aldrig vove bør,
For Landets Velfærd han sit kostbar Liv maa spare;
Hvis han omkommes, staaer det heele Land i Fare.
Skiønt Generalen kun af Avind sagde det,
Saa tilstod dog enhver, han deri havde ret.
Dog lod sig Fogden ey af saadant overtale,
Men strax Befaling gav, hans broget Hest at sale,
At lave sig til March. Calliope stem op,
Beskriv mig kortelig vor Fogd fra Taae til Top,
Hans Rustning og Mundur, hans Krigsmagt og dens Orden,
Som den blev seet da at staae ved Fogde-Gaarden.

Man Fogden saae til Hest i Spidsen af hans Hær.
Hans Sadel eene var betrekket med got Lær;
De andres var af Træ. Paa Hovedet en Hue
Han havde, som var rød; den værd var at beskue.
Hans Trøje den var blaae, med smaa Glas-Knapper paa,
De syntes langt fra fast som mange Stierner staae
Paa Himlens Firmament. Jeg intet her vil skiule:
Hans Støvler sadde net, hans Buxer vare gule,
Hans Brystdug, som var rød, tilkiende give lod
Hans Tapperhed, at han udøse vilde Blod.
Ved Siden hang et Sverd, som kaldes nu Hirtzfænger,
Man aldrig nogen Tid paa Øen saae den længer.
Hans Haar til Bæltet hang, var meget tykt og tæt.
At male alting af, min Pen er alt for slet.
Han havde sig forsiunt mod Kulden, var vel foeret.
At det Krigs-Guden var, man skulde have soeret;
Thi som en voxen Tyr og Oxe man ham saae [1])
Blant andet mindre Fæ, blant Faar og Gedder staae.

Jens Block man derimod sig understod at laste;
Thi han saa ilde ud, som Frue-Dag i Faste,
Han slet i Klæder var. Men denne gode Mand,
At Fienden med Pragt ey overvindes kand,
Vel vidste; tvert imod, at den af riige Klæder
Opmuntres til at slaaes, sig over Byttet glæder.
Han ikkun havde sig forsynet med Gevær
Saa skarp som Ragekniv; at komme ham fornær,
Det ingen tienligt var. Den høyre Fløy han førte,
Var ferdig at gaae fort, saasnart man Trommen rørte.
Armeen havde han i Orden sat med Flid,
Som det var brugeligt i Alexanders Tid.
Af hans Historie han General var bleven,
Han havde nøye læst, hvad Curtius har skreven
Om samme store Helt, vel oversat paa Tydsk;
Thi for Mons Wiingaards Tid den ikke var paa Jydsk.
Det fast utroeligt er, hvad man af gamle Bøger [2])
Kand lære, naar man dem med Fliid igiennemsøger.
Man alting der i seer; de ere som et Speyl,
Der viiser store Mænds Bedrifter, deres Feyl,
Samt store Dyder. Man af dem kand see og lære
Alt hvad en General kand give Navn og Ære;
Man deraf lære kand en Fæstning og en Bye
At tage ind, og faae en Krigshær til at flye.
Om Roland, Boldevin, Oliver, Ferakunde [3]),
Om Buurmand, Anguland, samt Gerin, Janemunde
Han havde meget læst. Saa deraf sees kand, 536
Man talte uden Grund saa ilde om den Mand.
Før Krigen den gik an, da man Folk hørde raabe:
Af saadan General hvad Lykke kand man haabe?
Skal den os føre an, der dum er som et Qvæg?
I gaar var han Balbeer, og ragede vor Skiæg[1]).
Gid Generaler ham kun efterfølge vilde,
Og deres ledig Tid ey saa unyttig spilde,
Men læse, med Jens Block, nu en, nu anden Bog,
Der viiser store Mænds Bedrifter, deres Tog!

Da Fogdens Hustrue samt hans Dotter saadant hørte,
De sagde: Han sig vil i en Ulykke styrte!
Vi maa forsøge, om vi ikke kand formaae
At hindre saadant. Da de ham bevæbnet saae
Med Kaarde og med Spiud, de ham til Fode faldte,
De hannem deres Trøst samt eenest Glæde kaldte,
De forestilte ham, at det var intet Spil
At vove sin Person: om ham kom noget til,
Den eene Faderløs, den anden var en Enke;
Han burte som en Mand og Fader sligt betænke.
Hans Hustrue klynked meest, sig stedse slog for Bryst,
Og raabte: Med din Død forsvinder all min Trøst.
Men ingen Graad vor Fogd var mægtig at bevæge;
Jeg troer, man skulde før en Tiger, Vildsviin spæge,
End overtale ham at sidde hiemme still.
Af Avind hærdet da han lukket Øren til.
Som Vinden nu paa een, nu paa en anden Side [2])
En tyk og voxen Eeg angriber, den at slide
Og rykke op med Rod med Magt bemøyer sig:
Saa Hustrues, Dotters Suk vor Fogd fra denne Krig
Ey mægtig var at faae. En Vind kand vel med Møye
Et stærkt rodfæstet Træ til Jorden slaae og bøye,
Til Roden trykke kand dets Greene og dets Top;
Men det ey fælde dog og rykke gandske op.
Saa gik det denne Mand: han Øjne maatte væde,
Da han sin Hustrue saae og Dotter saadan græde;
Dog blev han stedse ved sit Forsæt; ingen Konst
Dem hialp, all Suk og Bøn, all Knæfald var omsonst.

(Da Fogden ved Spioner fik vide, hvor svag Fienden var, lod han trøstigen gjøre Anfald; men Krigen endte uden Blodsudgydelse, da Paars, svigtet af sine egne, maatte overgive sig).

Ludv. Holberg.

---

1) J. Bloch: Chorogr. et Stat. Polit. Insulæ Anholt, Pag. 6.

[1]) Admirable Comparaison, tagen af Homero, som afmaler Agamemnon saaledes staaende for den Græske Krigshær: Ἠΰτε Βοῦς ἀγέληφι — — — — Τοῖον ἄρ' Ἀτρεΐδην θῆκε Ζεὺς ἥματι κείνῳ. Iliad. 2.

[2]) Poeten synes her at raillere med dem, som bilde sig ind, at de kand blive fuldkomne Statsmænd og Generaler af Romaners Læsning.

[3]) Vid: Catalogus Bibliothecæ Blochianæ.

[1]) Qvo tondente gravis juveni mihi barba sonabat. Juv. Sat. 1.

[2]) — — — — — Sed nullis ille movetur Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit. — — Ac veluti annosam valido cum robore quercum etc. Virg. Æneid. 4.

Dalebu Jonson [1]).

537

(Fra Telemarken).

Aa Dalebu ha' seg ei festarmöy bold,
Den heve han tekið með jönn og stál.
Kenner du Dalebu Jonson?

Aa för deð bleiv dagin og dagin bleiv ljós,
Kom der sjau tusind kempur til Dalebus hús.

Aa Dalebu út gjönom vindauga såg,
Han kunnað 'ki sjå sóla fer glavind så blá.

Aa Dalebu dróg pá seg den silkiskjurta blá,
Der utanpá trekkir han jönn og stál.

Aa Dalebu hadde seg festað eit vív,
Hon spende gullbelte um kempas lív.

Aa Dalebu út gjönom vindauga sprang,
Då gjörðe han rumt, der för var så trangt.

Aa Dalebu hoggi og slet inki lóg,
Til han stóð i blóð ivir sylvspente skó.

Aa Dalebu hoggi og i hugin var vreið,
Til han stóð i blóð ivir stálklædde kné.

Aa Dalebu saðlar sin gangare grá,
Så riðer han seg til kongins gárð.

„Hor gjörðe du af dei hommen [2]), eg sende deg með Jon?"
„Aa dei ligg no heime úti mit tón."

Aa Dalebu ristað pá sylvbogað knív:
„Bleiv du 'ki min verfar, sill deð koste dit lív!"

Aa Dalebu ristað pá sylvbogað sverð:
„Bleiv du 'ki min verfar, hot var du vel verð!“

„Aa kære Dalebu Jonson, du stillar din knív,
Du ægtar líti Kersti, deð véne vív.
Aa kære Dalebu Jonson, du stillar dit sverð, 538
Du ægtar líti Kersti, du er hennar verð!“
Kenner du Dalebu Jonson?

Aa der bleiv gleðe ivir all den gárð,
Dalebu Jonson og Kersti ha' brullaup igár.
No kenner du Dalebu Jonson!

Ved M. B. Landstad.

---

[1]) I denne Vise behandles et Emne, som synes at have været meget yndet, nemlig en Piges hemmelige eller voldsomme Bortførelse og en derved foranlediget Kamp, i hvilken Elskeren udøver store Bedrifter og gaar af med Seiren. — Disse mange Aa-er, hvormed Versene begynder, har jeg ladet blive staaende, endskjønt de for Meningens Skyld gjerne kunde være borte. Men de hører Musiken til. De er for Sangeren, hvad et Tilsprang er for den, som skal hoppe, og vore Folkesangere maa nødvendig have dem med overalt.
[2]) Hofmænd.

Magnus aa havfruva.

538

(Fra Telemarken).

Dæ va' aarli um morgonen,
Naar sóli rý í lundi,
Daa sat der ei havfrúve, gilja 1) ti ein svenn
Alt mæ sí listige tunge.
Greivi Magnus trúlovar du meg!
Eg be no deg saa gjönni:
Du maatte fulla seia meg ja! ja!

„Eg sko' gjeva deg snekkja den,
Hó gjenge paa sylvesleipar,
Hó gjenge saa væl paa den gröne eng,
Som uppaa den bylgja bleike.

Eg sko' gjeva deg folen den,
Den yppaste, du vi' ríe,
Han löype saa væl paa bylgja blaa,
Som útí dei gröne líar.

Eg sko' gjeva deg brynja ný,
Den yppaste, du vi' slíte,
Dæ svær 2) æ' alli i væri ti,
Som uppaa brynja kan bíte.

Eg sko' gjeva deg sværi dæ,
Der henge í femta gullringar,
Kvaar den dage, du tenkjer paa meg,
Saa sko' du seier vinne.

Höyr du greivi Magnus:
Vi' du no vera meg hull,
Saa sko' eg gjeva deg skjurta den,
Æ' stikka mæ röde gull.
Eg sko' gjeva deg skjurta den, 539
Den yppaste, du vi' slíte;
Kvaar den saum, paa hæna æ',
Æ' sauma mæ silkji kvíte."

„Du vene havfrú, du skjöne havfrú!
Eg hev alli sett dín líkji,
Men eg hev meg ei skjön jomfrú fest,
Hæna kann eg inkji svíke."
Greivi Magnus, trúlovar du meg!
Eg be no deg saa gjönni:
Du maatte fulla seia meg ja! ja!

Ved Sophus Bugge.

---

1) Beilede.
2) Sverd.

Haugafolk. 539

(Fra Hallingdal).

Dæ va ho gamle Birgit Sandehuse, Mosyste mi, ho laag paa Nysætstølé eigaang, mæ ho va Gjente. Dæ va langt paa Hausté, men dei totte, dæ kunna væra bra aa sita paa Stølé enno eitt Bel[1]), forr dæ va finnt Vær og gjilt Beite enddaa i Fjællé. So va dæ ein Kveld daa, som ho va eismal[2]) paa Sætern; ho tvelte se daa, att dæ kunna koma enkort te'n, aa forr aa væra hugheil[3]), meinte 'o, so tok 'o ein Nabb aa slo affor Døré, forr 'o la se. Daa 'o hadde ligji ei Stund, sprang Døré upp. Detta syntes 'o no var artigt, laut daa upp or Sengen aa sætte Nabben atti, maaveta; men dæ vara 'kji lengji, so dat Nabben ut att. No tok 'o te undras kos detta kunna ha se, aa meinte dæ, ho skulde no væl sagte faa Nabben te sita; dreiv 'n saa inn me ein Øxehamar so halt, at dæ va sjaaand te, dæ kunna væra Uraa aa faa'n ut att. Aa jau, de vart nokk enddaa Raa te faa'n ut, ska e tru! Dæ va 'kji meir ell' so, ho Mosyste va ve skull sobdne atte[4]), saa flaug Nabben or, aa Døré upp so dæ skrala; aa so høyrde 'o kos dæ tuste kring alle Røna i Buen mæ atskjilig Læte, so dæ va reine spøkjilé. Ho kunna ingjin Ting sjaa, aa Værmen va no mest sløkt paa Aarén mæ; men daa vart 'o so reine forfæld, so 'o mest va ve uveta, forr 'o skjønte, dæ maatt' væra Haugafolke — ja mi sant va dæ dei, som voro ute, dæ va dæ!

So va dæ ein Dag trast etté, 'o Birgit gjætte Kjydn burtundé Nysætknippé. Rett so dæ va, fekk 'o høyre Gampa, som kneggja, Kjy, som rauta, Bjelleskrammel aa Gjentu, som svalla aa leto paa Lu aa Prillahodn, plent, som naar dei buføre. Ho styrde kringum se paa alle Kanta, men saag korkji Folk ell' Krytyr, aa so kunna 'o nokk veta, att dæ maatt væra Haugafolke, som komm me Bølingen sin te Stølé. No skunda o' se drive Krytyré heim att, aa sa taa ve hine, ko ho hadde fornaamé. So snugga dei se te buføre paa Heimsæteren daa, for dei taalde no 'kji drygjy lenger paa Langstølé; dei voro rædde, at Haugafolkji skull' bli ille, naar dei soto over Tié, sér du.

Ved P. Chr. Asbjörnsen.

---

[1]) en Stund.

[2]) alene.

[3]) tryg.

[4]) var ved at skulle sovne igjen.

Reisi til Sætren.

Storm

(Fra Gudbrandsdalen).

Markje grønas, Snjogen braana 1), Fjæll bli bært, aa Lauve sprætt,
Murinykjel 2) staar ti Dalom, Kue seg fæ eta mætt;
Alt, som livi, byrja kræke 3), Bjønnen kjem taa Hie fram,
Utur Fjose spring fornøgde Ku og Kalv og Sau og Lam.

Alle Fugle læ seg høyre, Tiur sit paa Furukvist,
Kvar, som kjenne att sin Maakaa, syng med Hogna 4): Tak for sist!
Blanda Saang ti Fjælle ljoma, Gauk og Røi og Jerp og Trost
Kappas um, kem best kan rope Glede ut for slutad Frost.

Sole skjin paa Aakerreinom, Tælan retnaa borte æ,
Ølen 5) er ti Være komin, Plog og Horv lyt laagaas te;
Guten vele om Hagfellen 6), Engje skal og røias naa,
Dæ betye for Budeia: Bøling skal te Sæters gaa.

Kom no Fena, kom me følgje, kom Gulldrople, kom Spelin!
Kjyr og Kalve! døkk eg føre vil ti Sæterkvie ind;
Utan Fare skal os leva, Busvein hell os fri for Bjønn;
Kva han inkje haanom frykta, frykta han Budeias Hønn.

Feite Grase skal døkk eta, drikke klaare Kjelda te,
Kvar ein Dag skal Gjæstbod vera, Mat skal naa aat døkre Kne;
Døkk for Vinters Frost og Kulde, Svelt og Hunger Ret skal faa;
Ingor Hulder bedre Kryttur hell som døkk skal sia haa.
Mjølk og Rjume, Smør og Kjuke 1), Ost og kva som forkunt 2) æ, 541
Mysu, slikt og anna meira vist os her ovfellun 3) fæ.
Saa skal os i Somaar leva, te's dæ Snjogen bli for sleim,
Derme vende os aat Bygden, fær med Smør og Bøling heim.

Edv. Storm.

---

1) smelter, optør.
2) Marie Nøgel, en Blomst.
3) begynder at krybe.
4) Glæde.
5) Varmen.
6) efterser Gjærdet.

Heimreisi fraa Sætren.

541

Storm

(Fra Gudbrandsdalen).

Os har gjort kva gjeras skulle, ysta Ost og kjinna Smør,
No staar att aa kløvja 4) Øykjom, sætja Laas for Sæterdør.
Korkje 5) fins dæ meire Føe her for Heie hell for Krist 6),
Gla æ os, os slepp aat Bygden, meire gla æ Kue vist.

Farvel Mark, som Fenan gnaagaa, der eg gjætte mangen Gaang;
Farvel Skog, som ofte ljoma 7) taa min Lur og Stut og Saang!
Farvel Hulder, som der budde! fløt no du ti Sæle ind;
Vinters Ti er ilt aa liggje ute baa' for Ver og Vind.

Kom no alt ti Sætre finnast, kom og følg aat Bygden ne!
Heile Jore er no røiugt, kvart eit Straa høir Fenan te;
Skund døkk, Folkje venta heime, Bufærslefsa vil døm haa:
Her æ inkje meire gjera! Folk og Fena, læt os gaa!

Edv. Storm.

Ho Tore paa Nut'æ.

541

(Fra Sætersdal).

Der æ ein Støil 8), som dei kadde 9) Nuten, aa som ligg'e langt aust aa 10) Heio; dæ va ein Gar'e i gamle Daga, aa daa budde der ein Mann som heitte Knut'e 11), aa Kaana heitte Tore 12). So va dæ eigaang um Vetteren tett fyre Jol'æ, daa hae dæ lagt ni' so mykjen Snjor'e 13), at dei maatte 14) ikje koma so langt, at dei funne Fokk; fyre der va so langt aa gange, at dæ va fimm Fjorunge fra nimmaste 15) Gar'æ i Bygd'inne. So hae dei gløymt Dagatal'e, so dei vaare ikje rett visse paa, nær Jol'æ skilde koma, aa dæ tokte dei, va leidt, som dæ au va 1); men dæ va ikje onno Raa hell 542
aa gange so langt, at dei funne Fokk aa finge høyre, kor lengje dæ va te Hægj'inne 2). So va dæ ein Goveirsdag'e um Morgonen, daa vilde Kjeringjæ gange ut i Bygd'æ, aa Mannen skilde vera heime, aa so gjekk ho daa aa brøytte 3) i Snjor'æ eit lite Bil 4), men Snjor'en va so stor'e, aa Skavlanne vaare so haage, at dæ vart ikje langt Stykkje, fyrr ho va so trøytt i Njoo 5), at ho va reint trota 6) aa laut leggje seg ne i Snjofonnæ aa kvile. Daa høyrde ho eit som tala inn i ei Ufs 7) i Fjøddæ, aa dæ ropa te 'enne aa sa dei Or'æ: „Dikke Dikke 8), Tore, baka Brau te Jole; Nott'æ ei aa

Daganne tvei 9); so lengje æ dæ te Jole.“ So reis ho 10) aa vende heim-te aa nøytte seg 11) au; ho tokte, dæ va 'kje mei Ti, hell'o turte 12), nær dæ va 'kje ko 13) tvei Daga te Jole.

Ved Ivar Aasen.

---

1) Kage.
2) lækkert.
3) overflødigen.
4) kløve, (belæsse).
5) hverken.
6) hverken for Fæ eller Folk.
7) gjenlød.
8) Støil for Stødel (Sæterplads).
9) for kalle.
10) aa, ɔ: paa.
11) for Knuter (Knútr).
12) Egentlig Tora. G. N. þóra.
13) Snee. G. N. snjó'r.
14) ɔ: kunde.
15) nærmeste.

Julaskrei'i.

542

(Fra Sogn).

Da so dei kadla Julaskrei'i 14), da æ eit Fylgje, so fær umkring aa ri'e igjøno Bygdadne i Juli elde tett fyre Juli, aa især Julaftaa ette avdaga 15). Da so dei ri paa, da ser ut mest likso da va toma Tunne; men dei fær so fort, at ein kann ikje festa Auga paa dei, aa stundaa æ dei paa Marki aa stundaa i Lukti 16). Naar dei fær igjøno Garadne, so gaar dei inn i Kjellaradne aa ska smaka paa Juladrikka [1]); difyre pla 543
Folk'e setja ei Vassbytta eld ei Kjørebytta [2]) framfyre Ølbidni [3]), so inkje Julaskrei'i ska røyva dei [4]). — Da va ein Mann inn i Uddland [5]) eingaang, so hadde fare burt um Fjoren Julaftaa aa skulde faa seg litevetta te Juli, noke Matastell kaa da va [6]); aa daa han so skulde heimatte, so gjekk han ni aat Baaten aa lagde Matadont'e [7]) sitt inn i, aa skulde te skuva aav aa stiga inn i Baaten. Daa kom Julaskrei'i aa tok han. Da va ei Uvitigheit, at han sette Maten fraa seg, førr han va komen i Baaten; fyre alt mæ ein [8]) ha Mat i Haand'i, so æ ein urædd'e fyre Julaskrei'i. So laut Mann' vera mæ, aa so reiste dei aav innigjøno Bygdi aa va inn paa adle Kjellara aa saag ette um dar va Drikka. Naar da sto ei Vassbytta framfyre Ølbidni, so berre fya dei [9]) aa gjekk sin Veg, aa naar dar sto ei Kjørebytta, so slo dei att'e Dyr'i aa vild' ikje gaa inn

eingaang; men dar so inkje va noke slikt i Vegen, dar drakk dei so fælande, at ein tykte, dei kunde ribna. So va da ein Sta' [10]), dei va inne paa ein Kjellar, aa Mann' sto att' ut mæ Stabburs-Troppi; daa kom da ei Kaana ut-or Stabbur'e mæ Mat, aa so saag ho danna Mann' aa tykte ho skulde kjedna han og. „Æ da du," sa' ho, aa so næbnde'o han [11]) paa Nabn; men da va knapt han va go te svara. So tok ho i han, aa heldt Matakorgi fram yve Hove hass [12]); daa laut Julaskrei'i sleppa han. Aa si'aa leidd'o han [13]) inn i Stovaa, aa ga'an noke te drikka; men han va so skarven aa sjuk'e vorten [14]), at da va knapt so mykje da leet i han [15]), alt te da lei te Midnatt; daa tok han te kraana aa muna [16]), aa vart frisk' att'e.

Ved Ivar Aasen.

---

1) som det virkelig var.
2) Hæg for Helg.
3) vadede, brød Vei.
4) en liden Stund.
5) i Knæerne. Njoo for Knjoom. G. N. knjám.
6) trota (aab. o): opgiven, hjelpeløs af Udmattelse.
7) Klippevæg.
8) dikke skal betyde at banke og jævne, saaledes som man gjør med Brødleiverne, naar man bager. Er ellers et dunkelt Ord.
9) to (i Hankjøn). G. N. tveir.
10) stod hun op.
11) nøytte seg: skyndte sig.
12) mere Tid end hun behøvede. Egentl. turfte.
13) ikje ko: ikke mere end, ikkun. Ved Mandal heder det: „ikje kon."
14) Egentlig Jula-skreid'i, det samme som Oskerei' eller Oskorrei, som man forklarer ved Aasgard-Reid. Paa Jæderen heder det: Aalgaarei.
15) Heder ogs. aavdaga og betegner, at det sidste Glimt af Dagen er forsvundet, at det er fuldkommen Nat (afdaget).
16) Luften.
[1]) Drikka er Neutrum, altsaa „Drikket."
[2]) Tjærespand.
[3]) Ølkarrene, Tønderne. Fl. af Bidne, n.
[4]) røre dem.
[5]) Urland (Aurland.). Paa Voss heder det „Audland;" i Hallingdal: „Auland."
[6]) hvad det nu kunde være.
[7]) Dont eller Dunt, n. Sager, Tøi, Pakker, o. s. v.
[8]) medens man.
[9]) sagde de fy!
[10]) paa et Sted.
[11]) nævnte hun ham.
[12]) over hans Hoved. (Hove, med aabent o).

[13]) siden ledte hun ham.
[14]) var bleven saa svag og syg.
[15]) man kunde neppe høre hans Stemme; let, af laata.
[16]) komme sig lidt efter lidt.

Kveldsbøn. 544

(Fra Søndmør).

E gjæ me te sengjinn'
Mæ tolv Gussengle,
Tvo te hande aa tvo te fót,
Tvo te kvart eitt lidemót;
Tvo ska' mín sengjastokk vere,
Tvo ska' me te Gussheim bere,
Tvo ska' me tekkje,
Tvo ska' me vekkje.
Kors i Jeses navn! Kors i Jeses navn!
Kors i Jeses navn!

Ved Sophus Bugge.

Han Moss Mossbrunna [1]). 544

(Fra Ørkedalen.)

Der æ et gammalt Snakk om ei Trætt', so va en gaang millom Meddalingom aa Surndalingom; men dæ hi veri [2]) fortalt paa so mang Maata, at d'æ ikj godt aa vaattaa [3]) kva so rettast æ. Dæ va han Moss Mossbrunn'a i Meddala, [4]) aa han Romund Romundsto'om [5]) i Surndala, so førte Trætta; aa dæ va et Mærkje [6]) i Marken millom Dalom, so dem stridd' om. Dæ vart avgjort, at dem sku gang i Mark'a en Dag baae to [7]), den eine fraa Meddala aa den and'er fraa Surndala; dem sku sta upp, naar Hanin gol om Morgon, aa so sku dem ga te dem møttes, aa der sku Mærkje bi sett. No va Meddalingen so slug, at han gjekk aat Marken om Kvelden firiaat [8]) aa tok mæ se Hanin sin; daa han so ha' gaatt te han va trøytt, so la'n [9]) se ne aa kvilt se; men naar Hanin tok te gaalaa [10]) i Lysingen, so sto'en upp att aa gjekk; aa saales fekk han slik en Føremaan [11]), at'en ha itt langt igjen te Romundsta, daa Surndalingen kom te Møtes mæ'en. Dertaa kjæm dæ, at Meddalingann eig so langt ne i Surndalen; før Mærkje æ langt ne paa den Siun, so veite [12]) aat 545

Romundstoom. Dem hi fortalt, at'en Romund vart so sint før dæ at Meddalingen ha narra'n, at'en tynte han paa Flekk'a 1); men so æ dæ and'er 2) so fortel dæ sosson 3), at han reist aat Meddala engaang etteaat 4), aa daa møtt'en han Moss Mossbrunna i Skog'a, aa der tok'en aa slo ihæl 'en 5). Der sku han Moss bi negræven i en Haug, aa den Haugen vart so vaale(g) før Kryttyrom sea 6); før naar dem kom paa dæ Rom'e 7), aa dem aat taa Gras'e paa Haug'a, so vart dem sjuk aa gjekk før 8) taa di. Der æ et Fjell imillom Bygdom, so dem kalla Haanaakamben; dæ ska ha Namn'e sitt taa den Hana, so Meddalingen ha mæ se; før i gamle Daagaa 9) sa' dem „Haanaa" i Staen før Hane, aa d' æ mang, so sie 10) dæ endaa.

Ved Ivar Aasen.

---

[1]) Mossbrunn'a er Gaardsnavnet i Dativform.

[2]) har været.

[3]) for vita.

[4]) Dativ af Meddalen, ɔ: Meldalen (fordum Meðaldalr). Heraf Meddaling.

[5]) Dativ pl. af Romundstad, altsaa for Romundstodom.

[6]) Markeskjel, Grændseskjel.

[7]) begge to.

[8]) forud, i Forveien.

[9]) lagde han.

[10]) gale.

[11]) Forspring, Fordelen af at være først paafærde.

[12]) vender.

Norske Ordsprog.

545

Det er vondt at vada, der ein inkje ser Botnen. — Det er inkje beste Bukken, som hever høgste Horni. — Den eine Ramnen vil, at hin skal vera lika svart. — D'er mang ein lang og lat, og mangein liten og kvat. — Ein skal inkje selja Hudi av Bjørnen, fyrr han er skoten. — Dugleg Dreng verd ein hæv Husbonde. — Det vil ein sterk Rygg til at bera gode Dagar. — Det verd alt feigt, som født er. — Store Stokkar faa harde Hogg. — Det er vondt at tru alle, det er verr at tru ingen. — Fyrste Skaden er best at bøta. — Lauvet skal inkje lægja aat Roti. — Han kjenner Kloi, som klorad er. — Han høyrer sjeldan sitt Lov, som paa Lur stend. — Mannen visste inkje, at Kjeringi var gali, fyrr ho song, daa ho aat. — Naar Stakaren er sinnad, fær Stovedyrri Smellen. — D'er mangt sant, som inkje er segjande. — Kunde Gapen tegja, so trudde Folk, han var klok. — Den som byggjer etter kvar Manns Raad, hans Hus kjemer skjeivt aa staa. — Det er inkje alt Ørn, som er krokut i Nebben. — D'er betre fyre var en etter snar. — Han LateHans gjeng fyre, han 546
Smale-Hans kjem etter. — Ein skal baade skunda seg og stunda seg. — Den som vil

sitja paa to Stolar, han fer nedimillom. — Store Pengar verda alltid større; smaae vil helder verda smærre. — Kyrkja er aldri so full, at Presten ei slepp inn. — Tomt Bord gjerer tome Benkjer. — For ung er eit godt Lyte: det veks av med Aari.

Ved Ivar Aasen.

---

1) gjorde af med ham, dræbte ham paa Stedet.
2) ogs. ann'er, ɔ: andre.
3) saaledes.
4) derefter, senere.
5) slog ham ihjel.
6) blev siden saa farlig for Kreaturene.
7) Sted, Plads.
8) kreperede, døde af det.
9) for Dagar.
10) for sigje (segja).

Haralds-Haugen.

546

Aasen

Her ser eg Haralds
Haug fyre Augom;
Lengje var eg lystad
At lydast til honom.
Botnad paa Berget
Berrsynt mun han standa
Millom Hump og Hamar
Paa Hauga-Landet.

Vist er han vorden
Vonom mindre:
Grunnen er graven,
Grassvorden riven;
Aaker er upplagd
Um allan Haugen;
Aksi glima globjart
Paa gløymde Gravi.

Her hever Fagna-Folk
Faret or Heimen [1]);
Her hev ein gild Gut
Gjenget til Kvila.
Harald haarfagre
Høyrde du vel gjetet;
Nog er i Norig
Namn hans kunnigt.

Inkje tarv han, tenkjer eg,
Tavla paa Gravi,
Stein elder Stopel
Med store Ord skriven.
Sjølv hev han sett seg
Synlege Minne,
Dei som vist mun vara,
Til Verdi øydest.

Ringt var det Riket,
Som raada han skulde;
Storo var det stiget,
Daa Styret han sleppte.
So var skjett Skifte
I Skipnaden inne,
Som i kolmyrka Koven,
Naar Kola [2]) er tendrad.

Etter kom or Ætti hans
Ervingar dyre,
Dei som verde vaaro [3])
Verdi aa styra;
Dugstore [4]), daadstore,
Dygderike Sellar,
Nog er i Norig
Namn som klinga.

Lidna ero langa
Ljosa Tider;
Daa var Daad og Dygd
Med Dovralands Gutom;
Stod i blidom Blome
Blaaberg-Landet;
Heider og Heppa [5])
Var i Haralds Rike.
Lidna ero langa 547
Laaka Tider;
Haralds Ætti øyddest,
Og ilt var Skiftet;
Maattlaus, modlaus,
Minnelaus vart Lyden [1]);
Hædt [2]) og herjat
Var Haralds Rike.

Endaa trur eg, Anden hans
Yver oss mun sviva,
Lydast um Landet,
Leita etter Storverk.

Myket mun han fegnast [3]),
Naar Manndom han finner,
Naar som Lands Lyden
Likjest Forfedrom.

Fram daa, Frendar,
I fredlege Kappstig!
Rette det, som rengt [4]) er,
Reise det, som velt er;
Byggje og bøte
Med Bot, som duger;
Gjere Verk, som vara
Til Verdi øydest!

Ivar Aasen.

[1]) Her har ypperlige Folk forladt Verden.
[2]) Lampe. (Læses næsten som Kaala).
[3]) var værdige.

[4]) kraftfulde.
[5]) Held.

Dei vil altid klaga og kyta.

547

Aasen

Dei vil alltid klaga og kyta [5]),
At me ganga so seint og so smaatt;
Men eg tenkjer, dei tarv inkje syta:
Me skal koma, um inkje so braadt.

Ja, det skyt inkje fram, so det dunar [6])
(Som no ingen kann undrast uppaa);
Men det munar daa jamt, ja det munar,
So det stundom er Hugnad aa sjaa.

Lat det ganga fram, lad det siga!
Berre eitt eg ynskjer og bed:
At me inkje so høgt maatte stiga,
At me gløyma vaar Fedra-Sed.

Lat os inkje Forfederne gløyma
Under alt, som me venda og snu;
For dei gav oss ein Arv til aa gjøyma,
Han er større, en mange vil tru.

Lat det merkast i meir en i Ordi,
At me halda den Arven i Stand,
At, naar Federne sjaa att paa Jordi,
Dei kann kjenna sitt Folk og sitt Land.

Ivar Aasen.

[1]) Folket. Egentlig for „Landslyden," Nationen. [2]) forhaanet. [3]) glædes. [4]) forvrænget. [5]) mukke, skjænde. [6]) dundrer (udt. næsten donar).

548

Dei gamle Fjelli.

Aasen

Dei gamle Fjell i Syningom
Er altid eins at sjaa,
Med same gamle Bryningom
Og same Toppom paa.
I Bygdom byggja Sveinarne,
Og Huset stender laust;
Men dei gamle Merkesteinarne
Dei standa lika traust.

Paa Fjellom er det leikande
At ganga til og fraa
Og kring um Toppen reikande
So vidt um Land at sjaa:
Til Havet kring um Strenderna
Med Skip som Fuglar smaa,
Og til Fjelli kring um Grenderna
Med tusund Bakkar blaa.

Der er so mange Hendingar
I Bygden komne til;
Me sjaa so mange Vendingar
Alt paa eit litet Bil.

Dei hava snutt um Vollarne
Og flutt og rudt og bygt;
Men dei gode gamle Kollarne
Dei standa lika trygt.

So stod dei gjenom Tiderna
Vel mange tusund Aar;
Og Graset voks um Liderna,
Og Lauvet kom kvar Vaar;
Og Vinden tok um Topparne
Og Vatnet tok um Fot;
Men dei gilde gamle Kropparne
Dei toko traust imot.

Av Hav kom Sjomann sigande
Og lengtad' etter Land,
Daa saag han Fjelli stigande
Og kjendest ved si Strand.
Daa kom det Mod i Gutarne,
Som saag sin Fødestad.
Ja dei gode gamle Nutarne
Dei gjera Hugen glad.

Ivar Aasen.

Ein Stor-Leting. 548

Aasen

Det var ein Herremann, som hadde leigt seg tie Arbeidsmenner, og dei vaaro so late, at dei gjorde inkje til Gagns. So var det eingong han kom yver deim, daa dei hadde lagt seg til aa sova alle ihop; daa vakte han deim upp og sagde til deim: „Det skulde vera Moro aa vita, kven som er største Letingen av dikkor; den, som no kann visa, at han er den lataste, han skal faa ein Dalar." Daa var dei nie, som rette upp Handi og vilde taka imot Dalaren; men den tiande sagde berre: „Stikk han i Vestefikka mi." „Det var rett," sagde Herremannen, „du maa væl vera den beste, som inkje eingong idest bera upp Handi."

Ivar Aasen.

Gjeite. 549

Vinje

Gjeite er eit næringsdrivande Dyr. Ho eter alt det, som til er og væl so det. Ho aat eingong up for meg Tobaksrullen min i Fjelle, og der var ingen at faa atter paa sine fem Mil. Det er mest umogeleg at svelta Gjeite ut. Ho gneger Bork, og ho knuppar Bar; og ho finn Lauv og Gras up i Bergskortor, som ikke eingong Sauden kan koma til. So stend ho der uppe og jortar og seer med det lange Skjegget sit ned i Afgrunnen, liksom det skulde vera paa Theatret. Og rett som det er, kan ho tverkasta seg og hanga med der kvasse Klauve si fast i ei Bergrive. For alt dette finnst det slike nationale Talemaatar: „Han er likso seig at svelta ut som Gjeite." „Han eter Alting liksom Gjeite." „Han kan kliva som ei Gjeit." „Han er som Gjeite

alle Stad framme.“ „Altid skal han som Gjeite hava sine Nasar in i kverteit Hol.“ Og „han trivest bedst, naar han verdt bannad, som Gjeite“ osv.

Og so er det ein Ting, som ikke maa gløymas i denne Tid, daa me byggja alle desse Vegine gjenom Krokar og Afdalar, og det er, at Gjeite var den fyrste Vegmeistaren. Eg veit nok det, at Folk no leggja Vegen flatare og meir letfør. Men me hava solitet at kjøyra paa mange af desse Vegine, at det mest kan vera slikt Slag med „Transportevnen.“ Men prosaisk verdt den ned i Dalbotnen og over Gormyrar, der han no ligger, medan Gjeita lagde den up og ned „romantiske“ Berg og Bakkar. Og derfor vil heller ikke Gamlefuten kjøyra paa desse „Pannekak-Vegine,“ som han kallar deim; men han held seg til dei gamle, deruppe Gjeite gjek. — —

Ja, her maa koma ei Tid, daa Foreldre finna, at dei maa hava Gjeiter og helst Kidungar for sine Smaaborn til Leik og Lærdom. At ikke Ungdomen i Byar og paa Flatbygder er so spretten og aandfull som til Fjells, trur eg myket kjem af det, at han ikke er upfødd ihop med Gjeiter. Dette kan no vera som det vil og til Ettertanke; men eg skal aldri gløyma dei Vaardagar, daa me ventad Gjeitungar. „Lykle“ fekk altid Tvinlingar, som hadde „Lyklar“ under Halsen som Mo'r si. Daa dei vardt so tri fire Dagar gamle, spratt dei enda til Veders og snudde seg kring i Lufte og kastad det vesle reine og kvike Hovudet sit attom Bogen og mekrad Gledesljod med sit granne Mæle. Det var ikke Graat der, endaa eg saag tidt Taarer trilla ned etter Kinnbeinom deires, daa dei vardt afvanda fraa Mo'r si, so me kunde faa Gjeitemjolk. Daa fann eg grøne Straa og Smaalauv aat deim, og strauk deim og lovad deim Vaksnekveiken for Barneleiken. So sleikte dei meg og hoppad upaa meg, liksom dei før hadde hoppad upaa Mo'r si, og so stangad dei meg med sine smaae Horn, og grove meg med Framfotom, og kjætte seg og sprunge upetter Ryggen min. Dei gløymde snart Mo'r si liksom alle Smaaborn, og leitad etter meg i Staden og mekrad og hoppad af Glede, naar dei funne meg atter.

Ja, det er fagre Smaaborn: so reine som saape-tvegne og med slik Tanke i Augo og Andlit, at det er so det sprakar af deim, rett som naar du stryker svarte Katten i Myrkret. So kliva dei upetter alt, som til er, kasta seg tilbake og sviva rundt i Lufte, og so slaa dei sine Hallingkast og ganga paa Bakfotom liksom andre Folk. Det er mest so dei kunna tala, og anten det no var eller inkje var, sa veit eg, at eg rødde med deim, og fekk liksom dei bedste Svar, som til var.

Og naar so den vaksne Bukken kjem stigande med sit lange Skjeg og sine bøygde breide Horn, seer han vel staseleg ut! Der er Vyrdnad i heile Karen, og han helsar deg med den eine Framfoten, liksom ein annan Mann, naar du teker honom i Skjegge. Og so kan han risa paa Bakfotom, og ganga som eit Menneske; og rett som det er, tverkastar han seg burtetter Bakken. Der er Aalvor og Skjemt i Leiken hans. Og naar tvo stangas, risa dei aa Ende og taka Tilsprang og slaa so til, at Ragget lufsar som Vinden i ein Høystakk, og det smeller som med Slag af Øksehamrar. Det

er underleg, at dei ikke faa vondt i Hovde. Den finbygde og meir yndefulle Gjeite kan daa stande in med og stolt sjaa paa Slagsmaalet, som tidt er for hennes Skuld. Det minner deg om dei gamle Riddarsmenn, som slost for si „Dame," og om dei meir nymodne Duellanter f. Ex. i det ridderlege Frankrike. Naturen er seg sjølv lik, om den ytre Skapnaden kan vera nokot ulik. Og naar so „Blaamann" i slike Slagsmaal 551
kunde taka han „Kvitfeld" paa Horne sine og slengja honom burt i ei Urd, so det brast i Bein og Bonor, daa strauk „Lykle" seg velværd og hugvarm paa vanleg Kvendelag in aat Vinnaren, og saag liksom haadleg burt paa Taparen, som stod og sturde, om kanske han hadde voret den trugnare Elskaren. Og endaa var „Blaamann" so godlynd etter Slagsmaalet, at eg kunde taka og bøygja Horne hans ned i Bakken og skalkestride med honom. Men so fekk han Salt af meg.

Og naar eg i Hyrdingskogen sov, som tidt hender til Fjells, so kunde „Blaamann" koma og grava med Framfoten i Ryggen min eller sleikja meg i Andlitet og mekra so smaatt, liksom han vilde segja: No lyt du risa up; Buskapen dreg afstad, og no kveldar det. Stundom tenkte han vist og, at eg kunde vera daud. So fekk han eit Saltkorn atter eller ein Braudmole, og so gjekk han ruggande framfyre meg og so imillom snudde seg mot meg paa Bakfotom. Var det tykt i Vedre, so saag eg in i Augo hans, om det kanske skulde lida mot Kvelden. Augnesteinen vardt daa større og liksom aflang. Det var mi fyrste Klokke.

Naar eg leitad etter „Blaamann" eller „Lykle" og gret, for eg ikke fann deim, so kunde dei svara meg og koma springande, naar dei høyrde Graaten min. Men saag eg etter deim i Utid, og dei ikke endaa hadde fengjet Metten sin, so løynde dei seg burt for meg. Og eg hadde det Vitet at segja til deim sidan, at dei hadde Ret og eg Uret. Tidt saag eg liksom tvo Smaatre langt burte i Himlesyne, og just var det Horne hans „Blaamann." Og tidt saag eg beint up etter Fjellsida liksom ein Dusk med Blomar; og just var det Skjegget hans „Blaamann." Og tidt sat eg og murad paa eit Hus med Ovn i, og kjende so nokot tungt paa Hærdane mine; eg trudde det maatte vera Nokon, som vilde eg skulde passe betre paa Buskapen; men just var det Framføtane hans „Blaamann."

Det som varde lengst af „Blaamann," var Hud og Horn. Eg gjorde det eine af desse til Tutarhorn, og i some Tonar var der sama Ljod i Horne som i 'n sjølv. Han livde liksom atter i desse Tonar. Af Skinnet hans gjorde eg Ryggeskinn, og det heldt meg mangein Regndag turr og varm.

Ja, det er store Ting alt det, eit Gjeitekvikind kan vera: Det var med tvo Bukkar 552
Thore Gud kjøyrde, daa Thoreslaattane var Vognramlen paa Bergom og Ljonelden Gneistane fraa Hjulom. Og slaatrad han desse Bukkane om Kvelden, so vaknad dei upatter om Morgonen til nyt Traav med Guden sin. Af Bukken, som paa Grækisk heiter Tragos, kjem Tragedie eller Syrgjespil. Bukken var i det gamle Grekarland liksom i Ægypten eit Billæte paa det veksande Liv og den frugtbare Natur; og naar

han om Hausten liksom døyr, so var der sorgfull Song og Dans kringom ein Bukk, og baade han og dei Syngjande og Dansande vaaro kransade med Vinlauv. Dette er Tragedien eller Bukkesongen. Og kring Nilfloden er der funnet Bukkar uthogne i Stein liksom til eit Merke paa Aarsvokstren ved Nilens Auking og vatnande Livsmagt.

Bukken, som tidt stend og stirer so aalvorsamt og tankefullt med det lange Skjegget sit, heve ofte af Diktarar og lærde Menn voret tenkt som ei Framsyning af ein Philosoph eller Ein, som elskar Visdom. Holberg taler tidt om dette og seter Bukken fram som ein Mønsterphilosoph. I hans „Forvandlingar“ eller Metamorphoses velja dei andre Dyr Tragos eller Bukken, som er ein slik Philosoph, til at vera Sendemann for deim ned til Pluto eller Guden under Jorde. Og daa Bukken so kom der ned, synger Holberg:

„En høflig Trætte strax sig reiste ved Indgangen.
De begge 1) kappedes af Høflighed om Rangen:
Og Tragos Fortrin gav til Pluto, som var størst.
Men Pluto svarede: „De skjeggede gaar først.“

A. O. Vinje.

552

Ved Rundarne.

Vinje

No seer eg atter slike Fjell og Dalar,
Som deim eg i min første Ungdom saag,
Og same Vind den heite Panna svalar
Og Gullet ligg paa Snjo, som før det laag.
Det er eit Barnemaal, som til meg talar
Og gjer meg tankefull, men endaa fjaag.
Med Ungdomsminne er den Tala blandad:
Det strøymer paa meg, so eg knapt kan anda.

Ja, Livet strøymer paa meg, som det strøymde, 553
Naar under Snjo eg saag det grøne Straa.
Eg drøymer no, som fyr eg altid drøymde,
Naar slike Fjell eg saag i Lufti blaa.
Eg gløymer Dagsens Strid, som fyr eg gløymde,
Naar eg mot Kveld af Sol eit Glimt fekk sjaa.
Eg finner vel eit Hus, som vil meg hysa,
Naar Soli heim til Notti vil meg lysa.

Alt er som fyr, men det er meir forklaarat,
So Dagsens Ljos meg synes meire bjart,
Og det, som beit og skar meg, so det saarad,
Det gjerer sjølve Skuggen mindre svart;
Sjølv det, som til at synda tidt meg daarad,
Sjølv det gjer harde Fjellet mindre hardt.
Forsonad koma atter gamle Tankar:
Det same Hjarta er, som eldre bankar.

Og kvar ein Stein eg som ein Kjenning finner,
For slik var den, eg flaug ikring som Gut, —
Som var det Kjempor, spyr eg, hvem som vinner
Af den og denne andre haage Nut.
Alt minner meg; det minner og det minner,
Til Soli burt i Snjoen sloknar ut.
Og in i siste Svevn meg eingong huggar
Dei gamle Minne og dei gamle Skuggar.

A. O. Vinje.

1) nemlig Bukken og Pluto.

I Skogen.

553

Vinje

Den Bekken, som siklar
So speglande rein;
Den Dropen, som tiklar
Fraa Stein og til Stein;
Den Straumen som glittrar
Og idar 1) seg hol;
Den Dropen, som tittrar
I Dogg og i Sol;
Den Straalen, som giddrar
Paa skjelvande Fjord;
Den Skuggen, som diddrar
Og frynsar sit Flor;
Den Duva, som nuslar
Og tuttrar so glad:
Den Vinden som tuslar
Med blikrande Blad —
Alt tutlar og tullar
Og trallar meg lind,
Alt sutlar og sullar
Og svæver meg in.

A. O. Vinje.

1) at ida, hvirvle; ei Ida, Hvirvel.

KORTE OPLYSNINGER OM FORFATTERNE.

554

Jakob Aall, f. i Porsgrund 1773; tog theol. Embedsexamen, men levede uden offentlig Ansættelse som Eier og Bestyrer af Nes Jernverk. Deltog i Rigsforsamlingen paa Eidsvoll og var flere Gange Stortingsmand. D. 1844. Hans Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800—1815 er et Hovedverk i vor nyere Historie. Aall var en af de første, der hos os syslede med Oldnorsk; han bekostede Udgivelsen af den første Ordbog over vort gamle Sprog, og selv oversatte han Snorre Sturlassons Kongesagaer. (Se Jørg. Moes Mindedigt foran S. 420). S. 173. 234.

Ivar Aasen, f. paa Søndmør 1813; offentlig lønnet Videnskabsmand. A. har Fortjenesten af med Lærdom, Flid og Aand at have gjort det norske Folkesprog til Gjenstand for videnskabelig Behandling; hans norske Folkesprogs Grammatik (i ny Udg. „Norsk Grammatik“) og Ordbog over det norske Folkesprog er Verker af stor Betydning for Sprogvidenskaben. A. har foreslaaet og selv forsøgt at „forene Bygdemaalene og benytte deres samlede Forraad af Ord og Talemaader til et norsk Fællessprog, „Landsmaalet.“ Paa dette Sprog har A. selv udgivet Norske Ordsprog og forfattet Syngespillet Ervingen, Digtsamlingen Symra o. m. S. 546. 547. 548.

Werner Hans Fredrik Abrahamson, f. 1744 i Slesvig; Artillerikaptein; d. i Kjøbenhavn 1812. Udgav sammen med Rahbek og Nyerup Danske Viser fra Middelalderen. Havde Fortjenester som Sproggransker og Kritiker. S. 241.

Carl Ferdinand Allen, f. i Kjøbenhavn 1811, Professor sammesteds 1851. Hans Hovedverk er en udførlig Fremstilling af de tre nordiske Rigers Historie 1497—1536, der endnu ikke er fuldendt. S. 143. 206. 366.

Hans Christian Andersen, f. i Odense 1805; titulær Professor. Hans Digte, dramatiske Arbeider og Romaner hører til Literaturens bedste. Men størst Navn har han dog vundet som Eventyrforfatter; hans Eventyr og Historier er fortalte paa en eiendommelig, lunefuld Maade, gjerne med en dybere Sandhed paa Bunden; de læses i Oversættelser langt ud over hans Lands Grændser. S. 428. 444. 495.

Peter Christian Asbjørnsen, f. i Kristiania 1812; har for Tiden Ansættelse ved Forstvæsenet. Allerede tidlig beskjæftigede han sig med Samlinger af Eventyr og Sagn,[555] som han paa sine Vandringer hørte af Folkets egen Mund. Sammen med Jørgen Moe udgav han 1842 Norske Folke-Eventyr (4 Udg. 1868), saa mesterlig fortalte og holdte i en saa national Grundtone, at man med deres Udgivelse kan betegne en ny Tid i vor Literaturs Udviklingshistorie. Senere har han leveret Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn, ypperlig gjengivne med en behagelig Afvexling i Stil og Fremstilling, idet Sagnenes Meddelere selv optræder fortællende, hver paa sin Vis. Om selve Sagnene slynger sig som en Ramme friske Naturskildringer og Folkelivsbilleder. S. 248. 250. 254. 259. 327. 512.

Jens Baggesen, f. 1764 i Korsør; d. 1826 paa Hjemreise i Hamborg. Allerede 21 Aar gammel vakte han Opsigt ved sine Komiske Fortællinger; reiste derpaa udenlands og udgav ved Hjemkomsten en mesterlig Reiseskildring, Labyrinthen, men vakte ved sine bitre Angreb paa Oehlenschläger og hans Digtning Uvilje mod sig. B. var som Digter fuld af Vid, Lune og Ynde og behandlede sit Modersmaal med sjeldent Mesterskab, medens han til samme Tid var tydsk Digter, og flere af hans Verker først kom ud paa Tydsk. S. 456. 462. 494.

Christen Staphenson Bang, f. 1580 i Aalborg; Sogneprest i Romedal; d. 1678 i Oslo Hospital. Forf. af Descriptio Christianiensis d. e. Christianiæ Stads Beskrifuelse 1651, hvori dog næsten ikke mere indeholdes om Byen selv, end hvad foran er

aftrykt. Denne og en meget omfangsrig Katekismus af B. er trykt af Valentin Kühn, som paa B.s Foranstaltning kom hid fra Tydskland og oprettede et Bogtrykkeri i Kristiania. S. 523.

Fredrik Barfod, f. ved Grenaa 1811; historisk Forfatter og Digter. Hans Fortællinger af Fædrelandets Historie er en livfuldt skreven Danmarks-Historie. S. 158. 167. 169.

Jacob Böchmann Barth, f. 1822 i Kristianssand; ansat ved Forstvæsenet. Har i Smaaskrifter givet Skildringer af den norske Natur. S. 362.

Henrik Anker Bjerregaard, f. 1792 i Ringsaker; Assessor i Høiesteret; d. 1842. Vandt 1820 ved sin: Sönner af Norge osv. den af en Privatmand udsatte Præmie for den bedste Nationalsang. Hans Syngespil Fjeld-Eventyret var en af vor nyere Literaturs første Forsøg i dramatisk Retning. S. 478.

Bjørnstjerne Bjørnson, f. i Kvikne i Østerdalen 1832. Har i Løbet af de 10 sidste Aar leveret en Række Arbeider, der har gjort ham til den i hele Norden mest læste Forfatter. Foruden Digte og Smaaskisser har han skrevet Fortællingerne Synnöve Solbakken, Arne, En glad Gut, Fiskergjenten og de dramatiske Arbeider Mellem Slagene, Kong Sverre, Sigurd Slembe, Maria Stuart i Skotland, De nygifte. S. 285. 311. 479—480. 505.

Steen Steensen Blicher, f. i Nærheden af Viborg 1782; d. som Prest i Jylland 556
1848. Hans bedste Digte indeholdes i Bautastene, en Samling fædrelandshistoriske Kvad. Men størst Navnkundighed vandt B. ved sine Noveller, egte nationale i Fremstilling og Stof, det sidste gjerne fra Jyllands Folkeliv. S. 314. 407.

Johan Nordal Brun, f. 1745 i Trondhjems Stift; Sogneprest og siden Biskop i Bergen, hvor han døde 1816. Hans Tragedier Zarine og Einar Tambarskjælver var skrevne i den dengang yndede stive franske Smag. Mere Lykke gjorde hans kjække Fædrelandssange og hans Prædikener. (Se Schwachs Mindedigt foran S. 418.) S. 313. 324.

Henrik Nicolai Clausen, f. paa Lolland 1793; Professor i Theologi ved Kjøbenhavns Universitet. C. har som Theolog, som Taler og som Statsmand spillet en betydningsfuld Rolle. S. 432.

Peder Claussøn, f. i Ekersund 1545; var ligefra 1566 til sin Død 1623 Prest i Undal. C. er Forfatter af tvende merkelige Arbeider, der først udkom 10 Aar efter hans Død: Norges og omliggende Öers Beskrivelse samt Oversættelse af Snorre Sturlassön. Hans Oversættelse af Snorre var den eneste, man indtil dette Aarhundrede havde, og bidrog mægtig til at styrke Folkets historiske Sans. S. 521. 522.

Nils Nilssøn Dahl, f. 1806 i Vedø Prestegjeld; Prest i Nordfjord; d. 1854. Udgav Fortællinger for Folket, Digte m. m. S. 231.

Peder Dass, f. 1647 i Helgeland; hans Fader var en skotsk Flygtning, men Moderen norsk; D. blev 1689 Prest til Alstadhaug, hvor han døde 1707. D. stod i digterisk Begavelse høit over de fleste af Samtidens Poeter. Hans Aandelig Tidsfordriv (bibelhist. Sange) og hans Katekismus, forfattet i bekvemme Sange til föielige Melodier, er endnu mangesteds velkjendte blandt Almuen. Dette gjelder end mere Nordlands Trompet, en poetisk Beskrivelse af Nordlandene, hvis kjække, livsglade og dog alvorlige Tone, greie Fremstilling og mange digteriske Skjønheder har gjort den til en virkelig Folkebog. S. 526. 527.

Johannes Ewald, f. 1743 i Kjøbenhavn; d. sammesteds 1781. Ulykkelig Kjærlighed forstyrrede tidlig hans Livslykke og gav hans Digtning en alvorlig, melankolsk Karakter. De taaleligste Dage i sit glædeløse Liv havde han i Rungsted paa Sjælland, hvor han i landlig Ro, men hjemsøgt af Sygdom og Trang skrev sine ypperste Verker. Foruden lyriske Digte — ofte bestilte Bryllups- og Gravvers — forfattede han her det herlige Syngespil Fiskerne, hvis Stof han hentede fra Omgivelserne; af de i Stykket indlagte Sange er Kong Kristian stod ved höien Mast bleven dansk Folkesang. S. 7. 427. 501.

Adam Fabricius, f. i Jylland 1822; fra 1849 Adjunkt i Aarhus. Dansk historisk Forfatter.

Claus Fasting, f. i Bergen 1746, d. 1791 som Raadmand sammesteds. Var i 557
Kjøbenhavn paa Wessels Tid fremragende Medlem af „det norske Selskab.“ Viste sig siden i sine bergenske Provincialblade som smagfuld Prosaist og heldig Epigram-Digter. S. 494.

Andreas Faye, f. i Drammen 1802, Prest i Sande. Hans Norske Sagn er en fortjenstlig, men i Fremstillingen noget tør Samling. Med Iver og Sagkundskab har han i Tidsskrifter og egne Verker behandlet vor Kirkes Hist. under Foreningen med Danmark. S. 243. 254. 269. 270. 273. 275. 276.

Adolf Fibiger, f. i Kjøbenhavn 1813; dansk Ingeniørkaptein; d. 1841. Forfatter af en fortrinlig Historisk Læsebog for Bondestanden. S. 200.

Frithiof Foss, f. 1830 i Arendal. Forfatter af kvikke og velskrevne Skisser fra London samt af en Række Noveller, udgivne under Navnet „Israel Dehn.“ S. 463.

Claus Frimann, f. 1746 i Nordfjord; virkede ligefra 1771 til sin Død 1829 som Prest i sit Fædreland, først paa Søndmør, siden i Nordfjord. Hans første Arbeide udkom 1777 og hans sidste 1829. „I Landfolkets Tilstande og Forhold til Naturlivet fandt han de poetiske Kilder, der opveldede saa friskt og villig i hans landlige Digte, at mange af disse snarere syntes at være ligefrem udsungne end nedskrevne. Han opfatter Tingene med Almuens Sanser og griber det poetiske i dens Betragtningsmaade. I hans hist. Mindesange er der noget af Kjæmpevisens og noget af Sagaens Væsen; det er derfor utvivlsomt, at der mellem dem findes en Del af det

ypperligste, vor Literatur i dette Slags har at opvise.“ (Eft. Welhaven, der har givet F.s Biografi og et Udvalg af hans Digte.) S. 3. 129. 131. 153. 309. 442.

Nicolai Fredrik Severin Grundtvig, f. 1783 ved Vordingborg; Student fra 1800; Prest i Kjøbenhavn og titulær Biskop. Hans Forfatterskab strækker sig igjennem 60 Aar og omfatter en Række Verker, der alle vidner om en rig Digterbegavelse, høi Tankeflugt og Originalitet i Opfatning, medens paa den anden Side hans Ensidighed i Meninger og Foragt for den bestaaende Sprogbrug virker frastødende paa mange Læsere. Af hans Arbeider maa nævnes de herlige Salmer, hans Verdens-Krønike, Nordens Mythologi, „Fordanskning“ af Snorre og Saxo. G. har ved sine Skrifter, ved sin eiendommelige kirkelige Anskuelse, sin udprægede Danskhed og ved hele sin mægtige Personlighed udøvet Indflydelse som faa, vakt Liv i Kirken, Literaturen og Folket. S. 203. 425. 436. 481. 494. 500.

Fredrik Hammerich, f. i Kjøbenhavn 1809; Professor i Kirkehist. i Kjøbenhavn. Forf. af en Række Skildringer af Danmarks Historie. S. 218.

Martin Hammerich, f. i Kjøbenhavn 1811; foregaaendes Broder. Har skrevet om 558
nordisk Mythologi, Undervisningsvæsenet m. m.; fremdeles har man fra hans Haand literaturhistoriske Arbeider af meget Værd. S. 243. 409.

Maurits Christopher Hansen, f. paa Modum 1794; d. 1842 som Overlærer og Bestyrer af Kongsbergs Middelskole. H. var vor frugtbareste Novelledigter. Hans Noveller, der ivrig læstes af Samtiden, var i Almindelighed sindrig anlagte og røbede uudtømmelig Opfindelsesevne. H. tog gjerne sit Emne fra hjemlige Forhold, ofte fra Bondelivet; men nogen national Sprogform fandt han ikke. Han tilhører vor nynorske Literaturs første Periode: netop i hans Dødsaar bebudede Asbjørnsens og Moes Optræden en ny Tid. S. 359.

Christopher Hansteen, f. i Kristiania 1784; blev 1813 Prof. i anvendt Mathematik ved vort Universitet, som det Aar traadte Virksomhed. Hans Undersøgelser og Skrifter om Jordmagnetismen gjorde ham europæisk berømt, og Stortinget gav ham Midler til en Reise til Sibirien i 1828—30. Foruden det videnskabelige Udbytte gav denne og hans øvrige Reiser ham Stof til høist underholdende Reiseerindringer. H. var vor første Astronom og fik oprettet Observatoriet ved Kristiania, hvor han endnu bor. S. 353.

Johannes Carsten Hauch, f. paa Fredrikshald 1790, men kom 12 Aar gammel til Danmark; blev 1851 Professor i Kjøbenhavn, hvor han endnu lever. Hauchs Skuespil, Romaner og Digte har sikret ham Rang blandt Nordens ypperste Skalde. S. 103.

Johan Ludvig Heiberg, f. i Kjøbenhavn 1791; en Tid Lektor i Dansk ved Kiels Universitet, siden Theaterdirektør i Kjøbenhavn. D. 1860. H. var i Besiddelse af næsten alsidig Begavelse; størst Navnkundighed vandt han som Kritiker og Digter og øvede i begge Egenskaber en mægtig Indflydelse paa Literaturen. Af hans

Digtninger er ingen merkeligere end Vaudevillerne (Kong Salomon og Jørgen Hattemager, Aprilsnarrene, Recensenten og Dyret, De uadskillelige o. fl.), en Digtart, som han først gjorde hjemlig i Danmark. S. 408.

Henrik Hertz, f. i Kjøbenhavn 1798; titulær Professor. Hans første Arbeide Gjengangerbreve var en mesterlig Efterligning af Baggesens Rimbreve. Siden har han frembragt Dramaer, hvori navnlig Formen er fuldendt: Svend Dyrings Hus, der minder om Kjæmpeviserne, Kong Renés Datter o. fl. S. 454.

Halvor Heyerdahl, f. i Tinn 1825; Ingeniør. I hans Historiske Sange fra Norges Fortid er adskilligt ret vellykket. S. 78. 121. 137.

Ludvig Holberg, f. i Bergen 1684; en Tid Huslærer i sit Fødeland; foretog flere Reiser rundt om i Europa; blev Professor ved Kjøbenhavns Universitet og gjordes paa sine gamle Dage til Baron; d. i Kjøbenhavn 1754 efter at have skjænket sine 559
Midler til Sorø Akademi. Holberg er kaldet den dansk-norske Literaturs Fader. Af hans mangfoldige og mangeartede Skrifter kan som de merkeligste nævnes: Peder Paars, et komiskt Heltedigt, der vakte umaadelig Opsigt og Forbitrelse hos mange, der tog Satiren til sig; Komedierne (Den politiske Kandestöber, Jean de France, Jeppe paa Bjerget, Den stundeslöse, Erasmus Montanus osv.); med dem har H. skabt den danske Scene; de historiske og geografiske Verker: en omfangsrig Danmarks Riges Historie, Helte- og Heltindehistorier, Bergens Beskrivelse; de latinske Epigrammer; Nils Klims underjordiske Reise, ogsaa paa Latin, men snart læst i de fleste europæiske Sprog; endelig omtrent 500 Epistler, hvori han drøfter „historiske, politiske, metafysiske, moralske, filosofiske, item skjemtsomme Materier." (Se foran S. 409 Hammerichs Skildring efter H.s egne Udtalelser, og S. 417 Wilsters Mindedigt). S. 8. 8. 9. 447. 493. 528. 532. 533.

Henrik Ibsen, f. i Skien 1828; i mange Aar Theaterdirektør; lever nu i Rom. Har foruden lyriske Digte, spredte i Tidsskrifter og Aviser, leveret en Række dramatiske Arbeider, der vidner om høi poetisk Begavelse og et sjeldent Herredømme over Sproget: i Hærmændene paa Helgeland (af 1858) fremmaner han Hedentidens Nordmænd med en historisk Sandhed som ingen anden Digter; hvorimod Kjerlighedens Komedie, Brand og Per Gynt er Nutidsdramaer med spillende Vid og satirisk Braad. S. 331. 394.

Peter Andreas Jensen, f. i Bergen 1812; d. som Sogneprest og Stiftsprovst i Kristiania 1867. Begavet og yndet som Taler og Digter; en Samling af hans Salmer, Kirkeaaret, udkom 1861. Udgav paa offentlig Foranstaltning en ypperlig Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet. S. 56. 66. 430. 446.

J. L. Under dette Merke har en unavngiven Forfatterinde udgivet Vesle-Kari, Steffen, Ketil o. a. fordringsløse Smaafortællinger, tiltalende af Indhold og Form og gjennemtrængte af en religiøs Livsanskuelse. S. 474.

Bernhard Severin Ingemann, f. paa Falster 1789. Døde som Bestyrer af Sorø Akademi 1862. Hans milde, elskelige Personlighed afpræger sig i hans talrige Skrifter: Digte, Skuespil, Eventyr og Romaner; af de sidste er især de, der henter sit Stof fra Danmarks Historie (Valdemar Seier, Erik Menveds Barndom, Kong Erik og de fredløse, Prins Otto af Danmark) blevne Folkets Læsning, maaske mer end nogen anden dansk Bog. S. 154. 168. 172. 198. 424. 432. 469. 506.

Hans Vilhelm Kaalund, f. i Kjøbenhavn 1818; ansat som Lærer. Hans poetiske Fabler og Digte for Børn nyder megen Yndest. Under Titel Et Foraar har han udgivet en Samling vakre lyriske Digte. S. 9.

Rudolf Keyser, f. i Kristiania 1803; blev 1829 Lektor, senere Professor i 560
Historie. D. i Kristiania 1864. Det var fornemlig Studiet af den gamle norske Historie og af det oldnorske Sprog, hvorfor K. virkede, og det paa den Maade, at hans Virksomhed ikke alene har baaret kjendelige Frugter i vort hele literære Liv, men ogsaa har bidraget sit til at løfte og klargjøre vor Folkebevidsthed. K. var først og fremst Universitetslærer: det var hans formfuldendte, lærde og dog saa populære Forelæsninger, der først fra Kathedret og siden i Literaturen vakte Sansen for vor Oldtid og dens Skatte. Selv offentliggjorde han bl. a. Den norske Kirkes Historie under Katholicismen; siden har Prof. O. Rygh udgivet hans Norges Historie og Efterladte Skrifter (Forelæsn. over Nordmændenes Literatur, Samfundstilstand og Privatliv). (Se A. Munchs Digt foran S. 421). S. 45. 136. 138. 368. 378.

Theodor Kjerulf, f. i Kristiania 1825; er Professor i Mineralogi ved vort Universitet. Foruden videnskabelige Arbeider har man af ham en Række livfuldt skrevne Reiseskisser og Digte. S. 346. 495.

Magnus Brostrup Landstad, f. i Finmarken 1802, var fra 1834—48 Prest i Telemarken og er nu Sogneprest i Sandherred. Han samlede og udgav (1853) en righoldig Samling af Norske Folkeviser, væsentlig fra Telemarken, og gjengivne i Dialekten. I sine egne Digte har han forstaaet at anslaa en egte national Tone. Endelig har L. besørget et nyt Salmeverk for vor Kirke. S. 387. 427.

Christian Christoph Andreas Lange, f. i Bærum 1810. D. i Kristiania som Rigsarkivar 1861. L. var næst Keyser og Munch vor betydeligste Historiker. Hans vigtigste Arbeide var De norske Klostres Historie. Sammen med Prof. C. R. Unger begyndte han 1847 Udgivelsen af Diplomatarium Norvegicum, der endnu fortsættes, og hvori er trykt Tusender af gamle Breve, der oplyser vor Hist. i Middelalderen. Endelig maa omtales hans fortjenstlige Norsk Tidsskrift for Videnskab og Literatur („Langes Tidsskrift"). S. 383.

Ove Malling, f. i Jylland 1748; Geheime-Statsminister; d. i Kjøbenhavn 1829. Hans Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere blev en yndet Folkebog. S. 126. 158. 229.

Bernt Moe, f. i Kristiania 1814. D. som Assistent ved Rigsarkivet 1850. Behandlede norsk Personal- og Krigshistorie; udgav med Asbjørnsen Nor, hvori han skrev „store og gode Handlinger af Nordmænd.“ S. 129. 150. 161.

Jørgen Moe, f. 1813 paa Ringerike; er nu Prest i Drammen. Begyndte tidlig at indsamle Folkeviser og Eventyr; Asbjørnsen og M. udgav 1842 sine Eventyr sammen (s. Asbjørnsen). Senere har M. udgivet Digte og Smaafortællinger, de sidste nærmest for Børn; af hans Digte er især de, der behandler Folkesagn eller hviler paa en 561
religiøs Grundtanke, ypperlige; som Fortæller for Børn er han hos os uopnaaet. S. 258. 294. 295. 320. 359. 420. 453. 515.

Markus Jakob Monrad, f. i Telemarken 1816; Professor i Filosofi i Kristiania. M. har som Universitetslærer og Forfatter vundet Navn som vor første Filosof. Udrustet med Vid og Lune, har han ved Tale og Skrift ofte ogsaa virket i videre Kredse. S. 481.

Andreas Munch, Søn af nedennævnte J. S. Munch, f. i Kristiania 1811. M. har ved flere Digtsamlinger (navnlig Sorg og Trøst) vundet Anseelse som en af vore mest fremragende Lyrikere. Hans Digtning er mild og blød, ofte vemodig. Af hans Dramaer har navnlig Salomon de Caus, Lord William Russell og En Aften paa Giske gjort Lykke. Af M.s prosaiske Arbeider maa nævnes Billeder fra Nord og Syd: Naturskildringer og Fortællinger, gjerne med hist. Baggrund, samt Pigen fra Norge, et af de faa Forsøg paa romantisk Behandling af vor gamle Historie. S. 184. 310. 315. 395. 421. 462. 511.

Johan Storm Munch, f. i Vaage i Gudbrandsdalen 1778, Søstersøn af Edv. Storm. D. 1832 som Biskop i Kristianssand. Udgiver af et fortjenstligt hist. Tidsskrift Saga, Forfatter af Digte m. m. S. 480.

Peter Andreas Munch, se foran Side 421—424. S. 10. 21. 25. 31. 49. 66. 79. 95. 107. 125. 132. 142.

Poul Martin Møller, f. i Jylland 1794, var 1826—31 Professor i Filosofi i Kristiania; d. i samme Egenskab i Kjøbenhavn 1838. Skrev dybsindige filosofiske Afhandlinger og har ved sine lyriske og skjæmtende Digte og sin ufuldendte Novelle: en dansk Students Eventyr vundet Plads mellem Danmarks første Digtere. S. 39. 277. 456.

Nicolay Nicolaysen, f. i Bergen 1817. Offentlig lønnet Antikvar. Har som Styrer af „Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring“ virket meget til Oplysning om og Fredning af vore Oldsager. Hans Norske Fornlevninger er et Hovedverk i norsk Arkæologi. S. 389. 392.

Adam Oehlenschläger, f. paa Fredriksberg ved Kjøbenhavn 1779; blev Student 1800, samme Aar som Grundtvig, med hvem han deler Æren for at have fornyet Minderne om den gamle nordiske Digtning og Historie. Af Oehl.s talrige Verker kan følg. nævnes som de ypperste: St. Hansaften-Spil, en yndig dramatisk Idyl, Aladdin

eller den forunderlige Lampe, dramatisk Eventyr eft. 1001 Nat; Hakon Jarl, den første af hans Tragedier, fremstillende Kristendommens Seier over Aasatroen; Axel og Valborg, med Emnet fra en gammel Folkevise; Nordens Guder; Helge; Vaulundurs Saga, — alle Mesterverker, der bragte Forfatterens Berømmelse viden om; han blev paa sine Reiser i Norge og Sverige hilset med Begeistring som den nye Tids Herold, og 1829 blev han i Lund af Tegnér kronet med Laurbærkransen som „den[562] nordiske Sangerkonge." — Oehl. var siden 1809 Professor i Kjøbenhavn, hvor han døde 1850. S. 16—19. 26. 76. 107. 190. 192. 233. 279.

Absalon Pederssøn (Beyer), f. i Sogn antagelig i 1528; studerede i Kjøbenhavn og Wittenberg og blev 1566 Slotsprest hos Lensherren Erik Rosenkrands paa Bergenhus. D. omkr. 1574. Hans Skrifter Norges Beskrivelse og Bergens Kapitelsbog er vigtige Kildeskrifter til vor Historie. Navnlig er Kapitelsbogen „kanske uden Sidestykke i de 3 nord. Riger, forsaavidt der neppe findes nogen anden, der saa levende, man kunde sige: fotograferer en hel By og dens Indbyggeres Liv næsten i enhver Retning, saaledes som Tilfældet her er med Hensyn til Bergen i Aarene 1560—72." S. 520.

Christiern Pederssøn, f. i Svendborg 1480. D. som luthersk Prest paa Sjælland 1554. Var Kristian 2.s Ven og Historiograf, udgav Saxo Grammaticus, men er mest navnkundig for sine mange Skrifter paa Dansk, hvoraf især Jærtegns Postil og Oversættelse af det nye Testamente maa nævnes. Før hans Tid kan der ikke være Tale om nogen dansk prosaisk Literatur. S. 519.

Siegwart Petersen, f. i Stavanger 1826; Adjunkt ved Kristiania Kathedralskole. Hans Norges Historie for Almue- og Borgerskoler er en særdeles velskreven liden Bog, der har vundet stor Udbredelse. Ogsaa et større Arbeide, Fortællinger af Fædrelandets Hist., nærmest til Folkelæsning, viser godt Greb paa grei og folkelig Fremstilling. S. 19. 34. 57. 72. 116. 164. 179.

Carl Ploug, f. 1813 i Kolding; er siden 1841 Udgiver af Dagbladet Fædrelandet. Som politisk Skribent, Taler og Digter har han været Folkefrihedens trofaste Forkjæmper, ligesom Skandinavismen ikke har havt utrætteligere Talsmand end han. Hans Fædrelandssange og historiske Mindesange har stort poetisk Værd. S. 118. 156.

Christen Henriksen Pram, f. 1756 i Gudbrandsdalen; d. som Toldforvalter paa St. Thomas 1821. Skrev Digte og Opsatser i de forskjelligste Retninger, men uden synderlig Sving. Hans største Arbeide er Sterkodder, et fortællende Digt af betydeligt Omfang. S. 127.

Knud Lyne Rahbek, f. i Kjøbenhavn 1760; Professor og Theaterdirektør i Kjøbenhavn, hvor han døde 1830. Forfatter af en overordentlig Mængde Arbeider i alle Retninger. Udøvede stor Indflydelse paa den danske Literatur og læsende Verden ved sine Tidsskrifter Minerva og Den danske Tilskuer og ved personlig Omgang med

alle Hovedstadens Digtere og Videnskabsmænd, som paa „Bakkehuset“ fandt et andet Hjem hos den gemytlige Rahbek og hans aandrige Hustru. S. 3. 5. 160.

Fredrik Schaldemose, f. paa Fyn 1782; d. i Kjøbenhavn 1853. Under et meget eventyrligt Liv (Student, Løitnant, fangen af Englænderne, i hollandsk Krigstjeneste, 563
fransk Officer i Portugal, Adjunkt i Nykjöbing, Materialskriver paa Kronborg og Kaffeskjænker i Kjøbenhavn) var han en frugtbar og ofte heldig Skribent. S. 7. 32. 71. 372.

Hans Schultze, f. 1823 i Solør, hvor han for Tiden er Sagfører. Har leveret kvikke Billeder fra Lofoten og Solör. S. 174. 293.

Conrad Nicolai Schwach, f. i Ringsaker 1793; d. som Sorenskriver i Telemarken 1860. Var af Samtiden yndet som Forfatter af Fædrelandssange (f. Ex. Flagsangen), Selskabsviser og Leilighedsdigte. S. 418. 481.

Adolf Vilhelm Schack Staffeldt, f. i Pommern 1769; Amtmand i Gottorp Amt; d. 1826. Nød som lyrisk Digter (baade paa Dansk og Tydsk) megen Anseelse. S. 34.

Nils Vibe Stockfleth, f. i Fredriksstad 1787. Blev 16 Aar gammel Student, men udnævntes 1808 til Løitnant og deltog 1813 i Slaget ved Sehested. Udtraadte 1824 af Krigstjenesten og tog theol. Examen for at reise som Præst og Missionær til Finmarken. Under idelige Reiser, Savn og Besværligheder virkede han her for Finnernes Omvendelse og Oplysning, uddannede deres Sprog til Bogmaal og forfattede og oversatte selv Skrifter paa Finsk. Sine Erindringer udgav han 1860 som Dagbog over mine Missionsreiser i Finmarken. S. døde 1866. S. 357.

Edvard Storm, f. i Vaage i Gudbrandsdalen 1749; Inspektør ved Efterslegtens Skole i Kjøbenhavn, hvor han døde 1794. Baade hans Sinklarsvise og djerve Digte i hans Hjembygds Maal er blevne virkelige Folkeviser. S. 151. 185. 540. 541.

Ambrosius Stub, f. 1707 i Ribe, hvor han døde 1758. S. havde megen poetisk Begavelse og skrev lyriske Digte af stor Skjønhed. S. 426.

Eilert Sundt, f. i Farsund 1817; offentlig ansat til at undersøge de lavere Samfundsklassers Tilstand og har som saadan leveret fortjenstlige, ofte underholdende og livlig skrevne Beretninger om Fantefolket, om Dödeligheden, om Sædelighedstilstanden, om Husfliden i Norge o. fl. Efter O. Vigs Død blev han Udgiver af Folkevennen, hvori hans Stykker om Bygdeskikke, Bygningsskikke, Overtro o. m. giver ypperlige Bidrag til Kundskab om vor Bondealmues Liv og Sæder. S. 355.

Thomas Thaarup, f. i Kjøbenhavn 1749; Theaterdirektør; d. som Gaardeier paa Sjælland 1821. Yndet lyrisk Digter og Forfatter af nationale Syngespil. S. 58.

Johan Edvard Thaasen, f. 1825 i Laurvik; d. som Lektor i Græsk i Kristiania 1865. Hans Arbeider — mest videnskabelige — er ikke mange, men udmærker sig ved vegtigt Indhold og tiltrækkende Form. S. 502.

564

Just Mathias Thiele, f. i Kjøbenhavn 1795; Sekretær og Bibliothekar ved Kunstakademiet i Kjøbenhavn. Har indlagt sig store Fortjenester ved at samle og udgive Danmarks Folkesagn og ved Skildringen af Thorvaldsen og hans Verker (4 Bd.) S. 277. 280. 284.

Johan Clemens Tode, f. 1736 ved Hamborg; medicinsk Professor i Kjøbenhavn, hvor han døde 1806. Skjønt Tydsker af Fødsel blev han en frugtbar og yndet dansk Forfatter. S. 442.

Johan Sebastian Welhaven, f. i Bergen 1807, blev 1840 Lektor, siden Professor i Filosofi. Begyndte sin Forfatterbane med et skarpt Angreb paa det vilde og umodne i Henr. Wergelands første Digtning. Snart efter udkom hans Norges Dæmring: i formfuldendte Sonetter indeholdt den Digterens djerve Protest mod alt det ensidige, smaalige og uklare i Datidens nationale Rørelse. I sine senere Digte, især i de ypperlige Romancer, med Emne hentet fra vort Folkeliv og Sagnverden, har W. vist sig som en af vore mest folkelige Digtere. Endvidere har W. leveret klassiske Skildringer af den norske Natur, gjennem en Række af Aar været vor mest yndede Festtaler, og endelig har han som Literaturhistoriker paavist de ældre norske Digteres Betydning for Fællesliteraturen. S. 102. 182. 244. 245. 251. 252. 257. 271. 291. 339. 361. 365. 376. 498.

Henrik Wergeland, f. 1808 i Kristianssand; 1840 Rigsarkivar; d. i Kristiania 1845. W. optraadte allerede 1827 med Ah!, den første af en Række Farcer, udg. under Navnet Siful Sifadda. 1830 udkom Skabelsen, Mennesket og Messias, et kjæmpemæssigt Drama, genialt i enkelte Partier, men vildt i Anlæg og Form. Til hans bedste Frembringelser hører Jøden, Jødinden, Den engelske Lods, en rig Skat af herlige lyriske Digte, prosaiske Skrifter som Hasselnødder (Digterens Erindringer), Taler, mangfoldige Smaastykker for Almuen, hvis Oplysning laa ham meget paa Hjerte, Eventyr for Børn o. lign. Ved Siden af en omfattende Skribentvirksomhed førte W. et saare bevæget ydre Liv: han var de fattiges og undertryktes Hjelp og Raadgiver, talte og digtede for Jødernes Adgang til Landet, stiftede Sognebibliotheker, var Avisudgiver, men fremfor alt havde Fædrelandets Vel ingen varmere Talsmand end ham. S. 6. 181. 183—184. 284. 374. 449. 450. 505. 505.

Johan Herman Wessel, f. i Vestby ved Kristianiafjorden 1742; hans Fader var en Brodersøn af Tordenskjold. D. i Kjøbenhavn 1785. I 1772 udkom hans berømte Kjærlighed uden Strømper, et „komisk Sørgespil," der parodierer den da saa høit anskrevne franske Tragedie. Samme Aar stiftedes „det norske Selskab" af en Skare unge begavede Nordmænd i Kjøbenhavn, og W. blev Sjælen deri. Af W.s senere Arbeider er nogle af hans „komiske Fortællinger" og Epigrammer smaa Mesterverker. S. 446. 470. 471. 472. 494.

565

Wilhelm Andreas Wexels, f. 1797 i Kjøbenhavn, af norsk Familie. Var fra 1819 til sin Død 1866 Prest ved Vor Frelsers Kirke i Kristiania. Optraadte tidlig i en literær Strid med Filosofen Statsraad Treschow som en nidkjær Forsvarer af den evangeliske Lære og virkede indtil sin Død utrættelig for dets kristelige Livs Fremme. Forøvrigt sluttede han sig efterhaanden nær til Grundtvigs eiendommelige „kirkelige Anskuelse." Hans religiøse Digte og især hans Prædikener udmerker sig ved dybe og skarpsindige Tanker, ved Varme og Inderlighed i Foredraget. Af hans mange Skrifter, der har faaet en udstrakt Læsekreds, kan Andagtsbog for Menigmand, Udsigt over Jesu Liv paa Jorden, Forklaring over det nye Testamentes Skrifter (ikke fuldført) og hans store Salmebog nævnes som de merkeligste. S. 426. 431.

Ole Vig, f. 1824 i Stjørdalen; havde en Lærerpost i Kristianssund, levede siden som Lærer og Redaktør i Kristiania, hvor han døde 1857. I den norske Folkeskole og navnlig Folkevennen, hvis Udgiver V. var til sin Død, har han behandlet kirkelige, historiske og sproglige Emner, Skolevæsen og Folkeliv, alt paa en saa fattelig, virkelig populær Vis som maaske ingen anden Folkeskribent hos os. S. 40. 274.

Christian Wilster, f. i Kjøbenhavn 1797, Lektor i Græsk ved Sorø Akademi; d. 1840. Foruden flere heldige Smaadigte har han leveret mesterlige Oversættelser af Homers Iliade og Odyssé. S. 417. 419. 504.

Aasmund Olafssøn Vinje, f. i Telemarken 1818; lever som Redaktør i Kristiania. Hans Skrifter: Ugebladet Dölen, Ferdaminni fraa Sumaren 1860, Blandkorn o. fl. vidner om usedvanlig poetisk Begavelse og Rigdom paa originale Tanker. Han bruger Ivar Aasens „Landsmaal," men ikke saa rent og regelbundet som denne. S. 549. 552. 553.

Christian Winther, f. paa Sjælland 1796; W. er en af Danmarks største lyriske Digtere. Han har i sine Træsnit leveret en Samling af ypperlige nationale Romancer. S. 241. 281.

Simon Olaus Wolff, f. i Snaasen 1796; d. 1859 som Sogneprest i Telemarken. Hans „Hvor herligt er mit Fødeland" er bleven en yndet Nationalsang. Hans øvrige Arbeider er mindre betydelige. S. 325. 350.

Jens Zetlitz, f. i Stavanger 1761. Hans Selskabssange blev ved sin hjertelige og gemytlige Tone almindelig yndede. Derimod fandt hans Viser for Almuen neppe den Læsekreds, han væntede. D. 1824 som Sogneprest i Telemarken. S. 120. 351.

Hans Christian Ørsted, f. paa Langeland 1777; Professor ved Kjøbenhavns Universitet 1806. D. 1851. Hans Opdagelse om Elektro-Magnetismen (1820) gjorde ham verdensberømt. Ø. staar øverst blandt Danmarks Naturforskere, han søgte ogsaa ved Skrifter at gjøre sin Videnskabs Resultater bekjendte for Menigmand. 566
S. 489.

Nicolai Ramm Østgaard, f. i Trondhjem 1812; er Foged i Østerdalen. Forfatter af En Fjeldbygd: Smaafortællinger med friske og sande Skildringer af Østerdalens Folk og Natur. S. 299.

Oversættelser.

Karl Jonssøn, Abbed i Tingøire Kloster paa Island; kom 1185 til Norge, hvor han vandt Kong Sverres Yndest og skrev Sverres Saga, „saaledes at Kong Sverre selv sad hos og raadede for, hvad skrives skulde." S. 128.

Kongespeilet (Speculum regale) er Navnet paa et merkeligt norskt Verk fra omtr. 1200; dets Forfatter kjendes ikke. „Kongespeilet har altid været anseet, og det ganske vist med Rette, for en af den norrøne eller oldnorske Literaturs største Prydelser. Det fremstiller for os de Sedelighedens, Klogskabens og Slebenhedens Grundsætninger, paa hvilke Nordmændene i hine Tider troede, at det private Liv ligesaavel som Statsstyrelsen burde bygges, og lader os i denne Fremstilling spore en aandelig Udvikling, en Sans for Religion, Sedelighed, Oplysning og Videnskabelighed, samt en Dannelse og Slebenhed hos Folket, i det mindste hos dets høiere Klasser, som man i Middelalderen, almindelig betragtet som Barbariets Tidsalder, og i Norge, denne Udkant af Europa, vanskeligen skulde vænte at finde." (R. Keyser i Fortalen til hans Udg. af K.). S. 400.

Snorre Sturlassøn, f. paa Hvam paa Island 1178. S. var af høi Byrd og var selv en Tidlang den mest formaaende Mand paa Øen; ogsaa i Norge havde han et anseet Navn og stod navnlig hos Hertug Skule i stor Yndest. Men hans Overmod og Stridbarhed skaffede ham mange Fiender; af disse blev han 1241 overfaldt og myrdet paa sin Gaard Røikjaholt. S. har faaet og fortjener Navn af den norske Historieskrivnings Fader. Hans Hovedverk: Norges Kongesagaer indtil 1177, senere kaldet Heimskringla, er ei alene uundværligt som hist. Kildeskrift, men staar ved sin Fremstilling, Stil, Ordning af Stoffet og øvrige Fortrin øverst blandt den oldnorske Literaturs prosaiske Frembringelser. Fra Snorres Haand har vi ogsaa den saakaldte yngre Edda. — Heimskringla blev for 250 Aar siden oversat af Peder Claussøn (Prøve S. 522), i vort Aarhundrede først af Grundtvig, siden af Jak. Aall og endelig af P. A. Munch, hvis Oversættelse ved de her optagne Stykker er fulgt. (Se Blichers Digt S. 407). S. 38. 59. 62. 87. 122. 186.

Esaias Tegnér, f. 1782 i Vermland; Professor i Græsk ved Lunds Universitet og siden Biskop i Vexiö. D. 1846. Vandt først Navnkundighed ved Digtet Svea, prisbelønnet af det svenske Akademi, siden ved Axel, fortællende Digt med Emne fra 567
„den karolinska tiden;" men fornemlig var det Fridtjovs Saga, der gjorde T. berømt og det langt udover Sveriges og Nordens Grændser. S. 43. 44.

Anders Fryxell, f. i Dalsland 1795; er Prest i Vermland. Hans Hovedværk er de omfangsrige Berättelser ur Svenska historien, der ved sin livlige og klare Fremstilling i Sverige er bleven en sand Folkets Bog. S. 210.

Æsop, en græsk Fabeldigter, om hvis Liv intet med Sikkerhed vides; han menes at have levet omkr. 600 Aar før Kristus. Fablerne, der i Begyndelsen gik fra Mund til Mund, blev siden skriftlig bearbeidede af græske og romerske Skribenter: fra disse har igjen nyere Forfattere laant dem. S. 1—5. 7.

Benjamin Franklin, f. i Boston 1706; Bogtrykker, Opfinder af Lynafledereren, Gesandt i Europa under Nordamerikas Frihedskamp i Slutningen af forrige Aarhundrede. D. 1790. Forfatter af Folkeskrifter, sprudlende af Vid og Lune. S. 437.